

HYPERION

Revistă de cultură • Anul 27 • Numărul 4-5-6 / 2009 (180-181-182)

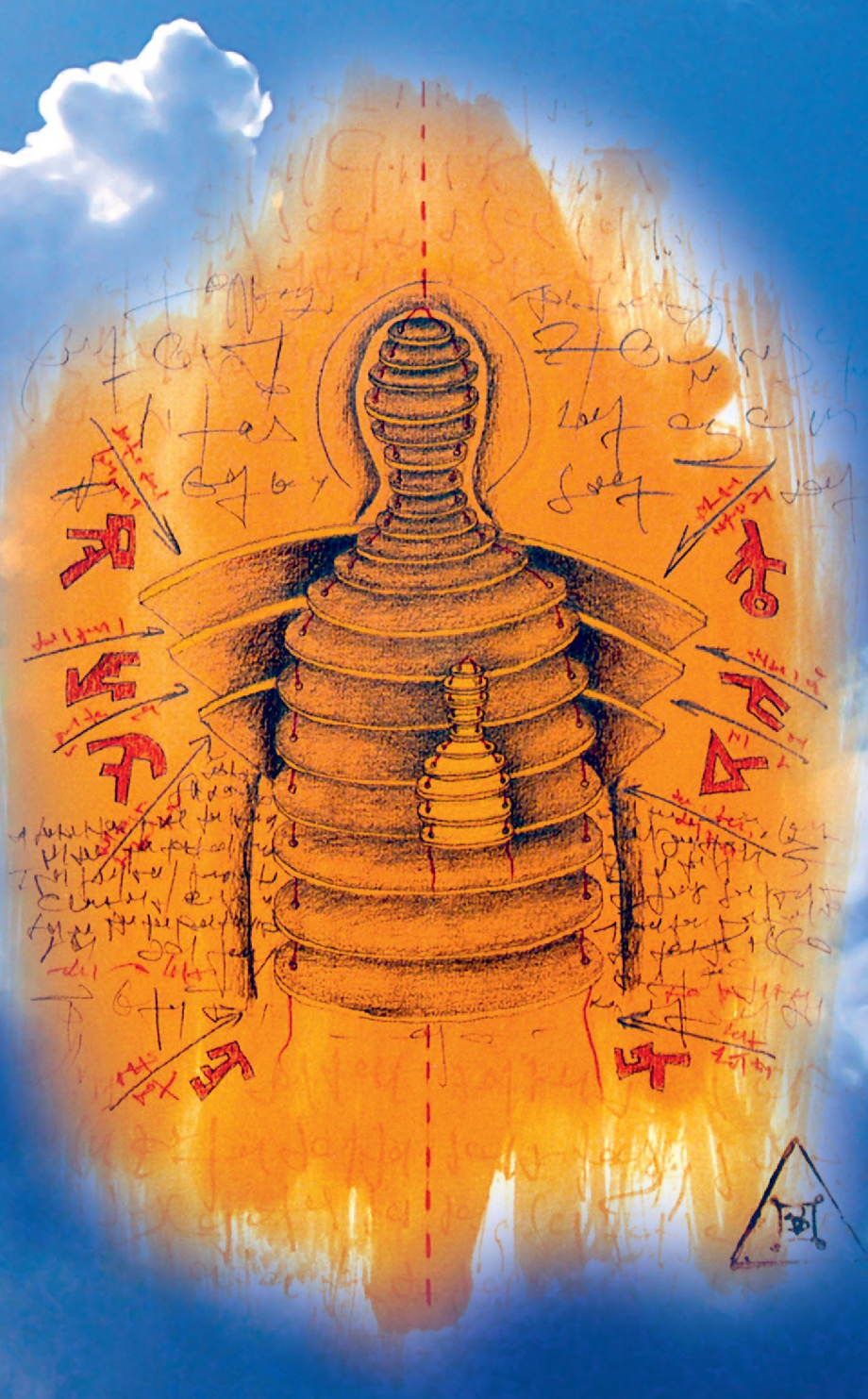
Eminescu in aeternum:
pp 98-128

Valentin Coșereanu
Maria M. Cassian
Mihaela Anițului
Smaranda Pintilei
Oana Grădinaru
Relu Oneaga
Pompiliu Crăciunescu
Valy Ceia
Rodica Marian
Elena Agachi
Iulian Costache
Ilie Constantin
Ana Florescu
Constantin Coroiu
Ionel Savitescu

.... Contrar convingerii hegeliene după care între real și rațional există o reciprocă și perfectă corespondență, Eminescu a avut intuiția abisalității realului: niciun fundament ultim nu se dezvăluie pe de-a-ntregul. Manuscrisele sale, cu deosebire cele din 1883, revelează natura profund transgresivă a unei gândiri pentru care logica identitar-evolutivă este departe de complexitatea conjuncției cugetării cu existența. În pofida a ceea ce se acreditează îndeobște, răzlețirea gândirii eminesciene față de sine însăși este, în fapt, o luare în stăpânire a gândirii de către gândire, implicit o relianță, adică o extindere a completitudinii prin incluziunea multiplicității abisale care fundamentează și existența, și gândirea, în egală măsură. Numai astfel gândirea se poate isca în miezul Realității. ...."

Pompiliu Crăciunescu

CUPRINS

Accente

Gellu DORIAN - Poezia și istoria literaturii române 1

Eveniment

Nominalizări pentru premiile USR Romania pe anul 2008 2
Premiile revistei "Convorbiri literare", ediția a XIII-a 2

Invitatul revistei

Andra Rotaru în dialog cu Tudorel Urian 3

Dialogurile revistei

Adrian Alui Gheorghe în dialog cu Ion Zubașcu 5
Andra Rotaru în dialog cu Svetlana Cârstea 17

Anchetele revistei

Cum este cu putință canonul?! 19
Scriitorul - destin și opțiune 24
Dreptul de autor prin ochii scriitorilor 28

Antologia revistei

Ioan Moldovan - Nu există cu adevărat despărțiri 29

Poesis

Liviu Ioan STOICIU 31
George VULTURESCU 33
Constantin ABĂLUȚĂ 35
Andrei ZANCA 36
Dumitru NECȘANU 38
Dumitru ȚIGANIUC 39
Liviu APETROAIE 41
Petruț PĂRVESCU 43
Vasile IFTIME 44
Marius CHELARU 46

Beletristică

Dan PERȘA - Muncă la primar 48
Constantin ARCU - Un joc periculos 52
Daniel CORBU - Banchetul 55
Adrian G. ROMILĂ - Sfârșit de liceu 58
Dan Bogdan HANU - Ultimele pagini
(însemnate și resemnate) 60
Sandu Romeo NARCIS - Povestea lui Macoază 64

Teatru

Ion SAPDARU - Natură moartă cu nepot obez 66

Cronică literară

Lucian ALECSA - Poemul matriță 86
Noaptea din sufletul luminii 87
Vasile SPIRIDON - Împotriva epigonismului 89
Constantin DRAM - Pariu pe Sandu Romeo Narcis 91
Irinel ANTONIU - Orfeu în roman 92

Profil critic

Andrei TERIAN - Locul unde s-a întâmplat totul 93

PREMIERE EDITORIALE

Andra Rotaru în dialog cu Igor Mocanu 95

Eminescu în aeternum

Valentin COȘEREANU - Ipostaze ale sublimării 98
Maria M. CASSIAN - Slujitori ai spațiului muzeal de la Ipotești .. 102
Mihaela ANIȚULUI - Biblioteca națională de poezie *Mihai Eminescu* 106
Smaranda PINTILEI - Manuscrisele Eminescu 107
Oana GRĂDINARU / Relu ONEAGA - Fondul documentar media din cadrul Memorialului Ipotești 108
Pompiliu CRĂCIUNESCU - Miezul Realității 109
Valy CEIA - Vis și Cunoaștere 111
Rodica MARIAN - Din nou despre tema "Micului eu" 112
Elena AGACHI - Imaginea lumii în lăuntrul cuplului primordial: *Cezara* de Mihai Eminescu 114
Iulian COSTACHE - Istoria ca provocare a revizitării operelor exemplare 117
Ilie CONSTANTIN - Profiluri ale poeziei române (II) 119
Ana FLORESCU - Actualitate ipoteșteană 122
Constantin COROIU - „Dosare” Eminescu 124
Ionel SAVITESCU - Editorii lui Eminescu 127

Universalis

Konstandinos P. KAVAFIS 129
Ben OKRI - Drumul înfometat 130
Marie-Claire BANCQUART 134
August Peter CAMPBELL 136
Claire ASKEW 137
Carlos DRUMMOND DE ANDRADE 138
Alfonso MARTINEZ DE TOLEDO - Gârbaciul 141
Din poezia postmodernă rusă 148

Eseu

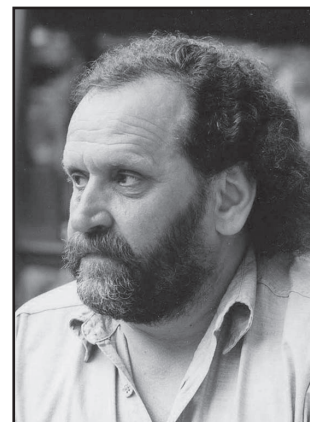
Al. CISTELECAN - Lirismul "didonic" de Ardeal 152
Geo VASILE - Anais Nin, sub semnul Venerei 155
Anton ADĂMUȚ - Începutul misiunii 157
Antonio PATRAȘ - E. Lovinescu. Discurs asupra metodei 158
Nichita DANILOV - În vizită la un consilier prezidențial 161
Petru URSACHE - La început a fost suferința (I) 163
Magda URSACHE - Când Iisus a coborât în celulă 170
Marius CHELARU - Dragostea - un alt fel de drum între Orient și Occident (I) 173
Dumitru CHIOARU - Rădăcinile românești ale dadaismului 177
Emanuela ILIE - Primul *alter* al lui Noica 180
Dan PĂTRAȘCU - Radu Petrescu. Viața ca literatură 182
Dana PINTILEI - Mitul pasiunii între Orient și Occident 184
Val MĂNESCU - Europo, venim! 187

Note, comentarii, idei

Ciprian MANOLACHE - (Amfi)teatru 189
Aurel DORCU - Filarmonica Botoșani, instituție culturală de prestigiu 190
Lician ALECSA - Monumente istorice lovite de ignoranță 190
Theodor DAMIAN - Bucuria comuniunii 191
Proiectul transfrontalier "Podul de cuvinte - rostite, scrise, desenate" 191
Rezultatele festivalului național de literatură "Eusebiu Camilar - Magda Isanos", ediția a XIV-a 192
Dicționarul piratilor și corsarilor, al indienilor și al cavalerilor .. 192

Coperta 1, 4 - Grafică de Vasilian Doboș
Prezentarea grafică a secțiunii Eminescu în aeternum - Liliana Grecu

Gellu DORIAN

POEZIA ȘI ISTORIA LITERATURII ROMÂNE

Tema ediției a treia a Congresului Național de Poezie – *Poezia și istoria literaturii române* – nu a fost aleasă la întâmplare, chiar dacă, având în vedere criza prin care trecem, o altfel de temă, cu iz holderllinian, ar fi fost mai propice.

După o perioadă destul de lungă în care literatura română și-a extins nu arealul ci numărul de literați, fără a avea o *istorie concretă* a fenomenului în sine, din 2000 încoace au apărut câteva *istorii* ale acestei literaturi, fie *de azi pe mâine*, fie *contemporane*, fie *critice* și așa mai departe, în care situația de fapt a fost expusă doar din unghiul de vedere al cercetătorului și mai puțin din punctul de vedere al realității sau concretului existent. Incapacitatea, preferențialitatea, capriciile autorilor unor astfel de istorii au adus în față opuri ale căror fonduri, în parte sau în totalitate, nu aduc contribuțiile dorite la ilustrarea fenomenului literar românesc.

Singurele genuri literare care și-au propus, în timp, ieșirea din contextul general al istoriei literaturii române au fost: poezia prin Mircea Scarlat – lucrare oprită din cauza dispariției timpurii a autorului, la doar treizeci și șase de ani, capitolul de forță analitică, la viu, cel al contemporanilor, nemaifiind scris – și dramaturgia, prin recenta *Istorie a dramaturgiei românești* semnată de Mircea Ghițulescu, privire suficient de părtinitoare și rezumativă. O istorie a romanului românesc, limitată la analizele vremii, a realizat Mirela Roznoveanu, ceea ce lasă, în fond, proza fără o abordare din acest punct de vedere, ca gen literar extrem de extins în spațiile istoriilor literare scrise la noi de-a lungul timpului.

Pe noi ne-ar interesa aici, desigur, poezia în contextul cercetărilor istorice de la noi. Aduc aceste cercetări istoriografice deja existente poeziei românești vreun avantaj, vreo perspectivă de propulsare a acesteia în viitor sau măcar de conservare în memorii abordabile sau pur și simplu, ca în cazul unor menționări, doar semne de pus la zid, de ridiculizat, de lamentație continuă, în fond de

incapacitate, ca să nu zic impotență, de a cuprinde în totalitate, cu bune și rele, întreg fenomenul literar românesc?

Se rezumă, astfel, poezia română la Eminescu, pus și el sub semnul întrebării și re-interpretării prin eliminarea plutonicului stabilit de I. Negoïtescu în postume (așa cum aflăm de la Nicolae Manolescu), sau așa cum îl percepe masa mare a cititorilor, ca nemuritor și în creștere valorică în detrimentul poeziei noi care moare de cum se naște, din lipsă de cititori, uitându-l definitiv pe Alecsandri sau luându-i ca repere sigure, canonice, doar pe Blaga, Arghezi, Barbu și Bacovia, ori, în cele mai fericite cazuri, găsind în Nichita Stănescu și Marin Sorescu, fie și, conjunctural, ca model viu, contemporan, pe Mircea Cărtărescu, reperele unei continuități a tradiției inovatoare a poeziei noastre?

Poate fi luată în calcul o astfel de categorisire istorică a poeziei române, fie ea făcută și dintr-un spirit hazliu, cum ar fi: fanteziști și miștocari, sictiriști, jucăuși și pleziști, femei, sau pur și simplu femei, femei, femei, și mai convingător, femei, femei, femei, femei sau, simplu, iarăși, femei, întirziști, poeți în blugi, paralogici, poeți cu program dar fără talent, poeți fără talent dar fără program, poetaștri, poeți, poetari, poetatori, poetofori, poetălai, poetangii, poetandri, poetași, poetarzi, poetomani, poetiști, poetoiști, oameni ai poeziei? Și asta fără a defini ce este cu o astfel de categorisire, ce pare a fi mai mult o joacă sintagmatică fără acoperire, așa cum este și, în mare parte, analiza numelor înșiruite în astfel de subcapitole de istorie literară, după ureche, după lexicoane, după dicționare sau, mai rău, după mențiunile virtuale pe Wikipedia sau pe Google. Cel puțin pînă la Călinescu, în vechile istorii, luând de bază pe cea a lui Nicolae Cartoian, având în față mereu modelul junimii, pentru astfel de categorii de autorități se folosea cuvîntul definitiv „caracudă”. Simplu, fără atîta emfază fals științifică, inutilă, fără fond. A aminti niște nume, la care mai adaugi și ceva ce ți se pare a fi caracteristic aceluia, nu înseamnă că ai și dat cu

ochii de cărțile acelor autori, ci doar ai auzit de ele sau le-ai văzut menționate în diverse locuri. Or astfel de istorii sau istorisiri nu sunt nimic altceva decât risipă de timp, deservicii aduse poeziei, literaturii române, istoriei acesteia. Emfaze și vanități rizibile, cu tentă vizibilă de contribuție la buna cunoaștere a literaturii române!

Are nevoie poezia română, pentru o mai bună cunoaștere a ei, de seriozitate, de cercetare adevărată sau este suficientă, în cercetarea și studiul ei, doar zeflemeua, suficiența, ignoranța, ipocrizia? Fac prejudecățile cărțile în diagnosticările critice, în promovarea valorilor în poezia de azi? Au fost acestea fundamentele cercetării istorico-literare de la noi de-a lungul timpului? Cine pierde și cine câștigă? Are poezia română din punct de vedere

NOMINALIZARI PENTRU PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA PE ANUL 2008

Juriul alcătuit din Gabriel Dimisianu (presedinte), Daniel Cristea-Enache, Mircea A. Diaconu, Dan C. Mihailescu și Cornel Ungureanu (membri), întrunit în sedința din 5 mai a.c., a stabilit prin vot următoarele nominalizări:

Proza

Daniel Banulescu, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor*, Editura Cartea Românească
Virgil Duda, *Ultimele iubiri*, Editura Polirom
Filip Florian, *Zilele regelui*, Editura Polirom
Doina Rusti, *Fantoma din moara*, Editura Polirom
Eugen Uricaru, *Cat ar cântări un inger*, Editura Cartea Românească

Poezie

Andrei Bodiu, *Oameni obosiți*, Editura Paralela 45
Vasile Igna, *Lumina neaga*, Editura Limes
Stefan Manasia, *Cartea micilor invazii*, Editura Cartea Românească
Anca Mizumschi, *Poze cu zîmți*, Editura Brumar
Liviu Ioan Stoiciu, *Craterul Platon*, Editura Vinea
Critica literară/ Eșeu/ Istorie literară
Paul Cornea, *Delimitări și ipoteze*, Polirom
Dan Cristea, *Poezia vie*, Editura Cartea Românească
Alexandru Musina, *Poezia: teze, ipoteze, explorări*, Editura Aula
Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Editura Cartea Românească
Ilina Gregori, *Stim noi cine a fost Eminescu?*, Editura Art

Dramaturgie

Nu s-au făcut nominalizări
Traduceri din literatura universală și Premiul „Andrei Bântaș”
Ilie Constantin – Eugenio Montale, *Oase de sepie*, Editura Paralela 45
Liviu Cotrau – E. A. Poe, *Călătorii imaginare*, Editura Polirom
Sorin Marculescu – Miguel de Cervantes, *Galateea*, Paralela 45
Rares Moldovan – Harold Blom, *Anxietatea influenței*, Editura Paralela 45
Anamaria Pop – Péter Esterházy, *Harmonia caelestis*, Editura Curtea Veche
Horia Florian Popescu – Philip Roth, *Viața mea de bărbat*, Editura Polirom
Mariana Stefanescu – Milorad Pavić, *Mantia de stele*, Editura Humanitas Fiction
George Volceanov – John Updike, *Întoarcerea lui Rabitt*, Editura Humanitas Fiction

Debut

Svetlana Cârstea, *Floarea de menghină*, Editura Cartea Românească – poezie
Iulian Costache, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, Editura Cartea Românească – critică literară
Vlad Moldovan, *Blank*, Editura Cartea Românească – poezie
Oana Soare, *Petru Dumitriu & Petru Dumitriu*, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă – critică literară

al reprezentativității istorice asemănare cu alte fenomene poetice universale care s-au impus nu numai în palmaresuri, competiții ci și în conștiința lumii întregi? Alte și alte astfel de întrebări ar putea fi puse pentru a afla dacă istoricii noștri literari, când au elaborat lucrările lor, sau gândit la ele. Prin ceea ce au făcut, în afară doar de câțiva, putem spune, fără să greșim, calchiind sintagmele unuia dintre ei, că nu sunt și aceștia decât niște istoriaștri, istoriofobi, istoriotori, istoriotari, istoriofori, istoriangii, istoriași, istoriomani, istoriotiști, istorioizi, oameni ai istoriei, istorioi, istoriolăi, istoriogranzi, istoriolatri, istorioclăști, istoriuduli și așa mai departe. Dar nu o facem, evident, decât în joacă și, cu încredere, le așteptăm adevăratele cărți despre poezia română.

Simona Sora, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească – critică literară

Ioana Vasiliu, *Receptarea critică a lui Eminescu până la 1930*, Editura MLR – istorie literară

Premii speciale

Valeriu Anania, *Memorii*, Editura Polirom
Aurel Dumitrascu & Adrian Alui Gheorghe, *Frig. Epistolar* (1978–1990), Editura Conta
Gheorghe Florescu, *Confesiunile unui cafegiu*, Editura Humanitas
Ovidiu Hurduzeu și Mircea Platon, *A treia forță. România profundă*, Editura Logos
Ion Iovan, *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale însoțite de un inedit epistolar precum și de indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor/ în prezentarea lui Ion Iovan*, Editura Curtea Veche
Gabriela Omat, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949) vol. 1*, Editura Institutului Cultural Român
Comisia pentru literatura minorităților a URSS a nominalizat următoarele cărți:
Mikola Korsiuk, *Nici Dumnezeu, nici om*, Editura RCR – proză în limba ucraineană
Jancso Noemi, *Emotikon*, Editura Hirado Kiado – proză în limba maghiară
Bogdan Laszlo, *Tatjana*, Editura Hirado Kiado – proză în limba maghiară
Király Laszlo, *Ploaia de la miezul nopții*, Editura Mentor Kiado – poezie în limba maghiară

Premiile URSS vor fi acordate în ziua de 18 iunie în cadrul unei festivități care va avea loc la Târgul de Carte BOOKFEST. Cu acest prilej juriul va acorda și Premiul Național Pentru Literatură pe anul 2008.

PREMIILE REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE” ACORDATE LA EDIȚIA A XIII-a A ZILELOR REVISTEI, IAȘI, 23-25 aprilie 2009

Juriul alcătuit din membrii redacției a hotărât acordarea următoarelor premii:

Premiul pentru reviste literare: Revistei „**Observator Cultural**”, pentru calitatea demersului publicistic și cultural (reprezentată de redactorul șef, doamna **Carmen Mușat**)

Premiul pentru Debut: **Emanuela Ilie**

Premiul pentru Cartea de știință: **Tiberiu Brăilean**

Premiul pentru Memorialistică: **Dan Ciachir**

Premiul pentru Traduceri: **Geo Vasile**

Premiul pentru Cartea Eveniment: **Ovidiu Hurduzeu și Mircea Platon**

„A treia forță. România profundă”

Premiul pentru Eșeu: **Dan Puric**

Premiul pentru Critică: **Daniel Cristea-Enache,**

Mircea Martin

Premiul pentru Poezie: **Dinu Flămînd**

Premiul de Excelență: **Eugen Negrici**

Opera Omnia: **Irina Mavrodin**

„La noi valoarea are soarta taurului din luptele de corridă”

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU TUDOREL URIAN •

Tudorel Urian scrie cronici literare la revista România literară, e fost redactor șef al revistei „Cuvântul”, autor al unor sinteze importante despre literatura română post decembristă, fost consilier pe probleme de imagine și fost purtător de cuvânt în Ministerul Culturii și Cultelor și este o prezență activă în spațiul cultural românesc. Din aprilie 2008 prezidează alături de criticul literar Daniel Cristea Enache, „cenaclul de la muzeu”, mai exact, cenaclul desfășurat la Muzeul Național al Literaturii Române. T. Urian ia pulsul literaturii care se scrie sub ochii noștri și le up-datează din mers, cu ochii larg deschiși spre ce se scrie în afară și ce se scrie înăuntrul granițelor autohtone, vorbind deschis despre lipsurile sau despre atuurile literaturii române.

Andra Rotaru: *A devenit un subiect arzător să scrii de bine sau de rău despre „Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură” a profesorului și criticului literar Nicolae Manolescu. El însuși declara la o conferință că nu dorește ca afirmațiile din carte „să fie contestabile sau incontestabile”. Considerați că atunci când se atinge un apogeu, lumea simte nevoia să te coboare din nou și să te expună mulțimii?*

Tudorel Urian: Este normal ca o istorie literară să producă multă vâlvă în lumea scriitoricească. Tot Nicolae Manolescu remarcă la un moment dat că istorii complete ale literaturii române se scriu cam una într-un secol. Din această perspectivă, reacțiile comentatorilor de toate felurile sunt cât se poate de firești. Afirmația criticului- că nu dorește ca afirmațiile din carte să fie „contestabile sau incontestabile”, pe care eu nu am auzit-o până acum, îmi sună ca o simplă cochetărie retorică. Care ar putea fi a treia categorie dincolo de contestabil și incontestabil? Eu nu o întrevăd. În privința receptării, nu cred că cineva și-a propus *a priori* să-l coboare pe dl. Nicolae Manolescu de pe soclu pentru a-l supune unei reconfirmări publice. În mai toate luările de poziție pe care le-am văzut, partizanatul este evident. Cei care sunt prezenți în sumarul cărții îi găsesc acesteia numai calități, indiferent de prăpăstiile care s-ar căsca în stânga și în dreapta lor. Cei care nu sunt îi caută la microscop defectele. Din nou, nu mi se pare nimic de mirare. Cu excepția autorilor de *best-sellers* care scriu să se îmbogățească și sunt complet imuni la ironiile sau la indiferența criticii, cei mai mulți dintre autori visează la o supraviețuire

prin operă, ori prezența într-o istorie a literaturii este, până la un punct, un astfel de certificat de nemurire.

A.R.: *Cât de interesați sunt autorii contemporani să apară în astfel de istorii?, dacă ați sesizat vreun comportament anume în acest sens.*

T.U.: Ultima frază din răspunsul anterior vă oferă indiciul în legătură cu miza unei istorii literare. Spre deosebire de dicționare care presupun o abordare cantitativă, istoriile literare sunt construite pe criterii axiologice. În termenii lui H.R. Jass, autorii prezenți într-o istorie literară sunt/ar trebui să fie cei care au împlinit „orizontul de așteptare” al unei epoci, dar au și deschis porți spre alte viitoare orizonturi de așteptare. Altfel spus au impus curente noi, teme inedite, formule stilistice care au făcut școală. Au schimbat ceva în paradigma literară, sunt o bornă incontestabilă în evoluția (în sens temporal, nu neapărat al progresului) literaturii. Din momentul în care publică prima carte, orice autor se visează ca aparținând acestei categorii a celor aleși. În realitate foarte puțini sunt cu adevărat demni de ceea ce ar trebui să fie o istorie a literaturii. Problema acestor istorii ale literaturii (și mă refer aici și la cea a lui Călinescu) este aceea că ele cuprind prea mulți, nu prea puțini scriitori. Selecția nefiind una riguros axiologică (și la Călinescu și la Manolescu apar nume care nu mai spun nimic nici măcar celor familiarizați cu fenomenul literar), frustrările celor omiși ajung să explodeze. Trebuie să îi înțelegem. Cu atât mai mult cu cât unii dintre ei s-au bucurat de suc-

ces internațional, se află în programa școlară, au fost și sunt prezențe foarte vii în conștiința literară românească.

A.R.: *Ce aduce nou din punctul dumneavoastră de vedere această Istorie a literaturii, față de cea a lui G. Călinescu? Există vreo perioadă de timp anume, necesară între aparițiile unor astfel de Istorii?*

T.U.: Ca și cea a lui Călinescu, *Istoria* lui Nicolae Manolescu este una de autor. Dincolo de diferențele stilistice inevitabile și de perioada de după 1941 (an în care se oprește opul lui Călinescu) este evident că metodele critice ale contemporanului nostru sunt mai adecvate timpului în care trăim. Să nu uităm că după 1941 în critica europeană au apărut structuralismul și semiotica (necunoscute divinului critic), teoria lecturii etc. Nu spun că Nicolae Manolescu își întemeiază interpretările pe aceste noi metode, dar le cunoaște, gândirea lui are mai multe căi de acces spre opera literară, comentariile sale sunt *up-to-date*. Ne încântă formulele spumoase ale lui Călinescu, dar Manolescu rămâne contemporanul nostru. Dacă este necesară scurtarea vreunei perioade de timp între aparițiile unor astfel de Istorii ale literaturii? Eu spun că nu neapărat. Dacă cineva are o metodă nouă sau o viziune fundamental diferită de cea a lui Nicolae Manolescu poate scoate și mâine o altă istorie literară. Depinde de argumentele pe care le va aduce dacă ea își va avea sau nu rostul. Cum vă spuneam aceste istorii literare sunt creații de autor. Ele reprezintă viziunea criticului respectiv asupra evoluției literaturii române. Teoretic, fiecare critic are o viziune asupra literaturii române, este un potențial autor al unei istorii a literaturii. Depinde cât este de interesat să o facă și care este puterea lui de muncă. Până la urmă puțini se înhamă la un asemenea efort, mai ales în vremurile noastre de criză când nevoia supraviețuirii îi trimite pe critici spre tot felul de *job-uri* și activități, fără nicio legătură cu literatura.

A.R.: *Dacă s-ar traduce o astfel de Istorie, ce tip de cultură credeți că ar fi interesat de ea?*

T.U.: Cine din străinătate ar fi interesat de *Istoria literaturii române*? În primul rând editorii, pentru a-și face o idee despre autorii români care ar merita să fie traduși în limba respectivă. Apoi, fără îndoială, cei care se ocupă de predarea culturii și civilizației române în universitățile din Occident. Poate criticii literari dispuși să facă studii de literatură comparată. Alții nu prea mai văd. La nivel de țări, teoretic o astfel de istorie ar trebui să-și găsească cititori în țările vecine și în zona balcanică. Sunt țări care au cunoscut destine istorice comparabile și este posibil ca o anumită evoluție literară să poată fi pusă în paralel experiențelor acestor literaturi. Mă îndoiesc însă că vor fi mulți cei interesați să studieze asemenea paralelisme, indiscutabil interesante. Și când spun asta mă gândesc la cât de puțin ar conta la noi apariția unei istorii a literaturilor bulgară, albaneză, croată, albaneză, sârbă etc. Înainte să ne gândim la ignoranța altora trebuie să avem în vedere propria noastră ignoranță. În Occident, cu excepția câtorva persoane superspecializate, mi-e imposibil să intuiesc un eventual interes pentru un asemenea op. Cu siguranță, dacă nu are un preț prohibitiv, cartea s-ar putea vinde bine în Republica Moldova.

A.R.: *Dintre autorii care au ajuns la „și alții”, ați fi oferit „jokeri” de salvare unora dintre ei?*

T.U.: În cazul în care există autori cu adevărat importanți ajunși la categorii „și alții”, nu ei, ci Nicolae Manolescu are nevoie de *jokeri* de salvare. Istoriile literaturii, inclusiv la case mai mari, sunt pline de cazuri de „orbire” a criticii. Dacă Sainte-Beuve nu a avut ochi pentru Baudelaire, nu Baudelaire este cel care are nevoie de un „joker de salvare”. La fel cum nici Proust nu are vreo vină sau vreo nevoie de ajutor ca urmare a cecității lui Hyppolite Taine. În ce-l privește pe Nicolae Manolescu, îndrăznesc să spun că ar avea și el nevoie de niște *jokeri* de salvare. Am mai spus-o, Nora Iuga este probabil singura autoare din generațiile mai vechi recunoscută ca model de scriitorii tineri. În mod normal, numele ei nu ar trebui să lipsească dintr-o istorie a literaturii. Bunul simț îmi spune că nume precum Laurențiu Ulici, Mircea Iorgulescu, Adrian Marino, Marin Mincu merită mai mult decât simpla reproducere a numelor în paginile de propuneri de dicționar. Cu atât mai mult cu cât în volum au parte de capitole destui scriitori, sensibil mai puțin prezenți în conștiința literară a epocii. Partea

mai puțin plăcută este că respectivele capitole sunt mai degrabă descriptive, fără evaluări critice, fapt ce face imposibil de intuit părțile viabile din scrisul acestor scriitori, cele care au determinat includerea lor pe lista scriitorilor canonici ai literaturii române.

A.R.: *Sunt mai expuși criticii literari, decât prozatorii sau poeții, „cavalcadei cronicarilor” în momentul în care trec în tabăra dramaturgilor, poezilor, scenariștilor, abandonând critica sau teoria literară?*

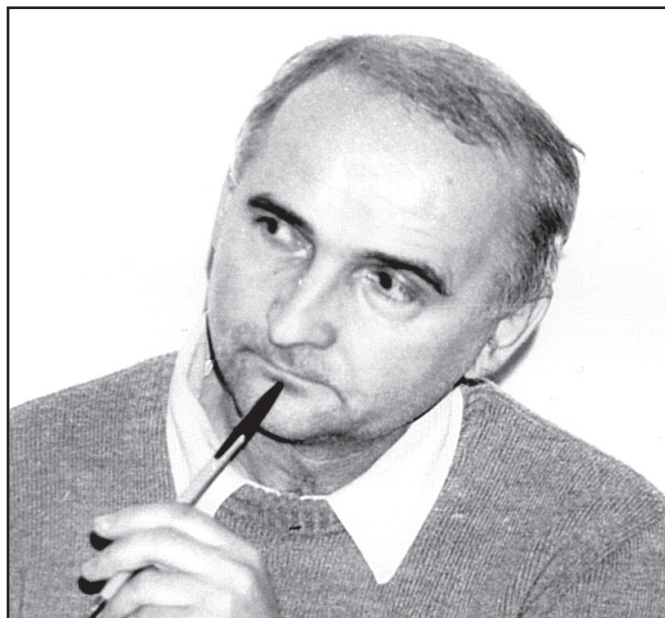
T.U.: Întotdeauna depășirea teritoriului în care un autor a cunoscut celebritatea produce o mică suspiciune de impostură. Firește aceasta poate să fie infirmată ulterior, dar inițial toată lumea privește noua preocupare ca pe un soi de *violon d'Ingres*. G. Călinescu spunea că poți să te apuci de critică literară după ce ai ratat toate celelalte genuri literare. O fi și reciprocă valabilă? Chiar nu

știu.

A.R.: *Ce părere aveți despre valoare și notorietate, când ele își desfășoară „corrida” în România? E o luptă echilibrată?*

T.U.: Cele mai frumoase pagini despre spiritul *corridei* le-am citit într-o carte despre... fotbal: *Mexico 70*, de Ioan Chirilă. Amatorii acestui sport (?) consideră *corrida* o luptă între agerimea omului și forța brută a animalului. În câteva pagini demne de Hemingway sau de Albert Camus, Ioan Chirilă demonstrează că, în realitate totul este un mare *bluff*, un spectacol grotesc în care taurul este umilit public și, în final, căsăpit în modul cel mai sadic, fără vreo șansă reală de a-și înfrunța adversarul. Schimbând ce este de schimbat aş spune că în România (și aici nu mă refer în primul rând la literatură) notorietatea este matadorul (ajutat de patru peoni care irită și obosesc animalul, picadorul călare care îl fragilizează fizic prin înfigerea sulitei în gât, trei *banderilleros* care îl umilesc împlântându-i în grumazul rănit câte două pumnale ornate ca sorcovele cu hârtie colorată – *banderillas*; abia când hăituit și cu sângele și roind taurul nu mai are putere nici măcar să alerge, în entuziasmul general își face apariția matadorul care va trebui să-i dea victimei lovitura de grație), iar valoarea este bietul taur. Trăim într-o țară în care, nu e așa, agerimea minții politicianilor, coaliția șmecherilor de tot felul înving cu regularitate „forța brută” a valorii, sub orice formă s-ar manifesta ea. Din păcate, la noi valoarea are soarta frumosului, mândrului taur pe care toți se căznesc să-l transforme într-o masă de carne însângerată.

„Opera mea literară adevărată e chiar destinul meu...”

• ADRIAN ALUI GHEORGHE ÎN DIALOG ION ZUBAȘCU •

„Toată viața am fost pe drumuri, am avut un destin de om care a trăit sub semnul provizoratului...”

Adrian Alui Gheorghe: - Zice Creangă, la un moment dat: „Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte strămutat la cîmp și pruncul dezlipit de sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești cînd veni vremea să plec la Socola după stăruința mamei». Tu de ce ai plecat din Maramureș, unde se pare că te simțeai bine și acasă? E Maramureșul un loc sacru sau doar memoria păcătoasă îl sacralizează? Ce a mai rămas din Maramureșul copilăriei în memoria bucureșteanului transplantat de azi?

Ion Zubașcu: - Destinul meu și al Maramureșului la care faci referire stă sub semnul tragediei comuniste, a unei nenorociri istorice care a năvălit peste poporul român, frîngându-i șira spinării și făcându-l să nu mai fie niciodată de acum înainte, în vecii vecilor, ceea ce-a fost de la începutul lumii până în 1946. Cita-tul din Ion Creangă se referă la o copilărie fericită și la un timp istoric lin curgător, fără nici o legătură cu pu-hoiul devastator care s-a pornit în România, odată cu intrarea trupelor sovietice „eliberatoare” și cu insta-urarea comunismului în toate instituțiile statului ro-mân, în 1948, când m-am născut. În anul 1950, tatăl meu, Ilie Zubașcu, a fost ucis în torturi de Securitatea din Sighet, înaintea vreunui proces, după ce a stat as-cuns în Munții Țibleș doi ani, împreună cu un grup de „partizani” anticomuniști din satele Dragomirești, Săliște și Ieud, de pe Valea Izei. Neputînd să-i prindă, nici Armata, nici Securitatea, ne-au arestat întreaga familie, pentru a-i șantaja pe cei din munți să se pre-dea, și ne-au dus într-o noapte cu camionul la Sighet, aveam doi ani și trei luni, iar soră mea Ileana era la

sînul mamei, doar de cîteva luni. În beciurile Securi-tății din Sighet, mama a trăit o execuție simulată, într-un miez de noapte, mi-a povestit înainte de a muri că securiștii m-au prins de picioare în fața ei, simu-lînd că îmi zdrobesc capul de pereții subsolului unde o torturau dacă nu mărturisește unde se ascund „par-tizanii”. Ca să nu-și sacrifice familia, tata s-a predat împreună cu tot grupul, iar la trei zile l-au omorât în torturi bestiale, fiind singurul care a refuzat orice for-mă de colaborare cu tortionarii. Pentru că l-au omo-rât înaintea simulacrului de proces (ceea ce este o cri-mă împotriva umanității, ce nu se prescrie niciodată!), oficialitățile au simulat că a evadat, veneau noaptea dubele de securiști în Dragomirești și-o terorizau pe mama și neamurile, făcându-se că-l caută pe fugar prin pivnițe și poduri, prin clăile de fân și șoapre, așa că mama nu s-a căsătorit timp de 15 ani, așteptându-l pe tata să vină acasă, și abia în 1965, după ce au fost eliberați toți deținuții politici, a aflat că e mort. Ne-au confiscat averea și au scos-o pe mama în mijlocul ier-nii afară din casă, cu doi copii mici în brațe, fără nici o formă legală, când ne-am dus după 1989 să ne recu-perăm casa confiscată, ni s-a spus c-a fost o greșeală. O greșeală care a durat 40 de ani! Recent, am aflat de la Procuratura Militară din București că în subsoluri-le Securității din Sighet s-a găsit un schelet, care s-ar putea să fie al tatălui meu.

Sub semnul acestei tragedii a stat tot destinul nostru de până acum. Așadar, nu am plecat din Maramureș când m-am mutat în București, după 1983, ci din fra-gedă copilărie. Mama n-a putut să crească doi copii mici, fără nici o sursă de supraviețuire, a trebuit să plec de acasă, de la șase ani, am crescut pe la un frate al mamei, care avea casă sub Țibleș, apoi, din clasa a treia, am părăsit Dragomireștiul natal, am făcut școa-la generală la Baia Mare și trei ani de liceu, ultimul

l-am terminat la Liceul Minier Borșa, unde stăteam la internat, apoi m-am mutat la Oradea și așa mai departe. În toate vacanțele, de când mă știu, am lucrat împreună cu soră-mea, să ne putem câștiga banii de supraviețuire, culegeam vara fructe de pădure pentru centrele de preluare, iar după ce am avut buletin, la 14 ani, am lucrat în munți, la diverse parchete forestiere, până începea școala. Am regăsit-o pe mama în 1969, când am venit profesor la Bogdan Vodă, lângă Dragomirești, și când am descoperit cu adevărat Maramureșul, timp de 15 ani cât am fost profesor, ultimii 6 ani la Borșa, sub Pietrosul Rodnei.

Dar prin 1983, mă sufocam deja, îmi epuizasem experiența de profesor: deși luam cu elevii toate premiile la concursurile de creativitate din țară, la care participam, deși cântam și apăream la televizor și în presa din țară, fiind un ins competitiv, n-am reușit „să promovez” nici măcar în funcția de director al unui cămin cultural comunal, sau al unei case a pionierilor, toate posturile erau ocupate pe bază de dosar de cadre, de către activiști mediocri ai partidului comunist. În plus, nu ne mai dădeau căldură iarna, nu veneau buteliile de aragaz, ne luaseră și curentul, zi și noapte, aveam patru copii mici și simțeam că mă scufund în cea mai adâncă și izolată groapă a limbii române, sub Pietrosul Rodnei înalt de 2003 m. Atunci mi-am luat lumea în cap și am plecat la București, am zis că dacă tot mă scufund, măcar să știe cineva de mine. Nu aveam buletin de Capitală, am stat în chirie, fără slujbă și casă mai bine de doi ani, cu copiii după mine, la limita supraviețuirii. În cele din urmă, ajuns în pragul nebuniei, am ocupat un apartament în care am locuit cu familia fără absolut nici o formă legală, până în 1990, după revoluție.

Toată viața am fost pe drumuri, un destin de om trăit sub semnul provizoratului, marcat ireversibil de tragedia comunistă din copilărie și apoi de cea a dictaturii și a dosarului de Securitate, care m-a urmărit peste tot unde am ajuns și unde am lucrat, nu am fost legat de un loc anume, de o casă anume, trăind prin inter-nate și gazde, am știut că nimic nu e al meu, nu mă pot atașa de nimic, nu am putut ține legături stator-nice de rudenie, sunt un străin în propria mea viață și în propria mea țară. Acum, când mi-am cam încheiat socotelile cu Bucureștiul, aș vrea să mă întorc în Maramureș, dar voi fi și acolo - cu siguranță - mai străin decât sunt acum în București, sau oriunde în lume. Doar lumea spiritului și Împărăția Cerului sunt singurele refugii din viața mea unde nu m-am simțit niciodată străin și unde mă voi întoarce cu bucurie pentru totdeauna.

„Am întemeiat și eu o familie numeroasă, să-mi umplu singurătatea și tristețea care mi-au năclăit ființa toată viața...”

A.A.G.: - Uite, dacă e să caracterizezi scriitorii din provincie care au luat cu asalt Bucureștiul, eu cred că maramureșenii sunt cel mai greu de modificat, își poartă cu ei însemnele originii în comportament, în vorbă, în

gusturi, în umor, în gestică. Par mai greu adaptabili, au nostalgii greu reprimabile. Cum explici aceste lucruri? De ce transplantul de Maramureș la București este unul mai dificil? E de vină atitudinea lui „Mitică de Dîmbovița”, pamblicarul, superficialul, gălăgiosul? Regretatul Laurențiu Ulici e încă un exemplu în această situație. Sau Ioan Groșan, Sau Ioan Es. Pop. Ce aduce maramureșanul la întâlnirea cu ceilalți comorienți din provinciile românești?

I.Z. - Primul lucru care m-a șocat în București a fost gradul de „orientalizare” al Capitalei, turcisme, arăbisme, balcanisme de tot felul, aici e o lume cu totul altfel decât cea din Maramureș, din Ardeal și din centrul Europei. Aș fi răzbit mai degrabă oriunde în Occident sau în lume, dacă aș fi fugit din țară în anii 80 (am stat în București vreo doi ani în aceeași gazdă cu Matei Vișniec și știu ce zic) și nu aș fi avut ideea nefericită să emigrez din Țara Maramureșului în Capitala României. Omul de aici e unul strict local, mărunț, fărâmițat, viețuitoarea speriată de câmpie, gata s-o ia în toate direcțiile la cea mai mică boare de vânt, n-are verticalitate și monumetalitate, e o ființă rizomatică. Uite, chiar și la nivel etnografic, cântecele din Maramureș au o structură care atinge arheul, stratul freatic de universalitate al sufletului uman, la fel ca formele de artă în care au cristalizat marile civilizații ale lumii, India, Tibet, Egipt, Mesopotamia. Am fost primul cântăreț care a scos în larg, începând de prin anii 70, cu 10 ani înaintea tuturor, colinzile arhaice din Maramureș, ele au fost preluate imediat de toată lumea și cântate acum de o țară întreagă, de Crăciun copiii din cartierul Crângași, București, mă colindă la ușa apartamentului meu cu colinzi, în versiuni textuale și muzicale pe care le-am cântat pentru prima dată în România, acum 40 de ani. M-am amuzat citind primele cronici la volumul meu de debut de cei care m-au etichetat ca poet rustic: dacă faci referiri la simboluri ale civilizațiilor din Egipt, Grecia, sau Tibet, nu cred că poți fi considerat un poet agrar. În mod paradoxal, cunoscând formele arhetipale de viață și artă în care s-a structurat civilizația Maramureșului, am avut mai ușor acces la codurile genetice ale divinității, la structurile straniei ale particulelor elementare, la realitățile cosmice ca stringurile sau găurile negre, arheii de pe Valea Izei mi-au deschis accesul la aceste forme vii ale materiei arhaice universale, fie că e vorba de teritoriile uluitoare ale geneticii de ultimă oră, ale fizicii hadronice sau ale cosmologiei. Toate referirile din versurile mele la simbolurile din Maramureș sunt în această ordine de idei. Am descoperit practic Maramureșul, după 1969, când am revenit ca profesor aici, am citit mult și am cunoscut cu adevărat și în profunzime bibliotecile vii de civilizație arhaică și etnologie, care au fost mama mea Maria și moașa Ileana, mama mamei mele. Lucram cu mama și moașa în grădină, pe câmp, sau oriunde, și pe orice vreme, orice făceam, poezia irupea din ființa lor în mod firesc, la mijlocul celei mai banale conversații, la fel ca și cântecul. Povesteau ceva și concluzia era întotdeauna în versuri uluitoare, care le însoțeau toate gesturile și cuvintele, asemenea respirației, mustind din zăcămintul de

civilizație al acelei lumi străvechi. D'apoi bine-o zis cine-o zis: *Omu bun și vremea bună/ De rare ori se adună/ Omu rău și vremea ră/ Tădeauna să-ntâlne...* Sau, vorba strămoșului tău, Grigore'a lu' Ionu lu' Dumitru : *Binele de mine fuge/ Răul dinapoi m-agiunge/ Fuge bine peste mine/ Răul de mine se ține...* Întotdeauna era o vorbă a cuiva, a unui strămoș, a unui consătean, a nuș cui, a oricui, care introducea versuri uluitoare, cuvinte și expresii de înțelepciune și frumusețe arhaică, cu prilejul cel mai firesc, al celei mai banale conversații, arta nu era ruptă de ființa omului, era prezentă zi și noapte în structura lui comportamentală, făcea parte din propria lui fire. Între anii 1969 și 1983, cât am trăit în Maramureș, și în toate verile, revenind în vacanțe, timp de 25 de ani, de când trăiesc în București, am umplut caiete întregi cu versuri și cântece auzite de la mama și cu fiecare an ce trecea, memoria ei parcă sporea, asemenea unui izvor care nu se mai termină, dimpotrivă se limpezește pe măsură ce ieși din el. *Oamă bună și de ominie*, îi zicea din când în când mamei moașa Ileana, *dă-ți în ori!* Iar când te izbești de asemenea cuvinte, cu ființa ta de tânăr poet al limbii române vii, în timp ce lucrezi ceva neînsemnat în grădina casei, nu poți face un pas mai departe. Și astfel afli că nu numai pomul face *poamă*, ci și omul avea *oamă*: omul meu era întotdeauna bărbatul, în graiul viu din Maramureș, *oama* era desigur femeia lui, fructa lui. Iar *or* și *ori* nu puteau fi decât ceva legat de firea cea mai adâncă a unei ființe, miezul ei ultim care îi dădea identitate și coerență în timp, însuși timpul biologic care structura dinăuntru o ființă umană, prin impulsuri abisale: *Vinu-mi ori/ Într-uneori/ Să mă sui pă munți cu flori*. Din păcate, odată cu prelingerea mileniilor printre cuvintele graiului viu, s-au tocit sensurile lor primordiale, sâmburul și miezul lor inițial, germinator de sens, și *or* – ca una dintre cele mai arhaice rădăcini ale limbii române naturale, cu sensul de timp al *ființei* vii, *fire* – s-a mai conservat în uzanța vorbirii, topindu-și sensul original, doar în substantivul arhaizant *oară*, „în oara morții mele”, dar și în adverbe și locuțiuni, *ori de câte ori*, *uneori*, *alteori*, „te ridicam de subțiori/ de-atâtea ori, de-atâtea ori”, *oriunde*, *oricând*, *oricum*, *oricine*, *orice*, *prima oară*, *a doua oară*, sau în conjuncții disjunctive: *ori-ori*, *ori vii*, *ori pleci*, cât și în straniu rudiment adverbativ *or*. Dar cine ar fi bănuț că în aceste vocabule umile, tocite de vorbire ca treptele unui tribunal, sau ca oțelul subțiat al cuțitelor de bucătărie tăind doar fragilități din grădină, generații la rând, se ascund adevărate cristale geologice din straturile cele mai adânci ale graiului original al lumii? Abia descoperind aceste rezonanțe magnetice ale particulelor *or* și *ori*, simți altfel, din interiorul cel mai intim al graiului matern, cuvintele *dor*, *zori* (*zi-ori*, *ziorel de ziuă*), *fi-ori*, care funcționează parcă într-o altă mecanică fonetică și semantică, cu totul stranie, mai apropiată de ce se întâmplă în zona cuantică a particulelor elementare, decât de legitățile de evoluție ale lingvisticii clasice. Ca să nu-ți mai vorbesc de particula *ur*, de pe fundul oceanului fonetic și semantic al limbii, tot o fosilă a limbii adamice, conservată în cuvântul a *urma*,

urma, dar și în celălalt verb, a *ură*. Așadar *or* și *ur*, *dorul* – ca sentiment al atracției de la mari depărtări de timp și, la celălalt pol, *ura* și *urâtul* – ca sentiment al îndepărtării și înstrăinării în spațiu. Sau fascinantele rădăcini *bârșă-obârșia*, *rând-orânda-corinda*. Ca poet al limbii române, vreau să spun, am căzut în fântânile abisale ale cuvintelor arhaice, care se mai conservau în Maramureș ca niște miraculoase fosile vii, ieșite din lege și din lume, uitate de timp și de Dumnezeu, coborând până la rădăcina limbii originare a lumii, la sintaxa universală a graiurilor, ceea ce pentru un scriitor este o experiență copleșitoare. În Maramureș, am cunoscut omul pământean al acestui spațiu de civilizație carpatină, care respira încă viu după tiparul lui original de la începutul lumii, așa cum am mai prins alacul, „grăul sfânt” din colinzi, *Coborât-o coborât/ Dumnezeu pe-acest pământ/ Printre holde de grâu sfânt*, cu bobul în trei dungi, care creștea spontan în poienele codrilor, sau mărul *oarzan*, timpuriu, care creștea și el în sălbăticia începutului lumii, cu dulceața lui uluitoare, pe dealuri și munți, *De-aș muri primăvara/ Păsările m-ar cânta/ Vântuțu m-ar legăna/ Rândunele m-ar duce/ Și cucu mi-ar pune cruce / Dintr-o creangă de măr dulce*. În această lume de pe Valea Izei, înconjurată din toate părțile de munți, preistoria s-a întâlnit în mod miraculos cu postistoria, așa cum uneori apusul lunii continuă spre dimineată și se întretaie cu răsăritul soarelui, de nu mai știi care e un astru și care altul, și această atingere a extremelor temporale și paradigmatică de civilizații a produs în ființa mea tânără de atunci un scurtcircuit din ale cărei energii mă hrănesc și acum. Când m-am mutat în București, după 1983, am venit cu toată această placentă arhetipală după mine. În Capitală trăiau la un moment dat mulți maramureșeni de vază, era regretatul Laurențiu Ulici, Alexandru Ivasiuc, până în 1977, la cutremur, prozatorii Nicolae Breban, Augustin Buzura și Ioan Groșan, a venit apoi la sfârșitul lui 89 poetul Ioan Es. Pop, sunt cântăreții Grigore Leșe, Ducu Bertzi, Narcisa Suciș și Paula Seling, Ștefan Hrușcă s-a mutat în Canada, ne vedem tot mai rar, mai sunt probabil și alții, de care nu-mi aduc acum bine aminte. Marea problemă e că toți aceștia nu comunică unul cu altul, fiecare e cu descălecatul său, cu ce-a întemeiat el, de unul singur, asta se vede clar, cu ochiul liber, mă gândesc de multe ori să găsesc o formă sau un prilej de-a ne aduna cu toții și a face ceva împreună, oricât de diferiți am fi unii de alții. Dar ce am putea face toți aceștia împreună, într-o lume în care și înmormântările se transformă în spectacole, ca emisiunile tv de divertisment ieftin, cu ropotele de aplauze înregistrate pe bandă, poate un alt fel de spectacol mai grav, mai apropiat de ideea de Maramureș. Trăiesc de peste 25 de ani în București, dar nu am prieteni de familie dintre scriitori, cu care să fac sărbătorile împreună, aici e o singurătate mai mare ca în vârful munților, acolo măcar vezi stelele cerului și simți că nu ești singur pe lume, dar aici nu vezi decât picioarele celor din față și de alături, cu grija de fiecare clipă să nu urce peste tine și să te strivească în graba și furia permanentă a tuturor. I-am luat odată un interviu lui

Ioan Alexandru, după ce primise în Japonia un mare premiu, un fel de Premiu Nobel pentru Asia, și singurul lucru pe care îl rețin și acum, după mulți ani de la întâlnirea noastră de atunci, e că de 25 de ani de când trăia și el în București, nu avea nici un prieten de familie dintre scriitori, cu care să se colinde de sărbători, nu-l vizitase nimeni cu familia, acasă. „N-am pe nimeni. Nimeni!”, mi-a spus Ioan Alexandru, și tristețea gravă a vocii lui de atunci, uimit el însuși de ceea ce spunea, mă va urmări totdeauna, reverberând în propria mea mâhnire și singurătate. Poate de aceea am întemeiat și eu o familie numeroasă, să-mi umplu singurătatea și tristețea care mi-au năclăit ființa toată viața, prin toți porii ei, în ciuda imaginii aparente pe care o pot avea despre mine cei care m-au cunoscut de-a lungul anilor.

De ce tace de treizeci de ani Ileana Zubașcu ?

A.A.G.:– Înainte de a auzi lumea literară din România de Ion Zubașcu, a auzit de Ileana Zubașcu, sora ta, care a preferat debutului spectaculos din anii '80 o tăcere semnificativă. Ai uneori impresia că ai preluat ceva din mesajul poetic inițiat de ea? Că ai preluat ceva din posibilul ei destin literar? Dacă Ileana Zubașcu ar fi vorbit mai departe pe limba poeziei, unde te-ai mai fi situat tu? Ai mai fi scris? De ce și cât o să mai tacă Ileana Zubașcu?

I.Z.: Cred că Ileana Zubașcu e una dintre cele mai enigmatice prezențe ale literaturii române din toată istoria ei: de la debutul fulminant cu volumul „*Întru totul*”, Editura Albatros, 1978, în care are câteva arte și manifeste poetice, ce anunță schimbările de gardă din literatura română, „*Generația noastră*”, „*Ceva nou*” și „*Cântecul generației mele*”, tace de 30 de ani. Poate că e momentul să spun de ce. A debutat cu versuri în revista „*Famila*”, 1969, și „*Flacăra*”, 1975, și a mai publicat doar câteva puține poeme în „*Steaua*”, „*Orizont*”, „*Luceafărul*”, cât și în culegerile județene. Terminase Filologia la Oradea și Filosofia la Cluj, era profesoară navetistă într-un mic cătun numit Dobricul Lăpușului, mergea zilnic 7 km pe jos, dus și întors prin noaroie, în cizme de cauciuc, din Târgu Lăpuș, unde stătea în gazdă, apoi s-a mutat și a locuit singură într-o cămară păraginită a școlii și mai păraginite, din acel sat „prăpădit între dealurile Țării Lăpușului”. Mă ducea atât de mult singurătatea ei și am luat-o să cânte cu mine la câteva mari spectacole ale *Cenacului Flacăra*, inventasem un instrument nou, din clopoței acordați, cumpărați din târg, eu cântam vocal, ea mă acompania la „*Talanga*” – instrumentul cu clopote, clape și sfori manufacturat de mine. Era frumoasă și Păunescu s-a îndrăgostit fulgerător de ea. O plimba cu Mercedesul, seara, prin București și a invitat-o la Bârca, să i-o prezinte bătrânului său tată, învățătorul Constantin. S-a mai îndrăgostit de soră-mea și un redactor al revistei „*Flacăra*” de atunci, poetul George Stanca, pe care Păunescu l-a dat imediat afară din redacție, din această pricină, nesuportând o astfel de

concurență. Laurențiu Ulici i-a sprijinit debutul editorial la concursul Editurii Albastros, în 1978, cred că prima cronică la volum a scris-o Andrei Zanca, în „*Echinox*”, apoi Laurențiu Ulici, în „*România literară*”, Constanța Buzea, în „*Amfiteatru*”, Alexandru Piru ș.a.. Numai că dintr-un volum normal de vreo 130 de pagini, trimis la editură, cenzura a lăsat o broșurică de 28 de pagini, poate cea mai subțire carte de versuri din literatura română, cu doar 12 poeme, dintre care trei erau manifeste pentru noua generație 80, ce se anunța cu claritate, în mod explicit, prin acest volum. Într-o bună parte din cronică lui Laurențiu Ulici din „*România literară*”, preluată în volumul „*Prima verba III*”, cred, criticul își exprima stupefacția că o editură premiază un volum la concursul ei de debuturi, alegându-l dintre sute de concurenți, și apoi îl cenzurează cu o cruzime care îl face de nerecunoscut. Cu toate acestea, versurile Ilenei au impresionat foarte tare și au răzbit prin revista „*Flacăra*” la publicul larg. Actrița Eugenia Maci, de la Teatrul Național București, a realizat un mic scenariu după poemul „*Întru totul*” și l-a recitat la TVR, la o oră de maximă audiență. Câțiva scriitori importanți din București au pornit în pelerinaj spre Maramureș s-o caute și s-o cunoască pe Ileana. Am însoțit-o pe soră-mea la o ședință a *Cenacului de Luni*, aici mi-am dat seama, din modul cum a fost prezentată, că Ileana era deja foarte cunoscută, a citit împreună cu o altă poetă mai în vârstă, discuțiile despre poezia acesteia au fost prelungite, am impresia în mod intenționat, pentru a muta cât mai târziu lectura Ilenei după miezul nopții și a atenua astfel șocul versurilor ei. Când a citit, a fost primită cu răceală, ceea ce scria ea atunci nu era în ton cu linia ludic-ironică a *cenacului*, ea venea cu versuri biografice de un puternic tragism și o directote percutantă, cu imagini care bruscau prin prospețimea și autenticitatea realului incizat de cuvinte, cam cum scriu tinerii abia acum, după 30 de ani de atunci. Nicolae Manolescu a avut un discurs ferm împotriva acestui fel de a scrie poezie, insistând pe sugestia anacronică a poemului „*Întru totul*”, într-o lume secvențializată, care prizează realul în doze mici, ceea ce nu l-a împiedicat, totuși, când Cărtărescu a scos după câțiva ani cartea „*Totul*”, cu aceeași anvergură poetică, dar scrisă în alt registru, și fără să fie cenzurat nimicitor ca volumul Ilenei, să-l considere din start marele Poet. Mai târziu, în 1982, poetul Alexandru Mușina a publicat în revista „*Vatra*”, dacă nu mă înșel, textul vizionar „*Noul antropocentrism*”, reluat apoi în toate volumele sale de eseuri, de la „*Unde se află poezia?*”, din 1996, până la „*Poezia, teze, ipoteze, explorări*”, din 2008. Ei bine, întreaga viziune a lui Alexandru Mușina asupra evoluției liricii românești, spre „poezia noului antropocentrism”, cu miza pe „perspectiva totalizatoare, unificatoare” a „complexității umanului și realului”, cu deplasarea accentului „de la text la receptor, de la intensitatea stilistică la intensitatea comunicării” și regândirea „omului concret, integral, ireducibil”, cu profeția uluitoare: „Reumanizarea poeziei constituie, acum, marea ei șansă, șansa depășirii manierismului printr-un nou clasicism. Un „clasicism”

cum n-a mai fost altul. Un antropocentrism nemărginit”, ei, bine, toate aceste idei care și-au sporit forța anticipativă cu trecerea anilor, pot fi ilustrate cuvânt de cuvânt cu poezia din 1978 a Ilenei Zubașcu, atât din cele 12 poeme trecute prin dărmonul cenzurii, în volumul schilodit „*Întru totul*”, cât și din poemele ample, scrise în aceeași perioadă și apărute în presa literară a momentului, dar reluate editorial abia în marile antologii ale lui Laurențiu Ulici, de care am pomenit deja, care îi știa toate versurile Ilenei. Când o să am mai mult timp, o să sistematizez ideile profetice ale lui Alexandru Mușina, care au rămas valabile până azi și vor rămâne în continuare, și-o să le illustrez cu versurile Ilenei: în mod paradoxal, poetul Mușina și-ar putea acoperi mult mai bine afirmațiile îndrăznețe din anii 80 cu versurile Ilenei Zubașcu, decât cu propria sa creație poetică, rămasă într-o evoluție colaterală viziunilor sale teoretice. Cu toate acestea, Mușina n-a inclus-o pe Ileana în „*Antologia poeziei generației 80*”, din 1993, cum nu m-a inclus nici pe mine, din pricina adversității sale fațise față de Laurențiu Ulici, similară cu cea a lui Manolescu, deși poemele din volumul meu de debut, „*Gesturi și personaje*”, Albatros, 1982, se numeau, în ordinea trecută în sumar: „*Ecologie umană*”, „*Homo ludens*”, „*Omul holografic*”, „*Omul de Neanderthal și Omul de Cromagon*”, „*Omul antigravitațional*”, „*Antropofagii*”, „*Omul de la recepție*”, „*Homo spray*”, „*Homo cogitans*”, „*Omul practic*”, „*Omul închis*”, „*Homo cinematographicus*”, „*Omul statistic*”, „*Omul deschis*”, „*Căldura umană*”, „*Omul munților*” și „*Omul disponibil*”, construcție amplă care urmează să apară într-o nouă versiune în curând, fiind toate expresia cum nu se mai poate de clară a „noului antropocentrism”. Vreau să spun că versurile mele și ale Ilenei erau ilustrația perfectă a tezei vizionare a lui Alexandru Mușina, înainte ca noi s-o cunoaștem (volumul Ilenei apăruse în 1978, iar al meu în 1982), atât doar că erau urmarea propriilor noastre lecturi, experiențe de viață și viziuni anticipatoare, care ne-au scos în același sens, înaintea lui Mușina, și nu doar prin teoretizări eseistice, ci prin realitatea de gradul întâi a propriei creații. Dar steaua Ilenei urca vizibil în acei ani, Păunescu i-a propus s-o aducă în București, i se pregătea un premiu al CC UTC, și ascensiune politică în context, cu perspectiva de a-l cunoaște pe însuși „prințisorul” Nicu Ceaușescu, însă cu cât creasta valului pe care sălta Ileana se ridica mai sus și pasiunea lui Păunescu se manifesta mai acaparator, în felul lui spectaculos și la vedere, Ileana avea tot mai mari probleme morale: Păunescu era căsătorit și avea doi copii cu Constanța Buzea, împreună cu care am petrecut câteva după-amieze frumoase acasă la ei, pe str. Dionisie Lupu, când ne-a dăruit volumele sale de versuri cu dedicații generoase, a scris apoi o cronică entuziasată despre volumul Ilenei, în „*Amfiteatru*”, soră-mea nu era femeia care să cadă imediat după aceea în brațele lui Păunescu, noi ne-am străduit cât am putut de-a lungul anilor să ne menținem ființa dintr-o bucată, cu orice preț, chiar dacă lumea în care trăiam era fărâmițată în bucăți. Ileana a înțeles repede care e prețul succesului într-o lume ca și cea a Bucureștiului

acelor ani, a refuzat rând pe rând toate ofertele foarte tentante de mărire și ascensiune, s-a retras în Maramureș și n-a mai vrut să vină la nici un spectacol și la nici o întâlnire bucureșteană. Și n-a mai venit niciodată! Asta l-a înfuriat rău de tot pe Păunescu, Ileana era un fel de trofeu al ascensiunii lui, în acei ani ai săi glorioși, nu era încă învățat să fie refuzat categoric (după ce mai aduse din provincie în București câteva gloriole, care s-au ofilit cu anii), a organizat special un spectacol al *Cenacului Flacăra*, la Sala Polivalentă din Brașov, la care voia să-i adune pe toți poeții pe care îi debutase în pagina „Ave”, la „poșta redacției” din revista clujeană „*Tribuna*”, dar și în revista „*Flacăra*”, de mare tiraj și impact public, al cărei redactor șef ajunsese. Erau spectacole cu miză mare, pe lângă decontarea drumului, și se plătea prestația și, apoi, acele „întâmplări” cu cântec și poezie erau televizate, se dădeau pe TVR (singura televiziune de atunci), la ore în care erai văzut de întreaga țară, se cântau și se recitau versuri curate și de valoare, în anii dinainte de 1980 nu erau invadate de glorificarea lui Ceaușescu, așa cum s-a ajuns mai târziu. M-a trimis acasă în Maramureș după soră-mea, care era un fel de cireșă pe tortul debuturilor pe care le-a susținut și încurajat în acei ani, i-am spus că n-o să vină, dar a insistat să nu mă întorc fără Ileana. Și m-am întors cu trenul, în noaptea următoare, fără Ileana. Când m-a văzut fără soră-mea, s-a înfuriat grozav, a tunat și a fulgerat, trimițându-mă acasă încă din ușa Sălii Polivalente, de cum m-a zărit, eliminându-mă din *Cenacul Flacăra* pentru o bună bucată de vreme. Ileana a câștigat apoi un concurs pe un post de profesoară la Baia Mare, dar i-au dat o catedră în Sighet, locul din capitala județului fiind aranjat pentru soția vreunui politruc (în câteva rânduri, a fost singura persoană din ansamblul folcloric al Casei de Cultură din Târgu Lăpuș, care n-a primit viza pentru turnee în străinătate, din pricina dosarului, deși era cea mai bună dansatoare), s-a căsătorit în Sighet și s-a retras definitiv din viața literară, sacrificând succesul fulminant, în condițiile compromițătoare ale climatului comunist tot mai acaparant, opțiunii sale morale, ferme, dedicându-se creșterii celor doi copii și muncii didactice. Acum s-a pensionat și face naveta între Europa și America, unde cei doi copii i-au ajuns medici, în curând le va crește nepoții. Volumele de versuri pe care le-a depus la diverse edituri, după ce a refuzat categoric ispita comunistă a Bucureștiului, nu i-au mai apărut niciodată, deși îmi amintesc că unul dintre ele, cel puțin, „*Ființa în ființă*”, era puternic, cu versuri a căror frumusețe nu se va ofili niciodată. Am descoperit recent fragmente din acea carte, de fapt un singur poem dramatic, inspirat de cazul real al unei femei care a supraviețuit sub dărâmături 11 zile, după cutremurul din 1977, vorbind neîncetat, sunt aici versuri pe care le uitaseam cu totul și care prevestesc cu claritate ceea ce urma să se întâmple chiar cu destinul îngropat al Ilenei Zubașcu, de Rimbaud feminin al culturii române, pot fi găsite în „*Antologia poezilor tineri. 1978-1982*”, p. 635-650, publicată postum de Laurențiu Ulici, în 2005: „*femeie, du-te acasă, ești genială, nu ți-am spus, ce mai vrei,*

nu-ți ajunge?/ lasă-ne pe noi cel puțin să ne vedem publicate creațiile cât suntem încă în viață/ noi care nu avem nici o șansă de-a ne vedea publicate postumele/ tu ai tot timpul în față, operele tale pot să aștepte/ ori-cum ele sunt scrise pentru totdeauna/ fie că le publici acum sau peste o mie de ani/ valoarea lor rămâne aceeași.../nu te putem lăsa să ieși la lumină în întregime/ așa cum ești tu în deplină intimitate/ ar sări în aer sediile tuturor ministerelor/ ambasadorii tuturor statelor s-ar simți ofesați în numele popoarelor lor/ și și-ar re-trage hârtiile aurite de acreditare/ apariția ta integrală în epocă ar modifica clima pe glob/ ar topi calotele glaciare, pustuirile lumii toate ar înflori/ s-ar înfăptui noua ordine economică pe planeta Pământ/ încetișor, încetișor...". Fragmentul din care am citat se numește „Cutia planetară de viteze”. Și au trecut 30 de ani de atunci, iar în tot acest răstimp, oriunde mergeam în țară la festivaluri literare, unde ne întâlneau toți ai noștri din generația 80 – și când zic asta, mă gândesc în primul rând la optzeciștii din provincie, care n-au avut șansa unică a unui Nicolae Manolescu în spate și cutia de rezonanță istorică a unui *Cenacul de Luni* și au răzbit fiecare cum a putut, înfruntând cu mâinile goale și doar cu credința în cuvântul poeziei o dictatură anihilantă și atât de ostilă valorii (iar acum, cea mai mare parte dintre ei e exclusă și din *Istoria critică a literaturii române*, de data aceasta în deplină libertate) – în tot acest timp, nimeni nu m-a întrebat niciodată ce mai scriu, ci doar ce face și ce mai scrie soră-mea Ileana, sau dacă nu cumva am o soră pe care o cheamă Ileana. Anul ăsta - și suntem deja în 2009! - poeta Ana Blandiana mi-a povestit că a fost la Bruxelles, cu expoziția itinerantă care marchează 60 de ani de la începutul colectivizării și scoaterea clasei țărănești din istorie, iar acolo un funcționar al ambasadei române a întrebat-o dacă mai știe ceva de Ileana Zubașcu. Laurențiu Ulici i-a inclus versurile în marea sa antologie „*O mie și una de poezii românești*”, în zece volume, 1997, dar și în volumul apărut postum, „*Antologia poezilor tineri. 1978-1982*” (predată în acei ani la Editura Eminescu, dar care a apărut din pricina cenzurii abia în...2005), iar poetul Gellu Dorian spune cu fermitate exemplară în volumul său recent apărut, „*Cititorul de poezie*”, 2008, ceea ce Nicolae Manolescu refuză să accepte: „Dar generația a fost anunțată, tot în acel an mi se pare (e vorba de 1978 – anul Colocviului Național de Poezie de la Iași, în care Laurențiu Ulici vorbește de „promoția optzeci”, n.n.), de apariția cărții Ilenei Zubașcu – „*Întru totul*”, - carte reper pentru cine vrea să facă o cronologie a promoțiilor literare și să observe anunțarea unui altfel de discurs poetic...Iată și poemul emblematic (pe lângă prima carte a lui Petru Romoșan), care anunța generația optzeci, moment de ruptură de discursul poetic de până atunci și etalarea altui discurs” (Gellu Dorian citează în întregime poemul „*Generația noastră*”, din păcate în forma în care a fost ciuntit de cenzură, în volumul de debut)...Numai „*Cartea de iarnă*” a lui Ion Mureșan a mai putut jalona atât de clar vârstele poeziei românești contemporane”. Și acum vii și tu, Adrian Alui Gheorghe, la mijlocul anului 2009, și mă

întrebi de ce tace și cât o să mai tacă Ileana Zubașcu? Poate că o să vorbească, în cele din urmă, sau măcar o să-și scoată cartea de debut „*Întru totul*”, în forma în care a fost trimisă la editură, dar a apărut atât de mutilată, poate și alte cărți pe care cred că le-a scris în tăcerea sa de 30 de ani, de sub calota de gheață a comunismului, inclusiv cel postdecembrist. Dar mai cunoști vreun caz similar în cultura română, ca un scriitor tânăr să se retragă din literatură din scrupule morale, sacrificându-și gloria atât de ademenitoare doar pentru a-și păstra conștiința curată, și doar doi ani de prezență publică impecabilă să provoace o amintire aproape de neșters? Un caz oarecum similar ar mai fi poate Viorel Padina, și el cu un destin ieșit din comun. Dar crezi că ar fi bine să vorbească o asemenea conștiință? Crezi că ar putea spune după 30 de ani de tăcere cuvinte și adevăruri atât de ușor suportabile? Nu e destul ce se întâmplă cu Paul Goma?

„Aș putea scrie istoria adevărată a Cenaculului Flacăra... Păunescu avea în tot ce făcea vocația demonstrațiilor de forță, cred că și când făcea dragoste, el de fapt viola...”

A.A.G.:– Ai ajuns în București prin cenacul Flacăra, al lui Adrian Păunescu. Și eu fredonam în adolescență unul din șlagărele tale antirăzboinice care spunea la un moment dat duios, responsabil, că „Nu se naște un copil,/ Făr' o tonă de trotil”. Și vedeam parcă tona de trotil amplasată sub pătuțul copilului gânguritor, gata să se lase detonată de fitilul arogant. Crezi că muncitorii de la fabrica de trotil au suferit de pe urma cântecului tău? Ce a însemnat cenacul Flacăra pentru evoluția ta? Sau pentru stagnarea ta? După anul 1990 ai fost între puținii care au demascăat atmosfera promiscuă moral și intelectual de la fostul cenacul Flacăra. Ce amintiri frumoase ai de la cenacul lui Păunescu? Dacă ai vreuna...!? Ce amintiri urâte ai din aceeași perioadă? Ce vrei să uiți și nu poți? Cât bine a făcut cenacul Flacăra generațiilor tinere? Cât rău a făcut culturii și moralității nației noastre? Iartă-mi avalanșa interogativă, dar vorbind despre cenacul Flacăra mă regăsesc la vârsta întrebărilor...

I.Z.: Tu glumești acum, amintindu-ți de acel cântec al meu, dar în acei ani când l-am lansat nu era nimic de glumă. Dimpotrivă. Din pricina delațiunilor care curgeau gărlă din județul Maramureș către Secția de Propagandă a CC al PCR, conform cărora aș fi „fiul recalcitrant al unui înrăit dușman al poporului și comunismului” (odată, mi-a arătat Păunescu o astfel de hârtie, care îi venise de la Cornel Burtică, șeful Propagandei din Republica Socialistă România, și m-a întrebat uimit: „Mă, tu cine ești, de ai dușmani atât de mulți și puternici”? Și eu habar nu aveam pe atunci cine eram!), nu aveam voie să apar la televiziune decât cu acel cântec antirăzboinic, „*Lumea de mâine*” (intrat pe albumul triplu al *Cenacului Flacăra*). O serie de emisiuni filmate în Maramureș - și îmi amintesc de

una, pentru care Sânziana Pop și Cornel Nistorescu mă căutaseră acasă și m-au plimbat la filmări pe la Baia Mare - au fost cenzurate rău, mi-au dat pe ecran doar mâinile de la cot în jos pe chitară, fără să apar ca prezență, cu fața și restul trupului, într-o emisiune care îmi era dedicată, iar altele nu s-au mai dat deloc. Ei bine, nici măcar acel cântec, care se cânta deja în restaurante și la nunți, la fel ca „Fost-am Omu’ păduarii” (ar trebui să fiu acum un om bogat, nu-i așa?), nu mi-l dădeau întreg, observam ba că dispărea o strofă, ba alta. Tăiau de obicei strofa cu versurile „*Avem casă și mașină/ Și doi ari de grădină*”, pe care cenzorii le percepeau ca fiind critice, sau cel puțin ironice, la adresa sistemului comunist, ce luase oamenilor aproape totul, dar cel mai des îmi tăiau strofa la care te referi și tu: „*Lumea asta aiurită/ Stă pe-un tron de dinamită/Nu se naște un copil/ Fără o tonă de trotil*”. Securității din TVR au făcut legătura cu faptul că eu lucram pe atunci în Borșa, zonă minieră, unde artificierii aveau evident dinamită, și s-au gândit că aș putea face și eu rost de trotil de la ei, să arunc în aer sistemul comunist, sau cel puțin cântecul era în mințile lor bolnave o dovadă mascată a intenției mele de-a detona clădirea CC al PCR, iar vigilența lor se făcea utilă sistemului comunist eliminând acea strofă din cântecul dat la TVR, pentru a nu sugera și altora pericolul să aibă idei subversive. Astea le-am aflat mai târziu de la cineva - suspus, care lucra în televiziune, așa cum am aflat că după ce apăream la TVR cu acel cântec, reduceau porția de dinamită distribuită artificierilor de la minele din zona bazinului Baia Borșa, care intra în plus sub un control sever, dacă poți să-ți imaginezi așa ceva. Toate astea par azi o nebunie, dar atunci cu lucruri de acest gen se ocupau Securitatea și cenzura, în climatul de nebunie generală în care supraviețuiam. Dar fiind foarte tineri, eram împinși din spate de dorința sălbatică de-a ne afirma, neavând alte posibilități la îndemână și neștiind cât va dura sistemul comunist, în care ne-am născut, am crescut și ne-am format și care făcea parte din ființa noastră ca aerul respirat în plămâni. Publicasem versuri în revista „*Flacăra*”, dar și experimente de creativitate ale elevilor cu care lucram la școala din Bogdan Vodă (cred că am fost un precursor timpuriu în România a ceea ce se practică azi în universități sub numele de „scriere creatoare”, am scos și o carte la Editura Litera, în 1982, se numește „*Copilării*”), imediat după ce Păunescu îi preluase conducerea și a făcut din ea probabil cea mai citită publicație a presei românești de atunci. În acest sens, imaginea conform căreia am ajuns cunoscut după Ileana Zubașcu trebuie corectată, lucrurile stau invers, sora mea mai mică a venit totdeauna pe urmele mele, cum e firesc. Și, apoi, nici nu se mai știe după atâția ani dacă poeta Ileana Zubașcu a existat într-adevăr, s-ar putea ca eu să-i fi scris versurile energice, bărbătești, cum s-a și vehiculat ideea, cine mai știe azi cu adevărat cum au stat lucrurile în acea nebunie generală în care am trăit, sau cel puțin istoria de mâine ar putea lua în calcul și această ipoteză, nu-i așa, Adrian Alui Gheorghe? - tu știi foarte bine ce mai e și cu istoria asta și cum se intră în ea. Prin 1975, cred,

mi s-a acordat Premiul anual de Poezie al revistei „*Flacăra*”, și festivitățile de premiere s-au ținut la Sala Palatului, mai erau premiați tenismanul Ilie Năstase și handbalistul Ștefan Birtalan, la sport, valorile reale ale acelui moment, în toate domeniile. Când lua diploma, fiecare rostea câteva cuvinte, eu am întrebat dacă n-aș putea cânta ceva din Maramureș, în locul cuvintelor formale, așa se face că am cântat „*Scoală, gazdă, din pătuț/ Florile dalbe/ Și ne dă un colăcuț/ Florile, florile dalbe*”, cu mii de oameni în față și un succes imens, un colind de pe Valea Izei, neinclus atunci în nici o culegere folclorică și total necunoscut, din jocurile copiilor, dar care azi e pe buzele tuturor, în repertoriul celor ce cântă de sărbători, ajuns pe posturile tv reclamă la cafeaua Selected, sau în telenovela „*Inimă de țigan*”, fără să mai știe cineva cine a lansat acea bijuterie intrată în folclorul de Crăciun din metrouri, al copiilor din cartierul Crângași, București, și la serbările școlare din toată țara. Aflasem, între timp, că tatăl lui Păunescu lucrase, după ce-a ieșit din pușcărie, la minele de la Baia Borșa și am dat de gazda sa din Borșa, la care a locuit cu domiciliul forțat câțiva ani. Cum eram pe atunci un nonconformist și un neadaptabil, așa cum am rămas de altfel toată viața, umblam cu plete și blugi și cântam în formația „*Vestitorii*”, prima trupă de rock electronic de pe Valea Izei, cu care mergeam pe la nunți, baluri și revelioane, cu un repertoriu propriu dar mai ales preluat de la *Europa liberă* (suntem în anii 70, pe vremea începutului Phonicșilor, cu „Canarul galben ca un gălbenuș”, „Nebunul cu ochii închiși” și hitul „Hei, tramvai”), am intrat repede în conflict cu autoritățile județene ale învățământului, fiind amenințat cu darea afară, așa că mi-am găsit un refugiu ocrotitor în *Cenaclul Flacăra*, la care am început să cânt încă de la primele lui întâlniri, când nu se deconta drumul cu trenul de noapte din Maramureș și nu se plătea recitalul. În plus, știam acum că și Păunescu era fiu de deținut politic, mergeam la el ca la unul care crescuse ca mine, prin internate, înafara familiei, cum a putut. În acei ani, îl vizitam pe Păunescu acasă, pe str. Sandu Aldea și apoi pe Dionisie Lupu, era un om extraordinar, tocmai se întorsese după bursa de un an din America, povestea despre marile concerte folk la care fusese, ascultam la el acasă Bob Dylan și Joan Baez, citea pe loc tot ce scrisese în ziua aceea, indiferent ce oră din noapte sau zi era, la el am văzut prima combină muzicală cu radio, pickup și player. Mă conducea în Gara de Nord, când plecam spre Maramureș, și îmi făcea semn cu căciula lui brumărie la pornirea trenului de Sighetu Marmației, sau dacă voia să schimbe un cuvânt din vreun poem trimis la revista „*Flacăra*”, mă suna în comuna Bogdan Vodă, la telefonul meu nr. 18, cu manivelă, să mă întrebe dacă sunt de acord cu modificarea. Vreau să spun că la început totul a fost suflet curat în întâlnirile mele cu Adrian Păunescu și îmi asum în totalitate scrisorile entuziasmate pe care i le-am trimis în acea perioadă. Nebunia a început odată cu sălile sporturilor și stadioanele, cu banii mulți, succesul înnebunitor, femeile și tentațiile puterii, iar Păunescu și-a dezvoltat progresiv o

lăcomie fără margini, având vocația clară a puterii, ca dimensiune structurală a ființei lui. Dar nu știu cine ar fi rezistat, în acel context comunist, în care puteai câștiga într-o zi un salariu pe o lună, cu trei spectacole în 48 de ore, unul început în Arad, să zicem, după care cei care își terminau recitalul plecau în orașul următor și cântau la Oradea, ca apoi să pornească mai departe la Satu Mare și să-i aștepte pe ceilalți pe scenă, până soseau spre dimineață. Și așa, ani de zile. Păunescu avea în tot ce făcea vocația demonstrațiilor de forță, cred că și când făcea dragoste, el de fapt viola, avea nevoie și știa să facă spectacol din orice pretext mărunț, în preajma lui simțea că totul e posibil și aveai realmente sentimentul că istoria trece în acea clipă chiar prin miezul ființei tale, indiferent că te aflai într-un sat din Munții Apuseni, pe Câmpia Libertății din Blaj, la Mănăstirea Putna, în centrul orașului Iași sau Piatra Neamț, cu spectatori cățărați pe crengile înalte ale arborilor, pe vârful Muntelui Găina, sau într-o parcare pe o vale necunoscută, toate marginile țării păreau că devin centru, acolo unde se afla Păunescu. Și tu, care ai trăit ca un exclus toată viața, din pricina propriei biografii, erai acum în punctul cel mai râvnit de milioane de oameni din țară, în acel moment istoric. Și asta a durat cam șapte ani din viața mea, cu intermitențe, desigur, până spre finele anului 1982, când am părăsit ireversibil cenaclul, cu câțiva ani înaintea dezastrului de pe Stadionul Ploiești, din 15 iunie 1985, unde am fost și acolo martor, dar de data aceea cu totul întâmplător, printr-un complex de împrejurări ciudate, care au făcut posibil să fiu de față și la sfârșitul nebuniei, cum am fost la începutul ei frumos și curat. Trebuie să precizez, totuși, că veneam doar din când în când la spectacole și în turnee, nevând studii muzicale, nu mi-a trecut niciodată prin cap iluzia că aș putea trăi din cântat, așa că mi-am păstrat în toți acei ani catedra de literatură în Maramureș, mutându-mă de la școala generală din Bogdan Vodă la o casă a pionierilor din Borșa, tocmai pentru a putea pleca mai ușor în deplasări, în timp ce majoritatea celorlalți cântăreți și-au abandonat meseriile inițiale și au mizat exclusiv pe muzica folk, Mircea Vintilă, Vali Sterian, Victor Socaciu, Nicu Alifantis, Ștefan Hrușcă, Ducu Bertzi ș.a. După 1980, lucrurile se degradaseră progresiv, rău de tot, se trăia în cenaclu ca într-o sectă religioasă, totul era sub controlul strict al terifiantului guru, adulat de mulțimi realmente la modul religios, al unui surogat de religie, desigur, adulatorii smulgeau înnebuniți hainele de pe el, mame cu fiice feciorelnice de mână veneau să se ofere plângând de fericire ospățului nupțial al zeului care poate totul, fascinate de spectacolul măreției, puterii și gloriei lui, într-o țară în care nimic nu mai era posibil, adolescente rebele fugeau de acasă, sărind pe geam din camerele în care le încuiaseră părinții, și se îndesau în boxele marilor difuzoare, în trailerele nocturne cu stațiile și sculele de amplificare, dormeau pe jos prin hoteluri și prin parcuri, numai să ne urmeze fascinate în următorul oraș, paralitici și schizofreni, ciungi, orbi și surzi se înghesuiau către scena spectacolului de zi și de noapte ca la scâldătoarea Betezda,

era un delir în cenaclu și în preajma lui, cum numai sub marile dictaturi politice se poate imagina, probabil ca formă de decomprimare a energiilor psihice colective, într-un climat social devastat de controlul total, opresiune și propagandă, cu plafonul coborând tot mai jos și mai strivitor. Totul depășise orice margini imaginabile și orice raționalitate, n-are rost să dau acum amănune în plus, o voi face poate cu alt prilej, principalul șlagăr al *Cenaclului Flacăra* ajunsese „*Trăiască Ceaușescu, trăiască România!*” (și acest cântec are o poveste uluitoare), iar securiștii prezenți la spectacole cronometrau deja câte zeci de minute și secunde scandau marile mulțimi de pe stadioane, din sălile sporturilor și din centrele orașelor, „Cea-u-șescu-Cea-u-șescu” și câte zeci de minute „Pă-un-nescu-Pă-u-nescu”! Mai puteam să fiu compatibil cu asemenea lucruri și cu multe altele, de toate naturile? Am plecat din cenaclu, care evoluase de la simplitate și curățenie spre un produs complex și degradat, tipic pentru o dictatură comunistă, cu care idilica mea conștiință din acei ani nu mai găsea absolut nici o formă de compatibilitate și n-am mai întors capul niciodată înapoi, cum au făcut majoritatea dintre cântăreții lui și o fac și acum, în deplină libertate. Și îi înțeleg foarte bine: acei ani din mijlocul marilor mulțimi, care nu aveau altă formă mai autentică de artă, să-și oblojească sufletul neliniștit și amenințat din toate părțile, fac parte din biografia lor și a milioanele de oameni, ca și din propria ta biografie, după cum văd. Și asta nu se mai poate șterge din ființă niciodată. Cum nici din amintirea mea nu se va șterge vreodată. Dar am ales să trăiesc câțiva ani în București, cu patru copii după mine, fără casă și slujbă, la limita supraviețuirii biologice, și să nu mă mai întorc niciodată în craterul vulcanului din ce în ce mai noroios, care devenise *Cenaclul Flacăra*, pe care-l părăsisem pentru totdeauna. Nu pot să-ți răspund acum la toate întrebările tale despre acest fenomen, pentru că așa cum ți s-a declanșat avalanșa lor, regăsindu-te -cum zici- „la vârsta întrebărilor”, mie mi s-a declanșat în aceeași măsură o avalanșă a amintirilor pe care n-aș putea-o opri decât într-o carte întreagă. Și poate că voi scrie până la urmă acea carte necesară despre cel mai amplu și complex fenomen artistic al regimului comunist din România, pe care îl cunosc de la început la sfârșit, din interior și în cele mai mici detalii, de zi și de noapte, am acum – cu trecerea anilor – discernământul necesar și luciditatea, echilibrul și înțelepciunea vârstei, dar și a experiențelor istorice prin care am trecut, să pot evalua și spune adevărul, sine ira et studio, doar cu dorința vie de a elucida din punct de vedere istoric unul dintre cele mai spectaculoase, dar și nebuloase, fenomene din întreaga istorie a României. Însă nu ți se pare cu totul straniu că nimeni până acum nu m-a întrebat serios, cum o faci tu acum, despre acest fenomen, în istoria noastră s-au întâmplat și se întâmplă lucruri ieșite din comun și în loc ca primul reflex al conștiințelor evaluatoare să fie elucidarea acelor fenomene, din toate punctele de vedere, cum se întâmplă peste tot în istoria altor popoare, la noi funcționează parcă un consens al tuturor să se

îngroape și să se uite cât mai grabnic acele lucruri, ca și cum faptul că avem grijă să nu se vorbească despre ele, am impresia că dintr-o vinovăție sublimială a consimțirii de atunci, decât șușotind folcloric pe la colțuri sau la o bere cu amicii, ar însemna că nici nu s-au întâmplat vreodată. După cum știi foarte bine, Adrian Alui Gheorghe, eu am fost și la întâlnirile *Echinoxului*, fondat de poetul Ion Pop la Cluj, am citit la *Cenaclul Junimea* al lui Ovidiu Crohmălniceanu, dar și la *Cenaclul Universitas*, condus de Mircea Martin, despre care ai scris și tu, am fost și la *Cenaclul de Luni* al lui Nicolae Manolescu, dar și la *Cenaclul Flacăra* al lui Adrian Păunescu. Mai știi pe vreunul din generația noastră cu o asemenea experiență de viață? Cred că urmașii noștri din îndepărtatii ani viitori își vor putea face o imagine corectă despre epoca dictaturii comuniste, pe care am traversat-o cu viețile noastre unice, irepetabile și atât de trecătoare, doar cunoscând adevărul întreg, și pe o față și pe cealaltă a lui. Mi se întâmplă, însă, tot mai frecvent să trăiesc sentimentul că am datoria să scriu acea carte necesară despre *Cenaclul Flacăra*, cum cineva ar trebui să scrie cartea firească despre *Cenaclul de Luni*, așa cum au apărut deja cele despre *Echinox* și *Universitas*, dar mi-e atât de greu s-o încep când nimic din jur nu mă solicită sau stimulează. Uite, tu mi-ai pus doar câteva întrebări și mi s-au rupt baierile amintirilor și apele nevoii de a depune mărturie, dar imaginează-ți ce cârțoi aș avea acum în față dacă cineva mi-ar fi adresat măcar de două, trei ori pe an, în toți cei 20 de ani de libertate a cuvântului, doar câte întrebări stimulatoare mi-ai pus tu acum, despre *Cenaclul Flacăra*! Dar poate că acea carte a început deja să se scrie, chiar cu aceste rânduri, de acum.

„Dacă m-a adus Dumnezeu pe lume, a făcut-o doar să pot depune mărturie cu viața mea despre cea mai mare tragedie pe care a trăit-o poporul român...”

A.A.G.: – Dacă ar fi să-ți transformi viața proprie într-o poveste scurtă, cam cum ar suna aceasta?

I.Z.: – Foarte pe scurt, povestea mea ar fi aceasta: trăiesc viața unui om care n-ar fi trebuit să se nască, în acel moment istoric, al anului teribil 1948, când comunismul s-a instaurat ca regim politic în toate instituțiile României. Mă mai consolează doar gândul că tot în acel an de răscruce al istoriei lumii s-a născut și statul Israel. Dacă m-a adus totuși Dumnezeu pe lume, cred că a făcut-o doar să pot depune mărturie cu viața mea despre cea mai mare tragedie pe care a trăit-o poporul român, din întreaga sa istorie. Dar aș putea lungi puțin povestea: nașterea mea a chinuit-o de moarte pe mama, timp de o zi și o noapte. I s-au rupt apele Su' Turn, un loc al nostru la 3 km de sat, pe valea Baicului, spre Țibleș, unde săpa cartofi „de-a doilea”, a venit cred că pe jos până acasă, cum a putut. Pe atunci femeile *taroase* (gravide) lucrau pînă în ultima clipă, de multe ori nașteau pruncii pe pământ, când erau la sapă sau la fân, pe dealuri și munți, își

aduceau coconii acasă, numai după ce terminau treaba câmpului, în mîneca unei cămăși bărbătești de cânepă, sau a sumanului. Nu era asistență sanitară în satul Dragomirești, în acele vremuri, nevestele tinere din Maramureș erau moșite de la începutul lumii de mamele lor, de aceea li se și spune bunicelor *moașe*, iar bunicilor, *moși* – ei erau soții celor care moșeau. În tot acest timp cât s-a chinuit mama cu mine, tata Ilie s-a rugat în genunchi lui Dumnezeu, pe pământul din sură, o zi și o noapte fără contenire, pînă am reușit să ies din viscerele născătoare la lumină. Dar fiindcă arătam rău la facere și speriat de lumea străină, mama și moașa Ileana au crezut că o să mor și m-au botezat ele, cum au știut, după străvechile ritualuri ale „popților brazilor”, să nu apuc să mă săvârșesc neîncredințat cu numele lui Dumnezeu. La puțin timp după aceea am intrat, într-adevăr, în moarte clinică și ca să mă scape cu viață, mama mi-a schimbat numele și m-a vândut pe fereastră, pe fileră ungurești, unei femei din sat, care mă consideră și acum fiul ei și strigă după mine pe drum. În același timp, moașa Ileana a pus numele meu real unui pom din grădină, să mă înfrățească pe veci cu vitalitatea lui. Și am trăit ca prin minune, poate din îndurarea acelui pom, dar am nimerit într-o lume care a făcut, în continuare, tot posibilul să mă suprimă ca ființă biologică și spirituală. Iată în ce familie am trăit și ce educație am avut: La puțin timp după nașterea mea, tata a urcat în Munții Țibleș, să reziste cu arma în mână împotriva comunismului, așteptând să vină americanii. Și americanii n-au mai venit, dar comuniștii au arestat-o pe mama, cu doi coconi în brațe, și pe toate neamurile noastre, torturându-le să spună unde sunt ascunși *partizanii*. Ca să ne scoată din subsolurile Securității din Sighet, tata s-a predat și a fost ucis la trei zile în torturi, cum am mai spus. Dar a fost o clipă când tata s-a întâlnit cu mama, în acele subsoluri noptatice ale Securității, slab luminate, aveam doi ani și câteva luni și îmi amintesc și acum cu claritate cum m-a luat în brațe, avea barba mare și aspră și mi-a spus, cu lacrimile picurându-i pe mâinile mele: „Vai, dragul tatii, cine v-a crește și pe voi?”. A fost singura clipă din viața mea când am fost ținut în brațe de propriul meu tată, știa că nu scapă cu viață, și așa a fost, a rămas pentru totdeauna o umbră dureroasă pentru mine, mai mult din cer decât de pe pământ. Am crescut, cum am putut și cum a vrut Dumnezeu. Dar poate șterge cineva din ființa mea de atunci și de acum tot ce mi s-a imprimat în carne și în oase, în nopțile acelea de torturi și în tot ce-a mai urmat în restul vieții? Și cine îmi poate răscumpăra și da înapoi viața de sărăcie și singurătate, risipită în voia sorții, partea de ocrotire și dragoste care mi s-ar fi cuvenit și mie, ca oricărei ființe umane, și pe care nu am avut-o niciodată? Un procuror din cabinetul generalului Voinea, de la Procuratura Militară București, mi-a spus că scheletul aflat nu demult în beciurile Securității din Sighet ar putea fi al tatălui meu. Au trecut 58 de ani de la acea crimă și măcar oasele lui se cuvine să iasă, în sfârșit, la adevăr și lumină. Viața mea ar putea fi rezumată pe scurt și astfel: Tata ucis în închisoarea din Sighet, mama trăind toată

viața în singurătate, despărțită de propriii copii, sorămea Ileana, retrasă cu totul din viața publică și refuzând gloria literară doar ca să-și poată salva sufletul și crește și ea copiii, iar eu târându-mă cum am putut, cu soția și cei patru copii ai mei, într-o istorie atât de ostilă, făcând compromisuri doar cât să pot respira și merge mai departe, iar sacrificii cu carul, să pot măcar scrie aceste cuvinte, privindu-te pe tine și pe oricine în ochi. Poate că m-am născut și am scăpat până acum cu viață anume să pot spune mai departe povestea oaselor tatălui meu, din acel subsol întunecat din Sighet, un oraș de la marginea României, de pe granița nordică a Tisei. Dar nu asta e și istoria părții celei mai lucide a poporului român, cea care nu apare încă în cărțile de literatură ale acestor ani?

„Toate mi s-au întâmplat în viață până acum ca hotărâte de altcineva, inclusiv căsătoria și nașterea celor patru copii”

A.A.G.: – Ai debutat spectaculos, cu primul val optzecist, după care ai făcut pași mai rari, mai ferți, ai îngăduit publicisticii să cotopească teritoriul poeziei. În ce te privește, iartă-mi franchețea, numele tău circulă mai mult decât cărțile de poezie, pentru că publici rar. E vorba de timiditate, discreție, lehamite...?

I. Z.: – Am debutat editorial târziu, Adriane, la 34 de ani, cu volumul „*Gesturi și personaje*”, în 1982, o carte scrisă cu mult înainte. Gândește-te că Ion Mircea, Adrian Popescu sau Dinu Flămând sunt născuți în 1947, doar cu un an înaintea mea, și sunt poeți străluciți ai valului 70, cu o operă valoroasă, consolidată progresiv de-a lungul timpului, nu „optzeciști” ca mine. Cred că sunt mai degrabă un caz atipic, din toate punctele de vedere, mai ales cele literare, și eu însumi mă întreb tot mai des: ce-o fi cu mine, cum de mi-a ieșit viața asta într-o versiune care te face pe tine să spui un lucru atât de adevărat și legitim: „numele tău circulă mai mult decât cărțile de poezie, pentru că publici rar”. E o întrebare cinstită, la care mă voi strădui să răspund la fel de cinstit, pentru că vorbind cu tine, încerc să ajung la mine însumi cel din adânc, care nu poate fi trișat, și – de ce nu? – la un răspuns al lui Dumnezeu, cel care a hotărât ca totul să imi iasă altfel, cu totul altfel, decât celorlalți colegi ai mei de generație. Trebuie să recunosc că m-am maturizat psihic foarte greu, în condițiile cu totul nefirești și umilitoare, în care am răzbit în copilărie și adolescență, fără bani și fără ocrotire familială. Ca să-ți dau o idee, cred că abia acum la 60 de ani, am maturitatea psihică a unui bărbat normal. Mie toate mi s-au întâmplat în viață până acum, și cele rele și cele bune, ca hotărâte de altcineva, nu de mine, inclusiv căsătoria și nașterea celor patru copii. Pe când lucram la revista „*Flacăra*”, după 1985, și eram alergat „pe teren” după reportaje, mă nimeream în cabinetul câte unui director sau grangur mare, pe ramura lui, din industrie sau agricultură, și-mi turuia verzi și uscate, în limbajul acela de lemn al „plenarelor” din „*Scânteia*”, din care nu puteai reține absolut nimic, mă simțeam

la mare depărtare de omul acela, în cu totul altă lume, îl priveam în ochi și îl ascultam minute în șir, minunându-mă că nu-și dă seama că trișez și cât de timorat mă simt de autoritatea lui, de biroul impunător, de secretarele lui, de acea scenografie ostentativă a puterii, toată viața am rămas cu această spaimă de autoritate, până la o vârstă matură, când vedeam un milițian sau polițist pe stradă, orice uniformă, militară, de pompieri, inclusiv CFR, roșeam tot la față și începeam să tremur de departe, iar în dreptul lor mă fâstâceam de-a binelea, împleticindu-mi pașii, astfel că întotdeauna mă legitimau, cerându-mi actele și întorcându-le pe toate fețele, simțeau instictiv că nu e ceva în regulă cu mine și nu-și dădeau seama ce, ca să nu mai spun că nu eram în stare să bat la nici o ușă, să cer ceva pentru mine, mai degrabă m-aș fi plimbat o zi întreagă pe coridorul din fața acelei uși, reformulându-mi de zeci de ori în minte ce frază să rostesc, în nenumărate variante, dar mai ales găsindu-mi o mie de motive să amân ciocănitul la ușă și acea cerere, m-am învățat din anii lungi de sărăcie și umilință să mă mulțumesc cu ce am și să nu cer nimănui nimic. Aveam psihologia retardată a celor fără nici o apărare, crescuți în reclusiune, în spațiile agresive ale internatelor, căminelor, închisorilor, unde legea o face cel mai puternic, fie autoritatea din afară, fie cea din grup. Asemenea celor singuri și ai nimănui, în spațiile închise în care am crescut, mi-am tăiat de nenumărate ori brațele cu lama, cum am văzut târziu că fac și cei din închisori, din reflexul dureros al izolării în mijlocul agresivității generale, când absența ocrotirii și dragostei se convertesc în regresul psihic de afirmare prin autodistrugere. Aș fi fost în stare în adolescență să mă automutiliez în văzul celorlalți, ori cât de grav, să-mi tai o ureche sau câteva degete, cu ușurință și iresponsabilitate, numai să atrag și eu atenția admirativă a cuiva, să mă afirm și eu cumva ca ființă umană demnă de prețuire și dragoste, ca persoană cu individualitate proprie, distinctă, împotriva celor din jur care mă considerau și mă tratau doar ca pe ceva slab și fără valoare, bun de strivit sub talpa picioarelor tuturor. Te rog, Adriane, când citești aceste rânduri, să nu-mi plângi de milă, pentru că de fapt aceasta a fost condiția reală și exactă a celei mai valoroase părți din poporul român, în lungii ani ai claustrării în „lagărul comunist”, atât doar că despre acest lucru vorbesc prea puțini scriitori, deocamdată. Acesta e, de fapt, profilul standard al tuturor fiilor proveniți din familiile foștilor deținuți politici, cu părinții uciși, întemnițați, deportați, iar în acest sens trebuie știut că în cele 3.600 de pagini ale „*Dictionarului terorii comuniste*”, avându-l ca autor pe Cicerone Ionițoiu (ajuns la litera S, cu volumul 10, apărut în 2008, la Editura Mașina de Scris), sunt incluse 70.000 de nume, din cele aproximativ 2 milioane de destine care au suferit direct, într-o formă sau alta, represiunea dictaturii comuniste în România. Numai în primii doi ani de la declanșarea colectivizării agriculturii, între 1949-1951, au fost arestați 80.000 de țărani, condamnați de tribunalele militare, cărora li

s-au adăugat alți 90.000 de oameni, condamnați de judecătoriale locale, pentru delikte camuflate. După evaluările *Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului*, din cadrul *Academiei Civice*, au trecut prin închisori, lagăre și deportări, aproximativ 200.000 de țărani, războiul civil împotriva celor 10 milioane de țărani ai României de atunci întinzându-se pe o perioadă de 13 ani, timp în care Securitatea, Armata și Justiția Republicii Populare România au deklasat țărănimea, „talpa țării”, și au scos-o din istorie. Numai într-o singură zi, în 11 iunie 1948, cu puțin timp înainte de a mă naște, au fost naționalizate 1.050 de întreprinderi, din întreaga țară, distrugându-se toată industria și economia românească interbelică. Asemenea statistici tardive dau cât de cât o imagine despre anvergura dezastrului național care a însemnat comunismul, toate aceste cifre seci însemnând, de fapt, tot atâtea familii distruse și mai ales milioane de copii crescuți de la o vârstă fragedă - și e vorba chiar de generația noastră, Adriane! - într-un climat de teroare, sărăcie și nesiguranță totală, care le-a mutilat pentru toată viața psihologia, evoluția socială viitoare și întreg destinul. Dacă vei citi impresionantul volum **„Strigătul copiilor muți. Psihanaliză și Holocaust: o perspectivă asupra celei de-a doua generații a Holocaustului”**, scris de Ilany Kogan (Editura Trei, 2001), va trebui să accepți că tot ceea ce constat că mi s-a întâmplat mie, în viața mea de exclus (și autoexclus) de la festinul comunist al unui timp istoric compromițător, au trăit de fapt după aceleași tipare ale traumei psihologice provocate de istorie și fiii evreilor deportați și omorâți în Holocaustul fascist. Trecutul părinților are o cu totul nefericită putere anacronică, prin „complexul supraviețuitorului”, asupra prezentului și viitorului copiilor, până în generația a treia, urmașii având tendința să reitereze în propria lor viață experiențele reprimite psihic ale părinților agresati: „*copiii supraviețuitorilor sunt ei înșiși un fel de supraviețuitori, deoarece cât privește șansele, nici părintele, nici copilul nu trebuiau să existe*”. Acum ai cu adevărat cui să plângi de milă, dacă ai un izvor atât de bogat de lacrimi! Dar unde sunt cărțile adevărate care să vorbească despre toate lucruri, elegiile, romanele, epopeile, marile tragedii literare, construcțiile artistice pe măsura tragediilor istorice traversate în toată perioada comunistă de generația noastră? Mă felicit că n-am publicat decât atât de puține cărți din mormanul de manuscrise care-mi sufocă dulapurile casei, spațiile libere de sub paturi, de prin balcoane, debarale, băi etc. Am sentimentul că o bună parte din cărțile mele și ale colegilor noștri de generație, care au apărut în tot acest timp, inclusiv după 1989, sunt o specie de literatură artificială, monocordă, manieristă, extrem de săracă și cu totul nenaturală, un fel de evaziune a minimalismului textual, sau experimentalist, paralel cu tragediile care s-au întâmplat și se întâmplă în viețile oamenilor, curgătoare pe albia reală a istoriei din preajmă, ca un râu subteran de care știe prea puțină lume, sau mai degrabă ca un curent atmosferic, cu

mult prea aerian și cu totul deasupra destinului celor de jos, de la firul ierbii. Majoritatea cărților apărute în perioada comunistă mi se par la fel de fragile și nefirești ca vițele cartofilor crescute la întuneric, în pivniți adânci, care se întind pe pereți după sursa îndepărtată de lumină a unei ferăstruici, acele vițe au morfologia specifică, chiar pot da muguri și frunze, atât doar că sunt albe și eterice, aproape transparente, fără vitalitatea sănătoasă a verdei, rezultat din fotosinteză pe care numai lumina naturală o poate genera și întreține. În mod similar, aceste cărți apărute în perioada comunistă și în cei 20 de ani de tranziție par rezultatul unei îndepărtate surse artificiale de lumină, nu a fotosintezei naturale. Și cum să scrii cărți adevărate, inclusiv versuri, dacă nu poți face priză la lumea mințită în mijlocul căreia îți duci viața de zi cu zi, și la adevărul istoric care ți se ascunde sau falsifică sub propriii tăi ochi? Și dacă istoria de sub ochii noștri, inclusiv cea din 1989 încoace, e atât de mistificată, cu toată nerușinarea, în văzul nostru al tuturor celor care am trăit-o, dar și în văzul întregii lumi, mă îngrozesc gândindu-mă cât de fals trebuie să fie trecutul dinaintea vieților noastre, cel din cărțile de așa-zisă „istorie”. Cum să controlăm și cum să credem adevărul acelui trecut, când nu putem crede ceea ce se încearcă să ni se inducă prin mistificare și intoxicare, la nivel de instituții de stat, despre segmentul de timp istoric pe care l-am trăit noi înșine? Ne putem minți și automistifica chiar în halul asta noi înșine? Întotdeauna m-am decis foarte greu să public o carte, după o teribilă luptă interioară și amânări de ani și ani de zile, până la limita la care riscam ca lumea - tu, de exemplu - să uite că sunt totuși poet, iar acum, din perspectiva anilor care au trecut, îmi dau seama că am făcut foarte bine să public doar patru cărți de versuri, în aproape 30 de ani, iar soră-mea Ileana doar una singură! - în timp ce majoritatea colegilor de generație au zeci de volume publicate, sunt deja la antologii, opere alese și ediții definitive, mai urmează doar intrarea în Academie și înălțarea la ceruri. Consider că versurile pe care le-am scris în timpul comunismului, dar și cele din ultimii douăzeci de ani sunt doar niște surrogate, rezultate accidentale (și incidente) ale contextelor istorice neprielnice și cu toate adevărurile falsificate, pe care le-am traversat, incidente ale unei mici părți ale ființei mele reale cu un context care nu m-a solicitat în nici un fel de implicare creatoare responsabilă, nu avea nevoie de conștiința mea literară și civică, ci - dimpotrivă - a făcut totul să mă împiedice să exist, ca ființă demnă în lume și plenitudine de conștiință. Toată ființa noastră, în structurile ei cele mai profunde, a fost falsificată de comunism și deturnată de la traseul ei firesc, natural, într-un tip de societate cu toate reperele valorice răsturnate, am fost falsificați în fibra ființei noastre, modificați genetic ca OMG-urile vegetale și e momentul să ne revenim și să ne întrebăm cine suntem noi cu adevărat și, mai ales, cum și ce am fi vrut să scriem, dacă nu trebuia să rătăcim 40 de ani prin pustie? Opera mea literară adevărată e chiar destinul meu,

luat în întregime, nu cărțile într-o parte și viața în alta, ci așa cum s-au întrepătruns și vor curge împreună până la capăt. Am scos la vedere puțină literatură, e adevărat, dar am publicat imens în cei 25 de ani, cât am scris cu carnetul de note pe marginea baricadei și tranșei, chiar ce am publicat în „*Flacăra*”, înainte de 1989, sunt lucruri reale despre oameni reali, atât cât s-a putut vorbi despre realitatea vie în acei ani, ca să nu mă înhațe cu texte propagandistice securistul care l-a înlocuit pe Adrian Păunescu, timp de cinci ani, la conducerea celei mai citite reviste din România, nu stăteam în redacție, eram tot timpul plecat pe teren, acolo unde nu se înghesuia nimeni să meargă, întotdeauna am găsit în țară oameni vii, cu povești fabuloase de viață adevărată, despre ei am scris, așa cum s-a putut scrie sub capacul tomberonului propagadei. După 1989, am publicat mii de pagini, cum știi, nu doar în „*Flacăra*”, ci după 1992 în săptămânalul de mare tiraj „*Expres Magazin*”, în cotidianul „*Evenimentul zilei*” și zece ani în „*Româna liberă*”, până în 1 ianuarie 2007, ziua intrării României în Uniunea Europeană, când m-am retras cu totul în literatură. Aceste publicații la care am lucrat succesiv erau de mare tiraj, au fost anii de început ai schimbărilor de după 1989, când fiecare dintre ele a depășit milionul de exemplare, iar eu am scris mult și pentru că eram platit în acord, în funcție de cât publicam și asta mă stimula să câștig un ban în plus, am crescut exclusiv din scris patru copii, dar nu m-am gândit niciodată până acum să-mi strâng paginile de publicistică în cărți, din ele mi-am câștigat pâinea zilnică a familiei, aceste pagini vor avea o semnificație oarecare abia după ce o să-mi public volumele de literatură, cele multe și ele, scrise până acum, literatura mea de ser-tar. Am scris masiv în presă și am publicat puțină literatură mai ales pentru că vremurile teribile pe care le-am intersectat, cu răsturnări și evenimente febrile, fabuloase, care se prind de puține ori într-un destin uman, m-au solicitat și m-au acaparat cu o prioritate și o presiune, pe care nu a exercitat-o literatura, cel puțin în aceeași măsură, scriind la principalele cotidiene din România, în cei mai dificili ani ai tranziției postcomuniste, am avut realmente sentimentul că sunt în sfârșit implicat în treburile publice, de la care am fost exclus total de regimul comunist, o bună parte a avieții mele tinere, că pot contribui și eu, după puterile și conștiința mea, la marea schimbare a lumii, simțeam realmente că în dezorientarea generală care a fost instrumentată după 1989 (pentru a se putea înfăptui pe dedesubtul ei restaurația securistă, în haine pro-occidentale), era nevoie de reperul ferm al conștiinței mele luptătoare, toate în jurul meu evoluau sub imperiul urgenței, iar literatura mai putea să aștepte, respirația ei era cu bătaie lungă, mai aveam timp și mai încolo, în viață. În poemul „*Omul disponibil*”, care o să-mi apară într-o cu totul altă versiune, decât cea publicată în 1999, polemizez vehement cu ceea ce a fost până acum istoria și am versuri suficient de clare, despre raporturile dintre viață și literatură: „*Îmi închipui o carte ca o mare construcție/ atât de*

bine legată în toate măruntaiele ei/ încât imediat după apariție/ s-o accepte marele cosmos/ în circuitul valorilor lui. Mi-ar trebui, cred/ un moment decisiv de inconștiență, o disperare prielnică/ sau amenințarea cu moartea ca să-mi pot aduna oasele/ tuturor poemelor mele într-un singur schelet/ pentru trupul de nesuportat al divinității”. Te anunț, dragă Adrian Alui Gheorghe, că am ajuns de curând la vârsta acelei *disperări prielnice* și că, în plus, Dumnezeu îmi trimite din ceruri miresme ale morții și chemări suficient de clare și îmbietoare, să înțeleg și eu în sfârșit că mă aflu la acea limită de destin, dincolo de care spiritul meu neliniștit nu va putea trece pragul mai departe decât în brațele propriilor sale cărți și creații. Dar poate că n-am publicat până acum mai multe cărți și dintr-un instinct profund de onestitate, din responsabilitatea față de adevăr: să public cărți contrafăcute și false într-o istorie falsă? Da, sunt mai mult un nume care circulă decât o operă, dar poporul român nu este el însuși, în istoria noastră comună, mai mult un nume decât o operă, ca un mereu promițător debutant al viitorului? Nu ți-a venit niciodată pe buze întrebarea teribilă, de câte ori te-ai întors din Europa cetăților și a marilor construcții civilizatoare, din Roma, Paris, Madrid sau Viena: dar poporul român unde a fost în tot acest timp, dar poporul meu ce-a făcut în tot acest timp? Cum să te poți simți fericit și împlinit, ca om și creator, în mijlocul unui popor atât de nefericit și neîmplinit, cum nu cred că mai sunt multe în istoria lumii? În toți acești ani, însă, cât am făcut presă și nu literatură, dedicându-mă trup și suflet paginii de cotidian, m-am maturizat în sfârșit, din toate punctele de vedere, ca om și artist, am cunoscut realitatea geografică, istorică și umană a acestei țări, la zi, acasă la ea, în toate ipostazele sale, atât înainte de 89, cât și după, m-am îmbogățit cu experiențe dramatice, cu personaje și întâmplări uluitoare, care mă împing afară din ființă către pagina de carte, spre ceea ce Mușina numea „noul antropocentrism”, pe care eu și soră-mea îl practicam înainte de a ști cum o să i se pună numele. Oricât de straniu ți s-ar părea ceea ce spun, abia acum mă simt pe deplin responsabil și pregătit din toate punctele de vedere, când aud în spate răsufarea ademenitoare a morții, să mă apuc de marea literatură pe care am sperat s-o fac dintotdeauna. Mi se pare că tot ce-am trăit și am scris până acum n-a fost decât un exercițiu de încălzire și profesionalizare pentru construcția durabilă pe care urmează s-o ridic în timpul binecuvântat care urmează. Paradoxal, suntem încă un popor foarte tânăr, bogat în preistorie dar extrem de sărac în istorie scrisă, și avem mult de lucru la temeliile lui spirituale. Abia aștept să descasc din capitala sufocantă a acestui popor răătăcit, undeva departe de tot, cât mai departe de București, în ținuturile sălbatic de globalizate ale nordului, și să reîntemeiez Țara Maramureșului. Măcar în propria mea literatură viitoare.

Piatra Neamț – București,
aprilie/ mai 2009

„Mă hrănesc din mixajul poeziei cu proza“

• ANDRA ROTARU ÎN DIALOG CU SVETLANA CÂRSTEAN •

(Svetlana Cârstean (n. 1969, Botoșani) a debutat în 2008 cu volumul de poezie „Floarea de menghină.” Jurnalistă și scriitoare, membru cofondator al cenaclului „Central” de la Facultatea de Litere din București, a publicat pentru prima dată poemul „Floarea de menghină” în 1995, în volumul de debut colectiv „Tablou de familie” (alături de colegii săi Sorin Gherguț, Răzvan Rădulescu, Cezar Paul-Bădescu, Mihai Ignat și T.O. Bobe). A publicat de-a lungul anilor articole, interviuri și poeme în Dilema, Observator Cultural, România literară, Adevărul literar și artistic. Este nominalizată la premiul de debut al U.S.R. care se va decerna în data de 18 iunie 2009, și până în prezent a fost distinsă cu Premiul Național de Poezie Mihai Eminescu – opera prima și cu Premiul Radio România Cultural pentru Poezie pentru anul 2008.)

Andra Rotaru: *Cât de important este debutul?*

Svetlana Cârstean: Debutul este la fel de important ca orice alt început. Marea lui calitate este aceea de a te elibera de o parte din așteptările tale și asta mai ales atunci când debutul înseamnă totodată și găsirea propriei tale voci, aceea cu care simți că nu minți.

A.R.: *Ai amânat apariția cărții 10 ani. A fost o dorință, o întâmplare, un hazard de necontrolat? Ai schimbat mult manuscrisul Florii de menghină în decursul acestor 10 ani?*

S.C.: Au fost din toate câte puțin. Dar cum spuneam și altădată, cartea a existat în formula în care a fost publicată din decembrie 2003. Atunci am încheiat-o și nu am mai schimbat nimic în interiorul ei pînă la publicare, în iunie 2008. Această carte a plecat de la poemul propriu-zis *Floarea de menghină* și s-a scris apoi treptat de-a lungul a mai bine de 10 ani.

A.R.: *Ai spus la un moment dat că acest volum reprezintă „priul tău prizonierat”. Ne detaliezi?*

S.C.: Am spus într-adevăr că floarea de menghină e cea mai scurtă definiție a prizonieratului meu, ceea ce e puțin diferit. Cred că fiecare dintre noi trăiește forma lui de prizonierat și iluzia eliberării definitive. Preocuparea mea permanentă a fost să descopăr sensul acestei carcere prelungite și să o înfrumusețez, dacă tot sînt obligată să o trăiesc. Floarea de menghină m-a ajutat să numesc această realitate a vieții mele și să o transform în ceva suportabil, cu sens.

A.R.: *Ce satisfacții ți-a oferit până acum viața literară? Dezamăgiri?*

S.C.: Sincer, sînt departe de ceea ce unii și alții numesc viață literară. Lumea literară e la fel ca toate celelalte. Cu genii, profesioniști, funcționari și impostori, cu orgolii nemăsurate, cu gusturi îndoielnice și lașități, cu momente sublime sau nu. Am crezut cîndva într-o perfecțiune a acestei lumi, ceea ce inevitabil mi-a adus și multe dezamăgiri. Astăzi sînt mult mai interesată de o lectură în fața cititorilor necunoscuți, decît în fața colegilor de breaslă. În ceea ce privește satisfacțiile, trebuie să recunosc însă că publicarea volumului *Floarea de menghină* mi-a adus multă bucurie și că am fost surprinsă și fericită să descopăr că atîția oameni pe care nu îi cunosc au citit această carte și că unii dintre ei chiar au scris despre ea.

A.R.: *La care dintre poezii români rezonezi? Dar străini?*

S.C.: De la Shakespeare la Rimbaud, de la Blake la Emily Dickinson, de la Trakl la Gellu Naum, Leonid Dimov, Simona Popescu, desigur T. O. Bobe, Elena Vlădăreanu și Claudiu Komartin, dintre poezii români tineri.

A.R.: *Fiul tău a citit volumul, înainte de a-l depune la editură? Ce părere a avut?*

S.C.: Fiul meu avea 6 ani atunci cînd am terminat volumul. Mi se părea prea mic să îl copleșesc cu textele mele și nici acum nu vreau să fac acest lucru. Însă din momentul în care a apărut cartea, mi-a fost alături, din proprie inițiativă, în fiecare moment important. Va fi cu mine și la Veneția,

în septembrie, când voi lansa volumul la Institutul Cultural Român de acolo. Îi sînt recunoscătoare pentru felul în care participă la această parte a vieții mele. E un bun sfătuitor și un critic savuros. El e cel care mi-a spus: "cartea ta e ca lumea, fiindcă are acțiune, copilul Svetlana seamană cu Oliver Twist, care e nefericit și găsește pe cineva să îl înțeleagă. Tu l-ai găsit pe Marele Cofetar. De aia cartea asta poți s-o citești și copiilor."

A.R.: *În afară de poezie, scrii și proză, să ne așteptăm la o surpriză? Care crezi că e granița dintre ele, dacă ea există...*

S.C.: Nu știu cum am putea defini surpriza în acest caz. Nu am scris niciodată poezie pură. Bănuiesc că nici proză pură nu voi putea scrie vreodată. Îmi place enorm să povestesc, dar vocea mea este inevitabil poetică. Trăiesc la intersecția acestor două genuri, mă hrănesc din mixajul poeziei cu proza și nu știu dacă aș putea face altfel sau dacă ar fi eficient, fair sau productiv să îmi cer să fac altfel, să separ aceste două "siameze" care folosesc același cap, dar au corpuri diferite.

Svetlana CÂRSTEAN OUT OF REACH sau Cînd a început totul

Carrie.

Laptopul ei negru.

E al meu.

Fir stricat.

Laptop urcat în vîrfurile genunchilor.

Nu caut altceva decît comoditatea.

Sau contactul.

Firul.

Attachmentul.

Mi-ai pus ceva în attachment?

Mi-ai pus ceva la pachetel?

Miau, spun, torcînd pe la picioarele tale.

Mă primești să dorm în spatele tău?

Spatele care emană căldura înșelătoare.

Out of reach.

Imposibil de atins.

Nu caut altceva decît comoditatea.

Sau contactul. Perna în loc de attachment.

Punga mea cu cereale de care mă acroșez disperat timp de câteva ore.

Farfuria plină ochi de cireșe dimineța și de căpsune după prînz.

Patul, pătura, telecomanda.

Tot timpul trebuie să am ceva în spate, un sprijin.

Important e să nu fie gol.

Ce te faci cînd inboxul e gol?

Cînd nu ai nimic în attachment?

Pustiu.

Atunci te gîndești la ce mai ai prin casă, prin frigider, pe desktop, prin cap.

Folosești orice capăt de ață, orice rest de cașcaval, improvizezi prăjituri gustoase din te miri ce, suni oameni cu care nu ai mai vorbit de mult, scrii.

Asta fac eu.

Tu îți fabrici punga ta de popcorn, te agăți de propriul tău telefon, de cheile tale, de țigările tale speciale, slabe, medii, dar mai ales tari, cînti, lași muzica să-ți înfierbînte timpanele pînă tîrziu.

A.R.: *Care crezi că e în România legătura/raportul dintre valoare și notorietatea unui scriitor?*

S.C.: Peste tot în lume au existat și există scriitori mediocri și renumiți, dar și scriitori extrem de valoroși care fie au parte de tiraje mici, fie publică rar, fie nu-și cultivă imaginea. România nu face excepție. Și asta în primul rînd pentru că pur și simplu valoarea și notorietatea nu merg întotdeauna mîna în mîna. Cred că, în România, problema e ca scriitorii de valoare să aibă parte de marketing profesionist. Mediocri celebri vor fi întotdeauna peste tot.

A.R.: *Ofere profesia de jurnalist o mai bună vizibilitate unui scriitor?*

S.C.: Poate pentru anumite persoane, da. Nu și pentru mine, nu am folosit nici o clipă ceea ce am dobîndit ca jurnalist, pentru a mă pune în evidență ca scriitoare. Am vrut să separe foarte clar lucrurile.

A.R.: *Lucrezi la vreun proiect în momentul de față?*

S.C.: Lucrez la mai multe proiecte acum, dar nu știu cu precizie pe care îl voi finaliza mai întîi.

Ești singur.

Mai mult decît altădată.

Și barca noastră o tragi definitiv la mal. Nici n-ai lăsat-o prea mult să plece. Lemnul ei se va umezi, va crăpa, va putrezi.

În orice clipă l-ai putea trezi dacă ai întinde mîna.

Acum pleci după prăjituri.

Noi îl știm amîndoi pe Marele Cofetar. De asta ne-am și întîlnit.

Acum pleci după prăjituri, alerg după ele pe Ștefan cel Mare, gonești ca o girafă uriașă, spinarea ta caldă aruncă umbre mari peste blocuri.

Ești singur, știi?

Strîng în brațe punga mea de cereale, arunc în mine bob după bob, pentru ca spațiul să se umple.

Sînt singură, știi?

Spațiul să se umple, așa cum bulevardul se umple acum de umbrele tale. Mari, un pic agitate, un pic zgîlțuite de un vînt invizibil, dar calde și ele, ca spatele tău prelung alunecînd printre mașini, supermarketuri și oameni străini.

Cu cartonul de prăjituri te întorci în casa în care telefonul a sunat doar o dată.

Sînt singură, știi?

Fir stricat.

Laptop urcat în vîrfurile genunchilor.

Nu caut altceva decît comoditatea.

Sau contactul.

Firul.

Attachmentul.

Mi-ai pus ceva în attachment?

Mi-ai pus ceva la pachetel?

Miau, spun, torcînd pe la picioarele tale.

Mă primești să dorm în spatele tău?

Spatele care emană căldura înșelătoare.

Fiecare, singur.

Eu cu punga mea de cereale,

tu cu prăjiturile tale,

agățați împreună, dar separat.

Stay with me,

away from me.

Miau, spun, torcînd pe la picioarele tale.

CUM ESTE CU PUTINȚĂ CANONUL?!

• ZECE ÎNTREBĂRI DESPRE CANON •

Într-o epocă „sănătoasă” o astfel de întrebare n-ar fi fost posibilă. Sau într-o minte „sănătoasă”, căci, la rigoare, am putea demonstra că devenirea e o iluzie, că nu gândim altfel decât acum două mii de ani, că, prin urmare, au existat din totdeauna firi dubitative și firi întemeiate pe convingeri ferme. Fiecare epocă va fi avînd, în grade diferite, partea ei telurică și partea ei celestă. În aceste condiții, **realitatea** canonului ca dat subiectiv, rod al interpretării, și nu realitate în sine, nu mai este o simplă consecință a postmodernismului, cum s-ar putea crede. Totuși, întrebarea rămîne: cîtă obiectivitate și cîtă subiectivitate instituie existența canonului? Și ce înseamnă, în fond, în acest caz, obiectiv și subiectiv?

Prin urmare *Cum e cu puțință canonul?* e o întrebare încă vie într-un timp în care nu numai că nu știm prea bine cum funcționează canonul (e și el un agregat, ar spune-o un prieten de la distanță, chiar dacă cu identitate fundamental diacronică), dar nu știm nici ce este? Să fie tot o „afacere” academică, de nu cumva una dintre iluziile ei, ori, dimpotrivă, un atac la adresa academismului ale cărui frîie le-a luat chiar Universitatea în mîini? Sîntem, de fapt, abia la începutul discuțiilor despre canon, chiar dacă tema pare cumva epuizată.

În plus, se vede oare la fel instituția canonului de la București, din provincie, de la Cluj ori de la Tîrgu Jiu? Cum gîndește canonul un critic tînăr, unul consacrat, un poet debutant ori un nume peste care plutește aura canonului? Mai mult, există oare critică literară care să se sustragă, deliberat sau nu, bătăliei pentru instituirea unui canon?

Iată cum, vrînd să creez un cadru teoretic provocator pentru un dialog pe tema canonului, nu fac decât să formulez alte întrebări pe lîngă cele zece gîndite deja asemenea unui decalog complicat, lipsit de ordine, avid să rătăcească în labirint, cu convingerea că Minotaurul poate fi pretutindeni., oriunde sau nicăieri.

Cît despre acest cadru teoretic provocator? Prea vag, dar numai din motivul dorinței de a-mi oferi mie însumi libertatea de a răspunde celor zece întrebări, ca și cum ele n-ar fi expresia mea, ci o realitate în sine. E o contradicție inspirată din aceea pe care o generează chiar creatorii de canon: propun o listă ca și cum ea ar transcende subiectul, în vreme ce lista nu-i decât consecința unui subiect în istorie. O listă care exprimă, în cel mai bun caz, „mutația valorilor estetice”.

Așadar:

1. Credeți în necesitate canonului? Putem exista, în planul literaturii, fără el?
2. Cum interpretați afirmația lui Nicolae Manolescu conform căreia „canonul nu se discută; canonul se face”. Discuțiile despre canon – în anchete, dezbateri, mese rotunde etc. – continuă... Ce este, simplu spus, canonul?
3. Cine mai face azi canonul literar? Sînt șanse reale ca scriitorii ultimelor generații să intre în canon? Credeți că scriitorul român trăiește o anxietate nu numai a influenței, cum spunea Bloom, ci și a consacării canonice? Luptele dintre generații, grupări, direcții sînt lupte pentru putere în aceeași măsură în care înseamnă instituire a canonului?
4. Considerați canonul o realitate opresivă, restrictivă, anihilantă? Un fel de piatră tombală care trebuie din cînd în cînd dărîmată? Conceptul de revizuire poate fi complementar ideii de canon? Dar cel de est-etică?
5. Credeți că este firesc să se discute despre *canon alternativ*, despre canoane care funcționează în paralel? Să înțelegem prin canonul didactic – sintagma e întîlnită – altceva decât canonul propriu-zis? Se poate merge pînă acolo încît să spunem că fiecare scriitor instituie propriul canon, creîndu-și retrospectiv

tradiția, modelele? Ce altceva este *Epigonii* decât un astfel de canon de uz personal?

6. Înțelegeți prin canon un dat obiectiv, „transcendent” al literaturii, sau este el o creație a conștiinței ordonatoare a criticilor? Există și o altă modalitate de instituire a canonului decât judecata critică? Ce loc ocupă în acest proces de canonizare piața, publicitatea, receptarea?
7. Asociați canonul istoriei literaturii, acelei structuri de adâncime care se fundamentează pe tensiuni, deveniri, metabolisme, influențe? Credeți în organicitatea literaturii române? Prin urmare, credeți că o istorie literară instituie canonul?

8. Cum comentați opinia lui Harold Bloom conform căreia autorul este acela care face canonul. În ce sens canonul ar fi făcut de scriitor?

9. Ce șanse are o carte aparținând scriitorilor din exil, care nu participă vizibil la metabolismul literaturii române, să intre în canon? Și dacă, pe termen scurt, nu participarea la acest metabolism e importantă (căci e încă nesesizabilă), atunci cum credeți că este posibilă recuperarea cărții și înscrierea în canon?

10. Dacă pătrunderea în canon are drept fundament valoarea, ce reprezintă pentru dvs. valoarea unei opere? Canonul cuprinde opere sau autori?

Anchetă coordonată de Mircea A. Diaconu

Mirela ROZNOVEANU

Vreau să reamintesc că, apărând ideea canonului și autorii selectați în lucrarea sa fundamentală, Harold Bloom (*The Western Canon; The Books and School of the Age*, 1994) producea în același timp o ‘de-teologizare’ a acestora prin analize critice exigente. *The Western Canon* a fost termenul folosit pentru a numi cărțile sau operele care s-au dovedit foarte importante în formarea culturii occidentale. Canonul ar conține cele mai authoritative, influente lucrări artistice cu un merit estetic indiscutabil. Opere care sunt citite și discutate. Pentru Bloom, autorii canonici sunt aceia care merită să fie re-citiți. O carte canonică reprezintă un standard estetic, singurul standard valid când este vorba de literatură, iar nu standardele ideologice, didactice, multiculturale ș.a.m.d. Nemulțumirea lui Bloom se manifestă față de așa numita Școală a Resentimentului, termen care îi aparține, și unde sunt grupați cei care se dedau interpretărilor critice multiculturale, cum ar fi grupurile marxiste, feministe, african-americe etc: «The School of Resentment» is killing off the art of reading ... «Instead of a reader who reads lovingly, with a kind of disinterest, you get tendentious reading, politicized reading.» ... «It may be a waning art, the art of reading closely, lovingly, scrupulously with the excitement of seeing how the text will unfold.»^[1]

John Guillory considera că avem în fond în orice literatură un «imaginary canon»—canon imaginar în sensul că nu este definit în mod expres, ca și un alt canon numit de el ‘syllabus’, afirmând că de fapt canonul în sine nu este

niciodată obiect de studiu: «Where does it appear, then? It would be better to say that the canon is an imaginary totality of works. No one has access to the canon as a totality.» Acest canon imaginar este format din acele cărți despre care au scris istoricii literaturii și criticii cu respect și admirație dar și toate cărțile aflate virtual într-o literatură, o totalitate imaginară. «What does have a concrete location as a list, then, is not the canon but the syllabus,» Guillory continua, «the list of works one reads in a given class, or the curriculum, the list of works one reads in a program of study.»^[2] Această listă concretă este numită «pedagogical canon» sau canonul didactic: texte predate în universități și licee. În final, fiecare profesor va crea mai mult sau mai puțin, un asemenea canon pedagogic în relație strânsă cu cel imaginar.^[3]

Pentru a fi acceptată în canonul pedagogic, o carte trebuie să atragă profesorii, deci trebuie să aibe anumite virtuți care să răspundă necesităților de predare. Construcția și reconstrucția canonului ar fi în final o variabilă și ea s-ar datora cerințelor și dorințelor și evaluărilor cititorului comun pe de o parte, și ale elitei academice și culturale pe de alta: «the oscillation between the needs and desires of the common reader and the ideological interests of a cultural/academic elite.»^[4] Cu alte cuvinte, lucrări din canonul pedagogic pot intra în canonul imaginar și invers dar canonul imaginar este mai important, “plays a more important role in the construction of pedagogical canons”. Faptul că Mircea A. Diaconu mă invită la această anchetă despre canon, pe mine, aflată pe un alt continent, și neparticipând foarte vizibil la viața literară din România, demonstrează că fac parte cumva din sistemul de referință al criticului, deci din canonul său personal. Fiind profesor de literatura română la o universitate, sunt sigură că într-un fel Mircea A. Diaconu m-a introdus și în canonul său pedagogic. Și iată-mă, Mircea, intrată în canonul prezentului datorită ție!

Vești proaste vin din studiul veacurilor literare precedente. Ca regulă generală, de pildă, din canonul medieval, cu o singură excepție, *Le Roman de la Rose*, canonicitatea sau receptarea unui text sau a unui autor a durat cel mult un secol. După un secol, cartea nu a mai fost citită, stimată, prețuită iar autorul a fost uitat. Explicația este dată de schimbarea mentalităților și a stilurilor. Revenirea unor

1. Confesiune citată în *Colossus Among Critics: Harold Bloom* by Adam Begley. Sept. 25, 1994, *The New York Times*.

2. Guillory, John. *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation*. Chicago: University of Chicago Press 1993.

3. Vezi Susan VanZanten Gallagher. *Contingencies and Intersections: The Formation of Pedagogical Canons*. *Pedagogy* 1.1 (2001) 53-67.

4. Kaplan, Carey, and Ellen Cronan Rose. *The Canon and the Common Reader*. Knoxville: University of Tennessee Press, 1990.

opere sau autori s-ar datora unor schimbări ciclice, a mișcărilor recurente ale stilurilor. Cum ar fi barocul sau manierismul, o variantă a lor fiind postmodernismul.^[5] Alții susțin că fiecare generație are un corpus de texte care reflectă o balanță a exigențelor materiale, pedagogice, estetice și politice ale acesteia. Un fel de canon ideal format din canoanele imaginare, pedagogice, generaționale, sau «received canons» și «noncanonical canons.»

Jeffrey Insko face o interesantă explorare a producerii și schimbării gândirii canonice ca și a modului de transmitere a canonului.^[6] Modelul schimbării prin generații a soartei textului literar este descrisă prin destinul a doi scriitori americani, Herman Melville și Harriet Beecher Stowe. Melville este azi considerat un geniu al romanului universal în timp ce Stowe – o autoare de literatură sentimentală.

Jeffrey Insko a dat studenților săi drept temă culegerea tuturor verdictelor critice importante despre cei doi autori din anii publicării operelor lor (1851-52) până în prezent. Prima observație a fost că toate cronicile literare din secolul al nouăsprezecelea laudau *Coliba unchiului Tom* dar aveau rezerve față de *Moby Dick*. Barrett Wendell (1901) în *A Literary History of America* îi oferea cinci pagini lui Stowe și o frază lui Melville («Herman Melville... with his novels of maritime adventure, began a career of literary promise, which never came to fruition» [331-32]). Melville cu alte cuvinte este autor de romane marinărești mediocre. William Peterfield Trent în *The Cambridge History of American Literature* (1917-21), cea mai influentă istorie literară în epocă, îi oferă cinci pagini lui Stowe și patru lui Melville. După o altă generație, Russell Blankenship (1931) în *American Literature As an Expression of the National Mind* oferă unsprezece pagini lui Melville și patru pagini extrem de critice lui Stowe. El spune că «*Uncle Tom's Cabin* is carelessly written» și practic desființează cartea. Istoria literară semnată de Robert E. Spiller (*Literary history of the United States*) apărută în 1948 consemnează o altă mutație: Melville este analizat pe treizeci de pagini – un întreg capitol - iar Stowe este discutată în câteva pagini. În fine, Sacvan Bercovitch în *Cambridge History of American Literature* (1994) dedica douăsprezece pagini fiecărui autor.

O definiție ideologică a literaturii dată de Terry Eagleton, considera canonul o realitate socială. În «Introduction: What is Literature?» cap. 1 din *Literary Theory: An Introduction* (Minneapolis, 1983, p. 11) Eagleton îl amintea pe John M. Ellis (*The Definition of Literature*, capitolul 2 în *The Theory of Literary Criticism: A Logical Analysis*, Berkeley, 1974, pp. 24-53) în linia căruia considera canonul literar, marea tradiție a unei literaturi, mai mult un construct social realizat de anumiți indivizi mânați de rațiuni specifice într-un anumit timp: the «so-called 'literary canon,' the unquestioned 'great tradition' of the 'national literature,' has to be recognized as a construct, fashioned by particular people for particular reasons at a certain time.» Canonul ar fi deci ceva făcut de alții, alții decât scriitorul sau cititorul. («canon is something other people construct, that is, people other than me the writer and you the reader.»)^[7] Pentru J. Paul Hunter^[8] ideea de literatură și aceea de ca-

non nu sunt identice, canonul fiind un subset distinct al literaturii. Un scriitor produce literatură dar intrarea în canon este decisă de alții. Canonul ar fi «a test, criterion, means of discrimination.» David Fishelov^[9], exasperat de dificultățile canonice ale școlii estetice și a școlilor ideologice, consideră că strategia analizei operelor prin unghiul dialogic ar oferi o explicație a modului în care se dobândește reputația literară ca și dovada clară a modului în care aceasta oscilează în epoci. Cu alte cuvinte, în măsura în care o carte produce polemici, dialoguri critice, literare, estetice ea are șansa să se perpetueze în canon. Aceasta ar fi metoda cea mai sigură de studiu a operelor canonice, după el, în comparație cu incapacitatea școlii estetice de a explica de ce canonul se schimbă în permanență în ciuda calităților estetice ale unei opere ca și în comparație cu *the school of social power* care nu poate explica de ce anumite opere își păstrează reputația intactă în secole în ciuda schimbărilor sociale și ideologice.

Ceea ce numim azi 'canon' a existat întotdeauna în conștiința unei literaturi, a criticilor ei, a universitarilor, a iubitorilor de literatură din toate epocile. Vreau să amintesc de *Bibliotheca* Patriarhului Photius, compilație din secolul al nouălea, și compilația *Suda* din secolul al zecelea, ambele din Bizanț, care înregistrează titluri ale romanului grec/elenistic și nu numai considerate capodopere. Dar acest roman grec și elenistic considerat faimos în secolele bizantine nouă și zece era considerat maculatură în chiar epoca elenistică în care a fost produs. În secolul trei, Philostratus scria că autorul lui *Chaereas și Callirhoe*, Chariton, este un 'nimic' ale cărui scrieri trebuiau uitate pentru că nu aveau nici o valoare. Și iată că Thomas Hagg în *Narrative technique in ancient Greek romances* (1971) scrie cu respect că acest roman a constituit o sursă teoretică de inspirație atât pentru Xenofon din Efes cât și pentru Tatius, autor faimos în Bizanț.

Cred în organicitatea literaturii române și parțial în capacitatea unei anumite istorii literare de a institui canonul. În fond istoria și critica literară sunt la rândul lor un corpus de monografii, eseuri, studii critice, la care se adaugă preferințele cititorului de rând și ale elitei academice. Laolaltă compun o variabilă ideală, platforma de valoare a unei literaturi. În acest moment în România bătaia canonică este mai mult de natură ideologică decât estetică. Criteriul valorii este o mască a acestei bătaii ideologice, a dorinței unui grup cu putere literară de a păstra listele, ierarhiile și nomenclaturile valorice din anii 60' – 80'. Ceea ce se petrece în politică are o reflectare în cultură. Au fost 'instalate' în ultimele două decenii valori decretate absolute (vezi Cărtărescu, Patapievici), au fost inventate generații de creație (vezi așa-numita generație 2000 apărută cu voia președintelui Uniunii Scriitorilor) etc etc. Generația de critici tineri este fie intimidată fie incapabilă să țină piept acestui

Literature? What is a Canon? Eighteenth-Century Life 21.3 (1997) 95-97 1.

9. David Fishelov. *Dialogues with/and Great Books: With Some Serious Reflections on Robinson Crusoe*. *New Literary History*, Volume 39, Number 2, Spring 2008. «The school of aesthetics fails to explain why the canon keeps changing despite the fact that the aesthetic qualities of the literary works are inherent, universal, and objective. The school of social power, on the other hand, fails to explain why so many literary works (for example, Homer, Shakespeare, and many others) have kept their unwavering reputation despite the changing of social hegemonies.»

baraj care se interferează cu o altă tendință, globalistă, curent ideologic care pune între paranteze specificul național. Dar acest lucru este doar momentan. Deceniile viitoare vor consemna în mod normal răsturnări spectaculoase.

Prin viziune, calitate estetică, limba literară, cultura, viața, Mihai Eminescu a instituit un canon al poeziei românești, încă viabil. Un autor poate institui un canon. Un standard estetic. Un mod de a comunica valoare în secole. Ceea ce s-a întâmplat cu Cehov și romanul modern. Sau Cervantes. Sau Rabelais. Sau Shakespeare pentru literatura anglo-saxonă. Acest lucru este valabil pentru ultimele sute de ani de literatură. Nu știu ce va fi valabil pentru viitorul mileniu literar.

Orice carte scrisă în limba română și aflată într-o bibliotecă are șansa de a intra în canonul literaturii române. Metabolismul literar este vizibil și invizibil. Destinul cărții nu ține de noi. Nici de autor, nici de cititorul de azi. Acestea sunt inefabilele culturii. O carte tipărită care se află într-o bibliotecă sau colecție va fi poate cândva răsfoită de un tânăr însetat de literatură. Și dacă acel tânăr va rezona cu acea carte și va fi capabil să își exprime admirația într-o carte, curs, eseu, articol, atunci acea carte poate intra în canonul unei anumite epoci literare din viitor. Procopius din Caesarea a scris *Istoria* care a stat ascunsă câteva sute de ani pentru a fi descoperită, tipărită și iată, chiar acum amintită. O carte care deschide seria literaturii interzise și de sertar în literaturile est-europene. Am scris pe larg despre asta în capitolul *O sinteză epică din Civilizația romanului* (Cartex, 2008).

Valoarea este o variabilă. Opera de artă este un sistem exprimat de o structură și o arhitectură. Dinamica acestora este fascinantă. Am dat o definiție cosmologică a obiectului estetic în prefața din 1991 a *Civilizației romanului* considerându-l o formă de energie. O energie care se perpetuează sau nu în epoci și lumi. Dar nu este aici locul nici să discut și nici să explic această teorie.

Adrian JICU

1. Da și nu prea. Cred într-un canon, dar depinde cine și pentru cine îl face. El s-ar dovedi util în condițiile în care cititorii ar (mai) crede în el. Altfel rămâne o iluzie a criticii, care se ambiționează a-l face și desface... Nu vedeți că nici măcar canonul școlar nu mai ține? Au fost declarații canonici câțiva autori, dar nici măcar aceia nu mai sunt citați.

Ce să mai spunem de cei care bat la porțile lui și de ceea ce ambiționează critica actuală?!?

2. Nu știu ce este canonul, dar știu ce aș vrea să fie. Cred că, din când în când, se cuvin anumite revizui, făcute de oameni care chiar se pricep și care nu au diverse interese (mai mult sau mai puțin obscure). Dar de unde să îi iei? Cert e că întreaga discuție despre canon, care tinde să devină o modă, mi se pare vorbărie goală. Nu sunt fatalist, dar cred că destinul cărților mari este de a se impune (și singure). În condiții normale canonul ar trebui să vină de la sine.

3. Trăim în anormalitate și nu știu cine ar trebui să îl facă și, mai ales, de ce. Cât despre șansele scriitorilor, ele sunt sublime, dar lipsesc... Peste câteva decenii, cu siguranță lucrurile se vor schimba. Deocamdată există tot felul de mișcări, de poziționări. E ca în dinamica plăcilor tectonice. Important este cine va rămâne deasupra. Iar scriitorul român (și criticul la fel) trăiește nu doar anxietatea consacrării canonice, dar mai ales disperarea de a nu fi luat în seamă.

4. Da. Mai ales pe acela școlar, curricular, dar și pe acela aplicabil literaturii contemporane, care se dovedește, adesea, subiectiv, inhibant sau inexpressiv.

5. *Epigonii* este o interesantă istorie literară în versuri. Una a acelei vremi. Și, pe deasupra, extrem de nedreaptă. Scriitorii nu instituie canoane, ci au doar anumite preferințe, care pot exercita o influență uneori considerabilă asupra cititorilor. Cât despre canonul didactic, el se trage din cel literar, dar ține greu pasul. Astăzi mi se pare cu două-trei decenii în urmă și, mai grav, este ramolit, fiindcă nimeni nu îndrăznește să-l scuture nițel de praful gros care s-a așternut prin nepăsarea sau nepriceperea unora de prin ministere și direcții.

6. În condițiile de astăzi, strategiile de marketing și publicitatea sunt extrem de importante. Aș spune că sunt mai puternice decât critica în a institui figuri, scriitori și, în definitiv, canoane. Numele în care se pompează mult au o șansă în plus de a prinde canonul.

7. Numai o istorie canonică, adică una serioasă, care să se impună de la sine, va putea, la rândul ei, să impună canonul.

8. Scriitorii fac, într-adevăr, canonul, dar numai în măsura în care aleg să scrie despre anumite probleme, pe care le tratează în mod diferit. Ei bine, dintre aceste variante pe care scriitorii le propun, critica selectează și impune (sau cel puțin încearcă) modele, adică tocmai canoane.

9. Nu doar în cazul scriitorilor din exil, ci în general, șansele de a intra în canon țin mai degrabă de factori extraestetici, cum ar fi mediatizarea, marketingul, relațiile, șarmul, norocul și, într-o măsură secundară, talentul și valoarea.

10. După mine, canonul ar trebui să cuprindă opere. Mateiu I. Caragiale nu va fi considerat niciodată autor canonic, însă *Craii*... lui ar trebui. Deși truism, amintesc faptul că există autori inegali, la care stau alături capodopere și banalități. Și atunci ce pui în canon? Pe om sau creația sa?

Ovidiu MORAR

Canonul a murit, canonul să trăiască!

În chestiunea (non)necesității canonului, poziția mea e mai degrabă aceea a unui sceptic ce-și „oprește aprobarea”. Pe de o parte, mi se pare limpede că orice nație are nevoie de câteva repere culturale stabile care să-i definească

identitatea, în caz contrar ar pluti în derivă, pândită de riscul aneantizării. Așa se face că în mai toate școlile din lume se studiază în continuare o serie de scriitori canonici care au marcat într-un fel sau altul destinul spiritual al comunității, rămânând în conștiința națională și, uneori (cazul ideal), în memoria culturală a umanității. Pe de altă parte, însă, orice canon e, inevitabil, restrictiv (și deci, într-o oarecare măsură, abuziv), lăsând pe dinafară, din varii motive, autori uneori cel puțin la fel de interesanți ca cei acreditați: să nu uităm că Shakespeare, de pildă, a fost redescoperit de romantici, Poe a fost revelația francezului Baudelaire, iar în vremea lui Eminescu poetul nostru național era Alecsandri. Până în secolul trecut (iar la noi până în zilele noastre), canonul a fost stabilit în general de către anumiți critici cu autoritate ai momentului (după modelul dogmatic *magister dixit*), vrând-nevrând subiectivi în judecățile lor, influențate de mode, ideologii, gusturi și simpatii/idiosincrasii personale (în cazul literaturii române, criticii în chestiune s-au numit Maiorescu, Lovinescu, Călinescu și Manolescu). Acum, în postmodernitatea „des-centrată” și „incredulă” prin definiție, când singurul criteriu al consacării pare a fi succesul de piață, rolul criticii de întâmpinare tinde să fie (dacă nu cumva a și devenit) superfluu, iar ideea de canon unic și imuabil, anacronică și chiar pernicioasă.

După Harold Bloom, fiecare scriitor poate face canonul dacă e suficient de original și dacă are forța necesară pentru a se impune în pofida tuturor. Un caz paradigmatic îl reprezintă avangarda (desigur, prin vârfurile ei), care s-a impus tocmai prin negarea tuturor canoanelor, instituind însă, la rândul ei, un alt canon. Totuși, în condițiile actuale, când totul a fost în genere experimentat, mai poate fi valabilă oare această axiomă? Sau consacrarea a devenit mai degrabă o problemă strict conjuncturală? E suficient să invocăm, de pildă, criteriul politic în acordarea premiilor internaționale sau criteriul economic în politica editorială pentru ca răspunsul la această ultimă întrebare să fie, din nefericire, afirmativ. Pe de altă parte, dacă privim spre trecutul nostru apropiat, constatăm că autori necanonici precum, de pildă, Fundoianu, Tzara sau Blecher – întâmplător chiar dintre vârfurile avangardei – sunt astăzi mult mai cunoscuți în străinătate decât mulți alții canonici, în vreme ce unii scriitori contemporani de valoare din diaspora nu se prea bucură în general de simpatia criticii autohtone, rămânând încă în afara canonului în condițiile în care destui confrăți din țară mai puțin talentați au reușit prea lesne să pătrundă.

Din nefericire (sau poate dimpotrivă), judecata estetică nu poate fi infailibilă (nici Kant nu admitea existența unui principiu obiectiv al gustului), ea depinzând ineluctabil de mode și timp, pe lângă mulți alți factori pur subiectivi. În consecință, orice canon instituit la un moment dat poate fi și chiar trebuie pus sub semnul întrebării, primenit, revizuit sau, de ce nu, negat ori de câte ori e nevoie spre a evita dogmatismul steril și păgubos, cantonarea într-o schemă împietrită care înseamnă la urma urmei scleroza gândirii, moartea spiritului critic. Într-un articol intitulat chiar *Pentru un mai grabnic sfârșit al canonului estetic* („Dilema”, nr.245, 3-9 octombrie 1997), Sorin Alexandrescu afirma tranșant că dorește abandonarea oricărui canon, tânjind după „aerul pur care-i va urma”. Deși nu-i voi da dreptate până la capăt, cred că deocamdată literatura română are într-adevăr nevoie de o atare purificare elementară, urmată de o reaşezare a valorilor falsificate de atâtea decenii de manipulări ideologice. Un bun exemplu, deocamdată singular, din păcate, mi se pare, dincolo de exagerările lui în direcția „deziluzionării” (demitizării), demersul critic recent al lui Eugen Negrici din *Iluziile literaturii române*.

În privința relației dintre canon și valoarea estetică, mi se pare că avem de-a face cu un paradox. Pe de o parte, deși e validată a posteriori printr-un act de reflecție critică, cred că valoarea estetică reprezintă totuși un dat obiectiv, ceea ce face până la urmă posibilă, după cum opina Kant, o judecată critică universal valabilă (evident că nu poți situa la același nivel valoric un sonet de Petrarca sau un roman de Dostoievski cu orice scriitură puerilă). Pe de altă parte, nu există criterii obiective ale judecății estetice, astfel încât canonul (care până acum a fost creat de critica literară) reprezintă un construct prin excelență subiectiv, inevitabil imperfect (chiar și lista lui Bloom e imperfectă) și nu un model transcendentă imuabil. Așa se face că, din motive discutabile, destule creații de valoare au fost lăsate pe dinafară, rămânând din păcate cvasi-necunoscute (vezi, de pildă, în literatura noastră recentă proza lui I. D. Sârbu), în vreme ce altele poate mai puțin semnificative au fost, dimpotrivă, supraevaluate. Ca atare, niciun canon nu trebuie absolutizat (cum s-a întâmplat, de pildă, la noi cu istoria literară a lui G. Călinescu, veritabilă Biblie a criticii românești), ci privit *cum grano salis*, gata oricând a-l amenda.

În condițiile actuale, când popularitatea nu mai e neapărat sinonimă cu valoarea și receptarea e dictată mai mult de succesul de piață, ideea unui canon unic și chiar însăși ideea de canon estetic pare depășită (de aceea un demers ca acela al lui Nicolae Manolescu din *Istoria critică a literaturii române* mi se pare acum desuet și de-a dreptul ridicol în ambițiile sale, în pofida prestigiului autorului). Scriitorii își pot face acum publice textele pe internet, fără a mai fi nevoiți să ceară girul vreunei edituri sau al vreunui critic de profesie și, în condițiile în care avem deja o literatură *underground* bine reprezentată și o categorie de cititori exclusiv „internauți”, e posibil ca pentru toți aceștia instituția literară în sine să nu mai prezinte importanță. În opinia mea, însă, moartea ideii de canon estetic riscă să ducă într-o altă fundătură, poate chiar mai periculoasă, aceea a unei totale nivelări a valorilor și chiar a morții ideii de valoare însăși (dacă scriitorul ajunge să suscite interes doar în funcție de *rating*-ul lui, rezultă că orice autor de trivialități penibile bine receptat de vulg poate fi pus până la urmă pe același plan cu Dante și Shakespeare). Admițând că literatura n-are nevoie de canon, mai poate ea oare exista în absența lui?

Scriitorul - destin și opțiune

Recuperarea memoriei, înainte de toate, dintr-o perioadă mai veche, dar și mai nouă a existenței noastre, m-a determinat să întreprind acest demers. Scopul lui este, mai ales, unul de introspecție, de re/descoperire, a acelor zone mai mult sau mai puțin cunoscute din biobibliografia unor scriitori contemporani... Cum scriitorii, oamenii de cultură în general, s-au dovedit a fi în toate timpurile avangarda prospectivă a prezentului, credem că, în condițiile de astăzi, o mai bună înțelegere a fenomenului literar nu poate fi decât benefică...

1. Pentru un scriitor, destinul și opțiunea sunt dimensiuni existențiale exemplare. Ce rol au jucat (joacă) acestea în viața dumneavoastră?

2. Istoria literaturii consemnează uneori arbitrar momentul debutului unui scriitor. Pentru dvs. când credeți că s-a produs (cu adevărat) acest eveniment? Vorbiți-ne câte ceva despre primele dvs. încercări literare.

3. Care a fost drumul pînă la prima carte?

4. Ce personalitate (personalități), grupare literară, prieteni, eveniment biografic etc., v-au influențat viața ca om și scriitor?

5. Raportul dintre conștiință, politică și gândirea liberă constituie o mare problemă a lumii contemporane. În aceste condiții, care este, după dvs., raportul dintre cetățean și scriitor, dintre scriitor și putere?

6. Literatura – la frontiera mileniului III. Din această perspectivă cum apare pentru dvs. literatura română contemporană?

7. Credeți că există un timp anume pentru creație, sau este vorba despre un anumit „program” al scriitorului? La ce lucrați în prezent?...Pe când o nouă carte?...

Anchetă realizată de Petruț PÂRVESCU

SERBAN FOARTĂ

„Până pe la 22 de ani, în '64, când am avut impresia că, în fine, mi-am găsit stilul (cvasi) propriu, am debutat de zeci și zeci de ori...”

1. Îngăduiți-mi să fiu scurt: dacă-i destin nu e opțiune; dacă-i opțiune nu-i destin.

2. Până pe la 22 de ani, în '64, când am avut impresia că, în fine, mi-am găsit stilul (cvasi) propriu, am debutat de zeci și zeci de ori. Am debutat și-am... rebutat! Pe urmă, n-am mai debutat; de rebutat, însă, i posibil să mi se întâmple foarte des.

3. Lung-îndelung, ca într-un song faimos: *Long is the way to Tipperary*, adică *Lungă-i calea pân' la tipărire...* Eram „nell mezzo del cammin di nostra vita”, A. D. MCCCCLXXVI, – când am scos prima carte (la Ed. Litera, -n regie proprie).

4. Bunica dinspre mamă; maestrul meu de pian, Augustin Schäffer (evreu din Cernăuți, convertit la catolicism); Ma-Via, cu care... francofonizam aproape zilnic; profesorul (de filosofie), din Turnu-Severin, D. Papadopol (sinucis, parese, în urma unei anchete inumane la Penitenciarul din Craiova); prietenu-mi mult mai vârstnic, Vsevolod Ostaficiuc,

pictor de duminică și *causeur* plin de farmec; magnificul Dimov; admirabilul Radu Petrescu; mateinul domn Tașcu Gheorghiu; părintele M. Avramescu, alias Jonathan X Uranus; prin doar corespondență, din păcate, – N. Steinhart, „Nicolaus Monachus”; poetul Dușan Petrovici, prietelnicul (!) meu sârb; soția mea de ieri, Maria-Mia; Ildikó, soția mea de azi... Vor mai fi fost și alții, de-a lungul *vrem-nu-vremii!*

5. „O mare problemă a lumii” de totdeauna (nu doar „contemporane”). În rest, puterea scriitorului e una a, vorba lui Havel, celor „fără de putere”. Că unii condeieri de-ai noștri (când nu sunt numai simpli turiferari ai prea-vremelniceii Puteri) se înscriu cu acte în regulă în partide, e treaba lor! Altminteri, dacă *politicul* rămâne incontestabil, pe cât cred, – *politica*, în schimb, e benevolă. Ar trebui, ca să o practici cum se cade, să ai bani, timp, pasiuni, vocația scenei, dar și pe aceea a culisei, o oarecare perfidie (demagogie, populism), o *concupiscentia dominandi*, ca și o doză de vulgaritate, fie și dacă ești de neam ales. N-o disprețuiesc, dar n-o fac haz... Apoi, ca membru al unui partid, ar trebui să fii disciplinat. Să ascuți de „șăfu”, ce poate fi un bou. Mai bou, oricum, decât ești tu, ce trebuie s-ascuți de el. Vorba lui Păstorel: „Caligula imperator/ A făcut din cal senator;/ Petru Groza, mai sinistru,/ A făcut din bou ministru.” – La care, ministerialul bou (alias Romulus Zăroni) dă această memorabilă ripostă: „No, că nu-i așe sinistru,/ Că nu mi-s io prim-ministru,/ Io nu mi-s decât ecoul,/ Petru Groza este bou!”

6. De aproape, binișor, chiar bine; de departe, nu se vede încă.

7. Vă voi numi o nouă carte când voi da gata alte nouă cărți!

7 + UNU. HAMLET DUPĂ HAMLET: „Se caută și strâng (de prin culise/ și de pe unde se mai află) supra-/ viețuitorii: Voltimand, Cornelius/ & Osric; li se-adăugă Marcellus,/ Bernardo & Francisco (un soldat),/ ca și Reynaldo (fără ocupație/ din ziua morții lui Polonius, a/ cărui ureche fost-a), bașca două/ dulci Doamne de onoare (ca să nù mai/ vorbim de prințul Fortinbras și bunul/ Horatio). – După care, se va re-/ distribui: în CLAUDIUS Fortinbras;/ în

FORTINBRAS Francisco; în GERTRUDA/ o Doamnă de onoare; în OPHELIA/ o Doamnă de onoare; în LAERTES/ Marcellus (sau Bernardo); în POLONIUS/ sir Osric (iar în OSRIC Norul!); în/ CORNELIUS Voltimand (& vvs.); în ROSENCRANTZ & GUILDENSTERN (rol dublu)/ Reynaldo; în MARCELLUS & BERNARDO/ un Căpitan norveg; în HAMLET Duhul/ părintelui lui Hamlet; în HORATIO/ „o parte din acesta”. – Ce rămâne/ din el, urmând să plece cu Actorii/ și Clownii, în turneu, – *to tell the story.*”

mai 2009, Timișoara

MIHAIL GĂLĂȚANU

„Nu cred că e om în cetate acela care ezită să își asume o funcție publică...”

1. Sint, uneori, opțiuni minimale. Atunci când liberul arbitru e zero. De exemplu, o întâmplare de curând trăită: moartea mamei mele. Destinul, nu-i așa? Ai, însă, o șansă: să transformi aceste întâmplări pe care n-ai încotro, trebuie să le trăiești, în experiențe fundamentale ale sufletului tău asimilate, transformate în substanță sufletească aparținând organic spiritului tău.

2. Greu de spus: Primele semnalări îi aparțin, în 1980, lui Geo Dumitrescu. Cel care mi-a publicat doar fragmente de poeme. Primul, însă, care mi-a publicat un poem întreg /ulterior, mai multe, a fost Emil Brumaru, în revista CRO-NICA. Dar cel a făcut un grupaj, a scris deasupra DEBUT, a fost, neîndoios, Alex. Ștefănescu. Apoi, în volum, în 1987, la editura LITERA, cu volumul STIRI DESPRE MINE. De scris, însă, am început să scriu de la 8 ani. Dovadă a preocupărilor mele literare stă prima mea diplomă cu PREMIUL I la un FESTIVAL LITERAR NATIONAL, în vacanța dintre clasa a doua și a treia. Împlinisem, deja, opt ani – și mergeam pe 9. Va trebui cindva să scriu mai pe larg despre asta caci e o aventură. Eram în tabără la Ștefești-Prahova. Eram foarte mic, iar asta era prima mea plecare într-o tabără, la munte cel puțin. La Ștefești sînt o groază de livezi, iar noi, copiii, care nu aveam cum să ne sîturăm cu masa cam cărpănoasă care ne era dată, ne urcam mereu în pomi. Așa se face că eram mai toată ziua prin pomii înalți, adumbrîți & adumbrind. Meri. Și pruni. În completarea mesei insuficiente, ne repezeam în fructe. Cel mai mult îmi plăceau prunele. Fie, însă, am mâncat prea multe, fie una, poate mai „fanată”, mi-a făcut rău, că, iată, într-una dintre zile, m-a lovit o cufureală crâncenă. M-am trezit bolnav, cu febră. Cînd s-au anunțat premiile, am fost foarte abătut. Ratasem totul.

Premiul trei se duse pe apa Sîmbetei. Premiul doi, la fel: tocmai acum apucase pe aceeași pantă, pe aceeași cale. Se ducea pe apa tuturor zilelor, nu numai cea a sîmbetei. Cînd, aproape terminîndu-se festivitatea, mi-am auzit numele. Abia mă mai țineam pe picioare. Luasem, deja, niște pastile, pe care le găsiseram prin geantă. Și, acum, premiul întâi al taberei naționale de elevi de la Ștefești-Prahova, se îndreaptă către un elev de opt ani, care, tocmai, a trecut din clasa a doua în a treia, pe care o va și începe peste o lună, după această vacanță de vară în care ne găsim. Este din Galați, de la Școala Generală nr. 28, cea mai bună școală a orașului, care, sîntem convinși, peste vreme, îi va purta și numele: Mihail Gălățanu. Am înlemnit. Am înmărmurit. Au început să-mi curgă lacrimile. Șiroi. Otova. Pe obraz. Plîngeam în hohote. Ca un tîmpit. Ca un idiot. Fără șir. Fără noimă. Fața mi se înroșise. Atunci am dus mîna la turul pantalonilor. Era ceva ud. Moale. Lipicios. Nu putusem să mă mai țin. Mă scăpasem pe mine. Febra îmi înroșise și mai rău capul. Nasul. Eram roșu ca racu. Aveam febră 39. Și, atunci, m-am îndreptat spre careul pe care îl făcuseră elevii. Toți aplaudau. Inclusiv profesorii. Profesorii îmi surideau. Am luat, cu un gest nesigur, diploma. E o diplomă albastră. O am și acum. Pe ea sînt rachete ale „Cutezătorilor”. Mama a înrămat-o, ulterior. Rama a căzut, iar geamul s-a spart. Mama a murit. Între timp. Mai am doar diploma. Ea s-a îngălbenit, între timp. Mîinile mi se bălăngăneau. Eram terminat de emoție. Și, probabil, miroseam îngrozitor. Puțeam. Atunci, dintr-o dată, am căzut din picioare. Am leșinat. Am să povestesc totul pe larg, mai târziu. Poate într-o proză. Una care să se cheme: „Marele premiu”.

3. Alex. Ștefănescu a fost cel care m-a îndemnat să public la LITERA. Acolo era mai multă libertate. Iar Radu Albala a fost redactorul care s-a ocupat de carte.

4. Dimitrie Lupu: maestrul de necontestat, mai corect îndrumătorul meu pe cale. Apoi, Alex. Ștefănescu. În aceeași ordine a importanței, Dan-Silviu Boerescu și Gheorghe Grigurcu.

5. Raportul dintre scriitor și putere nu este unul fix, imutabil. Este unul în continuă schimbare, prefacere. Nu cred că e om în cetate acela care ezită să își asume o funcție publică. Sigur că acest lucru depinde și de perioadele istorice. E mult mai greu să îți asumi așa ceva în vremea unei dictaturi. Dar, chiar și atunci, poți fi jurnalist. Și asta e o ATITUDINE.

6. Istoria literaturii, după 1990-2000, rămîne de regîndit. Cum Dan-Silviu Boerescu pare să fi renunțat să publice DICȚIONARUL DE SCRITORII al său, rămîne o șansă pentru, să zicem, Daniel-Cristea Enache sau, cine știe, altcineva. Oricum, vorbim de o operă de cel puțin douăzeci de ani. Poți să te apuci de ea pînă la 35 de ani, dar, dacă te apuci la 45, s-ar putea să nu o mai termini, cine știe...

7. Nu, timp de creație e întotdeauna. E drept, în primii ani după Revoluție nu prea era vreme de literatură, ci de gazetărie. Și, eventual, de politică.

Noi cărți vor apărea în 2009.

Una dintre ele, la PARALELA 45, va fi de eseu (între cîteva, filosofic), DESPRE ARTĂ, MISTICISM & NEBUNIE.

Alta, probabil, la TRITONIC, o carte alchimică, ELIXIRUL.

Și, la CONTEMPORANUL/EUROPRESS GRUP, o alta.

Am definitivat și o carte de poezie, despre CIOPLITORUL DE MĂȘTI.

7 + UNU. Mă reprezintă cîteva poeme, mai cu seamă: NU VOI MURI DIN CAUZA MORȚII MELE, SPITALUL INIMII DE MAMĂ (EU AM FOST PRIMUL BĂRBAT AL

MAMEI MELE), LUNATICII, TREI CEAPRAZARI ȘI-UN CÎINE VERDE, ȘCHIOPI sau MIREASA TUTUROR, LUMEA AMĂGITORULUI, ÎMPOTRIVA MORȚII MAMEI MELE...

București, 2008

FLORIN DOCHIA

„Pe la vreo zece ani versificam situații din preajmă...”

1. Sigur că amândouă au jucat un rol important! Nu văd de ce aș glosa teoretic / speculativ / pe tema destinului, au făcut-o mult prea mulți înaintea mea și a vremii mele. Destinul, așadar, a făcut să mă nasc - o nouă reîncarnare? - într-o familie simplă, dar cu apetență pentru textul scris și pentru întâmplările culturale. De exemplu, teatrul radiofonic de prin anii '50-'60 ai veacului trecut era urmărit cu sfințenie, toată familia se așeza comod în fotoliile vechi și nimeni nu avea voie să întrerupă. Tot pe-atunci, în casa noastră era găzduită ceea ce se numea „biblioteca de cartier”, de care se ocupa mama - o însoțeam la biblioteca orașenească atunci când alegea alte cărți, la fiecare două săptămâni. În curtea casei noastre, pavată cu piatră de râu, se făceau duminica „lecturi publice” pentru un fel de club al femeilor. Tata era corespondent voluntar la un ziar departamental („Muncitorul forestier”) și drepturile de autor constau în cărți - așa am descoperit pe Jules Verne, pe H. G. Wells, pe Mark Twain (cu mult-cititele „Aventuri ale lui Tom Sawyer și a le lui Huckleberry Finn”, „Prinț și cerșetor”...), literatura rusă și sovietică (m-am angajat chiar la lectura masivelor volume din „Pe Donul liniștit” și „Război și pace”, pe care nu am terminat-o niciodată...). Prea devreme - urma să constat mai târziu -, pe la 14-15 ani, am citit Camus, Kafka, Sartre... și am sărit peste Balzac, Stendhal, Zola. Sigur, mai erau și lecturile obligatorii de la școală... mi se păreau adesea facile. Astfel s-a făcut că, pe la 17 ani, am ajuns la un cenaclu literar, purtat de o prietenă a mamei, poetă sensibilă și autodidactă, iar la 18 ani am publicat două poezii! Însemna deja o opțiune, la răstimpuri am ținut seama de ea, am încercat proza scurtă, teatrul, dar tot poezia a rămas aproape de sufletul meu. Nu m-am grăbit să public, nimic nu mi se părea destul de finisat... Destinul a fost important, opțiunea a venit cu multă-multă muncă, în care nu totdeauna viața mi-a permis să mă angajez... Și azi urmez destinul, opțiunea este clară, hărnicia la scris nu aș zice că mă dă afară din casă... sau poate că se numește altcumva...

2. Pe la vreo zece ani versificam situații din preajmă („Lui Petrică / Nu-i e frică / Fi'ncă are o mămică”), mai târziu nu am ratat momentul 18 martie 1965 și am scris „vastul poem” *La moartea Tovarășului Dej*, text astăzi pierdut în negura vremii... Din fericire! Pentru că modelele era lesne recognoscibile... Tata mă ducea să recit la spectacolele formațiilor artistice sindicale, pionierești versuri de A. Toma, Mihai Beniuc, Dan Deșliu - așa m-am obișnuit cu ritmul și rima și încercam să scriu astfel. Trăiam într-o lume comunistă, nici nu știam că mai există și altceva, iar dacă totuși există, e ceva tare rău. Mai târziu, când am avut voie să ascult, împreună cu părinții, „Europa liberă” și „Vocea Americii”, noaptea, am început să înțeleg câte ceva... Dar nu vorbeam cu nimeni despre asta. Doar cu câțiva prieteni, despre emisiunile muzicale ale lui Cornel Chiriac... Debutul nu pot spune că ar fi cel de la 18 ani..., chiar dacă a însemnat și 144 de lei - primele mele drepturi de autor! Nici aparițiile sporadice cu proză scurtă și poezie în presa literară, uneori în urma unor premii la concursuri literare, nu aș zice că sunt cu adevărat debuturi. Prezența cu o piesă de teatru într-un act, *Șoimul*, într-o antologie din anul 1987, ar putea fi debut [târziu, oricum]? Poate... erau acolo Tudor Popescu, Radu F. Alexandru, Virgil Stoenescu, Dina Cocea, Ștefan Berciu... Și totuși... Pe atunci conduceam deja Cenaclul Literar „I. L. Caragiale” al Palatului Culturii din Ploiești. Încercam să facem și o revistă, dar ni se refuza constant de către organele de partid. Așa că, între 1984 și 1990, am editat, la Ploiești, anual „Caietele Nichita Stănescu”, împreună cu graficianul Mihai Vasile și alți prieteni (istoricul literar Constantin Hîrlav, prozatorii Ioan Dan Nicolescu și Florin Toma...). Păcăleam cenzura... cam cu voia ei... Timiditatea, comoditatea... m-au oprit să insist pe la edituri... nu se debuta lesne, nu se publica lesne... cunoșteam generația '80 (ajungeam sporadic la Cenaclul de Luni, ca Cenaclul Universității), era prieten cu Ion [Nino] Stratan, vedeam cât de greu le apăreau volumele... Iar eu eram un biet versificator de provincie... așa că am debutat foarte târziu în volum, și acesta contează, după cum se va vedea...

3. Lung. Foarte lung. O vreme, am scris mai mult pentru mine, pentru prieteni, nu pot spune că pentru sertar. Într-o zi, i-am dat vreo câteva zeci de pagini de poezie unui critic literar, Constantin Trandafir, cunoscut pentru un simț special al poeziei. Le semnasem cu un pseudonim feminin, în joacă. A fost impresionat pozitiv și și-a pus problema de ce nu cunoaște autorul (autoarea...). A trebuit să dezvălui secretul și, astfel, la un moment dat, în 2002, am „construit” un volum, două volume, care au apărut în 2003: „Geometria singurătății” și „Grădina de hârtie”. La Festivalul Internațional de Poezie „Nichita Stănescu” din 2004, juriul, condus de Eugen Simion, a acordat Premiul Opera prima (pentru debut) cărții mele „Geometria singurătății”. Acesta este, de fapt, debutul. Târziu. Erau acolo poeme scrise după 1990, apropiate de optzecism, poate, cu ceva textualism, cu ceva onirism, cu evidentă dragoste pentru Nichita Stănescu, în admirația căruia am crescut încă din anii '70, când l-am descoperit, uimit, dragoste care nu se va sfârși decât odată cu viața mea. Lucram la o televiziune locală și am avut privilegiul de a cunoaște și a dialoga cu o seamă de scriitori mari ai literaturii române. Așa s-a născut o nouă carte, „Puterea lui Don Quijote”, în care apar Nicolae Breban, Romul Munteanu, Eugen Uricaru, Ion Stratan, Adrian Alui Gheorghe, George Vulturescu, Cassian Maria Spiridon, Gellu Dorian, Fănuș Neagu, Liviu Ioan Stoiciu, Mircea Muthu, Adam Puslojic, Cezar Ivănescu...

4. Aș spune că prietenia a jucat un rol esențial în recunoașterea, de către mine și de către ceilalți, a unei oarecare

calități de „ficionar”. Cineva trebuie să-ți spună, la un moment dat, că ceea ce faci merită făcut. La 17 ani, doamna aceea autodidactă care m-a dus la cenaclul casei de cultură din Câmpina și cei câțiva profesori de acolo, buni cititori de literatură. Apoi, Nino Stratan, cu care aveam lungi dialoguri în apartamentul părinților săi din blocul cu șapte etaje de lângă halele centrale ploieștene. Destinul a făcut să am posibilitatea să încep să editez o revistă, încă din ianuarie 1990 – „Revista Nouă” –, apoi s-o pot relua, în mic, drept supliment lunar al unui săptămânal câmpinean, în 2000, iar, din aprilie 2004 până azi, ca publicație independentă, sub egida Cercului literar „Geo Bogza” al casei de cultură unde am citit prima dată în cenaclu, cu mulți ani înainte. Cum am spus deja, criticul Constantin Trandafir mi-a fost foarte aproape, cu spiritul său ludic și neiertător, chiar dacă foarte delicat. Alte prietenii sunt cele care nu au încetat niciodată, cele cu cărțile și autorii lor, prietenii virtuale, sigur: Nichita Stănescu și generația sa, optzeciștii, avangarda interbelică (Geo Bogza cu precădere, din care recitam în spectacole desfășurate în turnul castelului Julia Hasdeu, în vremea „de tristă amintire”), Ion Barbu, Camus, Kafka, Borges, Marquez, Llosa... Dacă mă gândesc bine, oamenii providențiali pentru mine au fost Nino Stratan și Constantin Trandafir. Ei au luminat calea atunci când, la răscruci, nu știam ce să aleg. Sigur, mai târziu, am întâlnit mulți alții, m-am apropiat de suflete asemenea mie...

5. Scriitorul este și el un biet cetățean și o biată conștiință. Asta din punctul de vedere al recunoașterii de către societate. Pentru că el e, de fapt, un cetățean de rang superior și o conștiință dintre cele mai lucide. Puterea a încercat mereu să se folosească de scriitor, l-a încurajat sau obligat să-i fie în serviciu. I-a folosit ideile, a încercat să pună în opera realității ficțiunile sale, mai totdeauna această acțiune dovedindu-se a fi un eșec. Poate răsunător, dar eșec. Asta pentru că ficționarul are [o] morală, iar puterea politică nu. Ficționarul îmbogățește lumea, Creația divină inițială, puterea politică sărăcește lumea, o spoliază în propriul interes. Ficționarul cinstit este mereu în conflict cu puterea, este un cetățean ne-supus. Dar câți dintre noi conștientizează acest lucru?

6. Provincială. Rarele ieșiri pe piața europeană sunt lip-site de efect real. Sunt doar pentru amorul propriu. Asta nu înseamnă că nu am avea ce comunica lumii. dar nu ne simțim capabili s-o facem, nu avem anvergură, încredere, pricepere. Literatura noastră e încă forte tânără, e construită pe imitație, nu are originalitate. Și când o are, totuși, se găsesc destui s-o îngroape repede în potop de îndoieli – dacă nu injurii... Spiritul de gașcă e rezistent, trece peste vremuri și vremi... Și totuși, poate că nu trebuie să ne grăbim, ceva se construiește, tinerii de azi, câți or mai aduna și ceva cultură solidă, au de refăcut legăturile cu Europa și cu Lumea, mulți sunt deja ÎNĂUNTRU, nu la margine, „trendul” este sub influența orientării *political correctness*, și oricât nu mi-ar plăcea mie percepțiile acesteia, se pare că ne putem folosi de unele aspecte ale ei. Literatura română contemporană are nevoie de libertate interioară, de consecvență, de profesionalism, dar întâi și înainte de toate, de CITITORI. Aici e buba! Puterea politică nu face nimic pentru asta, s-au dus vremurile „principilor luminați”, valorile materiale sunt pe primul plan într-o societate a consumismului deșănțat, de aici și criza în care ne zbatem (era să scriu: ne bălăcim...), scriitorul trebuie să se descurce singur. Patria nu-i va fi recunoscătoare...

7. Există un timp pentru orice. Totul este să nu-l ratezi. Eu am ratat de multe ori și poate că a fost și bine. Cred că există un „program” al scriitorului... În primul rând că el

este „programat” să scrie prin însăși ființa sa. Apoi, caută situațiile care să-l conducă spre text. Eu mă țin după anumite ritmuri, e ceva ce nu pot descrie pentru că nu pot controla... Cel mult, intuitiv, provoc aceste ritmuri... E un fel de întoarcere spre sine, în genul măștrilor orientali... concentrare... Poezia nu se scrie cu program. Mi s-a întâmplat să nu scriu nimic luni întregi, dar și să termin un volum în două-trei săptămâni. Vezi „Grădina de hârtie” sau „33 - piatră pasăre duh”, care au o anumită unitate interioară și, poate, stilistică. „Șarpele dezaripat”, însă, cea mai nouă prezență editorială, e rodul multor ani... Despre proză, nu e cazul să insist, acolo e muncă silnică, dacă vrei s-o faci cu metodă, temeinic. Lucrez de vreme îndelungată la un text intitulat deocamdată „Întâlniri cu Max”, o ficțiune cu valențe de fantastic, o încercare de incursiune în infinitul mic, un plonjon în luminile și umbrele, misterele ființei interioare, secrete, incontolabile... Nu știu când va fi gata... Un volum de poezie - „Cântece pentru ștergerea umbrei” - pentru acest an, probabil o carte și desenată de cineva... Poate și o culegere de texte critice și de atitudine, s-au tot risipit prin reviste și așa vrea să adun o parte dintre ele între coperte... Ar mai fi o continuare la cartea de interviuri „Puterea lui Don Quijote”, i-am zis deocamdată „Uimirile lui Sancho Panza”, dar peste un an, doi, nu vreau să fie ceva întâmplător. Eu îmi construiesc cărțile, ceea ce înseamnă că, uneori, mai închid câte-o ană în ziduri... și i se aude plânsul...

7 + UNU. În linii mari, generale, mă reprezintă cu precizie ceva din „Cântece pentru ștergerea umbrei”:

spovedania lui françois

lumina rupe cuvintele de la gura mea
și le face stea
se vede palatul chaillot cu pitecantropi
jucând șah în diorame

noaptea-i relax în oraș

femeile bete trec abia la orele patru
așa cum se întâmplă mereu în marile
metropole căci au întâlnire cu
îngerul Cartaphilus care și el așteaptă
ceva o sosire ce se tot amână
un oaspete o victimă o vorbă bună

lumina rupe umbrele de pe ochii mei
și abia atunci apare îngerul orb cu o
cârjă de sticlă și-mi prezintă femeile
cu rimelul scurs pe obraz
femeile obosite de așteptare
(una dintre ele e lăura de nove
alta maria plângând după demoni)
o ceată fugită din place pigalle
înghesuită într-un taxi

alege-ți! – zice îngerul și pleacă
mai departe în noapte
rămân femeile tăcute ca
umbre în zdrențe la gura peșterii
nici un suspin
doar mirosul de vin ieftin
(*n'oublie jamais clémantine clémantine*)

adorm pe o bancă și visez greieri morți.

Câmpina, 2009

“Dreptul de autor prin ochii scriitorilor”

Art.1. (1) Dreptul de autor asupra unei opere literare, artistice sau științifice, precum și asupra altor opere de creație intelectuală este recunoscut și garantat în condițiile prezentei legi. Acest drept este legat de persoana autorului și comportă atribute de ordin moral și patrimonial.

(2) Opera de creație intelectuală este recunoscută și protejată, independent de aducerea la cunoștința publică, prin simplul fapt al realizării ei, chiar în formă nefinalizată.

Art. 10. Autorul unei opere are următoarele drepturi morale:

a) dreptul de a decide dacă, în ce mod și când va fi adusă opera la cunoștința publică;

b) dreptul de a pretinde recunoașterea calității de autor al operei;

c) dreptul de a decide sub ce nume va fi adusă opera la cunoștința publică;

d) dreptul de a pretinde respectarea integrității operei și de a se opune oricărei modificări, precum și oricărei atingeri aduse operei, dacă prejudiciază onoarea sau reputația sa;

e) dreptul de a retracta opera, despăgubind, dacă este cazul, pe titularii drepturilor de utilizare, prejudiciați prin exercitarea retractării.

Art.13. Utilizarea unei opere dă naștere la drepturi patrimoniale, distincte și exclusive, ale autorului de a autoriza sau de a interzice:

a) reproducerea operei;

b) distribuirea operei;

c) importul în vederea comercializării pe piața internă a copiilor realizate, cu

consimțământul autorului, după operă;

d) închirierea operei;

e) împrumutul operei;

f) comunicarea publică, direct sau indirect a operei, prin orice mijloace, inclusiv prin punerea operei la dispoziția publicului, astfel încât să poată fi accesată în orice loc și în orice moment ales, în mod individual, de către public;

g) radiodifuzarea operei;

h) retransmiterea prin cablu a operei;

i) realizarea de opere derivate.

*Legea nr 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (actualizată până la data de 3 August 2006)

1. Ce știți despre dreptul de autor?

2. Ce instituție specializată din România poate rezolva conflictele, atunci când o editură nu respectă dreptul dvs. de autor?

Liviu Ioan STOICIU

“Fac parte dintre fraieri”

1. Amatorii de senzații tari pot accesa pe Google, să zicem, titlul „Drepturi de autor” și vor găsi atâtea referințe la ceea ce pot ele să însemne, că le va pieri cheful din start. Personal, nu am timp de pierdut cu asemenea întreprinderi, nu mi folosește la nimic să fac teorie. Mă voi referi aici în treacăt numai la soarta volumelor de versuri, cu tiraje simbolice (300-500 de exemplare, după Revoluție, nici nu merită discutat). Eu sunt pățit, modul de aplicare „în stil românesc” a legilor drepturilor de autor pentru opera literară depășește orice imaginație, în orice caz – fiecare editură își face propria lege. Am primit drepturi de autor „reale” numai la volumele de versuri publicate înainte de Decembrie 1989 (adică 30 de „exemplare de semn” și destui bani). Editurile particulare la care am publicat volume de versuri după Revoluție au avut / au fiecare stilul ei. În cel mai bun caz, mi-au dat „cărți de semn” (de la 10 la 30 de exemplare) și din „drepturile de autor” ce ar fi trebuit să le primesc după vânzarea tirajului (conform contractului), cumpăram (din bani jenant de puțini) tot exemplare din cartea mea. Dar sunt mai ales editori particulari care mi-au publicat cărți de versuri fără să încheie vreun contract cu mine și, cu o nesimțire aberantă (pe care o descopeream după ce cartea era publicată), nu numai că nu mi-au dat nici un ban, dar puneau în dreptul siglei dreptului de autor (©) numai editura, nu și numele meu. M-am resemnat demult, am înțeles că editorul particular n-are nici un motiv să mă respecte. Altfel, habar nu am (nu mă interesează) la ce folosesc, de exemplu, CopyRo (organism de gestiune colectivă a drepturilor de autor), desprins din Fondul Literar al UR, sau ORDA (Oficiul Român pentru Drepturile de Autor).

2. În afara Justiției, nu cunosc nici o instituție specializată care să-mi facă dreptate „la o adică” – dar nu merită efortul să mă adresez justiției. Asistența juridică specializată

în acest sens, pentru apărarea drepturilor de autor legate de opera literară (care să rezolve conflictele dintre autor-urmasi și editură), ar fi normal să o acorde gratuit UR (în realitate nu există această asistență decât pe hârtie și doar opțional).

Constantin ABĂLUȚĂ

1. Vai, știu multe... dar ele nu se pot aplica la noi. În mare, din două motive : pentru că în comunism țara noastră nu aderase la Legea internațională a Copyright-ului și pentru că acum, deși a aderat, nu a creat organismele necesare ca el să poată fi respectat. Va să zică, 50 de ani în care Statul a furat dreptul de autor al autorilor străini, și a dat autorilor români sume întâmplătoare, nenegociate.

2. Nici una din cele create special pentru asta, întrucât Statul actual le-a creat doar pentru a satisface cerințele Uniunii Europene, fără consultul real al creatorilor, adică al celor interesați. Dramatică situație. Dacă vi se încalcă dreptul de autor, stimați colegi, Copyro și ORDA vă spun că nu există decât calea Justiției. Cele două organisme create de Statul român special pentru a rezolva astfel de cazuri, nici măcar nu se obosesc :

1. să admonesteze în scris editurile care piratează autorii

2. să propună organismului care oferă licența de funcționare editorială să suspende pe o perioadă anumită astfel de edituri maloneste ori, dacă ele persistă în practicile ilegale, să le anuleze pentru totdeauna licența.

Ce se poate face? Nimic! Divorțul dintre Stat și cetățeni este total. Nici sindicatele, nici uniunile profesionale nu reușesc un dialog normal cu acest moloh alcătuit din „oameni noi”, acei hibrizi oportuniști clonați în anii comunismului și care se autoclonează perpetuu.

Ioan MOLDOVAN

Nu există cu adevărat despărțiri

Timp în care multe s-au făcut și multe
nu

Sunt acum copist pe malul râului. Unde m-aș putea
duce? Sunt toxic, cum s-a scris. Mă mai uit prin Pateric. Nimic de-al amintirii
deocamdată. Toate cuvintele-s la îndemână.

Pițigoii de seară prin măr și păr. Râul: harnic și modest
limpede și subțire

Au fost ploi și zile tulburi

ca mine ca noi

Ca să nu pierd legătura cu mine

prin oraș toată ziua bună ziua mașinile poliției salvările cu
alarmele pornite

mînioase mereu

Am mult de lucru

să-mi întorc toate hainele astea pe dos

Nișă

Să ne fi condus și pe noi o stea o idee

Dar nu

Fiece zi – altă frică proaspătă altă trepidare altă trepanare

Tot singur în loc să fiu cu tovarășii de petrecere

nesimțitorii

de moarte

aici sub crinul alb seara târziu

noaptea spre noapte tot mai dezcreierat

tot mai dezsuflețit

Revelion

Îmi aduc aminte ba de una ba de alta

Și la mulți ani

Lucru

E tot aceeași duminică

Înainte fusese aceeași vineri

Cine oare ne mai deretică

Să arătăm tot tineri

Timpul vieții sărăcit de timp
Cui să-i mai fie folos
Ne dă însă întruna de lucru
Să ne întoarcem hainele pe dos

Tango matinal

Privește peste umărul meu. Fă ceva cu ninsoarea, amintește-ți
neamintirile, fă ceva cu muzica asta
care ne sucește mințile spre mărul din băile împărătești

O suferință nedusă până la capăt
pe câmp unde armele se-afundă-n uitare. Fă ceva
cu armatele lăsate la vatră

Împarte femeile, dezvăță-le de de acest du-te-vino
din cort în cort, ai grijă de dulăpiorul din grădină
unde zace minusculul mort

Veghează: el crește și crește și-n miezul lui
stăm amândoi - înțelepți și Doamne ferește
prinși în dansul de nemailumină

Misie

Moartea are ochii murdari (dacă se poate)
plini de pete de grăsime
dar asta nu-i scade din măreție

misia mea e să am grijă de scrum să-l iau
în podul palmei să-l port de ici colo
în timp ce Marii Morți cântă

Ea

e înspăimântată de mine
ca o cimpanzeu de cimpanzeu
stă departe se-ascunde nu vine
să nu cumva să nu cumva – eheu!

Mainimic

Să redevin copistul care-am fost
Să copiez acele texte care
mi le dicta Stăpâna pe de rost
când le scotea din minele de sare
După-un anume grad de-alcoolizare
în sus, ai certitudinea că și
– oricât de respectabilă ar fi –
sarea se-ntoarcea scrisă-n mare

Ceremoniile mici ale celor care nu mai sunt

Excelență,
chestiunile naturale și cele cosmice
soarele copacii înfloriți prima muscă ultima carte
mă întorc la locul primei mele crime mărunte
nu mai e pe-aici decât fantoma singurei urechi
cu care auzisem că sunt iertat
dar, vai, cel ce doarme mai puțin
n-are de furcă decât cu hotărârea de-a trăi mai mult

Liviu Ioan STOICIU

Moșul și moașa

moșul: răcit cobză – luni, 14 septembrie 1987,
strănută la nesfârșit, îi curge
nasul, îi ard ochii. Coborât de pe nour,
bântuit de furtună, la gura
cuptorului de ars
ceramică.

Aici, unde moșul din
străbuni
a devenit și mai moș. Coborât de pe
nour cu tot cu
însușirile esențiale ale dracului împelițat pe care
îl reprezintă,
însușiri sedimentate în el, îmbătrânite –
moșmondite.
Însușiri fără apărare, de fapt,
căzute de undeva de foarte sus, de pe cei necinstiți
cu ei înșiși, precum mătreața, pe
pământ, mai exact pe suprafața unui imens
hiperboloid, suprafață acoperită cu
păduri. Ce faci aici, întreabă moașa, intrată
pe poarta cerului, care e uitată
deschisă. Ce să fac, îi răspunde moșul, pun pe foc.
Ce pui pe foc, bre? Iaca, potcoave de cai
morți. Nu
sunt suflete? Moașa dă din cap și ia pe furiș din
fața cuptorului o
ulcică de lut umplută cu apă proaspătă și cu
crenguțe de busuioc și
merge la preotul satului să o sfințească, să spele
o lăuză. Una, rudă, la
capătul lumii, deocheată, care a chemat-o.

„Pe când barba argintie a
moșului pleacă
mai departe să se târâie pe câmpie”...

Încărcătură electrică

întors acasă de la cules de păpușoi, de la Doaga,
muncă patriotică, mut pește
supraviețuitor, cumpărat acum o lună la kilogram,

din borcanul mare
în cada plină, să schimb apa... Oboseală
(Vineri, 16 octombrie 1987).

Nervi. Tabloul din perete a reînceput să joace
înaintea ochilor. Ochii mei,
fosile energetice
primare... Două dungi de lumină subțire,
orbitoare, mi se intersectează
în față: ce de lucruri noi... Nu pricep de unde
au apărut atâtea lucruri.
Lucruri care în trecut au fost cu siguranță
dăunătoare corpului meu: cu
excepția
încărcăturii sufletești. Că

au coborât cu elicopterul, în control: „găsindu-i
pe băștinași cu fața la pământ,
tremurând de frică”... Tabloul din perete îi
înfățișează pe băștinași astfel,
prosternați,
dând un sens scurgerii electrice pe fir: se roagă să
se îndepărteze nourii de pe fața
zeilor coborâți din cer, din elicopter? Zei ajunși
la ei în sat dintr-un trecut când nu
erau nici stele, nici
nebulose. Fir-ar să fie. Crăp de nervi: am
remușcări, de ce?

Simetrii

cumpăr trei garoafe, 20 de lei, și vin să
o vadă pe poeta Constanța
Buzea la sediul sindicatelor din județul Vrancea. Mai
târziu mă așez la coadă la ceapă de apă:
se dau patru kile, 14 lei,
cumpăr de asemenea șase conserve de pește
rusești, 13 lei bucata, toate pe bani
împrumutați...

Mângâietoare suferințe dinăuntrul meu, ecouri îndelung
întârziate, șoapte, sistem
nervos pervers: încotro? Amenințare și
ignoranță. Zgomotul
produs de moleculele din atmosfera pământului, care
absorb selectiv semnale din
cosmos,
mă fac atent la maximum: vechile spaime se retrag
și apar altele? Sunt un foc stins încetul
cu încetul... O

pârtie nouă mă mai desparte de ceața
verzuie, tot mai apropiată,
fascinată, în care până la urmă o să dispar de tot.
Nu întâmplător. O seamă de lucruri
mi se întâmplă, de care habar nu aveam altădată: din
speranța unei răsplăți nemaipomenite?
Simetrii
fundamentale mi se interpun în minte și mă blochează:
ale cui sunt? Ce-o mai fi și cu ele...

(Noaptea de vineri / sâmbătă, 30 / 31 octombrie 1987. Consemnări. Orele 23:30-0:10, am hotărât să mă separ de soție, vom divorța)

Între două lumi

bântuiți de îndoieli, mânjiți pe mâini și pe obraji de ceara de la cele patru sigilii, puncte cardinale. Îndrăgostiți, înalbastriți, așezați spate în spate pe o terasă de piatră. Și eu între ei, în gând. Șoptind: ceara de la cele patru sigilii se adună în cupa de argint a inimii și se păstrează până anul viitor. Când o putere suverană va ieși iar la iveală... Slabi,

sentimentali. Să îmi comunicii ziua și ora trecerii tale pe aici! Aud bine? Când o fi, anul viitor, cu tenișii pe umăr: de exemplu, unul va coborî din mers din căruța unui anotimp incert, cu coviltir, trasă de un măgăruș, peticită, celălalt, sub supraveghere, va veni la întâlnire pe urmele de celofan ale melcilor evadați din beciul mormintelor... Se vor întâlni la Înviere, la biserică. Voi veni și eu. Eu, care acum vântur apa în borcanul mare cu varză pusă la murat: ce chin. Apoi readuc peștele supraviețuitor din bucătărie în baie, să înoate liber (joi, 26 noiembrie 1987).

Ei, îndrăgostiți, plini de frunze și de peri sugători, fără rădăcini, întâlniți să aprindă împreună cărbunii din vremea strămoșilor în cimitirul bisericii: pe o terasă de piatră de hotar, hotar dintre cele două lumi, comunistă și capitalistă? Mulți alții având să se atingă de flacăra cărbunilor cu obraji, cu mâinile, cu hainele – pentru binecuvântare, fără a se arde...

Ținere împreună de minte

aici, unde este ținere împreună de minte: pe un morman de cenușă. Morman baldachin, sfințit. Tăcând stingheriți. Stingheriți de blândețe și resemnare: până ce vinul se va scurge în troacă...

„Lumină lină”: se roagă tare, unii, cu mâinile în sus. Alții se urcă pe umerii celorlalți, pitici, orbi, bătrâni în putere, se agață de pereții baldachinului Sfântului Mormânt, de jur împrejur și se agită, cerând și ei lumină. Lumină, dacă vreți

să știți, domnilor, lumină de la

Ierusalim. Care poate provoca halucinații. Lumină pe care o recunosc după miros. Miros de femeie? Miros al unei manifestații de protest, bă, care va avea loc în toamna acestui an, ascultați-mă pe mine, „am avut o viziune”... Miros al femeii aceleia cu trăsături vagi, cap rotund, întruchipare a lunii pline, dacă nu a României: „cu atât mai mult cu cât slăbiciunea și ținuta ei neglijentă accentuează în mai mare măsură asemănarea”. Femeie din cine știe ce vis frumos avut, cine mai știe când: eternă ipocrizie. Nu e femeie, nu înțelegi? E o nouă viziune. E o manifestare de protest a muncitorilor, care va avea loc în noiembrie, care vine... Fără manifestare, dacă ea nu vine, ne abrutizăm. Aici,

unde este ținere împreună de minte.

Sâmbătă, 28 noiembrie 1987: se șușotește că la Brașov a avut loc a doua manifestație violentă, la care școala de miliție a fost pusă în poziție de tragere. Au fost omorâți doi milițieni, într-adevăr?

Vasilian Doboș - Fabulospirit

George VULTURESCU

Frumusețea era un copac fulgerat

N-ai vrea să fii acolo, prin noapte, prin ceață,
prin ochii lupilor. Tu nu întorci capul.
Altcineva face diferența dintre pagina de scris
și luminișurile de pe Munte;
altcineva face diferența dintre sus și jos
altcineva face diferența dintre mîna de pe cuțit
și mîna care scrie
e clar, n-ai vrea să fii acolo
prima literă ai vrea doar să fie un țărș
de care să te agăți dar ea n-are încă gheare
ești doar gingia caldă a literei

Pe pietrele Nordului am stat sub fulgere:
mi se părea că zvîcnesc, că urc prin lumina lor
precum peștele spre izvor, în amurg.
Frumusețea era un copac fulgerat;
o frumusețe sălbatică nepotrivită pentru poeme
rătăcind ca o fiară prin curbura spaimei din ochiul tău
și simți arcadele cum te dor ca un lanț
care-o ține înlăuntrul lui

N-ai vrea să fii acolo: iarba e patul celor săraci
asceții și cerșetorii, toți soldații lumii știu acest pat
năclăit de sîngele muribunzilor
faci diferența: literele nu sunt fire de iarbă
literele nu sunt patul nimănui
nu poți ațipi în cenușa lor
iarba literelor e doar o intrigă a ochiului smintit
de dogoarea nopților. Ești jucătorul:
poți strînge în pumni literele precum
ai lua monedele de argint din desaga înecatului?

N-ai vrea să fii acolo: Nordul e guvernat
de fulgere. Row, orbul, mă însoțește prin slava
lor. Azi mi-a spus: „Piatra e o piine cu care
se hrănește tăcerea de pe vîrfuri. Eu o văd cum
stă ghiftuită pe pieptul pietrei ca o fiară cu
ghearele... Dar tu îi dai drept mai degrabă lui
Aristofan, nu?”
Rîd și adaug: *Oare se cuvine ca noi, cititorule,*

care avem ochii zdraveni să ne lăsăm conduși de Orb
sau numai să ne ținem scai de el?...

Orfan de divin rătăcesc pe pietrele Nordului.
Știu slava grotelor pentru care fiara se luptă cu fiara,
pasărea cu pasărea, să-și așeze culcușul, cuibul;
știu că nu poți întoarce pasărea sub coaja oului
nici lupul în pîntecele lupoacei ;
știu că omul poate fi locuit de vîlve care-l
cheamă sus pe Munte să adune lupii cu vocea lui,
să le poruncească cu vocea lui;
n-ai vrea să fii acolo: nu vrei să știi dacă foamea
ta ghiftuiește doar viscerele tale sau și foamea
literelor din scrisul tău
n-ai vrea să fii acolo: prin noapte, prin ceață
literele nu sunt orfane: spaima ta, cutremurul
tău e laptele lor cald. În curînd vor avea gheare,
vor fi pregătite să nască, să alăpteze alte spaime
cum țîța lupoacei poate alăpta gura unui copil
cum flăcările de pe morminte alăptează aerul

ești acolo:
pe țîța rocilor din Nord care alăptează aerul
pe care-l respiri
cel alăptat de vîlvele Muntelui știi că va fi
jumătate lup și jumătate om
lupul va justifica cuțitul
literele vor justifica omul
omul va justifica fulgerele: apropie ele oare pe
om de Dumnezeu sau doar îl spulberă în
frumusețea unui brad în flăcări?

Litera care trece în altă literă

Cu fierul înroșit însemnăm vitele în
Nord. Pielea lor devine un uric de
proprietate.

Grădini cu fructele putrezind
viile cu strugurii stafidiți ciuguliți de
păsări:

așa sunt cuvintele cînd începe poemul

- Dar tu recunoști litera care trece în
altă literă precum vitele în alte turme?
rîdea în hohote Row, orbul, și se
ridica precum un elev la tablă și ștergea
petele lor negre

Așadar, nu litera ci forța care-i rotunjește
arabescurile: fierul înroșit care ești tu
secretă negrul lor lasciv pe pagină

În Academii istoria trece dintr-un pergament
în altul ca o vampă care-și schimbă rochiile cu paiete
pentru noul număr de cabaret.
Prin biserici intră răni purulente căutînd

un trup în care să se vindece. Rămîn agăţate de vitralii ca liliecii, se depun pe ceasloave ca nişte pete supurînd.

M-a întrebat o umbră în strana de rugăciune:
„Dar litera poate fi recunoscută cînd trece în altă literă precum vitele în alte turme?
Cine înfierează, cine stăpîneşte litera:
cine o citeşte sau cine o scrie?...”

Urc şi azi pe versanţii Muntelui şi scrutez orizontul. Am văzut un vultur planînd pe cer apoi s-a izbit de orizont ca de un perete de sticlă improşcîndu-şi excrementele pe cer.

M-am întors tîrziu la crîşma din sat şi auzii pe cineva vorbind la intrare:
„Azi a fost ceaţă sus pe munte. Mîine s-a anunţat soare şi grupuri de excursionişti au cumpărat zeci de bilete ...”

M-am aşezat la masă şi Humă mi-a adus o cană cu vin. „Dar n-am cerut vin”, îi reproşez. „Cum n-ai cerut cînd stai aici şi mă plăteşti de dimineaţă ...”

- Doamne, mă înfior, cineva a închiriat drumurile, cineva vinde bilete către tine, cineva şterge literele cu care te strig împraştiindu-le ca pe un rumeguş...

Monograme pe pietrele Nordului

1. Nu este caligrafie mai desăvîrşită decât aceea a fulgerelor:
incizii adultere, monograme, volute de arabescuri lasă pe pietrele Nordului ca şi cum s-ar deşerta un stup cu viespi

2. Sunt ultimul care i-am auzit pe Bătrânii Stîncilor: „Piatra pe care nu cade fulgerul nu poate deveni zar”.

3. Acum îl cauţi pe Celălalt - Maestrul Jocului. Dar vine lupoaica şi naşte icnind lângă pietre. Ea zice: „Pune mîna dreaptă pe botul lupului: mîna care scrie muşcă moartea.”
Vin şi vulturii şi îşi aşează cuiburile pe stînci. „Deasupra crevaselor muntelui e aripa, zice vulturoaica clocindu-şi ouăle. Deasupra literelor mîna care scrie se sprijină pe gâtul neantului.”

4. Spun ceva teribil caligrafiile de pe pietrele Nordului? Ceva ce nu s-ar putea impregna pe pielea papirusurilor, pe pânză sau pe hîrtie?

„Vezi, zice Maestrul Jocului, toţi vor să dea ceva literei: dinţi, gheare, urlat.
Scrijelată pe pietre ea are mirosul sîngelui tău cu care ţi-ai însemnat locul
precum animalele Nordului îşi lasă mirosul urinei pe pietre şi iarbă, pe gloduri şi lângă lujerii de ienupăr.
Dar numai cine ridică zarul poate citi semnul ...”

5. Ultimul. Eşti lângă ornamentele pe care le lasă fulgerele pe pietrele Nordului. Moşii mei împlîntau cuţitul în piatră: deasupra se învolburau norii pe râuri se-nchegau apele.
Un cuţit în mîna dreaptă
un cuţit în mîna stîngă
apoi răsucite în inima ciutei pe piatră sîngele se prelingea în cupe

Ultimul care vezi: cel chemat vine cu cel nechemat
unul pronunţă o literă
celălalt îngîănă alta
unul pare pe o faţă a zarului
celălalt pe cealaltă faţă

cupele se umplu singure ca şi cum deasupra lor cerul e un uger nemuls de sânge

una pentru mine:
o vîrs peste literele poemelor

6. Row, orbul de lângă mine zice:
„Litera pe care nu cade sânge
nu poate deveni cuţit
nu se poate propti pe gâtul morţii.”

7. Arunc zarul şi desluşesc litera – noul corp orfan în care ni se arată zeii.
O recunosc în caligrafiile incizate pe pietre cum intră în arabescuri şi monograme orfană ca un ou de cuc într-un cuib străin pe care fulgerul l-a însămîntat cu memorie şi văpaie

Îl iei în creierul tău până ce febra ta îi va cloci puii
nouă luni, nouă toamne

Constantin ABĂLUȚĂ

Ploaia care va veni

1

Dimineată
recunosc mirat odăile casei mele
locul fiecărui obiect între pereți
și al arborilor pe străzi
e o viață în care pătrund cu sfială
temător să nu explodeze în mii de bucăți
vrafuri de fotografii găsite într-o groapă
amestecate cu pământ și rădăcini
și-o pisică vie vine și scurmă cu laba
privesc toate astea din mașina prietenului
care s-a dus după un medicament
are astm și fiecare respirație e luată cu chirie
stau pe locul mortului în mașina mirosind a plastic
mașină nouă astm congenital
prietenii tăi sunt mai bolnavi decât tine
tu ești mai trist decât ei
un schimb echitabil în balanța universului

pe parbriz ridurile ploii care vine

2

Cine
mă conduce încet prin odăi
prin umbrele jucăușe ale frunzișurilor
poate m-am sculat prea devreme
mă-mpiedic în covoare
sunt atât de aproape
de un punct neștiut al vieții mele
o presimțire ca ploaia pe acoperiș
cel ce nu sunt și cu cel ce voi fi
se-ascund pe undeva prin colțuri
complotând împreună
cum să mă păcălească
și veioza se-aprinde brusc când calc
pe blana de miel de lângă pat
prietenii morți îmi vin în minte
zilele petrecute cu ei la mare la munte
îmi minează fiecare zi prezentă
e o întrecere inechitabilă

din care voi ieși învins
caut să dorm cât mai mult
caut să scriu tot mai mult
fiecare secundă să fie acoperită
cu vise cu litere

3

Deocamdată
nu mai pun problema zilelor
pereții îmi sunt mai aproape
ei îmi luminează fiecare încercare de supraviețuire
mișc degetele în direcția ploii care va veni
sunt colțuri în această casă pe care nu le știu
scara la pod îmi aduce amurgul prin singura ei fereastră
și-i ca o liniștire a apelor după furtună
prietena care nu-mi dă telefon
va pleca din țară un an de zile
lăsându-mi perfecțiunea frunzelor arțarului din fața
casei
în zile-nsorite perfecțiunea asta
își strecoară umbra în odaia mea
îmi îngăduie o clipă s-o trăiesc

4

Cîteva sunete pe stradă
și eu care plec departe
să mă întorc în această viață mi-e greu
să mătur locul copacilor pe cer
cu vântul cel mare din colțul străzii
acel vânt cu care-am făcut legământ
încă de când eram în burta mamei
și-ncercam să aflui care mi-e locul în lume
habar neavând că voi suferi două străzi
ca două săbii răzbunătoare
deasupra capului ăstuia plin cu litere
ploioase

5

Cîți ani voi mai trăi?
poate sunt doar luni ori zile
egale cu numărul copacilor de pe nu știu ce stradă
pe care trec mereu fără să am habar

„câte scaune scârțâie-n oraș” zicea prietenul meu mort
și scaunul pe care stau devine
testamentul lui incognito
care scârțâie doar pentru mine
exclusivitate ploioasă
un număr de stropi zvârliți pe fereastră
rătăciți în odaie
ajutându-mă să mai trăiesc o clipă
măcar până când apucă să se zvânte
lăsând pe suprafața obiectelor pete inobservabile

6

Singurătatea ca vocație
frunzele ca uitare
aerul ca uimire perpetuă
și eu în mijlocul străzii ca un intrus generos

îngăduind zilei să se desfășoare în toate direcțiile
să ajungă la mare și să pulverizeze
stânca în formă de fluture
și să dea drumul vântului să-mi răvășească mintea
și simțurile
o, balada pereților care-au născut în mijlocul câmpului
luasem cu chirie oglinda lacului
și-am văzut norul în formă de V
și-am văzut-o pe mama în vifor
așteptând într-o stație de tramvai
înfofolită în plapuma nouă
cu care n-a mai ajuns acasă

7

Să mor în clipa asta
n-ar mai trebui să scriu
ar fi o ușurare
doar arțarul din fața casei mele ar fi trist
umbrele frunzelor lui îmi populau odaia
erau ca niște versuri vii

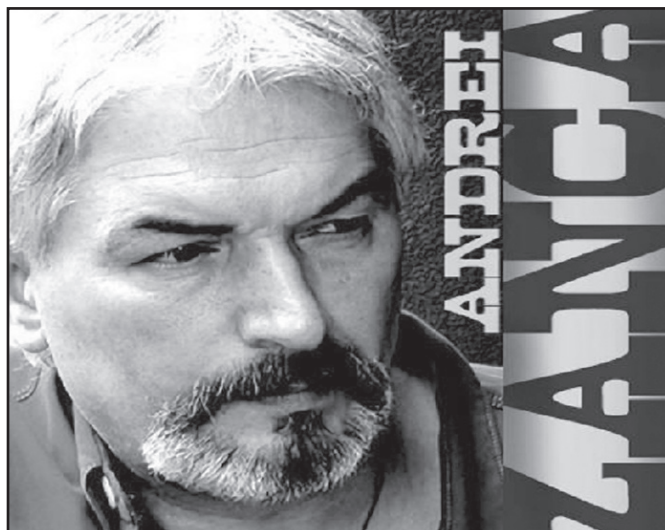
Să mor în clipa asta
nu supoziții nu comentarii
ceva clar ca un luminiș într-o pădure
calea ferată părăsită la doi pași
ierburi gâze prieteni morți
totul aici și dintr-odată

Să mor în clipa asta
brusc
fără nici un efort fără emfază
fără invitații repondez s'il vous plaît
fără intruși tușind strategic
fără aplauze

Să mor
cum moare lemnul creionului
cu care nimeni n-a mai scris
de trei generații

8
Ce-ar mai fi de zis
ziua de azi pe străzi întortochiate
amestecul de umilință și fățarnicie
al celor care te-nconjoară
în timp ce tu vrei o față de masă sinceră
cu două pahare
și-un frunziș tremurător deasupra

voci umane pe-o terasă
atât : voci și siluete
oamenii nu trebuie cunoscuți îndeaproape
norii sunt frumoși cât nu sunt ploaie
străzile sunt bune cât îți tremură sub tălpi
și te tot duc într-aiurea
Nu te opri nicăieri!
ca soarele care trimete scrisori
în fiecare clipă

andrei ZANCA

cu băgare de seamă

ca bărbații trecînd iarna fluviul peste capul pietrelor,
oriunde

ai fi în această noapte orientală, ajunge un pas

dinspre nemișcare ta înspre tăcerea muntelui, mereu
în Acum, Aici și Acum, aidoma copilului, și-o știe

doar cel agățat deasupra abisului la un pas de moarte,
însă

noi n-am murit de foame. ne-am vestejit doar, viitorul

o pîlnie de vină, cîtă vreme păsuim osebind, osebind
însăpăimați de tăcerea dintre stînci, făcînd binele

doar spre a scăpa de rău, fărădelegea
din dorul tainic de bine, preferînd a fi strop

fie și-o secundă, *deasupra*

înainte de a ne stinge în masa fluviului, iarna
trecut cu băgare de seamă de bărbați peste capul pietrelor

și e tîrziu.

și cocoșul a strigat a treia oară

în această noapte orientală.

atît de aproape

Si totuși de neatîns

Cum degetele

Cutremurate

Pe sticla

Rece

Dintre doi apropiați

În vorbitorul

Închisorii

---

*orice gest ivit
din sine*

mîna întinsă a unui prunc

este sacru

și mult mai scurtă azi, copilăria

și-abia înainta

prin arșița verii pe bulevard, trăsura funerară.
așezată lângă sicriu o bătrînă
alunga cu o creangă muștele

și treceau așa,
închiși în lumea lor
pe lângă etaje cimentate, bănci cu sclipăt
aurit

în vîjiitul automobilelor, taxiurilor, prins
în stop-cadrul zorilor
convoiul funebru în tropotul

doar bănuir al copitelor, și nimeni
nimeni în urmă și treceau
așa, scoși din vreme

adăpostii în timpul lor
sub scutul
morții

de-a lungul lanului

ars de secetă
tot mai
firav
rîul

siajul de pulbere peste părăginiri. ziduri năruite.

năpădită de iarbă fîntîna. secată.

crăpată blana porților în arcuirea de piatră. nimeni.

și scîrțîie a singurătate
crucea în vînt
cum azi
cu toții

iar cînd le bate la ușa vreunul
abia asteaptă
să-l vadă
plecat

zorii

întîrzie, singur

pe terasa cu mese
și scaune

a insulei.

nici o mașină nu tulbură adîncul
sfîrșitului de noapte al verii.

doar un biciclist traversează
înspre slujba lui matinală

podul sub felinarele aprinse
peste rîul
curgînd
curgînd

dăruie-mi

timpul pădurii, lent surghiunindu-se
în răsfrîrea de însingurare a cărării

la capătul căreia mă așteaptă poemul ori moartea.

știu. ne vegheai nevăzut între ferigi
atît de firavi pe cerul de vară, încît

abia ne mai cumpăneam pe muchea colinei, abia
bănuiam degetele-i în mîna-mi aspră

și era vremea cînd încă se mai murea pentru un cuvînt
deși mult înfrățiți argilei pe atunci.

azi, cînd sîngele meu a ostenit
într-un murmur aproape tibetan

trimite-mi doar o pală de frunze risipite
pe cărarea la capătul căreia m-așteaptă

poemul și moartea

podul

bătrînelor case, un timp

răstignit în pulbere

peste păpușa de lemn, cuferele pline

cu hainele primilor pași, rămii

pironit de sfială, urmele-furcă al turturelelor

în praful gingaș, hieroglife

repetabile în mireasma lină a zăpezii, cu smerenie

întorcîndu-te înspre

scară, învins

de

irecuperabil

Dumitru NECȘANU

despre ranchiună

chin îmi ești literă voi să te
scriu din mână amorțită sub piele doar
licheni mai tresar oasele-s gheață era glaciară
se pare că vrea să-și încerce puterea cu mine

stau literele pe raft ca niște muieri în serai aruncă
din când în când câte-o privire piezișă își foiesc
copertile ca niște pulpe doar
doar o ranchiună mai veche
să mă-ntoarcă la vreuna

răsfățat altădată le privesc cu ciudă tinerețea
la care mă cheamă ele își numără filele
creierul ultragiatic cicatricile

carii mușcă din raft și încet încet or să se prăvale
la urmă peste sacul de oase care-a notat
acest impardonabil
fapt

despre alchimie

scrâșnesc din dinți adun iertare
în retortă fierb esențe de aer obosit de atâta
purtare

meșter gândul mă suie în atelierul ascuns
al viitorului mă sperii mă împiedic
trag în jos după mine funiile pline cu albituri ale
raiului

mansarda e mică viitorul mă spurcă ce meșter mizerabil
te mână aici
haimana am să-ți mănânc rărunchii și
o să clătești rufele astea cu vodcă
până în ziua dedupă

peste toată harababura o lună
de lână absurd mă îngână

în retortă fierb demente încă
esențe

despre nesomn

ca o moluscă se-ntinde frigul spre mine

femeia se face că doarme și eu
mai vreau o cană cu vin și sânul mai vreau
să îl mângâi

îmi țiue urechea cu care îi ascult răsuflarea
poate a murit poate eu am murit poate și-a adunat
viața într-o sacoșă și a luat-o haihui poate eu am plecat
și am lăsat-o dormind și
ea ca o moluscă
își întinde frigul spre mine

despre dialog

nemulțumit sare eul la mine îi dau
din ce în ce mai puțin să mănânce poate-i
flămând și sângele din ranele mele nu-i
mai ajunge

mă amiroase și-i pute starea asta de veghe
în zeghe luptă-te tu eule cu
ziua întoarsă pe dos nu râvni cu clonțul spre mine nu
sta ca o lipitoare uscată
de soare luptă-te zic caută-ți gloria ia-ți prințesele toate
umblă
rotind
halebarda viața de viață desparte și dă-mi tu mie mâncare
piepturi de
șoim vin sângerat în pocale nu sta ca prostul la
mila oglinzii ce crezi că e astru

caută-ți gloria fii tu măiastru

despre lașitate

doar lașitatea a mai rămas după dezgheț pe
fostele albe câmpii jigărite se plimbă
scurmate de vânt doar faima din craii de soare ce cu obidă
injură de mamă pe cei ce întreabă

biete frunze uscate ce-n toamnă cu fală prinse-n
răscoală au vrut să zboare acum numai hrană
altei frunze ce-ntoamnă

despre necșanu

amicul acesta de fapt îmi era inamic cruciada uitării
amândoi am pierdut-o dar eu mai păstrez
ideea de cruciadă el a uitat-o hălăduie și acum
pe străzile burgului înfometat de dorință

aș vrea să-i întind mâna să facem pace pâine am rupt
el se întoarce și-mi face un semn imposibil
de scris

deși îmi poartă ciubotele și straietele
mă insultă deși mi-a iubit femeile îmi cere
despagubiri pentru insolența acestora trădarea lor
mie în cârcă punând

bețiv ordinar uită tot ce frumos am gândit despre el
uită cum a lăcrimat pe umărul meu
uită hectarele de nesomn pe care le-am arat cu unghiile

cum să plec dincolo fără iertare

*Poeme din carte LABIRINTUL GOL, în
curs de apariție la Editura Conta*

Dumitru ȚIGANIUC

Cântece pentru prietenul și nepotul meu, Andrei-Nicolae

Fotografia

Pachetul de la fiică-mea venise odată cu seara și parcă și conținutul lui foșnea ca mătasea involburată de pe umerii frunzelor; mirosea, mi se pare, a jeleu de mister.

Indubitabil, curgeau ca din streășină picături de mister, când, descoperind un plic verde, din el au ieșit: mai întâi, pantofii micuți și șosetele maronii, apoi genunchii deja juliți, pantalonașii de catifea raiată, cureaua cu ținte și bluza din aceeași catifea ca blana vulpii și, în sfârșit, capul – un măr roz și perfect rotund –, dar cu ochii căprui, adică țeasta lui Andrei-Nicolae, nepotul meu, cu o plăcută lumină a expresiei și o fermitate în steaua pleoapei încât parcă mi-ar spus: „...iată-mă, am ajuns mare. Nu-i așa că sunt un băiețel precoce?”

Ei bine, eu, în bucuria mea, îi zăresc ochiul stâng închizându-se șmecherește spre mine, dar știu că dânsul nu-și cunoaște și nu și-a înțeles încă zilele pure când stătea în pătuț, înconjurat de clopoței și căței de stofe multicolore, când plângea după sticluța cu lapte, ba chiar încerca, în felul său naiv, să-l acompanieze pe tataia (adică eu), pe firul cântecului rupt uneori de lama tusei.

Nici eu nu-mi mai amintesc nimic din jurnalul primele mele zile (era vreme de război, mă-nțelegi), dar mai pipăi cu ochi de orb sânul mamei, bluza ei curată și simplă, cântecul cocoșilor cu creasta de sânge, hainele unei lumi care trecea pe lângă gardul de lemn pe care se cățăraseră volbura crudă. Precis, acele tainice zile le păstram sub pleoape ca o lacrimă neuscată, dar le-am abandonat, vai, din inerție le-am abandonat.

Deci cubul acela delicat de zahăr din startul vieții sale, Andrei, deși l-a gustat, nu l-a așezat în rucsacul memoriei. Pur și simplu l-a părăsit, cum și-a abandonat și calul premergătorului, și muntele de pemperși albaștri și pasărea galbenă a biberonului etcetera.

Și așa își va părăsi, după segmente de ani, trăiri peste trăiri, cocoloașe și valize de amintiri. Îl vor urmări mereu șarpele umbrei, norii unor răceli și o rază nesfârșită de lumină cerească, de luni până duminică și invers, de duminică până luni, timpul fiind poate cea mai nelumească dintre proprietățile lui și-ale mele.

Ne jucăm deci, Andrei-Nicolae, de-a părăsirea și prievherea, de-a abandonul și pânda din prima clipă a ivirii noastre și până la sfârșitul tot atât de neînțeles ca și naș-

terea. Numai că eu nu-ți voi părăsi fotografia cu lumina aceasta dulce, împrăștiată în curcubeu.

Chiar dacă o ghilotină deodată mi-ar tăia palmele, voi îngenunchea încet în fața acestui dar adus de la tine, și cu dinții, cu gura voi încerca s-o urc lângă irișii mei, o voi aureola cu o ramă de lemn și, îmi imaginez că o vom urca amândoi (trupul tău filiform ieșind încordat din imagine), pe meterezele acestui bloc erodat și îmbătrânit.

Ce vezi tu de acolo, prințele Andrei-Nicolae? Îl zărești pe Napoleon lovind cu sprâncenele în periferiile Moscovei, sau dunele de nisip arzător asediindu-ne tot mai concentric?

Nu te lăsa, Andrei-Nicolae, așa băiatule, ia buldozerul-jucărie și lovește-n nisip, uite, m-am înălțat lângă tine, hai cu tataia la lupta cea mare, chiar dacă vom înțelege târziu că totul e doar o iluzie.

Batiscaful

Mulți dintre cei de vârsta mea avem nepoți, care din care mai șotioși decât Nică din Humulești, mai frumoși decât un Făt-Frumos, mai isteți decât un Pinocchio de abanos...

- Mai lasă-te, bătrâne, cu piscurile astea copilărești, tu îl ai pe Andrei-Nicolae, un pici de patru ani și ..., un băiat cu o nutră aidoma lui tataie, amândoi parcă s-ar fi mișcat doar între oglinzi venețiene. Nu cumva, mă și-ntreb, Andrei repetă nonconformismul bunicului replică după replică? Dar dacă nepotul Andrei îmi scria textul șotiilor pe când tataie avea patru ani și Andrei nici o zi?

- Nu se poate, Andrei e naiv și curat, e sensibil ca florile, îndurerat ca păsările rănite, dacă tata îl palmuiește la fund cu mâna lui cât lopata.

În atari întunecate situații, Andrei e adânc indignat, dându-i lui taică-su o replică pe măsură: „Nu mai sunt prietena ta, nu vreau să fiu prietena ta.” (nu intuiește acordul dintre substantiv și adjectiv, după cum sesizați).

Și ochii lui se prefac în judecători categorici, iar mâna-i dreaptă devine fulger roșu spre vinovat.

- Nu mai plânge, Andrei-Nicolae, nu plânge; oare cine știe misterele limbii lui, cine-i cunoaște armoniile, subtilitățile, la anii când înainte de a intra-n vis, morfoleşti copios biberonul cu laptele Milkăi?

Tataie e prof de română și jură cu mâna pe inimă : unii domni nici la capătul vieții nu se pot lăuda cu această cunoaștere, sunt niște tabula-rasa perfecți.

Nu mai plânge, nepotul meu, șterge-ți diamantele de sub ochi și așează-le în colecția de corali și cinabru. Ele sunt semne simbolice ale adâncului tău ca și coralii din adâncul oceanului, adâncul tău neștiutor de gramatică, dar auzind fantastic șarpele cu clopoței al prostiei și infatuării, prin nisipul zilelor fade (șarpe cu care indiferent nu poți fi nici în moarte).

Nu mai plânge, Andrei-Nicolae, pune-ți căpușorul lângă inima lui tataie. Uite, și bunicul, din când în când, se supără pe imperfecțiunile lumii.

Lipește-ți urechea de cămașa mea, sub care se va petrece un ultim miracol. Eu te strâng în brațe ca pe un batiscaf uimitor culisând pe funia visului tău dintre stele și miezul pământului.

Nepotul

Cu pasul apăsător, surâsul sus,
și c-o păpușă știrbă și subțire,
el vine la tataia-ntr-un apus
de zi, de viață și de fericire.
Locomotivele Thomas îl cheamă,
Jerry și Fred se-nvârt în ochii lui
ca într-un carusel, dar lângă mamă
își pleacă fruntea ca o șapcă-n cui.
Nu-și știe rolul, drumul deocamdată,
din casa (lui tataia) face mol,
și-și zbenguie făptura preacurată
când îmbrăcat, când doar cu fundul gol.

Iedera mâinii lui e-atât de verde
că urcă și pe ziduri și pe nori
până prin vulturi și ereți se pierde
prea plină de pământ, de vis și zori.

Cu pasul apăsător, surâsul sus
și c-o păpușă știrbă și subțire,
el vine la tataia-ntr-un apus
de zi, de viață și de fericire.

Undele-albastre

De la o vreme sau ochii mei văd ca-ntr-o oglindă această lume a târgului mic (astfel că stânga se mută în dreapta și lumea vine spre tine întoarsă), sau realitatea înconjurându-ne se sfârâmă ca firele de țărână și-mi lunecă printre degetele gândurilor.

Uite, talpa piciorului ezită să cadă, plutește ca o frunză între asfalt și aer, uite cum șovăiește să se așeze : poate suntem niște îngeri fricoși.

Uite, pâza roză a mâinii se plimbă peste stolul legumelor de pe masă, ca și cum le-ar vrăji, așteptând o minune, și refuză să prindă mânerul cuțitului.

Uite cum visul visurilor ca un rac se retrage-n artere și nu vrea să mai urce-n pleoape. Uite, ție mă adresez, Andrei-Nicolae, undele fricii albastre curg precum cele ale telefonului mobil, nu le zărim (doar poetic le-am desenat albastre, ele pot fi roșii sau gri, sau altfel, dar cu certitudine, ele există). Tu, însă, le-nțelegi prea puțin,

deocamdată, deși mulți se vor strădui să-ți descrie undele astea zănatice, poate și să ți le dăruiască.

Ce să facem, Andrei, nepunctuoși suntem ca bunica în ultima zi din risipitoare ei viață, această viață și-această frumoasă lume care-ți ascund bomboanele unduitoare ale fricii într-o jucărie de celuloid sau de lemn...

Și deodată, Andrei-Nicolae, te trezești că jucăria a dispărut, s-a volatilizat, picioarele-ți sunt mai lungi și hainele scurte, și privirile sunt gata să cadă ; apoi îți zărești (invers), în cercul oglinzii, obrazul nebărbierit și firele albe de păr, că te-ntrebi la grădiniță acum, cine oare m-o fi lovit cu bulgării reci de zăpadă ?

Vine seara...

Vine seara cu cocorii ei negri
peste târgul meu cu lumini tot mai rare,
cred că nu mai e mult ca noaptea să se rătăcească,
să nu mai acopere casele, oasele,
și s-o ia razna pe-o altă cărare.
Poate și pentru că locuitorii își zic că sunt buni
și tocmai noaptea spânzură caii și câinii,
noaptea îi mână pe bunici la nebuni
și-n odăile lor, deodată, o fac pe-a stăpânii.
Noaptea se sparg bancomate și geamuri și țevi
ca și cum ar fi împletite din coajă de ou,
chiar și cureaua celui mort smulsă e de pe nervi
noaptea, când furii se-nvârt prin cavou.
Și tot noaptea unii se văd caracatițe
îngurgitând oceanul de suflete moi și fragile,
noaptea se seceră pomii din curți, de pe câmp
chiar dacă aceștia mai au mii de zile.
Și totul se face-ntr-o grabă ciudată,
toți se tem să nu-i prindă soarele, zorii,
chiar și șoarecii grași precipitați se arată
să nu-i calce cumva pe bocanci trecătorii.
Și târgul se schimbă la față și gându-și
îndreaptă spre stele ce încă nu sânt.
Numai prostituata mereu propunându-și
să rămână cu picioarele pe pământ.

Vasilian Dobos

Liviu APETROAIE

Oglinda sumară

Nu mă vorbi de-a dreptul
Peste umăr iar nu-mi șopti de alt altar
Croiește-mi o armură mai ușoară
Și las-o să mai sufere

Ridică-te în chip de fulger
Spălîndu-te cu arca din ivoriu
Tot voi uita ceva

Prescris
Ce-or să mă plîngă ei lîngă lumină

Uitat de altele cuvinte
Să mai visez și papagalul mut?

Nu mă vorbi de-a dreptul peste umăr
Croiește-mi o armură mai ușoară

Nu-ți fie pas de fel și închinării
Dă-i tot ce i se dă ca vorbă

Caz prozaic:
Oglinda se trezește-ncercănată
Croiește-mi o oglindă mai sumară

Manuscrise cu rooll

I
Poemul stă ascuns în vîrfuri de săgeată
Șirmele îl cresc cu sînge și otravă
din animal
ori cuget risipit de scutul ucigaș
aducător de viață în veșnic-aparențe...

Rooll poartă o sabie lustruindă în fiecare șoaptă
"Voi un război cinstit, cuceritor de moarte-naltă!"
(le spune-nțelepților ce-i scriu faptele-n așteptare)

Rooll e supus și fără gest
ține mînera aproape de limbi
(cei de mai tîrziu vor putea
zări că se rostește

printr-o porta-voce ca un trident)

tace
așteaptă
Poetul să-i arunce
năvodul metaforelor uscate

II
Umbra Poetului intră în mantia lui Rooll
trăgînd după ea poetica
atîrnă manuscrisul
aducător de limpezire
și carnea de la moarte

fug ele
neliniștea și dimineța

Rooll se pierde în seriozitate textualistă
desacralizare prea-modernă

se aude cu spaimă
rostuind adevăruri

III
Poetul îl sfișie
sabia veșnic lustruită
contorsionează metronom
limfă inimă și carcasa
din piele de capră
pe care scrijelește la nesfîrșit

dă celorlalți poeți măreția morții
iubirile negăsite
statuile războaielor fără istorie

o nesfîrșită poftă de timp

înțelepții scriu cu mirare
povestea otrăvită a poemului
renașterea eroilor

Rooll se ridică și se citește resemnat

Rămîne în bătaia brizelor

Cel care vorbește...

Breviar

I.
Cristal sonanță și un pic de lene
o scăpărare
puls
actor divin o implorare
vreme doar vreme
columbiene simple
semn senil

Khatme
(m-am îndepărtat de poematic)
Ce-ar fi să îți rimez Alco'l
sau... vin

Cum spasmele din aramaici
Nu am rimă
Porți înțelese-n trandafir...

II.
Crestez o parte din sinceritate
Răspunsul
Capătul de substantiv...
Nu se mai trece-n stradă goală
Pe fondul vechi arborescent

III.
Columnă și-ntrebare
Loc interzis visării
E partea nevăzută, spus-atunci...

Mult mai ușor să-mi trec prin frunte
Vedea-voi
Doamne mult...

vorbirea se zbate monolog cu ascet
îți scriu pentru ziua pe care-am pierdut-o
năuc

tu porți acum sabie și scut
înaintezi pînă mă întâlnești
la margini de scolastică
apari dispari precum luciditatea
retrasă în poemele de atunci

(mai întâlнисem un individ

umbla cu niște picături de ploaie
în locul degetelor
și biiguia rime trohaice
fără urmă de îndoială nu era nebun)

totul se înțelegea admirînd
partea de nord a copacilor
incendiul abia începuse
rug alb al neînțeleșelor diversități

lacrima se topea pe reverul înroșit

mai la dreapta de malul efluviului
într-o cămașă de părți de vorbire
apa curgea de jos tot mai jos
în cristalinul închipuirilor tale

venise dimineața
întă, rece, subțire dar foarte prezentă
a oprit vîntul și s-a așezat lîngă tine

visam la zidirea vidului în peretele din față
și nu rețineam nici o impresie

Intrarea în piramidă

Se intră pe o punte acoperită
în teroare și plină cu uimire
despre care nu știi
dacă urcă sau coboară

sau e linia absolută

întuneric

te luminează doar geometria perfectă
a primei conștiințe care a inventat
compunerea literelor din conturul lucrurilor

dacă ești foarte atent
dacă ai prea multă grijă de tine
dacă te iubești prea mult

te lovești imediat și fatal
izbindu-te de cîteva milenii
intrate în iubirea pietrei pe papirus

apoi te îneci într-o deltă mistică

cînd ajungi în cel mai înalt punct
al spiritului
ți se arată vîrful piramidei

acolo se poate observa
la microscopul centurii cu zei
cum se naște ideea
și cum se trădează ea

te întorci prin același tunel
doar că acum e bine
să nu-ți mai amintești
de perfecțiunea geometriei deșertului

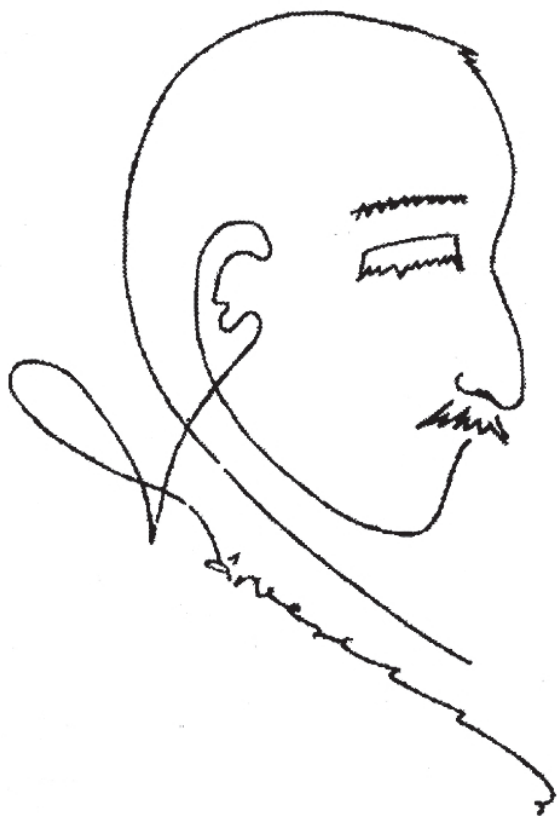
Amintirile oceanului

Nu mi se spusese că oceanul
se trecea după principiul absolut
al fluxului și refluxului

am lăsat pe plaja de coral
sufletul spre odihnă
lîngă ochii hipnotici
ai femeii întîlnite
la marginea pădurii cu liane

intrat în talaz
plutind ca o barcă
fără vîsle și fără
principii ideatice
(cum le numesc snobii)

cu apusul
oceanul a intrat în pădure
iar toate ale mele
lăsate spre odihnă pe plaja de coral
au plecat pentru mereu
cu ochii hipnotici
ai femeii-liană
urmînd neînțeleasa lege
a fluxului și refluxului...

Petruț PÂRVESCU
păcala făgetelului
(buninul și numărul invers)

stam amândoi pe prispă jos în dreptu' nucului
era vară cald zăpușeală
vorbeam
mai mult el că eu ascultam
și dintr-o dată așa tam-nesam
mă puneă să număr până la zece

zii mă...
ia numără tu pân' la zece

și începeam oarecum
nehotărât
unu...
doi...
trei...
după care uitam TOTUL
scoarță velină nu alta
parcă se ștergea tabla în clasă și nu vedeam nimica
se făcea nor
rotocol
bal mascat
bunicu' se pierdea și el undeva pe aproape
iar în doașcă era o aiureală totală

insistam

cu ochii pe jumătate închiși
o luam direct
unu...
doi...
trei...
patru...
FĂRĂ REZULTAT

pe dește bre
că la dovieac văd că nu-i
dar la mâini și picioare ești se pare întreg auzeam
târziu lângă mine
capul se așeza ușor pe umeri
urechile se desfundau pe rând în afară
VEDEAM

îmi luam rușinat degetele în poală
le așezam cu grijă
la rând
UNU...
întorcând la capăt în larg pe celălalt
băgam în brazdă adânc
DOI... la fel
trei... și așa mai departe patru... cinci...

rece
nădușeala urca găfâind din avale la deal
trăgeam aer în piept
răsufлам
și număram ușurat
șase... șapte... opt... nouă... zece...

CIUDAT
până nu le simțeam în buricele deștelor
pe atingere și pipăite
la încheietură și balamale în parte și toate laolaltă
cum nasc acolo fericite în bătătură pe prispă lângă
nuc
cum se înnoadă se înmulțesc și cresc apoi pe rând în
pumn fiecare
nu reușeam

am trecut demult dincolo de mâini și de picioare
dar azi uneori duc fără să vreau mâinile pumn la
piept și număr
INVERS
unu... doi... trei...
cinci...
șapte...
oale și ulcele bunicu' doarme în cimitir pe valea vezii
dinoace de pythești
pe când apele clare dulci-amare cură liniștite mai
departe!

Vasile IFTIME

Fotosinteză în garsoniera de la etajul 10

Se iubeau
până în fundul ceștii cu lapte,
se iubeau
când cu intenție rățăceau șosetele, papucii, periuța de dinți...
Se iubeau
Odată cu lenjeriile lor în mașina de spălat cu 800 turații,
se iubeau
împreună cu gândurile negândite, vorbele nevorbite,
lacrimile dinaintea plânsului, apele dincolo de izvoare,
se iubeau
pașii căutându-se prin transpirația rece a gresiei
privirile intersectate într-o infinitate de puncte,
și buzele, buzele întredeschise de nesfârșit...

În șifonier
se iubeau puloverele ținându-se strâns de mână,
pantalonii pulsând erecții perene
pe sânii obraznici în poliesterul cămășii,
Se iubeau icoanele dănțuind fericire,
cearșafurile roase de invidie,
oglinzile obsedate până la culme
și aerul șoptit dimineața.

În garsoniera de la etajul 10
nici timpul nu mai avea timp pentru sine...

Phoenix

El,
A împrumutat zborul de la o pasăre moartă
pulberea de stea și pământul
de sub unghia Tatălui
l-au întrupat zburător,
deasupra i s-a deschis înaltul,
dedesubt i s-a deschis adâncul,
aripi avea cât să le cuprindă pe toate.
Dar de la o vreme
catedrala împungea zborul până la sânge,
groapa înghițea cenușa cu tot cu vise,
pe care trunchi de infinit să-și hodine prăbușirea?

Golgotele nu mai încap crucificarea îngerilor...

În piața publică se face strigare:

-A murit zburătorul, priviți,
Sub aripă i-a crescut cuibul.

Rugăciune de spovedanie

Doamne

ajută-mă Doamne să mă privesc din pâine
până când lutul îmi va încolți sămânța
fără semănător
până când sămânța va plămădi lutul
și lutul sămânța
privește-mă Doamne din pâine
firimiturile căzute-n țărână la masa bogatului
ochii tăi Doamne

Doamne

ajută-mă să mă privesc din vin
până când inima smerită va uita să mai bată
rugăciune de taină
până când în vene îmi va rodi via
ca în pământul făgăduinței
privește-mă Doamne din vinul
dănuțit Isaia în Cana Galilei

Doamne

Ajută-mă să mă privesc din muguri de cruce
Și mă iartă
Că nu Ți-am iubit chipul descompus în toate icoanele

Doamne, fă tu primul pas

m-am născut într-o toamnă târzie
era al douăzeci și cincilea ceas de vecernie
când mama a coborât din fereastra deschisă spre cer
a lăsat pruncul acolo și a venit să mă nască pe mine
cu durerile facerii și desfacerii
celor niciodată făcute

în lume

eu și o pasăre
din cuibul coastelor ei
în cuibul coastelor mele

plângeam plânset de toamnă târzie
îngerii dănțuiau înveșmântați în piele de broască
cineva cânta un descântec cu iz de veșnică pomenire
destinul abia se aprinse în candelă
și...doamne, câte promisiuni pentru viața de-apoi
mama
vinovată încerca să-mi închidă gura
cu o bucată de suflet

în lume

eu și fierul ruginit al plugului
din stânga pieptului ei
în stânga pieptului meu

odaia era caldă, mirosea a turtă coaptă
tata tocmai ce măcinase făină dintr-o bucată de piatră
laptele mamei avea gust de cremene aprinsă
abia mai târziu am înțeles taina
golgotelor ridicate din sânge

în lume

eu și o cruce
din blestemul nașterii ei
în blestemul nașterii mele

doamne, te rog,
fă tu primul pas

Blestemul foarfecelui

sau

despre o iubire ce nu se mai poate

- Este băiat fă, este băiat
taie-l mai lung că nu e muiere, ce dracu!
Cazacii ăștia-s un fel de buricul pământului...
Și foarfecele mă dezlegă de mama.
Sânul ei drept,
amăgirea șarpelui,
sămânță aruncată în piatră,
lapte cu gust de ceară topită.
Sânul ei stâng,
Adam putred până la ultima coastă,
fire de iarbă crescute în fire de iarbă,
zbor sub un cer cu oase de sticlă.
Primul sărut,
preludiu pentru-n fluture om,
păianjen țesând sârmă ghimpată,
venin cu aromă de miere -
amanet pentru un pumn de arginți.
Plângeam,
Plânset de toamnă târzie -
la botez am primit un singur semn pentru cuie,
cineva mi-a zis:
- Nu fi trist, mi s-a sortit un loc lângă tine pe cruce
așteaptă că vin
în inimă
un înger îmi ascute săgeți.
Unii mă îndemnau să pășesc
biped, orizontal,
(treptele sunt inventate de sfinți.)
Pașii lor,
cu o idee mai lungi decât trupul,
umbra,
mereu visând la o bucată de suflet.
Copăcel, puiule, copăcel,
în arenă s-a făcut și pentru tine strigare.
Pe la 8 ani mă îndopau cu pâine de sub fusta țigăncii,
babele-mi ziceau de descântec,
popii-mă stropeau cu agheasmă de la sfintele masluri
- E mut fă, e mut săracu...
și cuvintele miroseau a măsele stricate.

Acum,
sunt în gazdă la voi oameni,
mă treziți din somn
și vă scuzați cu glas de stăpâni,
aruncați cu pietre
complici mei la rostogolirea mărilor
de la voi am învățat „vorbirea de aer...”,
Doamne,
lasă-mă să-mi vând inima la preț de măcelărie
sau ia de la mine blestemul foarfecelui,
știu, tu ești partea de lut ce se vrea trăită
eu sunt omida ce se rupe din carne,
așteptarea

este un fel de a sosi și a pleca
undeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeee
Doamne,
moartea a început cositul fânului.

Facă-se-n voia ta

Trenul accelerat 346G va pleca în direcția
vă rugăm poftiți în vagoane
este singurul tren care pleacă
fără loc la fereastră și fără semnal de alarmă
urc
dumnezeu refuză să-mi taie bilet
ci că am fost navetist toată viața
între două băți de inimă
între două funii de clopot
cu limba lipită de cer
navetist
pe un drum către nicăieri fără cont sau decont
în vreo haltă de suflet

trenul accelerat 346G începe să-mi țipe prin vene
atenție la linia 1
este întreruptă pe o doime din viață
nu strânge pumnul
îți va aluneca printre degete
lasă-l să urle-n pustie
peronul acesta de rămas bun
pe care șchiopii își fac vânt pentru a-și ușura zborul
este efectul de zid
al unei fotografii în descompunere

Trenul accelerat 346G ruginește-n depou
sub o cruce
un înger își linge chipu-n oglindă.

1+1=

Niciun secret
am și eu de-altfel cum aveți și voi o iubită
doar că nu o port la vedere
este totul peste măsură de simplu
nu pierd timpul cu vorbe și țineri de mână
nu împart și nu am cu nimeni a face parte
nu o culeg și nu mă culege din vitrinele lumii
iubita mea locuiește în mine
zâmbește și plânge în două trupuri
uneori mi se dilată sub piele
alteori se strânge în sine
sămânță într-un miez de cuvânt
de dimineață și până mi se face seară
de-altfel cum și vouă vi se face seară
ea iubita mea
mă naște între două băți de inimă
de ce aș fi trist
într-o așa infinitate de vieți
avem loc infinit pentru moarte

mă veselesc și mușc din scoarța sânelui
până lapte curge ca dintr-un sfârc de cometă

miracolul meu cu ochii cât două găleți pline cu apă

Marius CHELARU

dragoste

dormi
goală ca o fericire despletită
înăuntrul meu
tulburînd primul țipăt al pămîntului
mi l-a dăruit Dumnezeu
când am fost năzuit
din fărîdădurerea întunericului dinainte

șî'n biserica aceea în care anii cresc pe noi
în care două icoane
a doi dumnezei
se priveau față către față
cum două bucăți de viață
m-ai împărțit
ca pe un măr
în ură și iubire

aveai
ochi ca două lacrimi
sculptate din ruga mea
cînd
mi-ai smuls carnea de pe suflet
tatăl meu noaptea
cu viața duminică toată într-o duminică
mama mea ziua
numărînd morțile tatălui meu
m-au vegheat pînă cînd am murit
în sângele tău

m-ai împărțit
ca pe un măr
în ură și iubire
culegîndu-mi de tine sîmburi goi ai inimii
.zvîrliți
zac acum
tăcînd cu limbă de dragoste
în talpa fratelui meu într-o totdeauna – țărna

mă mor
lungit
între visele cu tine
înșirate în toate cele șapte zile

în palma vecinic pogorîtă a astei clipe
rugîndu-mă
ca răsuflarea ta
să-mi spulbere iar carnea de pe suflet
vegheat de tatăl meu noaptea
mama mea ziua

măruntă

îți spun
ăla crede că Dumnezeu e făcut din lemn de nuc
înmuiat în agheasmă

edenul miroase a chanel în mintea lui
oricum viața lui e așa de măruntă
că ai putea s-o ratezi la prima trecere prin grădina lui
Dumnezeu

e prea bătrîn ca să mai schimbe ceva
înfatuat
se lasă purtat de zborul păsărilor
peste oraș
de parcă ar fi o culoare sau un cîntec

o floare strigă de plăcere
.mirosul ei se răspîndește pe linia orizontului

ieri am mulțumit părinților că mi-au dat un nume
a fost singura dată cînd am primit fără să dau
nu subaprecia cele mai mărunte clipe
cînd pur și simplu trăiești

roagă-te să fii cel care creează timpul
și să-ți dăruiesc nemoartea

baladă cotidiană

.zorii străbat hotarul zîmbetului
după spusele martorilor
ai părul împletit cu sunete înmuiate-n lumină
în căușul palmei ții un totem
desenat cu negreală din scrinul întunericului
e ca un gard pentru spaime

.hălci din viață sunt aruncate pe ecranul TV
nici geamul nu mai oprește moartea ce va să intre în casa
vecinului
întrebări, întrebări – morți clinice ale zilelor care nu vor
să mai vină
o muscă paște jubilînd cuvîntarea premierului pe ecran
cineva dă un telefon păsărilor
ele pot ghici unde să pună zborul
rămas atîrnat de ploaia care spală ochii bețivilor
spăl cu ochii rănile de pe chipul copilului
smuls de sub dinții cutremurului din Pakistan
singurătatea pocnește ca un glonț în gol

.pe strada din față blocului oamenii sunt penelurile care
pictază
tot felul de povești deja încercănate
uite unul sortit să rămînă eboșă
un polițist e zăvorît în fotografia de pe stîlp

îi atîrnă afară din viață un picior încălțat cu o aripă din alt afiș
la blocul vecin se deschide o ușă ca o gură cu dinți aco-
periți cu iarbă
din mijlocul drumului din mijlocul ei o femeie
cu numele în alb
privește spre cer.
cu ochii transformă țipătul trenului ce se smulge din gară
în greieri.
apoi se lasă iubită în vis de un tip
cu geantă diplomat plină cu bice ursuleți și coji de toamnă

.pe zăpada din colț răsare o floare-nefloare cu ochi de aur
șoptește a primăvară rătăcită de timp

.biblioteca geme a trecut dospit
la etajul doi din sufletul meu mă aștepți
alături de mine copil.
.echilibrul merge cu mine de mînă pe sîrmă pînă spre
seara.
Asta e.

regula după care poți uita

.totuși
de ce nimeni nu spune nimic
despre asemănările diavolului cu bunul Dumnezeu?

.am ars încă o dată Biblioteca din Alexandria
cînd m-am stropit cu apa mirării prefăcută-n piatră
literele care mă compuneau erau
dorințe cu dinți grei
pitulate în ochiul care-L privea
mereu
la augustinianul prezentul-prezent
ochiul mă separă de ceilalți ca niște cai galopînd către ieri
numele meu e atît de straniu cînd se ascunde de mine
întotdeauna uit că sunt eu

.camera mea răsucită ca o foaie de hîrtie
pe care literele înfloresc pînă ard a poezie
.seara/ cînd florile sorb inimile lăsate la îndemînă
mă întîlnesc cu toate cuvintele mele cu poftele ațîțate
ne privim curioși și începem să ne urîm
în prispa cărnurilor noastre
iubiți uitați de iubirea-căpușă irevocabilă
.ziua care trebuia să înceapă
e plecată cu aceleași femei pe care nu le-am avut
.noaptea nu mai poate să se nască
timpul a uitat să plece din oasele descărnate ale serii
peste care cuvintele mele s-au tolănit

ridic paharul și vinul
ca pe un plîns de copil
se bea ca o pedeapsă
privesc la clipa aceasta care mă ține suspendat în mine
cum la singura poartă spre iluzia
pe care toți se încapățînează să o numească libertate
...numai de mi-aș aminti

orașul

.orașul seamănă cu arca lui Noe
.doar că animalele sunt ucise
unul cite unul.
.pe cîmpul plin de inimi singure ară pluguri
trase de bani
și-n brazdă se aruncă sentințe
.într-un bloc zace cuprinsul cărții vieții tale
.noaptea fața lunii pare un felinar care nu mai luminează
nimic
în orașul în care în loc de flori cresc blocuri și sîrmă

umbrele o iau înaintea oamenilor .grăbite
se culcă în amintirile cu pomi și iarbă. . noaptea mi se
așază
pe genunchi

.alături de fiecare din noi
noaptea
doarme câte o renunțare
.gîndurile dorm atîrnate de pereți pînă către zori

jumătate carne jumătate gînduri
toată noaptea bem sîngele Domnului
cot la cot cu ochii celor plecați
cu luntrea lui Caron

jumătate carne jumătate renunțări
așteptăm dimineața
cînd ne vom scoate din nou inima din piept
o vom încuia-o în zîmbetul copiilor
ne vom lăsa înghițiți de oraș

.afară
pămîntul
întins sub asfalt
așteaptă înmormîntarea,

Vasilian Dobos

Dan PERȘA

Muncă la primar*

Gică Rasol își deretică degetele unsuroase cu un șervet de bumbac, își șterse gura, insistă la colțurile buzelor, aruncă șervetul pe jos. Servitoarea se aplecă, îl ridică. În fotoliul alb, aproape de havuz, doamna Mia, singura rămasă după ce plevușca a fost alungată, ea fiind „omul” lui Triță, care se uitase la ei cât au mâncat, avea o privire corcită, de câine bătut și curcă plouată.

-Ce aia mă-tii stai în fotoliul ăla, strigă Gică la ea. Am zis să nu-și pună nimeni curul acolo.

Doamna Mia se fâstâci, începu niște scuze din care nu se auzea decât un soi de gângurit speriat și lamentabil, se ridică, stătu pe un scaun, punându-și mapa pe genunchi și gândind cât de penibil s-a purtat, Doamne!, punându-și curul în fotoliul alb.

Triță Costin rânji și în vreme ce resturile de mâncare erau adunate și duse de servitoarele ce năvăliseră în cameră, iar el se scobea între dinți cu scobitoarea și sugea cu țâțâieli scurte dintre ei resturile, scuipându-le pe jos, îi vorbi primarului:

-I-ai fi spus părintelui toate câte le punem la cale, nu?
- Își lăsă capul cu bărbia în piept și privi la Gică așa cum ai privi peste ochelari și cu rânjetul pe buze (era o aluzie la ceva doar de ei cunoscut în vorbele lui). Doar că Triță nu purta ochelari, dar ochii săi exoftalmici ieșeau ca două beșici de pește din orbite, parcă gata să crape.

-Sigur, îi răspunse primarul.

Vroia să dărâme buticuri și micile fast-food-uri, pentru că-și încropise propriile lui rețele. Gândi că acest plan nici n-ar fi rău să fie făcut cunoscut viitorilor păgubași, ca să-i întărească și să le scadă vlaga, să le sece voiața de-a se opune. Și chiar de s-ar opune, cum în mâinile lui se afla deja bună parte din oraș, iar în curând va fi toată urbea la picioarele lui, cu plebe și deștepți, cu mari și mici, toți de rahat, cine i s-ar putea împotrivi?

-Păi sigur, i-aș fi spus nemernicului de popă, că doar îi un golan de nu se poate. Câte-am auzit despre el, fe-rească Dumnezeu.

Se întinse pe sofa, cu picioarele pe masă. Apoi se ridică să se plimbe de colo-colo. Halatul de mătase grenă, înflorat cu flori negre, își fâlfâia poalele, stârnind un curent satinat, ce mângâie o clipă tâmplele doamnei Mia.

-Numai că, până să băgăm buldozerul în concurență, hai să punem mâna pe nenorocitul ăsta de oraș. Fă un plan cu alegerile, să nu scape nimic, să meargă totul strună, să-nvingem, ca pe vremuri partidul comunist, cu unanimitate. Fă apoi o listă cu toate firmele care ne concurează, să băgăm buldozerul în ele.

-Ce-ți place cuvântul ăsta, „buldozer”, rânji Triță.

-Zău că-mi place, spuse Gică Rasol. Apoi, privind către doamna Mia, Tu ce pizda mă-tii scrii acolo, tu nu vezi (trecu el la Triță) că nenorocita spionează, o să ne dea în gât la ziare.

-Da' nu scriam, domnu' primar, îndrăzni doamna Mia, îmi treceam vremea desenând ceva.

-Vezi cum strică hârtia, cum se face că muncește, n-am spus eu?

Primarul n-o suferea pe doamna Mia, însă nu e cale să arătăm aici de ce, ar fi să scriem un roman în roman, și dacă de la Domnul e timp, pentru noi, oamenii, timpul e măsurat, scurt pe doi, n-apuci să te dezmeticești pe lume, c-ai și luat-o înaintea ei pe aleea cu ploi. Însă doamna Mia înghițea bătărăni, era nesățioasă, iar asta îi părea lui Gică Rasol o sfruntare, fiindcă la rândul ei îndurase și el umilințe, fusese vitriolat de grijile vieții, ale zilei de mâine, fusese, slăbănog cum era și atunci, batjocura colegilor de multe ori și simțise deseori în stomac frica și dorința de-a sfârși cu poverile lumii. Dar își luase într-o zi curajul nebun de-a lupta, înfruntase pe Gabor, cum era poreclit golanul școlii, care-i teroriza

pe elevii mai mici mergând după ei până și în pișoar și încolțindu-i. A fost uimit atunci cum Gabor cedează încet în fața lui, n-ar fi crezut una ca asta, că pumnii lui mici și înverșunați vor înfricoșa pe cel mai temut dintre oameni, și că în scurt timp după asta Gabor va începe să-l ocolească, să fugă de el, să umble cu grijă, ca să nu-i iasă în cale. Atunci am înțeles, spunea Gică, din ce aluat prost e dospită ființa omenească, nu tu personalitate, nu tu demnitate, nu tu hotărâre, nu tu putere, ci făcută e dintr-un pospai de aparențe, dintr-o pulbere de părelnicii pe care fiecare caută să și le pună ca imagine în fața celorlalți... Ce-i omul? O poșircă, ți-o spun eu!... Tocmai când reflecta așa, ușa a fost deschisă și s-au întors cu câteva flacoane de pastile doctorul răs-doctorit Mânzescu și domnul Nica. Se pare că, deși porniți la drum cu oarece animozități între ei, au căzut, pe undeva, prin fața vreunei crâșme, la pace și-au pus-o de-o baterie, două, de pelin, cu hamsii prăjiți. Se vedea pe fața lor îmbujorată și se simțea după miros ce-au făcut.

-Bă, nenorociților, strigă primarul, dacă era după voi, muream până acum.

Dar apoi îi lăsa în pace, zâmbi, că îi plăceau golanii și văzându-i grăbiți să plece la drum, îi opri, cerându-le să se așeze. Să stea și să gândească la viitor.

-Bă, viitorul, asta e, dobitocilor, de ce dracu' nu v-a dat Dumnezeu un dram de gândire în cap?

Spășiți, doctorul Mânzescu și domnul Nica se așezară pe scaune, zâmbind mânzește.

-Ia pune-i în comisiile alea de se fac la urne, spuse Gică lui Triță. Bă, se adresa apoi domnilor Mânzescu și Nica, sper că știți ce aveți de făcut.

Foști membri de partid comunist, cu ștate de activiști, cei doi domni dădură cu înțeles din cap, Las' pe noi, păreau să spună din întreaga ființă, din trupul lăsat ușor înainte, ca și când ar fi fost gata de start: le numărăm noi, voturile alea!

-Să faci o comisie de educare a prostimii care vine la vot, că e complicat să votezi, nu?, spuse primarul lui Triță. Fă!, trecu el iar la doamna Mia, notează astea c-o să le uiți. Și ca să nu arzi gazul degeaba, tu să fii șefa comisiei.

În sfârșit, doamnei Mia îi venise rândul. Se gudură un pic, prinsă de un frison. Își puse ochelarii. Șefa Comisiei de Educare, scrise mașinal pe hârtia pusă pe mapa de pe genunchi. Apoi își scoase ochelarii, îi așeză pe coală.

-Ia zi, cum o să-i înveți?, o întreabă primarul.

-Știu, domnul primar, o să am în față niște monstre...

-Mostre, proasto, o corectă primarul... Ia zi, mă, cum e corect, că doar ești poet, se adresa el doctorului Mânzescu, care scria și el poezii și-i mersese buhul prin târg.

Doctorul își înghiți un sughiț când să înceapă să vorbească, apoi:

- Monstră e femininul de la monstru, spuse și nu-și mai putu ține sughițul.

- Vezi, mă, prostoi, spuse primarul doamnei Mia, somnul rațiunii naște monștri.

-...Cu buletinele de vot, continuă doamna Mia ideea, fără să fi observat decât că a fost puțin întreruptă de o

conversație savantă, încât păstrase o tăcere respectuoasă... și le spun așa: aici e primarul Gică Rasol, punem ștampila. Aici e candidatul PNL, trecem mai departe. Aici e domnul Triță din echipa domului primar, punem ștampila. Aici e domnul Hinteu de la PD, trecem mai departe. Aici e domnul... privi în jur... Nica din echipa domnului primar, punem ștampila...

-Bravo, o laudă Gică, nu ești proastă degeaba. Să le între tuturor bine în cap pe cine să voteze. Triță, spuse apoi, să dai ajutoare pensionarilor, că e mulți, dă-le o masa săptămânală săracilor, că și ei e mulți, mărește prețul la transportul în comun, dar dă-le abonamente ieftine la pensionari, că e mulți. Bani deocamdată cheltuim din comisioanele de la asfaltatul străzilor.

Așezați pe scaune, domnul Nica și doctorul Mânzescu, se vede că bine chercheliți, își făceau semne unul altuia din mână, din umăr, din sprâncene. Primarul îi văzu, rânji. N-aveau stare, golanii.

-Ia să stați aici până la patru, le ordonă.

Cei doi se liniștiră. Se îndreptară pe scaune, privind înainte cu o privire de o umilință câinească. Se auzi soneria. Gică îi făcu semn din ochi domului Nica și el sări, fugi spre interfon.

-E pictorul Mățoiu, spuse apoi și primarul îi făcu semn să-l lase să intre.

Pictorul Mățoiu intră, urmat de frate-său, care căra niscaiva tablouri împachetate și legate cu sfoară. Mățoiu era un om mic de stat, slab, semăna un pic cu primarul, dar părea și mai neliniștit, se agita din te miri ce. Tuns periută, se credea un al doilea van Gogh, doar că avea urechile întregi. Căutase să-și ronțăie una, într-o vreme, dar nu reușise decât s-o morfolească. Frate-său îi semăna, dar era netuns, neglijent îmbrăcat și purta pe chip un aer umil. Avea însă aceeași ochi apoși, de pește, încât te întrebai dacă vede cu ei. Sprijini tablourile de podea. Însă în urma lor, pe neașteptate și fără să fi fost invitat, țâșni înăuntru poetul urbei, marele poet Porumbelu, pseudonim ce și-l luase pe vremea luptei pentru pace, na!, luptă pentru pace!, când porumbeii, cei albi mai ales, erau la mare cinste. Mățoiu îl privi chiondorâș, cu ură chiar. Nu suferea poeziei, iar dintre ei pe Porumbelu mai ales, iar acum era și mai dihai, că s-ar fi vrut singurul artist în sufrageria primarului, fără concurență, fără ca vreun altul, mai meșter la vorbe, cum se afla poetul, să-i ia caimacul de pe buze. Îl privi iar, cu ură, de parcă ar fi vrut să-l bage în pământ. Porumbelu era îmbrăcat elegant, ca totdeauna, cu paltonul său cochet din altă eră, drept, țeapăn, cu o căciulă de oaie creată îndesată pe creștet până la sprâncene. Privi sfidător în jur. Poet genial, despre care critica literară a scris vreo trei sute de pagini, alege pe sprânceană, n-avea egal de la Eminescu încoapă, ba poate și mai dinainte... Făcu o pauză de respirație după ce gândi asta și privi iar în jur cu semeție, chitind să dea de înțeles că din ținuta lui toți ar fi trebuit să ghicească ce-a gândit și că, de fapt, nu el gândise, ci ei gândeau așa. Mățoiu își luă privirea de la el, brusc întunecat.

-Bună ziua, am adus două tablouri, spuse Mățoiu.

-De-ale tale, întreabă primarul?

-Da, spuse Mățoiu mândru.

Deși era unul din artiștii cunoscuți ai urbei, primarului nu-i plăceau picturile lui. Mățoiu iubea literatura științifico-fantastică și picta tot soiul de schelete, de roboți, de planete inventate, de imagini recurente, obsesive, ochi, urechi, ochi în urechi, urechi în anusuri, ochi în anusuri – totul ordonat în perioade, așa cum se afla citire de la Plato, pardon, Pablo, cunoscut ca Picasso – atlantide, platinidini și grădini imaginare. Și, oricum, primarul nici nu găsea rostul picturilor în viața oamenilor. Lăsa obiecte de artă prin casă doar de hatărul nevestei. Pentru el, existența omului trebuia supusă unei economii spartane. Tot ce aducea bani mulți și repede era bun. Tot ce adăuga un plus puterii sale, era bun. În rest, rahat... Fratele lui Mățoiu începuse să despacheteze un tablou. Pe pânză se ivea o nimfă goală de pe planeta Xi din sistemul Deneb. Era noapte și lunile planetei, două, luminau feeric, dând umbre duble, halucinante. Iar ochiul nimfei, cu irisul lui roz, îl fixa pe primar, care se dumiri că ochiu-i stătea între craci, când tabloul fu dezvelit de tot. Primarul vru să spună ceva de rău, să-și scuipe în sân măcar, dar nu-i venea nimic în minte. La dracu', gândi el, ori am față de Mățoiu slăbi-ciune, ori arta, arta, mă preschimbă în altul. Și rânji. Ar fi vrut să-i vorbească așa cum îi vorbea doamnei Mia, să-l umilească, dar când era vorba de doamna Mia, cuvintele îi veneau de la sine, pe când acum era mut. Auzise într-o vreme de arta care îmblânzește fiarele, dar nu credea așa ceva. Arta nu face decât dintr-un maldăr de căcat, un morman de aur, spunea el uneori.

-Arta slăvește firea nemernică a omului, o face să pară nobilă..., spuse el într-un târziu.

-Brava!, sări atunci poetul Porumbelul. Frumos grăit, slăvite vorbe, cuvinte demne de adevăratul Agamemnon! Și care duc mult mai departe și-n adânc ca vorbele ilustrului (și aici stătu un pic pe gânduri, care naiba dintre tragedii grecești o fi spus asta - și-o dădu la nimereală)... ilustrului Sofocle: *nu e minune mai mare ca omul...* Dar, nu-i așa, spunem noi, de când lumea nu mai e lume, fiind toate cu cracii în sus, de-a berbeleacul, de-a valma, de-a aiurea, fără țel și fără noimă, cine mai știe dacă e nobil ce credeam pe vremuri că e nobil, de e demn ce credeam că e demn, de e frumos ce credeam că-i însuși frumosul, de-i cinstit ce credeam că e cinstea și dragoste ce credeam că-i iubirea, ori credință ce credeam că-i credința. Încât poate că mulți vor zice cum zicea și primarul, iar alții altfel și nu vom găsi vreun Solomon între oameni, să ne spună care-i adevărul... Văzând că o parte dintre lucruri au fost puse la cale, primarul se întinse iar în fotoliu, cu picioarele pe masă, uitându-se cu un soi de scârbă și ură cum fratele lui Mățoiu despachetează. Mățoiu îl ghionti atunci pe frate-său, iar fratele se uită la el cu ochii săi apoși, căutând să priceapă ce vrea. Mățoiu îl ghionti iar, făcând semn spre afară și tot șopticând: la portbagaj, la portbagaj! Apoi, cu un zâmbet strâmb, îi spuse primarului:

-Am adus și trei sticle de la crămă, vechi de treizeci de ani, o duzină de sticle de coniac Murfatlar și câteva lăzi de vin de protocol, spuse.

-Dar whisky-ul unde e?, întrebă primarul, fiindcă whisky-ul e băutura topârlanilor...

-O să fie și Whisky când o să iau pe mână revista, că șef la chioșcuri de difuzare, cum am fost pus, nu-i nici o scofală, nu pot organiza colocvii și simpozioane și n-am pe ce lua sponsorizări.

Săracilor, cum sunt mai toți, o să le pară aiurea ca un primar să pună botul la câteva sticle de vin și coniac și Whisky, și tocmai de asta sunt săraci, fiindcă ei nu știu, ca primarul, că prosperitatea nu vine doar din ce iei cu nemiluita de unde-ți cade sub labă, ci și pe calea mai mărunță a firmiturilor culese din drum. Dar, poate, și noi, scribul, greșim: a primi, orice, oricând, a cere poruncind să i se dea, să-i fi oferit primarului un sentiment senioral? Poate, în firea unor oameni se lăfăiește barbaria fie în ce secol al lumii ne-am afla, oricât am fi de cultivați și oricât de avansată ar fi civilizația umană?

Gândind, primarul, la sticlele de vin și de coniac, pe care nu le va bea niciodată, fiind stomacul său ca o smochină dulceagă și strânsă pungă, îi repugnă dintr-o dată ideea lui Mățoiu de-a fi șef peste revista culturală a orașului, îl privi câteva clipe disprețuitor, dar munci-se deja prea mult în acea zi ca să-i mai ceară socoteală. Trezit încă de la ora zece dimineața, se simțea acum extenuat, încât spuse, doar, spre pictor:

-Bă, voi nu știți cât muncesc eu?

Pendula bătu, tocmai atunci, de ora douăsprezece din zi.

Auzind bătăile pendulei, poetul Porumbelul se clintă, după ce șezuse înțepenit într-o poză marțială, spre a lăsa să fie admirat, cinci minute. Bătaia ceasului îi stârni pofta poeziei, amintindu-i ritmul troheilor, încât înaintă un pas, ridică o mână și... din efortare scăpă un pârț.

-Măgarule!, se răsti primarul și ochii i se injectară, simțindu-se pe dată sufocat.

-Oh, spuse atunci Porumbelul, pârțul poetului e plăcut mirositor, aidoma unei arderi de tămâie. E aidoma pârțului unei codane: să te dai în vânt să-l amiroși, nu alta.

La vorbele acestea, toți rămaseră cu gurile căscate. Pictorul Mățoiu însă jubila. Poetul călcase pe broască, pe bec, își dăduse arama pe față, va fi privit de oamenii primarului cu vrăjmășie, drept ceva scârbavnic, răzgâiat. Dar nu fu așa.

-Eu îmi asum propria mea corporalitate, spuse poetul. Sudoarea, care se spune că ar fi a frunții, dar e sub brațe mai ales. Mirosul dosului, despre care se spune că ar trebui să aromească aidoma rozelor, dar hârtia igienică nu-i îndeajuns artistă și rozeta nu miroase a roză, ci aidoma ghiocului marin în care putrezește midia... și îmi asum duhoarea picioarelor, care duhnesc mai abilitir pentru că își au rădăcina în cur. O, voi, muze, spuse apoi, ridicând iarăși mâna și înălțând privirea spre tavan, cerând pesemne îndurare, că inspirație avea și fără ele.

Stupefiată, asistența nu scoase un cuvânt. Până și lui Gică Rasol și lui Triță Costin gândurile lumești le fugiseră din cap, pentru a fi înlocuite cu altele, din roata

de moară a poeziei. Se întrebau ce mare vrea să spună poetul Porumbelu și dacă are dreptate. Puși în fața altui orizont, nebănuit până atunci de ei, se vedeau aidoma unor copii în fața unei minuni a lumii: gânduri noi, ale căror rost și greutate nu le știau, gânduri față de care se simțeau stingheri, narcotizați.

-Am venit aici, la acești doi mari oameni ai urbei, la primarul Gică Rasol, pe care oare cu cine contemporanii îl a-se-muie (pronunțase *a-se* ca și când ar fi fost prescurtarea de la Academia de Științe Economice și accentuase următorul cuvânt) din istoria lumii, dacă nu cu însuși viteazul Agamemnon, dar e încă și mai și decât marele conducător al oștirilor, regele tuturor grecilor, iscusit și destoinic.

Doctorul Mânzescu, care o vreme ațipise, se trezi din pricina vocii înălțate a bardului Prumbelu când a spus vorbele „viteazul Agamemnon” și căutând să se dumi-rească oare cine va fi acela, îl văzu pe primar slab, sco-fălcit ca un degenerat, gălbejit de la vicii ascunse și nu se putu opri să nu gândească, adormit fiind încă și astfel lipsit de cenzură: Agamemnon?, mai degrabă Agamiță. Dar apoi fu speriat de îndrăzneala fără precedent și fără succedare a gândului său ce scăpase așa cum mai de-vreme poetului îi scăpase, involuntar, un duh mirositor.

...Iar celălalt mare om e Triță Costin, continuă rap-sodul, iute și neînfricat ca însuși Ahil Peleianul, ba și mai și, un berbec ce sparge orice poartă, urmașul ace-lor viteji ce în istoria neamului nostru poartă numele de răzeși, de frații Buzescu ce-au luptat până la moarte pentru Domnul lor, de Constantin Brâncoveanu ce n-a abdicat de la credință nici cu securea gădelui la gât, ba și mai și. Da, Agamemnon și Ahile, ei sunt prototipu-urile celor doi eroi ai zilelor prezente, ai contingentului nostru încercat de vremuri, capabili să ducă pe umerii lor poveri de neînchipuit, să facă urbea să prospere... ba și mai și... am venit la cei doi eroi pentru a le spune că accept, dacă ei vor câștiga alegerile, să fiu director al revistei ce există din bugetul primăriei. Am refuzat atâta vreme cinstea asta, dar acum nu mai e chip, sub o conducere inteligentă a orașului n-aș mai avea justifica-re să mă sustrag datoriei mele de om de cultură, de poet, de mesager al meleagului nostru către întinsul patriei, ba și mai și. Sfârșind, poetul își șterse cu batista fruntea și aruncă, energic, un braț al fularului alb peste umăr.

Pictorul Mățoiu, auzind una ca asta, văzu negru în-aintea ochilor. Se știa singurul candidat la postul de director al revistei și uite că se ivea concurența, acest bosconitor poet ce da din limba lui descântece gata să-i vrăjească pe oameni, să-i zăpăcească și să ia caimacul. Triță Costin se încruntase, nu de alta, dar cine să fie Ahile acela, despre care vorbise poetul și, mai ales, n-o fi fost în bătaie de joc să-l compare, pe el, cu un berbec? Sunt eu un berbec?, se întrebă Costin, dar spunându-și că poetul n-ar fi îndrăznit vreodată să-l ia în bășcălie, conchise că trebuie să fi fost o laudă din acelea cum le știu tămăia numai limbile întortocheate ale barzilor, în-zestrate cu nu știu ce și nu știu cum, de parcă ar avea pe ele presărat un praf de limbuție prețioasă, un pospai de sibilă gata să străvadă viitorul și personalitatea omului,

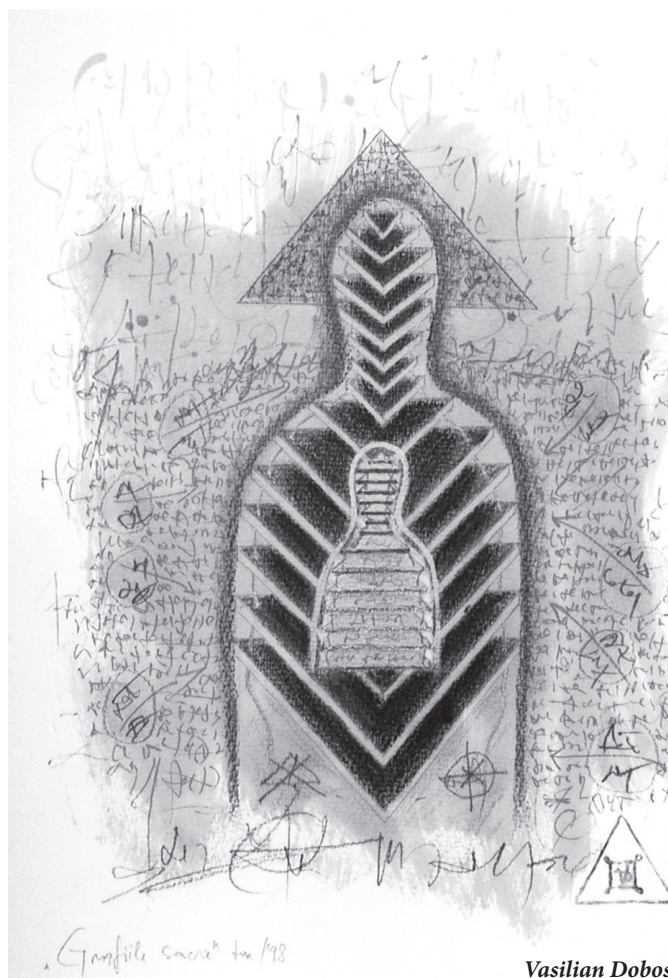
adevărata lui fire și însușirile cele alese, prin neguri ce altor ochi nu li s-ar vădi decât besmetice - încât se des-tinse. Primarul, revenindu-i inima la loc, își spuse că e bine, că oamenii încep să vină să ceară de la el ca de la un adevărat naș, încât orașul va ajunge curând o familie, o mare familie, strânsă în jurul lui, capul ei. Gândind acestea, îi veni în minte o scenă dintr-un film vechi, în care soțul, nevasta și copiii stau la masă, iar tatăl, înain-te să înceapă cina, spune o rugăciune. Încât, având asta în minte, spuse, fără a se ridica de pe fotoliu:

-Dar cine va spune rugăciunea?

I se păru că, astfel, e în ton cu poetul care atât le băl-măjea, încât cine să priceapă vreo noimă din vorbele lui? Dar cuvintele acestea îl făcură pe Mățoiu să se în-gălbenească și mai mult la față decât era, fiindcă se în-trebă de nu cumva primarul vroise să spună: dar cine va cânta prohodul? Iar lui Triță Costin îi amintiră, dar și primarului, de preotul Sorescu, care își ceruse, nu cu mult timp în urmă, fata înapoi, încât cei doi schimbară o privire iute. Apoi, primarul, iar socoti în minte. Ce îl bucura mai mult, era că, iată, într-o societate deschisă concurența există, oamenii se vor bate pe posturi, iar când va fi să numească directori, cine va trage profit din lupta, cu tarif piperat, pentru ciolan?

-Voi știți cât muncesc eu, reluă propoziția sa favorită, redevenind el însuși. Ia, valea!, strigă apoi, sătul de ei.

* Fragment din romanul „Măi animalule!”

Vasilian Doboș

Constantin ARCU

Un joc periculos

Nici o măsura de precauție nu i se părea inutilă. Cunoștea cum acționează poliția, trebuia numai să dea dovadă de calm și să manifeste prudență. Își pusese mănuși chirurgicale, se știe că obsesia polițistului criminalist o constituie amprenta. Multe cauze ce-i trecuseră chiar ei prin mână fuseseră rezolvate în mare măsură pe baza unor asemenea dovezi, ea însăși sprijinindu-și uneori argumentația hotărârilor de condamnare pe urmele lăsate de degetele unor făptuitori imprudenți.

Din aceleași rațiuni nici nu și-a pus problema de a scrie bilete. Oricât ai încerca să-ți deformezi propriul fel de a scrie, tot se va găsi în cele din urmă un bastonaș, un semn diacritic sau bucla unei litere care să te trădeze. Iar computerul ar fi însemnat o idee și mai nefericită, pentru că hard disk-ul are o memorie de elefant și te dă de gol fără reținere, chiar dacă ai apăsă pe tasta *Delete* de o mie de ori. Dimpotrivă, metoda la care apelase părea infailibilă. Cu puțină atenție, nu rămâneau nici un fel de urme; în plus, aspectul rudimentar la prima vedere avea menirea de a-l pune pe un eventual anchetator pe o pistă falsă, sugerând un făptuitor de slab nivel intelectual. La toate astea se adăuga plăcerea pe care o simțea în vârful degetelor cât timp robotea peste masă, voluptatea gândurilor pe care le țesea ore în șir.

Cumpăni câțva timp și în cele din urmă se hotărî pentru litera I de la IDIOATO. În cele mai frecvente cazuri primul cuvânt care îți trece prin minte se dovedește a fi nimerit. Își aruncă privirile peste ziarele împrăstiate pe masă și imediat descoperi titlul „INDIVIZI DUBIOȘI AU OBTINUT CERTIFICAT DE REVOLUȚIONAR”. Apucă forfecuța și decupă primul cuvânt, împingând restul ziarului.

Următoarea operațiune presupunea ceva mai multă atenție. Dobândise dexteritate și i-ar fi fost simplu să conducă lamele foarfecei pe conturul literei, isprăvind treaba în doi timpi și trei mișcări. Totuși, procedura pe

care și-a stabilit-o din capul locului căpăta forma unui ritual, însoțit de insulte, muștrări și sfaturi. Pe când urmărea din forfecuță linia literei I de la sfârșitul cuvântului „INDIVIZI”, repetă în gând idioato, idioato, idioato! Când o să-ți vină mintea la cap? Ți-ai găsit cu cine să te pui, te bombardez cu scrisori până n-o să mai ai aer. N-ai decât să ceri protecție cât poțeste, nici Interpolul nu te scapă din ghearele mele. De ce Miruna, de ce? Nu ne simțeam minunat împreună sau ce s-a întâmplat? Adu-ți aminte de serile când redactam hotărâri sau ascultam muzică, Doamne, ce frumos era! Dar zilele fierbinți din Creta nu au fost minunate? M-am înșelat eu sau ce?

Simți că i se sfâșie inima și-i gata să plângă amarnic. Îi veni în minte ultimul seminar la care au participat, unde Miruna a întâlnit un fost coleg de facultate. Nu s-a întâmplat nimic între ei, în mod cert, nu se putea înșela. S-au plimbat, au servit masa, atâta tot. Și tocmai de aceea i s-a părut bizar că atunci s-a produs declicul, tragedia. Dintr-o dată buna ei prietenă a început s-o ocolească, iar la întoarcere, fără să o fi avertizat, a luat alt tren, pentru ca în zilele următoare să evite orice explicație. Refuza discuțiile intime, pretextând că nu se simte bine, că e ocupată pe moment și altele de acest fel. Nici la telefon nu s-a putut scoate ceva de la idioata asta, ce să mai înțelege? Nu-ți vine să te dai cu capul de pereți? Dar i-o va plăti ea, încât domnișorica îi va cerși în genunchi iertare.

Se răsuci în scaunul rabatabil și se ridică, gândindu-se că ar fi trebuit să facă un duș după joggingul din acea seară. Era în chiloți, păstrase pe ea numai bluza de trening. Ciorapii de bumbac din picioare miroseau a transpirație. N-avea importanță, deocamdată alte treburi o preocupau. Ce ar trebui să facă pentru a impresiona acest sloi de gheață? Scoase din birou sticla cu whisky, luă un pahar din bufet și-l umplu pe jumătate. Își aprinse o țigară și sorbi din pahar, simțind cum lacrimile îi curg pe obraji. Nu-i plăcuse niciodată alcoolul, începuse

să bea în ultimele zece zile. Auzise că e un mod de a-ți îneca amarul și încerca să se convingă de acest fapt, numai că băutura părea să-i înțească durerea din suflet dându-i un sentiment înălțător de martir. Dacă s-ar sinucide, idioata ar regreta oare?

Își suflă nasul într-un șervețel de hârtie și-l aruncă ghemotoc pe birou. Acolo se aflau calculatorul, ziare decupate, un tub de lipici, foarfeca, foaia de hârtie pe care se definitiva viitorul mesaj, obiectele ce o ajutau să-și ducă la capăt această muncă periculoasă. Ignorase din start orice risc la gândul că numai Mirunei îi era dedicată toată activitatea. De dragul ei tăia și lipea litere, de dragul ei strecura plicurile în cutia poștală punându-se în situații riscante. Mesajele aveau menirea precisă de a aduce oița rătăcită pe drumul cel bun. Nu intenționa să-i producă nici un rău, Doamne ferește! Socotise că amenințările o vor înspăimânta bulversând-o și determinând-o să caute protecție în brațele sale. Dar deocamdată calculul ei părea greșit. Miruna se izolase definitiv, refuzul de a încheia un dialog părea fără recurs.

Printre lacrimi, analiză cuvintele lipite literă cu literă pe coala de hârtie: „AI SĂ RĂSPUNZI DE HOTĂRĂRILE TALE”. Urma să mai adauge IDIOATO, renunțând definitiv la cuvântul CORUPTO care-i mai dădea târcoale. Mesajul rămânea astfel într-o deplină ambiguitate pentru că „hotărâri” nu semnifică neapărat sentințe judecătorești. Numai să termine țigara, nu obișnuia să fumeze în timp ce lucra. Gustă din scotch și, după câteva fumuri, stinse țigara în scrumiera plină de pe colțul biroului. De obicei fuma în balcon, dar de câteva seri nu mai ieșea din cameră pentru a nu-i fi observate mișcărilor. Trăgea storul camuflând încăperea ca sub așediu. Prefera să-i fileze ea de după fereastra care o atrăgea ca un magnet.

Stinse lumina și ridică jaluzelele, încercând să străpungă cu privirile bezna adâncă de sub pinii din celălalt capăt al blocului în formă de L. Acolo se afla punctul lor de supraveghere, la vreo douăzeci de metri de scara pe care locuia Miruna. Nu reuși să distingă ceva în zonă, dar era sigură că staționau în acel loc. Observase mașina iscoditoare, tăcută și sumbră, în urmă cu câteva seri, pe când își făcea ultimul tur de alergare. Doi indivizi stăteau la pândă în spatele parbrizului întunecat, încredințați că până la urmă răbdarea lor va da roade. Tenacitatea și convingerea că făptașul va săvârși o greșeală erau armele pe care urmăritorii le puneau la bătaie. Cunoscându-le, ea putea ușor să le contracareze. Nu trebuia să se precipite și în nici un caz să intre în panică. N-aveau nici un motiv s-o bănuiască, deși comportarea Mirunei din ultima vreme părea mai mult decât bizară. Nici sora Mirunei nu dovedea mai multă bunăvoință, cerându-i de fiecare dată să le lase în pace. Amândouă puneau aceeași placă. Ceva nu era în ordine. De aceea se impunea să ia în calcul varianta cea mai proastă.

Străbătută de un gând confuz, se smulse de lângă fereastră. Dar dacă ar contraataca? Putea foarte bine să acționeze pe două fronturi. Cum de nu-i trecuse prin minte o chestie atât de simplă? Era mijlocul cel mai eficient de a le abate atenția. Acceptând că ar fi mirosit ceva, propria ei victimizare ar trebui în mod logic

să risipească orice bănuie. Nu avea decât să pună biletul într-un plic și să-l predea a doua zi președintelui instanței. Amenințări îi erau deci adresate și ei, dar spre deosebire de Miruna refuza orice protecție. Nu înțelegea să dea bătăi de cap și altora, se descurca singură. Și nici nu lua în serios amenințările astea, de ce se face atâta tevatură în jurul unei chestii de doi bani?

Cuprinsă de ușoară exaltare, aprinse lumina și privi prin încăperea vraiste. Niciodată nu dăduse dovadă de aptitudini de mare gospodină, însă în ultima vreme nu-i mai stătea capul la dereticat. O neorânduială cumplită se statornicise în întreaga garsonieră. Patul rămas desfăcut peste zi, haine aruncate de-a valma pe fotoliu, ciorapi și dosare împrăștiate la picioarele biroului. Se deplasa îngândurată în mica bucătărie de alături, încercând să ignore vrful de vase nespălate, și deschise fereastra pentru a se aerisi.

Înviorată, se întoarse în camera prin care mai plutea fumul subțire de țigară, gustă puțin scotch și apucă forfecuța. Cum mesajul nu era adresat Mirunei, decupă imediat prima literă felicitându-se din nou pentru idee. În felul acesta le-o trage la toți, își spuse și izbucni în râs, mirată că-i trecuse prin cap o expresie atât de vulgară. Își aminti că nu pusese muzică pe calculator; de obicei asculta Chopin și plângea pe saturate, încredințată că o dată cu lacrimile elimina și amarul din suflet. Renunță la muzică, hotărâtă să termine cât mai repede treaba. Degeaba suferea în singurătatea camerei sale, important era să acționeze.

Trecu la cealaltă literă, mânată de graba ce se alimenta dintr-o furie neputincioasă și reținută. N-ar fi crezut că idioata e în stare să-i dea papucii, după câte a făcut pentru ea. O mucoasă lipsită de personalitate, pe care o domina la toate capitolele, se răzvrătește pe nepusă masă și fără nici o explicație, ce mai poți înțelege? Și precis n-a fost capul ei, iar intervenția străină dădea situației o notă de tragism insuportabil. Cineva stătea în spatele ei, punând la bătaie eforturi serioase pentru a le despărți. E înglodată în datorii la bănci, cum a făcut rost de 15.000 de euro în câteva zile, nu-i ciudat? I-a împrumutat această sumă fără termen și fără chitanță în urmă cu vreo opt luni, trecând-o în sinea sa la capitolul pierderi, calculând că prietenia lor e mai presus de orice. Fusesse o investiție menită să cimenteze legătura lor, pe care Miruna o folosisse ca acot pentru apartamentul cumpărat atunci. Și dintr-o dată îi dă cu tifla restituindu-i banii în plic prin președintele instanței, situație mai umilitoare nici nu-ți poți imagina.

Termină de decupat literele, trase coala de hârtie și începu să le lipească. După ce litera își ocupa locul ei, ștergea lipiciul de pe margine cu un șervețel. Evident reacția Mirunei nu a fost cea așteptată. O cunoștea bine, cât e de prăpăstioasă și cum se pierde cu firea din orice, în mod logic i-ar fi cerut ajutorul dacă s-ar fi simțit amenințată, cum o făcuse de atâtea ori, reînnoind o legătură ce părea cândva indestructibilă. Erau de nedespărțit de aproape doi ani, au mâncat din același covrig și au băut din aceeași sticlă cu apă; se îmbrățișau după fiecare succes și au dormit de câteva ori în același

pat. Se simțeau ca niște surori și-și dezvăluiau cele mai intime gânduri, de unde atâta subită înrâncenare?

Ce m-aș face fără tine? se întreba uneori Miruna. Și dintr-o dată s-a înstrăinat și o consideră dușman, refuzându-i orice explicație între patru ochi. *Te rog să mă lași în pace, Liana*, o soma acum la orice încercare de apropiere. Simți un val de fierbințeală inundându-i pieptul și din nou îi dădură lacrimile. Se simțea singură și fără un pic de noroc. Nici nu avea cui să se plângă, nimeni nu i-ar fi înțeles durerea. N-ar fi dat decât peste dispreț și, cu siguranță, s-ar alege cu acuze de hărțuire. Nu-i rămânea decât să se compătimească singură, un sentiment sfâșietor, dar care o înălța în proprii săi ochi dându-i senzația de martiraj. A suferi din dragoste era semn neîndoielnic de noblete.

După ce isprăvi cu lipitul, reciti textul bolborosind: „AI SĂ RĂSPUNZI DE HOTĂRĂRILE TALE, IDIOA-TO”. Împături foaia și o înveli într-un șervețel de hârtie. Își dădu imediat seama că, dacă schimbă destinația mesajului, precauțiile astea devin inutile. A găsit biletul în cutia poștală chiar în dimineața aceea și l-a citit de câteva ori, deci amprente ei *trebuie* să fie pe hârtie. Își scoase mânușile, aprinse altă țigară și goli paharul cu whisky. Încercă să-și amintească trăsăturile Mirunei și nu reuși. I se întâmplase la fel și în seara precedentă. O față rotundă și zâmbitoare ce se estompa treptat pentru ca de undeva din spatele imaginii șterse să se contureze exact chipul unei copile de zece ani, cu fundițe și breton. Părea că un pictor zugrăvește un portret peste altul. N-avea îndoieli, imaginea aparținea Marietei, o verișoară, prima ei dragoste din adolescență, fata care a avut parte de o moarte atât de stupidă, cu țeasta strivită sub tractorul tatălui ei. Ieșise pe neașteptate de după poartă în întâmpinarea părintelui său și, înainte ca acesta să frâneze mastodontul ucigaș, a alunecat sub roata din spate. Brrr, cât a mai suferit și atunci!

Simți răcoarea ce pătrundea din bucătărie. Trase un fum lung de țigară, amânând să se deplaseze pentru a închide fereastra. Își mai turnă un degetar de whisky și așează sticla în dulăpiorul biroului. Și dacă totuși, în ciuda măsurilor de precauție luate, va fi descoperită? Lumea avea să se spargă într-o explozie uriașă, iar ea va fi pusă la stălpul infamiei. O vor încătușa și târi prin instanță, poate chiar va fi condamnată. Vaga ei reprezentare despre pușcărie căpăta tușe grotesti. Se vedea siluită de către alte femei într-o celulă întunecoasă, poate chiar și gardiencele vor da o mână de ajutor, drept răzbunare pentru observațiile caustice pe care uneori le făcea în sala de judecată. Auzise că în penitenciar zilele unui fost magistrat sunt amare din cale afară, toți căutând să dea cu piciorul răzbunându-se pe sistemul considerat opresiv. Și părinții ei, mândri nevoie mare că au fată judecător, prețuiți pentru cinstea și munca de cadre didactice în târgul acela prăfuit, deci părinții ar intra în pământ de rușine. Nu, în nici un caz. Mai curând își punea capăt zilelor. De urgență e necesar să se pregătească pentru tot ce e mai rău.

Nu-i era somn și nici nu se simțea în stare citească o carte sau să redacteze vreo hotărâre. Tresări auzind zgomotul unei mașini pe stradela din fața blocului, apoi se

lăsă liniște. Se apropie de fereastră și ridică puțin storul, numai că din acest punct nu reușea să observe ce se petrecea sub apartamentul ei. Partea cu adevărat proastă era incertitudinea cu privire la momentul în care polițiștii au început să supravegheze apartamentul Mirunei. Poate că sub ochii lor s-a strecurat în scara blocului, pentru ca la prima oră a zilei următoare în cutia poștală să fie descoperit un alt bilet. Cum să nu facă legătura? Acum probabil așteptau să o surprindă în toiul acțiunii pentru a avea dovada de netăgăduit a faptelor. Nu știa nimic sigur și nesiguranța îi sfredelea creierul și măruntaiele.

În acest moment mai exista o șansă. O circumstanță atenuantă nu era de neglijat. Dacă, să zicem, ar recunoaște, așa și pe dincolo, a fost o glumă ca între două prietene? Poate am exagerat, nu mi-am dat seama de consecințe, însă n-a existat pic de răutate. O păcăleală, nimic altceva, Miruna, bolborosi. Își aținti privirile spre fotografia înrămată de pe colțul din dreapta biroului. Era păstrată acolo pentru a-i aminti de zilele fierbinți și fericite din vara trecută, o mirifică nebulie pe care o credea fără sfârșit. În costume de baie, cele două tinere sunt îmbrățișate pe o plajă grecească. Ea se află în stânga, tunsă scurt, cu fața ascuțită și trupul băiețesc, muscular. Alături, ceva mai scundă și plinuță, Miruna râde arătându-și incisivii. Fetele se țin de mijloc, îmbrăcate în costume de baie identice, roșii și cu bulinuțe albe, iar în spatele lor plaja face o curbă pierzându-se în valurile albastre cu nuanțe verzui.

Încercă să-și amintească la ce se gândea în acel moment. Putea doar să-și închipuie că nu se gândea la nimic, bucurându-se de soare, de apa caldă și de nisipul fierbinte, fericită să simtă inima prietenei sale bătând alături. Nu-și dorea nimic altceva, decât ca acea clipă să se dilate la infinit, absorbindu-le în dulce mângâiere pentru întreaga lor viață. N-a fost să fie, circumstanțe fatidice și pe care nu reușea să le priceapă o transformaseră pe neașteptate pe Miruna într-un sloi de gheață, un pietroi fără suflet. Recunoașterea nu era o tactică de luat în calcul, pentru că moaca asta ar fi capabilă s-o toarne fără nici o remușcare, poate chiar ar căuta s-o și înregistreze cumva. Niciodată nu și-a închipuit că e în stare de atâta nerecunoștință, își spuse, simțind că o podidesc din nou lacrimile. Întoarse fotografia și o dosi după calculator, socotind că nu-i cazul să-și alimenteze nefericirea. Își șterse nasul cu un șervețel de hârtie, lăsându-l apoi să cadă la picioarele biroului. Se ridică din scaun, cuprinsă brusc de o hotărâre. De urgență trebuia să se debaraseze de toate hârtiile și ustensilele de pe birou, să șteargă orice urmă a faptelor sale. În caz că i-ar trece cui-va prin cap să-i facă vreo vizită, toate astea ar fi dat-o de gol ca și cum i-ar fi strigat în gura mare vinovăția.

(Fragment din romanul cu același titlu)

Daniel CORBU

Banchetul

Conform înțelegerii, tânărul sosi pe la orele amiezii. Avea un fel de emoție adolescentină și, când l-am invitat să ia loc în salon, era atât de ezitant, încât am avut o clipă impresia că vrea să o ia la fugă. „Problema e delicată, începu el, pentru că e vorba de sora mea, Martha. Toți din familie îi știu repulsia față de bărbați. Totuși, de câteva luni, în fiecare vineri, la ora șase seara, primește vizita unui bărbat pe care l-am bănuțit a fi din lumea voastră, a scriitorilor, filozofilor, mă rog, a artiștilor. Chiar prezența mea aici e delicată, pentru că mă aflu în calitate de spion al familiei mele.” Scoase din buzunar o casetă, pe care a început s-o învîrtă în mîini. „Aici, spuse, este dovada ultimei ședințe, ca s-o numesc așa. Martha locuiește în aceeași casă cu noi, dar, din spirit de independență totală, a ocupat două camere în aripa stînga, cu intrare separată. La îndemnul mamei, am început să spionez aceste întâlniri misterioase, cum le spune ea. Nimic ieșit din comun. Așezați în fotolii, beau cafea și discută. De fiecare dată aceeași perioadă de timp. După mai multe întâlniri, mi-am dat seama că era folosită clepsidra dăruită Marthei de bunicul Herbert, cu o durată de curgere a nisipului de fix douăzeci și opt de minute. Cu un microfon instalat discret sub măsută, am obținut această casetă: un dialog care modestei noastre familii de contabili i se pare o vorbire în dodii, și pe care, ca vechi prieten, vă rog să-l descifrați.”

Tînărul lăsă caseta pe măsută și se grăbi spre ușă. Avea să se întoarcă la cîteva ore, după rezultat. Privind case-ta, m-am gîndit că nu mai vizitasem de ani buni familia Mandel, pe cînd Martha era încă studentă. Îmi imaginam că voi decipta cine știe ce mesaje cabalice sau din alte practici oculte.

Curiozitatea nu-mi lăsa răgaz. Mi-am tras casetofonul aproape și mi-am adus cîteva foi de hîrtie. Era vorba de cu totul altceva, un dialog livresc sută la sută, la care n-am făcut decît să notez, la fiecare replică, numele autorului, un fel de fixare de copyright.

Martha: „Ave, Augustin!” (Steiner)

Augustin: „Bonjour, tristesse!” (Marguerite Duras)
„Bonjour, ma petite savante!” (Molière)

Martha: „Din nou împreună.” (I. Grecea)

Augustin: „Te miră?” (Papini)

Martha: „Nu credeam c-ai să mai vii.” (Topîrceanu)

Augustin: „De ce?” (Druță)

Martha: „Omul e o făptură inconstantă.” (Shakespeare)

Augustin: „Ce-i drept, întîmplările conduc pe oameni, și nu oamenii întîmplările.” (Herodot)

Martha: „Doar ceea ce nu cunoaște nimeni, aproape că nu se întîmplă.” (Apuleius)

Augustin: „Ce simplu: redînd întîmplarea tuturor lucrurilor, le-am eliberat de robia scopului.” (Nietzsche)

Martha: „Cel mai trist e cînd chibzuința este învinsă de întîmplare!” (Syrus)

Augustin: „Să fim liniștiți, apocalipsa se amână în fiecare dimineață cu 24 de ore.” (Thornton Wilder)

Martha: „Să aprindem lumina!” (Lenin)

Augustin: „Mai multă lumină!” (Goethe) „E întuneric ca-n cur!” (Céline)

Martha: „Desigur.” (Tupan)

Augustin: „Ce cald e aicea la tine/ Și toate din casă...” (Bacovia)

Martha: „Merg s-aduc cafeaua” (Cărtărescu)

Augustin: „Ea făcea cea mai bună cafea./ Să încep chiar așa/ Cu o tautologie, cu o tautofonie?” (Cezar Ivănescu)

Martha: „O vrei mai dulce?” (I. Teodoreanu)

Augustin: „Nu!” (Eugen Ionescu)

Martha: „Despre ce vorbim azi?” (Piru)

Augustin: „Nu știu!” (Mușina) „E nevoie doar să începem. Restul îl va aduce contextul.” (Sallustius)

Martha: „Cine începe, are jumătatea înfăptuită.” (Horațiu)

Augustin: „Trebuie să îndrăznesc, fie că reușesc, fie că nu.” (Euripide) „Mai întii despre iubirea cea fără de hotar.” (Blaga) „Pe urmă, despre libertatea filozofării și filozofarea libertății.” (Yung) „Cine ne ajută?” (P. Groza)

Martha: „Dar ne avem pe noi înșine, și pe cîtiva alții, și e frumos să regăsești în tine și în cei cîtiva o lume.» (Hölderlin)

Augustin: „Să-ncepem!» (Vianu)

Martha: „Sub semnul clepsidrei?» (Clezio)

Augustin: „De acord!» (Fănuș Neagu)

Martha: „Puterea obiceiului este tiranică.» (Syrus)

Augustin: „Totuși, dintre toate lucrurile, cea mai plăcută e noutatea.» (Ovidius)

(Zgomot. Probabil al clepsidrei întoarse și așezată pe masă).

Martha: „E timpul. Doamne, vara a fost lungă!» (Rilke)

Augustin: „Ca orice fenomen abisal, Erosul e o aproximare de absolut.» (Grigurcu)

Martha: „Te contrazic.» (Daudet) „Erosul e starea de ebrietate a instinctului.» (Grigurcu)

Augustin: „Nu iubim cu adevărat decît atunci cînd iubim fără motive.» (A. France)

Martha: „Iubirea este ca febra, ea se naște și se stinge fără ca voința să aibă cea mai mică contribuție.» (Sthendal)

Augustin: „S-ar putea să ai dreptate.» (Buzura) „Iubirea e ciumă veselă, sirenă înșelătoare, rău plăcut, șarpe drăgălaș, furie atrăgătoare, săgeată aurită, lanț special, moartea talentului, spinul inimii, clocotul mării, incendiul lui Pluton.» (S. Da Ferrara)

Martha: „Iubirea-i un echivoc: sufletul cere un lucru și trupul răspunde cu altceva.» (Orestano)

Augustin: „Și asta, pentru că nu exclude teluricul.» (Ciopraga)

Martha: „Cerul visează stele, pămîntul amor.» (Eminescu)

Augustin: „De vină e mai ales femeia.» (Al. Dumas)

„Oare cerul a creat această comoară de minuni pentru a face din ea lăcașul unui șarpe?» (Valéry)

Martha: „Cîte capete, atîtea păreri.» (Terentius)

Augustin: „Îndrăgostiții merită închisoarea, ba chiar și biciul. Motivul pentru care îndrăgostiții nu sînt, totuși, pedepsiți și tratați astfel, și faptul că acest fel de nebunie se dovedește a fi atît de răspîndit, este că biciuitorii sînt, la rîndul lor, îndrăgostiți.» (Shakespeare)

Martha: „Se pare că dragostea întuneacă mintea la toți: și celor cu judecată, și celor lipsiți de ea.» (Menander)

Augustin: „Cu cît iubim mai mult, cu atîta se întărește absurdul. Nu din lipsă de dragoste aleargă Don Juan din femeie în femeie.» (Camus)

Martha: „Ce să înțeleg?» (Noica) „Sau nu trebuie din capul locului să iubim pe cineva, sau odată ce i-am arătat iubirea, s-o cultivăm zi de zi.» (Panciatantra)

Augustin: „Parcă n-ai ști.» (Lilă) „E cu neputință să iubești și să fii înțelept.» (Bacon) „Iar iubirea este primejdia celui solitar.» (Nietzsche)

Martha: „Să ne-ntoarcem la paradigmă!» (Marin Mincu) „O, slăbiciune, numele tău e femeie!» (Shakespeare)

Augustin: „Nu credeam că-i tot aceea/ De te razemi pe o umbră sau de crezi ce-a spus femeia.» (Eminescu)

Martha: „Într-un text tantric se afirmă că iubita predestinată iubirii trebuie să aibă ochi violeți.» (Ginsberg)

Augustin: „Mi se pare o naivitate.» (Ulici) „De obicei regii, femeile și lianele îmbrățișează ceea ce se află lângă ei.» (Panciatantra)

Martha: „Chiar așa?» (Zilieru)

Augustin: „Vai, dragostea femeii! Ce lucru încîntător și înspăimîntător, totdeodată.» (Byron)

Martha: „Într-un fel, dragostea e o religie egoistă.» (Creția)

Augustin: „Iubesc puțin cei ce-și divulgă iubirea lor altora.» (Shakespeare)

Martha: „Judecata trupului nu-i întru nimic mai prejos decît cea a spiritului» (Camus)

Augustin: „Iată și o concluzie pe măsură.» (Marino)

„Iubirile mari sînt rezervate oamenilor mari.» (Cervantes)

Martha: „A fi mare înseamnă a fi neînțeleș.» (Emerson)

Augustin: „Nu de măreție e vorba.» (Andru) „Măreția unei credințe se măsoară cu îndoielile ei.» (Camus)

Martha: „Cine nu crede în destin, înseamnă că n-a trăit.» (Cioran)

Augustin: „Omul poate forța destinul.» (Marx) „Omul e făcut să caute fericirea.» (Alain) „Iar spiritul omenesc își trece cea mai mare parte din timp cu dorința și cu speranța.» (Oxenstierna)

Martha: „Orice început de iubire e o promisiune a fericirii.» (Ibrăileanu) „Iar cei doi dușmani ai fericirii omenesti sînt prea multa așteptare și plictiseala.» (Schopenhauer)

Augustin: „Adesea omul își este sieși dușman.» (Cicero)

Martha: „Dușmani sînt pretutindeni.» (Ana Pauker)

„Un dușman este soțul pentru femeia adulteră, așa cum un dușman este luna pentru hoț.» (Veda, 7)

Augustin: „Să nu ne depărtăm prea mult!» (Jules Verne) „Ce avem în discuțiune?» (I.C Brătianu)

Martha: „Iubirea ce rotește sori și stele.» (Dante)

Augustin: „Bine, bine!» (Mihuleac) „La urma urmei, ce vor oamenii?» (Gorki)

Martha: „Aur, mărire și amor.» (Eminescu)

Augustin: „Chilon spunea că aurul se încearcă prin foc, iar omul prin aur.» (Pascal)

Martha: „Să nu vorbim de bani!» (Isărescu) „Banii sînt utopie în stare concentrată.» (Kurt Vonnegut)

Augustin: „Omul e totuși un zeu care-și amintește de cer.» (Lamartine)

Martha: „Aș spune altfel.» (Patapievici) „Omul înalță ochii la cer și vede păianjenii din tavan.» (Jerzy Letz)

Augustin: „Greșești!» (Buzura)

Martha: „A nu greși nimic și a izbîndi în toate este doar privilegiul zeilor.» (Simylus)

Augustin: „Iar ne depărtăm.» (Chiriță) „Vroiam să spun că iubirea cea mai intensă este cea amestecată cu primejdie.» (Camil Petrescu)

Martha: „Eu cred că a învinge fără primejdie înseamnă a triumfa fără glorie.» (Corneille) „Iubirea adevărată acoperă mulțime de păcate.» (Seneca)

Augustin: „Cea mai primejdioasă ispită este aceea care ne face să greșim din dragoste pentru virtute.» (Shakespeare)

Martha: „De iubire se topește omul.» (Romica Puceanu) „Să ne-ntrebăm fără uimire.» (Steinhard) „Este iubirea un păcat?» (Minulescu)

Augustin: „Păcatul repetat distruge mintea, iar acela care și-a pierdut mintea regretă mereu păcatele sale.» (Mahabharata)

Martha: „Și cât e de păcat să repeți păcatul?» (Sf. Augustin)

Augustin: „Păcatul își are sintaxa lui sau chiar este o sintaxă.» (Lévinas)

Martha: „Universul însuși este o sintaxă.» (Octavio de Roméu)

Augustin: „Oprește-te clipă!» (Goethe) „Iar mergem prea departe!» (Șolohov) „Un lucru ca dragostea, care nu are măsură și nu admite chibzuință, nu poate fi tratat după principii și metodă.» (Horațiu)

Martha: „De acord!» (Fănuș Neagu)

Augustin: „Să schimbăm dicțiunea ideilor!» (R. Bartes) „Dintr-o luptă mică nu poate rezulta o glorie mare.» (Sophocles)

Martha: „Dar calea excesului duce fără greș la palatul înțelepciunii.» (Blake)

Augustin: „Înțelepciunea nu e același lucru cu filozofia.» (T. Ghideanu)

Martha: „Aștept măcar un argument.» (De Gaulles)

Augustin: „Înțelepciunea a fost întotdeauna cinică.» (Enzo Siciliano) „Înțelepții mi se par niște filozofi ratați.» (Paleologu) „Căci dacă admiri de la început lucrurile mărunte, te arăți nevrednic de cele mari.» (Epictet)

Martha: „Aceasta ne-o dovedește istoria.» (Ceașescu)

Augustin: „Historia, adică viciul de a vedea mereu prezent un trecut irecuperabil!» (Siciliano)

Martha: „Ce-ai zis?» (Beniuc)

Augustin: „Spuneam că acestui *mundus phaenomenon* în care stăpânește întâmplarea, îi stă la bază totdeauna și pretutindeni un *mundus intelligibilis*, care stăpânește întâmplarea.» (Schopenhauer)

Martha: „Și ce propui?» (Woody Allen)

Augustin: „Trăiește-ți clipa!» (Saul Bellow)

Martha: „În felul ăsta ne-nfundăm cu totul.» (A. Pleșu) „Să accedem la sens!» (Nae Ionescu)

Augustin: „Ce e-n gușă, și-n căpușă.» (Creangă) „Îți dau voie să-ndrăznești!» (Joyce)

Martha: „Deci» (N. Panaite) „Philosophia perennis!» (Leibniz) „Filozofia este medicina sufletului.» (Cicero) „Dar după cum nu e de nici un folos medicina dacă nu vindecă boala din corp, tot așa nu e de folos nici filozofia, dacă nu alungă răul din suflet.» (Pythagora)

Augustin: „Cel mai mare dintre filozofi arăta că atunci când învățăturile filozofiei pătrund într-un om pervers și decăzut, ca într-un vas spurcat și murdar, ele se schimbă, se transformă și se strică.» (Gellius)

Martha: „Să nu vorbim de cei cărora le crește mîrșăvia precum mustățile.» (Golding) „Pentru mine, un filozof mort este mai important decît un imbecil care respiră.» (Corbu)

Augustin: „De ce să nu transtextualizăm cu realism, ca orice ciolovec?» (Luca Pițu) „Nu putem vorbi mereu în abstracto!» (Engels) „Ar trebui coborît pînă și-n iad, unde personajul pozitiv este diavolul.» (Jerzy Letz)

Martha: „Ca să ai parte de adevărata libertate trebuie să fii sclavul filozofiei.» (Seneca)

Augustin: „Să te ferească Dumnezeu de femeile care au studiat filozofia!» (Cioran) „Dar hazardul este primul ministru al norocului.» (Pascal)

Martha: „Să nu părăsim străduința apodictică a gîndului ales întru filozofie» (V. Gherghel)

Augustin: „Atunci, s-o luăm sistematic!» (Makarenko) „În lume totul are o cauză și un efect.» (Voltaire)

Martha: „Ca de exemplu.» (Emil Iordache) „O vacă a mîncat sticlă pisată și a fătat un vițel mic.» (Eugen Ionescu)

Augustin: „Glumești, dar nici chiar așa!» (Lefter)

Martha: „Aristotel spunea că rădăcinile filozofiei sunt amare, dar roadele dulci.» (Diogene Laertius) „Prin urmare, Fericirea e cea mai rîvnită pozitivitate a filozofiei.» (D'Omerson)

Augustin: „Fericirea supremă e anevoie de dobîndit, atîta timp cît omul nu face o efortare eroică.» (Panciatantra)

Martha: „Dar nu e imposibil.» (Vozganian) „Pînă și imposibilul e ca vinul care, de-l bei, te-n-suflețește.» (Emily Dickinson)

Augustin: „Vezi tu?» (Vasile Proca) „Ne rezumăm să atingem lumea ca și cum ar fi un vâl palpabil.» (Siciliano)

Martha: „Pămîntului îi place ploaia sublimului văzduh.» (Euripide)

Augustin: „Acum ascultă ceva și mai frumos!» (P. Everac) „Luați-mi tot. Extazul să rămînă!» (Emily Dickinson)

Martha: „Fericirea este promisiunea eternității.» (Unamuno)

Augustin: „Numai dacă vremea ar sta locului, am putea vedea lămurit ce-i etern.» (Eminescu)

Martha: „Ça ne donne pas du courage!» (Malraux)

Augustin: „De umbra unui nor, de prietenia unui ticălos, de grîne noi și de femeie te poți folosi prea puțin timp; tot la fel de filozofie și avere.» (Tantrakyayika)

Martha: „Până la urmă, omul nu are parte de nimic desavîrșit?» (Goethe)

Augustin: „Deasupra lucrurilor. Neantul.» (N. Danilov) „Și tăcerea.» (Dalai-Lama) „A vorbi înseamnă a te expune tautologiei.» (Borges) „Iar acei care caută să demonstreze lucruri evidente, fac la fel ca acei care vor numai decît să arate soarele cu lampa.» (Aristotel)

Martha: „Atunci vorbirea noastră n-are nici o nouă?» (Noica) „Dar aceste întrebări, ca niște răni?» (Vallejo) „Cine sîntem, de unde venim, încotro ne îndreptăm?» (Gauguin)

Augustin: „Totul se intersectează.» (Dan Barbilian) „Și totul se amestecă.» (Curie) „Temnițele sînt clădite cu pietrele Legii, iar Bordelurile cu cărămizile Religiei.» (Blake) „Mărșăluim continuu prin acest labirint fără ieșire.» (Alain Robbe Grillet) „Aici însuși Timpul e un labirint.» (Borges)

Martha: „Nu există timp uniform, absolut, există niște serii de timpuri.» (Stephen Albert)

Augustin: „De aici ne vine tragedia.» (Iova) „Specia umană nu poate suporta atîta realitate.» (T.S.Eliot)

Martha: „La ce bun» (Hölderlin) „Totul.» (Cărtărescu) „Ce ne rămîne?» (Blandiana)

Augustin: „Cartea de nisip» (Borges) „Lumea e o carte cu un număr infinit de foi infinit de subțiri.» (Alvarez de Toledo)

Martha: „Astfel, rămînem în mărunte căutări.» (Diane Wakoski) „Cine ne mai poate salva?» (Asimov)

Augustin: „Nici măcar nisipul clepsidrei.» (Jünger) „Mai sînt doar cîteva fire.» (Agatha Christi) „Poate pentru scurtă vreme» (Piaget) „Pavilionul Purei Singurătăți.» (Ts'ui Pên)

Martha: „Și așteptarea temei viitoare:» (Manolescu)
„Despre Karma și Nirvana.» (M. Eliade)

Augustin: „Nirvana. Pare imposibil ca acest cuvânt să nu însemne ceva încântător.» (Borges)

Martha: „Tocmai de aceea!” (Iaru)

Augustin: „Rămîne de văzut» (Bill Clinton) „Poate doar despre Moarte, pur și simplu.» (Cimpoi)

Martha: „Adică retragerea din gândirostviețuirea empirică.» (Luca Pițu)

Augustin: „Oricum Moartea rămîne ultima instituție care inspiră încă un pic de respect.» (Karel Capek)

Martha: „Timpul ne-a fost măsurat.» (Preda)

Augustin: „Să ne oprim aici!» (Columb) „Orice-nceput se vrea fecund.» (Blaga)

Martha: „Good bye!» (Hemingway)

Augustin: „Adio, pică frunza...” (Bacovia)

Martha: „Auwiedersen!» (Freud)

La orele serii mă aflam mult prea absorbit de traducerea cărții lui Oswald Spengler, „Der untergang des Abendlandes», așa încît, din camera mea de lucru, abia am auzit soneria. Am deschis și l-am poftit înăuntru pe tînărul care se arăta nerăbdător.

- Ați reușit?, mă întrebă înfrigurat.

- Caseta și foile pe care-am transcris-o sînt pe măsută.

- Și?... Ați găsit ceva... Cuvintele erau continuate de gestul mîinii, mișcîndu-se deasupra capului, care vroia să-nsemne: „ceva din altă lume?»

- Nu!, am spus. Totul aparține acestei lumi. Și am adăugat, mai mult pentru mine: raționale.

S-a apropiat, a luat micul teanc de hîrtii și a-nceput să citească, foaie după foaie. Stăteam în picioare lîngă măsuta din salon și observam cum crește dezamăgirea pe fața tînărului.

- De necrezut!, spuse la sfîrșitul lecturii, nici măcar unu la sută din replici nu sînt originale?

- Nici măcar!, rostii apăsător. Astfel realizăm că nu ne aparținem și că sîntem produsul ultimelor trei-patru milenii de gîndire culturală. Ca să mai adaugi ceva, ar trebui să-ți dicteze o forță divină, pe care noi, traversați de atâtea limite, precum marea de pești, n-o putem cunoaște.

Tînărul aruncă foile pe măsută cu un gest de lehamite, luă caseta și se-ndreptă spre ușă, mormăind un „mulțnesc, bună seara”, după care i-am mai auzit, mai multe secunde în șir, pașii cadențați pe alea întunecată.

Adrian G. ROMILĂ

Sfârșit de liceu

-Băi, acumă vă întoarceți, așaaa... sssst, nu mai vorbiți... vă îndreptați spre ușă, încet... stați cu fața spre cameră, băi.... Dușule, șterge-ți lacrimile... Picipoaca, o batistă n-ai, că-ți strălucește fața de plîns?... așaaa, e bine... ieșiți unul câte unul, cu fața spre cameră, am zis, ca să vă prind pe fiecare, cum plecați... buuun, lasați ușa deschisă... acumă liber la toată lumea!

Era finalul cursului festiv al clasei a XII-a H, ultima oră din viața lor de liceeni. Pascu, profesorul lor de filosofie și dirigintele lăsase organizarea acestei ore deosebite pe mîna lui Vasile Caia, șeful clasei și cel mai dezghețat dintre băieți. Se pregătea pentru relații internaționale, la București, zbîrnăia de cunoștințe, așa cum zbîrnăise tot liceul. Era ascultat și iubit, avea un fel de autoritate recunoscută în secret de toți. Oricum, taciturn și melancolic cum era, Pascu n-ar fi putut face ceva ca lumea sau la fel de strălucitor ca deșteptul de Caia. Așa că se retrăsese într-un colț, după micul său speech de diriginte, și-i predase butoanele

șefului clasei printr-un semn larg, ce voia să însemne „Dă-i drumul, Caia, dragule, eu mi-am făcut treaba!”. Acuma, după discursurile profesorilor și ultima strigare a catalogului, după baloanele eliberate din mîinile elevilor și florile date dascălilor, șeful clasei filma cu o cameră digitală Panasonic ieșirea tuturor colegilor din sala de clasă, într-un fel de regie a plecării definitive din liceu, mă rog, din vîrsta liceului. Fuseseră foarte emoționați, mulți aveau ochii umezi, se spusese cuvinte frumoase și se făcuseră urări pe viață, fiecare rostise două-trei propoziții la despărțirea de profesori și de sălile în care-și petrecuseră adolescența, se cîntase *Gaudeamus*, la final. Profesorii, și ei ușor nostalgici, rămăseseră în bănci, așteptând ca Vasile Caia să le dea și lor semnalul de plecare, pentru că pe ei trebuia să-i filmeze așa, cum rămân în urmă, ca niște boboci cuminți, așteptând o nouă generație. În sfârșit, pe ușa clasei a ieșit ultima fată. Caia s-a întors cu obiectivul spre profesori, i-a

trecut încet în revistă, la urmă și pe diriginte, care-i făcuse cu mâna complice, apoi le-a dat și lor liber.

– Gata, mă scuzați, vă puteți ridica! Vă mulțumesc mult, am terminat și cu dumneavoastră!

Urma o parte mai relaxată a momentului, petrecută tot în clasă, unde se reîntorseseră cu toții. Se pusese muzică, piesa „Ani de liceu” a Stelei Enache era power-play-ul, se desfaceau șampanii, se serveau cafele și coniacuri, se discuta pe grupuri, se schimbau adrese de mail și numere de mobil, se promiteau reîntâlniri, se făceau poze. Profesorii preferați erau chemați mereu în mijlocul grupurilor de absolvenți, pentru blitzuri memorabile. Vocile se întretaiau, formând un murmur general, spart de râsete și de clinchete de pahare. „Doamna, faceți și cu noi?” „Domnul diriginte, haideți și aici, puțin!” „Stai, bă, să mă bag și eu între voi!” „Stai să-mi leg cravata, și mi-au căzut și pantalonii!” „Băieți, haideți odată, faceți poza aia, că nu mai pot sta încordată!” „Hai noroc, baftă la bac!” „Băi, să iei bacul, băi, și la facultate, că te omor!” „Aveți adresă de mail, doamna profesoară?” „Ce parolă de mes aveți, că vreau să mai vorbim, dom’ prof?”

Pascu, după ce mai privi o dată spectacolul, învăluindu-și elevii cu o privire caldă, îi lăsă pe toți în clasă și ieși discret în curte. Liniștea de afară contrasta cu rumoarea și veselia dinăuntru. Îl izbi căldura puternică, de mijloc de iunie. Coborî scările de la intrarea în liceu și se așeză pe banca cea mai izolată, mascată de crengile lăsate la pământ ale unei sălcii. Își întinse picioarele, se lăsă pe spate, pe spătar, își descheie vestonul bleumarin și cravata vișinie, la gât. Se îmbrăcase scrobbit pentru moment.

Nu-i plăceau deloc sfârșiturile, finalurile de ciclu. De fiecare dată terminarea școlii, a liceului, a facultății îi provocaseră o melancolie dureroasă. Nu putea suporta să se despartă de oamenii cu care stătuse atât, în atâtea clipe și în atâtea locuri și cu care construisese ceva: un timp comun, o catedrală uriașă, nevăzută, în care încăpeau întotdeauna toți și în care se simțeau în siguranță. Toți plecau de fiecare dată, la sfârșit, fără certitudinea că-i va mai întâlni. Firele nevăzute, ca de păianjen, cu care se simțea legat de ei se rupeau dureros la capăt și-i trebuiau două-trei zile ca să-i treacă melancolia. La fel se întâmpla și cu generațiile cărora le era diriginte, în ciuda experienței și a anilor trecuți. Îi vedea patru ani cum cresc și se maturizează, le asculta păsurile și cunoștințele, vorbea cu părinții când vreunul făcea vreo boacănă, le motiva absențe și-i mustra, le organiza excursii, chiar dacă observa că ei nu sunt întotdeauna încântați de prezența lui tăcută și sobră. Și acum, să-i vadă cum pleacă, mai mult, bucuroși că pleacă? Văzuse crescând mustățile și bărbile băieților, le auzise vocile îngroșându-se de la un an la altul, văzuse șoldurile fetelor rotunjindu-se, le întrezărise sânii crescând sub bluzele tot mai decoltate, îi văzuse sărutându-se, mergând de mână, făcând crize de gelozie, ascultând disperați muzică la căștile din urechi, bâiguind lecții învățate din obligație, și acum, unde se vor duce? Se obișnuise într-atât cu ei, încât nu voia să-i știe departe de el, nu voia să-i știe devenind bărbați și femei decât undeva, aproape, sub privirea lui. Voia să-i poată oricând întreba, să-i exaspereze cu sfaturile și cu citatele din înțelepții greci și nemți, să le contemple istoria în veșnică mișcare.

Vasile Caia coborîse și el în curte și-și căuta un loc unde să se odihnească. Era roșu, de la căldură și de la șampanie, și transpirat. Îl văzu pe Pascu și se îndreptă către banca

lui. Se așeză cu un oftat greu, își puse grijuliu camera de filmat lângă el și-și dezbracă sacoul. Trecură minute bune de tăcere.

Cum e, Caia, s-a terminat?

Nu, domn’ diriginte, mai e puțin. Să-i mai lăsăm... ne luăm și noi rămas bun, nu? Și profii se simt bine. Am făcut la poze!

Da, da... Dar ne mai întâlnim. Mai e banchetul acuși...

Păi după el, chiar că gata cu liceul, cu școala, domn’ diriginte! Plecăm... plecăm la facultate, plecăm de-acasă, nu ne mai stresează nimeni!

Urmară iarăși câteva minute de liniște. Se auzeau mașinile din stradă, ciripitul păsărilor și muzica din clasă. „Ani de liceu/Cu emoții la română/Scumpii ani de liceu/Când la mate dai de greu!/Ani de liceu/Când ții soarele în mână/Și te crezi/Legendar Prometeu!”. Caia zâmbi, ascultând refrenul Stelei Enache și se uită departe, peste gardul de la terenul de sport. Eh, anii de liceu!

Caia, chiar, ce-o să faci după? Nu mai țin minte ce-ai scris în fișa aia...

Păi, la relații internaționale, în București. O pun de-o bursă afară, de nu în primul an, în al doilea, apoi o tai și nu mă mai întorc pe-aicea, nici să mă tai. Nu mi-e frică nici de muncă, nici de învățat, doar știți.

Aha! Și restul?

Care restul?

Păi, Duțu, de pildă, sau Carpovski... Ei ce fac?

Duțu pleacă la taică-su, în Germania, nici nu mai dă la facultate, numai să ia bacul. Carpovski, cu premiul lui întâi pe țară, de când cu vizita în State, atuncea, are deja loc rezervat la Harvard. Clara, pleacă și ea, la maică-sa, i-a promis c-o bagă la facultate în Italia. Iluță, la Cluj, la jurnalistică... Remeș, tot la București, da’ la informatică...

Mda... Nu rămâne nici unul pe aici, nu?

Nu, domn’ diriginte, cine să rămână? De ce să rămână?

Nu știu, ziceam și eu...

Noo, nu prea rămâne nimeni. Da, nimeni. Toți pleacă, dacă stau bine să mă gândesc. Nici tolomacul de Popică, și ăsta o taie în Spania, toți ai lui sunt în Madrid. Găsește el niște câpșuni de cules, niște străzi de făcut, p-acolo.

Începuseră să iasă de la cursul festiv. Curtea se umplu de voci, de râsete, de chicoteli, de chemări pe nume. Muzica se oprise, iar câțiva din băieți cărau stelajele și sticlele goale în portbagajul unei mașini. Profesorii, câte doi-trei, se îndreptau spre poartă, să plece, dar elevii mai stăteau de vorbă și mai făceau poze. Pascu îi privi și văzu ce frumoși erau, îmbrăcați de sărbătoare. Simți că i se pune un nod în gât, o senzație destul de cunoscută.

Caia, tu ai mailul meu, și mobilul. Poate mai vorbim.

Cum să nu, domn’ diriginte, sigur, o să mai vorbim! Vă mai sun, vă mai scriu... Mai trec pe la dumneavoastră când vin în vacanțe, poate mai ieșim la o bere...

Pascu auzea promisiunile astea la fiecare sfârșit de an. Nu erau respectate aproape deloc. Dar era bine că se făceau.

Se ridică încet, mormăind un „mă duc un pic la...” și călcă rar în partea opusă grupurilor gălăgioase de absolvenți. Dădu colțul în spatele liceului, unde era terenul de baschet, și se opri sub unul din plopii ce mărgineau aleea. Coborâ capul în pământ, strânse din ochi și-și puse ambele mâini peste față. Se șterse pe obraji și pe mâini îndelung cu batista lui mototolită, oftă adânc, își aranjă cămașa, sacoul și cravata, apoi se întoarse către curte.

– Asta e, în sfârșit...

Dan Bogdan HANU

Ultimele pagini (însemnate și resemnate) din enciclopedia romanțată a visului (și, uneori, coșmarului) (Creșteri și descreșteri)

Refrain pentru refraier(it)i:

„Cip cip cip/ microcip/ vreau să fii și tu aici/ sub piele la păcălici” (extras din hitul *„După cipul și apdatarea lui Dumnezeu”*)

> Resetarea la matcă, replierea în matricea-mumă, obli-gîndu-mă să revin, de oriunde m-aș fi încumetat, la ce mi-a fost scris, hărăzit, deși altul, mereu altul, cu alt bagaj de amăgiri, cu altă muniție, va pleca de acolo, scriind de fiecare dată altceva decît s-ar fi convenit. N-am avut șansa de a scrie pentru mine, eu, cel care bate străzile, trăiește, pal-pită, leoarcă de emoții, congestionat de stări, împovărat de amintirile săltate în cîrcă, cel ce adună și ajunge doldora de lucruri pe care vrea să le deșarte pe foaie, înaintînd funam-bulesc, să nu-i scape ceva, de cîte ori dă să se așeze la masa de scris, se vede substituit, un altul se strecoară acolo, un altul ce știe de toată agoniseala și, pîrînd a ține seama de ea, o crîmpește, o face ferfeniță, păstrînd ici colo crîmpe-ie prizărite, ciosvîrte de umbre, pălălaia unei emoții, toate străine, îndepărtate, de aici, din strada unde mă trezesc ne-dumerit, ca un hamal batjocorit, silit s-o ia de la capăt.

Deviaționist și evazionist incorigibil, fără astîmpăr. Me-reu, neostoit avocat al propriei c(l)auze, resemnat cu – și resemnînd – o cauză fără măsură, căci nu mai ajunge să-și slobozească efectul. Avocat de neplătît. Profesînd onoarea de a rămîne fără onorariu. Cauza? Dezamăgitor de sim-plu: memoria. Procesul pe care îl pune pe rol, alimentîndu-l prin perpetuumul fascinației: pînă unde poate mer-ge fidelitatea față de memoria personală? Cumva pînă la înghețarea completă a prezentului, pînă la dezintegrarea sa ca timp social? Din dorința masivă, motivată împotriva oricărui rudiment al instinctului de conservare, ca totul să

rămînă neclintit, s-a născut monstruoza serială: fresca vieții lăuntrice, ajunsă la opul XXI, egal, din nefericire doar ca număr, cu secolul pe care, de altfel, îl neagă, oglindin-du-i diformitățile. N-ar fi nici un motiv serios pentru a ne închipui că nu e altceva decît un joc, o mostră a gratuită-ții, desigur, ceva mai bizară, îngrijorînd, poate, pe alocuri, totuși... și totuși, se făcea că, încă se mai face, nu e. Și un bonus teoretic, o șfichiuire teoretică, *a touch of theory*: aco-lo unde, asemenea unei tumori, e localizat excedentul de trăire netransmisibilă, intransitivă, adiabatică, literatura se voalează, se resoarbe, e consemnată de propriile sale limite și devine casantă, ca pagina pe care tocmai scriu – la rîndul ei, obișnuită să suporte mai curînd literatura decît realita-tea! –, friabilă, se exfoliază și se mîntuie în pulbere.

> Iată cu ce ne blagoslovesc intensele timpuri mediatice, pe care le străbatem ca pe o perdea continuă de noxe: pru-ritul analist, mîncărimea limbistică, linguală, de cele mai multe ori insuficient susținute/ sponsorizate și cal(ibr)ate neuronice & stoluri de prezentatoare ale căror voci te duc cu gîndul că, spre sfîrșitul fiecărei fraze răpăite penal, ar suferi o pareză subită & stilul de lătrăi guturali al grosului prezentatorilor promo duc la mutanți fon(et)ici: marș la victorie! (în loc de mergi la victorie), Caterinca de Medici etc. Prăpădul cu ștaif.

> Dimineața, cca. 730, mă strecor copleșit pe holurile facultății, sînt într-un spital în care revin mereu, în ace-leași perioade ale anului, aproape zilnic (și silnic), ori-cum, cu o regularitate demnă de alte finalități/ finalizări, în niciun caz de sechele. Revenim în acest spital *in disgu-ise*, pentru controlul regulat, eu și boala mea incurabilă (unde ar trebui să existe și o fișă clinică, de evoluție a bolii, probabil e chiar cea pe care o completez chiar acum,

scriind aici): lipsa pasiunii pentru tot ce se întâmplă aici. Absență pentru care sînt plătit, sub înaltul patronaj al unei înțelegeri tacite și sinistre în felul ei: să las această absență să-mi ronție lent și eficace, să-mi consume prezența (prezentul). Ratînd la nesfîrșit, exemplar, aceeași întîlnire fixată. Maladiile fără leac, cînd sînt subvenționate, (se) rezelează (ca) necesități înțelese.

< Anumite înclinări ale luminii cernute prin frunziș ii dau ceva din unduirea irepetabilă, străvezie, a perdelei de apă a unei cascade. Rămii pe loc, străfulgerat, dar e dedublarea obișnuinței, căci ești undeva departe, alunecat pe toboganul înfiripat din luminiscente difuze.

< Aici, unde revin ca acul ce sare – Cesare, ave! – regăsind aceeași piesă muzicală, ca bastonul orbului, care cunoaște micul șant pîpășit și statornicit înaintea pragului. Dar nu mai e de mult muzică, e scrișnet, e fricțiune metal pe metal. E dispunerea, pe alocuri serială, a topoilor acestui oraș, firește, nu un serialism în clar, *de facto*, ci unul susținut de o convenție, vizibil prin lentila acestei convenții intim(ist)e, una pe care amintirea o introduce mereu în joc, ca pe o carte măsluită. Derularea impersonală a fundalurilor aproape neorealiste, fundalurile care lucrează de zeci de ani, îmi dăluiesc stările și îmi șlefuiesc gîndurile, au săpat în mine, *pour toujours*, un lacaș, un altar al solitudinii, imun la vîltoare. Griurile acestui oraș – pus, cînd de vis cînd de realitate, la îndemînă, dar care nu se întîmplă niciodată să fie I. – mi-au împăstat drumurile, adunate, îngemănate aici, ca niște turme de nori pămîntești, în care poți intra, locui, pentru ca într-un tîrziu să ieși, iar cerurile se răzgîndesc, intră și ele în joc, adastă ușor încurcate, acceptînd uniformă gri, în prelungirea zidurilor, a fațadelor, a calcanelor oarbe, cerurile mereu clăbucite, pe care marele șpacu al vîntului arareori reușește să le limpezească. Griurile, imensele diafragme, griurile cu lentoarea lor persistentă, acaparînd minimalist dincolo și dincoace. În toate, zăngănit de amintiri, zale adăugate unei armuri ce sporește concomitent cu suspendarea utilității ei, trupul dinăuntru s-a împușinat într-atît că nimic nu-l mai poate vătăma, nici măcar atinge. Dar cu amintirile e mai mult decît atît sau, mai corect, nu e doar atît. Cu ele lucrurile stau ca și cu instalația din *Invenția lui Morel*, cazi pradă unei duble înșelăciuni dacă crezi că ele sînt tezaurul pus deoparte pentru zilele negre (care?, căci toate sînt astfel!), că ele te apără, nu, adevărata lor misie e aceea a unor proiectoare-luminatoare, care derulează la nesfîrșit faptele, chipurile, gesturile, vorbele, evenimentele celor dispăruți sau absenți, într-un prezent ce, indiferent pe ce nivel s-ar situa față de timpul inserat de amintire, e unul depopulat, al dezastrelor. Deșertăciuni.

> Ajuns, 18.04.2009, în ajun de Paște, întors în I., nu departe de pragul 47, primul Paște pe care nu-l fac în B. A fost, și de această dată însă, necesară imersiunea, împînșită de bolgiile ei, porția de irealitate, ce n-avea cum să lipsească, de irealitate și nu de vis. Efectul injectiei de irealitate va trebui să mă țină de data asta doar 12 zile, ceea ce stinge problema sevrăului!

> Cel ce o ține dintr-o lovitură de imagine într-alta, își înstrăinează taina lăuntrică pînă ce o pierde definitiv, se tabularizează (și întăblează), devine bidimensional, om-afiș, om-poster(modern, eventual). E o relație compensatorie, pe principiul vaselor comunicante.

> Sensibilitatea și felul ei de a te introduce, pe nesimțite și irevocabil, într-o teorie a hazardelor, cu nuanțele și categoriile ei spectrale, acest pînjenis care, cu timpul, te sufocă, te încălcești, nu mai poți înainta, nu mai are rost s-o faci, e ca un ecran virtual ce îți dezvăluie orice detaliu, livrat și reglat la o desăvîrșită *pixelitate*, așadar rămii pe loc, indisponibil, văzînd totul și chiar mai mult de atît, asistînd neputincios însă, fără a mai face nimic, chiar mai puțin de atît. Ceva care ar fi mers și în regim de poem, cu viteză mai mare, desigur, și pe o țesătură de scurtcircuite: scrisul, mă rog, scriitura, sprijinit(ă) pe o bibliografie ce arată ca elefanții dalinieni, povara lor maximă fiind să întrețină iluzia înaintării pe picioare de păianjen; altfel, cel adîncit în biografii e cel sortit să se înalțe. Surprins în plin exercițiu al grației, o clipă înainte de a se nărui. Tot ce am scris în aceste caiete e o colecție de concreșteri ale singurătății, de lanțuri și structuri derivative și disipative, pornind de la doar cîteva nuclee de indicibil (de epifanie și experiență interioare, nelocalizabile, neidentificabile în nomenclatorul discursurilor literare). Și iată cum neputința își țese anxietatea, o (în)scrie ca pe un tatuaj pe întinsul vieții, iată imensul travaliu mărturisitor, penitent, al neputinței, desigur...

< Parafrazînd un banc zemos și grobian, mă apropii vertiginos de data la care pot spune dintr-o suflare: pentru o vreme, îndatoririle de prestator servicii la cooperativa AL. I. Cuza nu mă vor mai încurca la mers.

> Luciditatea ca revers al instinctului de conservare. Aici, luciditatea dezvoltă un metabolism *à rebours*, auto-anihilant, al celui ce își profesează distanțele, delimitările, rupturile, abdicările, de (la) tot ce presupune/ propune actualitatea și căile ei inform(al)e, apărînd angajaților sistemului, pi(l)onilor săi învederați, etichetabil ca sceptic. Actualitatea din care sistemul confecționează, pînă la un punct, în versiunea ei oficială, un ambalaj convenabil, avantajos; actualitatea-marionetă, flexionată de mîna forte a sistemului, expandată însă, deja, în spasme necontrolate, extenuată, excedată, cumva, de îndelungatul, programaticul mers împotriva firescului naturii umane, presărată cu blocaje aleatorii, brăzdată de inerții neprevăzute, actualitatea...împănătă de strategii de anestezie tehnice, pozitivistice, de consultanță, ideologice, în fond, aducînd la dimensiuni insectiforme demnitatea. Discursurile minimalist, neo-eclecticist, al sincretismelor și (e)fuziunilor spiritualiste, al simulacrelor și *gadget-urilor*, al reducerii vieții la o funcție fiziologică și, la celălalt pol, apropiat pînă la suprapunere, la o funcție de performanță & concurență & competiție & ș. cl., funcții obișnuite să primească, să absoarbă, să înghită *valori* din orice domeniu de apartenență, din orice tronson epistemic sau cultural. Luciditatea ca insurecție în plan lăuntric, instaurînd însă, aici, un alt tiran, mizantropia. Urmare firească a mizanscenei ce, în lucizi, nu poate infuza/ injecta decît lehamite, silă.

< = > Există (vre)o legătură logică între *martor* și *mortar*? Dacă îi vom concede logicii un eșafodaj speculativ, iată o astfel de legătură: cum justiția nu poate fi concepută altfel decît construită cu martori, aceștia din urmă sînt mortarul edificiului justiției.

> De citit (ascultat) declarațiile, discursurile, luările de poziție, interviurile celor ce reprezintă noduri esențiale în rețeaua sistemului, puncte de generare/ inserție a

poeticilor și politicilor ideologice și evenimentțiale, dar și de filtrare/ distribuire informală și imagologică. Vom ieși, după ce le-am parcurs, împleticiți, copleșiți, covârșiți de amploarea, anvergura, ambitusul, grandoarea, flexibilitatea, somptuozitatea, *glamour-ul* – și lista ar putea fi considerabil prelungită – construcțiilor (constructelor) ideatice, angrenate și asamblate, imbricate, toate, într-o perfectă, etanșă ambiguitate, menținute la presiune ideală, sub protectoratul înaltei ambiguități. Seducătoare, nici vorbă, polisate și expuse ca un șir de pandantive, în spatele lor nu se întrezărește însă fundalul asumptiei, de nicăieri, din nicio articulație a lor nu țîșnește scînteia, străfulgerarea verdictului, a diagnosticului, a soluției. Nimic ritos, răspicat, nici un puseu de radicalitate, care ar putea aprinde fitilul unei angajări, al unei implicări. Incantații îndreptate parcă, rostite, către o instanță artificială, incantații ce se simt datoare să opereze și să producă disjunctii și clivaje, să scurtcircuiteze frecvent logica colectivă – sic!, ha, ha! & aferenta cenușă'n cap! – , simbolistica reprezentărilor celor sortiți, în viziunea restrînselor, empireicelor cercuri, să mișune și să foșgăie brownian. Vom găsi aici inși captivi ori proiectați neobosit într-un perpetuum mobile al emancipării, ceea ce, să recunoaștem, cel puțin în planul psiho-emoțional, e un sport (destul de) extrem și, totodată, pentru uzul intern al elitelor, inși datori vînduți emancipării, dependenți de generoasele ei doze. Or, „emanciparea”, pe care e prudent și recomandabil s-o zăgăzuim/ protejăm cu ghilimele, se știe, numai părere bună nu are despre empatie, drept pentru care, aceasta din urmă nu se va regăsi sub nicio formă pe listele de protocol ale celei dintîi.

Enunțurile, înlănțuite sub umbrela unui relativism suveran, sînt, *in nuce*, exonerate de presiunea ce ar trebui să asigure fluiditatea – pînă la finalitate – a diagnosticului. Nici un freamăt, nici o tresărire a identității în cabrarea lor impecabilă, de-a pururi însă imaginea, PR-ul, ingineriile de luat ochii & maul, RGM-ul (în traducere liberă și s-cădere așijderea a prestigiului: ruptul gurii la mocofani). E sacrificiul cerut de posturile excelenței: a fi mandatat să..., abilitat să..., acreditat să..., astfel că nouă, restului, destul de mare și neconsolat, comprimat și condamnat, prin forfecări de aseptice norme & proceduri la o minoritate de opinie și opțiune, ne revine a ne exersa în decorativa pasiune de a colecta zîmbete dintr-o vastă recuzită: de la înduioșat(oar)e, trecînd prin detașat condescendente sau cinic condescendente, la cele dezarmate și, într-un tîrziu, la cele distincte (adresate), ținînd de cazuistica speciilor în extincție, ajunse, după un salutar acces de înțelepciune, pe calea cea bună, a dispariției...

Manipularea și-a găsit încununarea, *vae benedictis* (dacă n-o fi corect, sînt de apreciat inovațiile, cu atît mai mult cu cît ele sînt configurate pe geometria variabila a aproximațiilor!), travestiul ideal, inexpugnabil, drapată în teorii permissive (și alunecoase, dar asta nu e trecut în prospect, ține de o dialectică subdusă, a manifestărilor neplăcute pe care viitorul le pune la dispoziție reciclate în senzații tari!) ale devenirii, ale polimorfismului ecumenic sau strict estetic și ale eteroclitului, vria altoiurilor și metisajelor. În fond, dacă unde merge mia merge și suta, unde merge sutana, hai și cu satana.

N-am înțeles de ce – foarte probabil pentru că mi s-a întîmplat aprioric, înainte de a urma efortul pe un făgaș

logic – aceste discursuri, bolți și arcade măiestre, neîndoișoare arcuite pe oțelite osaturi deontologice, acoperă, invariabil, doar acele buncăre exclusiviste, colcăind de interese, oportunități și alte multiple fețe ale voinței de putere, reglată pe resorturi și (a)simetrii perverse. Debușînd, pentru luarea aminte a *outsiderilor*, într-o percepție al cărei loc (pe veci) geometric stăruie, vădînd o comoditate de care pare a nu se mai sinchisi, într-o teorie a conspirației. Batalioane întregi de *outsideri*, adormite în post(-modernism, industrie, istorie etc.).

Discursuri, înlănțuiri de constructe oficiale, reprezentative pentru felia de actualitate tocmai servită = șei necesare pentru a încăleca mai bine, mai eficient, calul troian al interesului de grup, tot mai dificil de configurat și, prin ricoșeu, de contracarat. Discursuri în continuă, progresivă debarasare de acele tipuri de logică fondate pe un *pattern* etic. Înscriș, peste capul tău, într-o cursă ireversibilă: vizibilitatea nu ți-o asigură ceea ce ești, ceea ce te animă, ci numai relațiile cu altul – cu condiția să fie cine trebuie – prin felul în care te poziționezi față de obiectul/ subiectul exterior, prin modalitatea de a te externaliza, de a te încadra într-o paradigmă a funcționalului. Și...nu cred că piața liberă a intersubiectivității face legea aici.

> Vria amestecului, beția și extazele sale ne vor duce pînă acolo unde vom fi dizolvați/ dezintegrați în construcțiile discursive *manu & mentis propria*, degradate de implementarea și obligația de a metaboliza perpetuu a unor rigori pur speculative, fără omologie reală.

> Mai întîi se fixează o predispoziție, cu cît mai puțin și ostentativ explicită, cu atît centrifugarea configurată de inelele de creștere ale construcției ce va să urmeze va fi mai eficientă, mai tranșantă, va genera un magnetism mai puternic. Deși, totul e întreținut de o iluzie; întreaga construcție nu-i altceva decît șlefuirea predispoziției inițiale, spre consacrarea ei. Nu știu de ce, dar așa încep și se petrec toate.

< Din zonele de reflecție (asupra lumii) alăturate iese acel puzzle pe care cutezăm a-l numi *imago mundi*. De ce ar trebui să le aplicăm un tratament prin excludere, ca și cum n-ar exista un loc pentru toate, ca și cum penuria, sărăcia semnificațiilor, ar fi motorul ce pune în mișcare lucrurile, din teama de redundanță cumva? Mai degrabă și mai aproape de aspirațiile noastre, din fatalitatea că fondurile disponibile sînt (drastic) limitate! Dar și pentru că scena pe care se perindă și se răsfăț brandurile e șubredă, iar decorurile și culisele se clatină în pioneze, înțesate de sufleuri nevrotici!

> Acum, cînd tot ce e *tare* e o invitație subită spre a activa resorturile deconstrucției, noi, marginalii, cufundați în formolul depresiei, nominalizați *in corpore* la titlul de mari și iluștri anonimi, mai zvîcnim la răstimpuri, o vom mai face o vreme, străfulgerați, răstigniți de suficiența experților.

> Dacă ar fi să stabilesc o echivalență între mine și unul dintre personajele lui Coover, J. Henry Waugh, ar trebui să încep prin a recunoaște cum ajunsesem să practic, cîndva, ceva similar, ceea ce m-ar rostogoli, destul de abrupt și neconvingător, spre o concluzie năucitoare: supraviețuiesc, de nici mai mult nici mai puțin decît fo 33 de ani, propriei demențe, culmea, și cu rezultate pe care nu m-aș încumeta să le neglijez, deși le trec, de cele mai multe ori

sub tăcere, pe cauze, însă, de nepotrivire cu timpurile și cu paradigmele lor pripit formate. Pe de altă parte, ce ne facem dacă mai adaug că, în plină restriște, în plină urgență a demenței, mai și treceam pe răboj frumoase și-raguri de decari, împușcați la varii discipline? Acceptînd convenția demenței – care dă seama doar despre felul apăsător în care literatura postmodernă forțează baierile patologicului –, să admit că am disciplinat-o (dar, de unde aceste resurse, de vreme ce demența, instalată dinăuntru, mai întâi pe acestea le termină?), am ordonat-o, i-am dat chiar un lustru și am recondiționat-o și uns-o ca monolog; aparatul monologal ca proteză ce amplifică identitatea sau măcar ecoul ei, într-o lume în care sîntem asediați, asurziți de ceea ce, din afară, sîntem îndemnați să facem, dislocați de aceste hublouri sparte prin care, oricînd, putem fi expulzați din fuselajul sinelui. Bref, aș propune să nu fim atît de duri, atît de inflexibili și nesăbuiți, încît să atribuim respectiva simptomatologie demenței, ci unui anume tip instabil, insuficient conturat și predispozițiilor sale spre un evazionism ce, ani și ani mai tîrziu, iată-l preschimbat, luîndu-se în serios, dibuind un liman în hemoragia lumilor lăuntrice, colțuroase și heterotopice, irregulare, străbătute însă de aceeași dominantă: demistificarea convențiilor care articulează o realitate oficială în acte, artificială în fapte. Așadar, S-A DESCHIS SEZONUL DE GHILOTI-NĂ...HEMORAGIA A ÎNCEPUT. Sună asta a demență?

> Vom ajunge pînă acolo unde ne vom simți atît de bine, încît nevoia de a mărturisi va dispărea, un *fait accompli* al hedonismului. Se va destrăma pînă și nevoia de a fi reperabili (ar fi caduc să mai vorbim de recuperabili!); cufundați, contopiți în anonimatul strict al virtualității vizuale, prinși în mîzga vîscoasă a unui hedonism paroxistic, autodizolvîndu-și substanța în mutațiile pe care le-a stîrnit.

< A propos de titlul hitului de sub titlu – vai, vai, ce esopic! –, nu există *adaptare* fără *apdatare* (scuze pentru substituția vocală, dar lanțul sări cînd apăsai pe pedală!).

> (Sîntem) De cele mai multe ori, mașinuțe tragice și ticăloase, roind nevolnic, roboței dezorientați, în ciuda vanităților, proiectelor, și unele și altele, neapărat homerice, a competițiilor în a căror horă, plini de petele aspirațiilor, dorințelor, rîvnelor, altfel, bine dosite, ne (sur)prinde o mică și neînsemnată hernie a calendarului.

< Fiecare fațetă a identității mele – aș fi scris personalității, însă prefer ca acest deliciu să cadă în sarcina altora! – are în spate un resort al fricii, este un artefact al fricii sau, mai abrupt spus, o aparență, un paravan după care *the fear marches on*. Celor care nu le sună prea creștinește, le recomand să-și reorienteze agerimea spre alte zări, unde ea le va fi răsplătită cu adevărat, nu pusă la îndoială. Adevăr grăiesc vouă, și răspicat o fac, cel pentru care fiecare zi e botezul reînnoit al vulnerabilității nu e ceea ce cred ceilalți despre el, ci chiar ceea ce el însuși a aflat despre sine.

> Un subiect care ar fi dezirat o soartă mai bună, dar cum așa ceva cere un surplus de energie și de efort... Hățișurile ce răsar de cîte ori mă apuc de scris, asaltul sutelor de poteci ce se bifurcă apoi, la rîndul lor. Zici că alegi întotdeauna ceea ce știi mai bine, dar, cine știe? Nici măcar hermeneuții nu pot garanta asta. Fără, aparent, nicio legătură, asta mă face să mă gîndesc la suspendarea moralei, la trecerea ei întru cele tăcute, atunci cînd, în discuție sînt puși scriitori valoroși. Tocmai în cazul lor, dimensiunea

morală ar trebui să fie pe măsura operei. Un halou aporetic stăruie deasupra ambelor.

> Cum va fi arătat viața mea fără toată această risipă bizară de a ține, de a fi mereu de partea dezmoșteniților (nici măcar de o manieră haiducească, fătîșă, aceea ar fi stîrnit încă, poate, o brumă, ceva rudimente de respect), de partea celor hărăziți să nu aibă ori să nu merite noroc, o față luminată a sorții întoarsă către ei, un gest al providenței, cum va fi arătat fără acest giulgiu discret, ajuns, cu vremea, o pojghiță pizmașă, în lipsa acestui giulgiu ce, totuși, a reușit s-o tulbure, să facă din ea un palimpsest ilizibil, indescifrabil aproape?

> Încondeierile administrative, birocratice – ar fi prea mult, oare, să le numim inginerii? – cu tot *know how-ul* lor, sting, acoperă, amorteșc, rezolvă totul, ca o *anestezie letală*.

> De la un capăt la altul, opiniile, perspectivele, viziunile mele, sînt doar *declarații de neavut încotro*. Pe cît mi-a fost în putință, m-am străduit să deviez, să curbez traiectoriile fixate de obscurele interferențe între experiență, educație, acumulările pe cont propriu, cu pronunțat iz autodidactic, intuiția din ele își trage seva. E greu de crezut în străfulgerări, iluminări *ex nihilo*, sînt rarissime și, foarte probabil, nu mi-a fost dat să fiu vizitat de ele, mi-au rămas încordările din carcerele tăcerilor mele, dar, o natură trimisă pe front fără minimul echipament de autoapărare, necum cel specific și complicat al șarjelor expansioniste, e degrabă năpădită de resemnare, învăluită de lung metrajele, de bandajele ei, ce nu mai sfîrșesc...

< Toate disparițiile mele, tot mai lungile absențe, din peisajul literar, sînt, într-un timp al simulărilor vrac, la scenă deschisă, simularea supremă, a îngropării, auto-îngroparea, forma poate cea mai nespectaculoasă, mai anti-rating, de coeficient PR zero, cea mai dură însă, de prag maxim al anduranței, cochetînd cu colapsul aotoidus, cel mai apropiat de esența self-distrucției. Îndreptățit a epigrafiă: dau orice șansă (de a se întîmpla ceva) pentru o absență. *Coincidentia oppositorum* în dublă formă, eroism ce zace în miezul neputinței și simulare dizolvată la contrapunctul ei, autenticitatea întrupată din straturi groase de renunțări și retrageri. Nadir și zenit contopite, aduse în coincidență.

< În România (Literară, ce-i drept) se izvodește, în silențioasă rîvnă, cu neprecupețită arguție, o monumentală lucrare, C. C. continuă să înalțe coloana fără sfîrșit pe soclul *Istoriei...* lui Manolescu. În fond, zilele și nopțile oricărui învățăcel sînt subîntinse de visul sau pariul de a converti descendența dintr-un mentor, în ascendență asupra acestuia. Așa (ne) și trebuie.

> Obiceiu – nesupravegheat de acum, intrat pe făgaș involuntar – de a trage cu coada ochiului, de a mătura, de a scana din *clin d'oeil*, locurile, punctele și nodurile, bornele afective înșirate pe firul vieții: ferestre, case, bănci, scuaruri, statui, porți, ca și cum, cu teamă, dar, totuși, fără a putea să te stăpînești, ai vrea să afli dacă cineva, un apropiat de demult, se mai află încă acolo și teama de a nu-l mai recunoaște, de a-l găsi prăbușit sau, pur și simplu, de a fi silit să-i refaci, ca la o reconstituire, prezența, teama aceea care, orice s-ar întîmpla, te soarbe în măruntaiele ei.

< LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI un mesaj tonic: Ne (re) vedem la mine pe site(-ul arheologic, *y compris!*).

Povestea lui Macoază, spusă de el însuși, despre ce a făcut la Paris și cum a încercat să ajungă la Londra

Am ajuns la Paris cu un euro în buzunar și-am stat acolo patru zile. Tovarășul meu de drum mi-a spus în Gară să-l aștept cinci minute să ia bilete pentru Bruxelles, și dus a fost. Tot învârtindu-mă prin preajma Gării, am dat de un român la cerșit. Cică: „Azi am făcut 90 de cenți.” Și avea 24 de ani. Mi s-a plâns că de o lună tot strânge bani să se-ntoarcă în România și-a ajuns abia la 60 de euro. I-am zis: „Bă, tu n-ai mâini, n-ai picioare? Te vād mare, înalt. Du-te la muncă, ciordește, fă ceva.” Și-atunci l-am întrebat: „Știi cumva vreun magazin mare?” „Este aici un Mondoplex.” „Unde?” „Uite-acolo! Da’ eu zic să nu furi.” „Bine, bine!” Și mi-am luat patru ciocolate, două halvale și vreo cinci beri. Am ieșit ghebos și m-am dus direct la el. „Băiete, ia ține oleacă traista!” Și-am început să mă descarc. El cică: „Băăă!” „Ce «Băăă!»? Hai pa!” „Îmi dai și mie o sticloanță?” „Ia de-aici, dar nu pe gratis. Cari tu traista în locul meu. Și să știi că eu n-am venit în Franța pentru o ciocolată și câteva beri. Ce se vinde mai bine pe-aici, ca să fac și eu un ban de țigări, de una, de alta?” Cică: „Merge parfumurile. Doar unul să iei. Și ai grijă să nu te vadă nimeni, că-i bai.” I-am zis atunci: „Parfumu-i mic, nu? Dacă iau unul, nu pot să iau și patru?” Ăla a început să râdă. L-am întrebat ce parfumuri se dau mai bine și cu cât. „Dacă iei din alea la 60 de euro, capeți 25 pentru fiecare.” „Tu arată-mi locul, că mă descurc eu.” „Vezi că-s cu copertă albastră și c-o dungă verde. Sunt cele mai căutate de marocani.” Și m-am întors cu șase parfumuri, dar nu din alea la 60 de euro, de care-mi spusese românul ăla, ci parfumuri care s-au dovedit a fi la 150 de euro bucata. Dacă nu cunoșteam! Era de la sine înțeles că orice magazin mare are și ginitori, nu doar camere video. Cum am intrat în raionul de parfumuri, l-am și depistat pe unul.

L-am învârtit după mine până l-am amețit. Luam câte un parfum de pe raft și, în vreme ce mă prefăceam că-l studiez, cu cealaltă mână apucam altul, îl puneam pe primul la loc și luam altele două în același timp, întocmai ca la alba-neagra, iar ginitorul nu mai știa la un moment dat câte parfumuri trecuseră prin mâinile mele și câte fuseseră în dreptul meu, ca să poată constata dacă nu cumva îmi intrase vreunul pe sub mânecă. Șaizeci de euro am căpătat pe ele. Mi-am cumpărat țigări, am băut câte o cafea la McDonalds, i-am dat ăluia cinci euro pentru companie, pe urmă i-am făcut viteză. După o oră, m-am întâlnit iar cu el. Mai era cu un român și o româncă. I-am întrebat unde aş putea dormi la noapte. Mi-au spus că la o părăseală unde merg și ei chiar în clipa aceea. Așa că am luat metroul din Gară și am mers toți patru până la capăt de linie, de unde ne-am continuat drumul pe jos. La un moment dat, românul pe care îl întâlnisem la cerșit ne-a spus s-o luăm înainte, că el are de rezolvat o problemă. În dreptul părăselii, unde erau niște boscheți, celălalt român mi-a spus să-i aștept pe el și pe femeia lui, fiindcă merg să cumpere ceva de mâncare de la un chioșc din apropiere. Zic: „Hai că stau!” Și m-am așezat pe un bolovan de la marginea drumului. După un timp, apare din boscheți un alt român. M-a întrebat din ce județ sunt. „Din Bacău”, îi răspund fără ezitare. „Vezi că pe-aici e și unul, Gongu, renumitul pârnăiaș din Roman.” I-am zis: „Lasă-mă tu cu Gongu! Spune-mi mai bine dacă am și eu loc aici, printre voi.” Cică: „Nu-i loc și pentru tine, că suntem mulți.” Pe urmă a plecat, a dispărut în boscheți. La scurt timp au apărut de la chioșc românul și româncă, iar românul mi-a zis că ei merg să se culce, iar eu să-l aștept pe celălalt, pe umflat, că mă găzduiește el pe undeva. Curând a apărut și umflatul, care m-a întrebat de ceilalți doi. „Au mers să se culce și mi-au zis să te-aștept pe tine, să mă duci tu.” „Bă, da’ trebuiau să te ia cu

ei, fiindcă acolo unde merg eu nu-i loc și pentru tine. Suntem șapte într-o cameră de doi pe doi.” „Păi cum, m-aduci până aici de la atâta distanță, și-acu’ îmi zici că nu-i loc!” Așa că am luat-o înapoi.

Uitasem unde-i stația de metrou și m-am tot învârtit până am dat de ea. Am tras de-o manetă și-am intrat pe peron cu japca, fără să plătesc. Am mers cât am mers cu trenul până am coborât într-o stație mare, c-o statuie în mijloc. Era două noaptea și-a-nceput o ploaie rece. Nu știam unde să mă duc, unde să parchez. Până la urmă, am dat de-o clădire mare, cu terasă. O mulțime de boschetari de toate națiile stăteau îngrămădiți unul în altul, acoperiți cu cartoane. M-am dus la unul care dormea mai ghemuit, să rup o bucată de carton. Cum l-am atins cu mâna, cum a-nceput să se foiască. „Stai locului, sărăcie, dormi numai tu?” Și-am rupt un colț, cu sau fără voia lui. Mi-am zis că trebuie să-l pun sub mine, să nu mă murdăresc, eram cu pantalonii ăia negri, unde mai circul?

În ziua aia, l-am sunat pe Adrian, în Anglia. Cică: „Bă, coaie, dacă ajungi aici, ne descurcăm noi.” „Bine, coaie, uite în clipa asta pornesc.” A doua zi, dau de-un român. Îl întreb: „Ce merge pe-aici să iei ca să vinzi, să fac și eu un ban de plecare?” „Fă și tu o japcă. Fură-i cuiva un telefon mobil.” Și-mi arată o femeie care vorbea la celular. „Du-te, mă, de-aici! Vrei să-nfund pușcăria pentru nimic?” Am stat în banii ăia cât am stat, pe urmă m-am gândit să văd ce-i cu trenul Paris-Londra. Era într-un ȋarc unde n-aveai cum să intri. Camere video peste tot. Și-apoi, ca să ajungi pe peron, trebuia să prezinți biletul de călătorie, or eu ce bilet să arăt? Mi-am zis că aş putea să sar gardul și să mă bag sub el, numai că trenul acela circula cu peste 300 de km/oră. Văzusem eu la televizor un documentar cu titlul «Românii sub tren», însă acelea erau trenuri de viteză mică. Așa că nu era chip de vreo încercare, și-atunci m-am orientat către cursa Paris-Bruxelles. O zi întreagă mi-a luat să afl cum aş putea să ajung în tren fără să fiu controlat de bilet la intrarea pe peron. Mai întâi, am văzut de departe că uşile se închid automat, ca la trenurile din metrou. Pe urmă, am testat vigilența controlorului, care a și pus garda pe mine când a văzut că nu scot biletul să i-l arăt. „Money, money!” m-au luat ei la rost. „Money, money?” o făceau eu pe prostul. Și mi-au dat viteză.

În ziua aia m-am combinat cu un albanez. Știa vreo opt limbi, printre care și ceva românește. Am intrat împreună într-un supermarket, el mă vedea că iau de pe raft câte o conservă sau ce mai luam eu, dar nu-i trecea prin minte că, de fapt, o ciordesc. Când am ajuns afară și-am scos din geacă vreo patru sau cinci cutii, nu-i venea să creadă: „Cum, când le-ai luat?” „Mai contează? Asta-i treaba! Hai acu’ să băgăm la ghiozdan.” Pe urmă, ne-am dus la un bar de albanezi, unde a sărit fiecare cu câte 3-4 euro. Albanezul cu care eram s-a oferit să-mi plătească el drumul până la Bruxelles cu Eurolines-ul. Eu i-am zis să-mi ia bilet chiar în seara aia, că a doua zi n-o să mai am cu ce. Așa a și fost. Imediat am și intrat în banii de drum, ne-am dus la McDonalds, am comandat câte un hamburger, cafea, țigări. Și-mi zice albanezul că aş putea să ciordesc dintr-un magazin marfă pentru niște țigani români care ar fi dispuși să-mi dea 10 euro. Cât de naiv era! Păi ca să capăt 10 euro de la țiganii ăia, ar fi trebuit să ies din magazin cu căruțul. Eu nu-i știu? L-am lăsat special să le vorbească, ca să-l aud pe țiganul șef cum îl repede: „Du-te, mă, de-aici! Eu numai cât îmi trimit femeia și deja rafturile nu mai arată ca-nainte. Trebuie să-mi furi tu? Tu fură pentru tine, că noi știm să ne purtăm de grijă.” Mi-am zis atunci că poate albanezul vrea să scape de mine și l-am lăsat în drum cu ranița plină de conserve, strigând în urma mea: „Mangez,

mangez!” „Mangez? Hai sictir!” Și mi-am continuat drumul. El credea că glumesc, că, imediat cum trec de primul colț de stradă, mă și întorc.

M-am dus iar la Gară. Nici n-am intrat bine, că m-a luat la ochi garda. „Hei, control!” Eram în viză. Cică: „Money”. „No Money.” „Geraida!” M-au dat afară din Gară, ca să vezi. Am stat cât am stat în fața Gării și iar am intrat. Mă uit eu pe panourile alea până văd trenul Paris-Bruxelles. Mai aveam o oră la dispoziție și mi-am zis: cu două-trei minute înainte să plece trenul, mă bag cu japca. Controlorul de bilete nu putea să-și părăsească locul, ca să fugă după mine. M-am dus în sala de așteptare și m-am așezat pe o bancă. Obosit cum eram, am ațipit, ca să mă trezesc după un sfert de oră fără bani în buzunar. Noroc că cel care mă controlase nu ajunsese cu mâna și sub bermude, acolo unde îmi țineam pașaportul. Analizând trenul, am văzut că ultimul compartiment era gol. Când s-a anunțat pentru ultima oară plecarea, m-am învârtit o dată și-apoi am țâșnit prin fața controlorului de bilete, fără să-i mai las vreme să schițeze vreun gest. Abia într-un târziu am auzit undeva în depărtare: „Kollega, Kollega!”

Nu credeam că și pe tren sunt controlori, odată ce exista controlul de acces pe peron, așa că i-am văzut prea târziu, altfel o țiram în baie. „Biletul dumneavoastră, vă rog!” „N-am.” „Atunci, pașaportul!” „Na!” Mi-l ia și pleacă. Cică: „Tu, Bruxelles!” Și fluieră: avion. „Asta-i treaba!” După zece minute vine înapoi. Eu ședeam ca belferul, singur pe toate canapelele. Mă invită pe culoar, acolo îmi verifică toate datele, iar la urmă îmi dă pașaportul și-o hârtie reprezentând o amendă de 120 de euro, biletul fiind de 70. Ajung la Bruxelles pe la 11 noaptea. Când ies din Gară, lumini și zgomote cât cuprinde. Era acolo un întreg parc de distracții. „Aici e de mine.” Mă uit mai atent în jur: mai mulți polițiști decât civili. Acolo, dacă o mătă se urcă pe-un stâlp, vin imediat și salvarea și garda și pompierii, iar circulația din zonă este oprită. Auzeam cum țipă lumea în scrânciob și mi-am zis: „Oare nu-i cade cuiva vreun telefon, să fac și eu un ban de pornire?” Am încercat să mă orientez pe teren, să văd dacă nu-i rost de vreo portofel. La un moment dat, am auzit vorbindu-se românește. Erau un bărbat, o femeie și doi copii. „Ce faci, prietene?” l-am luat eu direct. „Ce vrei, mă?” „Păi am ajuns și eu în Bruxelles mai înainte și nu cunosc pe nimeni.” „Du-te, mă, caută-ți de treabă! Nu vezi că sunt cu familia?” Mai fac eu vreo două-trei ture de teren, apoi m-apuc să caut un loc unde să parchez, să-mi fac ceva culcuș. A doua zi, am furat o mașină împreună cu un român pe care l-am întâlnit pe stradă, am mers amândoi într-un port pe care-l știa el și ne-am urcat într-un tir care urma să ajungă în Anglia. La Londra tocmai avusese loc un atentat, iar suspiecții erau doi brazilieni ajunși acolo din Europa, pe un vas, așa că se făceau razii cam prin toate porturile din zonă. Noi știam că în ziua aceea avusese loc un control și nu ne așteptam la încă unul. Imediat am și fost descoperiți, alături de alți doi români, ascunși și ei într-un tir din apropiere. Fiecare am primit câte o foaie de părăsire a Belgiei în cinci zile. Unul dintre ei cunoștea un port din care ajunsese în Anglia în 1993, în containerul unui tren. Împreună cu el, am mai furat o mașină, ca să nu batem la ochi patru persoane în mașina pe care deja o aveam, și ne-am urcat câte doi. Cel care știa drumul a luat-o-nainte împreună cu tovarășul meu, iar eu și tovarășul lui i-am urmat de departe. Mașina în care nimerisem avea ceva probleme cu motorul și ne-am oprit de mai multe ori, până ne-am trezit cu garda pe urmele noastre. Eu i-am spus celuilalt să tragă pe dreapta, însă el mi-a strigat să ne punem centurile. Atinsesem deja 120 km/h, când, la o curbă, am intrat într-un parapet. Lui i-au dat 20 de luni, iar mie 18, fiindcă eram pasagerul. Am făcut numai șase și jumătate.

Ion SAPDARU

NATURĂ MOARTĂ CU NEPOT OBEZ

• COMEDIE ÎN DOUĂ PĂRȚI •

PERSONAJELE:

POMPILIU – 36 ani, nepot

VANDA – 72 ani, matusa

CESONIA – 70 ani, matusa

MIRELA – 65 ani, matusa

LILI – 20 ani, prostituata

ACTUL I

Scena 1

Scena reprezintă o sufragerie într-un apartament mare, tip anii 30'.

Un televizor, canapea, fotolii, o masa în centrul camerei.

O ușă duce în camera lui Pompiliu, unde probabil e și o debara.

O altă ușă e de la bucătărie.

Un culoar spre holul unde e ușa de intrare. În total în apartament sunt vreo 5-6 camere.

Vanda, Cesonia și Mirela o așteaptă nerăbdătoare pe Lili. Cele trei sunt mătușile lui Pompiliu. Nimic special, sunt trei mătuși, cum sunt sute de mii. Nu machiaj special, nu pălăriuțe fistichii, nu gesturi simandicoase. Lili este prostituata pe care mătușile au angajat-o pentru nepotul lor, Pompiliu. Cesonia, după o pauză, izbucnește în râs.

MIRELA: Ce ai?

CESONIA: Nimic. N-am voie?

MIRELA: Nu văd ce ar fi aici de râs?

CESONIA: Cum sa te bagi în debara? Ești întreagă la minte?

MIRELA: Dacă se întâmplă ceva?

CESONIA: Ce să se întâmple? De murit n-are cum.

MIRELA: Dar dacă îl agresează, sau mai știu eu ce poate să-i treacă prin cap?

CESONIA: Ești nebună, ce să-i treacă?

MIRELA: Nu știu. Îi vine să-și bată joc de el.

CESONIA: Păi, o avertizăm, nu? Fără din alea că o pățește. Da' să te vâri în debara?! Recunoaște că ai cam exagerat.

MIRELA: Ce exagerare, femeie! E pentru prima oară! Mă tem!

CESONIA: Cum ai să stai tu acolo două ore?

MIRELA: Mă descur.

CESONIA: Și dacă-ți vine să...

MIRELA: Nu-mi vine nimic. Decât să i se întâmple ceva, mai bine mă sacrific eu.

CESONIA: Dacă te apucă tusea?

MIRELA: Nu mă apucă.

CESONIA: Sau amorțești?

MIRELA: Mă dezmořesc după aceea.

CESONIA: Dacă începe iar să te doară inima? Ce, faci un stop-cardiac și taci mălc?

MIRELA: Mai degrabă îl fac dacă nu știu ce se întâmplă.

CESONIA: Bine, și cum faci, stai așa și ascuți tot ce fac ei? Nu ți-e rușine?

MIRELA: Nu!

CESONIA: Eu cred că tu ești pur și simplu o perversă bătrână.

MIRELA: Mulțumesc. Iar tu o deșteaptă.

VANDA: Amândouă sunteți deștepte.

CESONIA: Eu zic să lăsam băiatul în pace. Să se descurce, e timpul. Instinctul are să-i dicteze ce are de făcut.

VANDA: De ce nu i-a dictat până acum?

CESONIA: S-a copt mai târziu. Tata s-a căsătorit la 40 de ani.

VANDA: Dar până să se căsătorească a avut un milion de aventuri.

MIRELA: Și după ce s-a căsătorit a mai avut un milion.

CESONIA: Săraca mama.

(Pauză.)

MIRELA: O mai Țineți minte pe cântăreața de muzică populară?

CESONIA: Cum o chema?

MIRELA: Avea un nume din ăla, folcloric...

VANDA: Ajităriței. Ileana Ajităriței.

MIRELA: Măi, ce curvă era femeia aia!

CESONIA: Țineți minte că am vrut s-o otrăvim de Crăciun?

MIRELA: A fost propunerea Vandei.

VANDA: Da' de unde. Eu cred mai degrabă că a fost a ta.

MIRELA: Eu eram cea mai mică. Cine mă asculta pe mine?

CESONIA: A fost propunerea mea.

VANDA: Cred că dacă găseam o otrăvă potrivită chiar o omoram.

MIRELA: *(Cesoniei)* Ce i-ai dat?

CESONIA: Nu mai țin minte exact, niște ceaiuri. Îmi amintesc doar că a vomitat o seară întreagă. Numai la toaletă a stat.

VANDA: Ce-am mai răs atunci!

CESONIA: Știți că eu i-am prins în pat? Făcusem febră și diriginta m-a trimis acasă. Am venit cu două ore mai devreme și i-am găsit giugiulindu-se.

MIRELA: De-aia tata se purta așa cu tine.

CESONIA: Puteam să-i cer să-mi aducă un camion de ciocolată, sau dacă-i ordonam să mute blocul cred c-o făcea.

VANDA: Se temea de mama ca de foc.

CESONIA: De-aia m-a dat la patinaj artistic, ca să stau cît mai puțin acasă. Să nu mă scap cumva cu vorba.

VANDA: Îți plăcea situația?

CESONIA: Recunosc, da.

MIRELA: De ce ai tăcut atîția ani? Ne-ai spus doar când a murit tata.

CESONIA: Am jurat. În ziua aceea, după ce a alun-gat-o pe Ajităriței, a picat în genunchi în fața mea și m-a implorat să nu-i spun mamei. Era pentru prima dată când un bărbat se așeza în genunchi în fața mea.

VANDA: Auzi, prima dată?! De parcă au mai fost și alte dăți.

CESONIA: Pardon?

MIRELA: Adică, cine naiba s-a mai așezat în genunchi în fața ta?

CESONIA: *(înțepată)* S-a așezat!

VANDA: Când?

MIRELA: Cine?

CESONIA: Mulți bărbați. Nu dau nimănui socoteală!

VANDA: Minți, Sonia.

MIRELA: Hai-hai.

CESONIA: Habar n-aveți câți bărbați s-au prăbușit la picioarele mele!

VANDA: Cesonია, soră dragă, vino-ți în fire. Care bărbați?

MIRELA: Poate în vis, că în realitate...

CESONIA: Totdeauna ați fost niște invidioase. Voi l-ați îndepărtat pe Petruț al meu.

MIRELA: Asta-i bună! Noi? De ce?

CESONIA: Pentru că îl plăceați! Pentru că nu puteați admite ca un bărbat să-mi facă mie curte! Ați stat mereu la pîndă ca niște vipere.

VANDA: Mă jignești dacă spui că l-am plăcut pe țiganul ăla nenorocit?

CESONIA: Vezi, vezi că ești invidioasă. Nu era țigan.

MIRELA: *(Vandei)* Nu era țigan, era rus. Mama lui era din Basarabia.

VANDA: Rus, țigan - totuna. Mie în orice caz nu mi-a plăcut.

CESONIA: Ba da! Îi făceai ochi dulci, te-am văzut.

VANDA: Doamne ferește! *(Mirelei.)* Mirela, zi și tu. De ce să-i fac ochi dulci? Era ca vai de steaua lui. Nici mama nu-l plăcea. Vă amintiți cum zicea: „băiatul acesta are ceva, o boală, că tare-i slab“.

MIRELA: Și-i tot pune în farfurie, să se îngrașe.

CESONIA: *(amintirile au destins-o)* Și el se rușina când mama îl compătimea. „Vai, Petruț, da' n-ai mâncat tot“.

VANDA: *(dusă și ea de amintiri, îl imită)* „Săru' mîna doamnă, săru' mîna da' nu mai pot“.

CESONIA: *(râde bucuroasă)* Da' când a vărsat ceaiul?

VANDA: *(il imită iar)* „O, Cristoase, cred că am vărsat ceaiul.“

(Toate trei izbucnesc în rîs.)

MIRELA: *(după o pauză)* De unde avea bani pentru flori?

VANDA: Eu cred că le fura din grădina botanică.

CESONIA: Avea un unchi la primărie. Îi mai dădea și ăla bani.

VANDA: Iar născocesci. Tu îi dădeai.

CESONIA: Eu? Cum poți să minți în halul acesta?

MIRELA: Și ei știam că-i dădeai bani ca să ne cumpere flori.

VANDA: Să ne îmbuneze adică.

CESONIA: Aha, deci ați stat la pîndă! Ați tras cu urechea.

VANDA: N-am stat la pîndă. Singur, cu gura lui ne-a spus.

CESONIA: *(mirată)* Petruț? Mirela, zi că nu-i adevărat.

MIRELA: Cesonია, iubirea mea, e adevărat.

CESONIA: Dar... de ce...? Nu se poate! O, Doamne, să nu-mi spuneți că avea secrete cu voi.

(Cele două se uită încurcate la Cesonია. Sună cineva la ușă.)

MIRELA: *(alarmată)* A venit!

VANDA: Sper că te-ai răzgândit cu debaraua.

MIRELA: Vedem. Du-te să-i deschizi.

(Vanda se duce la ușă.)

CESONIA: *(încă șocată)* Cum e posibil, cum e posibil...?

MIRELA: Lasă acum. Vorbim mai târziu...

CESONIA: *(în șoaptă, printre dinți)* Scârbelor... *(Intră Vanda și Lili.)*

LILI: *(tupeistă, frumoasă, fără semne distinctive ale meseriei, puțin reticentă.)* Bună ziua.

MIRELA: Ați găsit ușor casa?

LILI: Destul de ușor. N-am sunat la interfon, era deschis.

VANDA: Cum ați spus că vă cheamă?

LILI: Lili.

MIRELA: E numele adevărat, sau...?

LILI: Ce, contează?

MIRELA: Nu, desigur. Dar de ce ai spus la telefon ca: banii înainte? Vă e frică?

LILI: Nu, dar așa obișnuiesc. E mai sigur. Am avut și clienți nebuni. Unii, după, uitau să plătească, alții n-aveau bani, alții cu pretenții...

MIRELA: Pretenții?

LILI: Că n-a fost bine, că nu-s satisfăcuți, știți dumneavoastră...

VANDA: (*surâde*) Nu prea. Adică, în fine. Vrem să vă povestim despre clientul de azi.

MIRELA: Vine peste vreo jumătate de oră.

LILI: Să știți că din momentul când am intrat în casă aparatul a început să taxeze...

MIRELA: Ce, aparat?

VANDA: Lasă, am înțeles eu.. Adică plătim din momentul în care a intrat în casă. (Lui Lili.) Nici o problemă, dragă. Bei o cafea?

LILI: Cu lapte.

VANDA: (*către Cesonia*) Sonia, fă te rog o cafea. (*Cesonia e încă supărata, nu aude.*) Deșteptarea! Fă te rog o cafea și adu și banii pregătiți pe frigider.

CESONIA: (*în transă*) Ipocritele naibii... (*Iese.*)

LILI: (*după o pauză*) Aveți o casă drăguță.

VANDA: Mulțumim. Stimată... am uitat...

LILI: Lili.

VANDA: ...Lili. Clientul dumneavoastră de azi e nepotul nostru...

LILI: (*mestecând gumă*) Așa...

MIRELA: E un băiețel cam dificil.

VANDA: N-a fost niciodată c-o femeie.

MIRELA: I-a plăcut mai mult calculatorul.

VANDA: Calculatorul și cărțile.

LILI: Adică nu e prea comunicativ.

VANDA: Exact. Și mai ales nu e comunicativ cu fetele. Le ignoră.

MIRELA: Dar vine o vreme când trebuie să... cum să zic?... Organismul necesită...

VANDA: Când... hm...

LILI: Când trebuie să ți-o tragi!

VANDA: Exact... Ți-o... tragi.

LILI: Și nepotul nu vrea să și-o tragă?

MIRELA: Nu vrea.

LILI: Poate-i onanist?

MIRELA: Cum?

VANDA: Lasă, dragă. (Lui Lili.) Cam asta-i situația. Și noi nu vrem să fie așa. În ultima vreme comunicăm din ce în ce mai greu cu băiețelul nostru. Mama lui, sora noastră, a murit acum douăzeci și opt de ani și, practic, noi am fost ca trei mame pentru el. L-am crescut, l-am dat la facultate...

CESONIA: (*intră cu cafeaua*) Am făcut pușcărie pentru el...

MIRELA: Nu înțeleg de ce trebuie să scoți totul din casă.

LILI: Ai făcut pușcărie?

CESONIA: Da, toate trei. Am fost închise trei luni pentru huliganism și molestare.

VANDA: L-a jignit cineva pe nepotul nostru și noi am ripostat.

LILI: Adică?

MIRELA: L-am bătut măr pe golan. (*Pauză.*)

LILI: Cum îl cheamă?

MIRELA: Piluț...

CESONIA: Pompiță...

VANDA: Pompiliu Munteanu.

LILI: Și v-ați gândit să-l dați pe brazdă, cum s-ar zice?

VANDA: Da. Numai că noi vrem să vă rugăm să nu afle cine sunteți de fapt.

LILI: Dar cine sunt de fapt?

VANDA: Nu vrem să vă jignim.

LILI: Nu mă jigniți. Am înțeles, nu vreți să se înțeleagă că sunt o prostituată. O.K. Atunci, cine sunt?

MIRELA: Ne-am gândit să vă prezentăm ca pe o prietenă de-a noastră.

LILI: (*râde*) Prietenă? În ce sens?

MIRELA: Nu înțeleg.

VANDA: Lasă, dragă. (Lui Lili.) Aveți dreptate, e greu să crezi că noi am putea fi prietene.

LILI: Poate, mai bine, o rudă îndepărtată? Am venit de la țară în vizită.

CESONIA: Dumneata de la țară? Nu prea...

MIRELA: Haideți, haideți că acum vine.

CESONIA: Să zicem că sunteți o studentă care caută gazdă.

VANDA: Și cu ce ocazie o lăsăm aici cu el?

CESONIA: Păi...

LILI: (*ii arde de glumă*) Poate sunt instalatorul. Instalatoarea, de fapt. Am venit să repar... robinetul.

VANDA: Nu-i bună nici asta.

CESONIA: S-a rătăcit.. A încurcat apartamentul.

LILI: Vă spun eu. Am venit să fac curat. Sunt noua menajeră.

MIRELA: (*un puseu ciudat*) Nu se poate! Băiatul nostru nu se culcă cu o menajeră.

LILI: (*râde*) Da' cu o prostituată?

MIRELA: Vă rog frumos să țineți cont că vă aflați într-o casă de oameni cumsecade.

CESONIA: Nu admitem mojiicii.

LILI: Uitați cum stă treaba. M-ați plătit să am un act sexual cu nepotul dumneavoastră...

MIRELA: Mi-i rău.

VANDA: Stăpânește-te.

LILI: Nu sunt obligată însă să fac circ. Vine băiatul, facem sex cum ne-a fost înțelegerea și basta. Dacă nu, am plecat. N-am timp.

VANDA: Stați un pic, domnișoară Lili. Vă rog să ne înțelegeți, nepotul nostru este un copil delicat. Vă rugăm să ne ajutați.

LILI: Doamnă, nu joc, nu sunt actriță. Fac sex clasic, felație protejată, niciodată anal. Nu mă implic, nu leg relații cu clienții. Dar, dacă vreți să vă dau un sfat, lăsați-l în pace pe băiat. Cred ca-l tineri prea îl țineți din scurt. De ce n-aveți încredere în el? Credeți că n-ar fi în stare să agațe o fată?

MIRELA: Nu-l știți pe nepotul nostru.

LILI: Da' ce are?

MIRELA: E... gras.

CESONIA: Foarte gras.

(*Sună interfonul.*)

MIRELA: Interfonul! Vine.

CESONIA: Ce facem?
 LILI: Cum adică, e gras?
 CESONIA: Gura!
 MIRELA: Eu mă duc în debara.
 VANDA: Nu fi nebună. (Lui Lili.) Rămâne cum ne-am înțeles, Ai venit să te angajezi ca menajeră.
 LILI: (*neliniștită*) Cât de gras e?
 (*Mirela intră în camera lui Pompiliu, unde e și debaraua.*)
 CESONIA: (*iese după Mirela*) Mirela, îți interzic! (*Vandei, din ușă.*) Deschide, ce stai?
 VANDA: Domnișoară, te rog.
 LILI: (*forțată de împrejurări*) Banii. (*Vanda îi dă banii.*) A trecut o jumătate de oră. Încă o oră și jumătate.
 VANDA: (*îi mai dă niște bani, în șoptă, să nu audă celelalte surori*) Uite, ai aici pentru încă o oră în plus, în caz că...
 LILI: E gras rău?
 VANDA: Gata. Mă duc să deschid.
 CESONIA: (*din camera lui Pompiliu*) Vanda, ajută-mă!
 VANDA: (*lui Lili*) Deschide tu. (*Iese s-o ajute pe Cesonia s-o scoată din debara pe Mirela.*)
 LILI: (*apasă pe butonul „Vorbiți” de la interfon*) Cine e?
 POMPILIU: (*la interfon*) Eu. Cine e acolo?
 LILI: Păi... menajeră.
 POMPILIU: Care menajeră?
 LILI: Noua menajeră. Dumneavoastră sunteți domnul Pompiliu?
 POMPILIU: Da, eu sunt.
 LILI: Pofțiți. (*Apasă pe butonul „Acces.”*)
 VANDA: (*intră furioasă*) Soră-mea nu vrea să iasă din debara.
 LILI: De ce? Ce caută acolo?
 VANDA: Vrea să vă spioneze.
 LILI: Vorbiți serios?
 CESONIA: (*intră speriată*) Ce facem?
 LILI: (*râde*) Ce haios! Și grasu' urcă pe scări.
 CESONIA: (*furioasă*) Dacă-l jignești îți tai limba! E sensibil, nu-l răni.
 VANDA: Fără perversiuni.
 CESONIA: Nu râde de el, încurajează-l. Să nu-l rănești.
 LILI: La propriu sau la figurat?
 CESONIA: Nu înțeleg.
 VANDA: În ambele sensuri. Dacă o să fim mulțumite primești mai mulți bani.
 LILI: Voi, să fiți mulțumite?
 VANDA: Vorba vine, hai, fără glume. (*Sună soneria.*)
 VANDA: A ajuns. Stați jos.
 (*Vanda se duce să deschidă. Cesonia și Lili se așează pe canapea.*)
 VANDA: (*deschide*) Bună, pui mic.
 (*Intră Pompiliu. Este obez, depășește vizibil 150 de kilograme. Răsuflă greu, e transpirat.*)
 POMPILIU: (*trăgându-și suflul*) De ce nu merge liftul?
 VANDA: Vai de mine, iar?

POMPILIU: Am crezut că mor până la șase. /*lui Lili/* Sărut mâna. (*O pupă pe Cesonia.*)
 CESONIA: Ea este menajera noastră, domnișoara Lili.
 POMPILIU: A-a... Unde-i Mirela?
 VANDA: Nu știm. A ieșit pentru ceva la alimentara.
 CESONIA: Nu e la alimentara, e la farmacie.
 POMPILIU: Ce are? S-a îmbolnăvit?
 CESONIA: Nu. Așa.
 POMPILIU: A-a.... Chestia asta cu menajera? Care-i poanta?
 VANDA: Nici o poantă, pui mic. Am îmbătrânit, asta e. Nu mai prigidim cu curățenia.
 POMPILIU: A-a... Și, cum, stă cu noi, sau...?
 CESONIA: Nu, e cu ora.
 POMPILIU: A-a... La mine în cameră nu intra!
 CESONIA: Da' bine, Piluțu'...
 POMPILIU: Nu intră, clar? Dă peste un cablu, mai dă-rămă ceva pe-acolo, nu!
 VANDA: Pui mic, mai mult pentru tine o angajăm.
 POMPILIU: Dacă-i pentru mine, n-o vreau. Îmi fac eu singur curat.
 VANDA: Dar măcar azi, Pompiță, că am plătit-o deja.
 POMPILIU: Vreau să fac un duș.
 (*Pompiliu iese spre baie.*)
 CESONIA: (*șoptind șuierător*) Mă duc s-o scot de-acolo. (*Se duce spre debara.*)
 LILI: (*Vandei*) Frumos băiat. Îmi pare rău, plec.
 VANDA: De ce? Te-ai speriat?
 LILI: Nu vreau să vă supăr. E prea... nu știu cum să zic... nu cred că...
 VANDA: Îți dau dublu.
 LILI: Nu-i vorba de bani. Mă tem să... mă tem să nu încep să râd. Am o problemă cu râsul. Dacă mă pufnește râsul fac o criză. Nu mă pot opri. Râd până ce fac pe mine sau leșin.
 VANDA: Prostii.
 LILI: Sunt celebră printre ai mei cu chestia asta. Luați banii. (*Îi dă banii.*)
 VANDA: E chiar așa de monstruos?
 LILI: Nu, dar e... enorm.
 VANDA: Noi nu-l vedem așa.
 LILI: Normal. V-ați obișnuit. Cum a ajuns așa, doamnă?
 VANDA: Nușce Dumnezeu i s-a întâmplat prin clasa a patra, a început să se îngrășe într-un ritm ... L-am dus peste tot. Am fost și la Viena. Nimic!
 LILI: Lucrează undeva?
 VANDA: (*în șoptă*) A terminat la Calculatoare, da' n-are licență.
 LILI: De ce?
 VANDA: Din cauza scrântitei ăleia din debara. Îți spun mai târziu. Toți au zis la început că e un geniu. Acum lucrează la o firmă de inscripționat muzică și filme. (*Intră Cesonia.*)
 CESONIA: Vanda mamă, ce facem?
 LILI: (*arată la ceas*) Eu trebuie să...
 CESONIA: Nu-ți fă griji. Îi dăm să mănânce și plecăm.
 VANDA: (*Cesoniei*) Vrea să renunțe.
 CESONIA: Cum să renunțe?! Nu se poate, fată dragă, ne-ai promis...
 VANDA: Zice că dacă o apucă râsul, face pipi ori leșină.

CESONIA: De ce s-o apuce râsul?
VANDA: Îți explic după.
POMPILIU: (*strigă din baie*) Tușă Vanda!
(*Vanda se duce la baie.*)
CESONIA: (*supărată*) Nu-ți place băiatul nostru?
LILI: Ba da, îmi place foarte mult, dar...
VANDA: (*se întoarce*) Face un duș, vrea o pereche de chiloți curați. (*Se duce în altă cameră.*)
CESONIA: Ce zicea soră-mea de râs? De ce să râzi?
(*Vanda trece cu o pereche de chiloți uriași.*)
LILI: (*vede chiloții*) Gata! Mor! (*Începe să râdă nebunește.*)
CESONIA: Ce s-a întâmplat? Ți-e rău?
VANDA: (*se întoarce, înțelege ce s-a întâmplat, îi ordonă Cesoniei*) Un pahar cu apă. Repede.
(*Cesonie se duce la bucătărie.*)
LILI: Nu pot. Dau în primire!
(*Cesonie aduce apă.*)
VANDA: (*lui Lili*) Beal!
(*Lili încearcă să bea dar nu poate duce paharul la gură din cauza râsului. Vanda îi smulge paharul din mână și i-l izbește în față.*)
LILI: (*continuă să râdă*) Nici cu Dunărea nu mă oprești.
CESONIA: (*îi arde o palmă*) Dar așa?
(*Lili se oprește brusc din râs.*)
LILI: Oho, doamnă, da' ce mână grea aveți!
(*Intră Pompiliu îmbrăcat într-un halat roz, cu iepurași.*)
LILI: Dumnezeu! (*O apucă din nou râsul.*)
VANDA: Marș la bucătărie să speli vasele!
(*Lili, abia ținându-se iese repede la bucătărie.*)
POMPILIU: (*contrariat*) Da' ce țiți așa ca o moșierită?
VANDA: Să-și știe lungul nasului.
POMPILIU: Nu s-a întors tușă Mirela?
CESONIA: Nu. Știi cum e ea? S-o fi dus un pic la piață.
POMPILIU: N-ar trebui s-o lăsați singură. Cu inima ei...
VANDA: Îți place menajera?
POMPILIU: Nu.
CESONIA: De ce?
VANDA: ...
POMPILIU: Nu mă mai cicăliți, sunt flămând.
CESONIA: Văleu. Mă duc să pun masa. (*Iese.*)
VANDA: Ești obosit?
POMPILIU: Deloc, n-am avut nici un client azi. Cred că dăm faliment în curând.
VANDA: Pompiță, noi trebuie să plecăm. O prietenă de-a noastră e bolnavă. Mergem s-o vedem.
POMPILIU: Merge și Mirela?
VANDA: Nu, ea o să vină acasă.
(*Intră Cesonie.*)
CESONIA: Totul e pregătit, Piluță mamă.
VANDA: Du-te și mănâncă, pui mic. Noi plecăm.
POMPILIU: Și ea?
VANDA: Ce-i cu ea?
POMPILIU: Rămâne? Mă lăsați singur cu ea?
CESONIA: Te temi?
POMPILIU: Nu mă tem. Nu știu ce trebuie să fac.
CESONIA: Poți să stai de vorbă. O întrebi de una, de alta.

POMPILIU: Nu-mi arde de conversații.
VANDA: Hai, nu fi morocănos.
CESONIA: Mai are puțină treabă în dormitor și pleacă.
POMPILIU: La mine nu se bagă, sper?
CESONIA: Nu, nu. I-am spus eu la bucătărie. Hai, du-te că se răcește.
(*Amândouă îl sărută și se uită ciudat în ochii lui.*)
POMPILIU: Ce e?
CESONIA: Nimic. Poftă mare.
VANDA: (*cu voce foarte ridicată, spre debara*) Noi plecăm!
POMPILIU: Nu înțeleg de ce ești așa de la maxim azi?
VANDA: Să audă și menajera. Du-te că se sleiește ciorba.
(*Pompiliu pleacă la bucătărie. Iese Lili în fugă.*)
LILI: (*în șoaptă*) Și doamna din debara?
VANDA: Ignorați-o. (*Ies amândouă.*)
LILI: Colosal. (*Formează un număr pe mobil.*) Alo! Ce faci? Trebuie să mă aștept puțin. Nici nu-ți închipui în ce chestie am intrat. Acum nu pot să-ți zic, ne vedem la „Babilon” peste două ore, da?
(*Intră Pompiliu cu o farfurie în mână.*)
POMPILIU: Pardon.. Pot să mănânc aici. Vreau să mă uit la televizor.
LILI: Faceți ce vreți. Sunteți la dumneavoastră acasă.
POMPILIU: E ciudat. Mă simt ca în piesele cu slugi și boieri. Pot să vă ajut?
LILI: Nu, mulțumesc. Mâncați liniștit.
POMPILIU: La mine în cameră...
LILI: Am înțeles. Accesul interzis.
POMPILIU: Cum v-au găsit mătușile mele?
LILI: Prin agenție.
POMPILIU: Există o agenție?
LILI: Există.
POMPILIU: Straniu.. Nu înțeleg ce le-a tunat să angajeze menajeră. Toate trei sunt la pensie, harnice ca niște furnicuțe, nu găsești un fir de praf în toată casa...
LILI: Vreți să plec?
POMPILIU: A, nu, nu! Se supără. Faceți-vă treaba. De fapt, ce trebuie să faceți?
LILI: E-e, mai multe. Să șterg praful, să ud florile, să spăl vasele, să calc rufe și, mă rog, ce-o mai fi de făcut pe-aici.
POMPILIU: Pot să vă rog ceva?
LILI: (*se apropie*) Da, cu plăcere.
POMPILIU: (*îi dă farfuria*) Vreți să-mi mai aduceți două șnițele?
LILI: Sigur?
POMPILIU: Sunt hămesit .
LILI: Bine. (*Lili iese la bucătărie. Pompiliu deschide televizorul. Nu merge. Lili revine.*) Ce s-a întâmplat?
POMPILIU: A căzut cablul, fir-ar... mă scuzați.
LILI: (*îi dă farfuria*) De unde aveți halatul acesta haios?
POMPILIU: (*mâncând*) Mătușile...
LILI: Vă iubesc foarte mult, am observat.
POMPILIU: O, ca niște hiene disperate. Uneori simt că ar vrea să mă rupă în bucăți, așa trag de mine să mă iubească. Noroc că-s... mult.
LILI: E adevărat că au făcut pușcărie toate trei?

POMPILIU: V-au spus și asta? Da. S-a întâmplat când eram în școală. Sădeam pomi în parc, sau, nu mai țin minte ce acțiune era și ele au auzit cum unul din colegi mi-a zis: Grasu Contrabasu.

LILI: Și l-au bătut?

POMPILIU: Cu poșetele. L-au făcut varză. I-au ciobit și un dinte.

(Pauză.)

LILI: Grasu Contrabasu...

POMPILIU: E una din poreclele mele. Vreți să vă spun câte am?

LILI: Spuneți.

POMPILIU: Acesta e de fapt hobby-ul meu. Colecționez porecle pentru cei grași. Am un carnețel, dar pe multe le țin minte. Când le-am epuizat din limba noastră am trecut la alte limbi. Până azi am vreo 2000 de porecle. Vreți să vă spun câteva?

LILI: Desigur...

POMPILIU: Șuncuță. Asta-i încă din clasele primare. Butoi,... Dosia, Mititelu', Balșoi, Monstru, Buftea, Batoză, Buldozer, Tauru', Buhai, Umflatu', Bestia, Pompatu', Balon, Baloo, Burtea, Slăbuțu', Șorici, Basu, Balenă, Caltaboș, Flămânzilă, Porcu', Butie...

LILI: Oho-ho!

POMPILIU: Cașalotu', Piedone...

LILI: Ce tare! Nu vă deranjează?

POMPILIU: M-am obișnuit.

LILI: De ce nu încercați să slăbiți?

POMPILIU: Încerc. De exemplu acum m-am lăsat de pâine. De patru zile.

LILI: Faceți mișcare?

POMPILIU: Vin de la serviciu pe jos.

LILI: Câți kilometri?

POMPILIU: Lucrez la două străzi de aici...

(Pauză.)

LILI: Am citit undeva că sexul ajută la slăbit.

POMPILIU: Ce vreți să spuneți?

LILI: Dacă faceți suficient sex?

POMPILIU: (jenat) Nu fac suficient.

LILI: De câte ori pe săptămână?

POMPILIU: (cu efort) Niciodată.

LILI: Pe lună?

POMPILIU: (ia telecomanda) Să văd dacă a venit semnalul...

LILI: Lasă telecomanda. A venit semnalul. Câți ani ai, băiețăș?

POMPILIU: Șaizeci și trei... îîî, treizeci și șase...

LILI: (atacă) Ai văzut vreodată așa ceva? (Îi arată sânii.)

POMPILIU: (perplex) Doar în filme.

LILI: Știam eu. Vrei să pui mâna?

POMPILIU: Vreau. (Lili se apropie, îi ia mâna și o pune pe sâni.)

LILI: Cum ți se par?

POMPILIU: Fierbinți.

LILI: Vrei să-i săruți?

POMPILIU: (face un efort) Nu! (Ferește mâna.) Dacă vin mătușile.

LILI: (trage tricoul peste sâni) Fantastic! Dă-le încolo de mătuși. Te-au zăpăcit. Te-au băgat în ceață. Te-au îndopat ca pe-un gânsac și ți-au ținut mâinile la

ochi ca să nu vezi viața. Rușine, ai treizeci și șase de ani și n-ai mângâiat nicio fată. Ești un fraier!

POMPILIU: Nu-i adevărat.

LILI: Ce, mint?

POMPILIU: Nu înțeleg de ce trebuie să dau raportul... Cine ești dumneata, în fine...?

LILI: Scurt. Vrei să faci sex?

POMPILIU: Nu! Da!...

LILI: (râde) Hai, scoate-ți straietele, Făt-Frumos!

(Se aude o bufnitură în debara.)

POMPILIU: (speriat) Ce s-a auzit?

LILI: (și-a amintit) Nimic! Continuă! Jos pantalonii, craiule...

POMPILIU: (vrea să se ridice de pe canapea) Trebuie să vad...

LILI: (il ține) N-ai ce vedea. Sărută-mă...

POMPILIU: Am auzit ceva. (Se smucește din brațele lui Lili și intră în camera lui. Lili izbucnește în râs.)

(Pauză lungă. Revine Pompiliu.)

POMPILIU: E mătușa Mirela...

Scena 2

Același apartament. Oglinzi acoperite. Vanda și Cesonia, îmbrăcate în haine de doliu se uită într-un album de familie.

CESONIA: (se uită la o fotografie) Câți ani aveau aici?

VANDA: Elena opt și Mirela șase. Parcă atât.

CESONIA: Ce urâtică e Lenuța aici. Și ce piciorușe subțiri are.

VANDA: În schimb Mirela e ca un papanaș.

CESONIA: Noi de ce nu suntem în poza asta?

VANDA: Eu aveam oreion și n-aveam voie să ies din casă. Tu, nu știi pe unde erai.

CESONIA: (răsfoiește) ...Mama...(oftează) Dacă eram frumoasă ca ea...

VANDA: (se uită la poză) Și tata era drăguț...

CESONIA: Niciodată n-am să înțeleg cum din doi oameni frumoși au ieșit niște copii așa de urâți.

VANDA: Elena era frumoasă.

CESONIA: Dovadă că e singura dintre noi care s-a măritat.

VANDA: Eu am fost geloasă pe Elena când a rămas însărcinată cu Pompiță.

CESONIA: Doamne, cum l-am așteptat, parcă era copilul meu. Mă închideam în cameră, îmi puneam o pernă sub rochie și-mi închipuiam că sunt și eu gravidă ca Elena.

VANDA: Și botezul acela cu popa beat care cânta „Macarale, râd în soare”...

CESONIA: Sărmana Elena, ea cel puțin cât a trăit a fost fericită... (Plânge.)

VANDA: Iar începi?

CESONIA: De ce toți bărbații fugeau de noi?

VANDA: De mine n-a fugit nimeni.

CESONIA: A fugit. Violoncelistul.

VANDA: Corneliu a plecat în turneu și a rămas acolo.

CESONIA: De ce nu ți-a scris? N-a trimis nici măcar o carte poștală.

VANDA: Nu putea. Era urmărit de Securitate.

CESONIA: E, pe dracu'. (*Face cruce.*) Doamne, iartă-mă. Și-a găsit acolo o puicuță și adio, Vanda Munteanu. Tu chiar n-ai simțit atunci când i-ai împrumutat banii că vrea să rămână în străinătate?

VANDA: A zis că vrea să-și cumpere violoncel.

CESONIA: Toate economiile noastre...

VANDA: (*enervată*) Văd că nu vă mai astâmpărați odată. Au trecut cincizeci de ani. Ce tot săpați? De ce mă torturați cu povestea asta?

CESONIA: Te... torturăm?

VANDA: Da. Și tu și nesuferita de Mirela.

CESONIA: (*speriată*) Mirela e moartă, Vando.

VANDA: Tocmai. O visez în fiecare noapte.

CESONIA: Și tu?

(*Plâng amândouă.*)

VANDA: Îmi face numai reproșuri. Vanda ai fost o proastă! Vanda, tu ești sora cea mai mare, de ce n-ai dat exemplu...?

CESONIA: Ce exemplu?

VANDA: Să plec. Să mă rup din închisoarea care, cică, a fost casa noastră.

CESONIA: Mirela n-ar fi zis așa ceva niciodată.

VANDA: Ce sfârșit penibil. Să mori în debara trăgând cu urechea.

CESONIA: Să știi că eu am avut un presentiment.

VANDA: Eu nu. Mă simt vinovată că n-am reușit s-o scot de-acolo, din debara. Atâta doar.

CESONIA: Atac de cord. Și i-am spus, draga de ea.

VANDA: A murit la datorie.

CESONIA: Nu mai glumi așa.

VANDA: Gata. S-a dus, am înmormântat-o frumos, să ne vedem de-ale noastre.

CESONIA: (*se uită în album*) Vreau să te întreb ceva.

VANDA: (*se uită și ea în album*) A-a, Petruț...

CESONIA: Eu nu știu un lucru...

VANDA: Ce?

CESONIA: Spune-mi tu.

VANDA: Sonica, tu ai trăit cu capul în nori.

CESONIA: Și voi ați profitat de asta.

VANDA: Era regele curvarilor Petruț al tău!

CESONIA: De unde știi?

VANDA: (*ezitant*) Știu.

CESONIA: Să nu-mi spui că...

VANDA: Nu-ți spun dacă te doare...

CESONIA: (*izbucnind*) Cum să nu mă doară, nenorocitelor!? L-am iubit, înțelegeți voi? A fost șansa mea, firul meu de pai! Visam să mă scoată din casa noastră, din mocirla asta de oraș. Întotdeauna păstram bani pentru două bilete la tren. Aveam o valiză pregătită pe care o ascundeam sub pat.

VANDA: Toate aveam câte o valiză pregătită, ce-ți închipui?

CESONIA: (*brusc, ca la interogatoriu*) Te-ai culcat cu el?

VANDA: Lasă-mă în pace.

CESONIA: Mirela?

VANDA: E moartă, nu mai răscoli...

CESONIA: Ba am să răscolesc! Cum ați putut? Sunteți surorile mele.

VANDA: Și ce dacă? Eram tinere și proaste. Știi foarte bine ce efect aveau mângâierile lui. Avea niște mâini ca niște șerpi. Le băga peste tot. Transpiram toată când mă prindea într-un ungher. Și avea o tehnică de învăluire, Doamne, Dumnezeu Mare!

CESONIA: Într-un cuvânt: târfe!

VANDA: Mă rog. Nu răspund de celelalte.

CESONIA: Care celelalte?

VANDA: Ce, numai Mirela? Tu crezi că Elena a scăpat?

CESONIA: Pe asta nu mai pot s-o cred.

VANDA: Fă un gest nobil: lasă-mă în pace, am obosit.

CESONIA: (*inchizitorială*) Te-ai culcat cu el?

VANDA: Ce discuții avem și noi. Două babe sclerote. (*Sună interfonul.*) A venit.

CESONIA: Norocul tău.

VANDA: (*la interfon*) Cine e?

LILI: Eu, Lili...

VANDA: Urcă...

CESONIA: Asta-i nebunie curată.

VANDA: N-avem încotro.

CESONIA: O și văd cum începe să se hlizească. Eu mă întreb până unde are să meargă tărșenia asta. Dacă-i trece prin cap să se însoare?

VANDA: Îl înșurăm.

CESONIA: Ferească Domnul! Poate după ce mor. Nu concep așa ceva.

VANDA: Ei, parcă te întreabă cineva.

CESONIA: Dăm băiatul pe mâna unei...

VANDA: Nu mai vreau să-l văd singur.

CESONIA: Dar dacă vrea să se însoare?

VANDA: Nu-l lăsăm toată viața cu ea. Să se distreze cât o putea sau cât ne-or ține buzunarele. După aceea, adio. I-ajunge minte să-l facă să n-o mai iubească.

CESONIA: Bine, Vando, da' c-o târfă?

(*Sună soneria.*)

VANDA: Ține-ți gura. (*Deschide, intră Lili.*)

LILI: Bună ziua. Condoleanțe. Îmi pare rău.

VANDA: Îți mulțumim că nu i-ai spus nimic lui Pompiliu.

CESONIA: A apucat să zică ceva Mirela?

LILI: Nu.

CESONIA: Sper că și în oraș...

LILI: Cui aveam să povestesc, doamnă? Prietenele mele au trecut prin povești mult mai dure. Cardiaci care au murit în plin amor, soții geloase alergându-și bărbații cu cuțitul. Nimic nou, nimic interesant... Nu rupi gura cu așa ceva...

VANDA: Altceva e interesant.

LILI: Ce?

CESONIA: Să nu râzi.

LILI: Nu depinde de mine, v-am mai spus. Până și doctorii se miră. Cică e un spasm. Când aud sau văd ceva mai ciudat, așa, am un spasm aici și imediat se declanșează râsul ăla tâmpit. Câte am pățit... M-au dat afară de la un concert, din biserică, am transformat o înmormântare în circ...

VANDA: Pompiliu e îndrăgostit...

LILI: (*după o pauză*) Bravo!

CESONIA: Parcă plutește în nori...

LILI: (*sincer*) Felicitări! Cine-i fericita?

VANDA: (*după o pauză*) Tu.

CESONIA: (*suspicioasă*) Nu râzi?

LILI: (*stupefiată, după o pauză*) Nu. De ce trebuie să râd? Credeți că nu merit să fiu iubită?

VANDA: Meriți.

CESONIA: Ce facem?

LILI: Asta-i altceva. Doar nu vă închipuiți că o să-i dau speranțe sau ceva de genul?

VANDA: Nici dacă te plătim?

LILI: Bine, dar asta nu-i un... coit. E vorba de dragoste, oameni buni.

CESONIA: Îndrăgostește-te. Cât vrei?

LILI: Stați un pic. De unde știți că Pompiliu e amorezat de mine?

CESONIA: De la el. După ce am înmormântat-o pe Mirela, cam după o săptămână ne-a întrebat de ce nu mai vine menajera.

VANDA: Acesta a fost primul semn. I-am spus că nu mai vrei să te angajezi.

CESONIA: Peste două zile a spart o vază cu flori și a împrăștiat tot pământul pe covor.

VANDA: Am curățat. A doua zi a dat cafeaua în foc și a murdărit aragazul într-un hal...

CESONIA: L-am urmărit de la balcon: înainte să intre în bloc își târăște pantofii în băltoace murdare și apoi umblă prin casă încălțat...

LILI: Într-un cuvânt: să vină menajera. Dar cum ați dedus că e îndrăgostit?

CESONIA: Nu mai mănâncă.

LILI: A slăbit?

CESONIA: S-a tras la față.

VANDA: Dragostea nu mănâncă și nici la ceas nu se uită.

LILI: O.K. Explicați-mi cum are să fie. Sunt sigură că aveți un scenariu.

VANDA: E simplu. Faci menaj în continuare.

LILI: Cât timp?

CESONIA: Două ore.

VANDA: De două ori pe săptămână.

LILI: Nu, cât timp?

VANDA: A-a. Cât ține.

CESONIA: Sperăm să-i treacă mai repede amarezarea asta.

VANDA: Iar tu ai să-l faci să-i treacă.

LILI: (*amuzată*) Cum?

VANDA: Invenezi ceva. Oripilează-l. Fă-l să nu te mai placă.

LILI: Să sforăi? Să sughit? Să adorm în timpul regulatului?

CESONIA: Ce vulgar!

LILI: Eu plec.

VANDA: Nu bei o cafea?

LILI: Nu, plec în Italia.

CESONIA: (*năucită*) Măiculiță! Ce să faci acolo?

LILI: Ce fac și aici.

(*Pauză.*)

VANDA: Când?

LILI: În câteva zile.

CESONIA: (*înfuriată*) Nu pleci! Îți interzic! Nu pleci nicăieri. Îl nenorocеști. L-ai sedus și îl abandonezi? Rămâi în țară că nu știu ce-ți fac! Te dau pe mâna poliției, pun pe cineva să te omoare.

LILI: Pe cine, pe Jack Spintecătorul? Ce invenezi, cucoană? Când aveam să-l seduc? Nici n-am apucat să-mi scot fusta că s-a auzit bufnitura din debara...

VANDA: Stai, nu te ambala. Ai vorbit serios cu Italia?

LILI: Da, plec.

VANDA: De ce?

LILI: Ca să fac bani, nu-i clar?

VANDA: Bani noștri nu-s buni?

LILI: Ce vreți, doamnă?

VANDA: Spune un preț.

LILI: N-aveți dumneavoastră...

VANDA: Cât.

CESONIA: Dacă te gândești la moștenirea mamei...

VANDA: Cesonia, taci! Zi, câți bani vrei?

LILI: Facem așa. (*Scoate mobilul.*) O sun pe prietena mea. (*Formează un număr.*) Alo, Lori, ce faci, fată? N-am timp să vorbesc acum. Spune-mi cât ai produs astă-noapte. N-am auzit, mai repetă o dată. (*Îi dă mobilul Vandei să asculte.*) Bine, fată, te pup. Când? În câteva zile. Te sun mai târziu. Pup-o pe Raluca.

CESONIA: (*Vandei*) Ce-a zis?

LILI: (*verificând efectul*) E la Verona de un an și jumătate. A trimis o căruță de bani acasă.

VANDA: Mult. (Lui Lili.) Suntem de acord.

LILI: Dumneata ai auzit bine ce a zis Lori la telefon?

VANDA: Am auzit.

LILI: Și ți-neți cont că nu e o zi de week-end.

VANDA: Facem o medie.

LILI: Și banii înainte?

VANDA: Înainte.

LILI: Trebuie să fac și menaj?

VANDA: Ce mare lucru?

LILI: Hm. Adevărul e că aș prefera să fac doar menaj.

CESONIA: (*jignită de subtext*) Ce ai tu cu băiatul nostru?

VANDA: Las-o în pace, Sonia. Hai, Lili, puțin menaj, puțină dragoste. Ești acasă, nu tu pești albanezi, nu tu carabinieri. Crezi că noi nu ne uităm la televizor? Verona, căruțe cu bani, hm ... Ce zici? Program lejer, toată simpatia noastră...

LILI: V-am spus doar că nu sunt bună de teatru. Nu știu să mă prefac.

VANDA: Băiatul nostru-i credul ca un vițeluș. Mângâie-l pe obraz, fă-i ochi dulci. Asta-i tot teatrul. Fă un efort.

LILI: Vouă nu vă e milă de el?... Știți că l-am visat?

VANDA: Vezi?! Primul pas l-ai făcut.

LILI: Primul pas spre ce?

VANDA: Spre îndrăgostire.

LILI: Eu cred că voi sunteți nebune, efectiv. Așa ați fost și înainte de pârnaie sau v-au bătut ăia cu ceva în cap?

CESONIA: Vando, fătucă asta e culmea. Își bate joc de noi. Drept cine ne iei, păcătoaso?

LILI: Știți ce? Mai slăbiți-mă cu emoțiile astea de mare doamnă, cucoană. Da, sunt o păcătoasă și nu mi-e rușine, să știți. Pe când matale ți-e rușine să recunoști că încerci o afacere mizerabilă cu mine.

VANDA: Sunt de acord, Lili. E o afacere mizerabilă... Vreau să-ți raspund și la întrebarea cu închisoarea. Nu ne-a bătut nimeni în cap. Eu, personal, am fost chiar fericită acolo. (*profitând de context*) Pentru că n-am stat în aceeași celulă cu surorile mele.

CESONIA: Cum adică, ai fost fericită?

VANDA: A fost pentru prima oară în viața mea când nu v-am văzut trei luni. Trei luni ca trei vieți. Raiul pe pământ, zău așa.

CESONIA: Ai fost fericită că nu ne-ai văzut?

VANDA: Lasă, îți explic eu mai târziu. (Lui Lili.) Da, dragă Lili, noi, trei babe, avem cazier. Și dacă o să fie nevoie să mai mergem o dată la pușcărie...

LILI: Mă amenințați?

VANDA: Ce să facem, dacă nu vrei cu binișorul?

LILI: (amuzată) Și ce-o să-mi faceți?

VANDA: Stai liniștită, nu te tranșăm.

CESONIA: Avem noi alte metode...

VANDA: Taci, Cesonia.

CESONIA: Nu vreau să tac, na! De ce trebuie să vorbești numai tu?

VANDA: (se enervează) Bine, tac. Hai, spune mai departe. Ziceai ceva de niște metode. Care-s alea?

CESONIA: Păi... putem s-o... Sau s-o...

VANDA: Gata, lasă. (Lui Lili.) Angajăm pe cineva să te împuște ca pe-o cățea comunitară.

LILI: Dumneata vorbești serios?

VANDA: Categoric. Am stat în pușcărie cu cineva care se ocupă cu lucruri din astea.

LILI: O să angajați un killer?

VANDA: Da.

CESONIA: ...

LILI: Nu trebuia să spuneți asta. (Râde isteric.)

CESONIA: Iar a apucat-o.

LILI: Voi... (râde.) vă... (râde.) uitați din când în când în oglindă?

CESONIA: Râde de noi.

VANDA: Te plesnesc sau te oprești?

(Sună interfonul.)

CESONIA: (alarmată) Vine!

VANDA: (la interfon) Pui mic, tu ești? Ce-ai făcut cu cheia?

POMPILIU: (după o pauză) A venit menajera?

VANDA: Da, e aici.

POMPILIU: Voi nu trebuia să plecați?

VANDA: Urcă, Pompiță. Vezi că iar nu merge liftul. (Lui Lili.) Fii cuminte, nu pleca.

LILI: Trebuie să plec.

VANDA: Vrei să te rog în genunchi?

LILI: Nu, Doamne-fereste!

VANDA: (se așează în genunchi) Cesonia, în genunchi.

LILI: Sunteți demente, pe cuvântul meu, încetați.

CESONIA: (se așează în genunchi) Te rugăm!

LILI: Ridicați-vă. Fără șantaj, vă rog.

VANDA: Rămâi! Măcar o oră.

(Sună soneria.)

CESONIA: (Vandei) Deschide.

VANDA: (Cesoniei) Deschide tu.

CESONIA: Nu mă pot ridica.

VANDA: Nici eu.

LILI: Fir-ați ai naibii! (Se duce și deschide.)

(Intră Pompiliu care are un buchet mare de flori și o cutie de bomboane. E îmbrăcat în negru, de doliu. Le vede pe mătuși în genunchi.)

POMPILIU: Ce-ați pățit?

VANDA: ...Ne făceam rugăciunea.

CESONIA: (arătând cu mâna la flori și bomboane) Da' tu ce-ai pățit?

POMPILIU: (rușinat, le ascunde la spate) Nimic.

CESONIA: Ne-ai adus bomboane?

POMPILIU: (rușinat) Ridicați-vă, ce stați așa?

LILI: Vă ajut? (Le ajută să se ridice.)

CESONIA: Pentru cine sunt? Ce sărbătorim?

POMPILIU: Nu trebuia să fiți la coafor?

VANDA: Ne-a sunat coafeza să ne spună că fiul ei a înghițit un bănuț și ne-a reprogramat.

(Pauză.)

CESONIA: Ți-au mărit salariul?

POMPILIU: Nu.

CESONIA: Ai făcut un ciubuc.

POMPILIU: (iritat) Nu. Mă anchetezi?

CESONIA: Ai cumpărat flori.

POMPILIU: Da, am cumpărat. Dar nu pentru voi.

Sunt pentru... (Lui Lili.) tine. Poftim. (Îi dă florile și bomboanele.)

LILI: (tablou) Mulțumesc.

VANDA: Ce galant!

LILI: (incurcat) Ce-am făcut?

POMPILIU: Pur și simplu. Îmi face plăcere.

LILI: Nu-i corect, sunt menajeră.

POMPILIU: Menajerele nu primesc flori?

LILI: Primesc. De unde știi că-mi plac trandafirii?

POMPILIU: Ți plac?

LILI: Am primit o singură dată flori. Eram în clasa a zecea. Un coleg mi-a adus trei trandafiri mari pentru că l-am lăsat să copieze la chimie.

POMPILIU: Ai fost bună la chimie?

LILI: Nu, copiam și eu de la altcineva.

POMPILIU: Mie îmi plăceau orele practice.

LILI: A-a, alea cu reacții? Bubuiturile.

POMPILIU: Profesorul nostru de chimie era roșcat dar îl chema Negru. Iar profesoara de matematică era brunetă și o chema Roșca. Doamna profesoară Florica Roșca... (Se oprește stânjenit.)

LILI: Ce chestie...

(Pauză. Moment penibil.)

VANDA: (simțindu-se neglijată) Pompiță...

POMPILIU: (enervat de faptul că bătrânele stau pe capul lui, explodează) Te-am rugat de o mie de ori să nu-mi mai spui așa!

VANDA: (speriată) Da' cum?

POMPILIU: Pom-pi-liu! Clar?

VANDA: Pom-pi-liu...

CESONIA: (și ea, neglijată) Florica Roșca nu era profesoara care a aruncat cu cretă în colegul tău și te-a nimerit pe tine?

POMPILIU: Nu.

CESONIA: Eu așa țin minte. (Lui Lili.) A venit de la școală cu cămașa plină de sânge. Vai de capul nostru. Am avut proces. A umblat doamna Roșca după noi un an de zile să ne roage. Dar tot am scos-o din învățământ.

POMPILIU: Nu era Roșca, ți-am mai spus. Nu înțeleg de ce te bagi? Las-o baltă.

LILI: Haideti să mâncăm bomboane, vreți? Pompiliu?

POMPILIU: Vreau.

VANDA: Și noi. Nu-i așa, Cesonia?
 CESONIA: Cu plăcere.
(Lili deschide cutia.)
 LILI: Uau !
 CESONIA: Franțuzești.
 POMPILIU: Elvețiene.
 LILI: Serviți, vă rog.
(Toți patru mănâncă bomboane în tăcere)
 VANDA: Delicioase.
 POMPILIU: *(lui Lili)* Poți să îmi explici ceva?
 LILI: Te rog.
 POMPILIU: De ce stăteau mătușile mele în genunchi?
 VANDA: Da' de ce nu ne întrebi pe noi, pui mic?
 POMPILIU: Pompiliu !
 VANDA: Pompiliu...
 POMPILIU: Pentru că sunteți mincinoase.
 CESONIA: Noi, mincinoase?
 POMPILIU: Sigur o să-mi turnați gogoși. Mai bine o întreb pe Lili. *(Lui Lili.)* De ce stăteau în genunchi?
 LILI: Mă implorau.
 POMPILIU: Te implorau? Ce?
(Mătușile au înghețat.)
 LILI: *(forțează o pauză)* Să te las în pace.
 POMPILIU: Nu înțeleg.
 LILI: Le-am spus că te plac și dumnealor m-au rugat să te las în pace. Să dispar.
 POMPILIU: De ce?
 LILI: Pentru că nu te merit.
 POMPILIU: Nu mă meriți??!
 LILI: Eu sunt o menajeră ordinară pe când tu...
 POMPILIU: *(mătușilor)* Ați spus voi așa ceva?
(Cele două bătrâne procesează greu.)
 POMPILIU: Ce-ați luat apă în gură?
 VANDA: *(a înțeles în sfârșit strategia lui Lili)* Păi, chiar așa, nu te merită.
 POMPILIU: Voi ați hotărât asta?
 CESONIA: *(se aruncă și ea)* Da, am hotărât.
 POMPILIU: Cine a fost cu ideea?
 VANDA: Ce importanță are?
 POMPILIU: Să știu cui să pun otravă în cafea.
 CESONIA: De ce să pui otravă?
 POMPILIU: Ca să moară cea cu ideea, evident.
 CESONIA: Vrei să murim, nepoate?
 POMPILIU: Da, vreau ! Pentru că m-am săturat de voi până peste cap... Știți de când visez eu să scap de voi? Încă din școala primară... Încă de când mergeați toate trei să mă conduceți la ore. Toate trei? La ședințele cu părinții. Toate trei? Știți cum mă porecleau copiii? Treimătuși. Pompiliu Treimătuși ! Voi știți când m-am simțit eu extraordinar de bine? În acele trei luni când ați fost închise. Mă rugam în fiecare noapte să nu se mai termine minunea asta. Să rămâneți în pușcărie mulți-mulți ani... Și în fiecare noapte visam un balaur cu trei capete. La început nu pătrundeam semnificația visului, dar foarte repede am înțeles: voi erați balaurul cu trei capete. Dumnezeule, câte poante am inventat cu voi, de câte ori îmi venea să explodez în râs când stăteați toate trei în fața mea la masă. Uneori nici măcar nu depuneam efort. Vă sincronizați perfect. Un cap vorbea, altul încuviința iar al treilea moțâia. Dacă, de exemplu, spuneam: „nu, nu mai

vreau“, toate trei capete săltau sprâncenele și făceau niște ochi cât cepele. Iar pentru amuzamentul total, uneori cele trei guri scoteau un singur zgomot: „Cum???“ Cu timpul, coșmarul meu s-a complicat. Am devenit un fel de Sfântul Gheorghe. Harști! și capul „Vanda“ se rostogolea pe podea. Harști!, și căpățâna cu numărul doi, „Cesonia“ cădea la pământ. Dar nu știu cum se făcea că atunci când terminam cu toate trei, alte capete răsăreau la loc. Și atunci țipam și mă trezeam. Iar voi stăteați deja deasupra mea: „Ce s-a întâmplat, Pompiță? Ce-ai visat? Vrei o socată?“ Balaurul din vis stătea aplecat asupra mea. Coșmar în vis, coșmar în realitate. Și mâncărurile voastre! Biserica voastră, bucătăria unde v-ați întrecut a prepara milioane de bucate, unele mai sofisticate decât altele. Trei savante ale gastronomiei și un singur cobai.

Voi mai țineți minte că mă hrăneți în copilarie toate trei? Adică toate stăteați în fața mea cu câte un linguroi. Și niciodată nu aveți încredere una în alta.

- Vando, ai hrănit copilul?

- Da, Sonico.

- Nu te cred!

Și mai mâncam o farfurie de nu știu ce griș cu lapte, cu miere, cu puțin măr dat prin răzătoare și biscuite fărâmițat mărunt.

Uitați-vă în ce s-a transformat cobaiul vostru. Cu toate plăcintele voastre, tonele de plăcinte pe care le-ați băgat în trupul ăsta de hipopotam: Acesta e monumentul dragostei voastre. Vă place?

CESONIA: *(plângând)* Pompiliu...

POMPILIU: Nici un Pompiliu ! Din cauza voastră nu am nici un prieten. Pe prietenul meu din clasa a șaptea l-ați bătut cu poșetele în cap. Colegii din facultate n-aveau voie să vină la mine că erau mojici. Luiza era țărăncă. Unde-i licența minunatului vostru nepot? „Geniul calculatoarelor“ Pompiliu Munteanu de ce lucrează la o firmă prăpădită de inscripționat CD-uri? O fi din cauză că pe mătușa lui, madam Mirela, a împins-o naiba să bage o șpagă celui mai nepotrivit om din comisia de examinare? Rectorului? Fără s-o roage cineva? M-ați nenorocit, voi nu înțelegeți asta? Viata mea s-a dus pe copcă!

VANDA: Nu vorbi așa. Viața noastră ai fost tu. Te-am ferit de toate relele pentru că te iubim. Poate am exagerat uneori dar am făcut-o din dragoste.

POMPILIU: N-am nevoie de dragostea voastră, clar? Acuma v-ați legat și de fata asta: aici voiam de fapt să ajung ! Cine v-a permis să-i spuneți că nu mă merită? Pe cine nu merită? Pe un obez infect?

CESONIA: Nu ești obez, ești mai corpulent, așa...

POMPILIU: Ba sunt un munte de slănină, nu te mai amăgi. Grație pandișpanelor tale, lumea se uită la mine ca la urs.

CESONIA: *(plânge)* Nerecunoscătorule.

POMPILIU: Te rog frumos, scutește-mă de bocete. Fără șantaj sentimental, te rog !

(Cesonia merge la bucătărie. Vanda merge după ea.)

LILI: *(după o pauză)* Ele chiar te iubesc.

POMPILIU: Știu. De ce stăteau în genunchi?

LILI: Mă rugau să mai rămân.

POMPILIU: *(pauză)* Pleci?

LILI: Da, în Italia. La muncă.

POMPILIU: Nu-ți convine menajeră?

LILI: Ai amintit la un moment dat de o fată - Luiza. Care-i povestea?

POMPILIU: A fost prietena mea. Nimic deosebit. Nu mi-ai răspuns la întrebare...

LILI: Povestește-mi despre Luiza.

POMPILIU: Ce să spun? Era și ea supraponderală. I-am găsit adresa pe un *site*. I-a, scris și...

LILI: E de aici?

POMPILIU: Nu, dintr-un orașel la vreo 200 de kilometri de al nostru.

LILI: Interesant...

POMPILIU: Am corespondat vreo două luni pe *Messenger* și într-o zi am plecat la ea. Și am rămas.

LILI: Super. Și cum arăta? Așa cum s-a descris în mesaje?

POMPILIU: Bineînțeles că nu. Era mult mai grasă. Dar era foarte frumoasă. Avea niște ochi mari și blânzi ca de focă. Cânta la clarinet în fanfara orașului.

LILI: Era muziciană?

POMPILIU: În timpul liber. De muncit, muncea la primărie ca secretară.

LILI: Ca în filme. A fost dragoste la prima vedere?

POMPILIU: E greu să vorbești despre dragoste în cazul nostru. Știi, când merge un obez pe stradă, majoritatea oamenilor evită să caște gura la el. Dar dacă trec doi grăsani, și mai ales un el și o ea, atunci spectacolul devine grotesc. Asta te complexează și-ți cenzurează sentimentele. Eu am avut întotdeauna un simț acut al ridicolului dar cu Luiza a fost altfel. Mi se rupea de ce credea lumea din jur. Ne-am sărutat pe stradă chiar când ne-au huiduit. Am dansat la discotecă. Toți făceau un cerc în jurul nostru și băteau din palme, râdeau, își dădeau coate iar nouă nu ne păsa. Am rupt câteva scaune la unicul restaurant ca lumea din localitate, am făcut poze...

LILI: Ați făcut și sex?

POMPILIU: N-am reușit. Eram prea timizi. Până să o facem au sosit cele trei grații...

LILI: Senzațional ! Pe bune?

POMPILIU: Da, m-au găsit. Au chemat pe cineva care s-a băgat în calculator, au găsit adresa și au venit după mine.

LILI: Te-au împachetat și te-au dus acasă.

POMPILIU: Exact.

LILI: Teribil. Și Luiza?

POMPILIU: A murit. După două luni a făcut o operație. O chestie de ultimă oră, un fel de strangulare a stomacului, care nu prea reușește. A murit pe masa de operații. (Pauză.)

LILI: Știi că vin azi la voi?

POMPILIU: Mi-au spus ele.

LILI: Și mi-ai cumpărat flori și bomboane.

POMPILIU: Te enervează?

LILI: Nu, da' nu înțeleg.

POMPILIU: Îmi plăci.... Știi că n-am nici o șansă. Ești prea tare pentru mine.

LILI: Le-am spus mătușilor că te-am visat.

POMPILIU: Serios !?

LILI: Era haios visul. Parcă am sărit gardul la un teren de joacă și am început să zburdăm pe-acolo. La un moment dat te-ai blocat în tobogan și eu îmi făceam vânt și te loveam cu picioarele să te desțepenesc...

POMPILIU: (*râde*) Nici în visul tău n-am scăpat de grăsime.

LILI: Oare ce fac doamnele la bucătărie? N-ar trebui să le ceri scuze?

POMPILIU: Mai târziu. Lasă-le să bocească, le trece. (Pauză.) Și eu, bineînțeles, le iubesc. Țin la mine enorm, ai văzut. Mama a murit când aveam șase ani. Atunci au murit și ele. N-au avut viață personală. Și-au sacrificat-o pentru mine. Eu cred că nu erau teferi la minte.

Tu știi că Mirela n-a văzut niciodată marea? Am zis, anul ăsta o duc neapărat să vadă marea și n-am apucat. Am fost o canalie. Le-am terorizat toată viața. Odată, eram toți patru la un magazin de artizanat și am văzut un tablou banal cu un cal pe o pajiște. Tot atunci, cineva l-a cumpărat. Ce mi-a venit ? . Am început să țip că-l vreau. Mătușile, când au văzut că nu mă liniștesc cu una cu două, au început să-l convingă pe „nenea” care-l cumpărase, să mi-l vândă. Țăla a început să râdă apoi, văzând că treaba e serioasă, a zis o sumă mare. Să-l lăsăm în pace, probabil. Mătușile s-au crucit. Eu, nu și nu, vreau tabloul. S-au sciorât de bani. Țăla când vede că treaba-i pe bune se enervează și plusează. Eu, urlu. „Nenea” se face roșu ca racul, cred că l-am enervat la culme. Peste o oră stăteam toți cinci la rând la ghișeu. Mătușile mele au scos un purcoi de bani de la bancă și mi-au cumpărat tabloul cu cal la care nici nu m-am mai uitat după aceea. Îmi crapă obrazul când îmi amintesc de momentele astea. Și au fost multe. ..

(Pauză.)

LILI: Nu sunt tare pentru tine. Chiar nu te merit.

POMPILIU: De ce? Pentru că ești menajeră?

LILI: Nu sunt menajeră.

POMPILIU: Nu înțeleg.

LILI: Nu sunt menajeră. Sunt prostituată.

POMPILIU: Poftim??

LILI: Sunt prostituată.

POMPILIU: Glumești?

LILI: Deloc. Mă prostituez. Pentru treaba asta am fost angajată.

POMPILIU: Anagajată? Mătușile mele te-au angajat pentru...

LILI: Ele cred că fac un lucru bun...

POMPILIU: Stai puțin. Te-au angajat ca să ce?

LILI: Să mă culc cu tine.

POMPILIU: Și... ați făcut un contract, sau cum?

LILI: Calmează-te, Pompiliu, tu ai nevoie de o femeie cumsecade, nu ca mine...

POMPILIU: Dar sunt calm, ce dracu' ! Vreau să știu... Stai ! Mirela ce făcea în debara?

LILI: S-a ascuns să spioneze... să asculte... nu știu, se temea probabil să nu ți se întâmple ceva, ce știu eu...

POMPILIU: Tu știi că Mirela e în debara?

LILI: Da.

POMPILIU: Și Vanda cu Cesonia?

LILI: Și ele știau.

POMPILIU: A-a. Un scenariu genial. Felicitări! Și dacă nu... dacă n-ar fi murit în debaraua aia, ar fi auzit totul?

LILI: Da. Nu te enerva. Te rog. Ce avea să audă ?

POMPILIU: Cum ai putut să accepți să faci una ca asta?

LILI: Am fost plătită. Am făcut lucruri și mai și, nu-s umblată la biserică. Cu meseria mea...

POMPILIU: Fir-ar al dracului de viață! Nu mai am țigări.

LILI: Îți dau eu. (*Îi dă pachetul.*)

POMPILIU: Nu fumez din astea. Mă duc să-mi cumpăr țigări. (*Iese trântind ușa.*)

(*Intră Vanda și Cesonia speriate.*)

VANDA: Unde s-a dus?

LILI: După țigări. I s-au terminat țigările.

CESONIA: Țigări?

VANDA: Băiatul nostru nu fumează.

CESONIA: Ce i-ai spus?

LILI: Adevărul.

VANDA: Care adevăr? De ce?

LILI: Ca să mă urască, să mă respingă... N-ați vrut asta? Am grăbit finalul.

VANDA: Iar a fugit de-acasă. Așa face.

CESONIA: I-ai spus?

LILI: Totul. Că sunt o târfă, că m-ați angajat, că Mirela s-a ascuns în debara.

CESONIA: (*plesnește din mâini*) L-ai nenorocit!

LILI: (*filosofic*) Eu?

(*Afară, în stradă, se aude un scrâșnet asurzitor de frâne, apoi o bufnitură teribilă. Peste câteva clipe se aud țipete disperate.*)

CESONIA: Ce-i asta? Ce se aude?

(*Vanda iese la balcon. Se întoarce lividă ținându-se de mobile.*)

VANDA: Lili, aleargă până jos. Te ajungem și noi din urmă.

(*Lili iese în fugă.*)

CESONIA: Ce-ai văzut? Ce-ai văzut? Ce-ai văzut?

VANDA: Pompită...

CESONIA: Nu! Mi-i rău! (*Leșină.*)

SFÂRȘITUL ACTULUI I

ACTUL II

Scena 1

Apartamentul familiei Munteanu, peste un an. Nu s-a schimbat nimic. Nici Pompiliu, aparent, nu s-a schimbat. Acum, instalează pe trepid o camera video. În cele din urmă îi dă drumul și se așează în fotoliu. Își șterge transpirația, tace o vreme.

POMPILIU: Mătușă Vanda... (*Pauză.*) ...Lili... Când o să vedeți caseta asta, eu... Ce penibil... (*Pauză.*) O.K., nu mai contează! Deci, când o să vedeți caseta asta, eu n-o să mai fiu în viață. Nu știu prea bine de ce fac chestia asta, dar am hotărât s-o fac. Am simțit că s-a terminat... Mătușă Vanda, te rog să nu bocești înainte de vreme, ascultă mai întâi ce am de spus și după aia... De fapt, cum vrei... Îmi pare rău că fac pasul ăsta... (*pauză.*) Pe scurt, ce să zic? M-am săturat! Nu înțeleg de ce mai ard gazul pe aici. Nu văd sensul. Eu numesc asta „eșecul răsunător al biologiei”. Iar eu sunt exemplul cel mai relevant. Declinul speciei umane, ăsta sunt eu... Să-mi explice cineva, preotul, savantul, oricine pricepe ceva din treaba asta, încotro a luat-o corpul meu?? Ce vrea să însemne aceasta goană nebună

a celulelor pentru a se înmulți, a aduna grăsimi, glucide, lipide, țesuturi și alte căcaturi din astea??

Cine poate să-mi explice această beție a caloriilor? Ce-i cu diavolul acesta care mă omoară înmulțindu-mă?... Uneori aud cum celulele mele clefăie! Cine mi-a montat în trupul meu monstrul care se cheamă stomac și urlă neoprit? Cui dau eu satisfacție punând pe mine câte un kilogram pe săptămână? Asta-i lucrarea Domnului? Nu!

(*Pauză mare.*)

Rahat. Ar trebui să șterg începutul ăsta teatral și să va spun câteva chestii simple. Cum ar fi: adio, dragă mătușă, să-mi păstrezi o amintire caldă și vie, să-mi faciți o înmormântare mișto, adio Lili, femeia visurilor mele, Grasu'-Contrabasu' pleacă în eternitate... (*Râde, după o pauză.*)

Apropo de Grasu' Contrabasu', mătușă Vanda, ai să afli acum un secret... Și las-o pe Lili să râdă cum îi place ei, bine? Așadar, când mătușile „criminale” au fost închise la pârnaie pentru molestarea colegului, pe mine m-au plasat unei prietene de-a lor. Madam Doina. Madam Doina avea două calități. Făcea prăjituri bestiale și avea niște sâni, ce sâni, niște țâțe uriașe! Eram fascinat de munții aceia pe care-i poseda madam Doina. Făcusem o obsesie: să-i văd goi. Am început s-o pândesc. Mă prefăceam că dorm, uitându-mă printre gene: doar-doar s-o dezbrăca. Ea a observat interesul meu și a pornit la atac. Se apleca din spate, asupra mea, când îmi făceam temele și mă atingea ca din greșeală cu clopotele fierbinți. Când îmi punea farfuria la bucătărie - același joc: se apleca atât de tare că mă apuca sughițul...

Într-o seară, madam Doina făcea baie. Și o aud la un moment dat: Pompilică, mamă, te superi dacă te rog ceva? Eu, într-o secundă am fost la ușa. Spuneți, doamnă. Vrei să mă speli pe spate, te rog? Am dat în bâlăbălă. Păi, sigur. Da' facem așa: stingem lumina, că e rușine, mamă, și mă speli pe întuneric, bine? Îhi! Sting lumina, ea îmi deschide și intru în baia plină cu aburi. În câteva clipe frecam de zor cu buretele. Așa, mamă, foarte bine, mai dă, așa... Eram aproape de leșin. Îmi încordam privirea să văd ceva - beznă. Atunci am început să băjbâi cu mâinile. Ei, da' ce faci, geme doamna, lasă că pe piept mă spal și singură, mamă, tu freacă-mi spinarea...

După vreo zece minute am ieșit din baie mai mult mort decât viu. Cred că am făcut febră instantaneu...

Toată noaptea aia am avut un singur vis. Căutam disperat prin întuneric cu mâinile întrerupătorul. Culmea era că, atunci când îl găseam și aprindeam lumina - în cadă nu mai era nimeni... (*Pauză.*)

Lili, râzi? Știu că mătușă Vanda e îngrozită. (*Ascultă, de parcă i-ar auzi întrebarea Vandei.*) Nu v-am zis pentru că aveam și eu, în sfârșit, un secret. Și ce secret! (*Pauză.*)

O.K., nu mai povestesc. Dar să știi că mi-a părut rău că ați ieșit așa repede din pușcărie.. Am obosit ... Am obosit să mă car pe mine însumi prin viață. Sunt un monstru cu creier. Știți ce mă enervează mai mult? Bâncile. Astea noi, care au apărut peste tot și au sticlă mată la geamuri. Când trec și mă oglindesc în ele îmi vine să scot bolovani din caldarâm și să le fac țandări. Astea-s visele mele. Visez că sparg vitrine, că îl strangulez pe puștiul care zbiera deunăzi în parc: Păzea, a fugit hipopotamul de la grădina zoologică! Visez că mă trezesc dimineața și am doar

80 de kilograme... Dar cel mai des te visez pe tine, Lili... (*Pauză.*) Nu știu dacă ți-a povestit mătușa Vanda. După accident, am fost internat la spitalul de nebuni pentru că mă lovisem rău la cap. Imaginează-ți personajul. Un gras diliu care se plimbă prin curtea spitalului printre alți dilimani. Nu-ți povestesc cum se năpusteau brutele de infirmieri să mă imobilizeze, iar asistenta îmi făcea injecția direct prin pantaloni. Doctorul, care mă trata, era mai nebun decât toți pacienții lui la un loc. Avea o metodă de reabilitare, chipurile, foarte tare. Făceam filme. Cum adică?! Mergeam la el în cabinet și ne puneam să facem scenarii de filme. Uite, Pompiliu, închipuie-ți că ți se dă o sumă de bani să faci un film. Ce film ai face tu? O metodă tâmpită de a testa starea psihologică a bolnavului, presupun... Un coleg de salon, Norocel Armașu, un maniac-depresiv, avea niște scenarii super, în care juca el și Sharon Stone. Norocel s-a blocat în lift cu Sharon... Norocel a rămas suspendat în carusel în parcul de distracții cu Sharon Stone... Vaporul s-a scufundat în naufragiu și Norocel cu Sharon trăiesc pe o insulă nepopulată... Rușii au dat o bombă atomică iar Norocel și Sharon Stone au rămas singuri pe planetă... Și toate filmele lui se terminau cu o partidă nebună de sex între Norocel și Sharon Stone...

Eu aveam un singur scenariu. În filmul meu apăreai tu, Lili. Frumoasă și misterioasă. Te apropiam de mine și-ți ridicai bluza așa cum ai făcut-o atunci, ții minte?... Aici fantezia mea seacă și domnul doctor trântea nervos pixul... Iar? Ce, iar? Păi, bine, Pompiliu, îmi povestești scenariul ăsta a douăzecea oară? Da' care-i treaba? Dacă numai pe ăsta îl am în cap, ce să fac? Chiar nu vrei să faci alt film? Nu, doctore! Fă alt film, Pompiliu, te rog eu!...Aș vrea să fac un film despre cum mă cac eu în terapia matală prin cinema. Ce idiotenie! Credeți că nu m-am prins? Vreți să iscodiți. Ne studiați ca pe șobolani adicătelea facem film, dragă. Și-apoi mă văd băgat în disertația ta de rahat „Despre terapia prin film. O metodă avangardistă”. Fuck you!.. Ieși afară, pacient! Și iar îmi trânteau tranchilizante direct prin blugi. I-am cerut de câteva ori să mă lase să plec acasă pentru că îmi revenisem complet din damblageală, simțeam eu că sunt O.K.

Nenea Freud ăsta că nu, că să mă mai țină. Atunci am luat frumușel blugii pătați de sânge și i-am trimis colet la Ministerul Sănătății. Mamă, ce scandal a fost, să-ți povestească Vanda. L-au zburat din funcție, iar eu m-am întors, în fine, acasă...

Filmul ăla, însă, care de fapt e un vis, îl văd în fiecare noapte.... (*Pauză.*) E noaptea de după operația la cap. Eu, aud pași pe hol, deschid ochii... inima îmi bate foarte tare. Tu apari în chip de Maria-Magdalena. Vii, te așezi pe marginea patului, îmi scoți tuburile din nas, din gură, mă iei de mână și ieșim pe o ușă luminată orbitor. Ajungem într-o încăpere ciudată, toți pereții sunt pardosiți cu oglinzi. Mă uit în jur, văd că am slăbit enorm. Am vreo 80 de kilograme. Tu stai în fața mea și îți scoți bluza. Sâni tăi luminează...Eu întind mâinile și, deodată: Pompii-liu! Aud vocile mătușilor care se tânguie ca niște măicuțe în strănă: Pom-piii-liuuu!...

Și mă trezesc îngrozit... (*Pauză.*)

Nu vreau să te sensibilizez, dar îmi vine să plâng. Sincer, în ultimul timp, după ce m-am întors de la balamuc, am început să plâng ca o muiere. Plâng din orice motiv,

la tot pasul. Ieri noapte mă plimbam prin parc și a văzut o fază foarte nașpa. Un puști de vreo zece ani, foarte gras, alerga prin întuneric cu limba scoasă. Tatăl lui stătea în capătul aleii cu un mobil în mână și îl cronometra.

- Hai, încă o tură, Vlăduț, hai, tată! ..

Îl scotea noaptea în parc să alerge, îi era rușine cu propriul fiu... M-am așezat pe o bancă și am plâns...

Mătușile mele nu se rușinau cu mine. Mă cărau cu ele pe la tot felul de sindrofii. Se lăudau cu mine, mă puneau să recit poezii. Rudele se uitau năucite la fâlcile mele, fereau mâncarea din fața mea, nu-și lăsau plozii fără supraveghe de teamă să nu-i strivesc. Mie mi se rupea, pentru că Mirela, Cesonia și Vanda erau fanele mele înfocate. Nimic nu le deranja. Eu eram regele. Orice făcea Grasu' Contrabasu', stârnea doar aplauze din partea lor. Eram un cvartet perfect. Trei viori și un contrabas. (*Râde, apoi tace un timp.*)

...Mă sâcăie o singură întrebare la care aș fi vrut să-mi răspunzi...Dacă nu eram atât de gras, te îndrăgosteai de mine? Asta aș fi vrut să te întreb, dar acum, ce să-i faci, e tardiv... Nu te uita așa la mine, știu că te uiți cu milă. Toți dracii mei, de la mila asta vin. Tocmai de aia o fac - nu mai suport mila. Problema e că n-o să aflu dacă ai venit cu Vanda sau nu. Nici nu știu cu ce ar putea să te mai ademenescă Vanda de data asta. Sau să te șantajeze. Când mi-a dat telefon și mi-a zis că-i la Verona, am crezut că înnebunesc. Cum adică ești la Verona? Eu te caut pe aici de două zile cu poliția, am fost la spitale, la toate morgile... Da, sunt la Verona și am să ți-o aduc pe Lili, așteaptă-ne! Am turbat pe loc. E jenant, mătușico, e înjositor! Vanda, caută să mănânci la timp și nu uita aragazul aprins...

Scuze că ne-am băgat în viața ta ca niște insecte săcătoare. Îmi imaginez ce față ai făcut când ai văzut-o pe Vanda. Cum s-a întâmplat? Ce-a zis? Colegele tale, ce-au spus? Aș da mult să văd scena asta. (*O imită pe Vanda.*) Lili, hai acasă, că Pompiliu a dat în marasm! (*Râde.*) Sau ai răs până ai făcut pipi pe tine? (*După o pauză.*) Ce ironie! Să faci prostituție în orașul lui Romeo și al Julietei. Foarte tare. (*Pauză.*) Scuză-mă...

Mătușă Vanda, ești la bucătărie sau te uiți la mine? Dacă ești aici, ascultă-mă. Meriți toată admirația! Cum ai putut să-mi faci așa ceva? Te rog acum, în clipa asta, spune-i lui Lili că n-a fost ideea mea. Eu tac două minute. Spune-i lui Lili că nu eu te-am trimis în Italia, da? Te rog, pentru mine e important. (*Tace două minute.*) Mulțumesc. Acum trebuie să închid un pic, mă duc la baie.

(*Închide camera video și iese la baie. Intră Cesonia și Mirela și se așează pe canapea. Peste un timp se întoarce Pompiliu, le vede, dar nu se miră aproape deloc de apariția lor. Ba chiar se enervează.*)

POMPILIU: Zbang! Iar?

CESONIA: Ce-ți trece prin cap, nepoate?

MIRELA: Vrei să mori? De ce, Pompiță?

POMPILIU: Ce v-am rugat eu ultima oară?

MIRELA: Ce?

POMPILIU: V-am rugat să mă lăsați în pace! Vi s-a năzărit! Clar? Nu vreau nimic.

CESONIA: De ce vrei să-ți pui capăt zilelor?

POMPILIU: Nu vreau să vorbesc despre asta!

MIRELA: Nu-ți permitem.

POMPILIU: Ce-o să-mi faceți? O să mă legați în cămașă de forță ca la ospiciu?

MIRELA: Pompi, să nu țipi, știi că-ți face rau.

POMPILIU: Ce vreți voi de la mine? De ce cotrobăiți prin viața mea ca prin propriul dulap? Nici acum, după ce ați devenit oale și ulcele, nu vreți să mă lăsați naibii în pace?

CESONIA: Chiar dacă suntem oale și ulcele, tot mătușile tale rămânem. Ești bolnăvior, nepoate...

POMPILIU: Nu sunt! M-am lovit puțin la cap, am avut un timp creierii zdruncinați, tâmpiții ăia de la spital mi-au administrat o căruța de medicamente și gata, sunt o.k.!

MIRELA: Pompiță...

POMPILIU: Nu vreau să aud nimic! Nu sunt nebun, e clar? Nu mă cred Napoleon. Nu-mi cresc cactuși în cap. Nu-mi mănânc fecalele, nu văd prin pereți, nu cânt cucu în zarzăr...

CESONIA: Nu vrei să te sinucizi...

POMPILIU: (*după o pauză, încurcat*) Nu vreau, e o glumă...

MIRELA: Atunci distruge filmul.

CESONIA: Ai mâncat azi ceva?

POMPILIU: Nu doresc să mai fac conversații! Nu vreau să mai veniți. E aproape un an de când mă terorizați cu vizitele voastre.

CESONIA: Ne e dor, asta-i tot.

POMPILIU: Dar nu e normal!

MIRELA: Cine zice asta?

POMPILIU: Of, cine să zică... știința, medicina, na!

CESONIA: Ne urăști?

POMPILIU: Nu începe cu din astea, te rog.

MIRELA: Tu ai nevoie de dragostea noastră, Pompițică...

POMPILIU: Mulțumesc foarte mult, și eu v-am iubit foarte, o știți asta, dar acum, ce să zic, am mai zis, nu-i normal, sunteți strigoi sau pricolici, sau cum se mai zice în folclor?

CESONIA: (*cu reproș*) Așa ne vezi tu pe noi, strigoi?

POMPILIU: (*disperat*) Dar ce sunteți? Apariții diafane? Nu înțelegeți că mă sperii? Prezența voastră aici arată că sunt încă nebun. Că am vedenii, văd morți. Vreți să mă înfunde din nou la balamuc?

MIRELA: Dar nimeni nu știe asta, iubitele.

POMPILIU: Eu știu, și e de ajuns. (*După o pauză, dă a lehamite din mână.*) În fine. Ce vreți?

CESONIA: Să mai stăm cu tine. Să ne povestești.

MIRELA: Unde-i Vanda? Data trecută când am fost erai îngrijorat de dispariția ei.

POMPILIU: Am găsit-o, curând apare. A fost în Italia după Lili.

MIRELA: Vai de mine, de ce?

POMPILIU: Păi s-o aducă aici ca să-mi treacă melancolia. Zice că așa o să-mi revin - cu Lili. O să-mi revin din damblageală.

MIRELA: (*indignată*) Nu, că și Vanda asta..

CESONIA: Las-o, știe ea ce face..

MIRELA: Da' ce face, mă rog?! Nu mai scăpăm odață? Ea a fost cu ideea, ții minte? Lili asta ne-a băgat în mormânt.

CESONIA: Înainte să te bage în mormânt, te-ai băgat tu în debara...

MIRELA: Ei da, m-am băgat, și? Da' voi? Ați fugit și l-ați lăsat singur cu stricata aia.

POMPILIU: Apropo, cum ți-a venit ideea?

MIRELA: Ce mare idee? Am vrut să te protejez.

POMPILIU: Să mă protejezi? Din debara?

MIRELA: Păi nu..., nu știu, am simțit nevoia să fiu pe aproape, să-ți sar în ajutor.

CESONIA: Și cum ai fi facut-o? Săreai cu făcălețul? Îi stropeai cu apă? O snopeai pe stricăta?

MIRELA: Ce te tot legi de povestea cu debaraua?

CESONIA: Nu mă leg.

MIRELA: Ba te legi. Tu și cu Vanda, toată viața m-ai crezut o proastă. M-ai băgat în față când era nevoie de-o proastă. Cine a zis asta? Mirela. Cine a propus asta? Mirela, nu noi. Eu o păteam, iar voi chicoteați viclean. Cine să-l roage pe tata să mai rămânem o noapte în tabără? Mirela, că știe cum să-l ia... Alo, tati, putem să mai rămânem? Sigur, căprițele mele, dar numai Sonica și Lavanda, Mireluța - acasă, că ești încă minoră.

CESONIA: Să mor dacă țin minte ceva.

MIRELA: Tabăra de tineret, când ne-am întâlnit cu delegația cubaneză.

CESONIA: Aha, mi-am amintit... Stai, cum îl chema? Pe prietenul tău?

MIRELA: (*jenată*) Lasă...

CESONIA: Jorje Esteban Ramon, mi-am amintit. Și cum mai cânta „La Paloma”!...

(*Amândouă încep să cânte încetișor „La Paloma”.*)

POMPILIU: (*le întrerupe*) Mai stați mult?

CESONIA: Nu, dacă ne promiți ceva.

POMPILIU: Nu promit nimic.

CESONIA: Atunci nu plecăm.

POMPILIU: Treaba voastră. (*Pornește camera video.*) M-am întors. Și le-am găsit pe Cesonia și Mirela stând pe canapea. Mătușă Vanda, nu te speria. Surorile tale mă vizitează des în ultima vreme. Cu siguranță n-o să le vedeți, dar ele sunt aici. Uite, aici stă Cesonia și aici Mirela. (*Către cele două mătuși.*) Ce faceți, nu salutați? (*Cesonia și Mirela salută din cap.*) Acum v-au salutat, au dat din cap. (*Către Cesonia și Mirela.*) Nu spuneți bună ziua?

CESONIA: Bună ziua.

MIRELA: Bună ziua.

POMPILIU: Nu le auziți, nu-i așa? Au spus „bună ziua”. Astăzi, Cesonia și Mirela au venit s-o vadă pe Lili.

MIRELA: Nu-i adevărat, nu ne interesează. Am venit pentru altceva.

POMPILIU: (*către cameră*) Mirela zice că au venit pentru altceva. Pentru ce-ați venit?

CESONIA: (*șoptind*) Știi foarte bine pentru ce...

POMPILIU: Mătușă Sonia, nu te feri, oricum nu te vezi și nu te auzi. Vorbește clar.

CESONIA: Am venit să... să nu faci vreo prostie, Pompiță...

POMPILIU: (*către cameră*) Au venit să nu fac eu vreo prostie, zice Cesonia. (*pauză.*) Dar parcă sinuciderea în cazul meu e o prostie? Nu, nu, hai să raționăm. Știu că e păcat, că trebuie să-ți duci crucea, bla-bla-bla și tra-la-la. Omul, se spune în cărțile deștepte, este cea mai desăvârșită operă a lui Dumnezeu! Pentru că l-a creat după chipul și asemănarea lui.

Și acum uitați-vă la mine.

Pam-pam-pa-pam!

Deci, ce vedeți acum este o creație desăvârșită a lui Dumnezeu. Deci așa arată Dumnezeu? Ce idee, vă întreb, are El cu mine? Ce mesaj sunt eu? Ce vrea să demonstreze El cu mormanul ăsta de slănină care sunt eu? Cui vrea El să bată obrazul? Ce jertfă trebuie să aduc eu pentru ca divinitatea să mă lase în pace, să nu-mi mai încarce osânză cu toptanul? Ce-i asta, oameni buni? Știți ce cred eu? Că bunul nostru Dumnezeu mai dă totuși și rateuri...

Nu, frumosul bătrânel cu barbă albă, care meșterește omuleți din plastilină vie n-are de ce să se supere. Ba din contră, se va bucura că m-am autoeliminat.

Acesta este sfatul meu pentru grași și grășane. Autoeliminați-vă! Ce să faceți voi pe planeta asta numită Hollywood?

Cine nu arată ca George Clooney sau ca Lucy Liu, n-are decât să se spânzure.

Cine-i mai gras decât Brad Pitt să-și bage gheara în gât, cine-i mai urâtă decât Angelina Jolie, să-și taie venele.

Cine are mai mult de șaizeci de kilograme, să se prezinte la secția de poliție pentru a fi împușcat. Cetățeni, nu permiteți grașilor să se plimbe în voie printre noi! Țara are nevoie de săpun! Pam-pam!

(Pauză.)

MIRELA: Ce frumos vorbești tu, Pompiță...

CESONIA: De Dumnezeu însă degeaba te legi...

POMPILIU: *(vorbește spre camera video)* Cesonia zice să nu mă leg... De ce, mătușă Cesonia? Sau o să mă trimiță în iad? Apropo, fiindcă veni vorba: cum e în iad? Sau în rai? Voi unde sunteți?

MIRELA: Tu ce crezi?

POMPILIU: Eu presupun că sunteți în rai. Ce nasoale ați făcut voi pe lumea asta? Chestia cu îndoparea mea nu cred că-i o infracțiune așa de mare. Haide, spuneți, cine v-a primit, sfântul Petru? E adevărat că stă la poarta raiului cu un registru, cu bune și rele săvârșite pe pământ, în mână, și pune întrebări de genul: ai mâncat de frupt, fiica mea? *(Râde.)* Cum a fost? Ce v-a întrebat?

CESONIA: Nu fi curios în privința asta.

POMPILIU: *(către cameră)* În ruptul capului nu vor să răspundă la întrebările astea. Brusc devin secreteoase și tac chitic. Bănuiesc că nu-i fain acolo, dacă ar fi, mi-ar spune. *(Către mătuși.)* Spuneți-mi, e mișto sau nu? Dați doar din cap, dacă n-aveți voie să vorbiți.

(Mătușile se ridică de pe canapea vizibil îndurerate.)

MIRELA: Trebuie să plecăm acum.

CESONIA: Te iubim, nepoate. Ai grijă de sora noastră, că-i bătrână și ea, săraca...

(Cele două mătuși dispar.)

POMPILIU: Au dispărut. Așa îmi fac tot timpul. Vin, stau cât stau și pleacă. Prima oară au venit la spital, acum un an. „Bună, Pompiță”. Mi-au clănțănit dinții o zi întreagă. După, m-am obișnuit. Știu, știu ce credeți... Nu contează *(Pauză mare.)* În fine, ce urmează? Păi... gestul final. Gestul final? N-o să-l vedeți... Mi-am amintit de o istorie care s-a întâmplat acum cincisprezece ani. Eram student și am fost trimis cu încă vreo trei colegi într-un județ să punem la punct o rețea de calculatoare. Un fel de practică de producție. A fost foarte mișto; veneau țăranii să-i învățăm să lucreze pe calculator. De comă! Într-o seară mă întorceam de la treabă și am trecut pe lângă o brutărie.

Dumnezeule, și m-a izbit în nări aroma aceia de pâine coaptă! Atât de puternică și ademenitoare, că m-a apucat amețeala. Eram ca rechinul care a simțit mirosul de sânge. Cred că omoram pe cineva pentru o coajă de pâine coaptă. Am văzut poarta întredeschisă și am intrat. Aveam gura plină de salivă și înghițeam în sec. Imediat, cum am intrat, au sărit niște dulăi la mine, noroc că au venit paznicii, o femeie și un bărbat.

Care-i baiu', șefu'?, m-a întrebat bărbatul. Avea o bătă în mână.

Dați-mi o bucată de pâine.

S-au uitat lung la mine, apoi femeia a oftat din rărunchi, cu milă, a intrat în fabrică și mi-a adus o franzelă fierbinte.

Nu cred că am apucat să le mulțumesc. Am înșfăcat franzela și am plecat mușcând ca un lup din ea.

Femeia chicotea înfundat, iar pe bărbat l-am auzit zicând: „Eu, să ajung așa de gras, m-aș spânzura.”

(Pauză.)

N-am găsit un loc în toată casa unde aș putea să agăț funia. La greutatea mea...

(Sună interfonul.)

Sună cineva la interfon. O clipă.

(Iese, apasă „vorbiți” la interfon.)

Cine e?

(O voce de bărbat: „Pizza”).

Poftiți.

(Vine la camera video)

Uitasem. Ca în filmele americane. Ultima dorință a condamnatului. Mi-am comandat o pizza. Ultima pizza. Cum aș fi putut să închei altfel nostimada asta de viață? Tocmai eu. Cu o masă bună, normal. Mănânc, și după aia - aleluia. Vi se pare de prost gust? Mie, nu.

(Sună soneria.)

A ajuns.

(Se duce pe hol și se întoarce cu o pizza la cutie, o desfăce, ia o felie și începe să mănânce.)

Apropo, voi ce epitați ați vrea să-mi puneți pe mormânt? „Pompiliu Munteanu, 1967- 2006. Dormi liniștit, nu te vom uita niciodată”? Sau: „Ai plecat pentru totdeauna și ai lăsat în sufletele noastre un gol uriaș, Pompiță. Regretele noastre n-au margini.”

Banal.

Eu aș propune ceva de genul: Trecătorule, oprește-te! Aici odihnește robul lui Dumnezeu, Grasu'-Contrabasu', un ciudat, crescut și educat de trei mătuși, absolvent fără licență a facultății de electronică. Viața lui a fost un fâs. Circulă, trecătorule - nimic interesant pe aici...

(Continuă să mănânce, sună telefonul. Pompiliu ridică receptorul fără prea multă trăgare de inimă.)

Alo, da. Cine-i? *(Stupefacție.)* Lili? Ce s-a întâmplat? Poftim? Cum? Unde ești? Nu înțeleg? Vanda, arestată ???

(Lumina se stinge încet.)

Scena 2

POMPILIU și LILI stau la masa de praznic, după înmormântarea Vandei. Pe masă mai sunt puse trei tacâmuri...

O pauză lungă...

LILI: (sub impresia celor povestite mai devreme de Pompiliu) Aș râde dacă n-as fi speriată...

POMPILIU: De ce să fii speriată?

LILI: Păi... nu știu, e așa... prea sinistru.

POMPILIU: Nu-i chiar sinistru, m-am obișnuit. Altceva e că uneori mă înfurii la culme, dar asta se întâmplă rar.

LILI: Ți-e dor de ele?

POMPILIU: Nu cred. De ce să-mi fie dor? De baclava-le lor? Sau poate de piroște?

LILI: N-am auzit de piroște, ce-s alea?

POMPILIU: Un fel de colțunași rusești. Mătușile le făceau trăsnet.

LILI: Și când... apar?

POMPILIU: Nu au un grafic. Vin când le căsunează.

LILI: Bine, nu mă pricep prea mult la chestii din astea, dar bănuiesc că e ceva legat de capul tău. Tu le chemi.

POMPILIU: Ce vrei să spui?

LILI: Nu știu, ai o străfulgerare, ceva, care le face să apară în imaginația ta. E o hologramă, sau ce?

POMPILIU: Hologramă? Nu ți-am spus că sunt foarte concrete? Le simt chiar strângerea de mână, buzele pe frunte...

LILI: Brrr!

POMPILIU: Se supără când nu le pun și lor mâncare în farfurii. Mă ceartă dacă simt fumul de țigară în casă. Adică sunt extreme de reale.

LILI: Și cum se întâmplă?

POMPILIU: Simplu, mă trezesc cu ele în fața mea.

LILI: Aici?

POMPILIU: Peste tot. Odată au apărut și pe bancheta din spate a taxiului. De fapt, asta mă și enervează. Când vin acasă e bine. Dar când apar de pildă la cârciumă, e penibil. Încerc să le evit, nu răspund la întrebări, dar parcă poți să te pui cu ele. Până la urmă cedez și încep conversația. De fapt ciondăneala... Ei, și acum imaginează-ți clienții din jur care văd un grăsan certându-se cu aerul. Apoi, invariabilul comentariu: „Sărmanul e dus cu pluta...”

(Pauză.)

LILI: ...Nu au dreptate?

POMPILIU: Au, dar la început mă supăram „Ce vă uitați așa? Ce vă miră? Stau de vorbă cu mătușile mele.” Și în clipa următoare se face în jurul meu pustiu. La un restaurant s-a apropiat patronul: „Vă rog să părăsiți localul, speriați clienții.” „Îi sperii eu?” „Da, vorbiți la pereți cu glas tare”. Cesonia și Mirela s-au supărat foc, vroiau răzbunare. Abia le-am potolit.

LILI: Ce discutați?

POMPILIU: De toate. Le spun ce s-a mai întâmplat în lume. Dacă suntem acasă se uită la telenovele sau deapănă amintiri. Au o memorie, mă sperie...

LILI: Dar de ce nu vin și alții? Mama ta, de exemplu...

POMPILIU: Le-am întrebat. Au zis că de fapt eu nu vreau s-o văd. Dacă aș vrea...

LILI: M-am prins. Vezi, ce spuneam și eu. Totul vine din creierul tău, tu le chemi...

POMPILIU: Probabil...

LILI: Trebuie să te vindec de nebunia asta. Nu le mai... cum se zice?... invoca. Morții cu morții și vii cu vii, ce Dumnezeu. Nu sunt psihiatru, dar simt că asta îți face rău, simt eu asta...

POMPILIU: Ce rău să-mi facă, oricum sunt nebun cu adevărat. Am și pensie.

LILI: N-am să-ți plâng de milă să știi...

POMPILIU: Nici nu vreau, nu cerșesc...

LILI: Hai să vorbim despre altceva. În afara de episoadele cu mătușile, cum te mai simți?

POMPILIU: De cacao, normal. Anul ăsta am stat mai mult pe la balamuc, nu ți-a zis Vanda?

LILI: A fost urât?

POMPILIU: Vanda povestea că într-o noapte am ieșit gol-pușcă în fața blocului. M-au găsit vecinii culegând melci și lipindu-i de piele. „Ce faci aici, Pompiță?” „Îmi pun lipitori să-mi sugă sângele rău”...(Râde.) Eu nu-mi amintesc nimic...

LILI: Și a chemat „Salvarea”.

POMPILIU: S-a speriat, biata de ea...

(Pauză.)

LILI: Finalmente, am cam zbârcit-o cu Vanda dar îți promit că mă întorc în Italia și o aranjez pe crețina aia nenorocită.

POMPILIU: Te întorci în Italia?

LILI: Altceva ce să fac? Viața-i grea...

POMPILIU: Ia-mă și pe mine.

LILI: Glumești?

POMPILIU: Îmi găsesc și eu ceva de muncă, cu calculatoarele...

LILI: Alta acum...

POMPILIU: Vreau să fiu aproape de tine...

LILI: Pompi, iar începem? Nu mai insista...

POMPILIU: N-am să te sufoc, promit. Îmi vad de treaba mea, ne mai vedem din când în când...

LILI: (ironică) Vizităm muzee...

POMPILIU: Și asta, de ce nu? Mergem să vedem balconul Julietei... Ai fost?

LILI: N-am avut când. Și nici nu cred în basmele astea... Pierdere de vreme...

POMPILIU: Nu crezi în dragoste?

LILI: Sunt prostituată, ai uitat?

POMPILIU: Și ce dacă? Îmi pun căști în urechi...

LILI: Pompi, nu-i de glumit cu asta...

POMPILIU: Nu glumesc. Nu mă lăsa aici, sunt varză, vezi și tu...

LILI: Prostii. Ce treabă am eu...(cu năduf) Nu se mai termina odată povestea asta... Dracul m-a împins să vin atunci la voi...

POMPILIU: De ce nu vrei să mă iei în Italia? Ți-e rușine cu mine?

LILI: Nu, omule. Dar cum o să fie? Ce, stai cu mine?

POMPILIU: Promit să fiu discret. N-am să fiu gelos, am să stau în banca mea. Pis-pis, și eu pe-acolo...

LILI: De ce vrei tu să faci asta?

POMPILIU: Pentru că... te iubesc. Să nu râzi.

LILI: N-am de ce. Să admitem că mergi cu mine... Să zicem ca ai să fii discret, cum spui tu. Dar eu?

POMPILIU: Ce-i cu tine?

LILI: Cum o să mă simt eu? Ce-ai să fii tu acolo pentru mine? Soț, frate, amant?

POMPILIU: Pește...

LILI: Încerci să mă jignești?

POMPILIU: Scuze, glumeam.

LILI: Pompiliu, viața nu e circ, trezește-te. Când îți spun că sunt prostituată chiar așa e, nu-i bla-bla. În fiecare noapte chiar mă reglez cu diverși indivizi, unul mai greșos decât altul, și care îmi cer felurite chestii. Unul, să miaun ca pisica, altul să-l frig cu țigara...

POMPILIU: Dacă vrei să mi se facă scârbă, n-ai să reușești... Merg în Italia...

LILI: Grasu-Contrbasu' mă enervezi!

POMPILIU:(*surâde*) Ți-ai amintit?

LILI: Nu uiți așa ceva.

POMPILIU: Mai ales faza cu Mirela în debara...

LILI: Am fost o piază rea pentru mătușile tale.

POMPILIU: Nu te condamni...Ce-mi pare rău că în ultimii ani s-au întâmplat atâtea faze penibile în casa asta și tu le-ai prins pe toate.

LILI: Așa sunt eu mereu, pic în istorii haioase.

Uneori am senzația că trăiesc într-un vis tâmpit. Simt că sunt într-un vis, aș vrea să mă trezesc, dar ceva mă ține, vreau să văd ce mi se va întâmpla mai departe în visul ăsta. Și amânarea, mă distruge.

POMPILIU: Dar dacă te-ai trezi?

LILI: Aș vrea să mă trezesc în ziua când mă întorceam de la școală. Aveam o rochie albă vaporosă, tocmai avusesem balul de absolvire a clasei a opta. Mama m-a rugat să trec pe la sora ei, trebuia să-mi dea aia ceva. Mătușa nu era acasă, însă soțul ei, unchiul Benone, m-a primit foarte frumos... Mi-a rupt rochia, m-a dat cu capul de aragaz, l-am mușcat de mâini și de penis, am țâșnit la balcon și am sărit în gol... La proces, sora mamei a declarat că eu m-am dat la bărbat-su, că pe el demult nu-l mai interesează femeile pentru ca-i impotent. .. Atunci de la balcon am plonjat direct în visul ăsta urât. Vreau să mă trezesc în ziua aia și să nu mai trec pe la mătușa. Sunt sigură că aș fi avut o altă viață.

POMPILIU: Ce viață?

LILI: Rămâneam în orașelul meu, terminam liceul, mă măritam cu un băiat ca lumea, trânteam o casă de copii și nu făceam trotuarul în Italia... Mămica mea, femeie rușinoasă, m-a expediat după proces la liceul-internat de aici, unde domnii profesori se uitau, la noi, la fete, ca la niște fleici. Profesorul de sport ne verifica dacă eram pe ciclu, simplu - cu mâna. Doamna profesoară de română ne lua câte pe una s-o ajutam la curățenie acasă, apoi ne ruga să-l masăm pe taică-su, un moș aproape mort dar care își țuguia buzele infecte și cârâia: „Țucă-mă, putoare mică”... După ce am terminat liceul ne-au aruncat pur și simplu în stradă, ca pe niște măsele stricate. Acasă n-am vrut să mă întorc, noroc că am dat peste o basarabeancă și m-a învățat ce și cum...

POMPILIU: Cred că am un loc nașpa în coșmarul tău?

LILI: Nu, stai liniștit. Ești o pagină mai specială, aș putea spune romantică, dar și comică în același timp.

POMPILIU: Tu chiar n-ai iubit pe nimeni?

LILI: Crezi că-s de piatră?

POMPILIU: Nu cred, dar văd că bărbații în visul tău nu apar prea pozitivi.

LILI: Îl chema Iliuță și visa să se facă arheolog. Mă lua și pe mine la săpături în munții de lângă orașelul nostru. Îmi făcea cadouri, cioburi de oale, oase, bănuți... Vorbea de Troia și Atlantida până răgușea...Era cât se poate de pozitiv...

POMPILIU: Unde e acum?

LILI: O fi predând geografia în vreun liceu, sau mai știu eu ce. Basta, ajunge cu amintirile, m-am plictisit...

POMPILIU: De ce nu rămâi tu acasă? Uite, poți să stai la mine. Acum, că s-au dus mătușile...

LILI: (*ironică*) Mă iei în spațiu?

POMPILIU: Vorbesc serios...

LILI: Și clienții?

POMPILIU: Te lași. O să am eu grijă de tine.

LILI: Și să trăim din pensia ta?

POMPILIU: Nu neapărat, am să mă angajez. Îmi iau licența și dau concurs la vreo firmă, sunt tare în calculatoare, pe bune...

LILI: În calitate de ce o să stau aici cu tine, te-ai gândit?

POMPILIU: În calitate de ce vrei tu.

LILI: Ce-o să zică lumea?

POMPILIU: (*foarte nervos*) Dă-o în puii mei de lume, nu mă interesează!

LILI: Ce ai? Nu te enerva.

POMPILIU: Vreau să fiu și eu pozitiv. Nu pleca, rămâi. Dacă ți-e silă, uite facem un zid aici. Sunt două băi, facem două rânduri de chei, am să te rog doar să mă lași să te vizitez din când în când la bucătărie. Bem o cafea și mă retrag pe partea mea.

LILI: Ești țața rău... Scuză-mă.

POMPILIU: Nu pleca, nu te șantajezi, dar dacă pleci, chiar că nu mai înțeleg rostul meu pe pământ.

LILI: Ba mă șantajezi, Pompei, te rog nu insista. „Rostul meu pe pământ”! Nu mă lua cu din astea, nu-mi plac telenovelele...

POMPILIU: Nici mie, știu ce spun...

LILI: Nu știi. Mă obligi să am muștrări de conștiință, mă gâdili la struna sensibilă, poate-poate mi s-o declanșează spiritul de sacrificiu.

POMPILIU: Oho! M-am liniștit.

LILI: Hai să vorbim sincer...

POMPILIU: Nu vreau să vorbim sincer, știu ce-ai să-mi spui. Că sunt un fraier care am alimentat vise deșarte, și că noi doi n-avem nicio treabă. Așa este, sunt de acord. Sunt un monstru și am un caracter infect. Admit și asta. Admite, însă, că și unul ca mine se poate îndrăgosti...

(*Pauză.*)

LILI: De ce ai amuțit?

POMPILIU: Poți să pleci.

LILI: Mă dai afară?

POMPILIU: Nu asta vrei? Pleacă.

LILI: Ce pui tu la cale?

POMPILIU: Erai grăbită. La revedere și iartă-mă că am vrut să mă **dedau** la acte de filantropie.

LILI: Te rog să te calmezi.

POMPILIU: Sunt calm!!!

LILI: Mă îndoiesc; stai jos. Ce idei tâmpite îți trec prin cap? Nu te uita așa la mine, mă nenorocеști, înțelegi? Nu mi-e de ajuns păcatele pe care le am? Ce să mă fac cu tine? Țasta-i blestemul mătușilor, sunt sigură.

POMPILIU: Nu las nici un bilet, poți să pleci liniștită...

LILI: (*cu draci*) Băi, frate! Ce facem noi aici? Nu-mi plac melodramele, întotdeauna m-au dezgustat. Ce bilet, ce tot îndrugi? Trezește-te, uită-te la tine, la mine, uită-te în jur! Asumă-ți kilogramele, fă un duș rece, nu mă mai teroriza cu amenințări! Repet, naiba m-a pus atunci să

accept „oferta” mătușilor. Nu plec de aici până nu juri că n-ai să faci nimic.

POMPILIU: Mi-a plăcut aia cu „asumă-ți kilogramele”...

LILI: Aștept jurământul.

POMPILIU: Să jur pe Biblie?

LILI: Fără poante! Jură că nu te omori!

(*Apar cele trei mătuși.*)

POMPILIU: Prea târziu, au venit. La țanc!

LILI: (*speriată*) Cine?

POMPILIU: Ele.

LILI: (*se uită în jur*) Unde-s?

POMPILIU: Aici. (*Mătușilor.*) Luați loc. (*Teatral.*) De ce ați zăbovit atâta?

CESONIA: E și ea aici?

POMPILIU: Da. Luați loc.

MIRELA: Ce caută în casa noastră?

POMPILIU: Am invitat-o la praznicul Vandei.

CESONIA: Criminala asta n-are pic de rușine, tupeu cât încape.

MIRELA: După ce că ne-a băgat pe toate în mormânt...

VANDA: Exagerezi, soro...

MIRELA: Chiar nu exagerez deloc. De câte ori a apărut pe aici, a dispărut câte una dintre noi...

VANDA: În orice caz, nu ea te-a vârat în debara...

CESONIA: Da' ce faci, îi ții apărarea? Nu din cauza ei ai murit și tu?

VANDA: Nu, Sonica, am făcut atac.

MIRELA: Asta știm, dar de ce?

VANDA: Pentru că vameșii mi-au găsit în valiză un pachet de droguri.

CESONIA: Care de fapt era al prințesei ăsteia.

VANDA: Nu, Lili nu știa nimic. Pachetul mi l-a dat fătuca... am uitat cum o chema...

POMPILIU: (*lui Lili*) A uitat cum o chema pe prietena ta... aia cu heroina...

LILI: Petronela.

POMPILIU: (*Vandei*) Petronela.

VANDA: Așa, Petronela. A pândit când Lili nu era prin preajmă și m-a rugat frumos să aduc un pachet rudelor.

LILI: Ce spune?

POMPILIU: Ce mi-ai povestit și tu.

VANDA: Eu, babă proastă, s-o ajut pe fată. La Otopeni mă ia un ofițeraș și mă duce într-o cameră. Când am auzit că-s acuzată de trafic cu droguri am simțit că-mi fuge pământul de sub picioare.

CESONIA: Și?

VANDA: Și, gata! Am murit în ambulanță în drum spre spital.

MIRELA: Tu chiar crezi ca Lili nu are nici un amestec? Mira-m-aș!

VANDA: Mirela, ți-am mai spus; când Petronela mi-a dat pachetul, Lili își făcea bagajul.

MIRELA: Ba eu cred ca a știut foarte bine. Nu era prietena ei? Erau complice, pun mâna în foc.

VANDA: Nu mă mai interesează. Hai să ne distrăm, sunt bucuroasă că vă revăd. Pompiliu, nu ne dai și tu un vin?

POMPILIU: Da, da, scuzați-mă. (*Vrea să iasă.*)

LILI: (*speriată*) Unde pleci?

POMPILIU: Să aduc vinul de la frigider. Doamnele vor să se cinstească.

LILI: Vin cu tine.

POMPILIU: (*zâmbește*) Te temi?

LILI: Mă cam ia cu frisoane, sinceră să fiu...

POMPILIU: (*mătușilor*) Vă aduc și o gustare?

VANDA: Nu mulțumim.

CESONIA: Suntem sătule, Pompiță.

(*Pompiliu și Lili ies.*)

VANDA: De ce a trebuit să ne pună și nouă tacâm?

CESONIA: Da' ce are?

VANDA: Cheltuială fără rost.

MIRELA: O dată, se poate.

VANDA: Așa e. O dată moare omul. (*Râde.*)

CESONIA: Ce blestemății vorbești și tu. Și mai râzi.

VANDA: Vă supărați? Râd pe socoteala mea.

MIRELA: Eu nu mă supăr. Poti să spui orice.

VANDA: Păi, sigur, că doar eu îs azi sărbătorita.

CESONIA: Ce ai, Vanda?

VANDA: Nimic, ce să am? Am murit.

CESONIA: Cum Dumnezeu te-ai pornit tu așa singură în Italia?

VANDA: Mi s-a făcut milă de nepotul nostru. Nu mai știam cum să-l scot din amărăciune. Numai de ea îmi vorbea. Lili și Lili și iar Lili, și numai Lili. Am luat un microbuz și în doua zile am fost la Verona.

CESONIA: S-a mirat?

VANDA: Nu i-a prea convenit. Mai ales că am dat buzna când era cu un client. Unul, cam de vârsta noastră.

MIRELA: Cotoi împuțit!

VANDA: I-am dat două poșete în cap și a tulit-o cu pantalonii în vine.

CESONIA: Și Lili?

VANDA: A râs toată noaptea, chestia cu crizele ei de râs.

CESONIA: Tare nebună ai mai fost.

VANDA: Ce aveam să fac? Mi se rupea inima când îl vedeam așa de trist.

MIRELA: Să mă tai, că nu înțeleg cum de i s-a pus pata tocmai pe femeia asta. Ce are scorpia așa deosebit?

VANDA: N-are nimic, e îndrăgostit de ea.

MIRELA: Blestemată fie ziua când ne-a călcat pragul curva asta.

VANDA: Noi am chemat-o.

CESONIA: Eu am fost împotriva, ați uitat? Din start.

MIRELA: Din contră, dacă îmi amintesc, tocmai tu ai fost cu ideea.

CESONIA: Nu ți-e rușine, cum poți să spui așa ceva?

MIRELA: Țin minte clar: „Măi, fetelor, băiatul nostru are nevoie de-o femeie.” Și eu am zis că nu-i adevărat, că uite călugării, cum n-au parte de așa ceva, și Slavă Domnului, trăiesc bine merci.

VANDA: Ce știi tu despre călugări?

MIRELA: Of, nu mă contrazice. Părerea mea este c-ai greșit aducând-o pe Lili din Italia. L-ai pus din nou pe jărat pe băiat și te-ai prăpădit și tu.

VANDA: Nu-mi pare rău, oricum mă săturasem.

CESONIA: Păcat de Pompiță, a rămas singur-singurel...

VANDA: A rămas cu Lili.

MIRELA: Doamne ferește, sper să se care cât mai curând...

VANDA: Nu vă mai ciorovăiți, se întorc...
(*Intră Lili și Pompiliu.*)

LILI: Mai sunt aici?

POMPILIU: (*dezamăgit*) Da, n-au plecat.

LILI: Stau la masă?

POMPILIU: Îhî. Aici stă Cesonia, dincolo Mirela și aici Vanda...

LILI: Ce fac?

POMPILIU: Se uita la noi. (*Mătușilor.*) V-ați plictisit?

Nu găseam tirbușonul.

CESONIA: Dulapul din mijloc, al doilea sertăraș...

MIRELA: A venit și ea de la bucătărie?

POMPILIU: Desigur. Iat-o, se uită la voi.

CESONIA: Apropo, cum mai arată?

LILI: Ce spun?

POMPILIU: Cesonia mă întreabă cum arăți.

LILI: (*cochetă*) Păi, cum arăt?

POMPILIU: (*Cesoniei*) Nu s-a schimbat deloc. E tot așa de frumoasă.

MIRELA: Aiurea, să vorbim să n-adormim.

POMPILIU: Mirela mă roagă să-ți spun ca e încântată.

LILI: Spune-i că-mi pare rău ca n-am cunoscut-o mai bine.

POMPILIU: (*Mirelei*) Lui Lili îi pare rău ca nu te-a cunoscut mai bine.

MIRELA: Aș fi preferat să n-o cunosc deloc.

LILI: Ce zice?

POMPILIU: Ei, mă rog, complimente și salamelecuri.

LILI: Mulțumesc.

CESONIA: Dintre ai noștri cine a mai fost la înmormântare?

POMPILIU: Mai nimeni. Niște băbății necunoscute, care m-au tot pupat pe cap, și verișorul vostru, colonelul Balan.

MIRELA: (*bate din palme*) Mare minune, a fost Nicușor?

VANDA: Să nu-mi spui ca era în uniformă?

POMPILIU: Și cu toate medaliile.

CESONIA: Dragul de el, de câte ori ne întâlneam în oraș, nu-și mai amintea cum mă cheamă, dar de fiecare data mă cerea de nevastă.

MIRELA: Și pe mine.

VANDA: Și pe mine. (*Râde.*)

POMPILIU: A cerut-o și pe Lili. (*Lui Lili.*) Le spun despre moșul colonel. (*Mătușilor.*) Mie mi-a zis în biserică tare și răspicat: „Tinere, stai drept când îți vorbește un colonel în retragere, dacă îmbrățișai cariera militară, azi nu erai așa de masiv. Pe loc repaos!”

(*Toți râd, apoi pauză.*)

LILI: Ce fac?

POMPILIU: Râd...

LILI: Poate ar fi mai bine...

POMPILIU: Nu, nu, te rog așteaptă...

CESONIA: (*după ce-și revine*) Ce-o să te faci tu fără noi?

POMPILIU: O să încerc să trăiesc.

CESONIA: Normal ca o să trăiești, dar cum?

POMPILIU: Ca băieții, admirând pereții.

MIRELA: Noi vorbim serios.

POMPILIU: Ce vreți voi de la mine? V-am mai spus și repet chiar dacă vă doare: sunteți moarte, nu mă puteți influența.

CESONIA: Cum să te influențăm?

POMPILIU: N-am nevoie de sfaturi și indicații prețioase.

MIRELA: Ferească Sfântul, ce indicații?

POMPILIU: Am luat o decizie: Lili rămâne aici.

CESONIA: Unde, aici?

POMPILIU: În casa mea, cu mine.

MIRELA: Nu se poate, ai uitat cine e?

POMPILIU: Am uitat, amintește-mi.

MIRELA: E o damă de consumație, poftim...

LILI: Cu cine vorbești?

POMPILIU: Cu Mirela, fantoma din debara. (*Mirelei.*)

Ce importanță are?

MIRELA: Păi cum, e... revoltător. Ți-a sucit mințile, vrea să-ți ia casa.

POMPILIU: Nu mi-a sucit nimic, eu am rugat-o să rămână.

VANDA: Si, rămâne?

POMPILIU: Nu știu, o mai întreb o dată. (*Lui Lili.*) Rămâi?

LILI: De ce mă întrebi?

POMPILIU: Fantomele sunt curioase.

LILI: Ai spus ca nu te interesează părerea lor.

POMPILIU: Așa e.

MIRELA: Rămâne?

POMPILIU: (*lui Lili*) Rămâi?

LILI: Să zicem că spun da.

POMPILIU: (*fericit*) A spus da.

MIRELA: Mor!

POMPILIU: Iar? Ești deja...

CESONIA: Te însori cu ea?

POMPILIU: Nu, o să trăim așa, pur și simplu, un fel de concubinaj platonice...

CESONIA: Ce rușine!

MIRELA: Scandalos, de-a dreptul.

CESONIA: Dacă are... SIDA?

VANDA: Nu-l mai tocați proastelor, ce aveți cu băiatul?

CESONIA: Ce să avem, mai nimic. Decât că-i nepotul nostru, ai uitat? Pentru ce l-am crescut noi? L-am făcut om ca să-l dăm pe mâinile unei femei ușoare?

MIRELA: Pompiță, de dragul memoriei noastre las-o să plece.

POMPILIU: Nu!

CESONIA: Te rugăm.

POMPILIU: Nu...

CESONIA: Alung-o!

MIRELA: Dă-o afara. Vanda zii și tu, ești sora noastră mai mare și mătușa lui.

VANDA: Lăsați-mă în pace.

MIRELA: Dacă ea rămâne, o să stăm aici neclintite zi și noapte, nu ne lăsăm.

CESONIA: Pompiliu, tu pe cine iubești?

POMPILIU: Îmi explodează capul! Tăceți odată! (*Pauză mare.*)

LILI: Spune-le c-am glumit. Plec.

POMPILIU: Te-ai hotărât?

LILI: Da, Pompiliu. Nu sunt maica Teresa, sunt Lili. Nu sunt în stare să mă sacrific, nu sunt o bună creștină.

Când mă uit la tine mă simt, nu știu de ce, vinovată. Doar atât, și urâsc asta. Totul este atât de cenușiu. Viața noastră, povestea noastră e fără noimă. Eu sunt o tipă cenușie. Pes-te câteva momente am să ies în stradă și are să mă încerce, iar, un sentiment de vinovăție, doar până urc în taxi. Gata, cum s-ar spune; tragem oblonul.

POMPILIU: Pleci...

LILI: Să nu mă judeci prea aspru. Adio, fug.

(*Iese Lili, Pompiliu plânge.*)

CESONIA: Băiețelul nostru, plângi?

MIRELA: Te-a jignit? Ți-a spus ceva?

POMPILIU: A plecat...

VANDA: De tot?

(*Pauză.*)

POMPILIU: Acum cred că sunteți fericiți.

VANDA: Ce putem să facem?

POMPILIU: Nimic.

(*Pauză.*)

CESONIA: Unde ai înmormântat-o pe Vanda?

POMPILIU: Între mormântul tău și al mamei.

MIRELA: Deci nu a mai rămas nici un loc?

VANDA: Nici unul. Să ne fie țărâna ușoară.

(*Pauză mare.*)

POMPILIU: Vă deschid televizorul?

CESONIA: Mai târziu, Pompiță. Te superi că-ți zicem Pompiță?

POMPILIU: Ziceți-mi cum vreți, mi-e egal...

MIRELA: Vai, ce m-am supărat pe maică-ta când am auzit că vrea să-ți pună numele ăsta.

CESONIA: Nici mie nu mi-a plăcut. Ne-am certat vreo patru luni ce nume să-ți punem.

MIRELA: Eu vroiam să te cheme Paul. Muream după numele ăsta.

VANDA: Tata vroia, musai, să-l cheme Herman, vă amintiți? Tocmai zburase în cosmos al doilea cosmonaut rus, îl chema Herman Titov.

MIRELA: Și mama, bunică-ta: „Ai înnebunit, cum să-l cheme așa?”

CESONIA: Da' mama ce nume vroia?

VANDA: Gheorghe, ca pe bunicul.

CESONIA: Da, exact, și tata țipa: „Ăsta-i nume de slugă!” Iar mama, de colo: „Ce vrei să spui? Că tatăl meu a fost slugă? Cere-ți scuze imediat!”

MIRELA: Și vecinii ne dădeau sfaturi, toți aveau propuneri foarte nostime.

VANDA: Doamna Rozenbaum zicea să-ți punem Solomon...

CESONIA: Și lăptăreasa insista cu Timotei...

MIRELA: Doamne, ce lapte bun aducea lipoveanca.

CESONIA: Da, vă amintiți când l-a lăsat la noi pe fiul ei roșcat să-l dea la vreo școală, îi promisese tata s-o ajute?

VANDA: Și a doua zi a dispărut.

CESONIA: L-am căutat toată noaptea... Dimineața apare lăptăreasa cu feciorul la ușă. Ce s-a întâmplat? „O venit să facă pișu acasă, la țară, ca aici nu poate, să rușinează...”

(*râsete*)

VANDA: Pompiliu, ne ascuți?

POMPILIU: Da, Vanda...

CESONIA: Ai obosit, vrei să dormi un pic...

POMPILIU: Da, vreau să dorm...

A fost sau n-a fost cea mai bună piesă de teatru românească a anului 2008?!

PIESA ANULUI 2008

Juriul Concursului UNITER «Cea mai bună piesă de teatru românească a anului 2008», compus din **SANDA MANU**, regizor, **ALICE GEORGESCU**, critic de teatru, **ION COCORA**, critic de teatru, a decis să rețină în **Selecția Finală** următoarele piese:

Natură moartă cu nepot obez de **Ion Sapdaru**

Orien Espresso de **Radu Macrinici**

Ziua perfectă de **Antoaneta Zaharia**

Moartea pentru patrie de **Mihai Ignat**

Aeroport de **Ștefan Caraman**

Youtube de **Viorel Cojanu**

Dintre acestea, Juriul a hotărât să desemneze câștigătoare piesa:

NATURĂ MOARTĂ CU NEPOT OBEZ de **ION SAPDARU**

Programul Piesa Anului se desfășoară anual sub egida și cu sprijinul **Casei Regale a României**.

Premiul va fi oferit în seara Galei Premiilor UNITER din 27 aprilie a.c. iar Editura UNITEXT a UNITER va publica un volum cu piesa câștigătoare.

REVENIRE ASUPRA DECIZIEI DE JURIZARE PENTRU PIESA ANULUI 2008

Constatând încălcarea regulamentului de înscriere în concurs în cazul a două piese nominalizate în Selecția finală, Juriul Concursului UNITER «Cea mai bună piesă de teatru românească a anului 2008», compus din **SANDA MANU**, regizor, **ALICE GEORGESCU**, critic de teatru, **ION COCORA**, critic de teatru, în acord cu conducerea executivă a UNITER, a decis să revină asupra deciziei sale din data de 31 martie.

Verificând sesizările primite și constatând întemeiate elementele sesizate, Juriul a decis ca piesele *Natură moartă cu*

nepot obez de **Ion Sapdaru** și *YouTube* de **Viorel Cojanu** să fie **descalificate din concurs**, ambele fiind făcute publice înainte de înscrierea la concurs, prin publicare și, respectiv, reprezentare. Piesa *Natură moartă cu nepot obez* a fost publicată în revista *Stare de urgență*, în 8 decembrie 2008, format pe hârtie și on line (pt. conf. www.staredeurgenta.wordpress.com2008), iar piesa *YouTube* a fost publicată fragmentar pe internet și reprezentată într-un spectacol-lectură la Bursa de texte Dramafest, Tg. Mureș, octombrie 2008 (pt.conf. www.atelier.liternet.ro și www.regizorcautpiesa.ro). Înscrierea pieselor la Concursul UNITER s-a făcut în perioada 15 noiembrie 2008-15 ianuarie 2009). Anunțul de înscriere la concurs, în aceeași termeni de 16 ediții, precizează că nu se primesc în concurs piese publicate sau reprezentate.

Cu tristețe și dezamăgire față de încă o dovadă a lipsei de respect pentru reguli, pentru rigoare și loialitate, a neputinței de asumare responsabilă a unor reguli impuse în deplină libertate și consens, comunicăm actuala Selecție finală a Concursului Cea mai bună piesă românească a anului 2008:

Orien Espresso de **Radu Macrinici**

Ziua perfectă de **Antoaneta Zaharia**

Moartea pentru patrie de **Mihai Ignat**

Aeroport de **Ștefan Caraman**

Dintre acestea, Juriul a hotărât să desemneze câștigătoare piesa:

ZIUA PERFECTĂ de **ANTOANETA ZAHARIA**

Programul Piesa Anului se desfășoară anual sub egida și cu sprijinul **Casei Regale a României**.

Premiul va fi oferit în seara Galei Premiilor UNITER din 27 aprilie a.c. iar Editura UNITEXT a UNITER va publica un volum cu piesa câștigătoare.

Lucian ALECSA

Poemul matriță

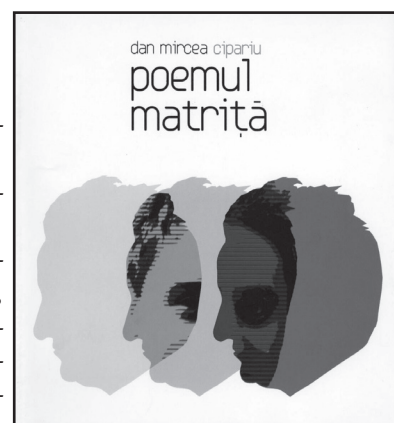
Paradoxal, poemele lui Dan Mircea Cipariu nu sunt supuse unei matrițe lirice, din contra, sunt în afara oricărei limite, imaginile vin în cascadă, se construiesc de la sine sub incidența propriilor neliniști, dar asta se întâmplă numai după primirea impulsului primar din partea lui răzvrătit. Sunt și poeme atinse de adieri ludice, acest fapt nu atenuează în nici un fel din gravitatea textului, nu colapsează atmosfera hipersensibilă configurată, din contra, au chiar mai multă strălucire, au un plus de mobilitate verbală. Poetul, atunci când face vorbire de multiplicare, nu se referă nici într-un fel la repetabilitate, ci mai degrabă la o amplificare a sentimentului cuprins în „șablonul” poemului, la redimensionarea lui în raport cu tensiunea trăirilor. Stările sufletești și accidentele interioare sunt asimilate unor matrițe destinale. De exemplu: frica, cu întreg spectrul de temeri, este acel metaforic „șarpe de cuvinte din creier” care amprentează întreaga existență, de la naștere la moarte, se încolățește în gestica noastră zilnică luminându-ne cu discreție pasul ce urmează să-l facem: „ne întoarcem numai la certitudini / ne e frică de lista de eșecuri / de sinucideri sociale de texte apocrife / un șablon-tatuat ca un crin incandescent / imperial / pe carnea albă / pe carnea întunecată / pe carnea transcendentă / undeva vei găsi hazard / undeva vei pipăi lumina din diamant / undeva vei trăi fără voal.”

De foarte multe ori poemele lui Dan Mircea Cipariu par supuse unei degringolade logice, numai că-n realitatea lirică ele răspund unui sistem de rațiuni fantasmagorice corelate eului răvășit de întrebări, de aceea flexiunile interrogative sunt expresia combustiei ce are loc la nivelul materiei ideatice, de aici și diversitatea de teme abordate, expuse spectral pe întregul orizont al vieții. Uneori găsește răspunsuri, alteori poetul le lasă cu intenție într-un suspans dându-i posibilitatea cititorului să le „corecteze” pe măsura înțelegerii textului. E un joc aparte, dar extrem de bine controlat de către autor. Dan

Mircea Cipariu e un poet inventiv, consumator de mult cotidian, și nu orice fel de cotidian, ci numai partea spectaculoasă a lui, dar, în același timp, rămâne în permanență conectat și la straturile metafizice ale existenței. „tășuri

reci în sinteză / adrenalină și zaruri : / bunjee jumping! / elasticul e gata să rupă în două memoria complice / forța de atracție sfâșie în direct / consumul de amintiri și de sânge / „cine nu se aruncă / în singurătatea acestui text despre / atractorii stranii / nu se va găsi niciodată!” / citești / întrebările te țin cât mai departe de zgârie-nori și de stele / prin cartiere / sfârșitul scandează netemător / eliberare și bunjee jumping! „/.

Poetul lasă impresia că deține controlul în totalitate asupra propriilor trăiri, ca și cum ar fi un hipercerebral, însă, oricând pot fi detectate impulsuri stranii care-i marchează poemele cu reflexii de dicteu. Poetul dă dovadă de lejeritate și ingeniozitate în compunerea lirică, nu apar falii între ideile expuse, nici nu bruschează cuvântul spre împlinirea exprimării, totul curge de la sine, chiar dacă, cum am mai spus, imaginile vin în cascadă, sunt antrenate în discursul liric și multe cuvinte din spațiul tehnic, acestea nu tulbură în nici un fel masa textului, poemele au rotunjime, sunt întregi, simți că n-ar mai suporta nici cel mai mic adaos. Poeziile sunt mici bijuterii, fără „corpuri străine”, au greutate, dar în același timp sunt flexibile, verbul respiră mobilitate, au o anumită grație lirică. Și când vine vorba de lucruri pur tehnice,

demonice sau flash-uri cotidiene, poemele exprimă relaxare și vioiciune: „libertatea și căutarea ei printre submarine și oglinzi / de afară primești semne că Fiara vine tot mai curtenitoare către tine / strigând ca saltimbacii / cu cei de la impozite și taxe / cu cei de la strategii fatale / despre cum să ieși din tine / numai din tine / fără panică și urmări sociale / rețeaua web cade / proiecțiile noastre de iubire eliberatoare rămân / prin ziare știrile toate găuresc așteptările / ca un revolver Colt / comandantul de umbre și arginți te somează : / un visător mort mai bun decât unul viu? /”

Poemele născute sub „ispitele șarpelui” au cea mai mare încărcătură ideatică, semnificațiile șarpelui sunt dispuse spectral, sub semnul echilibrului, fără a supralicita simbolul, alintându-l doar metaforic. „Eul cogitator” rămâne permanent în expectativă, nu se implică în combustia trăirilor, filtrează realitatea expunând-o în vitraliul Inimii. Singurătatea îi sună în suflet ca un clavecin, singurătatea îi provoacă hemoragii de amintiri, lumea e tot mai atentă la neputințele sale, iubirea și frica îi persecută în egală măsură gândurile. Șarpele îi stă culcușit în creier disciplinându-i existența. „Poemul matriță. A treisprezecea ispitire a șarpelui” mi se pare a fi poemul concluzie: „literatura îți e infectată! Viața îți e infectată! / întunericul îți e multiplicat prin oglinzi / șarpele toarnă venin și avertismente / peste incertitudinea de-a fi / șarpele e discobolul din creier care-mi aruncă soarele și limbajul / în partea de sus / îi simt marketingul neuronal / și casele de marcat singurătatea / îi văd liniile mișcătoare / printre ideologii / edicte / și bule papale / aș fi vrut să ridic steaguri albe la mal / și să scriu pe ele / iubire și oameni în curs de amenajare.”

Poemul închinat inimii, scris la patru mâni, alături de poetesa Ioana Crăciunescu, are o aură aparte,

intersectează două trăiri zbuciumate, având drept numitor comun durerea, a Ioanei este una ce se dorește „epidermică”, dar în realitate de-o profunzime aparte, care antrenează în discurs scene din cotidian, cu imagini limpezi bruiate uneori de glasul roților de tren, pe când durerea lui Dan Mircea Cipariu are carnație, este înervată de cele mai puternice și ciudate trăiri, inima devine contorul celor mai negre gânduri. Dialogul dintre cei doi poeți e de-o mare frumusețe, pare a fi un monolog al disperării rostit în fața oglinzii: „**oglinzile în adâncimea lor / sunt niște blide / cu supă suptă / de buze setoase / care nu se privesc / în oglinzi** / inima mea nu va mai fi / ceea ce ar fi putut fi / oglindea de leprozie și biciuiri / oglindea cu ieșire la mare! / **În orice dialog / marea ocupă plajă și dig / prin izbire! / - are o voință compusă din două stări ! / eu îi sunt starea a doua...** / stau în mine însumi / ca în tine însuși / dig cu adevăruri relative / și surprize ce n-au ce căuta în biografia subiectivă

Lui Dan Mircea Cipariu îi cad bine jocurile de limbaj, de multe ori aruncă și flash-uri teribiliste care la prima citire nu prea dau bine, par agresive, chiar ușor contondente, dar, fără nici o îndoială, au rostul lor, țin trează ideea pe care se construiește textul. Până când și cele mai grave poeme, supuse unor teme majore ale existenței, au zonele lor de bombardament verbal, aici merită evidențiat curajul poetului de a depăși anumite convenții, de a-și personaliza vocea lirică fără a ține cont de prejudecăți. Desemnele lui Mihai Zgondoliu sunt la fel de provocatoare precum poemele, cad de minune pe partitura ideatică a textelor, deslușesc sau putem spune că deconspiră din prima gândurile autorului. „Poemul matriță” e un volum unitar, rotund, cu profundă respirație lirică.

Noaptea din sufletul luminii

De un deceniu Valeriu Stancu n-a mai apărut cu vreun volum de versuri, deja criticii îl așezaseră în rândul romancierilor, spațiu în care și-a dat în ultimul timp dimensiunea talentului, merită amintite romanele: „Pelerinul de cenușă” și „Conspirația vagabonzilor”. Prin volumul de versuri „Triunghiuri cu pupila albastră”, apărut de curând la Editura Timpul din Iași, Valeriu Stancu ne atrage atenția asupra faptului că încă există ca poet și că este unul autentic, sobru, puternic, cu-o voce lirică bine personalizată, necontaminat de bruiajul minimalismului actual, nesused de vreo voce deja clasicizată. Poetul e conectat la temele canonice ale poeziei, nu se apleacă în zona speculațiilor ieftine care ar putea să-i gonflabilizeze imaginea și să-i ridice „cota”, sunt și momente când poezia contemporană este supusă unor încercări de acest fel, dar acestea nu rezistă eroziunilor timpului, vorba poetului: Ce e val, ca valul trece”.

L-aș alinia pe Valeriu Stancu în rândul poezilor gravi, îndrăgostiți de iluminările firii, marcați de iluzii și de marile zbateri ale spiritului, frisonați de emoții și de obsesia întunericului, atinși până-n măduva sufletului

de forța cuvântului. Volumul de față, destul de consistent și echilibrat, este dispus spectral; în primul ciclu intitulat „erezii boppartiene” poetul pare destul de relaxat, fără spasme ideatice în compunerea textelor, verbul liric antrenează imagini limpezi, de cele mai multe ori comune, pe ici pe acolo cu discrete adieri onirice, pe când în următorul ciclu: „triunghiul cu pupila albastră” trece la un registru grav, în care răstălmăcește sentimentele față de prieten, vârtej fiind de tot felul de emoții, poemele sunt mai incitante și mai seducătoare. Partea a treia „întoarcerea din moarte” este de cu totul altă factură, eul este supus unei totale încrâncenări, și cu toate acestea versul curge într-un ton baladesc, ușor sentimental, fără a brusca cititorul. Ultima secțiune a cărții intitulată, parcă prea dur, „călăul neființei” este înervată de cele mai

negre idei și gânduri, e un jurnal de călău, cu imagini dantești, infernul respiră prin fiecare cuvânt, poetul e în fiecare vers cu sufletul în gât, cuvintele uneori par niște obiecte contondente ce-l lovesc direct în măduva sufletului.

Merită remarcată limpezimea „duminicilor” din primul ciclu, aici în fiecare poem reverberează liniștea, dar nu o liniște adormitoare, ci o liniște reflexivă, adâncită în cugetare: „ duminica deja îmi pecetlui pasul / nu nimeresc la nici o biserică / îngerii sumar nimbați lenevoși / își leapădă nemurirea pe aripi de chinte royale / instinctul meu religios s-a tocit odată cu / trecerea nourilor încătușați în straie de îngeri / te-ai păgânit, băiete! / mi-a spus tata înainte de a muri / dar va veni clipa / când vei vedea ce singur / ești fără Dumnezeu ! / pe atunci eu nu vă iubeam / și eram singur încătușat într-o cămașă de inger.” Nimic mai frumos decât această liniște angelică înveșmântând întinderea poemului! Valeriu Stancu este un vizual, eul său poetic răspunde unor imagini proiectate direct de suflet, fără nici cea mai mică intervenție a mentalului, este o stare pură, netrucată, decupată și exprimată simplu. Poeziile sunt pline de muzicalitate, au armonie și echilibru, chiar dacă reclamă hazardul: „ duminica deja îmi pecetluie zarul / marie, castelană a visului / unde ți-ai rățâcit fecioria / doar pajuri zălude clădesc cu aripa / sicriul cuvântului meu / pasul mariei își năruie lumina / în siberii de sânge, de clocot, de magmă / în carcera crucii, Iisusa / dezleagă nesăngerată țărână /”

Al doilea ciclu e un fel de flux verbic între două veșnicii, în care poetul se eliberează de toate tensiunile lăuntrice provocate de relația cu prietenii, de aici și foarte multe poeme cu dedicații, cu trimitere directă spre o relație care i-a combustionat sufletul într-un anumit moment al existenței. Spre exemplificare vin cu „ poemul pentru Radu Florescu”: „ bile de foc străvezii / reflectoarele încă nu s-au aprins / radu însă a găsit o casă / părelnică și ispititoare / din care să iasă / iadul i-a scrijelit / o sirenă pe coapsă / păsări de aer, / păsări de nord, / păsări de răni, / păsări cu sânge albastru / sulite- le amăgirii / incendiază ferestre / o cruce închipuită din raze / îmi veghează plecarea.”

Secțiunea „ Întoarcerea din moarte ”, scrisă în ton de baladă, poartă o aură aparte, inconfundabilă, potențată fiind de gravitatea ideilor ce-i mișcă materia lirică și de zbuciumul sufletului. Limbajul este unul curat, într-un ton normal, netratat cu imagini șocante sau metafore supralicitate, chiar pe alocuri apar și mici ironii. Spectacolul poetic este unul plin de nostalgii și amintiri, desfășurat pe un fond purpuriu, încărcat cu petale de roze dar și cu gânduri negre, ucigătoare, dispus într-un registru clasic, parcă spre a contrabalansa absurdul existenței noastre cu firescul cotidian. Balada petalei de roză (adâncul blasfemiei) este un exemplu în acest sens: „ mă părăsesc iubirile pe rând / m-am părăsit și eu- de ce m-aș teme? / eram un zeu de lacrimă flămând / nu învățasem rugă și nici blesteme / azi văd din ceruri îngerii căzând /”

Poemul „ mai bine golan” este o mostră de absurd, de fapt este o secvență neagră din viața poetului, ce nu-i cade prea bine la... biografie, dar care poartă măsura a două versuri minunate, cu autor necunoscut: „ și-a răstignit vecia în ochiul meu ateu / și-i singur fără mine, în ceruri, Dumnezeu” Spre a salva aceste versuri și înțelesul lor de gura neagră a timpului poetul găsește o soluție: „m-am lăsat de trăit și caut un poem / dacă nu-l găsesc am să-l scriu / într-o noapte chiar eu / să nu mai fie singur, / în ceruri, / Dumnezeu! /”

Cam așa se desfășoară dialogul poematic al lui Valeriu Stancu cu propria-i viață.

Încrâncenarea din ultimul ciclu „ călăul neființei” este chiar mai dură decât ne sugerează titlul, alipirea celor două cuvinte nu generează obligatoriu o stare de spaimă, nu provoacă frisonări prea adânci, dar citind poemele trăiești un sentiment ciudat, simți cum fiecare cuvânt te mușcă direct de inimă, fiecare metaforă te atinge în măduva ființei, ți se face pielea de găină la fiecare atingere a textului. Dumnezeu este „luat” la întrebări fără menajamente, dialogul are loc de pe același palier existențial, reproșurile au temeiul lor, au motivații omenești, neinventate sau absurde, putem vorbi chiar de-o hărțuire reciprocă om-divinitate. E o blasfemie? Poezia permite și așa ceva! Și totuși, aceste aspecte sunt valorificate liric ușor și sunt transmise cititorului pe cele mai firești căi, fără sofisticării verbale și fără cuvinte grele, cât mai simplu cu putință. Secvențele invocate au o naturalețe aparte, chiar dacă la prima citire ești tentat să vezi unele bruscări: „ E noapte ca în sufletul durerii / când îmi amintesc / singura fărâmbă luminoasă din viața mea ;/ singura fărâmbă luminoasă din viața mea : / în afară de mama ce m-a născut / poate dintr-un accident, / dintr-o întâmplare , dintr-un capriciu, / m-a iubit o singură femeie / mai ceva ca pe Dumnezeu ei m-a iubit. / ... se crăpa de ziua / iar eu făceam dragoste / cu o necunoscută într-un tren de lux / era noapte ca în sufletul luminii, / trenul gonea / marea era aproape, / eu mă simțeam ca Iona în pântecul chitului / spânzurând pământul pe ape / necunoascuta era mai frumoasă / decât un colind din străbuni / primăvara încremenea văzduhurile / trenul alerga spre nebanuite mediterane / iar femeia era frumoasă ca însuși sufletul zorilor / și iar e noapte ca-n sufletul durerii când îmi amintesc : / ...Seara-i lumină de Crăciun / împodobesc un brad nesfârșit / împreună cu aceeași femeie frumoasă / pe acasă / crapă ouăle corbului / de ger / dar unde ne aflăm sunt 36 de grade peste zero / femeia e frumoasă ca însăși Nașterea Domnului / eu am numit-o Iisusa, / iar ea s-a sinucis când a aflat cine sunt / și totuși femeia era mai frumoasă decât / murirea morții.”

Prin această carte Valeriu Stancu demonstrează faptul că deține o paletă bogată și diversă de exprimare lirică, este original, sensibil, c-un gust rafinat pentru temele majore. La fel de inspirate sunt și ilustrațiile lui Florin Buciuleac, evidențiază într-un fel necuvintele poetului, între cei doi e o incitantă și prodigioasă complicitate estetică.

ÎMPOTRIVA EPIGONISMULUI

O constantă cu caracter general care se degajă la o lectură a culegerii de comentarii critice și cronici literare „Restituiri (critica criticii)” (Iași, Princeps Edit, 2007), seminate de Dan Mănuță, este aceea că autorul lor face, de fiecare dată când se ivește prilejul, numeroase reflecții pe marginea edițiilor critice parcurse, în alcătuirea cărora se cere stăpânirea unei profesii ingrate dar frumoase, ce impune deținerea unui serios bagaj de cunoștințe filologice (istoria limbii, lexicologia și chiar dialectologia). Nu peste tot criticul găsește circumscrierea textelor (indicații despre titlu, loc, dată) și definirea instrumentelor de lucru (precizarea normelor filologice de transcriere, existența variantelor, modul de alcătuire a notelor explicative și a subsolurilor). A preciza cui îi aparține un titlu, dacă există cuvinte șterse ori corecturi și, nu în ultimul rând, ce fel de ortografie a fost aleasă constituie abecedarul oricărui editor.

Directorul Institutului de Filologie Română „Al. Philippide” atrage atenția asupra unei serii de dificultăți legate de transcrierea textelor (de preferință cu lucrul pe originale), de autentificare a lecțiunilor incerte, de contextualizare spațio-temporală, de adnotare a numelor. Și foarte bine face, având în vedere faptul că, din păcate, încă mai există editori grăbiți care cred că se poate numi ediție critică orice însumare într-o carte groasă a volumelor unui scriitor, cărora le adaugă doar referințele bio-bibliografice și o selecție din aprecierile critice la sfârșit.

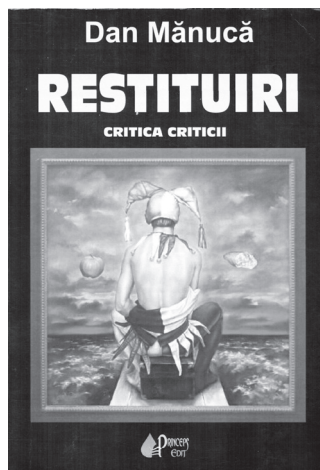
Dan Mănuță se află mereu în căutarea elementelor necesare pentru definirea întregului sens al unei opere, orice informație, oricât de nesemnificativă ar părea inițial, putând contribui la conturarea portretului de ansamblu. Se întreabă criticul pe bună dreptate cine ar mai putea scrie astăzi o monografie de factură tradițională (în genul „omul și opera”). Îndoiala reușitei – expusă în comentariul despre „Eliade lusitanul” – pleacă de la dificultatea întâmpinată de un cercetător solitar în a cuprinde o multitudine de probleme care impun cunoștințe serioase referitoare nu numai la literatura noastră și la aceea universală, dar și la istoria religiilor, la istoria politicii și a ideologiilor europene, la istoria mentalităților, a imaginarului colectiv. Soluția rezonabilă ar fi însumarea contribuțiilor parțiale ale unor exegeți specializați în fiecare dintre disciplinele amintite. În cazul cerințelor impuse de lucrul la o istorie a literaturii, acesta presupune principii stricte, cum ar fi obligativitatea respectării cronologiei și a descrierii tuturor compartimentelor activității unui autor.

Perioada diplomatică portugheză de aproape patru ani a fost – consideră Sorin Alexandrescu în „Jurnalul

portughez și alte scrieri” – una decisivă în definitivarea personalității eliadești. Însă Dan Mănuță, deși apreciază efortul exegetului de a realiza un profil sugestiv al spiritualității enciclopedului nostru, este convins că nu prea așa stau lucrurile, pentru că nu are la îndemână, tot în cartea respectivă, conexiunile necesare cu alte etape ale vieții și operei lui Mircea Eliade. Consecvent cu sine însuși, Dan Mănuță trage în altă parte concluzia, după comentariul unei cărți despre viața teatrală ieșeană („Dramaturgia românească pe scena Teatrului Național din Iași, de la origini până la 1916”, a lui Emil Coșeru), că un merit aparte al studiului respectiv îl constituie luarea în considerare a factorilor culturali, literari, economici, politici, sociali și, nu în ultimul rând, umani, care luminează în diferitele lui momente subiectul abordat.

Tot în virtutea acestor condiționări expuse mai sus, Dan Mănuță consideră postmodernismul ca fiind strict determinat istoricește, în speță fiind ratașat la mișcarea literară nord-americană („Epigonism însemnând ignorare totală a realităților istorice ale textului”). De aceea se miră de faptul că Paul Cornea – strălucit spirit deopotrivă teoretic și practic – arată multă îngăduință față de o modă trecătoare, precum aceea postmodernistă, îngăduință care contrazice temeiurile grave ale întregului său volum „Interpretare și raționalitate”. Era oare necesară folosirea și, implicit, credibilizarea, în exegeza lui Paul Cornea, a termenului de „postmodern” numai „Doar pentru că este la modă? Doar pentru că ar sări ca arși veleitarii care se adăpostesc sub o umbrelă cârpită?” Se vede treaba că, dacă își pune astfel de întrebări, profesorul ieșean nu agreează deloc Teza de doctorat a lui Mircea Cărtărescu, „Postmodernismul românesc”, postfațată în volum chiar de Paul Cornea.

Jocul de-a textul și ironia folosite de Budai-Deleanu în „Țiganiada” au o profundă semnificație ontologică și nu au fost determinate de ingenioase jocuri care să premeurgă postmodernismul („Nu am fost, așadar, nici protocroniști, dar nici urma urmei”). Lărgirea înțelegerii și receptării operei lui Ion Budai-Deleanu în sfera culturii europene (unde comparatismul românesc practic nu mai contează), depinde, între altele, și de modul în care renunțăm la afilierea „Țiganiada” la tot felul de „-isme”: „Nici alții nu ne iau în serios, atâta vreme cât noi înșine nu facem acest lucru”. Criticul crede în necesitatea altor căi de abordare a literarității textelor vechi și nu vede altă grilă de lectură decât aceea a stilisticii lingvistice, pentru a nu se ajunge la catalogări aberante de tipul „postmodernul Dosoftei”. Se constată și o serie de actualizări textuale

care vin în favoarea „digest”-ului, precum păstrarea unor figuri de stil, înlocuirea unor arhaisme disonante, actualizarea topicii.

Dan Mănuță nu poate omite faptul că, în ultimul timp, critica literară europeană, ca și aceea nord-americană (pe urmele căreia a mers), se arată extrem de rezervată atât în privința interpretării, cât și în a unui aspect esențial al ei, și anume evaluarea. Prin sincronizare cu exegeza mondială în ma-

terie, odată cu „Interpretare și raționalitate”, Paul Cornea va descuraja atât practica păguboasă a „criticii sterile de tip universitar, cât și zglobia nonșalanță a foiletonistului”. Cronicarul nu uită să ceară renunțarea la facilitățile exhibiționiste ale foiletonismului, precum și la înscrierea în perimetrul, mai arid, al abordării didactico-teoretice.

Citind și comentând un important studiu al lui Eugen Simion, „Ficțiunea jurnalului intim”, Dan Mănuță ajunge și el la concluzia că acestei scrieri i se pot distinge cu destulă greutate caracteristicile de gen și de specie. Problema pe care și-o pune în privința includerii speciilor de graniță în sfera literaturii propriu-zise este aceea de a accepta sau nu ficționalitatea lor. Și aceasta întrucât la lectura unui jurnal se recunosc formule uzitate în operele de ficțiune pe care diaristul le creează ori le vehiculează pe teritoriile imaginarului unde se desfășoară o întreagă strategie a mistificării. Privind din perspectiva autenticității, Dan Mănuță vede lucrurile limpede și nu umblă cu jumătăți de măsură: jurnalul cel mai credibil este acela distrus îndată ce a fost scris. În schimb, din punctul de vedere al sociologiei literare, „întoarcerea autorului”, anunțată la noi tot de Eugen Simion, este salutăată ca fiind de actualitate, deoarece contracarează noul sociologism vulgar și biografismul eticist al procurorilor culturali post-decembriști.

Dacă Mircea Eliade a stopat editarea unora dintre caietele jurnalului său și nu este clară nici rațiunea pentru care a umblat cu foarfecele prin textele încredințate de el însuși publicării, atunci înseamnă că se ridică semne de întrebare asupra utilității, dar mai ales asupra autenticității celor scrise. Mircea Eliade s-a autocenzurat îndeosebi în mult dezbătutul astăzi subiect al simpatiilor sale politice și ideologice de pe când se mai afla în țară. Nimic nu îl împiedica pe autorul „Itinerariului spiritual” să-și ducă până la capăt, de-a lungul unei scrieri cu caracter intim, solilocviul în marginea acestui episod delicat din tinerețe și par de mirare astfel de atitudini în cazul cuiva care, în trecutul său nu prea îndepărtat, se implica se profund în asemenea dezbateri. Cert este că perioada nodală lusitană reprezintă pentru Mircea Eliade un prilej de meditație și de redefinire a atitudinii civice, fie și în timpul documentării și scrierii cărții despre dictatorul Salazar.

Conul de umbră în care pare a fi intrat și receptarea operei sadoveniene (ca și aceea a lui Vasile Voiculescu)

i se pare lui Dan Mănuță a fi unul firesc, din moment ce ne aflăm între cadrele unui proces critic continuu. Iar din perspectivă didactică, numărul lucrărilor de licență și al Tezelor de doctorat care îi sunt dedicate marelui prozator este unul normal, dacă îl raportăm la acela al altor scriitori clasici. Studentul se orientează după reperele fixe trasate de alții, deoarece nu (mai) are timp să reflecteze. Este motivul pentru care unii profesori lasă la o parte interpretarea, adică insistarea asupra impactului dintre literatura teoretică și textul literar, care rămâne doar o anexă exemplificatoare, un „material didactic”. Pe când lucrurile ar trebui să stea tocmai invers. Dan Mănuță remarcă faptul că o cercetare meritorie precum aceea a lui Valeriu P. Stancu, „Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică”, nu ocolește această păguboasă regulă universitară. În locul teoriei de dragul teoriei se impune evidențierea motivațiilor profund umane intrinseci ale folosirii respectivelor procedee ale unui text care nu trebuie niciodată pierdut în „parcuri narative”: „Excursia printr-o pădure de semnificații vechi de câteva bune mii de ani te învață să deslușești repede o potecă întortocheată de un drum drept sau un adevăr vechi de când lumea de bălbâială.” Interpretarea este mereu subordonată faptelor și de aceea Dan Mănuță are pretenția ca orice exeget să se folosească de o documentație sever controlată și să privească totul dintr-o perspectivă contextuală, adică funciarmente istorică. Iar aici nu este vorba de erudiție sobră, ci de efortul de (auto)limpezire pe care îl înlesnește recursul la datele istoriei.

Date ale istoriei care sunt vitrege în privința „literaturii române generale”. Textul „Viața teatrală din Moldova românească” abordează trecutul teatral românesc de la Chișinău și de la Cernăuți, unde bolșevicii mai vechi și mai noi nu au încetat să falsifice adevărul. Intențiile culturale ale majoritarilor români au fost stopate de imperiile vecine asupritoare (austriac, rus și, apoi, sovietic), care cultivau un cosmopolitism diversionist pentru exprimarea oricărui fel de identitate. Dacă aromâna – arată istoricul nostru literar – a manifestat acute pulsiuni centripetale în raport cu dacoromâna, situația așa numitei „limbi moldovenești” a fost creată ca urmare a ingerințelor geopolitice din partea imperiilor țariste și sovietic. Acest „artefact cominternist”, menit a practica și exacerba centrifugarea „moldovenismul”, a dus la așa zisa „literatură moldovenească” și nu are cum să fie parte integrantă a literaturii române. Ea face parte – pe cale de consecință –, împreună cu celelalte literaturi sovieto-bolșevice, din „literatură sovietică”.

Acestea sunt constantele care conturează, la lectura cărții „Restituiți (critica criticii)”, portretul criticului și istoricului literar Dan Mănuță la vârsta deplinei maturități. O caracterizare a confratelui Mihai Cimpoi este mai bună decât orice altă încheiere: „Spirit mai degrabă germanic, exact și limpede în judecăți, aplicat cu persuasiune și metodă la operă (și autor), în care e înclinat să determine «scheme», «roluri» și «funcții» (și bineînțeles abaterile de la acestea), Dan Mănuță e omul sistemelor bine conturate și având un statut autotelic. Ca să descifreze semnificații și să explice fenomene, exegetul închide și se închide în cercuri, evoluând concentric în demonstrații”.

Pariu pe Sandu Romeo Narcis

Față de multe alte cărți de început, romanul lui Sandu Romeo Narcis, cu un titlu menit să intre în ușurința recunoașterii (*Fănică și popa*) are meritul nu tocmai lipsit de importanță de a fixa o lume într-un mod plin de originalitate, lipsit însă de stridențe și de făcături stilistice inadecvate. Deși e un roman de mici dimensiuni, textul autorului băcăuan se impune ca o adevărată probă de virtuozitate, desfășurată pe multiple paliere, toate probând o maturitate scriitoricească demnă de consemnat ca atare.

E, mai întâi, o capacitate de manevrare a cuvintelor, ale căror înțelesuri sunt stăpinite suveran, configurând fraze limpezi și curgătoare, mai cu seamă atunci când subiectul evoluează spre nimicuri existențiale. E, apoi, curiozitatea totală a adevăraților prozatori, cei care știu să vadă dincolo de ceea ce văd toți, în mod obișnuit: Sandu Romeo Narcis surprinde micile secvențe ale existenței, cele care trec, cel mai adesea, fără a mai fi undeva consemnate. Se adaugă o capacitate corespunzătoare de a pătrunde mici universuri ideologice, detaliind fin profiluri, remarcând variații de comportament, relevând compartimentări ale umanului într-un timp și un spațiu în care viața, în sens major, are cu totul alte preocupări, e dominată de un ritm alert și, în general, nimeni nu prea o mai contemplă. Cititor, la rândul său, autorul nu se lasă prins de capcane postmoderniste sau de alt gen dar, cunoscător, al practicii și al teoriilor, pacitizează, ori de câte ori simte că e nevoie, cu cititorul textului său, cel care poate adăuga suplimentare conotații.

O anecdotă culturală nara situația unui autor de acum 3000 de ani care invoca finititudinea subiectelor literare, clamînd o inevitabilă criză și, de ce nu, o dispariție a literaturii, deoarece nu ar mai fi despre ce se scrie. Istoria a demonstrat contrariul, astfel încît întrebarea despre ce mai este vorba într-un roman e și nu e suficientă, materia romanului suferind, în timp, transformări substanțiale.

Romanul lui Sandu scrie despre tot și despre nimic, mai bine spus despre acele splendide clipe ce nu se văd sau se văd altfel. Am putea spune că este un roman despre boemă. O boemă băcăuană, așa cum o plasează textul lipsit de ascunzișuri sau invenții inutile. E o boemă mult diferită însă de cea fixată într-o vreme de literatură și de imaginarul anecdotic. Am putea spune că e o boemă proletară, în care imaginea scriitorului-personaj narator e total lipsită de atribute suplimentare. E o lume a bărbaților care muncesc, dacă nu au încotro, trăitori într-o lume populată de femei și de nevoia de a face bani, nu mulți, doar atît cît e necesar pentru a se trăi într-o manieră care ține de o anume reprezentare a lumii: „ – Sunt cîțiva în cartierul acesta care mă mușcă de fund. Că de unde are Fănică atîția bani de le face cîinste la toți? Prin urmare, eu, ditamai omul, cu o pensie atît de mică, am început să caut ceva de lucru care să mă reabiliteze în ochii celor din cartier. Fiindcă, dacă stai acasă, vecinii te vorbesc pe la spate. Pe urmă mă trezesc cu Fiscul la ușă ca să-mi justifice averea.”

E în citatul de mai sus o subtilă trimitere spre macro-organizare, spre lumea mai mare, cu afaceri, vecini, Fisc, lume care îi conține pe cei cîțiva alcătuiind un microcosmos aparte, acela al romanului de față. Care personaje, dincolo de plăcerea organizării timpului după reguli proprii, în dorința reactualizării unei boeme tîrzii, au o pasiune comună,

derivată din aceeași trăite a boemei, alcoolul. Se poate spune că e un roman, bine scris, cum am mai spus, al spațiului cîrciumii, acel *tapis franc* ce părea s-a pierdut într-o lume mai veche a literaturii. Nu sunt însă acele alcooluri schimbînd stări și umori: alcoolul e în acest roman un pre-text de muncă și de discuție, un mod de a fixa un altfel de ideologie. E o ideologie ce promovează descătușarea prin rîs, prin speculații de tot felul, inclusiv lingvistice, prin atitudini ce vizează un alt fel de umanism: „Dacă la biserică te purifici prin rugăciuni, la crîsmă te eliberezi prin rîs. În toiul veseliei unanime, își făcu apariția chiar boierul Mitică. Spirit exuberant, susnumitul își exprimă încă de la ușă dorința de comunicare cu semenii.

De asta-mi place mie să vin aici, la această cîrciumă unde se bea Adio mamă. Fiindcă întotdeauna e o atmosferă de cenaclu.

Salută din mers pe toată lumea și se opri la masa unde ședeau Mahmurel și Nebunică.

Give me five! Le strigă acestora, adică: *Bateți palma!*”

Iar dacă ar fi să aflăm cum se cîștigă banii, pentru că acești oameni fac rost de undeva de bani, cum spune Fănică de la început, atunci intrăm într-un alt roman, fixînd un timp iarăși puțin întilnit sau chiar mai deloc, acel al paznicului și al ocupației respective, identificabile printr-un moto grăitor, venind din gîndirea creatoare a personajului Fănică: N-ai să vezi niciodată un paznic care păzește. Orice paznic se gîndește întotdeauna cum să fure el.”

Abia din această perspectivă se poate de celălalt personaj existent în titlu, popa, cel care e și „colonel la cutare instituție”, ins interesant procesat de făuritorul acestei cărți, coordonînd o echipă de ciudați precum Alin și Fănică și alții, paznici de livezi și nu numai, umplînd nopți de un prea plin existențial cu imagini și vorbe nespuse altfel, dincolo de viața cealaltă, tentaculară, duduind în Bacău și aiurea, în timp ce Fănică se înjură cu popa și privește filosofic cum lumea și viața se scurg, fără nicio noimă.

Pentru că aici putem găsi canalele secrete prin care Sandu Romeo Narcis comunică, nu numai cu lumea, dar și cu sine. În crearea unei oaze paralele, trăitoare în dublu regim, unul fiind cel dictat de rigorile societății de consum și celălalt al inițiaților, în care viața seamănă cu un cenaclu, deși acesta, ca și orișice cenaclu și ca viața în sine, se termină. După cum și romanul său se termină, afirmînd rostul unei ocupații grozave, despre care proza a cam uitat să scrie: „Cînd Alin reveni de la toaletă, lui Fănică tocmai îi suna telefonul. Consultă ecranul aparatului și constată că îl caută părintele Iustinian. Neștiind la ce să se aștepte, își luă inima în dinți și, dregîndu-și glasul, fie ca să-și camufleze emoția, fie ca să-și etaleze prestața, găsi de cuviință să-i răspundă:

- Alo?

- Ai putea să vii de mîine la livadă? Tună vocea sfinției sale, fără nici o introducere.

- Ce să fac, părinte, acolo pe vremea asta? Îl apucă pe Fănică un frison, doar imaginîndu-se în acel loc, într-un moment al pierzaniei.

- Ce știi dumneata cel mai bine: să păzești.”

Pariez pe ceea ce scrie Sandu Romeo Narcis și cred în destinul său scriitoricesc.

Orfeu în roman

A apărut de curînd romanul lui Liviu Cangeopol, *Zîmbetul. Portret al țărmlui la asfințit*, publicat de Humanitas. Precizarea casei editoriale are și alt rost decît acela de a-i oferi eventualului cititor informația necesară pentru găsirea volumului în librării. Căci avem de-a face cu un roman care nu se supune ideii de rețetă, atît de manifestă mai ales în colecțiile de beletristică din ultimii ani (și firească, avînd în vedere că respectivele colecții au coordonatori, iar aceștia – subiectivități). Să uităm așadar prejudecățile de acest gen cînd purcedem la lectura cărții de față. Într-o prezentare pe cît de brută, pe atît de succintă, pentru a nu-i răpi cititorului bucuria descoperirii, romanul se dezvoltă pe suportul drumului parcurs de protagonist, Filip Mircea Gheorghiu, întru regăsirea propriului trecut. Introducerea – atribuită unui bibliotecar, fost prieten al eroului, care, încredințîndu-i se manuscrisul (e, desigur, un artificiu literar răsfolosit, dar Liviu Cangeopol nu cută, cum vom mai vedea, originalități de suprafață), îl uită și-l regăsește printre cărțile colbuite de pe rafturi – prilejuiește o prezentare presupus obiectivă a lui Filip Mircea („Părea un tip apăsător de amărăciune și dispreț, motiv pentru care l-am considerat arrogant. E posibil ca în spatele acestei măști să se fi ascuns doar slăbiciunea timidității. [...] îi umilea pe profesori cu erudiția lui suplă. [...] Către sfîrșitul perioadei comuniste, auzisem că a avut necazuri ridicîndu-se împotriva sistemului, prin interviuri date unor publicații străine și scrieri în care condamna nedreptățile și privațiunile la care eram supuși. A fost arestat, apoi eliberat, arestat din nou. [...] a emigrat în Statele Unite...”). Totodată, acest prim cititor ne provoacă, prin concluzia sa, interesul față de povestea care urmează: „Nu am convingerea că acum îl cunosc mai bine. În schimb, am aflat împrejurările tristului, enigmaticului său sfîrșit”. Narațiunea propriu-zisă înfățișează apoi căutările protagonistului: revenit în România pentru a investiga, pentru o revistă americană, asasinarea unui bun prieten al său (renumitul profesor de istoria religiilor Armand Stoler), el încearcă totodată să afle adevărul despre moartea mamei sale, despre presupusul său tată biologic, despre dispariția unui alt prieten din tinerețe (Maximilian). Toate acestea pentru a se putea rupe cu adevărat de trecutul său. Însă această întoarcere printre ruinele trecutului nu se rezumă la pitorescul unei epoci sau la o succesiune de rememorări și portrete. *Zîmbetul* este romanul unei prăbușiri mult mai complexe, aceea a cuvîntului, care determină și înglobează căderea unei lumi. Absurdul provine din pierderea puterii de semantizare și – ne spune Armand Stoler în „Marele text”, ultima sa scriere înainte de a fi ucis – din incapacitatea omenească de a cuprinde întregul: textul alcătuit de Marele Poet care este Creatorul (și, la final, singurul cititor).

Dacă există o soluție, aceasta pare să fie poezia, noua religie, cum o consideră Magistrul. Filip Mircea, care „din cauza nivelului alarmant al fantasmelor, încerca să renunțe definitiv la a mai scrie”, ajunge, pentru a da un sens visurilor care-l bîntuie la tot pasul, înapoi la poezie. Un alt personaj, Florian Sadova, găsește poezia nu în metafore, ci „sub banalitățile lumii”: ca dovadă, le „recită” numele unor fotbaliști argentinieni (o ilustrare a acestei „arte poetice” ar fi și înșiruirea numelor feminine din roman: Clara, Teodora, Minodora, Leonora, Almira, Miruna, Harieta, Gala, Aurora). Poeticitatea cărții (în ansamblu, dar mai accentuată în anumite fragmente care sînt adevărate poeme în proză) este cu atît mai remarcabilă cu cît nu diminuează coerența cerută de specia romanească.

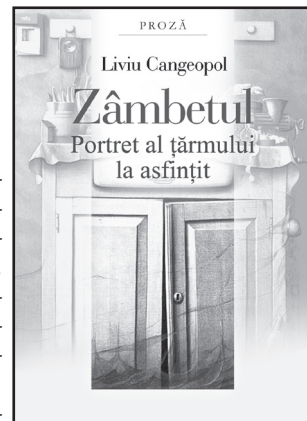
Una dintre opțiunile stilistice pe care le determină tema perverririi cuvîntului este limbajul lipsit de specificități lexicale al personajelor (fapt reproșat lui Filip Mircea de un alt cititor intern, Dr. Englund). Într-adevăr, toate par a vorbi la fel, dar nu trebuie să vedem aici un defect al scriiturii; de altfel, într-un capitol populat de borfași, scriitorul le îngăduie alunecări spre argou doar cît să ne arate că

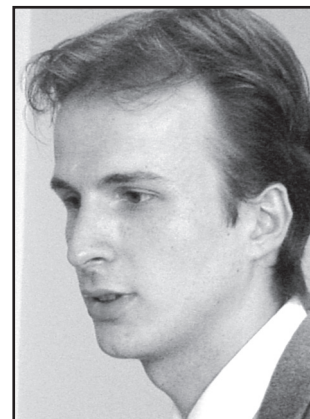
acestea îi sînt la îndemînă, dar că le refuză. Uniformizat și topit în vocea autorului, limbajul personajelor sugerează nostalgia limbii adamice, plină de sensuri primordiale, în opoziție cu diviziunile și deformările sale, provocatoare de rătăcirii. Dacă refuză polifonia superficială, Liviu Cangeopol o reușește la un nivel mai profund, conturîndu-și foarte bine personajele și evidențîndu-le, uneori caricatural, identitatea (care trimite la arhetipuri jungiene). Evoluțiile existențiale sînt marcate, dîncolo de această cauzalitate metafizică, de trădare. Sugestivă pentru definirea acesteia este inserarea legendei despre tînrul care i-a servit lui Leonardo da Vinci ca model pentru Isus, iar mai tîrziu, decăzînd moral și fizic, ca model, în același tablou al Cinei de Taină, pentru Iuda. Viața lui Armand Stoler este etapizată de trădări (în primul rînd, de sine), soldate, printre altele, cu ratarea mitului orfic (nu o poate salva de la moarte pe soția sa, Leonora) și a convertirii (accesibilă, aceasta, doar fostului torționar Wellman, care atinsese răul suprem). Singurul personaj incapabil de trădare este generalul de Securitate Haghen, numai că loialitatea sa privește sistemul criminal din care face parte.

Am spus mai sus, iar cititorul va constata și el că personajele reprezintă categorii culturale și marchează bolgiile prin care trece Filip Mircea (atras pînă și în „crama lui Dante”), condus nu de Vergiliu, ci de „crai” de stirpe mateină: Magistrul, Părintele Damian, Maurice, Aron. Romanul este structurat în capitole care poartă numele acestora, într-o succesiune ce ne trimite cu gîndul la un trepidant montaj cinematografic. Poate mai puțin frapantă, dar mai profundă este asemănarea dintre structura cărții și cea a orașului („cea mai puțin imperfectă definiție a Divinității, nu numai pentru că este capabil să cuprindă simultan numărul celor mai multe ipostaze contradictorii ale atributelor sale, dar și pentru că, unificînd ereziile care-l străbat, este el însuși o ipostază, plasată într-un raport de continuă tensiune prin răsturnare față cu Ierusalimul celest, îndreptîndu-se, lent și implacabil, spre modelul Turnului Babel” – cum îl definește filozoful frizer Eduard Dalberg). Labirintul urban (influență borgesiană, ca și lumea ca text; de altfel, Borges este pomenit explicit în mai multe rînduri, inclusiv în remarcă sarcastică a Clarei, care pune viziunea artistică a scriitorului pe seama faptului că era aproape orb) nu este creat atît de așezarea în spațiu, cît de plămîuirile și deziluziile proiectate aici de-a lungul timpului. Deși autorul nu accentuează pitorescul, ci puterea de focar a orașului în general, specificitățile locale ne permit să receptăm cartea și ca un roman al lașilor. Ambiguitatea referențială și accentuarea pe arhetipuri nu-l pot împiedica pe cititor să încerce, ca joc intelectual, identificarea persoanelor reale din spațiile protagoniștilor ficțional(izați). Efect de care Liviu Cangeopol a fost conștient, atenuîndu-l prin îndepărtarea de modele.

Mă voi opri aici. Nu înainte de a mai lăuda o dată măiestria dovedită de scriitor în construirea romanului, în care tematica se pliază perfect pe structură, nelăsînd timp morții și făcînd ca lectura *Zîmbetului* să fie nu facilă, desigur, dar provocatoare.

Citînd *Însemnările Magistrului din Cajvana* (Institutul European, 1992, p. 55), putem găsi următoarea notă (din decembrie 1980): „Săptămîna trecută reveni prin tîrg Marcel Petrișor. [...] Liviu [Cangeopol] i-a cerut chiar unele sfaturi literare, dar a fost dezamăgit. Conform indicațiilor marceline, la roman serios, de tip rusesc, nu te poți inhăma decît după a patruzecoa primăvară”. Nici nu se putea o mai bună fructificare a sfatului „marcelin” decît cartea de față, care am certitudinea că nu a epuizat nicidecum arta de roman-cier a lui Liviu Cangeopol.

Andrei TERIAN

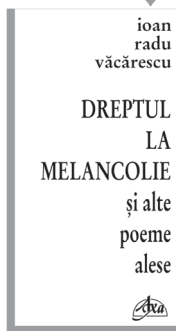
LOCUL UNDE S-A ÎNTÂMPLAT TOTUL

Nici că se putea găsi candidat mai potrivit decât Ioan Radu Văcărescu pentru a încheia colecția „La steaua” a Editurii AXA. Nu că ar fi poetul sibian groparul care să arunce lespedea pe monumentul optzecismului: sunt deja prea mulți care se bat pe un asemenea titlu. Și, oricum, locul lui Văcărescu în generație e unul mai mult biologic decât tipologic; el e printre puținii poeți de azi care mai pot să declame „te iubesc cu disperare” fără să adauge „cum ar spune Liala”. Nici cu nouăzecismul, de care autorul *Melancoliilor retorice* ar aparține după scriptele istoriei literare, Văcărescu nu le prea are; cel puțin nu pe partea fetișizării cotidianului agrest și imund ori a neîncrederii în mirajul ficțiunii. Dimpotrivă, dacă poezia ar mai putea fi descrisă astăzi ca o religie, atunci atitudinea lui Văcărescu e aceea a unui credincios normal, departe de bigotismele livrești ale postmodernismului, dar și de ateismul ultimilor promotori ai „vieții” care bate literatura.

Dar mai bine să vedem ce spun textele. Aproape toate poemele lui Ioan Radu Văcărescu sunt versuri „ocasionale”, în sens goethean. Ele gravitează, de obicei, în jurul unor situații, întâmplări sau trăiri pe care poetul încearcă să le recompună din felurite unghiuri. Esențială nu e însă aici mișcarea de elevație sau de transcendere cu scopul de a evada din „realul” brut; din contră – și asta e poate cea mai importantă lecție pe care custodele „muzeului figurilor de umbră” a învățat-o de la Mircea Ivănescu – privirea lui Văcărescu urmărește recuperarea prin anamneză a figurilor și simțirilor trecute, și nu depășirea lor. De aceea, textele sale par niște prisme care, printr-o privire de-a-ndoaselea, încearcă să refacă lumina originară a senzațiilor înainte de descompunerea ei reflexivă în spectrul cromatic. Iar tehnica lor, fie că e vorba de locuri sau de corpuri (ceea ce, în fond, e cam același lucru), amintește de descriptivismul unui explorator care, scanându-și îndărătnic nervurile propriei memorii, își

cartografiază trecutul cu dexteritatea unui Mercator: „după ce ne-am apropiat cât de cât unul de altul/ m-am îndrăgostit de gleznele/ tălpile și degetele picioarelor ei/ înflorind în strânsoarea lejeră a sandalelor romane/ încheiate cu șireturi de piele până sub genunchi/ o făcea să pară desculță și că întotdeauna merge/ pe o via appia între oleandri și măslini/ și am mai aflat că nu purta ciorapi niciodată/ și apoi m-am îndrăgostit de pantofii de lac/ negru cu toc jos/ și limbă de năbuc cu motive geometrice/ albe și galbene și mov/ care o făceau să pară o fetiță care a primit/ primii ei pantofiori înainte de Paște/ și de cismele ei înalte până la genunchi/ din scai argintiu cu toc cui de paisprezece centimetri/ și de pantofii ascuțiți din piele vișinie de brazilia/ cu toc înalt scoțând la iveală gleznele subțiri ca umbra/ încât cu greu puteam pricepe cum poate/ susține un trup întreg” (*Muzeul figurilor de umbră*)

Firește, cartografia nu-i același lucru cu fotografia. Căci, oricât de atent ar fi în captarea detaliilor, Ioan Radu Văcărescu contemplă lumea cu un ochi „deștept” (adică deșteptat înlăuntrul), care face ca burgurile sale baroce și sublunare să dobândească uneori inconsistența tablourilor à la Monsú Desiderio. Mai mult, descrierile înșelătoare, ce par să înghită *story-ul*, camuflează de fiecare dată o dramă înrădăcinată prin cotloanele memoriei. Polii acestui câmp de forțe sunt, fără îndoială, exilul și dragostea, iar liantul lor secret e melancolia. În definitiv, melancolia e aceea care dezvăluie atât angoasa irepetabilului, cât și caracterul iluzoriu al duplicării imaginare a actelor, care îl transformă pe poet într-un „navetist între două exiluri”: „astăzi s-a întors anotimpul/ în care ar fi trebuit iarăși să intrăm/ prin portalul de lumină dinspre centru spre subarini/ la o întâlnire de taină și melancolie/ am rămas prea puțini încât să ocupăm toate locurile/ din jurul statuii lui eminescu/ prea puțini pentru a bea tot vinul adunat/ vadră după vadră în toți acești ani putrezi/ blândă privirea ne-ar fi fost/ aprigă cuvântarea și cântarea/ mângâind coame de lei tineri/ asmuțind ciobănești

mioritici contra destinului potrivit amintind pe fiecare dintre cei exilați/ departe într-o Europă tristă/ într-o țară sau alta/ astăzi toate orologiile orașului imperial/ s-au prăbușit în infern” (*Exil – un poem aproape politic*).

Și totuși, întoarcerea nu e imposibilă. O fi lumea lui Văcărescu o iluzie, dar, vorba unui neamț talentat, ea e iluzia unde în chip poetic locuiește omul. Iar tocmai această galea de locu(i)ri dă măsura versurilor sibianului. Mai ales că, de la *Exil în orașul imperial* (1992) până la *Muzeul figurilor de umbră* (2008), poezia sa cunoaște o evoluție aparent contrariantă: în loc să meargă către abstractizare și condensare, Ioan Radu Văcărescu își fondează la extrem posibilitățile arhivei personale și își multiplică la infinit arborescențele discursului, fără ca prin aceasta să concureze pliantele turistice. Dimpotrivă, cu adevărat remarcabil e faptul că o asemenea procesare cu turație redusă a memoriei e mult mai convingătoare decât poemele mai compuse, dar mai reci din deceniul precedent. Căci, pentru autorul *Gnozelor*, doar spațiul se poate opune timpului și doar geografiile „imaginare” (care, în fond, nu sunt altceva decât coordonatele unei istorii personale) ar putea opri vreodată ravagiile istoriei „reale”. Firește, Sibiul nu e decât un loc; dar, pentru Ioan Radu Văcărescu, el rămâne locul în care s-a întâmplat totul. Puțini poeți au mai surprins vreodată la o asemenea intensitate izul

Ioan Radu VĂCĂRESCU **EXILURI PARALELE**

Au dispărut lei de piatră
încă un prieten a plecat în exil
o poartă mai puțin
o iubire mai puțin

Un colț al orașului căzut
între locurile triste și dragi ale memoriei

O viață dispărută
o amintire între atâtea alte
memoriale locuite de umbră

Astăzi s-a întors
anotimpul în care ar fi trebuit
iarăși să intrăm
prin portalul de piatră și lumină
blândă privirea ne-ar fi fost
tandă mângâierea răcoroaselor coame

Astăzi toate orologiile orașului
s-au prăbușit în infern

PODUL MINCIUNILOR

Vântul toamnei
orașul pustiu și rece după vara de noiembrie
freacă letargic al frunzelor risipite în Kleiner Ring

Aștept să apari de după pereții masivi
ai Bisericii Evanghelice
din umbra de vânt a Porții Turnului

Pe podul adevărului
singurul pod al adevărului care există
deși e numit al minciunilor

amestecat de arheologie și miraj al burgului ardelean care emană din versurile următoare: „căutăm un refugiu în vre-un cotlon vetust/ cu praf și votcă și liniște deplină/ în această desuetă cetate/ ne-am oprit în câteva locuri/ pe nouă mai la târnava/ și în târgul peștelui și apoi la mijlocul scărilor/ care urcă abrupt din piața aurarilor spre piața mică/ dar am fost alungați și iar alungați/ de-o endemică plictiseală/ de-o vreme pitică/ am ajuns în fața muzeului/ ne-am așezat pe bordură/ lumina grea a după-amiezii de iunie ne macină/ privilegiile și așa obosite de câteva nopți/ trăite și deloc dormite/ ne scufundăm ca-ntr-o mlaștină de lavă/ în fața muzeului unde altădată opreau calești/ din care coborau ființe împopoțonate/ cu rochii ciudate și coafuri ca niște morminte/ privim fântâna din mijlocul pieței care altădată/ răcorea picioarele înșângerate ale cailor/ alături iarba uscată hârșăie la orice atingere/ ne rănește degetele și sufețele sensibile/ și obosite de praf și votcă și stingere/ stăm pe bordură/ și nu ne mai dăm duși” (*Geografie imaginară*). De aceea, fără a fi greșită, apropierea poetului „orașului imperial” de optzecism e, fără îndoială, insuficientă: în definitiv, Ioan Radu Văcărescu rămâne unul dintre cei mai autentici continuatori ai spiritului „burghez” inaugurat în lirica noastră de către Radu Stanca.

singurul numit al minciunilor

O să apari de după colțul întunecat
cu șuvițele de păr negru răzlețe peste frunte
cu obraji și mâinile reci

Ne vom sprijini de balustrada de fier forjat
ruginită de ploile imense care-au căzut peste burg
și de gheața iernilor lungi

Ne vom săruta pe podul adevărului
singurul pod al adevărului care există

Amintirea va fi o cană cu vin fierbinte
o cană veche fără toartă

Și noi ne vom săruta pe podul adevărului
singurul pod numit al minciunilor

BILITIS

Are fruntea de calcar și ochii de ambră
glezne de aur și palme de lut
păr de mătăsă și gene de iarbă
umeri de ploaie și gât de năut

Are buze de apă și unghii de sare
coapse de alge și nări de săpun
degete de trestie și dinți de răcoare
tălpi de marnă și sâni de tutun

Are chip de polen și brațe de argint
șolduri de ivoari și limba de coral
spate de sifon și ceafa de hiacint
sprâncene de laur și pleoape de voal

Iar între pământ și cer ocult eteric
divin triumfi de întuneric

Editura Cartier vs. poezia tânără

• ANDRA ROTARU IN DIALOG CU IGOR MOCANU •

La Editura Cartier au apărut de curind, în colecția Rotondă, volumele a trei dintre poeții reprezentativi ai ultimilor ani: Dan Coman- "Dicționarul Mara", Claudiu Komartin- "Un anotimp în Berceni" și Radu Vancu- "Monstrul fericit". Despre aceste volume recent apărute și despre planurile editoriale viitoare, ne vorbește Igor Mocanu, PR Manager la Editura Cartier.

Andra Rotaru: *Mai toate editurile fug de poezie pe motiv ca ea nu e vandabilă. Ești de acord, sau poezia chiar se vinde atunci când e bine promovată și autorii sînt valoroși?*

Igor Mocanu: Într-adevăr, cu excepția cîtorva proiecte editoriale mai largi, poezia contemporană din România nu se bucură de o prea mare popularitate, de la editor, la public. Dar aceasta este o frază care caracterizează exact contextul literar de pe la sfîrșitul anilor '90, începutul anilor 2000. După 2000, expresia „poezia nu e vandabilă” s-a transformat într-un refren fără premeditare. Poezia începuse demult să fie antologată în limbi și pe la edituri străine, poeții erau invitați să performeze lecturi publice, mulți deveneau bursieri ai unor instituții prestigioase din străinătate, după care erau premiați acolo sau în România, critica literară se afla în toiul dezbaterii despre poezie, însă editorii o țineau una și bună: „poezia nu e vandabilă”. Caracterul acesta privilegiat și special conferit poeziei a cauzat genului cel mai mare deserviciu. Mă tem că poziția „poezia nu e vandabilă” este mai mult o problemă de mentalitate a editorilor decît una de gen al poeziei. În timp s-a văzut că poezia contemporană se simte cel mai bine la un loc cu celelalte genuri literare, pe picior de egalitate cu ele, ba chiar pe picior de egalitate cu artele contemporane. Inadecvarea la context intră în contul editorilor, nu al poeziei. Poezia și-a cerut demult dreptul la concurența loială și la egalitatea șanselor. Colecția Rotonda a încercat să probeze acest fapt, din '95 și pînă acum, lăsînd să se manifeste liber, între bornele aceleiași colecții, texte de poezie, proză, teatru, critică literară, teorie a artei și chiar politologie.

A.R.: *Colecția Rotonda a Editurii Cartier este o noutate. Cum a luat naștere? Ați ales autorii sau ei au venit în întîmpinarea voastră?*

I. M.: Colecția Rotonda a luat naștere în 1995, odată cu publicarea volumului de poezii al lui Nicolae Popa, intitulat **Lunaticul nopții scitice**. Acesta este anul nașterii, însă maturizarea a urmat imediat în anul următor, cînd Editura Cartier a lansat mai multe volume de literatură română contemporană. Am început cu romanul de debut al lui Emilian Galaicu-Păun, **Gesturi**. **Trilogia nimicului** și am continuat apoi cu Andrei Țurcanu, **Cămașa lui Nessos** (poezie) și **Bunul simț** (eseuri literare), cu Irina Nechit, **Cartea rece** (poezie), Iulian Frunțașu, **Beata din marsupiu** (poezie), Călin Sobietzky-Mănăscuță, **Iubire și inchiziție** (poezie), Nicolae Leahu, **Personajul din poezie** (poezie). Toate acestea au apărut în atmosfera anului 1996. În 1997, Editura Cartier a trecut Prutul și s-a instalat la București cu arme și bagaje, astfel încît, de-atunci și pînă acum, scriitorilor basarabeni li s-au alăturat Alexandru Mușina (**Eseu asupra poeziei moderne**, 1997; **Scrisorile unui fazan**, **Epistolarul de la Olănești**, 2006),

George Bălan (**Iubirea interzisă**, 2001; **Celălalt Eros**, 2001), Gheorghe Crăciun (**Mecanica fluidului**, 2003), iar acum Dan Coman (**Dicționarul Mara**, 2009), Claudiu Komartin (**Un anotimp în Berceni**, 2009) și Radu Vancu (**Monstrul fericit**, 2009). Printre ei au mai fost Paul Goma (**Altina**, **Grădina scufundată**, 1998), Constantin Cheianu (**Totul despre mine**, 1998; **În container**, 2007), Emilian Galaicu-Păun (**Poezia de după poezie**, **Ultimul deceniu**, 1999), Vladimir Bulat (**Artă și ideologie**, 2000; **Ochiul de veghe**, 2005), Leo Butnaru (**Lampa și oglinda**, 2001), Vitalie Ciobanu (**Valsul pe eșafod**, 2001), Maria Șleahțișchi (**Jocurile alterității**, 2002), Horia Hristov (**Cîinele care păzește somnul**, 2005), Vladimir Beșlea-gă (**Țipătul lăstunului**, 2006), Dorin Spineanu (**Zile sălbatică**, 2007) și Dumitru Crudu (**Oameni ai nimănui**, 2007). Printre aceste apariții, un loc aparte îl ocupă antologia **Singular destinies. Contemporary Poets of Besarabia** (2003), alcătuită de Adam J. Sorkin, Sean Cotter și Cristina Cîrstea. Toate aceste titluri sînt propuneri din partea autorilor, directe sau prin recomandări, cărora le-am dat curs cu multă încîntare.

A.R.: *Vorbim de niște autori tineri, care au confirmat de-a lungul timpului: Radu Vancu, Dan Coman, Claudiu Komartin. Fiecare are un istoric în spate, premii naționale și internaționale. Ce urmează? Care e programa editorială? Ce alte alegeri aveți în vedere?*

I. M.: Urmează două proiecte mai inedite, mai de *archive & mapping*. Este vorba mai întîi de un *best off* al interviurilor realizate de Ovidiu Șimonca pentru revista **Observator cultural**. Titlul anunțat: **Pot să vă mai enervez cu ceva? Interviuri între vehemență și emoție**. Apoi, vom publica un volum cu titlul **Arme grăitoare**, care să includă poeziile lui Emilian Galaicu-Păun din revista **Vatra**. Atît pentru 2009.

A.R.: *Cum ați rezolvat partea „spinoasă”, a difuzării? Unde găsim cărțile, pentru că, de multe ori, autorul „produce”, dar nu e vizibil.*

I. M.: Acolo unde se găsesc și ceilalți autori publicați de Editura Cartier, adică în toate librăriile bune din București și din țară, în librăriile Humanitas, Cărturești, Eminescu ș.c.l. După cum vedeți, la noi difuzarea nu este o problemă, cu atît mai puțin una „spinoasă”. În țară cărțile ajung mai lent, dar ajung cu certitudine.

A.R.: *Lansările au avut parte de peripeții, unele au fost reprogramate din motive pe care poate unii dintre noi nu le cunoaștem, dar justificate. Se poate vorbi de o bună comunicare între editură și autori, din care fiecare are libertatea de a veni cu propriile idei despre cum își dorește să arate / să fie o lansare?*

I. M.: Există întotdeauna, la absolut toate editurile, niște clauze contractuale pe care fiecare pion pus în slujba cărții se obligă să le respecte. Însă dincolo de această realitate aridă, editorul, coordonatorul colecției, autorii și PR-ul întretin un schimb fertil de idei. În ce mă privește, am încercat întotdeauna să mențin o comunicare cît mai deschisă și mai inspirată cu autorii și cu editura. Am stat la discuții zile în șir cu Dan Coman și Claudiu Komartin despre viitoarea lor lansare. Cu Radu Vancu, am comunicat pe e-mail. Însă după cum, probabil, se știe, Dan

Coman și Radu Vancu așteaptă să devină tătici. Acesta este și motivul din care am amînat lansarea oficială a volumelor, colegii mei de la editură și mai cu seamă coordonatorul Colecției Rotonda, Emilian Galaicu-Păun, dorind foarte mult ca la această lansare să fie prezenți tustrei autorii.

A.R.: *Mare parte din succesul unui autor se datorează editurii care știe cum să-și prezinte autorii. Din păcate, alți autori rămîn în umbră, din cauza unui management și promovări deficitare. Cît adevăr se ascunde în spatele ușilor închise?*

I. M.: Cred că nu există nici o editură care să nu-și dorească fierbinte succesul autorilor publicați. Lăsînd literatura la o parte, de succesul autorilor publicați depinde succesul (financiar) al editurii. Problemele apar atunci cînd editura acordă mai puțină atenție unui anume autor. Aici e buba, să știi să acorzi atenția cuvenită, necesară, optimă, fiecărui autor în parte. *Focus*, vorba lui Al Ries. Dar despre ce „adevăr” vorbim? Și despre care „uși închise”?

A.R.: *Vor fi lansări și în Republica Moldova?*

I. M.: Claudiu Komartin spunea că își dorește foarte mult să fie lansat și la Chișinău. Nu știu dacă își menține dorința neschimbată după ultimele evenimente de acolo. Noi ni-i dorim lanșați pe toți trei. Să vedem cum vor decurge lucrurile. Adevărul este că Editura Cartier a vernisat vara trecută un spațiu dedicat (și) lansărilor de carte. Este vorba de Librăria din Centru, spațiu aflat chiar pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfînt, adică fix în buricul tîrgului, și care de atunci și pînă în prezent s-a bucurat de un real succes.

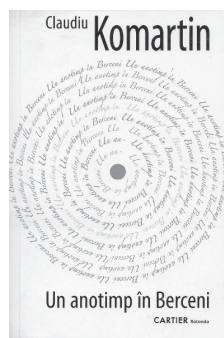
A.R.: *La ce alte surprize să ne mai așteptăm în viitor, din partea Editurii Cartier?*

I. M.: Pe lângă volumele anunțate mai sus, vom mai publica în curînd, în seria de autor din Colecția „Biblioteca deschisă”, **Jurnal de doliu** al lui Roland Barthes, însoțit de **Carnetele chineze**. După cum se știe, aceste scrieri inedite ale lui Roland Barthes au apărut pentru prima dată în Franța acum cîteva săptămîni. Colegii noștri de la Paris ne-au anunțat această apariție monumentală cu mult înainte ca ei să publice textele. Practic, ultima carte a lui Roland Barthes, rămasă ferită de ochii lumii, apare pentru prima dată acum, cvasiconcomitent, în Franța și în România. Apoi, vom mai publica prima traducere românească a cărții lui David le Breton, **Antropologia corpului și modernitatea** (Colecția Cartier Istoric); Yann Rivière, **Cronologia Romei Antice** (Colecția Cartier Dicționar); N. V. Gogol, **Pagini alese din scrisori către prieteni** (Colecția Cartier Clasic); Paul Morand, **Jurnal inutil** (Colecția „Biblioteca deschisă”); Tahar Ben Jelloun, **Rasismul pe înțelesul fiicei mele** (Colecția Polivalent); Nikodim Kondakov, **Icoane**, album de artă (Colecția C(ART)IER).

A.R.: *Planul editorial are în vedere, în cazul de față, ca manuscrisele pe care le publică - de poezie - să poată fi traductibile și în alte limbi? Se tot vorbește în ultima vreme, că, dacă vrei să fii vizibil, trebuie să fii un autor traductibil în altă limbă.*

I. M.: Nu cred că există autori traductibili și autori intraductibili, există numai traducători buni și traducători mai puțin buni, la fel ca și editorii sau autorii înșiși. Adică buni sau mai puțin buni. Acesta este criteriul numărul unu după care se ghidează colegii mei de la editură. Cred că vizibilitatea sau absența acesteia trebuie puse pe seama altor fapte, în nici un caz pe seama autorului bun.

Claudiu KOMARTIN

Și peste patru sute de ani...

O să te rup ca pe un pește – cuvintele tale răsună obsedant ciocnindu-se de fiecare obiect prin încăperile răvășite și violența lor va bătui așezarea și peste patru sute de ani pe atunci sondele de petrol încă vor mai arde iar tu vei fi o legendă pentru mutanții născuți în deșertul radioactiv.

Cît de adînc poate intra acul în venă înainte ca țipătul să sfășie plasa de fier a zorilor?

Am sufletul împovărat și gândurile sleite știind că nimic nu se va schimba înainte ca soarele să se prăbușească în golul lăsat de absența ta. Va fi cu siguranță târziu –

nu mă vei mai privi cu dispreț ca pe un gândac în care ai vrea să arunci cu un măr, iar eu voi încerca să nu plâng înaintea morții cu spectrul zădărniceii răscolindu-mi măruntaiele goale...

O să te rup ca pe un pește – atât. Apoi, doar întuneric și pace.

iubesc acel oraș

aș vrea ca dimineața asta să aibă mâinile tale pentru că noaptea a fost adîncă și rece „adîncă și rece”, am putea spune

ca o gură de filosof rătăcită printre file întunecate

aș vrea ca dimineața asta să aibă spatele tău: talger acoperit de o piele trandafirie, sub care pulsează aștrii prietenoși

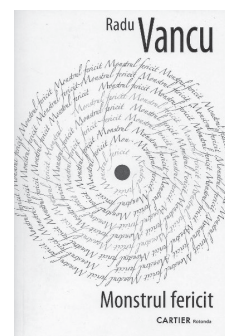
iubesc acel oraș îndepărtat în care au botezat lumina blîndă a înserării cu numele tău.

Radu VANCU

Rațiuni de supraviețuire

Fericit monstrul care-și poate privi amintirile fără dezgust & ură.

De ce-ar fi el sentimental ca serial killerul

surzând tandru când vede la știri
pozele victimelor?
Să nu-ți urăști & să nu-ți iubești amintirile –

cum vezi că prinde vreuna să se apropie
de lumina călăie dinăuntrul minții, zdrobește-o
ca pe o năpârcă. Fără ură, doar din rațiuni
de supraviețuire. Cum ai apăsa pe Delete
la o greșală de scriere.
Imediat după aia fugi în bucătărie,

la frigider, scoate sticla, du-te la dulap
după pahar, soarbe abrupt & scurt,
tot din rațiuni de supraviețuire
și tot cum ai apăsa încă o dată pe Delete,
iar apoi admiră-te pe îndelete: glorie ție,
ești pe cale să devii fericit.

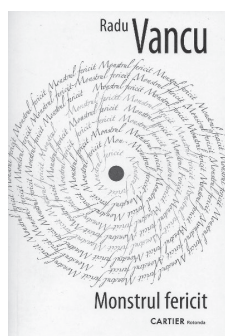
Cel mai prost om

Numai fără să gândești se poate trăi,
altfel chiar și ploaia căzând perfect,
chiar și genele ei cu perle de apă,
toate se întâmplă strălucitor și rău.
Când începe iar ceva din tine
să gândească, peste viață coboară

un aer mustind de bale scânteietoare
și nimic nu mai ajută.
La fiecare sută de mililitri de alcool dublu rafinat
vin două sute de mililitri de gând triplu rafinat.
Fiecare șir de sticle goale se transformă
în silogism, iar beția în tratat de morală.

Târziu, îți verifici cu grijă creierul, cum ai atinge cu limba
măseaua cu abces. Mai e viu nervul care gândea
în el? Să-l fi omorât anestezicul din PET-uri?
Vrei cu tot sufletul să fii cel mai prost om din lume.
Observi apoi că ea te privește lung, și frumusețea ei te face
prost și fericit. De acum se poate iar trăi.

Dan COMAN

noptile mici

în ultimul timp n-am mai prins decât noptile mici
alea care nu acoperă mai mult de doi-trei oameni și
care nu au nici răcoare nici întuneric
mai degrabă un soi de sfârșeală

în astfel de nopți somnul e o mare, o foarte mare măgărie
căci într-un astfel de somn apare oboseala și
dintr-o musculiță albastră se transformă într-un câine mort

pe care oricât l-ai împinge nu se mai clintește din mijlocul
frunții

și noi de mai bine de un an n-am mai prins decât astfel de
nopți
nopți mici care abia-abia ne mai acoperă
de n-ar fi strigătele mării cred că am înnebuni

strigătele mării sunt doisprezece la număr într-o noapte ca
asta
strigăte care nu fac zgomot nu zornăie nu țiuie-n gol

căci strigătele mării nu vin din spaimă nici din nesomn
mai degrabă dintr-un respect înăscut pentru cafea

și noi, noi de mai bine de un an de doisprezece ori pe noapte
sărim în picioare și atât cât ține strigătul acesta fără zgomot
fără zgomot tragem un fox nebun în jurul pătuțului.

începutul

e acum începutul. locuim la bistriz, deasupra mării,
la doi ani lumină de ceva foarte, foarte fragil.
am crescut mari și-acum că suntem oameni mari
îngrijim și iubim o fetiță.

la oamenii mari dimineața e altfel: doar
din reflex mai ducem acum ceașca la gură
și doar un caimac prăfuit mai suflăm înainte
de-a ne preface că bem
iar fumul iese din țigară numai dacă învărtim de cheiță,

fumul acesta de pluș în care fetița nu se poate lovi.

da, am crescut mari și ca la toți oamenii mari
și la noi corpurile folosesc doar ca să ne recunoască fetița
și folosesc doar pentru a înainta cât de repede-nspre ea

niște mecanisme sigure de îngrijit mara

mara care tocmai a împlinit doi ani

asa e începutul și la început dragostea e când faci
ceai lăricol, când n-are febră fetița, când zice tlinda
stai liniștit că-i dau eu laptele și-o învelesc și-o plimb eu

căci la oamenii mari e cu totul altfel
după doi ani capul lor e mereu
învelit într-o fașă de lemn
iar sub burți nu mai găsești decât
un foarte mic loc pentru baterii

și oamenii mari doar cu baterii dintr-astea
mai pot trăi unul lângă altul
și doar dacă e măcar un copil distanță între ei

acesta e începutul și pentru început
să lăsăm câteva clipe capul în jos

Valentin COȘEREANU

IPOSTAZE ALE SUBLIMĂRII

1. OMUL REAL, OMUL POETIC

*Este însăși a mea viață care curge pe pământ,
Căci iubirea și viața-mi nu sunt lucruri osebite.*

La o analiză de profunzime, sintagma *românul s-a născut poet* adâncește rădăcini și dezvăluie substanță în folclor. Oricât de rafinat ar fi artistul și în orice timp ar evolua, filonul gros ori sevele fine ale culturii tradiționale răzbat în opera fiecăruia – de la frații Conachi și până la cele mai alese spirite ale creativității românești –, formând un păienjenis subtil și nobil, indiferent dacă-i vorba de Arghezi, de Barbu, de Blaga, Brâncuși sau de Eminescu. În inconștientul lui Eminescu întrezărim prezența tuturor determinantelor stilistice pe care le-am descoperit în stratul duhului nostru popular, doar altfel dozate și constelate – spune Lucian Blaga în *Spațiul mioritic*^[1].

Criteriile care fac ca, după un timp nedefinit, să se ntrupeze într-un singur om gena geniului, în așa fel încât – așa cum spune G. Călinescu despre Eminescu – *acest pământ să-și strângă toate sevele și să le ridice în țeava subțire*

a altui crin de tăria parfumurilor sale^[2] – țin numai și numai de mister. Ele scapă oricăruia dintre muritori. Geniului însuși îi scapă. Fiind poate cel mai aproape de mâna divină, el are intuiții cosmice: *Dumnezeul geniului m-a sorbit din popor cum soarele soarebe un nor de aur din marea de amar*.^[3] Așadar, folclorul s-a născut ca un dat al poporului din mâna divină. Românul, născut poet, este intermediar al ales între realitate și Divinitate. Cum *poezia este un dar divin, poetul [...] este, dintre oameni, cel mai aproape de Creator. El primește și transmite*.^[4] Prin urmare, se poate susține că Poetul este, într-un fel, asemenea creatorului anonim, din moment ce Goethe afirmă cu toată tăria că *opera mea aparține unei ființe colective, care poartă nu-*

2. G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, Editura Cultura Națională, 1932, p. 457.

3. *Manuscrisele Mihai Eminescu*, vol. I (Ms. 2254 I), Ediție coordonată de Eugen Simion, Editura Enciclopedică, 2004, f. 18 v.

4. Jacques Chevalier, Apud Ion Biberi, *Poezia, mod de existență*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 319-320.

1. Lucian Blaga, *Spațiul mioritic*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 202.

mele de Goethe.^[5] În volumul *Convorbirilor* cu Eckermann, mai exact în discuția purtată cu Friedrich Soret cu puțin timp înaintea sfârșitului său ca ființă pământească, în 17 februarie 1832, Goethe mărturisea: *Cele scrise de mine nu le datorez numai și numai înțelepciunii mele, ci atâtor și atâtor mii de lucruri și de persoane care mi-au oferit materialul necesar. Am avut de-a face cu oameni deștepți și cu alții mărginiți; am avut de-a face cu copilandri, cu tineri și cu oameni în vârstă; toți mi-au spus ceea ce simt, ceea ce gândesc, cum trăiesc, cum lucrează și ce au învățat din viață. Și eu n-am avut altceva de făcut decât să întind mâna și să culeg ceea ce alții semănaseră pentru mine.*^[6]

Bipolaritatea realitate-creativitate, cea care intersecțiază esențial tema tezei de față, *Eminescu – realitate și sublimare poetică*, ar fi adâncirea până la interdefinire a termenilor: omul real-omul poetic. Discuția se poartă de mult și în multe feluri. Ea a pendulat între primatul biografismului (Sainte-Beuve) și acela al non-primatului acestuia (Proust, Valery, Malraux). Marguerite Yourcenar, de pildă, (cea care spunea că *biserica îi ascundea pădurea*^[7]) a nuanțat această dihotomie, afirmând ordinea lucrurilor ca un dat natural care nu trebuie tulburat; căci dacă ele *sunt cum sunt înseamnă că există, în spatele lor, o ordine ce trebuie respectată*^[8], așa încât omului nu-i este permis să tulbure ordinea Universului. Trebuie doar să o înțeleagă. Mergând pe aceeași linie a nuanțării, omul ionescian are, la rândul-i, o cu totul altă atitudine; el trăiește într-o uluire perpetuă și, așa cum se exprimă Eugen Simion, înaintează *cu spaatele spre viitor (viitorul fiind neantul), cu ochii țintă la lumina copilăriei pierdute*^[9].

Urmărind traseul acestei relații în cazul particular și aplicat al omului real Eminescu – pe de o parte –, dar și al omului poetic dinlăuntrul creației eminesciene – pe de altă parte, amândouă aceste laturi ar trebui să explice, măcar la un prim (însă trainic) nivel, ceea ce îndeobște s-a numit geniul tutelar al românilor. Căci Petru Creția avea dreptate scriind că *formula poet național, aplicată stereotip lui Eminescu, este adesea pradă unei retorici sforăitoare și, mai grav, neverosimil de ignorante. Dar este exactă*.^[10] Pentru a o pune just în valoare este necesar să se investigheze raportul realitate-poezie, să se analizeze, adică, măsura în care realitatea lumii înconjurătoare (se) transcende în poetica eminesciană. În același timp, trebuie să se facă și drumul invers, urmărindu-se cum a ajuns opera să resemantizeze lumea aceasta, astfel încât să devină ea însăși o nouă realitate, (virtuală, poate, dar tot realitate); **o nouă realitate ipoteșteană**, care, de la Eminescu încoace, se suprapune până la indistinct cu realitatea însăși. O realitate

care, în mod convențional, se presupune a fi un dat de netăgăduit.

Această dublă cale trebuie să înceapă prin refacearea cursului și parcursului copilăriei poetului, întrucât, vrând-nevrând, de acolo încep toate. Mai mult, acolo încep și se sfârșesc toate, căci la nimic altceva nu se referea Eminescu atunci când îi spunea uneia dintre surori, într-o scrisoare de maturitate: *E mult de-atunci, Harietă, de când eram mici de tot și ne spuneau moșnegii povești. Povești sunt toate pe lumea asta...*^[11] Poate că povestea este partea cea mai frumoasă a vieții omenești. Cu povești ne leagă lumea, cu povești ne adoarme. Ne trezim și murim cu ele.^[12]

Nu încapă nici o îndoială că întru devenirea ființei rolul fundamental îl au componentele lumii cu care intrăm în comunicare/comuniune, începând cu fabulosul univers al copilăriei – starea cea mai deschisă spre *lumea-nchipuirii*, dar și spre *cea reală*. (*Alta-i lumea cea aievea, unde cu sudori muncite/ Te încerci a stoarce lapte din a stânței coaste seci;/ Una-i lumea-nchipuirii cu-a ei mândre flori de aur,/ Alta unde cerci viața s-o-ntocmești precum un faur/ Cearc-a da fierului aspru forma cugetării reci.*^[13]) Când nu mai suntem copii, am murit de mult – spunea Brâncuși, pornit și el în lume dintr-o altă vatră de sat de unde reține pentru tot restul vieții stâlpul pridvorului hobițean, masa rotundă țărănească, căucul, himerele din poveștile copilăriei etc.; le-a stilizat și le-a dat – trecându-le prin focul genial al creativității sale – dimensiuni și înțelesuri universale.

Nimic nu este întâmplător în lumea aceasta; căci întâmplare să fie când sămânța geniului stă să cadă unde nici nu te-ai aștepti? Nu de comunicare și comuniune ține aceasta? Sau: nu și de comunicare-comuniune? Cu cât lumea exterioară nu-i rămâne indiferentă insului care n-a sosit acolo decât prin hazardul divin, cu cât el rezonază mai mult și în alt chip decât ceilalți la toate acestea, cu atât noua lume – cea a creației, sau, mai exact, a **recreației** – este iluminată de soarele lăuntric al geniului. Se poate astfel spune, într-adevăr, că *lumea Ipoteștilor trece în poezia lui Eminescu prin ceea ce ascunde – dimensiunea sacră, iar poezia lui Eminescu resacralizează lumea Ipoteștilor. Dintr-o altă perspectivă, destinul ființei poetice a lui Eminescu își are originea în lumea Ipoteștilor, iar destinul Ipoteștilor este fixat și relevat de devenirea ființei poetice eminesciene*.^[14] Ca *source de la conscience d'exister dans le monde sacré*, după cum a arătat Mircea Eliade în dialogul său cu Claude-Henri Rocquet, *n'est pas un stade dans l'histoire de la conscience, c'est un élément dans la structure de cette conscience*.^[15] Tocmai de aceea, *sacral* – spune Marguerite Yourcenar – *este un cuvânt care trebuie luat foarte în serios. Plâng pe cei ce*

5. Apud *Ibidem*, p. 317.

6. Johann Peter Eckermann, *Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale*, În românește de Lazăr Iliescu, Prezentare de Al. Dima, București, Editura pentru Literatură Universală, 1965, p. 709.

7. Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator – operă*, București, Editura Cartea Românească, 1981, p. 200.

8. *Ibidem*, p. 200.

9. *Ibidem*, p. 343.

10. Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 261.

11. I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, București, Institutul de Arte Grafice Bucovina, 1933, p. 140.

12. Manuscris 2287, f. 75, Biblioteca Academiei Române; fotocopie în Fondul Documentar Ipotești, inv. nr. 349.

13. Mihai Eminescu, *Opere IV*, București, Editura Academiei R.P.R., 1952, p. 110.

14. Dumitru Irimia, *Ipotești – poezie și sacru*, prefață la Valentin Coșereanu, *Eminescu – Ipotești – Eminescu*, editat de Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, 2000, p. VIII.

15. *L'épreuve du labyrinthe*, Monaco, Editions du Rocher, 2006, p. 176.

n-au trăit în mitul religios în chip natural, cu toată ființa lor, în timpul copilăriei^[16].

Se vorbește îndeobște de seninătatea copilăriei, de lipsa ei de griji, de bucuriile ei. E de nuanțat însă; nu mai dacă această întâlnire provoacă în substanța copilului uimiri și neliniști, întrebări și probleme, răspunsuri de un anume fel – mai toate eroice, imaginare în idealitatea lor – și numai dacă ființa este deschisă trăirii misterului, uimirii, întrebărilor, numai atunci se întâmplă acel ceva al cărui mecanism nu l-a explicat nimeni până acum. Ori, dacă a făcut-o, explicația a fost parțială și adesea nesemnificativă față de complexitatea problemei în sine.

Înainte de a încerca, la rândul-ne, o incursiune lămuritoare în păienjenitul sacru al lumii satului împletit cu cel al mirajului poeziei trebuie spus – odată cu Alonso Amado – că *poetul nu e purtătorul unei viziuni asupra lumii care să fie ordonată într-o cunoaștere rațională cu un sistem propriu de referințe, precum filozofii; și nici nu are nevoie de o perspectivă totală, exhaustivă, asupra lumii și vieții, oricât de difuză ar fi ea, ci de o perspectivă personală asupra lucrurilor, adecvată acestui unic moment (adecvată unității emoționale a momentului), de o intuiție care nu se teme că, în alte împrejurări, ar intra în conflict cu alte moduri nepereche de intuiție. [...] Într-o operă lirică există o textură sentimentală organică și o imagine a vieții parțială și îngustă în chip specific, iar climatul sentimental și emoțiile lui mai pronunțate se află într-o relație de armonie cu imaginea realității prezentate*^[17]. Așadar, *imaginea lumii nu este [...] arbitrar inventată pe măsura sentimentului inițial* (s.n), *ci în ea intervin aporturile experienței*^[18].

Așa stând lucrurile, nu am putea oare să sugerăm un ușor semn de egalitate între experiență și lumea realului, căci în ce altceva constă experiența dacă nu în reguli impuse de societate și, într-un fel, de hazardul lumii înseși? Înaintea realității imediate (adică a prezentului) nu e nimic? Nu cumva este o **altă realitate** și tot așa, din lumi în lumi? Și nu se leagă ele, prin punți nevăzute, tocmai pentru că trec peste capetele oamenilor (peste prezentul mai sus pomenit), încarnându-se într-o altă realitate, a viitorului, prea puțin previzibil și încă și mai puțin de controlat?

Cu toate astea, *inconștientul are caracter „cosmotic”, nu „haotic”* – spune Lucian Blaga în *Orizont și stil. Cosmotică e orice realitate de pronunțată complicație interioară, de-o mare diversitate de elemente și structuri, organizată potrivit unei ordini imanente, rotunjită în rosturile sale, cu centrul de echilibru în sine, adică relativ sieși suficientă*^[19].

Preluând de la Sigmund Freud teoria despre inconștient și extinzând-o la cea a inconștientului colectiv, C.G. Jung susținea că acest inconștient colectiv conține infinite zăcăminte ancestrale. În felul acesta, inconștientul relevă câteodată anumite stări ale personalității

conștiente („personanțe”, în limbaj blagian) – un soi de presimțiri creatoare în cazul artistului. Cert este faptul că *spiritul își ia energiile de care are nevoie de oriunde acestea îi stau la dispoziție*^[20], așa încât structurile spirituale ale inconștientului însuși gândesc **altfel decât după regulile de gândire ale conștiinței**^[21]. Este vorba aici despre o șansă ontologică esențială, căci altfel cum s-ar mai revela artele, creativitatea? N-ar fi, în lipsa lor, un plictis continuu pe pământ? N-am trăi într-o lume de *cristale văzătoare și imobile*, nu s-ar robotiza totul? Numai eficiența – cheie de boltă în societatea capitalului și a consumului –, fără arte, fără științele umaniste împiedică însuși mecanismul de înaintare al societății. Americanii, altfel maeștri într-ale pragmatismului, au eliminat din clasele gimnaziale, prin anii '70, limba latină, precum și alte discipline umaniste, introducând în locul acestora disciplinele pur tehnice, tocmai pentru o și mai mare eficientizare a omului în realizările concrete. În scurt timp, însă, s-a observat exact contrariul celor așteptate: pierderea randamentului muncii și, deci, diminuarea eficienței. S-a mai constatat apoi că omul (mai ales omul tânăr, în formare) are nevoie, pentru a se revitaliza, de elementele sensibilului și ale frumosului creator. Așadar, revenirea la sentimente, la „umanioare”.

Omul, prin definiție, are nevoie imperioasă de vise. El trebuie educat să viseze. *Lumea acționează ca lume, „lumește”, și are un caracter mai accentuat de ființă decât ceea ce este pipăibil și perceptibil și în care noi credem a ne afla în largul nostru [...]. Lumea este acel veșnic non-obiectual, sub al cărui imperiu noi trăim, atâta vreme cât traseele nașterii și morții, ale binecuvântării și blestemului ne răpesc întru ființă*^[22]. Sigur că numai cei aleși au darul de a face (prin operele lor) ca lumea să viseze. Cine contribuie în mod esențial la aceasta dacă nu Poetul?

Când vorbim de poet, vorbim deci de cel puțin doi termeni esențiali: de *frumos* și de *a visa*. *Strălucirea rostită în operă este frumosul* – spune Heidegger – *frumusețea este unul din felurile în care ființează adevărul*^[23]. Dar *care adevăr?* – ar întreba Eminescu –, *cel văzut clar de un gânsac sau cel abia întrevăzut ca printr-o negură de Kant?*...^[24] Cel văzut de Kant, evident: *lumea cum o vedem nu există decât în crierul nostru*^[25], iar această lume, spune *poetul poezilor* (Hölderlin) într-o scrisoare din ianuarie 1799 adresată mamei sale, îngăduie activitatea poetică, *cea mai nevinovată dintre îndeletniciri*^[26]. Filozoful (Heidegger) explică aceasta în felul următor: *Liber de orice constrângeri, el (poetul, n.n.) își inventează lumea sa de imagini și rămâne absorbit în sfera imaginărilor. [...] Ea nu are nimic comun cu fapta care intervine nemijlocit în real și îl transformă. Activitatea poetică este*

20. *Ibidem*, p. 35.

21. *Ibidem*, p. 46.

22. Martin Heidegger, *Originea operei de artă*, Traducere și note Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Studiu introductiv Constantin Noica, București, Editura Univers, 1982, p. 59.

23. *Ibidem*, p. 70-71.

24. Mihai Eminescu, *Opere VII*, București, Editura Academiei R.S.R., 1977, p. 278.

25. *Ibidem*.

26. Apud Martin Heidegger, *op. cit.*, ed. cit., p. 194.

16. Apud Eugen Simion, *op. cit.*, ed. cit., p. 200.

17. Alonso Amado, *Materie și formă în poezie*, București, Editura Univers, 1982, p. 15.

18. *Ibidem*, p. 17.

19. Lucian Blaga, *Orizont și stil*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 29.

asemenea unui vis; ea nu este o realitate.^[27] Altfel spus, în limbaj poetic eminescian, *Numai poetul,/ Ca pasări ce zboară/ Deasupra valurilor,/ Trece peste nemărginirea timpului:/ În ramurile gândului,/ În sfintele lunci,/ Unde pasări ca el/ Se-ntrec în cântări*^[28]. Înzestrat cu harul divin al talentului său, numai poetul poate percepe ecourile și imaginile, arcanse ale acestei lumi, invizibile pentru alții.

Întorcându-ne acum la exemplul american al scoaterii poetului din comunitate, ecou târziu al teoriei lui Platon, am putea concluziona că poezii au darul să populeze golurile științei, în deplină stare de veghe, cu fantasticile lor vise, coborâte din cerurile-nalte...

Dar cărui stadiu – dintre cele patru ale unei existențe depline – aparține poetul, subînțelegându-se că visul ar presupune coabitarea cu unul din ele în mod esențial: nașterii, copilăriei, maturității sau morții?! Evident că numai copilăria este aceea care ține în propria-i substanță covorul fermecat al tuturor viselor vieții. Cum de la copilărie începe totul, ea este singura care-și revarsă asupra maturității – câteodată împotriva voinței – cuminecătura ondulatorie, unda binefăcătoare a sincerității și inocenței inventive. De aici a pornit și Eminescu. A tânjit la copilărie până la finalul scurtului său timp al trecerii prin lume; înaintea morții ar fi vrut să audă, cu gândul curat al poetului-copil, cântându-se *Lumină lină* – ca la Agafton, schitul din apropierea Ipoteștilor.

Eminescu n-a uitat niciodată Ipoteștii, cum n-a uitat nici întâia iubire trăită aici. Mai mult, aceasta va constitui un subiect privilegiat al creației sale poetice, precum o atestă *Floare de tei*; reconstituită de Petru Creția^[29], această poezie din ultimii ani ai maturității lasă să transpară imaginea iubitei de la Ipotești laolaltă cu spațiul ondulat, deal-vale, și haloul său de munte în care Mihai și-a plămădit firea poetică.

Coborând în ceața lăptoasă a copilăriei fericite, poetul tinde implicit înspre capacitatea ideală de a visa – poate una dintre puținele stări de grație care i-au fost date omului. În acest sens, Giovanni Pascoli, poet el însuși de o sensibilitate cu totul aparte, oferă în faimosul său cod de artă poetică intitulat *Il Fanciulino (Copilul)*, o revelație majoră a ceea ce era atât de simplu, dar atât de greu de explicat: *Există în noi un copil înlăcrimat dar care este cutremurat nu numai de fiori ci și de mari bucurii. Când vârsta noastră este fragedă, el își confundă vocea cu a noastră, și de la cei doi copii care se zbenguie și se ceartă între ei, și, totdeauna împreună, se tem, speră, se bucură, plâng, se naște un freamăt unic, se aude un strigăt și un vaiet unic. Dar mai târziu, noi creștem și el rămâne mic; în ochii noștri se aprinde o nouă dorință dar el este totdeauna fixat în vechea, senina sa minune; noi ne îngroșăm iar glasul ni se ruginește, dar el face să se audă totdeauna clinchetul lui limpede de clopoțel*.^[30]

Din motive diferite, clopoțelul, de care vorbea atât de frumos și Esenin, dispare încet-încet până când

omul matur consideră că acesta nici n-ar mai exista; pur și simplu, îl uită și se topește în lumea obișnuită făcându-și punte spre o tot mai gravă acomodare existențială – comună în aparență și tocită continuu în esență. Or, dacă el nu există, nici copilăria nu mai există. *Dar semnele prezenței și actele existenței sale sunt simple și umile*^[31], ca și acelea ale copilăriei – remarcă poetul Giovanni Pascoli. Copilul este acela căruia îi este teamă de întuneric, cel care vorbește animalelor, arborilor, stâncilor, norilor, stelelor; cel care, la moartea ființelor iubite, reușește să exprime stări sincere de consolare și tot el este acela care *mângâie și consolează fetița care se află în femeie [...], micșorează pentru a putea vedea, mărește pentru a putea admira*^[32].

Dar ce iese dintr-un asemenea joc de perspective intersectat aproape continuu cu lumea înconjurătoare atunci când scapără cremenea minții geniului? Ne-o spune „umilul” unei lumi ce nu mai este, „sărmanul” Dionis: *...și tot astfel, dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. De aș avea trei ochi aș vedea-o și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari. Cu toate acestea, născut cu mii de ochi, în mijlocul unor arătări colosale, ele toate în raport cu mine, păstrându-și proporțiunea, nu mi-ar părea nici mai mari, nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne-nchipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, și toate celea din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi, presupunându-i dotați cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul și în proporțiunile în care le pricepem noi. Să ne-o închipuim, caeteris paribus, înmiit de mare – acelaș lucru. Cu proporțiuni neschimbate – o lume înmiit de mare și alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Și obiectele ce la văd, privite cu-n ochi, sânt mai mici; cu amândoi – mai mari; cât de mari sânt ele absolut? Cine știe dacă nu trăim într-o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s-o vedem în mărimea în care o vedem? Cine știe dacă nu vede fiecare din oameni toate celea într-alt fel, și nu aude fiecare sunet într-alt fel – și numai limba, numirea într-un fel a unui obiect ce unul îl vede așa, altul altfel, îi unește în înțelegere*.^[33]

Esența unui gheizer poetic original și a viziunii despre lume se află, fără de tăgadă după Pascoli, în lumea copilăriei: *pentru poezie tinerețea nu este de ajuns – este nevoie de copilărie*^[34]. Mai mult, poetul este acela care exprimă cuvântul pe care toți îl aveau pe buze dar pe care nimeni nu-l spusese^[35] – cuvântul ce exprimă adevărul, în limbajul lui Eminescu – pentru că poetul nu are alt țel, decât acela de a restitui naturii din care a ieșit, lăsând în ea un accent, o rază, un freamăt nou, etern, al său^[36].

*** Extras din teza de doctorat
Eminescu – Realitate și sublimare poetică**

27. *Ibidem*, p. 194.

28. Mihai Eminescu, *Opere IV*, ed. cit., p. 459.

29. *Manuscriptum*, nr. 1(82)/1991, Anul XXII, Număr special Eminescu – Poezii inedite, ediție de Petru Creția; p. 129-131.

30. Giovanni Pascoli, *Il Fanciulino (Copilul)*, în „Viața Românească”, nr. 8, august 1989, p. 32.

31. *Ibidem*.

32. *Ibidem*, p. 33.

33. Mihai Eminescu, *Opere VII*, ed. cit., p. 93.

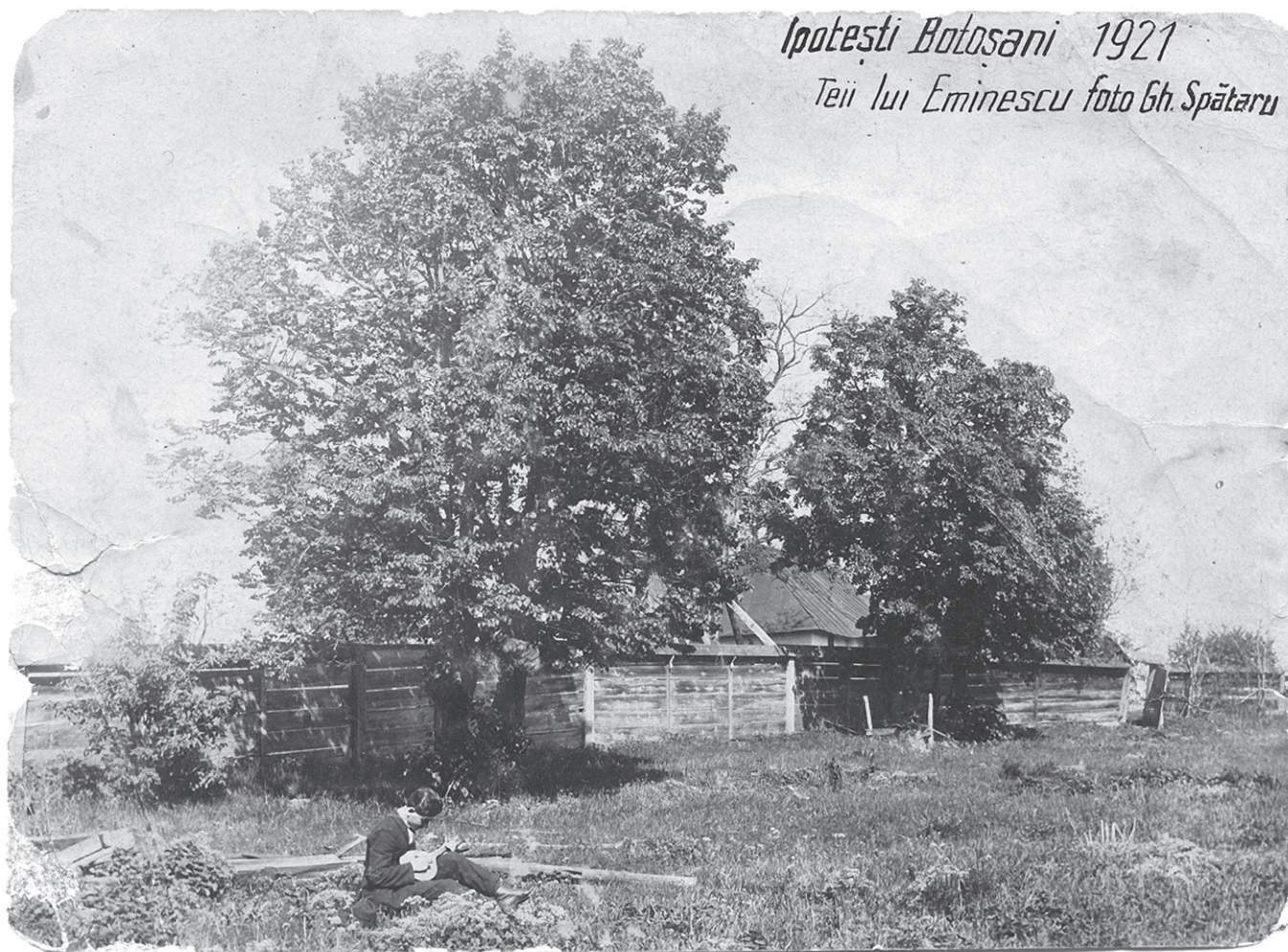
34. Giovanni Pascoli, *loc. cit.*, p. 33.

35. *Ibidem*, p. 35

36. *Ibidem*, p. 36

*Ipotești Botoșani 1921
Teii lui Eminescu foto Gh. Spătaru*

Maria M. CASSIAN

Slujitori ai spațiului muzeal de la Ipotești. Confesiuni

În anul 1847, tatăl poetului Mihai Eminescu a cumpărat la Ipotești patru sute de hectare de pământ, pe care se afla o casă veche de aproximativ 60 de ani. În aceasta a locuit cu familia, sporadic, pe timpul verii.

Prin 1852, s-a mutat definitiv în satul în care avea să trăiască până la sfârșitul vieții sale și, mai târziu, și-a construit o casă cu trei camere, hol larg și pridvor înalt.

În 1878, Gheorghe Eminovici a trebuit să vândă terenul și casa boierească, din cauza datoriilor. A rămas, totuși, la Ipotești, ca administrator pe moșia care îi aparținuse. Partea sa de moșie a devenit, de-a lungul anilor, proprietatea altor persoane.

În 1920, stăpâna acestor locuri era Maria Isăcescu-Papadopol, de fapt ultima proprietară a Ipoteștilor. Mai târziu, ea a donat locul aferent curții și livezii casei de odinioară, în vederea construirii unui muzeu închinat memoriei lui Eminescu.

În anul 1924, casa copilăriei poetului s-a surpat. Cert este faptul că multă vreme locul a rămas părăsit. Prin 1924, se mai puteau vedea acolo, doar buruieni crescute sălbatic peste un morman cu fragmente de teracotă, lut, și grinzi putrede.

Între 1929-1933 s-au făcut încercări de a începe reconstrucția casei. Trebuia să se construiască la Ipotești, în memoria poetului, o casă-muzeu, o școală și o

biserică. Să amintim aici inițiativa lui Nicolae Iorga, intervenția scriitorului Cezar Petrescu și a savantului neurolog, Gheorghe Marinescu. Ei au donat importante sume de bani pentru ca acest deziderat să devină realitate. Cu toate că au fost implicate mai multe personalități ale vremii, rolul lui Nicolae Iorga a fost covârșitor. Poziția sa politică și prețuirea față de poet, i-a permis să se implice în această acțiune culturală temerară cu tot sufletul, și, de aceea, numele său a rămas, peste decenii, legat de Ipotești.

Cel puțin simbolic, lucrările au început în 1929. Putem vorbi măcar despre delimitarea, alegerea locului viitoarelor construcții și sfințirea pietrei fundamentale. Din presa vremii și, mai ales, de la membrii familiei mele, dețin informații referitoare la momentul sfințirii, căci stră-străbunicul meu (pe linie maternă), preotul Ioan Grigoraș, a oficiat slujba alături de un sobor de reprezentanți ai Bisericii.

În 1933, pe 15 august, în cadru festiv, a fost așezată piatra de temelie a unei alte construcții: casa-muzeu închinată memoriei lui Eminescu. Într-un pergament protejat, pus la baza ei, este trecută această dată.

Casa amintea, oarecum, de aceea în care copilărise Eminescu, dar se lucrase după relatările unor persoane, nu erau respectate proporțiile, forma, așezarea. Cu

toate acestea, casa, școala și biserica, degajau armonie, prin culorile și elementele lor decorative. Interiorul casei era organizat în maniera obișnuită a muzeului de tip clasic: o expoziție permanentă constituită din fotocopiile unor manuscrise eminesciene, texte biografice, documente și fotografii cașerate pe panouri, o sculptură înfățișându-l pe poet realizată de Ion Irimescu, ...În vitrine tip masă erau expuse primele ediții ale poeziilor lui Eminescu, lingurița de împărtașanie a familiei sale și masca lui mortuară, lucrată de sculptorul Filip Marinescu Marin.

A fost, totuși, un început salutar. Trebuie să recunoaștem că acest muzeu avea un rol important, fiind un mijloc de informare cu privire la opera și viața lui Eminescu, și de creștere a interesului față de cultură.

Casa construită în vremea lui Iorga a fost dăruită în anul 1975. Mai multe personalități ale vremii (între care un bun cunosător al locului, profesorul I.D. Marin din Stăncești, autorul cărții *Eminescu la Ipotești* susțineau că se impunea reconstrucția casei pe aceeași temelie, după fotografii-document. Lucrul acesta a fost realizat, pe parcursul a aproximativ cinci ani, după ce o echipă de arheologi (între care îi amintim pe Paul Șadurschi și pe Liviu Șovan) a descoperit temelia casei originare, și, din întâmplare, o amforă, între vestigiile unei așezări carpice din secolul al II-lea e.n.

La 90 de ani de la moartea lui Eminescu (15 iunie 1979), a avut loc inaugurarea casei ridicată chiar pe locul celei vechi, care s-a surpat în 1924.

În 1976 am fost angajată la Muzeul Județean de Istorie, ca grafician-literist, printr-o colaborare a instituției muzeale cu I.S. Decorativa din București. În tot acest timp am fost în mijlocul evenimentelor, reconstrucția casei lui Eminescu fiind un subiect zilnic de discuție al specialiștilor din muzeu: Ionel Bejenaru, Gheorghe Median, Liviu Șovan, Gabriela Coroliuc, Angela Balan, Maria Bucătaru, iar de la Direcția pentru Cultură, Gheorghe Jauca și Ion Ignat (pentru aceștia și pentru mulți alții care au avut un rol colateral ori secundar în ridicarea edificiului Eminescu, se cuvin scrise capitole aparte).

Director era domnul Paul Șadurschi, un om cu o cultură solidă, deopotrivă iubit și respectat. Era deosebit de activ, mereu preocupat de cercetări arheologice, de scris, și, cu toate acestea, atașat de colectivul în care lucra.

Din amintirile unor intelectuali, care la vremea aceea erau încă în activitate, din discuțiile cu oamenii locului, am aflat câteva lucruri în legătură cu cei care au slujit instituția muzeală, care a purtat pe frontispiciu numele lui Mihai Eminescu. Le voi povesti, în parte, fără pretenții de exhaustivitate, din amintiri. Dețin de asemenea multe fotografii, utile în reconstituirea unei etape ascunse sub voalurile timpului.

Primii oameni care l-au slujit, la Ipotești, pe Eminescu, au fost Petru Silveanu, învățătorul satului, și soția acestuia, educatoarea Florica Silveanu. Când i-am cunoscut, prin 1978, erau pensionari. Formau un cuplu frumos: erau amândoi uscățivi, îmbrăcați în haine cenușii, aveau priviri agere, puțin severe. Singura deosebire pregnantă era modul în care comunicau: doamna avea mereu ceva de povestit, iar domnul, tăcut și se

mișca neauzit, mereu în umbra soției. Erau foarte interesați de persoana care slujea Casa lui Eminescu. Mulți dintre muzeografi de la Ipotești (de exemplu, Valentin Coșoreanu) au devenit prietenii familiei Silveanu. Era, poate, modul lor de a păstra legătura cu Eminescu. Ei erau, astfel, informați cu privire la cele care se petreceau în arealul Eminescu, de a cărui soartă se simțeau răspunzători.

Învățătorul îmi vorbea cu însuflețire despre activitatea sa didactică dar, mai ales, despre întâlnirea cu Nicolae Iorga; acesta venise la Ipotești ca să pună piatra de temelie a școlii. Ieșise tot satul ca să-l întâmpine pe marele istoric care vorbea despre țară și despre Eminescu cu aceeași iubire în glas.

Petru Silveanu a fost director al școlii (clasele I-IV) din Ipotești, construite prin grija lui Iorga. Mai târziu, când a fost amenajat muzeul, alături de soția sa, a lucrat și ca muzeograf. Expoziția permanentă se afla, la început, în camera din dreapta, cea dinspre Casa Isăcescu-Papadopol. O altă încăpere servea drept sală de clasă, iar alta ca locuință a familiei Silveanu. Mai târziu, când a fost amenajat tot muzeul, după inaugurarea școlii noi, au stat în noul local și apoi în Casa Isăcescu (o cameră era destinată grădiniței, în care preda Florica Silveanu). Acolo au locuit până la moarte, respectați și iubiți de toți ipoteștenii. Mormintele lor se află în cimitirul satului.

În vremea în care erau tineri și se ocupau de muzeu, s-a înființat al doilea post de învățător care a fost ocupat de sora doamnei Silveanu, Maria Lezeriuc (*Marica*).

Atunci, a fost repartizat la muzeul de la Ipotești, Ion Cazan, licențiat în Filologie. A locuit într-o magazie, în care se țineau materialele didactice ale școlii și lemnele pentru iarnă. Era o construcție de mici dimensiuni, așezată în dreapta casei-muzeu pe care mulți muzeografi au folosit-o ca loc de studiu.

Ion Cazan s-a căsătorit cu Marica. Amândoi au condus nenumărate grupuri de vizitatori care veneau la Ipotești. Erau mereu împreună, studioși, sensibili și considerau că Eminescu le-a unit destinele. După vreo patru ani s-au mutat la Suceava.

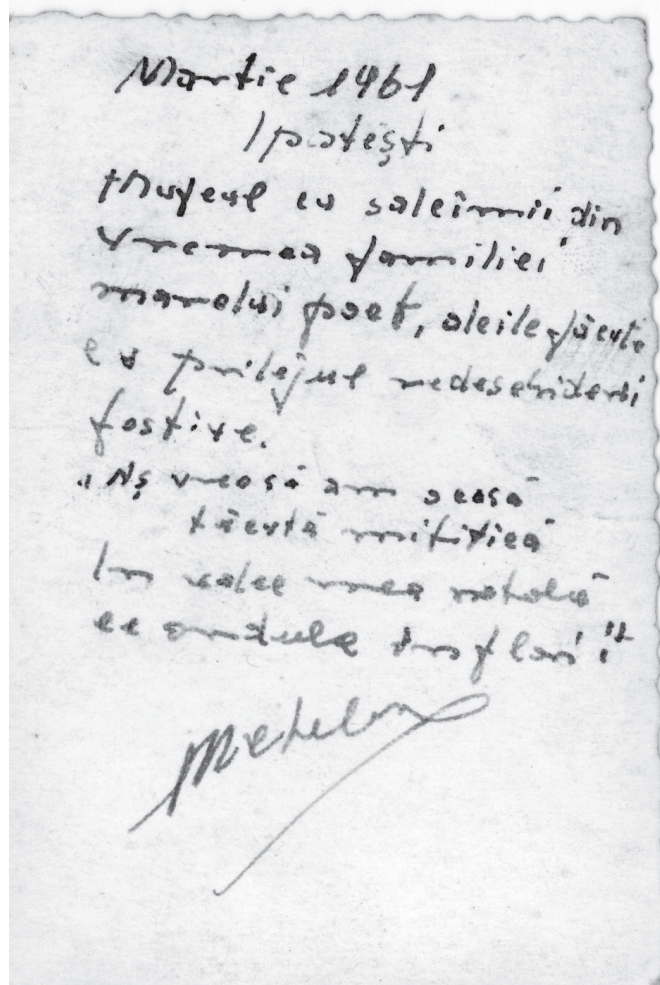
Tot în magazie avea masa de lucru următorul muzeograf, Dumitru Chelaru, din Orășeni-Deal, județul Botoșani. Avea studii medii, dar a devenit, mai târziu licențiat în Drept. A lucrat doi ani la Ipotești. Era plăcut la înfățișare. Cred că avea talent oratoric lăudat de vizitatori, de vreme ce a ales avocatura ca profesie.

A urmat Viorica Iordăchel, absolventă a facultății de filologie, o *capacitate, foarte bună profesoară*, după cum aflăm de la fiii satului. Condițiile aspre și valurile vieții au determinat-o să plece de la Ipotești.

Au mai lucrat la muzeu soții Luțuc. Erau respectați de săteni: el era primarul satului, iar ea (Paula Luțuc), învățătoare și ghid la muzeu. Nu a fost ușor deoarece făceau naveta din satul Bold, dinspre Prut. Era fluctuație de cadre didactice căci se înființau școli cu clasele I-VIII.

Mulți dintre muzeografi erau în același timp și profesori. Este cazul lui Dorin Baci, persoană instruită, care preda limba și literatura română, având catedră în Cătămărăștii-Vale, ocupând și funcția de muzeograf. A locuit cu soția (învățătoare) în cămăruța de lângă muzeu.

A fost muzeograf și Lucian Valea pe care am avut bucuria de a-l cunoaște, în perioada în care a înființat ce-naclul literar *Eminescu*. Stătea la Botoșani, se ocupa de Ipotești de la distanță, dar a lucrat la tematica expoziției viitoarei case memoriale și a organizat întâlniri cu scriitorii din acea vreme.

În 1972, a fost angajată la Ipotești Lucia Olaru-Ne-nati. Licențiată în Litere, deosebit de ambițioasă, ea a lucrat la Ipotești în vremea în care casa-muzeu ridica-tă conform dorinței lui Nicolae Iorga, își trăia ultimii ani. A plecat de la Ipotești (sau a fost *schimbată*, după cum afirmă dânsa), în 1976. A achiziționat multe dintre obiectele care stau astăzi în expoziția permanentă a ca-sei memoriale, multe documente originale, a lucrat la alcătuirea tematicii pentru noua casă, care trebuia să fie aidoma celei în care trăise Eminescu. *Era o blondă naturală, frumoasă și deșteaptă*, ne povestesc sătenii. A

fost desemnată *ambasador al iubirii față de Eminescu*, a ajuns scriitoare cunoscută, doctor în științe filologice, și face cinste acestor locuri.

I-a urmat Maria Bunea (*Mariela*) care a stat mai mult la Botoșani, la Muzeul de Istorie, în perioada în care la Ipotești se construia casa lui Eminescu, în forma pe care o vedem astăzi.. În 1979, la 15 iunie, a fost prezentă alături de mine, la inaugurarea Casei memoriale Mihai Eminescu de la Ipotești. Avea studii superioare, a lucrat la tematică, era prietenoasă, simplă, fină și foarte firavă. Poate de aceea a preferat să lucreze la Botoșani, eu ră-mânând la Ipotești, care a devenit locul meu de mun-că permanent. Ne-a legat o mare prietenie. Acum este muzeograf la mausoleul de la Mărășești.

Începând cu 15 iunie 1979, am făcut naveta zi de zi la Ipotești.

În 1979, numărul vizitatorilor era atât de mare, încât curtea și parcare erau mereu pline. La biserica familiei poetului curățenia era făcută de Gheorghe Munteanu din Ipotești, un munte de om, roșu la față, harnic și seri-os, iar la Casa memorială de Jenița Crețu.

În vremea aceea, magazia folosită de ceilalți anga-jați ai muzeului până la mine, ca loc de studiu, era plină până în tavan cu tot felul de obiecte, lemne și materiale de construcție. Școala, biserica și muzeul, aveau acolo câte un cui al lui Pepelea, iar reprezentanții acestor in-stituții își disputau întâietatea asupra *cotețului*, cum nu-meu unii, în glumă, mica magazie.

Eu am avut masa de lucru în casa memorială: lucram până la 17,30, când trecea singurul autobuz spre Boto-șani. Obiectele vechi îmi aminteau de casa bunicii care mă crescuse. Bucuria de a lucra în locul în care trăise Eminescu, nu se putea compara cu nimic altceva. Ci-team în frig. Zăpada se ridica până la ferestrele casei, dar a fost cea mai fericită etapă a vieții mele... *Tanti Je-nița*, cum o numeau pe simpatica mea subalternă toți angajații muzeului de la Botoșani, de care aparținea Casa Eminescu, a avut o perioadă bună, în vremea în care am lucrat la Ipotești. Când nu erau vizitatori,

Așa a mai uitat și ea săraca, de timpul în care mu-zeografi *evadau*, lăsând-o pradă nesfârșitelor șuvoaie de turiști, și obligând-o să le explice unora mai moftu-roși că *specialistul e plecat la lacul lui Eminescu*... Făcea curat, și la un moment dat îmi zâmbea complice, spu-nând: *Domnișoară, eu mă duc!* Ca să mă încante îmi po-vestea tot felul de întâmplări nostime... Plecase odată muzeograful și, nefiind vizitatori, moartă de oboseală pentru că tocmai cosise, bărbătește, toată curtea lui Eminescu, i s-a făcut un somn căruia nu i s-a putut îm-potrivi. Supărată pe Ghiță, epitropul bisericii, pentru că se ocupa doar de partea lui de grădină, i-a demonstrat că e mai vrednică decât el, cosind fără oprire câteva ceasuri bune... Ca să audă, dacă venea cineva, dar și ca să rămână la datorie, s-a întins de-a latul pe prag (și nu era prea subțirică!) la intrare, ca un câine credincios. Când s-a trezit, era liniște, dar avea alături banii pen-tru două bilete... Pășiseră peste ea.... În noaptea aceea n-a mai dormit, tot zvârcolindu-se în pat, cu gândul la pățania ei. Era plăcută, povestea frumos și era căutată de vizitatori, acasă, ca să deschidă muzeul, până noap-tea târziu. Și-a făcut datoria ca nimeni alta. Jenița Crețu,

femeie simplă, care a lucrat la muzeu din 1968 până în 1982, este un caz aparte în istoria celor care l-au slujit pe Eminescu.

Tot astfel este și Valentina Chiriac din Ipotești. Are studii medii, a ocupat o catedră în învățământ timp de trei ani, și, de treizeci de ani, lucrează la muzeu. Este discretă, conștiincioasă, are un caracter puternic, o înaltă moralitate și cred că i se cuvine titlul de custode al Casei memoriale.

Au mai lucrat la muzeu și alți locuitori ai comunei Mihai Eminescu: Mircea Babei, Elena Matei, Mircea Onofrei, Camelia Țibuleac. Ei au fost percepuți de vizitatori ca buni cunoscători ai acestui areal, oameni pe care se putea conta, agreabili, educați, care au făcut o bună impresie oaspeților muzeului.

Unii dintre aceștia și-au completat studiile, cum este cazul Elenei Matei, care a devenit restaurator-textile.

În 1983, era repartizat la Ipotești, profesorul de limba și literatura română, Valentin Coșereanu, absolvent al Facultății de Litere din Iași: pentru spațiul muzeal, începea o etapă cu totul diferită de celelalte. De acum înainte Ipoteștii vor fi priviți dintr-un alt unghi: se va vorbi despre Constantin Noica, Petru Creția, Laurențiu Ulici, Horia Bernea. Aceștia și mulți alții, merită un capitol distinct.

Tânărul muzeograf, venea de la catedră. Predase la Botoșani, la Liceul A.T. Laurian. După o vizită la Ipotești a avut revelația a ceea ce ar putea deveni locul acela: un centru al spiritualității românilor...

Din primăvara anului 1983, puteai vedea, un tânăr pedant cu un aer aristocrat care pedala de zor spre Ipotești. Ajuns la casa memorială, vorbea vizitatorilor, citea, scria, mai tunde un gard viu, mai visa la ochi albaștri... Și iar de la capăt... Pentru un bărbat deștept și pus pe fapte mari, era puțin. Simțea cum rutina devorantă a repetării cuvintelor, lustruite până la desființare, îi apăsau ființa. Se apropia iarna, prima iarnă la Ipotești. De bicicletă nu mai putea fi vorba, mașinile treceau rar în anotimpul rece. În casă frigul mușca fioros, pe când, asemenea celor care plecaseră, îi veneau în minte amuzantele, dar atât de potrivite versuri: *Cum nu sunt un șoarec, Doamne, / măcar, totuși, are blană/ Mi-aș mânca cărțile mele,/ nici că mi-ar păsa de ger...* Și-a încropit, așadar, o reședință demnă de un slujitor al lui Eminescu. Mica magazie de lângă Casa memorială a devenit, după câteva dispute cu cei care aruncaseră acolo lucruri nefolositoare, tot ceea ce-și putea dori în acea vreme: o cameră în care putea visa liniștit la gura sobei. Nămeții se ridicau amețitori, albi cum nu mai văzuse vreodată. Era prima lui realizare. Era fericit, deși necazurile vieții nu îl ocoleau: a trebuit să aleagă din nou, între Italia și Ipotești, de data aceasta. Piatra prinde mușchi dacă stă în loc, iar omul sfințește locul... Așa a și fost.

Edilii veneau, plecau, aruncau zâmbete și vorbe goale. Îl băteau pe umăr cu condescendență și plecau afișând, subit, graba, strângându-și, înfrigurați, umerii, pe care viscolul clădise epoleți ușor de risipit...

În 1987 se construia în curtea Casei memoriale o clădire care avea o formă nepotrivită cu ansamblul muzeal. Avea destinația de hotel, cu magazin la parter; trebuia să aibă și camere pentru specialiști. Cu greu puteai

înțelege, totuși, ce i se impusese arhitectului să proiecteze... Nu putea interveni: erau ordine venite *de sus*. Mai târziu, când s-a putut, a reușit să ceară remodelarea.

A rămas aproape trei decenii în Ipoteștii lui Eminescu. Realizările au început să se adune și sunt vizibile: facsimilarea manuscriselor eminesciene, edificii, noi expoziții permanente, Biblioteca Națională de Poezie, Centrul Național de Studii Mihai Eminescu, amfiteatrul Laurențiu Ulici, Muzeul etnografic, contacte cu oameni de cultură și multe altele, care nu sunt scrise aici.

Cărturarul Petru Creția a avut o mare influență asupra sa. Despre erudiția și magnetismul personal al acestuia și despre minunata lor prietenie întru Eminescu, care i-a legat pentru totdeauna, s-a mai scris. Eminescologul are la Ipotești un podium prin care i se recunoaște rolul major a cercetărilor pe manuscrise, proiectarea tematicii Memorialului, studiile. El face parte dintr-o categorie selectă: cea a *inițiaților*, a *carismaticilor*.

Revenind la muzeografi: au mai lucrat la Ipotești soții Florentina Tonița și Iulian Moldoveanu, absolvenți ai facultății de muzeologie, până în 1998. Au avut o cameră de studiu în noul edificiu ridicat în 1987. Iulian Moldoveanu se ocupă astăzi de Biblioteca Eminescu din donația Rogojanu de la Botoșani. Este la fel de meticulos, fin și pasionat de lectură ca și Florentina Tonița, care a ajuns jurnalist. Au rămas în memoria celor care i-au cunoscut în postura de muzeografi, ca persoane agreabile, talentate (de altfel ei au înființat un cenaclu literar la Ipotești).

Acum locul este de nerecunoscut. Doar Casa memorială și biserica veche sunt aproape la fel. Îmi amintesc de primii ani la Ipotești și de cuvintele bunicului meu, Dimitrie Grigoraș, preot la biserica Uspenia din

Botoșani, care, în 1979, mi-a spus: *la și cristelnița în care a fost botezat Eminescu, cu tine, la Ipotești!*

Dacă în primii mei ani la muzeu, activitatea se limita la ghidaj (care necesita efort susținut din cauza numărului mare de vizitatori), inventariere, primire de mici donații de carte, participarea la diferite acțiuni, corespondență, acum munca mea este diferită în unele puncte și mult mai complexă.

Văd chipuri tinere; privirile lor îmi amintesc de vremuri apuse. Regăsesc în memorie chipul armonios al unei fete ambițioase, sărace, dar descendentă a unei familii nobile... Mereu cu cărți sub braț, uita să mai mănânce, pasionată de lectură. Un tablou în ulei, pe care i-l făcuse în iunie 1979, pictorul Constantin Doroftei, la cererea domnului Dorcu (profesor de istorie, mare

colecționar), a ajuns la Ipotești, printr-un mărinimos gest de donație. Este surprinsă în el imaginea mea de atunci. Am trecut de o jumătate de secol dar nu regret nimic: mi-au rămas acumulările spirituale. Am pronunțat de atâtea ori numele poetului, și cuvintele care vin din ființa lui, încât s-au contopit cu sufletul meu. Puri-ficându-mă, iar și iar, nu mă mai tem că voi putea greși dacă scriu. Cuvântul transcende. Se lasă pe treptele minții și inimii mele. Străbate prin palme și, iată, pe foi-le albe, se naște povestirea.

Ascultați: *Omnia mea mecum porto...* Se vor schimba contururile și vom vedea, ca prin lacrimi, într-o misa solemnă, în expiere, trupuri de umbre argintii. Vom călca împreună, pe dantele de gheață, și ne va acoperi LUMINA, cu o mantie fără sfârșit.

Mihaela ANIȚULUI

Biblioteca Națională de Poezie Mihai Eminescu

(SCURT ISTORIC)

În Fondul Documentar al Bibliotecii Naționale de Poezie *Mihai Eminescu* – Ipotești se află și o scrisoare din 24 mai 1895, trimisă de Constantin Rădulescu Motru lui Matei Eminescu, prin care îi confirma fratelui poetului acceptul Fundației *Carol I* de a primi o donație de cărți. Semnificativ, filozoful (pe atunci bibliotecar la Fundație) menționează că volumele pe care intenționa Matei Eminescu să le doneze proveneau din biblioteca personală a lui Mihai Eminescu și îi comunică acestuia că e binevenită și donarea ulterioară a colecției de cărți de filozofie ce îi aparținuseră poetului.

Nu ne putem opri să nu remarcăm similaritatea de destin a cărților din biblioteca poetului și a cărților din biblioteca de la Ipotești a familiei sale, anume înstrăinarea lor – unele prin donare, celelalte prin vânzare, la moartea căminarului Eminovici. Dacă biblioteca de la Ipotești poate fi considerată drept o calchiere (poate chiar moft al unui proaspăt boiernaș de țară) după modelul celei a familiei Balș, la moșia căreia Gheorghe Eminovici slujise ca administrator, biblioteca poetului poate fi văzută ca un martor mut al vârstelor creatorului și, totodată, un partener statornic al dialogului intelectual fervent, caracteristic lui Eminescu, prin care acesta își apropia universurile intelectuale ale altor creatori.

Odată cu instituirea la Ipotești, spre finalul primei jumătăți a secolului trecut, a unui prim spațiu muzeal dedicat poetului, nu s-ar fi putut ignora rolul esențial pe care l-au avut cărțile în istoria familiei Eminovici; fie că va fi fost vorba de alegerea făcută de fostul scriitor de cancelarie Gheorghe Eminovici de a avea în casă o bibliotecă, asemeni protectorilor săi de rang nobil, fie că li se oferea *conășilor* (cum erau numiți de ipoteșteni copiii Eminoviceștilor) lumea cărților drept alternativă boierească la lumea satului (și mărturiile păstrate vorbesc despre comuna pasiune a lecturii dovedită de copii căminarului), fie că aceștia din urmă își vor fi făcut din cărți o lume compensatorie (Aglaia, Harieta) sau un întreg univers de semne și sensuri – Mihai.

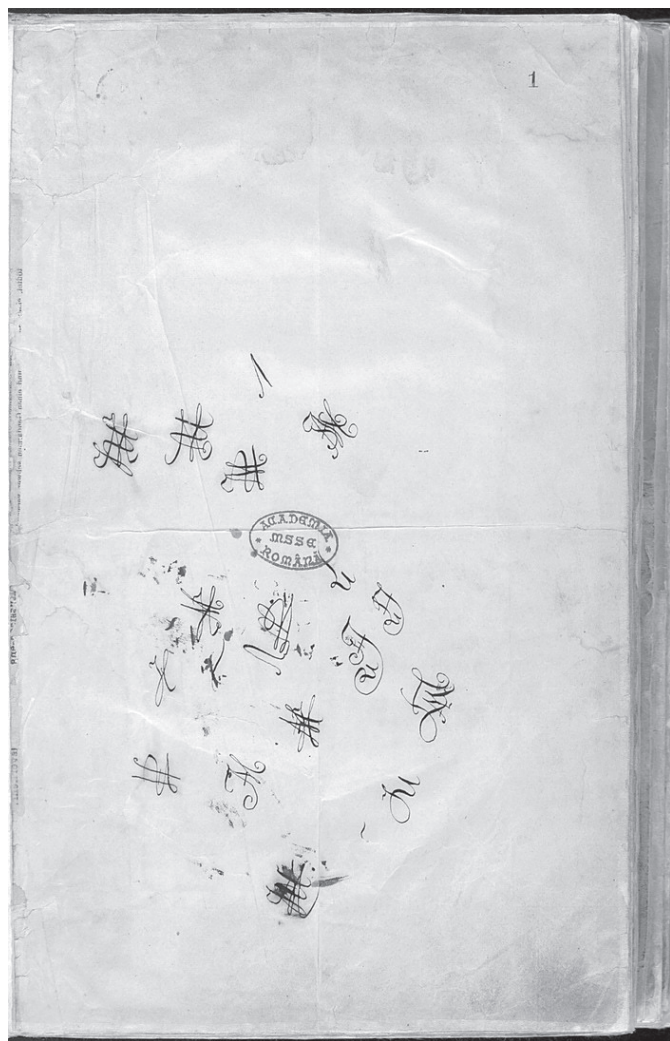
Ultima proprietară a moșiei de la Ipotești, Maria Padopol, preciza în actul din 1924, prin care decidea,

din proprie voință, să doneze statului terenul pentru construirea casei memoriale, *condițiunea expresă de a se ridica pe acest loc o clădire identică cu materialul ce se află astăzi pe aceste ruine și care clădire nu va putea avea altă destinație decât a fi un muzeu național [...] care va putea avea și o sală de lectură*^[1]. În mod firesc, în casa memorială nu avea să fie amenajată vreodată o sală de lectură, ci doar reconstituit salonul-bibliotecă al familiei Eminovici, pentru care s-au căutat să fie recuperate, de-a lungul timpului, unele din cărțile ce aparținuseră familiei. De asemenea, la Ipotești au fost aduse parte din edițiile volumului de *Poesii* editat de Titu Maiorescu și documente originale aparținând sau referitoare la poet, familie, cercul literar al *Junimii* etc.

Din inițiativa și grație demersurilor lui Constantin Noica s-a întreprins, în anii 80, fotocopierea a treizeci din manuscrisele eminesciene aflate din 1902 la Academia Română. Întrucât filozoful a fost sprijinit pentru concretizarea acestei laborioase întreprinderi culturale exclusiv de Muzeul Județean Botoșani (a cărui filială era pe atunci Casa Memorială de la Ipotești) și de autoritățile botoșănene ale vremii, a fost decizia lui de a lăsa la Ipotești un set complet al fotocopiilor făcute, considerând că și aici poate fi un loc propice pentru cercetarea lor. Valorificarea și îmbogățirea acestui patrimoniu cultural existent a fost motivul hotărâtor pentru înființarea în 1992, la Ipotești, a unui centru național dedicat lui Mihai Eminescu, urmărindu-se convergența activității muzeale cu cea de cercetare. De acest din urmă domeniu sunt legate, la Ipotești, numele lui Petru Creția și cel al lui Laurențiu Ulici; primul – pentru competența consecvență cu care a îndemnat la recitarea și aprofundarea întregului corpus de scrieri eminesciene, cel de-al doilea – pentru inspirata idee de a înființa, în cadrul Memorialului Ipotești, o Bibliotecă Națională de Poezie, căreia i-a donat, în 1999, propria colecție de poezie românească postbelică.

1. Valentin Coșereanu, *Ipotești sau realitatea poeziei*, Gura Humorului, Terra Design, 2007, p. 53.

Smaranda PINTILEI

Manuscrisele Eminescu

Dincolo de sensul de document cu un conținut istoric, prin *manuscris* (însă nu în forma manuscript) se mai înțelege forma primă a unei scrieri. În cazul nostru, al manuscriselor Eminescu, acestea sunt autografe, (în accepția modernă ele pot fi și dactilografiate), ceea ce desemnează alocuțiunea adverbială „în manuscris”.

Mai simplu, document sau mărturie, dovadă a unui fapt real din trecut, amănunțit și temeinic dovedindu-l și susținându-l – aceasta ar fi concizia definiției din dicționar.

Imaginea unui document (manuscris), originală sau prin scanare, vorbește singură, despre ceea ce a fost, despre hazard sau despre realul însuși.

Manuscris e cuvântul ce-și pierde semnificația, definirea lui din dicționare atunci când vorbim de manuscrisele Eminescu. Le avem la Biblioteca Națională de Poezie Mihai Eminescu din cadrul Centrului Național de Studii de la Ipotești. Ceea ce definește cuvântul *manuscris* contrazice parcă un gând ce ar putea a ne face să credem că Eminescu n-ar fi putut exista decât prin acele manuscrise. Citim scrisul mărunț ca pe un manuscris al existenței unui Eminescu universal.

Documentele vin din trecut, întregind ceea ce cunoșteam deja parțial sau firav conturat ca perspectivă. Aceste bunuri spirituale totalizează moștenirea culturală a unui popor, ocupând un loc important în bibliotecă.

În fapt, manuscrisele reprezintă sinteza, chintesența unei biblioteci. În cazul nostru, fondul documentar al Bibliotecii

Naționale de Poezie, din ce în ce mai studiat și ca atare mai apreciat. Acesta este alcătuit, printre altele, din manuscrise, fotografii, colecții de reviste și ziare, ediții rare.

Biblioteca Națională de Poezie Mihai Eminescu de la Ipotești este specializată pe opera eminesciană, punând întotdeauna accentul, în completarea colecțiilor, pe domeniul de specialitate. Fondul de carte din bibliotecă, fond deloc de neglijat, cuprinde peste 23.000 de volume, din care cele 6.000, donate de Laurențiu Ulici, reprezintă poezie românească postbelică și constituie baza înființării bibliotecii.

Organizarea, în cadrul unei biblioteci, cuprinde reglementări care privesc toate publicațiile, cu specificări aparte însă pentru manuscrise, documente de patrimoniu, bunuri culturale. Dar, ceea ce impresionează e valoarea spirituală de netăgăduit a unora dintre aceste documente de patrimoniu.

O importanță deosebită trebuie acordată documentelor de patrimoniu care constituie o materie ce dă posibilitatea unei evidențieri analitice, evidențiere ce materializează un Registru al Bunurilor Culturale, în care documentele de patrimoniu sunt interpretate cu deosebiri ce marchează importanța, vechimea, autenticitatea lor.

Să dăm doar câteva exemple: scrisoare Eminescu către V. Burlă, datată 12 august 1885, cărți de vizită Mihai Eminescu, originale, și autografele-aforism Mihai Eminescu.

Merită să amintim și unul dintre manuscrisele colaterale și anume scrisoarea originală Veronica Micle către Mihai Eminescu, cu floare de colț, datată 1881.

Menționăm ca importante desigur și: Planul Mănăstirii Putna în original, semnat de Mihai Eminescu, rețete cuprinzând medicamente prescrise lui Eminescu de către Doctor W. Kremnitz, telegrame și chitanțe semnate de Eminescu.

Lăsând la o parte acest fond documentar, deloc de neglijat de altfel, ceea ce e cu adevărat impresionant constă în existența la Ipotești a fotocopiilor Caietelor Eminescu, în număr de 30. Posibilitatea realizării acestora a fost oferită de insistențele lui Constantin Noica care a pledat încă din 1968 pentru aceasta, văzându-și abia mai târziu, în 1987, dorința împlinită, la Ipotești. De altfel, ultimul său articol, apărut în *România literară* se referă chiar la facsimilarea manuscriselor eminesciene și se intitulează *La Ipotești*. În ianuarie 2005, la 155 de ani de la nașterea poetului, în Sala de Expoziții a Bibliotecii Academiei Române, a avut loc lansarea primului volum din manuscrisele Eminescu facsimilate (2254), lucrare coordonată de Academician Eugen Simion, avându-l ca realizator al viziunii grafice pe profesorul Mircia Dumitrescu.

Ipoteștiul are, prin grija academicianului Eugen Simion, toate volumele editate până acum de Academia Română.

Faptul că încercăm să scriem despre zestrea spirituală pe care o reprezintă manuscrisele Eminescu facsimilate, aflate în fondul Memorialului Ipotești, e o dovadă a importanței deținerii lor, o certitudine că aceste locuri ale copilăriei poetului poartă în ele însele amprenta aceluia timp. E un fel de a spune că timpul s-a oprit în loc. Totul ține doar de modul de a percepe al fiecăruia dintre noi. Nu negăm importanța edițiilor Eminescu, dar trebuie să intuim sublimul scrisului propriu eminescian. Răsfoind manuscrisele, îți poți crea o imagine a frământării poetice, poți ghici oboseala celui care a așternut pe hârtie gânduri, frământări, enigme. E simpla diferență dintre original și redactare postumă. Postum aici în sensul scrisului finalizat.

Eminescu a reușit să exprime absolut tot ceea ce fiecare dintre noi, poate, trăim în fiecare zi. A lăsat o libertate de expresie, o complexitate a exprimării care sunt de neegalat și vor rămâne inegalabile.

Fondul documentar media din cadrul Memorialului Ipotești - Centrul Național de Studii Mihai Eminescu

De-a lungul anilor, la Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii Mihai Eminescu s-au desfășurat diferite activități culturale – dovezi de necontestat ale elogiului pentru marele poet, dovezi care au rămas înregistrate și arhivate pe diferite suporturi: discuri de vinil, casete audio, casete video, cd-uri, dvd-uri, toate aflate în fondul ipoteștean. Discurile de vinil, casetele audio și casetele video sunt primele materiale-document, care au stat la baza formării fondului audio-vizual al Casei Memoriale până în 1989, iar din 1992, al proaspetei înființate instituții – *Memorialul Ipotești, Centrul Național de Studii Mihai Eminescu*.

Discurile de vinil conțin înregistrări ale unor recitaluri de poezie, muzică clasică, muzică populară, povești, cursuri de limbi străine etc. Casetele audio au înregistrate pe bandă voci din fonoteca de aur imprimate la Radiodifuziunea Română: Petru Creția – *Conferința de la Pisa, Curs ediția Perpessicius, Moment poetic eminescian* – voce Mihail Sadoveanu, *Selecții de colocvii literare, Omul deplin al culturii române* – Constantin Noica despre Mihai Eminescu.

În afară de aceste materiale din fonoteca de aur, un loc aparte îl ocupă recitalurile de poezie din creația eminesciană – Mircea Albulescu, Emil Botta, Irina Răchițeanu Șirianu etc. Fondul conține și materiale din Arhiva Națională a Cinematografiei Române *Alexandru Sahia*. Enumerăm doar câteva dintre aceste materiale: *Eminescu - trudă în cuvânt*, regia Anca și Laurențiu Damian, *Manuscrise eminesciene*, regia Alexandru Sârbu, *Pașii poetului: Eminescu și București*, regia Radu Hangu, *Dumnezeirea lui Eminescu*, regia Grig Modorcea, *Nu știu alții cum sunt... (Ion Creangă)*, regia Gh. Horvart, *Dumnezeul lui Creangă*, regia Grig Modorcea, *Ce ai cu mine, Doamne?*, regia Grig Modorcea, *Dumnezeu s-a născut la sat (Lucian Blaga)*, regia Grig Modorcea. O mențiune specială facem în legătură cu filmul lui Octav Minar, realizat în 1915, care abordează relațiile pe care Eminescu le-a avut cu bunul său prieten, Creangă și cu Veronica Micle – *Eminescu, Creangă, Veronica*.

Alte filme documentare se referă la personalități culturale care și-au dedicat viața profesională studiului eminescian: *Colocvii – Eminescu pururi tânăr*, regia Cătălin Țârlea, *Excurs sentimental (Perpessicius)*, scenariu și adaptare profesor emerit Timotei Pertride, *Treceri de Adhonia Amatti, Ipotești – casa poetului*, regia Lucian Hossu Longin, *Horia Bernea* – emisiune de Mihaela Sersun, *Eminescu*, regia Ion Sapdaru, *Eminescu, călătorie virtuală în absolut*, regia Anca Damian.

Cu siguranță, iubitorii de cultură vor găsi la Ipotești și materiale din variile domenii ale artei, care îi vor ajuta să-și cultive gustul pentru frumos: *Pelerinaje*

la Biserica Zlătari, regia Lucica Ilieșiu, *Țăranul pătat din Draxini (Constantin Draxin)*, regia Sanda Vișan, Cristian Glodeală, *Repere și destine în cultura română*, interviu cu Andrei Pleșu, *Claude Monet* - BBC London, *Flamenco de Carlos Saura*, producător Juan Lern, *Apocalipsa lui Cioran*, realizat de Gabriel Liiceanu și Sorin Ilieșiu, *Muzeul ceasurilor – Ploiești*, regia dr. Filaret Acatrinei.

Importanți oameni de teatru și folcloriști au dorit să aducă un omagiu poetului de la Ipotești, valorificând versurile în manieră personală: *Rugăciune*, interpretă Elena Mândrescu, regia Marius Rogojinschi, *Recital de muzică și poezie* – Ion Caramitru în acompaniamentul solistului Aurelian Octav Popa.

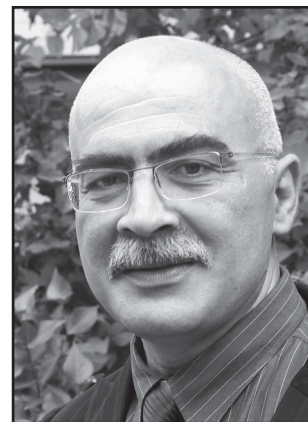
Numeroasele activități desfășurate în cadrul **Zilelor Eminescu**, taberele de pictură, grafică, poezie, teatru, precum și alte manifestări culturale derulate în complexul cultural de la Ipotești, interviurile realizate pe posturile de televiziune locale și naționale au fost înregistrate și stau la dispoziția celor interesați.

Odată cu trecerea timpului, tehnologia de înregistrare audio-video și de conservare a materialelor media a cunoscut noi progrese, de aceea s-au schimbat suporturile de stocare a materialelor: CD-uri și DVD-uri. Pe suport CD și DVD se regăsesc materiale precum: *Eminescu după Eminescu*, un recital al actorului Ion Caramitru, *Opera completă - Mihai Eminescu*, realizat de Memorialul Ipotești, *Linii între cuvinte, Emoție și adevăr* – editat de Memorialul Ipotești și Mihaela Ioan, *Manuscrise eminesciene* - Academia Română, ediție coordonată de Eugen Simion. De asemenea, trebuie menționat și studiul *Mihai Eminescu - viața și opera*. Acest material conține informații despre biografia și bibliografia poetului în 7 limbi de circulație internațională, sub atenta îngrijire a Fundației Culturale Libra.

Patrimoniul documentar este completat de: *Un prinț al poeziei*, Gheorghe Cozorici, Mircea Cărtărescu - *De ce iubim femeile*, lectura Adrian Pinte, *Domnișoara Christina* de Mircea Eliade, lectura Ion Caramitru, *Scrisori* - Mihai Eminescu, recitate de Mircea Albulescu, *Poezii de Mihai Eminescu în interpretări celebre*.

Pe suport CD și DVD se găsesc și înregistrări de muzică clasică, compoziții pe versuri de Eminescu, prezentări ale unor pictori și muzicieni celebri, muzee.

Diversitatea materialelor documentare constituie un punct de plecare în călătoria culturală a celor care doresc să-și lărgască orizontul informațional, de aceea Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii Mihai Eminescu, reper pe harta culturală a țării, pune la dispoziția tuturor aceste materiale. Ele vor constitui pe rând elementele unor descrieri amănunțite, în așa fel încât să incite la a fi audiate, vizionate ori cercetate.

Miezul Realității

Spirit înrudit cu acela al constructorilor de catedrale, Titu Maiorescu plasa în punctul focal al ediției sale princeps poemul *Se bate miezul nopții...* Intuiția maioreșciană n-a dat greș: subliminal, această opțiune reprezintă o punere în valoare a gândirii eminesciene, funciar *transgresiv-contradictorie*.

În manuscrisul 2255, Eminescu scrie:

„Da și Nu

Da = *Ecuatie* (Gleichung)

Nu = *Inecuație* (Ungleichung)

Antinomiile:

Teză: *mărimi concrete* (Pozitiv)

Antiteză: *mărimi absolute* (Negativ – toate mărimile infinite sunt negative)”¹.

Edificată pe simultaneitate – și nu, hegelian, pe succesiune –, viziunea eminesciană asupra antinomiilor atestă subiacent *incluziunea contradicției* în mecanismele de profunzime ale gândirii. Existența însăși nu se manifestă în toată plenitudinea ei („sumă de puteri”) decât prin textura contradictorială infinită care o instituie și care o întreține. Legată și de viață și de moarte, ființa umană este, în fapt, legată mai ales de misterioasa lor *întrepătrundere*; or, în sine, aceasta reprezintă o *depășire-incluziune a amândurora*. Pentru a surprinde în complexitatea ei abisală o tensiune atât de înalt onto-meta-fizică, gândirea poetică frânge algoritmul simplificator al alternativei de tipul „a fi sau a nu fi”, admițându-i „dublul” simultaneității: *a fi și a nu fi*.

Cheie de boltă, așadar, a ediției Maiorescu, sextina *Se bate miezul nopții...* (1883) dă expresie *forței nucleare ireductibile* care în-ființează *cosmosul transgresiv* al gândirii eminesciene. *Orbitele sale*, „între-olaltă”, *viața și moartea*, sunt proiectate în echilibrul contradictorial indicibil marcat de limba neclintită a cumpenei:

Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,

Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă.

Pe căi bătute - adesea vrea mintea să mă poarte,

S’asamăn între-olaltă vieță și cu moarte;

Ci cumpăna gândiri-mi și azi nu se mai schimbă,

Căci între amândouă stă neclintita limbă.

Deși această stare *între-olaltă* ține de rațional, ea scapă raționalității clasice, pentru că, indicând interacțiunea *viață-moarte*, ea nu se reduce la aceasta. Neclintirea cumpenei consacră și *viața și moartea*, nefiind, în același timp, *nici viață și nici moarte*. Un alt poet, argentinianul Roberto Juarroz, vorbește de amestecul inextricabil dintre „aroma ființei” și „parfumul neantului”. Spre deosebire de gândirea aristotelică, întemeiată pe logica binară a excluziunii, gândirea poetică operează cu o *raționalitate a incuziunii-transgresiune*. Referindu-se la aceasta, Edgar Morin scrie: „La rationalité véritable est une rationalité inachevée, ouverte, [...] capable de nous amener aux limites de l’entendement et aux frontières de l’énormité du réel. Elle peut alors dialoguer avec la poésie.”² Dialogând cu poezia, raționalitatea în cauză – deschisă, gödeliană – dialoghează *ipso facto* cu „abundența infinită” a Realității. Mai mult, raționalitatea poetică este, prin excelență, operator de *relianță* a tuturor „regiunilor de Realitate”; ea articulează lumea vizibilă cu lumile impalpabile, infinitul cosmic cu infinitul lăuntric, viața cu moartea. Nu întâmplător, pentru creatorul său, Marcel Boll de Bal³, termenul *relianță* (*reliance*) înseamnă „le partage des solitudes acceptées et l’échange des différences respectées”.

Contrar convingerii hegeliene după care între real și rațional există o reciprocă și perfectă corespondență, Eminescu a avut intuiția abisalității realului: niciun fundament ultim nu se dezvăluie pe de-a-ntregul. Manuscrisele sale, cu deosebire cele din 1883, revelează *natura profund transgresivă* a unei gândiri pentru care logica identitar-evolutivă este departe de complexitatea conjuncției cugetării cu existența. În pofida a ceea ce se acreditează îndeobște, răzlețirea gândirii eminesciene

față de sine însăși este, în fapt, o *luare în stăpânire a gândirii de către gândire*, implicit o *relianță*, adică o *extindere* a completitudinii prin *incluziunea multiplicității abisale* care fundamentează și existența, și gândirea, în egală măsură. Numai astfel gândirea se poate isca în miezul Realității.

Miezul Realității nu este totuna cu centrul (iluzoriu al) Realității, ci este Realitatea însăși, Realitatea despre a cărei *abundență infinită* vorbește Werner Heisenberg⁴. Pentru marele savant, cunoașterea constituie o „regiune de realitate” distinctă, a treia, *integratoare* în raport cu celelalte „ansambluri de conexiuni nomologice” – regiunea realității deterministe (valorizată de fizica clasică) și regiunea realității indeterminate (fizica particulelor, lumea psihicului). Cunoașterea autentică presupune așadar o *raționalitate transgresiv-integratoare* care, în registru poetic, este marcată prin *simbol*.

În sextina eminesciană, simbolul cumpenei *deschide* calea către regiuni de realitate altfel inaccesibile. Încopciate inextricabil, viața și moartea se revelează ca *miezul* însuși al *Realității* definibile drept cumpănă a regiunilor ei constitutive. *A fi și a nu fi*, în același timp, iată *miezul* ireductibil al Realității, *locul fără loc* în care se iscă dintru început gândirea poetului⁵. În cumpăna gândirii, *miezul nopții* este Realitatea plenitudinară.

Eminescu *a văzut* just. Maiorescu, de asemenea; plasat în centrul ediției sale, poemul *Se bate miezul nopții...* este mai mult decât un operator de simetrie: el este indiciul pregnant al raționalității eminesciene *transgresiv-integratoare*.

1. *Opere*, XV, *Fragmentarium*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 272.

2. *La Méthode*, 4. *Les idées*, Paris, Editions du Seuil, 1991, p. 209.

3. V. *Voyage au cœur des sciences humaines*, I, *De la reliance*, Paris, L'Harmattan, 1996.

4. V. *Philosophie. Le manuscrit de 1942*, Introduction et traduction de Catherine Chevalley, Paris, Editions du Seuil, 1998. Text inedit până în 1984!

5. Geneza poemului începe în 1869, desprins fiind din cosmoidul dramatic *Andrei Mureșanu* șapte ani mai târziu. Publicat de către Maiorescu, textul a suscitat speculații și comentarii diverse, consemnate de Perpessicius și Murărașu, atât în privința poziționării în volum, cât și în privința surselor. Pentru abordarea de față, importantă este *consecvența de viziune* a poetului.

E.X.2 AODUCA MARE

HH 2005

Eminescu

Vis și Cunoaștere

Într-un text cardinal pentru edificarea universului ontologic și gnoseologic eminescian, *Archaeus*, găsim descrierea momentului în care se întrupează identitatea, consacrată, viață-vis: „Lumea-n sine rămâne un problem înlăuntrul căruia se rătăcește câte-o rază slabă, câte-o fulgerătură pe care cugetătorul adânc o-ncremenește pe hârtie, pe care, citind-o, se naște în păreții capului tău acea rezonanță lungă care face să vezi într-adevăr că lume și viață sunt un vis”. Dacă, așa cum ne spune și Calderón de la Barca, viața e vis, atunci visul e adevărata realitate. Eminescu așează pretutindeni în opera sa ecuația viață = vis: „La nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură – / În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură, / Căci gândirile-s fantome, când viața este vis” (*Memento mori*); „’nvățatul zice / Că-n lume nu-i ferice, / Că viața este vis?” (*Stam în fereastra susă*).

Depășind stereotipiile gândirii, Eminescu ni se învederează, asemenea afinilor săi Novalis sau Edgar Allan Poe, un visător cerebral, capabil, în pofida aparențelor, să viseze atâtea vreme cât vede. Ochii larg deschiși răspică (precum, mai târziu, la Emil Botta, Alexandru Philipide, Nichita Stănescu) autenticitatea lumii din visare și, pe de altă parte, himerica lume din zi. Dacă asociem printr-un clișeu romantismul cu starea de reverie, visare deșartă, atunci ar trebui să re-considerăm această lume – eternă! – a romanticilor constatând că fiecare dintre aceste vise se constituie în crâmpie de lucidități extreme, „bolnave” și „îmbolnăvitoare”, prin care ni se dezvăluie realitatea, cu toate faldurile ei. Este unul dintre motivele pentru care Emil Botta își strigă deznadejdea: „O, visule, visule, / rău te mai porți!”. Nu visare-vânare (adesea) de himere, ci, dimpotrivă, luciditate extremă, „nebună” revendică visul. Într-o atare ipostază, nu nivel de realitate este acest vis, ci în el reverberază cea mai complexă realitate. Totodată, aflăm aici un punct de plecare fundamental înspre revalorizarea visului și depășirea clișeului ce asociază visul doar cu imaginația, fabulația, inautenticitatea, ne-viața. În această viziune ontologică, tocmai curgerea noastră cotidiană, frapant de concretă, devine, în cele din urmă, deșertă-

ciune, iluzie a trăirii. Visul, prin compensație, receptează adevărul vieții; acolo trăiește lumea poetului.

Visele lui Toma Nour sunt, s-a spus, fantasmale paradisiace ale unui spirit obsedat de totalitate și de absolut. Eroul din *Geniu pustiu* e nevoit să închidă ochii spre a-și alunga toate visurile care îl cuprind și îl acaparează până la asfixie, imagine menită să exteriorizeze starea vizionară extremă. Privirea dibuie și înregistrează realitatea, dar tot ea este și mediu de propagare către sferele superioare de analiză. Recurgând la jocul ochilor (și al privirii), izbutim să descifrăm nu doar luptele eroului acestuia, ci luptele omului, de vreme ce, mărturisește înțeleptul Euthanasius din *Cezara*, „ochii [...] reflectează lumea-n care trăiesc”. Motivul ochilor, recurent în poezie și în proză, vine să mijlocească, dar și să evidențieze, să potențeze, ba chiar, nu arareori, să definească această unitate indivizibilă. În studiul despre *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Ioana Em. Petrescu dezvoltă ideea prezenței în poezia eminesciană a unui nou concept de poeticitate, constituind, în evoluția liricii românești, momentul în care viziunea se instalează în locul vederii. Încă George Călinescu observa și analiza motivul ochilor drept „graniță” – sau, în virtutea celor expuse, nu „graniță”, ci „poartă” – între vis și realitate.

O „confirmare”, dar și o nuanțare a relației statornice între vis, ochi și cunoaștere ni se dezvăluie în *Sărmanul Dionis*. Dan și Maria dorm în lună și visează unul și același vis, ceruri cu oglinzi de argint, portale cu stâlpi înalți de aur, o poartă închisă pe care n-o pot trece niciodată. Cititorii lui Eminescu își amintesc: un triumfi cu un ochi de foc, alături de un proverb în caractere arabe, se află deasupra ușii. Simbolistica vede ochiul de foc drept cunoaștere absolută, spre care jinduieste eroul eminescian. Dar descifrările nu conțin nicicum aci; ochiul de foc desemnează însăși taina artei, de vreme ce originea acesteia își găsește dezlegarea în mitul lui Prometeu, care prin foc dăruiește oamenilor implicit capacitatea de a crea, interpretează Platon. Lărgind, în sens platonician, perspectiva, chiar atributul de foc duce la o atare idee, focul reconciliind în unitate două contrarii de ordin aparent: umanul și divinul.

Ruperea de realitate se săvârșește, în schimb, prin somn. Euthanasius, ca să mă limitez la o singură exemplificare, descrie viața ce se scurge cu monotoniile, cu tabu-urile ei, cu avalanșa de doctrine de tot felul. În existența aceasta, ce te acaparează și te supune, „din când în când ți-vin momente de luciditate în care privești ca trezit din somn”. În loc să privim atunci insula lui Euthanasius drept locul sihăstriei sale, să o vedem, dimpotrivă, ca loc de unde realitatea în toată întinderea ei poate fi percepută; oricum, e singurul loc de unde poți vedea.

Cu o îndelungată tradiție artistică și culturală, somnul are infime puncte de coeziune cu visul. Unul te transportă într-o lume contrafăcută, bună ori rea, și te abandonează toropelii letargice. Celălalt te coboară în subteranele conștiinței ca să te înalțe în cerul supraconștiinței; căci nu există sus fără jos și nici ascensiune fără coborâre. Unul îți întemnițează conștiința, celălalt îți proiectează urzeala realității.

În sensul cunoașterii integratoare a lumii, tocmai realitatea de dincolo de real e de o frapantă consistență, întrucât numai cine sesizează cea mai înaltă irealitate

poate să dea formă celei mai înalte realități, formulează Hugo von Hofmannstahl. „Căci toate ce se văd și par / Sunt un vis într-alt vis doar” răsună, consubstanțial gândirii eminesciene, și un crâmpiei de poem al lucidului romantic Edgar Allan Poe. O realitate dureroasă, greu de îndurat, e nu arareori visul: aventura dramatică a identității la care se ajunge prin dedublare, prin alteritate. Dincolo de acestea, sporind reverberațiile dramatice ale visării, identitatea se remodelează constant; doar trăsătura ei esențială – constanta raportare la un plan vertical sau, în termenii unui interpret al operei eminesciene, demersul ascensional – străbate, unificându-le, diversele-i chipuri.

Aspectele dihotomice ale cunoașterii, ce însumează adâncimile cele mai nebănuite, tainice, involburate ale ființei, cu înălțimile pure, greu de atins ale ideilor, constituie condiția *sine qua non* a oricărei deveniri. Intuiția uluitoare, genială a romanticilor se metamorfozează dintr-un paradox într-un truism: marea poezie, dar și marea cunoaștere se săvârșesc și, în consecință, sunt câștigul visului, astfel glosat.

Rodica MARIAN

DIN NOU DESPRE TEMA „MICULUI EU” ÎN VARIANTELE *LUCEAFĂRULUI* ȘI RELICTELE EI ÎN TEXTUL DEFINITIV

Prima și, în parte, a doua versiune a elaboratului poem *Luceafărul* (12 ani) îmbie încă analiza semantică a poemului, exegeza lui întârziind adesea în simplism (după cum, fără menajamente, spunea C. Noica despre platitudinea romantică dedusă din celebra notiță manuscrisă a poetului, cea despre sensul alegoric intenționat) ori grăbit aprofundată. În această formă genuină a poemului, spațiul textual al așa-numitului discurs demiurgic este o dezbatere amplă (peste 100 de strofe), de o bogată substanță ideatică. Departate de a fi numai un bruion, o nebuloasă elucubrație poetică în jurul dezgustului de viață, cum credea A. Guillerrou, această variantă fundamentează o adevărată lecție inițiativă, menită să explicitizeze unitatea Universului și legile acestuia. Totodată, acest fond reflexiv, enigmatic pentru mentalitatea europeană, se structurează într-un registru variat de argumente, coezive ca nucleu

semantic profund, pentru a reliefa, în ultimă instanță, după cum am mai arătat, o majoră opoziție, cea între imaginea mărunță, egoistă și neștiutoare a „micului eu”^[1] și marile adevăruri ale Universului: *O lege-n veci va stăpâni/ Și lumea și atomul/ Când omul prinde-a-mbătrâni/ Se-ntinerește omul// Și numai tu durezi în vânt/ Noroc și idealuri/ Când valuri află un mormânt/ Urmează alte valuri*^[2]. Neînsemnata entitate nu se poate deosebi

1. În *Dicționarul Luceafărului eminescian*, semnat de Rodica Marian și Felicia Șerban, ediția a II-a la Editura Ideea Europeană, București, 2007, la p. 158 apare definiția: „Micul eu = individualitatea umană (egocentrică), a cărei conștiință este redusă la limita unei vieți și care nu înțelege legea universală a veșnicei renașteri”.

2. Toate citatele sunt din versiunea A, din ediția textului integral aflată în anexa dicționarului amintit mai sus, iar versurile subliniate sunt așa-numitele relicte ale discursului demiurgic din prima formă a poemului, identice ori foarte asemănătoare cu versurile rămase în

din curgerea etenă, perpetuă ea însăși în revenire, iar de această soartă se împărtășesc în mod identic atât oamenii, cât și soarele, luna ori stelele: *Zadarnic lumea de păreri/ S-arată trecătoare/ Chiar soarele perind pe cer/ Din nou s-ar naște soare* [...] *Dacă tăria s-ar negri/ De vi-jellii rebele/ Și dacă stele-ar pieri/ S-ar naște iarăși stele* [...] *Oricât de mare te socoți? Oricum să te asameni/ Să piară oamenii cu toți/ Veni-vor iarăși oameni* [...]. Chiar timpul și existența însăși a astrilor, ca și a speciei umane, au același destin, impenetrabil însă pentru percepția din perspectiva imediatului: *Și-n orice clipă te întrebi/ Unde e soare, lună/ E-n orice clipă-ndeosebi/ Și-n toate împre-ună*. Oricum, în esență, din lumea creată nu se poate scăpa: *Zadarnic cauți a scăpa/ Din lumea ta sărmana/ Când geana-ncepe-a lăcrima/ Se-nseninează geana*.

„Omul” din versurile subliniate mai sus^[3] este privit și înțeles ca întreg, ca specie, având în el tot șirul posibil de indivizi, ceea ce bineînțeles „micul eu” nu poate înțelege. Tocmai de aceea se străduiește *Părintele* ceresc să lămurească – aici inventivitatea eminesciană este chiar arborescentă – condiția paradoxală a individului care concepe totul în funcție de soarta sa, de sine. În această exersare de variante, temei individului neștiutor de legea universului i se opun trei mari argumente: mai întâi marea idee despre Unitate: toate creaturile se nasc din Brahma și se întorc în el: „Că mii de oameni, neam de neam,/ Că soarele și luna/ Se nasc și mor în *sfântul Brahm*/ În care toate-s una”. Sfântul Brahm devine și mai elocvent prin substitutul *sfântul Un* în versiunea a doua a poemului. Strofa aceasta are și patru subvariante, iar într-una dintre ele Brahma are determinantul schimbat: „unu Brahm”.

Se exersează, în mod deosebit, în variate exprimări, ideea fundamentală a înțelepciunii extrem orientale (upanișadice), cea privind marea și tainica unitate a lumii, cu corelativul ei, veșnicia substanței lumii. Fără să insist acum asupra surselor din care Eminescu și-a extras aceste idei, vizibil dominante în versiunea genuină a *Luceafărului*, din moment ce se extind la 100 de strofe (întreg textul definitiv are numai 98 strofe), mi se pare deosebit de relevant faptul că poetul este febril preocupat și tulburat de aceste adevăruri: *Căci stoluri cari zboară-n jos/ Se-ntorc la anul stoluri// Tu îți atârni de micul eu/ Speranță și durere/ Te legi cu mii păreri de rău/ De omul care piere// Tu crezi în stele și în sorți/ Ca-n basme-a tinereții/ Când viața biruie pe morți/ Și moartea-i muma vieții*. La o privire mai atentă, surprinde insistența, revenirea în volute, asupra organice și coagulatei logici a demonstrației, precum și inventivitatea termenilor definitorii ai opoziției antrenate. Imaginea emblematică a antinomiilor ce izvorăsc din neștiința și îngustimea individualității are diferite expresii. Apare elocventă (reflectată și în dicționarul menționat mai sus) modalitatea de descriere a ambițiilor deșarte ale „micului eu”, zădărniciia eforturilor sale, discrepanța ridicolă a ambițiilor sale de a-și

marca individualitatea față de tăvălugul legii veșnicei reîntoarceri: *E drept c-atârni de micul eu/ Speranță și iubire/ E drept că te gândești mereu/ Că tu ești numa-n fire*. [...] *E drept c-atârni de micul eu/ Speranță și durere/ [...]// [Tu legi o lume de păreri/ De soarta ta, de tine/ Pare c-ai fi căzut din cer/ Și cine știe cine... [...] Ei își atâr-nă micul eu/ De-a vieții lor durere/ Se țin cu mii păreri de rău/ De visul care piere*.

Netrecerea „formei individuale” a omului ca și perpetuitatea ciclului vieții din natură ori din cosmos este condensată și mai expresiv în construcția poetică *Ființa ce nu moare*, definită în amintitul dicționar ca „tot ce există în lumea creată, fără să aibă sfârșit”, și care apare în versiunea A: *Pentru ca tu ești trecătoriu/ Sunt toate trecătoare?/ Au nu sunt toate-nvelitori/ Ființei ce nu moare*. În cea de-a doua versiune construcția metaforică persistă, ceea ce este semnificativ, împreună și cu un context mai lămuritor: *Pentru că ei sunt trecători/ Sunt toate trecătoare?/ Au nu sunt toate-nvelitori/ Ființei ce nu moare// Tot ce a fost și ce va fi/ De-a pururi fața este/ Iar basmul trist al stingerii/ Părere-i și poveste*.

Imaginea pe care-o consider emblematică pentru mentalitatea din versiunea A: „Viața e un șir de morți/ Și moartea muma vieții” are și alternativa: „Dar vis e tot și vis suntem/ Căci ce e pururi față / E moartea din care vedem/ C-a răsărit viață”. Prima imagine revine ca o metaforă argument, opunând omului și „micului” său „eu” o lege a existenței Universului întreg, pe care-o putem numi moartea-renaștere. Așadar, în marginea sa, omul nu vede că este parte a unui întreg, reducându-și orizontul la *micul eu* și făcându-și vise, de-limitate ori circumscrise de un unic destin și noroc, pe când ciclul vieții și al morții este nesfârșit și implacabil, numai această veșnică revenire și nesfârșire a vieții și morții este de fapt legea universului.

Condiția „micului eu” este ilustrată în prima versiune manuscrisă printr-un *tu* generic, reprezentând o adresare față de o individualitate oarecare („*tu sau altu*”) și nu aprioric excepțională, precum este presupusă de exegeza clasică, ca fiind cuprinsă în semantica textului definitiv, când Hyperion este cuprins în *noi*, alături de *Părintele* ceresc, iar termenul *opus*, *ei*, adică oamenii, îl înlocuiește pe *tu* din versiunea inițială. Așadar, cei care nu înțeleg legea, marea lege a „naturii”, sunt în iluzie pentru că percep tragic sfârșitul din unica lor existență, ceea ce-i face inapți de-a recunoaște *adevărul* legic, care nu e crud și nici „trist”, decât din perspectiva propriei limite: „Tot ce a fost tot ce va fi/ De-apururi fața este/ Și basmul trist al stingerii/ Părere-i și poveste”. Dar **ei** este egal cu *toți*, în care sunt cuprinși și oameni și stele și sori: *Să piară sorii toți din cer/ Din nou s-ar naște sorii*. Concluzia majoră a inalterabilității în timp a spiritului – idee upanișadică pe care-o putem reîntâlni și în Arheus, cum s-a observat^[4] – și a credinței în veșnicia substanței lumii

versiunea definitivă a poemului *Luceafărul*.

3. În forma antumă a poemului : *Dar piară oamenii cu toți/ S-ar naște iarăși oameni// Ei numai doar durează-n vânt/ Deșerte idealuri-/ Când valuri află un mormânt/ Răsar în urmă valuri*.

4. Upanișadele susțin în genere că spiritul e același în trecut, în prezent și în viitor, doar percepția se schimbă cu timpul. Amita Bhose (*Eminescu și India*, Iași, 1978, p. 139) remarcă faptul că ideea pare a fi fost preluată de Schopenhauer și că ea este aproape un leit-motiv

nu poate fi decât sporirea prin cunoașterea-inițiere a adevărului decurgând din ceea ce Eminescu a numit „nemurirea sufletului și a formeii individuale”^[5] (ms. 2255, f. 187 r). Și anume acest adevăr, pentru conștiința neconsolată a „micului eu”, este că ciclul vital al reîncarnărilor sufletului este fără sfârșit, o perpetuitate afină cu veșnicia: „Și adevărul vei spori/ Și tu de-i recunoaște/ Că toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște// Că mii de oameni, neam de neam/Că soarele și luna/ Se nasc și mor în sfântul Brahm/ În care toate-s una”. Veșnicia materiei și faptul că ea este încreată, fiind deci coeternă cu principiul creator și cu ființa primordială atât în filosofia Vedelor cât și în cea a Upanișadelor, se reflectă în mentalitatea celui care „vorbește” în această „lecție”.

la Eminescu, în „Glossa”, „Împărat și proletar”, „Archaeus”. Trebuie să adăugăm observația că ideea aceasta e exprimată într-unul dintre accentele de forță ale primei versiuni a *Luceafărului*, având formulări cu totul memorabile: „Tot ce a fost tot ce va fi / De-apururi fața este” sau „Și ce vom fi și ce eram / Suntem întotdeauna”.

5. Mihai Eminescu, *Opera esențială*, Craiova, 1992, p. 176.

Chiar dacă tema „micului eu” a dispărut fără nici o urmă textuală din forma definitivă a poemului *Luceafărul*, oponentul ei ideatic, inextricabilul mister al unității și al nesfârșirii universului creat adastă în unele expresii eliptice ale poemului (cel în forma lui finită, dată de poet la tipar), expresii care au îndrituit critica poemului să vorbească de criptisme și ori de fracturi logice. Privite în ansamblul variantei inițiale, aceste versuri primesc un sens firesc, și nu pot nicidecum justifica opoziția etern-efemer, fiindcă străluminează altfel diferența dintre *a nu cunoaște moarte*, neavând *nici timp, nici loc*, adică fiind din lumea necreată (*noi*) și, pe de altă parte, a nu putea ieși din cercul renașterilor, (*ei, oamenii, sorii, stelele, toți*), care nu pot scăpa din *lumea cea sărmană*: „Căci toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște”. Luceafărul trebuie să înțeleagă că, fiind inițial cuprins în **toți**, ca astru, nu poate avea moarte adevărată, definitivă, pe de o parte, iar, pe de altă parte, i s-a revelat că este Hyperion, o ipostază textuală de natură încreată, (botezat astfel prin primul cuvânt al Părintelui și asociat cu el prin **noi**) cu o lume a lui, pur spirituală, în care nemurirea *se simte*.

Elena AGACHI

Imaginea lumii în lăuntrul cuplului primordial: Cezara de Mihai Eminescu

În nuvela eminesiană *Cezara* (1876) imaginea mitic-exemplară a lumii se reflectă și este reflectată de imaginea cuplului primordial.

Există în nuvelă două *imago* ale unei lumi exemplare: prima, cea care deschide nuvela, este *imaginea în trepte* a lumii materiale ce-l înconjoară pe leronim. Cea de-a doua, structurată aproape identic, este *duce-rea la o perfecțiune circulară* a primei imagini, lumea lui Euthanasius.

Lumea lui leronim este una *verticală* și, deopotrivă, limitativă, aproape sufocantă. Singura de-limitare spațială o oferă *marea „nesfârșită”*, în *a-toponimia* ei neliniștitoare: „Marea și-ntindea nesfârșita-i albăstrime, soarele se ridica încet în seninătatea adânc-albastră a cerului...”¹. (p. 342) *Marea* generică din nuvelă (singura ei identitate este redată prin articol hotărît) dobîndește, spre final, în varianta ms. 2282, [*Moartea Cezarei*] conotațiile *thanatice*²: „Marea purta în patul ei moale și albastru două cadavre unite, strîns îmbrățișate...” (p. 374)

Ca motiv literar de maximă importanță, **insula** are o dublă ipostază în acest text: *mănăstire* (leronim) și *peșteră* (Euthanasius), *spațiu sacru* prin excelență, dar desacralizat prin calitatea umană luciferică (leronim) și, ca și peșteră, spațiu în sine lipsit de dimensiune sacră, sacralizat însă prin prezența demiurgică a lui Euthanasius.

La polul opus, *spațiul mănăstirii*, este *desacralizant* prin modul în care naratorul îl prezintă, ca *loc al decrepitudinii umane*, invadat de o natură agresivă. Chilia lui leronim adăpostește „schite ciudate” în concordanță cu lipsa de cucernicie, profanatoare, a locatarului. Și, pentru a întregi imaginea provocatoare a tînărului, el este în compania unui inițiator demonic, precum, în cealaltă nuvelă, Dionis.

Lipsit de atributele sfințeniei, spațiul – în care își duce sumara existență leronim – are rolul (conferit de narator) de a anticipa atît povestea de iubire (prin artă, desenele pe cărțile bisericești), cît și profilul celui-lalt spațiu, de o sacralitate primară, edenică: *insula lui*

Euthanasius. Lipsit de privirea profanatoare a curioșilor, acest *alt spațiu* din insulă, pe care îl vom numi *mistic*, întrucât miracolul este aici posibil, are coordonatele perfecțiunii primordiale: „Lumea mea este o vale, încunjurată din toate părțile de stînci nepătrunse cari stau ca un zid dinspre mare, astfel încît sufletul de om nu poate ști acest rai pămîntesc unde trăiesc eu.” (p. 347)

În ambele spații, insula este cuprinsă de *mare* – materie primordială – și adăpostește un *lac/iaz* – imagine particularizată a *mării*, în ipostaza de oglindă, de „narcisism cosmic”³: la Eminescu, *lacul* reflectă atît cerul, prelungindu-i, în plan terestru, imaginea, cît și lumea (cea vegetală îndeobște, cotropitoare) ce-l înconjoară. Ca și în curtea mănăstirii, în insula lui Euthanasius *lacul* (în ipostaza sa mitică, de spațiu paradisiac, în care se varsă cele patru izvoare edenice⁴) este cotropit de vegetal, semn al puterii regeneratoare absolute a naturii, însă de un vegetal care inspiră ordine, blîndețe, un exotism temperat. Lacul, acest „ochi liniștit”⁵ din „mijlocul văii”, implicit al insulei, exprimă imaginea fantasmatică a *plinului* (în ipostaza ocrotitoare a pîntecului matern): în lac (expresie statică a *apei clare*) se varsă cele patru izvoare – copii, care-și află, astfel, aici, locaș (sacru) securizant. Mica insulă din mijlocul lacului (din lumea esențializată a lui Euthanasius) este, la rîndu-i, *un ochi etern*, ferm, terestru, cel care, asemeni ochiului lăuntric al sultanului (cel ce „închis afară, înlăuntru se deșteaptă”, *Scrisoarea III*), ori al Cătălinei („ochii mari, bătînd închiși”, *Lucaefărul*) conține o închidere care se deschide revelatoriu: *peștera*.

Cu siguranță, simbolică *peșterii* este deosebit de complexă și nu ne propunem aici o evidențiere a acesteia. De la grota lui Platon la peșterile inițiatice grecești, simbolul este învăluit de mister. Arhetip al uterului matern sau imagine a lumii ori a Centrului, „matrice universală”, înrudită cu oul sau cu mormîntul, *peștera* este, cu precădere, *cavitatea perfectă*, loc al nașterii și al reînvierii. La Eminescu ea reprezintă „împlinirea unui peisaj” (Bachelard), imagine paradisiacă prin excelență, loc al morții (Euthanasius < thanatos), dar și sugestie a renașterii, spațiu estetic, al contemplației, accesibil numai inițiatului și/sau neofitului. *Peștera* – *prag* deschide cale către *insulă*. Zidul de ierburi și stînci cuprinde un spațiu al perfecțiunii și ascezei contemplării. Odată limitat, anulat chiar, lumescul, privirea merge spre *cer*, spre esențe. Valea („lumea mea este o vale...”), corespondent mitic al plaiului, asimilat ideii de destin (Blaga), întru-chipează perfecțiunea primordială, „muzică eternă” și privire uimită totodată.

În insula lui Euthanasius există *peștera* – *casă*, spațiu al maximei intimități și al desăvîrșirii contemplative. În pîntecul ei sînt sculptate fantezmele lui Euthanasius: *erosul primitiv* (Adam și Eva), *erosul bucolic* (Venus și Adonis) și *erosul agresiv* (Aurora și Orion), fețe simbolice, în fond, pregătitoare, ale erosului din nuvelă. Insulă a vieții edenice și insulă a morții frumoase, asimilată de către Mircea Eliade „insulelor fericirilor” din Antichitate, insula lui Euthanasius este un „axis” înconjurat de ape, restabilind astfel, armonia cosmică: „Întocmai cum în mijlocul apelor amorfe insula simbolizează Creația,

forma, tot așa, în mijlocul lumii în eternă devenire, în oceanul de forme trecătoare ale Cosmosului, insula transcendentă simbolizează realitatea absolută, imutabilă, paradisiacă.”⁶

Odată ajunși pe insulă, cei doi protagoniști ai nuvelei, Ieronim, apoi Cezara, suferă o **transformare** evidentă: pînă atunci ezitant, bărbatul se dăruie în întregime iubitei sale însetate de amor. Iubirea celor doi are doar **aparențele iubirii paradisiace** (insula, izolarea), **aparența** unor arhetipuri – „ființe care pot cunoaște fără să devină”, **aparența** unor ființe ce-și depășesc limitarea și frustranta condiție umană.

Toate inițiativele Cezarei din această nuvelă, inclusiv cele din spațiul insulei, stau sub semnul *pasiunii devoratoare*. Atunci cînd îl pierde, pentru un timp, pe Ieronim, Cezara se lasă îmbrățișării acvatice, *compensatorie*, marea dobîndește valențe masculine. Cezara întru-chipează erosul feminin agresiv, *eros care își autodevoară subiectul*. Vorbind, în scrisoarea sa către Ieronim, de „agresiunea inocenței femeiești”, Euthanasius descrie, de fapt, o *femeie – concept*, o suprapunere a celor trei modele mitice Eva – Venus – Aurora, anticipînd măreția vinovată a Cezarei din portretul făcut de către narator.

În fapt, nu atît *iubirea* este tema sau una dintre temele nuvelei, ci, așa cum afirmă și naratorul, „*setea de amor*”. Sete dominantă, perpetuă, frustrantă, mereu reprimată, născătoare de fantasmе: „Ce întunecoase bucurii simțea inima ei în acea privire,... cum ar fi dorit, ... ce ar fi dorit?... Ah ! cine o spune, cine-o poate spune, și care limbă e-ndestul de bogată ca să poată exprima acea nemărginire de simțiri cari se grămădesc nu în amor însuși, ci în setea de amor. (p. 347)

Magia insulei, cu splendoarea ei paradisiacă, pare a pune în **polemică evidentă** cuplul primordial de după Cădere: degradat de păcat, măcinat de frustrări. Este, mai degrabă, o victorie a *edenicului* în dauna *erosului* în Cezara, deși acest aspect apare ca evident abia dacă luăm în considerare și varianta finală, postumă, a textului. „Setea de amor”, ispita, domină, la nivel tematic și fantasmatic textul. Ea se opune „însetatei” de perfecțiune naturi. Din această înclăștare, Omul iese învins.

Dimensiunea fantastică și fantasmatică a imaginii lumii/cuplului în *Șarpele*, de Mircea Eliade

Povestea unei alte *nunți* (în *Șarpele* nunta este *posibilă!*) nu mai necesită recurgerea la modelul fantasticului romantic pentru a-i adăuga aura de tragism din Cezara, ci își dezvoltă semnificațiile în linia *fantasticului modern*, cultivat de Mircea Eliade, sub auspiciile *miticului*.

Șarpele este una dintre puținele proze de factură „fantastică” ale lui Eliade, ce se pretează, mai mult ca altele, la o lectură „psihoïdă”. Nu neapărat în sensul „înțoarcerii refulatului”, deși sunt numeroase asemenea inserții în text, ci, în sens jungian, de cultivare a *arhetipurilor* ori, prin răstălmăcire eliadiană, de model „exemplar”. Momentele de realizare a fantasticului sunt dublate, violent, am putea spune, de o *intenție psihanalitică*.

Elementul fantastic se realizează la nivel psihologic (*mediocritatea mentală* a actorilor), *spațial* (punctul de

plecare a acțiunii este „Fierbinți, un biet sat la treizeci de kilometri de capitală...”, *plictisul* provincial) și *temporal* („clipa” fără interes din existența unor oameni veniți la țară să scape de teroarea capitalei). Regăsim aici *indicii senzoriali și climatici* ai *fantasticului aluziv* al lui Eliade: *oboseala, plictisul, căldura sufocantă*, mărci ale dorinței de schimbare. Naratorul practică, de altminteri, un *limbaj predictiv*, analogic, apelînd la versurile unor romane vechi. Cele două constante ale textului (*fantasticul sub formă explicată și psihologia abisală* a personajelor) sunt anunțate chiar din prima pagină a romanului, prin inserția cîtorva versuri a unui cîntec de lume bucureștean: „În părul meu odată blond/ E o șuviță argintie.../ ...Eu n-am avut copilărie... ” „Șuvița argintie” prefigurînd, vom afla la final, motivul neliniștitor al șarpelui, ultimul vers este punct de plecare pentru explorarea (inclusiv pe cale onirică) a preconștientului personajelor.

Toposurile romantice, *lacul, pădurea, luna* sunt, începînd cu *Șarpele*, despovărate de osatura lor *descriptivă*. Ele dobîndesc statut spațial mitic („primordialitate”) și psihanalitic („frica de pădure” ori de *lacul/mormînt* a personajelor traduce spaime instinctive ancestrale). Ca *imago* a noii lumi fantastice, este păstrată (încărcată de simbolurile grotei) imaginea *pivniței*, iar, ca elemente noi apar imaginea *labirintului* – „arhetip”, am spune, eliadian, la nivelul prozelor fantastice – și a *insulei* edenice.

Element fantastic și psihanalitic, *visul* are o funcție *narativă și predictivă*. Visul este un element propulsor cu evidente implicații în evoluția personajelor. Secvențial, visul alternează cu realul, sau cu un *real secund*, transfigurat, în funcție de starea obsesională (nevrotică) a celui care visează. Visele personajelor (de notat că singurul care nu visează este Andronic, personajul principal, deoarece el este Inițiatorul, Magul, Șamanul, cel care determină cursul viselor celorlalți) au aceleași constante: *eros / thanatos* și sunt un amestec de reziduuri diurne și fantastice.

Vorbind despre *spațialitatea* imaginilor din vis, nu se poate să nu remarcăm rolul central pe care autorul îl acordă *spațiului morții - ca spectacol*. Un spectacol grotesc, carnavalesc, cu figuri de ceară, frumos costumate pentru acest mare *ballo* al trecerii. În *Șarpele* *spațialitatea morții* este *subacvatică*, senzațiile eroinei fiind marcate de preeminența *propriei morți*; „trecerea pragului”, uneori cu ajutorul unei femei în negru este un loc comun în interpretarea viselor (cu mesaj nefast, premonitor). Mai mult, trecerea pragului *înspre* apa neagră, însoțită de frica de moarte punctează, tautologic, demersul fantastic/fantasmatic.

În vis, *lumea de dincolo* este privilegiul aceluia „rău temporal” („malaise de la durée”), transfigurat estetic sub forma *neliniștitoare* a balului. Acest aspect și modul în care este construit *scenariul terorii crescînde* sunt „traseele” de forță ale fantasticului din roman, sintetizate, credem, în imaginea plină de vigoare a *șarpelui*: „Era un *amestec straniu de moarte și respirație erotică* în legănarea aceea hidoasă, în lumina rece a reptilei.” (p. 179) Din perspectiva esteticii fantasticului, *șarpele* este, înainte de orice, imaginea Monstrului, deținător al spaimelor ancestrale. Mai apoi, privit din perspectivă psihanalitică, el reprezintă virilitatea absolută, „agresivitatea

înălțuitoare”⁷. În limbaj eclesiastic, dar și în mitologia gnostic – păgînă, simbolistica șarpelui este legată de cea a *locuirii sacre*⁸, ceea ce motivează prezența, în navelă, a *spațiului sacru (insula)*.

Este de discutat statutul elementului *magico – mitic* în roman, centrat pe imaginea, convingătoare, a eroului (Andronic). Nu vom aduce ca argumente hermeneutice rolul său șamanic, nici nu vom discuta figura axială, de „centru” epic, spațial, metafizic, chiar psihologic (Alexandrescu, 1969: XI – XII) pe care o are în economia romanului.

Ca *erou*, Andronic este unul singular în proza lui Eliade, el se opune *anti – eroului* de tip Ieronim, al lui Eminescu. Stranietatea personajului nu rezultă din simplul fapt că este magician (cu puteri asupra oamenilor, animalelor, asupra timpului și spațiului), ci din faptul că el încearcă să ofere soluții. Ori soluția „de tip Andronic” nu este doar o simplă magie, chiar cu iz soteriologic, este chiar *cealaltă dimensiune a realului*, soluția integratoare a sacrului. În *Șarpele* și, în general, în proza fantastică a lui Eliade, nu atît „camuflajul” sacrului în profan (ingenios condus) ni se pare esențial, ci *revelația ultimă, a sacrului*, pe care, prin intermediul unei situații – limită ori a unui personaj, o dobîndesc „aleșii”, în aparență oameni comuni.

La finalul romanului există, nu palatul de cleștar din visul Dorinei, nici măcar Insula nu mai cotopește cu misterele ei vegetale, ci un simplu dialog a doi copii care s-au reunit, goi, într-un spațiu-matrice și într-un timp etern. Prin *simplitatea/nuditatea* lor mitică, personajele s-au transfigurat.

1. Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară*, vol. II, ed. Petru Creția (ediția a doua, revăzută și adăugită), CR, 1984.

2. Luăm în considerație și varianta postumă (vezi M. Eminescu, ed. cit., pp. 371 – 374).

3. cf. G. Bachelard, *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei*, Univers, 1995, p. 32.

4. v. Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Humanitas, 1993, p. 8.

5. „Lacul este un mare ochi liniștit. Lacul strînge toată lumina și reface din ea o lume. Prin el, lumea este contemplată, lumea este reprezentată. Și el poate spune: lumea este reprezentarea mea.” – G. Bachelard, *op. cit.* p. 36.

6. Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 14.

7. „Șarpele este unul dintre arhetipurile cele mai importante ale sufletului omenesc. El este cel mai terestru dintre animale. Este cu adevărat rădăcina animalizantă și, în ordinea imaginilor, este trăsătura de unire dintre regnul vegetal și regnul animal.” G. Bachelard, *Pămîntul și reveriile odihnei*, trad. Irina Mavrodin, Buc., Univers, 1999, p. 215.

8. „Hippolytos, vorbind despre doctrina naasnilor, spune că șarpele (*naas*) locuiește în toate lucrurile și creaturile. După el, *văaș* au fost denumite toate templele (joc de cuvinte intraductibil; șarpe = *văaș* și templu = *văoș / naas – naous*) (Elenchos V, 9, 12) – cf. C.G. Jung, *Psihologie și alchimie*, trad. M.M. Angheliescu, Buc., Teora, 1996, vol. II, p. 193.

Iulian COSTACHE

Istoria ca provocare a revizitării operelor exemplare

Frecventarea de către cititorii cei mai diverși a autorilor și operelor canonice aparținând unei culturi permite înțelegerea istoriei literaturii ca o narațiune bazată pe relecturi, așadar pe revizitări sistematice ale teritoriilor aparținând patrimoniului cultural – simbolic al unei comunități. Astfel, provocarea cea mai mare adresată istoriei literaturii o reprezintă tocmai posibilitatea împropățării discursului sau chiar a viziunii sale. Or,

această refrișare atît de metodă cît și de discurs devine obligatorie nu doar pentru relansarea „contractului de lectură” cu cititorul contemporan de cultură și istorie literară, dar și din necesități de onestitate epistemică. Prea adesea discursul istoriei literare a riscat să afecteze postura unei viziuni omniștiente asupra literaturii, altfel spus naratorul istoriei literare (și cel mai elocvent exemplu rămîne chiar *Istoria...* lui G. Călinescu)

părea să știe „totul” despre personajele sale, în timp ce „semnificațiile” operelor ca atare erau deja „cunoscute” și prin urmare „clasate”, golind istoria literaturii de orice imprevizibilitate sau sentiment al unei aventuri, în fond, intelectuale. Probabil că istoria literară și chiar și mult bârfilele manuale alternative ar avea de câștigat dacă ar putea evita senzația de *deja vu* pe care o lasă parcurgerea unor astfel de cărți. Restituirea dreptului istoriei literare la înțelegerea literaturii ca aventură a spiritului ar putea să devină o țintă ce angajează, în fond, onestitatea abordării literaturii ca joc literar. Poate am uitat prea adesea faptul că literatura reprezintă nu altceva decât un joc, un imens joc al ficțiunilor lansat de către autor și asumat, uneori în spirit deosebit de creativ, de către cititor.

Proiectată pe acest fundal, recuperarea traseului istoric al receptării operelor și a scriitorilor canonici devine un fel de „poveste din poveste”, un fel de punere în abis a unei identități configurate prin recursul la figurile exemplare ale unei culturi. A scrie astăzi despre scriitori supra-canonici ai culturii europene precum un Shakespeare, Goethe, Cervantes, Dante, ori un Eminescu sau Caragiale, Creangă, Eliade sau Cioran la noi, reprezintă, probabil, cea mai semnificativă provocare adresată inerției interpretative. În jurul acestor scriitori s-au adunat atât admirația și entuziasmul, cât și prejudecățile și preconcepțiile de orice fel. În fața acestor „eroi” ai imaginarului cultural, riscăm să încremenim în admirație, o admirație ce riscă să nu mai fie purtătoare de noutate însă. Or, tocmai această riscantă metastază a ad-mirării riscă să oculteze cealaltă vocație care nu trebuie să lipsească unei narațiuni despre literatură: vocația mirării. Atâta timp cât istoria literară își va regăsi resursele de mirare în fața „operelor exemplare” acest lucru va funcționa ca o garanție a faptului că istoria literaturii ca narațiune bazată pe revizitarea periodică a operelor canonice își va reinventa periodic propria legitimitate.

Reconsiderarea istoriei receptării de exemplu a operei eminesciene ar presupune beneficiul aducerii în discuție a necesității unei auto-structurări a propriei identități, implicând crearea unei *hărți* a propriului domeniu, în fapt a peisajului receptării eminesciene, care ar urma să beneficieze nu doar de revizitarea discursurilor receptării critice (unele conservate de cano-nul interpretativ, altele neselectate sau, pur și simplu, rejectate), dar și a recepției în afara circuitului cultural propriu zis (exemplu: „rumoarea publică” întreținută de discursul știrilor de presă).

Lansarea ofertei de frecventare a unui astfel de teritoriu cultural, recondiționat și adus în actualitate cu integralitatea formelor sale de manifestare, ar solicita, de asemenea, ofertarea în regim complementar a unui *ghid de lectură a hărții* respective. Acesta din urmă ar reprezenta nu altceva decât un scenariu de inițiere în citirea unui peisaj cultural care continuă să conserve, nu o dată, aspecte perplexante pentru sensibilitatea cititorului de azi.

Astfel, dacă prima sursă de legitimitate a istoriei eminescologiei poate fi dată (în calitate de **istorie a receptării** unei opere exemplare) de necesitatea

structurării unui domeniu ce a atins un anume grad de complexitate și care începe să-și imagineze contururile proprii sale integralități, cel de-al doilea izvor de legitimitate ar fi conferit de acea dimensiune a eminescologiei ce o face să opereze ca *istorie a receptării unei opere exemplare*. Dacă în primul caz ar fi vorba de necesitatea structurării memoriei unui domeniu și a însăși *imaginii de sine* a eminescologiei, în cea de-a doua situație avem de-a face cu responsabilitatea pe care eminescologia ar putea-o avea în *gestionarea imaginii celuilalt*, în acest caz a *imaginii unei opere exemplare*.

Într-o astfel de situație, autorul unei astfel de opere nu mai este perceput ca un autor egal celorlalți autori: el este mult mai mult decât atât – este un *simbol identitar*, în funcție de care se structurează însuși imaginarul unei comunități.

Astfel, în virtutea imaginii de sine a eminescologiei, aceasta se legitimează prin reconsiderarea memorialului receptării operei eminesciene, pe când prin ipostaza de gestionar al unei imagini exemplare, îi este conferită eminescologiei o poziție strategică în cadrul sistemului de ordonare a imaginarului colectiv și, implicit, o șansă în plus de a contribui la structurarea acestuia.

Între cele două imagini de sine pe care istoria receptării lui Eminescu le poate actualiza, și care, în practica curentă, pot infera în chip aleator, există totuși o diferență de rang. Prima se plasează la *nivelul imaginarii*, în cadrul căruia imaginea de sine a eminescologiei capătă virtuți formatoare; pe când cea de-a doua imagine selectează *nivelul simbolic*, în cadrul căruia raportarea se face nu la propriul sine și propriul sistem de valori, ci la un sine comunitar și valorile sale. Aici nimic din ceea ce este nu mai este doar ceea ce este, devenind mult mai mult decât ceea ce va fi fost până aici: devine un *simbol*, plasat, la rândul său, într-o rețea de simboluri, care ajunge să structureze identitatea simbolică a unei comunități.

Între imaginea de „latifundiar” căruia i-au fost retrocedate zone semnificative din arealul receptării eminesciene, pe care nu și le-ar fi imaginat ca aparținându-i, și imaginea de „templier”, eminescologia nu poate opta: întâi, pentru că între cele două există o diferență de rang, iar oferta lor este, așazicând, „la pachet”, apoi pentru că aceste „imagini de sine” nu îi aparțin – în sensul că nu sunt generate din propriul sine – ci îi sunt în egală măsură proiectate dinspre un punct de vedere al alterității.

Ce rămâne de făcut? Pentru că istoria (receptării) nu poate fi dată înapoi, eminescologiei nu îi rămâne decât soluția unei performări optime pe amplasamentul actual al domeniului: așa cum se profilează rolul ei, eminescologia nu mai poate face abstracție de faptul că este obligată să gestioneze nu doar *integralitatea unei opere*, dar și *integralitatea receptării operei eminesciene*. Întorcându-se spre sine însăși, privindu-se și înțelegându-și integralitatea istoriei personale, eminescologia va putea, eventual, să-și construiască o nouă imagine de sine, care să o reprezinte, autentificând-o, în ochii cititorilor de la un nou început de veac.

Ilie CONSTANTIN

Profiluri ale poezilor români (II)

Am admirat mereu (dar cu oarecare neîncredere!) istoricii și criticii literari care știu să dezghioace serii, curenți, școli, tendințe și tot felul de înșiruiți în care introduc numele autorilor... Să-mi fie permis să-mi păstrez, în această **teză-antologie**, „cazurile mele individuale”, în coordonate foarte relaxate – cele nouă secțiuni... Cum să-mi justific mai bine limitele?: nu este vorba despre neîncredere în ceea ce privește sintezele, ci de o încredere în propria-mi capacitate de a construi un astfel de edificiu de arhitectură critică. Cu toate acestea, am speranța că, indirect, va izvorî un tablou de fond din sânul acestor fragmente care cuprind mai multe zeci de autori. Fiind o realitate permanent metamorfică, literatura (istorie literară în mișcare) este oare altceva decât o curgere abia structurată a marilor destine artistice îmbinate cu individualități mediocre și, în final, o magmă de necesari „pedestri”?

Pentru a reveni la punctul de plecare, la sanătosul studiu al lui Titu Maiorescu despre „Poezia română de la 1867”, ceea ce urma să fac eu, un secol mai târziu, în intervențiile mele critice, era mult mai puțin dramatic și mai nuanțat. Mai întâi, chiar dacă a trebuit să hărțuiesc vreo câteva false glorii și mulți alți veleitari, sensul demersului meu a fost, totuși, constructiv. Numărul surprinzător al talentelor poetice valabile mi-a permis să dedic esențialul atenției mele analizei acestei bogății, și doar o mică parte curățării zgurii. Și apoi, nu doar poezii buni au fost numeroși, ci și unii critici dotați.

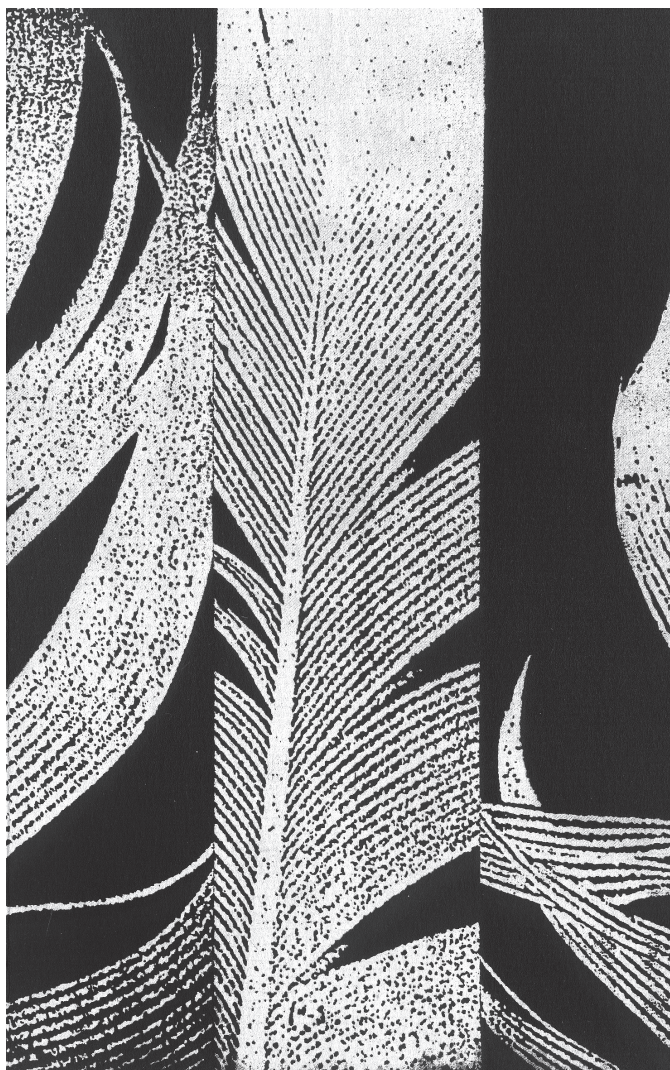
În comentariile mele despre atâția autori diferiți încerc cu obstinție să nu subliniez, mai mult decât este omeneste tolerabil, propriile-mi preferințe. Vladimir Maiakovski dorea, în a sa *Artă poetică*, existența poezilor „buni, numeroși și diferiți” – și această formulă, atât de simplă, acoperă perfect așteptarea mea critică. Dacă laud plin de entuziasm meritele stilistice ale unui poet, nu uit niciodată că poți reuși scriind astfel, dar și într-un mod cu totul diferit! La cutare autor apreciez

exprimarea lapidară, așa cum în cazul altuia, dimpotrivă, mă las purtat de valurile generoase și inspirate ale discursului liric – care nu-i totuna cu găunoasa elocvență de tip oratoric.

Fără a mă aventura în complicații teoretice (știința literaturii este cu siguranță necesară – dar, vai, cât de rece!), mă voi raporta la serioasa și vechea „prejudecată”, conform căreia literatura este în primul rând comunicare. Cine sunt, în fond, scriitorii, dacă nu persoane care au de exprimat lucruri demne de interes, și asta într-o manieră personală în plan artistic? Dacă se raportează la aceste repere evidente, criticul poate să se orienteze printre poezii „buni, numeroși și diferiți”. Fără o opinie preconcepută, mă străduiesc să aflu – servindu-mă mai ales de intuiția mea și de sensibilitate – ce și cât are un autor de spus universului și în ce fel de manieră personală. Poți să regreți oricând absența criteriilor infailibile din punct de vedere științific pe care le-ai putea aplica, fără excepții notabile, oricărei opere lirice. Totuși, cu ajutorul instrumentelor atât de aproximative ca acelea de care mă servesc (inimă și intuiție), sper să-mi ating țelul: acela de a oferi un tablou-antologie al unei anumite epoci a poeziei române moderne.

Este greu să consideri drept paradox – într-atât fenomenul poate fi întâlnit de-a lungul istoriei umane – constatarea că tiraniile au avut uneori un efect pozitiv asupra gîntei literare (ceea ce nu ne va face să regretăm căderea regimurilor totalitare în Europa de Est și Centrală, în 1989)! Astfel, scriitorii români, și mai ales poezii, vor pierde pentru totdeauna fertila complicitate cu publicul lor, de care s-au bucurat timp de trei decenii și ceva. Erau ei oare conștienți că mare parte a acestor cititori complici nu erau așa decât „din lipsă de ceva mai bun”?

Democrațiile occidentale au cunoscut acest lucru acum un secol (unele dintre ele, precum Italia și Germania chiar mai târziu...): când exprimarea politică directă

era imposibilă sau redusă la tăcere, persoanele instruite se mulțumeau cu debușeul literaturii. Un joc complex se desfășura între puterea opresivă și publicul literar din ce în ce mai larg. Cea dintâi, liniștită, deoarece nu era atacată decât indirect, era mai mult sau mai puțin laxă; cel de-al doilea se îmbăta cu simboluri, cu alegorii, cu un limbaj „codat” (și din acest punct de vedere poetul era privilegiat!), pentru a se consola în absența unei veritabile participări politice.

La „o masă rotundă” cu scriitorii, transmisă de la București, în primăvara lui 1990, de Televiziunea franceză, criticul Nicolae Manolescu nu s-a înșelat atunci când i-a avertizat pe colegii săi că ei trebuie „să digere urmările” lui decembrie 1989. Cu luciditate, el conchidea că ai noștri creatori literari trebuie să schimbe: „pur și simplu, limbajul și scriitura”. Căci ceea ce înainte fascina, abia murmurat în adversitatea „vechiului regim”, într-un limbaj „codat”, ar părea de acum înainte depășit, învechit.

Din acest punct de vedere, *Teza* mea vorbește despre o lume revolută. O lume surprinsă, îndrăznesc să cred, într-un moment de înălțare maximă a expresiei sale literare; cu siguranță, nu în domeniul prozei, grav handicapată de interdicția ideologică de a reflecta înfruntările adevărate ale existenței umane, („politice”, prin excelență), dar, indiscutabil, în poezie și în critica literară.

Tocmai am făcut dovada unei frumoase încrederi în legătură cu marea valoare a poeziei produse în

România în timpul perioadei analizate aici... Să mă explic: în absolut, ignor cât valorează cu adevărat poezia română scrisă după 1950 și până în 1973 (așa cum ignor și valoarea absolută a multor capodopere sau opere ținute pentru anume edituri, la scara umanității, de-a lungul întregii epoci). Dar am câteva repere care mi liniștesc înđoiala: există stele ale poeziei universale și naționale care îmi par, de acum înainte, „fixe”, liniștitoare. Și, imediat ce aceste constelații de referință își regăsesc, la capătul îndoielii mele sistematice, echilibrul în cer, acord din nou încredere singurului instrument de care dispun în examinarea produțiilor artistice: gustul meu – imperfect, dar fiabil!

Reiau alegația anterioară: între 1950 și 1973, poezia română a atins un moment de elevație remarcabil... Ce mă îndreptățește să avansez o astfel de aserțiune, pe un ton sigur? În plan sideral, nimic. Dar, în planul continuității acestui gen literar în această țară, premisa mea se susține pe numeroase elemente. Un mic retur istoric se impune.

Mai întâi, afirm că limba română este un adevărat regal pentru poeți! Flexiunea îi este suplă, plastică și încă mai există întorsături ale exprimării care nu au fost normate de regulile academice; în ea cuvintele par fără apărare, în ea totul încă mai este posibil. Din punct de vedere al lexicului, bogăția alegerilor este de neînchipuit. Iau un exemplu: pentru cuvântul zăpadă, poeții români aleg cu plăcere între nea (din latinescul „nivea”), zăpadă (de origine slavă) și omăt (nu cunosc etimologia acestui cuvânt). Rimele sunt bogate și accentele tonice, pentru a ușura versificarea, se schimbă pe multe cuvinte, după nevoile metricii...

Însă mă rătăcesc insistând pe latura lingvistică a unui idiom care mi se pare făcut pentru poezie. Intenția mea este alta. Și trebuie să vorbesc și despre un aspect mai puțin impozant al poeziei române: istoricul ei. Ea se sprijină pe un tot prin definiție anistoric al patrimoniului său (din acest punct de vedere românii se apropie de literaturile naționale ale acestei părți a Europei), adică pe un imens tezaur al poeziei populare – pe folclorul liric cu ale sale numeroase ramuri. Dacă te gândești că folcloriștii au cules din diferite regiuni locuite de români nu mai puțin de o mie de variante ale sublimiei și metafizicei balade *Miorița* („Mioara”; nu pot decât să recomand cititorilor magistralul studiu „Mioara năzdrăvană” a lui Mircea Eliade, inclus în *De la Zalmoxis la Gengis-Khan*, Payot, Paris, 1970, pag. 218-245), și că toate culegerile altor producții anonime de versuri de mare calitate umplu bibliotecile, poți suporta cu mai puțină suferință sărăcia surselor poetice „semnate” și a apariției foarte târzii a poeziei „în manieră occidentală”.

Poporul român nu este mai tânăr decât alte popoare latine (italian, francez, spaniol, portughez, catalan), el s-a format în aceeași epocă a destrămării Imperiului Roman. Din punct de vedere istoric, nefericirile, într-un număr apăsător de mare, de dimensiune catastrofică, ce l-au împovărat, au întârziat enorm afirmarea identității sale distincte printre națiuni, și apoi printre state. Primul text în limba română (o scrisoare) datează din 1521... Cât despre poezie, cu excepția minunatu-

lui și foarte vechiului folclor, primele bucăți de versuri coboară în jurul lui 1600, dacă nu și mai târziu.

Poezia adevărată apare, din nefericire foarte târziu, spre 1800... Dar ea se va dezvolta mult și rapid. Se poate spune că, odată cu geniul lui Mihai Eminescu, ea a atins culmile lirismului universal. Începând cam cu anii 1880, întârzierea față de literatura europeană a fost înlăturată, poezia română aliniindu-se, în mare, celorlalte producții naționale. Ea va cunoaște, ca orice creație vie, urcușuri și coborâșuri, dar va trăi sincronizându-se cu celelalte culturi.

Simplificând tabloul, identific așadar în istoria poeziei române – încă atât de recentă la scara secolelor! – trei mari MOMENTE:

1) după ce am înregistrat creațiile fragmentare ale transilvăneanului Ion Budai-Deleanu, autor, în epoca napoleoniană, al unei epopei în versuri; apoi ale munteanului Ion Heliade Rădulescu, revoluționar de la 1848, care întrevădea printre ruinele grandioase ale *Anatolidei* sale coagulările și exploziile universului; în aceste viziuni nemăsurate, Heliade nu este inferior divinului său „epigon”, moldoveanul din nord Mihai Eminescu (1850-1889) – geniul tutelar al întregii noastre literaturi și culme pururi solitară; nu minimalizez valoarea unui alt moldovean, distinsul Vasile Alecsandri, așa cum au făcut-o unii dintre contemporanii săi, opunându-l astrului eminescian; în timpul acestui ultim sfert de secol XIX se afirmă de asemenea – și el opus lui Eminescu – geniul munteanului Alexandru Macedonski, dureros marginalizat în epocă;

2) poet inspirat până la sfârșitul zilelor sale, în 1920, Al. Macedonki face legătura cu al doilea mare moment al literelor române; am putea afirma că acesta începe, simbolic vorbind, în 1916, cu volumul *Plumb* al lui George Bacovia (1881-1957), și va reuni o strălucitoare pleiadă, reprezentată de: Tudor Arghezi (1880-1967), Lucian Blaga (1895-1961), Ion Barbu (1895-1963), Vasile Voiculescu (1884-1964) și atâția alții.

3) în această *Teză* încerc să demonstrez că epoca studiată aici (1950-1973), care începe în suferința și dezolarea totalitariste, sfârșește prin a reprezenta cel de-al treilea mare moment al poeziei române.

Încerc să demonstrez asta în stilul meu. Demersul meu nu este direct, asemeni unei demonstrații matematice – puțin recomandabile pentru a vorbi despre poezie, domeniu al cântărilor dificile. N-am spus altceva: între 1950 și 1973, poezia română realizează una

dintre cele mai frumoase producții. Analiza mea rămâne mai modestă, și trebuie să reiau: iată, în detaliu, cu ce seamănă poezia română a sfertului de secol studiat: **mi se pare că** este vorba de una dintre cele mai frumoase realizări care, având în vedere volumul și calitatea lor, constituie pentru mine, în totalitatea aproape pletorică, ceea ce am putea desemna drept cel de-al treilea mare moment al istoriei literelor românești.

„Să-i clasifici pe poeți” este, n-am să subliniez asta niciodată îndeajuns, un lucru dificil și care rămâne aproximativ. Conștient de asta, acord prea puțină importanță clasificării în nouă SECȚIUNI a celor șaiszeci și șapte de profile ale autorilor care constituie *Teza* mea. Repartiizarea unora sau a altora în vagile și puțin tematice „familii” în care i-am adunat se dovedește a fi neconvingătoare și discutabil. Totul nu este, cu siguranță, gratuit în „trioul” meu de natură funcțională, chiar dacă anumiți poeți studiați de mine în cadrul unei anume secțiuni ar putea figura fără probleme într-o a doua sau a treia, dacă nu în două sau trei secțiuni în același timp...

Extras din teza de doctorat *Profiluri ale poezilor române (1950-1973)*, Université de la Sorbonne Nouvelle Paris III, 1990

Traducere, Doina Opreșan

E.A.2 JUNE 10 CENBAUL TĂU

2005

Ana FLORESCU

Actualitate ipoteșteană

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* venea să realizeze, prin înființarea sa, în 1992, dezideratul multor cărturari ce și-au legat numele de satul copilăriei lui Eminescu și anume înglobarea tradiționalei activități muzeale într-un amplu proiect cultural, focalizat pe cercetarea biografiei și operei eminesciene și deschis oricăror manifestări de valoare din diverse domenii ale expresiei artistice.

Până la 1992, Ipoteștii dispuneau de două obiective muzeale: Casa memorială (a familiei Eminovici) și Biserica de familie. Muzeul *Mihai Eminescu*, Biblioteca Națională de Poezie și Casa Papadopol sunt alte trei obiective de interes cultural realizate la Ipotești în perioada 1992-2000.

Începând din 2002, Memorialul, purtând statutul de muzeu național (conferit de Legea muzeelor și colecțiilor publice nr. 311/2003), a trecut în subordinea Consiliului Județean Botoșani, care a continuat câteva investiții, iar majoritatea fondurilor s-au axat pe activitățile principale: muzeografie, cercetarea științifică și atragerea publicului.

În cei 17 ani de funcționare, Centrul de la Ipotești a avut drept obiective prioritare realizarea și funcționarea la parametri optimi a unui centru muzeal și a unui centru de cercetare, de rang național. Ca for tutelat al instituției, în perioada 1992-2001, Ministerul Culturii a avizat, aprobat și finanțat programul de restaurare, conservare și reamenajare a obiectivelor culturale existente, precum și extinderea spațiilor muzeale și culturale din cadrul Memorialului. Aceste avizări și proiecte se refereau la Casa memorială a familiei Eminovici, Biserica de familie, la Casa țărănească de epocă (toate trecute pe lista monumentelor istorice) și la noul Muzeu *Mihai Eminescu*.

În perioada de după 1989, Memorialul a colaborat cu personalități de seamă ale culturii noastre, precum pictorul Horia Bernea (cel care a revoluționat muzeografia română modernă prin amenajarea *Muzeului Țăranului Român* - București), mari actori și regizori ai scenei

și cinematografeii românești (Ion Caramitru, Eusebiu Ștefănescu, Radu Penciulescu, Sanda Manu, Dan Puric etc.). Reprezentanți de excepție ai culturii românești contemporane au colaborat, de asemenea, cu Ipoteștii: academicienii Eugen Simion și Ionel Haiduc (fostul și actualul președinte al *Academiei Române*), acad. Basarab Nicolescu, Dan Horia Mazilu – directorul *Bibliotecii Academiei Române*, graficianul Mircea Dumitrescu, etc.

Prin organizarea și găzduirea unui număr însemnat de manifestări culturale interesante, Ipoteștii nu rămân doar locul unei memorii înțepenite în timp, ci reprezintă o modalitate de a valorifica universul valorilor intrinseci creației eminesciene, care s-au perpetuat generațiilor ce i-au succedat, un spațiu deschis atât comunicării între domeniile diferite ale culturii române, cât și dialogului acestora cu celelalte culturi europene.

Sub egida Centrului Național de Studii *Mihai Eminescu* s-a susținut o perseverentă activitate științifică și culturală. Astfel, în programul de cercetare al Memorialului au fost publicate până acum 15 volume ai căror autori sunt nume de prestigiu în cultura română: Petru Creția, Dumitru Irimia, Ilie Constantin, Iulian Costache, iar din colectivul de cercetători au făcut parte personalități din domeniul criticii și istoriei literare (cu accent pe domeniul specific al exegezei operei eminesciene), precum și din domenii conexe (cu predilecție cel al poeziei), dintre care îi menționăm pe: Petru Creția, Ion Pop, Gh. Grigurcu, Dumitru Irimia, Alex. Ștefănescu, Pompiliu Crăciunescu, Ilie Constantin, Iulian Costache, Noemi Bomher, Cristian Bădiliță, Constantin Romanescu, Valy Ceia.

În același cadru s-a finalizat trecerea pe suport magnetic a operei eminesciene editată integral de Academia Română – întreprindere unică pe plan național, care oferă cercetătorilor din domeniu, dar și elevilor și studenților, o bază de date și un instrument de lucru modern și eficient.

În prezent, o muncă susținută este cea de actualizare a unui site pe Internet, structurat în jurul a două

mari teme: viața și opera lui Mihai Eminescu – pe de o parte și activitatea Centrului Național de Studii – pe de altă parte. Se urmărește astfel promovarea creației eminesciene și se oferă specialiștilor din țară și străinătate posibilitatea de a fi la curent cu cercetările recente în domeniu.

În anii care au trecut de la înființarea sa, Memorialul Ipotești a realizat publicarea unei serii de lucrări de cercetare, în colaborare cu Facultatea de Litere a Universității Al. Ioan Cuza din Iași, a stabilit contacte cu parteneri valoroși în dialogul cultural și științific din străinătate, precum: Universitatea din Freiburg, Catedra de studii eminesciene din Roma, și *Accademia di Romania, Maison des Sciences de l'Homme* din Paris, cu Institutul Român „Nicolae Iorga” din Veneția, Universitatea din Alicante (Spania) și s-au realizat schimburi de experiență și reuniuni cu Muzeul Țăranului Român din București, cu muzeele de literatură din Iași și București, cu Muzeul de Istorie și Colegiul Noua Europă din București, Muzeul Brăilei, case de cultură și biblioteci din țară.

Proiectele culturale ale Memorialului Ipotești includ, alături de activitatea specifică unui centru muzeal și organizarea periodică de colocvii, simpozioane, cursuri de vară, tabere de creație. Ținta a fost promovarea tinerilor artiști, indiferent de domeniul artistic în care aceștia se manifestă. Astfel, Centrul de Studii Ipoteștean a fost, în perioada 1999-2007, gazda generoasă și – în același timp – autoritatea legitimă în acordarea Premiului Național de Poezie pentru debut editorial (opera prima).

De asemenea, studenți și tineri cercetători au participat la școli și cursuri de vară (pe diverse tematici culturale-științifice), care au reunit specialiști de marcă din țară și din Europa, precum și masteranzi din universitățile țării.

Timp de 4 ani, începând din anul 2004, în colaborare cu UNITER, s-a desfășurat proiectul Atelierul de Poezie, proiect coordonat de actorul Ion Caramitru, iar în anul 2008 s-a desfășurat Atelierul de inspirație și revitalizare a competențelor actricești, proiect realizat în colaborare cu Centrul de Cercetare și Creație Teatrală Ion Sava, coordonat de prof. Radu Penciu, prof. Florin Fieroi și regizoarea Sanda Manu.

Tabăra de grafică este un alt proiect de anvergură al Memorialului și a fost inițiat în anul 2004, în parteneriat cu Universitatea Națională de Arte București, secția de Grafică. Participanții sunt studenți și cadre didactice din țară și străinătate, coordonați de profesorul și graficianul Mircea Dumitrescu.

Summer school reprezintă o temerară incursiune în studiul religiilor lumii, un proiect desfășurat în perioada 10-16 august 2006, la Ipotești, în parteneriat cu Asociația Română de Studii Religioase. La această manifestare au participat cercetători în domeniul studiilor religioase de la prestigioase instituții de cultură și universități din România: Universitatea Babeș Bolyai, Cluj, Universitatea Dunărea de Jos, Galați, Universitatea de Vest, Timisoara, Universitatea Spiru Haret, București, Universitatea Emanuel Oradea, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași, Teatrul Național București, Editura Polirom, dar și Germania - Wissenschaftskolleg zu Berlin, Centre

d'Etudes Juives, Paris IV - Sorbonne - EHESS, Paris, CNRS, Paris, Universitatea Laval, Québec, Italia Academia di Romania din Roma și Yale University, Universitatea Princeton - S.U.A.

Centrul Național de Studii de la Ipotești a fost implicat și în Programul *Culture 2000 - Pépinières européennes pour jeunes artistes* – program desfășurat în perioada iulie-august 2005. Astfel, Ipoteștii au fost spațiul de inspirație și creație în domeniul fotografiei pentru artista Marie Maurel din Franța; rezidență concretizată în expoziția *Elegie*, vernisată la 9 septembrie 2005, în Sala de expoziții temporare Horia Bernea.

În cadrul proiectelor interdisciplinare inițiate de Memorial se numără: colaborarea cu Uniunea Scriitorilor din România pentru organizarea anuală, la Ipotești, a atelierului de traduceri, la care au participat traducători de renume din literaturile franceză, italiană, spaniolă, engleză și colaborarea cu UNITER, în realizarea atelierului interdisciplinar, *Teatrul ca experiment al cunoașterii*, realizat în parteneriat cu Universitatea din Alicante, cu participarea tinerilor actori și regizori din țară și străinătate.

Ipoteștii au însemnat, între anii 1997-2003, locul unde s-au reunit anual, la sfârșitul verii, artiști de prestigiu din domeniul artelor plastice, în cadrul Taberei Naționale de Pictură Ștefan Luchian. Dintre participanți pot fi amintite nume consacrate în domeniu: Horia Bernea, Horea Paștina, Mihai Sârbulescu, Vasile Doru Ulian, Teodor Rusu, Constantin Flondor, Ion Sălișteanu, Ilie Boca, Suzana Fântânariu, Vasile Tolan, Angela Tomaseli, Letitia Opreșan, Ștefan Găvenea, Mihai Chiuraru, Vasile Crăiță Mândră, Corneliu Vasilescu, Ion Grigore, și alții. Lucrările donate de participanții la tabără, se constituie într-o valoroasă colecție de artă modernă, autorii având ca sursă de inspirație spațiul ipoteștean.

Zilele de 9 și 10 octombrie 2004 au reprezentat alte două momente în care poezia a reunit acasă la Ipotești, în cadrul manifestărilor prilejuite de organizarea *Congresului Național de Poezie*, ediția I, nume de prestigiu ale liricii românești contemporane: Ana Blandiana, Emil Brumaru, Cezar Ivănescu, Ilie Constantin, Mircea Cărtărescu, Mircea Dinescu, Ioana Crăciunescu ș.a.

Începând din anul 2006, Memorialul Ipotești a înstituit, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Botoșani, Premiul Național *Petru Creția*, iar din anul 2005 participă la programul cultural european *Ziua muzeelor și Noaptea muzeelor*.

Nu în ultimul rând, calitatea manifestărilor organizate de Centrul Național de Studii Mihai Eminescu sub egida *Zilelelor Eminescu* (din ianuarie și iunie) au pus aceste momente într-o lumină aparte, subliniind importanța lor deosebită pentru ceea ce reprezintă poetul român în cultura națională și universală.

Vizitat de aproximativ 13.000 de persoane anual, Memorialul ipoteștean rămâne, prin tot ceea ce întreține, locul în care poezia este mereu acasă – un spațiu fără limite temporale, în care, având ca text și pretext opera eminesciană, valorile culturii naționale și universale rămân un crez perpetuu, la îndemâna tuturor.

18 mai 2009

“Dosare” Eminescu

Inspirată și fecundă ideea profesorilor **Magda Ursache** și **Petru Ursache** de a alcătui și publica (la Editura **Tim-pul**) un „dosar”, cum îl numesc autorii, al **Doinei** și un altul al poemului **Luceafărul**.

Primul cuprinde **variantele eminesciene** ale **Doinei**, dar și **doinele folclorice**, probându-se astfel rădăcinile adânci, în timp și spațiu, ale unei dureri de neam, cu expresia lui **Petru Creția**, durere veche ce avea să fie exprimată, în urmă cu peste 125 de ani, la nivelul liricității geniale a lui Eminescu. Apoi, pentru a întregi imaginea, autorii au grupat în **anexe** articole politice, al căror conținut și a căror tonalitate „trimit” la **Doină** și, așazicând, o „explică” în proză, precum și două **studii analitice**, cel binecunoscut al lui **Perpessicius** și cel cvasicunoscut al lui **Alain Guillerrou**. La acesta din urmă voi reveni cu o scurtă evocare, pe deplin grăitoare privind avaturile poemei lui Eminescu.

De o ținută științifică remarcabilă și admirabil scris, **studiul introductiv** al profesorului **Petru Ursache** începe cu o rememorare într-o notă dramatică: „S-a făcut închisoare pentru **Doina** lui Eminescu, pe vremea comuniștilor și, mai ales, a sovietizării. Multe decenii poezia a fost scoasă din manualele școlare, edițiile au apărut ciuntite, forfecate, orice aluzie cât de vagă în exegeza critică a fost eliminată prompt de slujbașii cenzurii, iar pe nefericitul autor care-și asuma un asemenea curaj îl așteptau zile negre. Numai la Aiud **Doina** se recita și se cânta în libertate deplină, ca să confirme paradoxul că într-o închisoare poți fi mai liber decât în libertate”.

Petru Ursache supune tema abordată unei analize ample, minuțioase, din mai multe perspective, inclusiv cea psihosociologică, în două subcapitole ale studiului său: **Cazul Doina** și **Doina, expresie a mentalului românesc** –, dar și etnolingvistică și stilistică. Rezultatul demonstrației sau, oricum, una din concluziile ei fiind: **„Eul colectiv original își însușește un timbru nou, cel**

al lui Eminescu”. Faptul că **Doina** „**exprima** (exprimă – *n.mea*) **o concepție născută din spiritul autohton, fiind expresia însăși a mentalului românesc**”, transfigurând, deci, un greu și acut sentiment al istoricității, explică, în opinia profesorului Ursache, și răsunătorul succes pe care poemul l-a avut la **Junimea**. Cum se știe, Eminescu urma să citească **Doina** la festivitatea dezvelirii statuii ecvestre a lui **Ștefan cel Mare**, ridicată în fața Palatului Domnesc, astăzi Palatul Culturii, din Iași, la **5 iunie 1883**. Nu a fost citită însă la ceremonia amintită, din motive rămase neclare, deși Eminescu s-a deplasat **în acest scop** de la București în capitala Moldovei, de care îl legau atâtea, aproape totul. Cel mai probabil este că poetul și temutul gazetar nu a vrut să participe la o serbare pe care regele și politicienii vremii – atât liberalii cât și conservatorii – au folosit-o în scopuri propagandistice, după cunoscutul obicei politicianist statornicit deja la acea dată în România, „confiscând”, cum ar zice **civicii** noștri de astăzi, memoria unei figuri emblematică a istoriei naționale. S-a acreditat ideea că neparticiparea lui Eminescu ar fi avut drept cauză sănătatea sa precară, idee bazată pe o mărturie nu întrutotul demnă de încredere, a lui Slavici, căruia poetul i-ar fi spus: „Nu mi-am citit la dezvelirea monumentului poezia, fiindcă nu mă simțeam bine și eram chinuit de temerea ca nu cumva să zic ori să fac ceva nepotrivit cu împrejurările, încât lumea să râdă de mine”. Dacă ar fi să credem ceva din această mărturie, ar trebui să luăm în considerare cuvintele **nepotrivit cu împrejurările...** În seara aceleiași zile, Eminescu a găsit însă că este cum nu se poate mai potrivit să fie prezent la aniversarea **Junimii**, unde a citit **Doina**, eveniment evocat de Iacob Negruzzi: „Efectul acestor versuri, **care contrastau așa de mult cu celelalte ode ce se compuneau cu ocazia acelei strălucite serbări** (*subl. mea*) fu adânc inde-scriptibil. În contra obiceiului **Junimii**, căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de

20 de ani de când exista societatea, un tunet de aplausuri izbucni la sfârșitul cetirii și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet”.

A fost, de altfel, ultima lectură a lui Eminescu la **Junimea**, un adevărat triumf. Se exprimase acolo prin versul și glasul său „**eul colectiv original**” transfigurat cu o forță care îi va înfuria mereu pe „**cominterniștii mutanți...**”, ca să folosesc sintagmele definitorii ale profesorului **Petru Ursache**. Învățăatul estetician și istoric al culturii atrage însă atenția: „Așa cum **Lucașă** nu este copia unui basm, ci un poem autohton, nici **Doina** nu rescrie forma unui anumit prototip folcloric, identificabil perfect în oralitate. Poetul recompune întreaga atmosferă istorică mai veche ori mai nouă, care a dat naștere sentimentului de înstrăinare și de jale. El transformă oralitatea în materie primă, dându-i o formă nouă și forța necesară de a cuprinde și exprima cu intensitate sporită durerea neamului. Aici se cuvine să reținem o deosebire între **Lucașă** și **Doina**, cele două capodopere din dramaticul an 1883. Prima poemă cuprinde și ea în compoziție elemente folclorice, dar acestea slujesc viziunilor cosmogonice și titaniene, pilonii de susținere ai **Lucașă**. În **Doina**, materialul oral intră în construcție pentru a exprima însăși esența poeziei, adică starea de agitație a etnicului și de lamentare în fața tendințelor de înstrăinare”. **O lamentare care se transformă în revoltă și într-o afirmare clară, ce exclude orice concesie, încă de la primul vers, a unității de neam, de limbă și de teritoriu a românilor**, profetind în fond, observă Petru Ursache, Marea Unire.

Spuneam că în ultima anexă a volumului, Magda și Petru Ursache au inclus și studiul, mai bine zis capitolul, consacrat **Doinei** de către cunoscutul românist și eminescolog francez **Alain Guillerrou** în cartea sa **Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu** (Paris, 1963), capitol scos de cenzura comunistă, în 1977, când **Geneza...** a apărut, pentru prima dată în traducere românească, în colecția **Eminesciana** a Editurii **Junimea** din Iași. Abia în 1995 regretatul profesor **Gh. Bulgăr** a putut publica textul tradus, în **Limbă și literatură** (II, pp. 90-93).

În ce mă privește, îmi amintesc cu emoție convorbirea pe care am avut-o, cu **Alain Guillerrou**, la Iași, cu prilejul Festivalului Național de poezie „Mihai Eminescu” din 1977, când a fost lansată și versiunea românească a cărții sale. I-am luat atunci un amplu interviu pentru Radio Iași, interviu ascultat cu indicibilă emoție, cum aveam să aflu după 1990, de scriitorii și, în general, de intelectualii români din Basarabia. La un moment dat, pe parcursul convorbirii noastre, Guillerrou a scos din buzunar o ediție liliput a poeziilor lui Eminescu datorată lui Ibrăileanu și mi-a mărturisit că poartă tot timpul cu el acea cărticică, de mai multe decenii. Glasul îi tremura și ochii i se umeziseră.

Din păcate, satisfacția sa de a-și vedea studiul tipărit și în România (după 14 ani de la apariția lui la Paris) era umbrită de amputarea amintită. Întâmpinat la gară de directorul de atunci al Editurii **Junimea**, **Mircea Radu Iacoban**, care i-a înmănat la coborârea din vagon cartea, **Guillerrou** a răsfoit-o cu înfrigurare în mașină. Constatând că lipsește capitolul **Doina**, indignat, a

cerut să fie condus înapoi la gară. Iacoban i-a spus că nu este tren la acea oră pentru București, insistând să rămână și reușind, în cele din urmă, să-l instaleze la hotel. Profesorul francez a dat telefon la Ambasada de la București a țării sale, de unde i s-a spus că situația trebuie privită cu înțelepciune și i s-a precizat cu subînțeleles că se află la doar 17 km de „măreața Uniune...” Guillerrou, cu aerul ingenuu al omului de bibliotecă, s-a putut convinge apoi că „ceva mai încolo”, peste Dealul Șorogarilor, străbătut și contemplat de atâtea ori de **Eminescu, Creangă și Sadoveanu**, începea uriașul imperiu de la Răsărit... Astăzi, când **Doina** este din nou pusă la zid de „cominterniștii mutanți”, oare ce imperiu i-am putea arăta – ca sperietoare – regretatului **Alain Guillerrou**?

Mă tem că punctul cardinal spre care l-am îndemnat să-și îndrepte acum privirea ar fi tocmai cel opus, adică acolo unde, într-o perfectă simetrie cu „internaționalismul proletar” de mai ieri, funcționează autoritar, ba chiar totalitar, imbecilizanta, intoleranta „corectitudine politică”.

P.S. Un „filozof al istoriei” se îngrijora, într-o emisiune de televiziune, de „reacționarismul” lui Eminescu și, vai, își exprima opinia că **Doina** și mai ales ziaristica sa nu trebuiau editate. Îi reamintim venerabilului nonagenar ce scria un român ceva mai mare și mai celebru decât domnia sa, unul Emil Cioran („**Schimbarea la față**”, 1937): „Fără Eminescu am fi știut că nu putem fi decât esențial mediocri, că nu există ieșire din noi înșine și ne-am fi adaptat perfect condiției noastre minore.

Ion Stendl, ilustrație la „Sonete”

Suntem prea obligați față de geniul lui și față de turburarea ce ne-a vărsat-o în suflet”.

După un studiu introductiv semnat de Petru Ursache, **Dosarul** cuprinde, într-un prim capitol, patru **versiuni** (a patra - doar un fragment) și două **variante** ale poemului (varianta “Almanah” - “Convorbiri literare” și varianta Maiorescu). Apoi patru **anexe**, în ordinea din volum: **Prelucrările; Exegeze** (G.Ibrăileanu, Tudor Arghezi, D.Caracostea, N.Iorga, Tudor Vianu, G. Călinescu, Mihail Dragomirescu, Perpessicius, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Alain Guillerrou, Rosa del Conte, Ioan Constantinescu, Constantin Noica, Ioana Em. Petrescu, Liviu Rusu, Petru Caraman, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Edgar Papu, Constantin Ciopraga, Petru Creția, Amita Bhose, D.R. Mazilu, S. Paleologu-Matta, Dan Mănuță) și, în fine, opt **traduceri** în limbile latină, italiană, franceză, spaniolă, portugheză, germană, engleză și rusă ale **Luceafărului**, care ne fac să constatăm, încă și încă o dată, cu amărăciune, cu un sentiment de frustrare, cât de mult pierde versul eminescian când este transpus într-o altă limbă. Iată, dacă e să exemplificăm, în două dintre cele romanice: **franceză și italiană**, chiar prima strofă: “A fost odată ca-n povești,/ A fost ca niciodată,/ Din rude mari împărătești,/ O prea frumoasă față”. În franceză (traducere Mihail Bantaș): “ On dit qu’il etait une fois,/ Comme dans un beau conte,/ Une belle fille de rois,/ A ce que l’on raconte”. În italiană (traducere - Mario de Micheli și Dragoș Vrâncănu): “ C’era una volta come nelle favole,/ e come non c’è mai stato,/ una stupenda fanciulla,/ di alta stirpe regale”, ceea ce mi se pare și mai departe față de versiunea franceză în raport de spiritul și muzicalitatea stihului eminescian. Se întâmplă ca tocmai creatorul care, prin gândirea și viziunea sa poetică, ne-a deschis larg porțile universalității, să nu poată fi tradus la înălțimea valorii sale. Ne resemnăm cu privire la acest detaliu și, în locul miilor de kilometri tereștri, pe care îi străbatem mai greu, ne mulțumim și cu “ miile de ani lumină...”

Recitind **exegezele** grupate în **Anexa a treia** a cărții, avem o imagine concludentă a receptării critice a **Luceafărului**. Se detașează și la această nouă lectură în primul rând cea a lui G. Călinescu din **Opera lui Mihai Eminescu** și apoi studiul lui Tudor Vianu intitulat **Luceafărul**, publicat în volumul **Eminescu**, prefăcut de Al. Dima și apărut, în 1974, la Editura **Junimea**. Dar în amintita anexă au fost incluse și texte care nu sunt neapărat exegeze, cum este, de pildă, cel al lui **Tudor Arghezi**, intitulat **Admiratorii**.

Frapează actualitatea acestuia. Publicat în **Seara**, textul este unul omagial, prilejuit de împlinirea a 25 de ani de la moartea Poetului. Cum ar veni, un fel de **An Eminescu**, e drept fără medalii. Acestea aveau să fie “bătute” și decernate mai ales detractorilor lui Eminescu mult mai târziu, după 75 de ani, în anul de grație care trebuia să fie însă și al Apocalipsei, 2000. Dar să cităm din tableta lui Arghezi: “Ce s-ar putea spune despre Eminescu? Că este poetul cel mai mare al limbii românești? S-au spus acestea toate și altele multe. Este un singur papagal din câți își curăță ciocul pe vergeaua coliviei culturale, care să nu fi reeditat aceleași exclamații, scoase de mii de ori pentru Eminescu, și alții câțiva?

Numeroase au fost moliile și numeroși gândacii care au căutat în Eminescu o pricină de celebritate și s-au pudrat pe aripi și labe cu polen din aurul lui. Rând pe rând, când unii când alții, din timp în timp, se încearcă cioclii cerșetori ai mormântului închis și cetluit cu piatră, să se coboare înlăuntrul, și după un Eminescu am avut un Eminescu postum, care se va înmulți înainte. Ce-i vinovat Eminescu că puterea lui de scriitor întrece pe a tuturor? Și întrucât admirația timpului viitor merită o atenție și o analiză atunci când vreme de vreme nu se deosibește pentru scriitorii în viață, cu adevărat valoroși./Este un lucru pe care aclamațiile contimporanilor noștri nu sunt în stare să ne facă să-l dăm uitării: indiferența pe de o parte și ura pe de altă parte, a contimporanilor lui, sau și mai bine zis, tirania. “Cel mai mare scriitor” al românilor a fost sluga unei trude mărunte și îndelungate. Nimeni, și nici domnul Maiorescu, n-a zărit în ochii lui Eminescu privirea lui însuș Dumnezeu. Acest om care a scris o satiră, cântece de iubire adânci ca niște gemete de pasiune, trebuie să fi purtat în lumina ochilor lui mirați un răsărit (...) Omagiile contimporanilor nu ne mișcă afară din cale, astăzi când a nu respecta pe Eminescu este o dovadă de imbecilitate. Dacă ar trăi din nou Eminescu și din nou s-ar apuca să cânte, și din nou ar frământa limba, ca să o reînvie într-o urzeală de zale cu luminișuri de oțel necunoscute, aceeaș ar fi lumea din jurul lui ca pe timpuri, și aceeaș antipatia.El ar fi numaidecât contestat de un Bianu, criticat de un Dragomirescu, concurat de un Eftimiu, insultat de un Banu, bârfit de un Lăcusteanu, izmenit în proză și versuri de niște ucenici furibunzi, care îl vor recunoaște cel mult ca un egal. Și astăzi când alături de gunoiul nostru literar, acest nefericit și glorios Eminescu, al cărui trup sufletește îmbălsămează toată arta între Aldebaran și Terra, ar azvârli cristale definitive în vântul ce nu le poate duce ar fi pentru noi de prisos, noi nu l-am putea cinsti și cunoaște...”

Un **astăzi** etern. Cine i-ar putea înlocui într-un text scris **astăzi** de Arghezi pe Dragomirescu, Eftimiu, Banu, Lăcusteanu și pe furibunzi? Un oarecare **Răzvan Rădulescu**, care afirma cu emfază într-un număr de rușinoasă amintire al unei reviste elitiste, după ce își pune sub nume titlul **scriitor**: „Nu am nici o afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaște meritul de a fi fost nu mai mult decât onorabil poet de secol XIX...”? Un **T.O. Bobe**, tot... scriitor?! Un **Cristian Preda** (asistent F.S.P.A., adică nici măcar „scriitor”), care mângălește negru pe alb: “Eminescu trebuie contestat și demitizat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul”?

Nu, ei nu ar putea ține locul nici măcar celor pe care îi ținutește cu pana sa Arghezi și căroră nu le-a fost dat să scrie într-o revistă a cărei primă pagină era ocupată de o costelivă bancnotă cu chipul Poetului, purtând semnătura orgolioasă a autorului unei alt fel de “**opere**” ce nu are nici o legătură cu Literatura. Ci, cel mult, cu **Inflația...**

EDITORII LUI EMINESCU*

*Spune-mi ce înțelegi din Eminescu,
ca să-ți spun cine ești
(Alex. Ștefănescu)*

Înăuntru în 1939, ediția Perpessicius s-a încheiat după aproape șapte decenii de muncă, prin publicarea volumului al XVII-lea, Opere (Bibliografie. Partea a II-a, două tomuri apărute sub egida Academiei Române și a Bibliotecii Academiei Române), București, Editura Academiei Române, 2008. Așadar, pentru restituirea integrală a operei eminesciene au fost necesari aproape 70 de ani de eforturi de descifrare a manuscriselor eminesciene (celebrele 44 de caiete eminesciene, facsimilate și editate de un colectiv condus de acad. Eugen Simion, iar Anghel Demetrescu a dat la iveală, în 1903 prima ediție după manuscrisele poetului), ce se adăposteau într-o celebră *ladă*, care după peripeții (Slavici, Simțion) ajunge la Maiorescu, care rezistă tentației de a i-o înapoia poetului, cum ceruse acesta imperios, și care o donează, în 1902, Academiei Române. Din acest moment, opera eminesciană a devenit un bun național, fiind studiată și cercetată de câteva generații de specialiști, născându-se, astfel, ceea ce se numește **eminescologia**: Odată cu publicistica eminesciană se poate vorbi, în fine, de știința despre Eminescu, de **eminescologie**. Într-adevăr, termenul figurează în dicționarele românești abia de câțiva ani, de când s-au ridicat marile probleme ce-i validează necesitatea. *Eminescologia înseamnă <studiul vieții și al operei lui Eminescu> - și nicăieri nu se pun chestiuni mai dificile decât în zona publicisticii sale... Practic, întreaga cultură română este răscolită și cercetată pentru acest unic nume: Eminescu - brazda din mijlocul ei... Iată de ce eminescologia reprezintă, de fapt, maturitatea culturii noastre la ora de față... În perioada interbelică, aproape nu exista gânditor politic ori social român care să nu se revendice, mai mult sau mai puțin, din Eminescu. Iată de ce - încă o dată! - cunoașterea operei lui Eminescu înseamnă cunoașterea culturii române... Eminescu este - ori când - o arătură completă a ogorului culturii române, este o coloană a acestei culturi... În totul, ediția academică Eminescu este un corpus aureum al culturii române... Un șantier... la capătul căruia stă scris cu litere eterne numele unei științe noi în univers: **eminescologia** - știință care de acum*

înainte, odată constituită în fine, are statutul marilor științe ale spiritului uman (pp. 18 - 19 - 20, vol. I). Prolific ca poet, dramaturg, prozator, gazetar, traducător, Eminescu nu a apucat să-și editeze propriile volume (*Lumină de lună și Sonete*, iar la pagina 176, nota 24, vol. II suntem informați că Al. Piru consideră că între 1870 - 1883, Eminescu și-ar fi putut edita șase volume de versuri. De ce nu a făcut-o? Greu de răspuns. Exigențele poetului întreceau *veleitățile de vitrină*, cum spune Arghezi), iar îmbolnăvirea intermitentă, din vara anului 1883, l-a determinat pe T. Maiorescu să editeze primul volum apărut în timpul vieții poetului (22 decembrie 1883), ce cuprinde un număr de 64 de poezii (*Mai am un singur dor* figurează cu cele trei variante). T. Maiorescu scrie cu această ocazie surorii sale Emilia Humpel: *Poeziile, așa cum sunt ordonate, sunt cele mai strălucite din câte s-au scris vreodată în românește și unele în alte limbi*. Această ediție a rămas ca model, deși i-a lipsit o coală editorială, a 20-a, însuși T. Maiorescu o revizuieste, o îmbunătățește și adaugă noi titluri până în 1911, când mentorul junimist a scos ediția a XI-a. Cum a privit Eminescu acest volum de Poesii aflăm de la N. Georgescu că poetul *a avut, prin 1886, o reacție violentă, spărgând vitrina unei librării din Iași, luându-și de acolo volumul și călcându-și-l în picioare, după unii biografi, strângându-și-l la piept, după alții* (I, p. 146). În acest context jubiliar pentru cultura română, readucem în atenția celor împătimiți de poezia (opera) eminesciană, exegeza lui N. Georgescu *Eminescu și editorii săi*, două volume apărute în anul de grație 2000, când s-au împlinit 150 de ani de la nașterea poetului. La sfârșitul ambelor volume este publicată o notă, prin care dl. N. Georgescu ne informează că această lucrare face parte din ciclul A DOUA VIAȚĂ A LUI EMINESCU, ce cuprinde un număr de zece volume, unele apărute, altele, în curs de elaborare și publicare. Pentru cei versați în ale eminescologiei, N. Georgescu este un nume bine cunoscut. Cercetător avizat și pasionat al operei și vieții marelui poet, N. Georgescu face parte dintr-un grup de specialiști, care consideră că asupra lui Eminescu s-a complotat pentru excluderea sa din viața politică. Dacă această ipoteză se va adevăra, într-o bună zi înseamnă că o bună parte din epoca literară clasică va trebui rescrisă. Dintr-un Cuvânt înainte al volumului I aflăm: *Cartea de față reprezintă dezvoltarea tezei noastre de doctorat susținută în anul 1997 la*

Universitatea din București. Reluând-o pentru un public mai larg, am resimțit impulsul firesc de a aduce oarecum la zi cercetarea și de a introduce un anumit filon epic în aridul demonstrațiilor științifice... Această nu e o carte de citit, ci de construit. Oricum, ea n-ar trebui citită de cei care se feresc de verificări: ea își învață cititorii să refacă experiența autorului – care îi salută (I, pp. 9 – 10). Prin urmare, dl. N. Georgescu își propune să treacă în revistă travaliul editorial eminescian de la T. Maiorescu la Petru Creția, încât trebuie să recunoaștem că abnegația dumisale este de apreciat. A zăbovi zile, săptămâni, luni, ani, asupra manuscriselor eminesciene, a colecției Convorbirilor literare, a nenumăratelor ediții, a le compara versurile și punctuația constituie, evident, o muncă sisifică de care N. Georgescu se achită exemplar, totul din dorința de a ne restitui o formă a poeziilor cât mai apropiată de originalul eminescian. La pagina 239 din volumul II, N. Georgescu precizează că de vreo 7 – 8 ani nu fac decât confruntări de texte... , iar în același volum II, p. 191, N. Georgescu explică detaliat cele trei tipuri de apostrof folosite de Eminescu. În treacăt fie zis, această formă definitivă a poeziilor lui Eminescu s-ar fi aflat, probabil, în cele două caiete, în care Mihai Eminescu și-a transcris poeziile, conform tradiției, deși Petru Creția se îndoiește. Data apariției ediției Maiorescu a *Poesiilor lui Eminescu* (22 decembrie 1883) a fost stabilită de Ibrăileanu pe baza unor anunțuri din ziarele *Românul* și *România liberă*. N. Georgescu examinează poeziile cuprinse în ediția princeps, comparându-le cu cele publicate în *Convorbiri* și *Familia* pentru a conchide: *Aceste confruntări dovedesc fără putință de tăgadă că Eminescu a dat un manuscris revistei Convorbiri literare și alt manuscris pentru ediția sa de poezii* (I, p. 83), iar mai departe același N. Georgescu scrie: *Tradiția vrea ca Titu Maiorescu să fie arhitectul ediției princeps. Am dat, însă, destule dovezi că editorul nu înțelege sensul organizării poeziilor în ediția princeps, că nu urmărește acest sens atunci când schimbă termenii, punctuația, părți ale poeziilor* (I, p. 87). În fine, în Note (I, pp. 152 – 153, nota 24) este citat Pericle Martinescu care în 1949 (*Viața Românească* nr. 11), în articolul *Cum au fost editate < poeziile > lui Eminescu în decurs de 60 de ani*, susține că T. Maiorescu își scrisese studiul *Eminescu și poeziile lui* încă din 1887, fapt ce-l determină pe N. Georgescu să considere că Maiorescu îl credea pierdut pe Eminescu pentru creație încă din anii 1884 – 1885. După edițiile lui V. G. Morțun (1890), A. D. Xenopol (1893, care introduce criteriul cronologic), Matei Eminescu (1895, ediție semnalată de Gavril Istrat). Matei Eminescu susține că poetul se născuse la 20 decembrie 1849, deși mai sus, la paginile 175 – 176 este menționată și data de 8 noiembrie 1848, tot de Matei Eminescu furnizată), Ioan Scurtu, A. C. Cuza (1914, ediție ce conține poeziile *La arme* și *Moldova* neincluse în alte ediții), ediție apreciată de Iorga, Perpessicius, de N. Georgescu (*Este, în fond, prima ediție enciclopedică eminesciană*, I, p. 242), Gh. Adamescu (1921, cu multe reeditări, însă în ansamblu spune N. Georgescu *Și totuși, este una dintre edițiile cele mai slabe*, I, p. 246. În sfârșit, scrie N. Georgescu la pagina 246 că Gheorghe Adamescu își retipărește ediția sa până în 1948, iar la pagina 261, nota 7, N. Georgescu scrie despre același Adamescu: *Nu am aflat data și locul morții (probabil, în Franța)*. În Micul Dicționar Enciclopedic, 1972, p. 1019, anul morții lui Adamescu este 1942), N. Iorga (1922 și 1925, *Practic, în ordinea timpului larg, istoric, Iorga este cel care a făcut din Eminescu stea polară a culturii și a istoriei noastre. Fără studiile sale de sinteză, fără implicarea lui Emi-*

nescu în timpul său, în istoria națională dar și în fluxul european de valori - poetul ar fi rămas un nume oarecum izolat, I, p. 294), G. Bogdan – Duică (G. Bogdan – Duică rămâne, în eminescologie, cel care instituie respectul pentru formele prime, I, p. 340), G. Murnu (1928), G. Ibrăileanu (1930, *După G. Bogdan – Duică și N. Iorga, G. Ibrăileanu este al treilea editor important care invită la dialog, prin care poezia lui Eminescu nu se așterne tern, liniștit, din tipărituri ori din manuscrise – într-o tipăritură nouă, ce se cere la fiecare vers regândită, recitită*, I, p. 440). În fine, o ediție mult așteptată a fost aceea a lui C. Botez (1933), *ca o ediție reprezentativă* (II, p. 7), la Ed. Cultura Națională condusă de Al. Rosetti (*editorul savant, adevărat spirit renașcentist al culturii noastre, cum i s-a spus*). Ediția C. Botez apare în septembrie 1933, însă, din păcate, *Această ediție n-a mulțumit, practic, nici o categorie de cititori ai lui Eminescu. C. Botez nu face, observă Perpessicius, diferența dintre variate (n. m. variante), versiuni, bruioane. Nu respectă ortografia lui Eminescu, observă G. Călinescu...* (II, p. 9). Preocupările eminescologice ale lui Mihail Dragomirescu încep în 1895 cu studiul *Critica științifică și Eminescu*, pentru ca în 1937 să ofere o ediție Eminescu *ce exprimă un punct de vedere al unui mare eminescolog* (II, p. 80), Mihail Dragomirescu îl consideră pe Eminescu ca al cincilea mare poet al lumii după Homer, Dante, Goethe, V. Hugo. La fel, G. Călinescu precedă edițiile sale din 1938 și 1943 de solide studii eminesciene (*Viața lui Eminescu și Opera lui M. Eminescu*, în cinci volume): *Ediția G. Călinescu instaurează un mod de a prezenta poeziile lui Eminescu mai ales către cititorii tineri... această ediție se înscrie ferm în discuțiile despre prelucrarea textelor și, mai ales, în cel despre stabilirea cronologiei poeziilor* (II, p. 151). Evident, cel mai consecvent editor al lui Eminescu a fost Perpessicius care începe în 1933 studierea manuscriselor eminesciene, inaugurând în 1939 ediția încheiată în anii noștri: *Editorul preia, căutând să împace, forme din C. Botez, G. Ibrăileanu, G. Bogdan – Duică, I. Scurtu, reușind o sinteză a editologiei eminesciene până în 1939. Marea sa muncă, atât de migăloasă, atât de fertilă, marele monument pe care-l ridică Perpessicius lui Eminescu este poezia postumă, maldărul de manuscrise, imensa parte de sub ape a ghețurului. Aici Perpessicius rămâne inegalabilul editor, cel care a descifrat atâtea texte, cel care a făcut atâtea filiații de manuscrise* (II, p. 155). Și chiar dacă acestei ediții Perpessicius i s-au găsit cusururi de către Nichifor Crainic, acesta încheie că *ediția constituie pur și simplu o sărbătoare a cărții românești* (II, p. 172). Volumul al doilea conține și două Anexe. În prima, sunt examinate ediția lui Gh. Bulgar, gata în 1975, dar apărută târziu, în 1998, cu cele 200 de emendări și a lui Aureliu Goci, în sfârșit, edițiile ieșene: Al. Andriescu (o reeditare a ediției G. Călinescu), D. Irimia și Mihai Drăgan, fără a aminti, bunăoară, ediția din 1974 (Colecția Emnesciana) a regretatului nostru profesor Constantin Ciopraga. Anexa a doua *Scenariu probabil al ediției princeps precedată de un Argument*, în care N. Georgescu își imaginează o explicație a ordinii poeziilor ediției princeps (1883). În final, ne exprimăm regretul că în pofida strădaniei noastre, nu am reușit să consultăm volumul de Poezii scos de dl. N. Georgescu, încă din 1999. Spațiul nu ne permite să semnalăm numeroasele inadvertențe strecurate în cele două volume: litere omise în cuvinte, nume de persoane scrise greșit etc.

* N. Georgescu, **EMINESCU ȘI EDITORII SĂI**, Vol. 1, 2, Editura Floare albastră, București, 2000.

Konstandinos P. KAVAFIS (1863 – 1933)

Orașul

Ai zis : “ Voi merge-altundeva să văd o altă mare.
Un alt oraș eu voi găsi, mai bun și un alt port.
Orice strădanie a mea e-o nouă condamnare
și inima-ngropată-i în mine - ca un mort.
Cît timp gândind voi lăncezi-n marasmu-acesta oare ?
Oriunde-n jurul meu privesc, oriunde m-aș uita,
ruine mohorâte văd aici din viața mea
pe care-am petrecut-o-n totală destrămare ”.

Un alt ținut nu vei găsi și nici o altă mare.
Orașul te va urmări oriunde. Vei umbla
pe-aceleași străzi și în aceleași suburbii vei reveni
și în aceleași case vei albi și-mbătrâni.
Tot în orașu-acesta vei agunge. Cât despre-a ta plecare –
nu te gânde. Nu poți pleca altundeva cum zici,
căci risipindu-ți viața în acest colț, aici,
ai risipit-o peste tot în lumea asta mare.

(1910)

Tineri din Sidon (400 d.H)

Actorul pe care îl invită pentru a-i delecta
recită în plus câteva epigrame alese.

Sala dădea în plin spre grădină
și o ușoară mireasmă de flori
se amesteca cu parfumul subtil
al celor cinci tineri din Sidon.

S-a citit din Meléagros, Krinagóras și Rianós
Dar când actorul începu să declame pompos:
„Aici zace atenianul Eschil, fiul lui Euphorion,
(poate peste măsură insistând
asupra cuvintelor „ *bravură supremă*” și „ *codul din
Marathon*”),
un tânăr impulsiv, fanatic al literaturii,
sări imediat în picioare strigând :

„ A, nu sunt de acord cu această strofă.

Expresii de genul acesta seamănă oarecum cu sfârșeli.
Dă operei tale – zic eu – toată forța ta,
toată grija și adu-ți mereu aminte de ea
în ceas de restriște sau când stă să apună viața ta.
Asta aștept de la tine și asta cer eu.
Nu să izgonești pe de-a-ntregul din mintea ta
prealuminatul Verb al Tragediei –
ce Agamemnon, ce măreț Prometeu,
ce Oreste și prezențe ale Casandrei,
sau *Cei Șapte contra Tebei!* – și păstrează în minte mereu
n u m a i că în rândul soldaților ai luptat și tu din greu
împotriva lui Datis și lui Artaférne”.

(1920)

Apollonios Tyaneul în Rodos

Despre învățătura și educația cuvenită
discuta Apollonios cu un tânăr
care construia o nemaipomenită
locuință în Rodos. “ În ce mă privești ”,
concluse Tyaneul, “ când pătrund
într-un templu, oricât de mic, prefer să văd
în el o statueta făcută din ivoriu și aur
decât într-un templu măreț o statuie vulgară din lut”.

“ Din lut” și “vulgar” ; o scîrboșenie :
care pe unii (nu îndeajuns de pregătiți)
îi păcălește groaznic. Din lut și vulgar.

(1925)

(Din volumul în pregătire: KONSTANDI-
NOS P. KAVAFIS „ORAȘUL – Poezii ale-
se”), traducere de Nikolas Blithikiotis

Excelent traducător al Luceafărului în lim-
ba greacă, dar și în limba franceză, Nikolas
Blithikiotis a devenit un prieten al Ipoteștilor.
Prezentarea din numărul viitor al revistei ne
îndreptățește să-i publicăm, în traducere,
câteva poeme aparținând lui Konstandinos P.
Kavafis.

Ben Okri s-a născut în 1959 în orașul Minna, din nordul Nigeriei, dar a copilărit la Londra, unde tatăl său a urmat Facultatea de Drept. În 1968, la un an de la începerea războiului civil din Nigeria, familia a revenit în Nigeria, în ciuda protestelor lui Ben.

În 1987 devine membru al Royal Society of Literature, iar mai târziu va fi ales vicepreședinte al Internațional PEN, o asociație de scriitori din peste o sută de țări.

După romanul de debut „Flowers and Shadows”, din 1981, a mai publicat, printre altele, «Incident at the Shrine» (1986), pentru care a primit Premiul Commonwealth Writers, volumul de proză scurtă «Stars of the New Curfew» (1988), care a primit Premiul «Guardian» pentru ficțiune, «The Famished Road» (1991), premiată cu Booker Prize pentru ficțiune, romanele «Astonishing the Gods» (1995), «Dangerous Love» (1996), «In Arcadia» (2002),

volumul de eseuri «A Way of Being Free» (1997) și cartea de poezie «Mental Fight» (1999).

Textele sale explorează legende și poveștile africane pe care le-a cunoscut în copilărie și reconstituie experiența războiului civil din Nigeria, toate acestea fiind dublate de elementele de cultură europeană cu care a intrat în contact în Anglia.

Sursa:
ziarul Cotidianul

Ben OKRI

DRUMUL ÎNFOMETAT

La început a fost un fluviu. Fluviul deveni un drum care-și răspândește brațele în întreaga lume. Și cum odinioară fusese fluviu, drumul era mereu flămând.

În acel tărâm al începuturilor duhurile se amestecau cu nenăscuții. Noi puteam lua nenumărate forme. Mulți dintre noi apăreau ca păsări. Nu cunoșteam limite. Nu făceam decât să petrecem, să ne jucăm și să jeluim. Petreceam datorită splendorilor terori ale eternității. Ne jucam mult, semn al libertății noastre. Și jeluim la întoarcerea printre noi a celor ce tocmai fuseseră în lumea celor vii. Reveneau întristați de toată iubirea pe care au lăsat-o în urmă, de toate suferințele rămase neizbăvite, de toate lucrurile pe care nu le-au înțeles și de toate lucrurile al căror tâlc abia începuseră să-l înțeleagă în momentul în care au fost rechemăți în ținutul unde își aveau obârșia.

Nici unul dintre noi nu era nerăbdător să se întreprinde. Nu puteam suferi rigorile existenței, dorurile nestinse, nedreptățile lumești păstrate cu sfințenie, labirinturile iubirii, nepăsarea părinților, faptul de a muri sau indiferența celor vii în mijlocul splendorilor

universului. Ne temeam de cruzimea ființelor umane ce se nășteau oarbe și dintre care puține învățau vreodată să vadă.

Regele nostru era un personaj minunat care apărea uneori sub forma unei mari feline. Avea o barbă roșcată și ochi de culoarea safirului verzui. El se născuse de nenumărate ori și devenise o legendă în toate lumile, purtând o sută de nume. Niciodată nu au contat împrejurările nașterii sale, întotdeauna a trăit cele mai neobișnuite vieți. (Demne de aflat au fost nu împrejurările nașterii lui, ci faptul că a dus cele mai neobișnuite vieți.) Oricine s-ar lăsa absorbit de studiul invizibilelor cărți ale existenței perpetue ar putea da de urma geniului Lui în toate izvoarele, fie ele scrise sau nescrise. Uneori bărbat, alteori femeie, el culegea roadele vieților nepereche pe care le-a dus. Dacă există o trăsătură comună tuturor existențelor lui - esență a genialității, aceea ar putea foarte bine să fie iubirea de transformare dar și transformarea iubirii în realități superioare.

Noi, împreună cu celelalte spirite cu care ne aflam în complicitate în virtutea unei afinități speciale, eram mai mereu veseli întrucât pluteam în aerul acvamarin al iubirii. Ne jucam cu fauni, zâne și alte ființe minunate. Eram mereu înconjurați de blânde sibile, spiriduși binevoitori și de prezența liniștitoare a străbunilor noștri, toate acestea ne scăldau în lucirea feluritelor curcubeie. Multe sunt pricinile ce-i fac pe copii să plângă la naștere, dar una ar fi bruscă despărțire de lumea viselor pure, unde toate lucrurile sunt fermecate, unde nu există suferință.

Cu cât eram mai fericiți, cu atât mai aproape eram de naștere. Simțind că se apropie vremea unei noi întrupări, legam jurăminte cum că aveam să ne întoarcem în lumea spiritelor imediat ce avea să se ivească vreo ocazie. Aceste făgăduieli le făceam pe câmpurile de flori cu vii miresme și în dulcea lumină de lună a acelei lumi. Aceia dintre noi care participau la asemenea înțelegeri erau cunoscuți de către cei vii ca *abiku* sau duhuri-copil. Nu toți oamenii ne recunoșteau. Eram cei ce nu conteneau să vină și să plece, nedorind să avem de-a face cu viața. Eram stăpânii propriilor noastre morți. Legămintele neneau.

Cei ce le încălcau erau loviți de halucinații și bântuiți de tovarășii lor și aveau să afle mângâiere doar la întoarcerea în lumea celor Nenăscuți, loc al fântânilor, unde cei dragi îi așteptau în tăcere.

Noi cei ce adăstam în lume, atrași de vestea unor minunate întâmplări, treceam prin viață cu ochi frumoși în care ni se putea citi soarta, purtând în noi muzica unei tragice și îmbietoare mitologii. Nedeslușite profeții rosteau ale noastre guri. Mințile noastre – invadate de imagini ale viitorului. Noi eram cei ciudați, ale căror ființe erau pe jumătate în lumea duhurilor.

Deseori eram recunoscuți, iar carnea ne era însemnată cu creștături de cuțit. Când ne nășteam din nou din aceeași părinți, semnele ce ne brăzdau carnea ne înfierau și sufletul. Astfel lumea aceasta torcea o pânză a destinului în jurul vieților noastre. Cei care muream încă de copii încercam să ne ștergem însemnele, acoperindu-le cu minunate pete sau decolorându-le. Dacă nu reușeam și eram recunoscuți, aveam să fim întâmpinați cu urlete de durere și plâns de mame.

Nedorind să rămânem pe lume, le îndureram grozav pe mame. Suferința lor deveni astfel pentru noi o nouă povară a sufletului grăbind ciclul renașterii. Fiecare naștere era pentru noi un chin, un nou șoc la contactul cu lumea dură. Răzvrătirea noastră ciclică atrăgea disprețul celorlalți duhuri și a străbunilor. Detestați fiind în lumea spiritelor și însemnați în lumea Celor Vii, ostilitatea noastră față de viață afecta echilibrul.

Părinții căutau să ne îndemne întru viață, aducându-ne ofrande pe calea unor înflăcărate ritualuri. Totodată încercau să ne facă să le dezvăluim locul unde am ascuns amuletele spiritului ce ne legau de lumea cealaltă; disprețuiam ofrandele și păstram cu sfințenie teribilul secret al amuletelor, rămânând nepăsători față de anevoioasele nașteri ale mamelor.

Năzuiam la o timpurie întoarcere acasă, la joaca de-a lungul râului, pe pajiști sau în peșterile fermecate. Visam să medităm pe raze de soare ori pe nestemate și să ne veselim în eterna rouă a spiritului. Să te naști înseamnă să vii pe lume cocoșat de povara straniilor daruri ale sufletului, de taine și de o nepieritoare senzație de a fi surghiunit. Așa a fost în cazul meu.

De câte ori nu s-a întâmplat să vin și să plec, trecând prin înfricoșătoarea trecere dintre lumi? De câte ori nu m-am născut, pentru ca apoi să mor tânăr? Și de câte ori din aceeași părinți? Le-am pierdut șirul. Atât de mult praf al viețuirii era în mine. Dar de data asta, în timpul trecerii din lumea duhurilor în cea a celor vii, am ales să rămân. Asta însemna să încălc legământul, păcălindu-mi tovarășii. Nu am făcut-o în virtutea jertfelor sau a uleiurilor, batatelor și nucilor de cocos arse și aduse ca ofrandă, a dezmiertărilor ori a efemerelor făgăduințe cum că voi fi tratat regește, nici măcar din cauza durerii pe care am provocat-o. Nu am făcut-o nici datorită temerii de a fi recunoscut. În afara semnului din palmă, nu mai era nimic care să mă dea de gol. S-ar putea să o fi făcut pentru că mă săturasem să tot vin și să plec. E groaznic să rămâi mereu la mijloc. Îmi doream să savurez această lume, să o simt, să o îndur, să o cunosc, să o iubesc, să însemn ceva pentru și în ea, și să port în mine sublima senzație de eternitate când voi fi să trăiesc viața ce va să vie. Uneori însă cred că un anume chip a fost ceea ce m-a făcut să rămân. Voiam să fac fericit chipul învinețit al celei ce avea să fie mama mea.

Când veni vremea ceremoniilor nașterii, câmpurile de la răscrucile de drumuri străluceau de fermecătoare duhuri și ființe. Regele ne conduse către cel dintâi dintre cei șapte munți. Ne vorbi apoi mult timp (!). Vorbele lui obscure ne-au înflăcărat. Iubea cuvântările. Cu ochii săi de safir strălucind, îmi vorbi cu o voce gravă: „Tu ești cel fără de astâmpăr. Vei fi pricina nesfârșitelor nenorociri. Va fi să bați multe drumuri până să dai de râul destinului tău. Viața ta va fi plină de ghicitori. Vei fi ocrotit și nu vei rămâne singur niciodată.”

Am coborât cu toții în valea cea mare. A fost o zi de sărbătoare pierdută în negura timpului. Minunate duhuri dansau în jurul nostru în acordurile zeilor, rostind psalmi de aur și incantații lapis lazuli pentru a ne proteja sufletele în timpul mării treceri și pentru a ne pregăti pentru cel dintâi contact cu sângele și țărâna. Fiecare dintre noi călătorea singur. Singuri, trebuia să supraviețuim trecerii – flăcărilor și mării și nălucirilor. Surghiunul începuse.

Acestea sunt miturile începuturilor. Astfel de povești și stări se mai află încă în străfundul sufletelor celor ce-și trag seva din pământuri mănoase, celor ce mai cred în taine.

M-am născut nu datorită faptului de a fi înțeles ce înseamnă șederea, ci din cauza repetatelor mele venituri și plecări ce au făcut ca marile cicluri ale timpului să se strângă laț în jurul gâtului meu. M-am rugat pentru răsede și o viață fără de foame. Am primit în schimb

paradoxuri. Nici acum nu știu cum se face că m-am născut zâmbind.

Doi

Unul dintre motivele pentru care nu doream să mă nasc mi s-a revelat abia după ce am venit pe lume. Eram încă foarte tânăr când, într-un moment de confuzie, mi-am văzut tatăl înghițit de o groapă căscată în drum. Altă dată am văzut-o pe Mama atârând de ramura unui arbore albastru. Aveam șapte ani atunci când mi-am visat mâinile mânjite de sângele galben al unui străin. Habar nu aveam dacă aceste imagini ținneau de viața aceasta, de precedentă sau de cea ce avea să vie, ori dacă erau simple închipuiri, dintr-acelea care tulbură mințile tuturor copiilor.

Când eram tânăr aveam o imagine clară a existenței mele întinzându-se spre alte existențe. Diferențele dispăreau. Uneori aveam impresia că trăiesc mai multe vieți odată. O existență se revărsa în alta pentru ca apoi toate existențele să se reverse în copilăria mea.

Copil fiind, simțeam că o împovăram pe mama. La rândul-mi mă simțeam împovărat de sensul de nepătruns al vieții. Nașterea a fost un șoc din care nu mi-am mai revenit. Adesea, fie zi fie noapte, auzeam voci vorbindu-mi. După un timp mi-am dat seama că erau vocile companiilor mei duhuri.

Ce cauți aici? întreba câte unul.

Viețuiesc! spuneam eu.

Pentru ce viețuiești?

Nu știu.

Cum să nu știi? Nu ai văzut ce te așteaptă?

Nu.

Mi-au arătat apoi imagini al căror înțeles nu l-am putut dezlega. Mi-au înfățișat o temniță, o femeie plină de bube gălbui, un drum lung, soarele încălzind nemilos, o revărsare de ape, un cutremur, moarte.

- Întoarce-te la noi, spuneau ei. Ne lipsești aici, lângă râu. Ne-ai părăsit. Dacă nu vii îți vom face viața un chin.

Atunci începeam să urlu la ei, provocându-i să facă tot ce le stătea în putință împotriva mea. Într-un astfel de moment Mama intră în cameră privindu-mă. Când mi-am dat seama de prezența ei am amuțit. Ochii ei străluceau. Se îndreptă spre mine și mă lovi peste cap, zicând:

-Cu cine vorbești?

- Cu nimeni, spusei eu.

Ea se zgâi lung la mine. Nu-mi amintesc ce vârstă aveam pe atunci. După aceasta duhurile găsiră o plăcere deosebită în a-mi crea necazuri. Se întâmpla adesea să mă aflu pendulând între cele două lumi. Într-una din zile mă strigară de dincolo de drum imitând vocea mamei. În timp ce mă îndreptam de sursa acelei voci o mașină aproape că m-a călcat. Într-o altă zi m-au amăgit prin dulci cântece mânându-mă într-o mlaștină. Am căzut fără ca cineva să fi observat și doar norocul a făcut ca un biciclist să mă vadă zbatându-mă în apa murdară și să mă salveze de la înec.

Apoi am căzut bolnav, petrecând cea mai mare parte a timpului pe lumea cealaltă târguindu-mă cu companiile mei, în încercarea de a-i convinge să mă lase în pace. Ceea ce nu știam însă e că ținându-mă cât mai mult timp acolo, alături de ei, căutau să îmi provoace moartea. Abia într-un târziu, încercând să mă întorc în trup, mi-am dat seama că reușiseră să mă arunce în afara vieții. Mult timp am plâns într-un neant argintiu, până la un moment dat când mărețul nostru rege îmi veni în ajutor redeschizând porțile trupului meu.

Când m-am trezit mă aflu într-un sicriu. Părinții mă credeau mort. Însmormântarea începuse când m-au auzit plângând cu foc. Datorită însănătoșirii mele miraculoase mă botezară încă o dată și dădură o petrecere ce le depășea posibilitățile. Mă numiră Lazaro. Dar întrucât am devenit bătaia de joc a tuturor și deoarece mulți erau tulburați de legătura dintre Lazaro și Lazarus, Mama mi-a scurtat numele spunându-mi Azaro.

Mai târziu am aflat că zăcusem două săptămâni șovăind între a nu muri și a nu trăi. Am aflat că le risipisem părinților energia și avuția. Am mai găsit că fusese chemat un vraci. A mărturisit că nu putea face nimic pentru mine, dar după ce a dat în ghioc citind semnele ce se iveau, a spus:

-Ăsta e un copil ce nu a vrut să se nască, dar care va lupta cu moartea.

A mai spus că, de va fi să-mi revin, părinții mei vor trebui să inițieze un ritual prin care să rupă legătura mea cu lumea spiritelor. El a fost cel dintâi ce m-a strigat pe numele ce semăna frică în rândul mamelor. Le-a spus că ascusesem pe astă lume speciale însemne ale identității mele spirituale și că până ce nu le voi găsi voi continua să fiu bolnav și aproape sigur voi muri până să împlinesc vârsta de douăzeci și unu de ani.

Până să mă fi refăcut, părinții mei cheltuiseră deja prea mulți bani cu mine. Aveau datorii. Iar tatăl meu, care era sătul până peste cap de necazurile pe care le aduceam, devenise neîncrezător în ceea ce privea spusese și convingerile vracilor. Dacă ascuți tot ce spun ei, îi zicea el mamei, vei ajunge să aduci jertfe absurde de fiecare dată când treci pragul casei. El privea, de asemenea, cu suspiciune obiceiul vracilor de a recomanda ritualuri costisitoare și felul în care niște așa ziși doctori continuau să-mi găsească noi boli pentru a-i face să arunce bani frumoși pe leacuri.

Nici Mama nici Tata nu-și mai permiteau încă un ritual. Și oricum nu prea voiau să creadă că eram un duh-copil. Și așa timpul trecea fără ca ritualul să mai fie săvârșit. Eram bucuros. Nu-mi doream asta. Nu doream să rup definitiv legătura cu cealaltă lume, a luminii, a curcubeelor, a posibilităților. Mi-am îngropat secretele de timpuriu. Le-am îngropat în lumina lunii, pe un aer zumzând de molii albe. Mi-am îngropat pietrele fermecate, oglinda, promisiunile speciale, firele de aur – obiecte ce îmi conturau identitatea și care

mă legau de lumea duhurilor. Le-am îngropat pe toate într-un loc secret pe care l-am uitat imediat.

În acei ani ai începutului Mama era chiar mândră de mine.

- Ești un copil al minunilor, obișnuia ea să spună. Multele forțe sunt de partea ta.

Atât timp cât legătura cu lumea spiritelor rămânea neîntreruptă, iar obiectele nu-mi erau găsite, adevărul vorbelor ei continua să dăinuie.

Copil fiind, puteam să citesc mințile oamenilor. Puteam să le prevestesc viitorul. În locurile din care tocmai plecam, aveau loc accidente. Într-o noapte eram pe stradă cu Mama când o voce mi-a spus: *Traversează!*

Am tras-o pe mama de mânecă pe partea cealaltă, iar câteva minute mai târziu un camion cu remorcă a intrat în casa în fața căreia ne opriserăm, omorând o familie întreagă. Într-altă noapte dormeam în momentul în care mărețul rege își aruncă privirea asupra mea. M-am trezit, am fugit din cameră și am luat-o de-a lungul drumului. Părinții veniră după mine. Mă trăgeau înapoi înspre casă când am descoperit complexul de clădiri arzând. În acea noapte viețile noastre s-au schimbat.

Drumul se trezi la viață. Bărbați și femei în capoaie, pe a căror fețe se citeau urmele somnului, purtând lămpi înnegrite, se adunară afară. În acea zonă nu era electricitate. Lămpile, ridicate deasupra capetelor, dezvăluiau molii cu ochi ciudați și aruncau o lumină spectrală asupra fețelor fără chip astfel încât mă simțeam din nou printre spirite. O lume conține străfulgerări din cealaltă.

Era o noapte a focurilor. O bufniță zbură la mică înălțime deasupra clădirilor cuprinse de flăcări. Aerul era plin de plânsete. Chiriașii fugeau încoace și încolo aducând găleți de apă de la cea mai apropiată fântână. Încetul cu încetul flăcările se potoliră. Familii întregi stăteau sub cerul nopții, cuibărindu-se în hainele lor zdrențăroase, printre saltele. Lacrimi erau vărsate pentru averea pierdută. Nimeni nu murise.

Când se întunecă într-atât încât nu se puteau zări îndepărtatele colțuri ale cerului, iar pădurea își pierduse conturul, proprietarul își făcu apariția și începu să facă scandal. Se aruncă la pământ. Zvârcolindu-se și răsucindu-se, aruncă asupra noastră o ploaie de blesteme. Țipa sus și tare că noi am fi dat foc clădirii pentru a evita plata chiriei care tocmai fusese mărită.

De unde să scot eu bani pentru a reconstrui casa? se tânguia el, lăsându-se cuprins de o furie oarbă.

Cu toții va trebui să plătiți pagubele! urlă el printre dinți.

Nimeni nu-l băgă în seamă. Principala noastră prioritate era să găsim o nouă locuință. Ne strânseserăm toate bunurile pregătindu-ne de plecare.

- Trebuie să rămâneți cu toții pe loc! țipa în întuneric proprietarul. Apoi plecă grăbit și se întoarse o oră mai târziu însoțit de trei polițiști. Aceștia se năpustiră asupra noastră biciuindu-ne și lovindu-ne zdravăn cu bastoanele peste cap. Ne împotrivirăm. Îi atacarăm cu

bâte și frânghii. Le-am sfâșiat uniformele colonialiste trimițându-i la plimbare. Se întoarseră cu întăriri. Tata îi atrase pe doi dintre ei pe o stradă lăturalnică și le dădu o bataie zdravănă. Alții veniră asupra lui. Se lăsă atât de puternic mânat de furie încât fu nevoie de șase oameni ai legii pentru a-l supune și a-l duce în grabă la secția de poliție.

Între timp ajutoarele polițiștilor bătură tot ce le stătea în cale dezlănțuindu-se cu frenezie. Când încetară, cincisprezece bărbați, trei copii, patru femei, două capre și un câine zăceau răniți pe câmpul de luptă. Așa a început răscoala.

În întunericul nopții începuse să plouă, ploaia ne-încetă în vreme ce locuitorii ghetourilor se abandonau furiei. Ploaia nu a ținut mult, dar îndeajuns încât să înece urmele în noroi, să ne spele furia. Îngânând străvechi cântece de luptă, fluturând amenințător sulite și macete, cetele prindeau contur în întuneric. Tropăiau prin noroi. Ajunși la drumul principal, luară cu asalt mașini și autobuze. Atacară mașinile de poliție și prădară magazinele. Apoi s-au dedat cu toții prădării și incendierii, dând lucrurile peste cap. Mama mă purta, mânată de mulțimea înnebunită. Undeva pe acest drum ea m-a lăsat jos pentru a-și strânge capotul, pregătindu-se pentru ce era mai rău, când mulțimea urlândă veni tropăind înspre noi. Trecură de-a dreptul printre noi, despărțindu-mă de mama.

Pășeam la întâmplare pe pământul aspru, ascultând râsetele duhurilor răuvoitoare. Secera lunii se ridica pe cer, întunericul învăluia casele, sticle sparte și așchii de lemn înțesau pământul. Mergeam în picioarele goale. Focuri răsăreau din mormanele de gunoi, oameni erau târați afară din mașini, fum gros ieșea vârtos din case. Poticnindu-mă, căutând-o pe mama, am ajuns pe o stradă întunecată. O singură lumânare ardea pe taraba din dreptul unei case părăsite. Auzeam un cânt adânc ce făcea strada să se înfioare. Umbre trecură furtunos, lăsând în urmă un damf de transpirație și mânie. Tobe răsunau în aer, o pisică miorlăi de parcă ar fi fost aruncată în foc. Apoi se ivi o uriașă Mascaradă, cu pene de fum zbârlindu-se pe capu-i. Am lăsat să-mi scape un strigăt înfiorat, ascunzându-mă după o dugheană. Era o Mascaradă grozavă, învăluită în flăcări, iar mugetul ei funebru îneca strada într-o liniște seculară. Priveam înfricoșat. Îi urmăream îngrozit umbra la lumina unui copac cuprins de flăcări, în timp ce dansa pe strada pustie.

Apoi întunericul se umplu de slujitorii ei. Erau bărbați zdraveni cu fețe ce scânteiau. Se agățau de frânghiile luminoase legate de impozanta apariție. Dansând cu frenezie, ea îi îndruma într-o răzvrătire. După ce a trecut tăind văzduhul, am ieșit din ascunziș. Amețit de halucinații, m-am îndreptat spre drumul principal. Dintr-o dată câteva femei mirosind a ierburi amare se iviră din întunecime. Ele mă doborâră și mă luară pe sus, în noaptea neliniștită.

Traducerea Andrei Alecsa

Poet și critic. Trăiește la Paris. Profesoară de literatură franceză contemporană la Universitatea Paris-IV-Sorbonne. Importante distincții pentru critică (Premiul Academiei franceze, Premiul Sainte-Beuve) și pentru poezie (Premiul Max Jacob, Vigny, Supervielle). Vice-prezident al Academiei Mallarmé. A publicat numeroase volume de poeme, dintre care pomenim : *Mains dissoutes* (Mâini desfăcute), Rougerie, 1975; *Habiter le sel* (A locui sarea), Pierre Dalle Nogare, 1979; *Votre visage jusqu'à l'os* (Chipul tău pînă la os), Temps Actuels,

1983; *Opportunité des oiseaux* (Ocazia păsărilor), Belfond, 1986; *Enigmatiques* (Enigmatice), Obsidiane, 1995; *La paix saignée* (Pacea sîngerîndă), Obsidiane, 1995; *Avec la mort, quartier d'orange entre les dents* (Cu moartea, felie de portocală între dinți), Obsidiane, 2005.

Traducem în întregime poemul-plachetă *Il leige très légèrement sur Paris* (2006)

Marie-Claire Bancquart practică un lirism reținut, notații după un ilizibil glas al trupului, stenograme vertiginoase ce reconstituie o lume umilă, cu obiecte și ființe familiare

angrenate într-un dialog simpatetic cu nuanțe cosmice. Marile teme (iubirea, moartea, necunoscutul dinlăuntrul nostru, etc) sunt focalizate în imagini simple dar ingenioase, într-un cortegiu de metamorfoze metonimice, de urme amintitoare. Omul lui M-C. Bancquart este o chintesență a lucrurilor de care se-nconjoară, o "statuie piezișă". Eroismul lui constă în a-și îndura soarta nesigură care-l plasează undeva între "azur amînat și beznă strălucitoare".

Prezentare și traducere de Constantin Abăluță

Marie-Claire BANCQUART **NINGE LIN DE TOT PESTE PARIS**

Gri : matrice și voal
al culorilor toate

azurul dimineții

muguri gata să explodeze
în stacojiu

Imbată-te de gri

imprevizibilul te va atinge

fi-vei centrul unei lumi
virînd spre
tonalitățile contradictorii ale dorinței

*

Un nor vâl de nuanțe
străbate cerul orașului

gol, trupul se-apeacă
peste pervazul alb al ferestrei.

Trăiești pe-o margine fericită a timpului
ai de ce-ți aminti

*

Ninge lin de tot peste Paris

fulgi se depun pe pietrele
ignorate
de tinerii îndrăgostiți ai orașului :
cimitire clandestine
hughenoți, evrei.

Violențe, interdicții
uitate azi
încă șoptesc sub pietre

zăpada le acoperă

ca Notre-Dame și Luvru
sărutările de puf

*

Dincolo de geam
trandafirii de Crăciun
sub zăpadă

măine destrămați părăsiți

strălucirea lor se impune cu nepăsarea celui ce
o oră măcar
atinge perfecțiunea

*

Jefuiesc o veche piatră de moară
un vulcan stins
o floare a nimănui
pe-un zid în ruină

strada dosnică
obrazul mângâiat :

n-am nevoie
de *ție pe totdeauna* nici de exotice migrări.

Aici ascund prada
jafului meu familiar.

*

Noaptea, când larma mașinilor se stinge
cel adormit înotă-n apa uitării

orașul se odihnește.

Spații libere
pisicii furișate, ierbii dintre pietre.

În adâncul somnului se-ascunde
presimțirea fericirii :

melodii pe
străzile niciodată bătute.

O clipă
Secolele sunt ușoare, chipurile în regulă

tot așa viața, orașul
își iau iarăși avânt spre revărsatul zorilor.

*

Miros jilav de pământ

emoția
dinaintea furtunii

îți covârșește rinichii

fără să știi dacă-i
dorință
ori
epuizare

oricum
e-un derapaj
pe lutul străvechi, și-nlăuntru-ne
apucături de sălbăticiune, speță de om
nespus de mândru.

*

Buretele, chiuveta
acoperișul din față. O tufă de merișor
pe balcon.

Soarele-și desvoltă
pânze tot mai clare.

Mă aflu undeva
în preajma acestui nud, măsurându-mi
bucuria de-a mă ști
mângâiată de soare pe zid

nu
sunt
încă
ștearsă din tablou.

*

Suntem mestecați
în cuvinte amare.

Confuzia o-nchidem în mâinile noastre.

Dar depășind umbrele și chipul ridat al timpului
ne continuăm drumul
spre o Mare Roșie
care-n cele din urmă ne va deschide drum
spre patria noastră.

Mereu ne pare că recunoaștem
o proștețime pe care nicicând n-am avut-o.

*

O mână
pe-ncheietura brațului iubit
promisiune
de-a emigra cândva în frunze de plop
sau în tangajul tainic al pământurilor,
sub ocean, de-a ne preface în corali.

Născut în South Uist, Scoția, Angus Peter Campbell trăiește în prezent pe Isle of Skye, pe coasta de vest a Scoției, împreună cu soția sa, sculptorița Lyndsay Howieson, și cu cei șase copii ai lor. Poet și romanțier, journalist, telecast și actor, autor a opt volume publicate, a absolvit ca șef de promoție Universitatea din Edinburgh, în specialitatea politică

și istorie, după care a încercat cele mai curioase meserii (pădurar, pescar, zidar etc.), pentru a-și aduna o experiență scriitoricească. Apoi s-a dedicat carierei jurnalistice, a interpretat remarcabil un rol într-un film, este realizator de televiziune. Creația sa, marcată de un realism magic sui generis, se inspiră din tradițiile culturii și istoriei galeze, Angus

Peter Campbell fiind un autor ce scrie deopotrivă în engleză și în galeza scoțiană, ultimă ipostază în care semnează Aonghas Phadraig Caimbeul. Despre el, marele poet scoțian Sorley MacLean a afirmat ca este unul dintre cei mai talentați poeți din Scoția.

Prezentare și traducere de Simona-Grazia Dima

Angus Peter CAMPBELL **ZĂPADĂ**

A nins când dormeam:
fulgi, miriade,
se rostogoleau în tăcere,
ca și când fiecare dram din univers
se prăvălea de sus.
Ninsoarea-mi ajunse
până la piept, de mă simțeam
ca o oaie înămolită,
ca un greier ascuns
sub strat de frunze.
Dimineața, la trezire,
era o minunată zi de primăvară,
în verde și-albastru, copiii
se jucau pe iarbă,
ciocârlia cânta sus pe cer.

DEALURI VERZI

Mulțumiți la culme,
stăteam ascunși
în dealul spiridușilor,
la joacă.

Dansam zi și noapte,
ieșeam când și când
doar spre a șterpeli
ceva bun: o vacă,
un cal ori vreun copil,
între două dorințe.

Nu-i vorbă, eram și noi
de folos: reparam lucruri,
trăgeam săgeți,
purtam răul lumii
pe micii noștri umeri.

Până când sosi el,

Nikolaus Kopernik,
ca un străin sosi,
proclamând că în vîpia heliocentrică,
undeva sus,
e, de fapt, centrul.

Și-acum, ia priviți
cum ne distrăm
făcând tumbe
prin raze,
de-a lungul și de-a latul
lumii largi!

ISTORISIREA

Nu era decât o cale:

un bătrân la un capăt al băncii,
o bătrână pregătind ceaiul,

câinele de pază la ușă,
găinile în ogradă.

Iar atunci când cineva
spuse o poveste,
toată lumea dădu din cap,
în semn de încuviințare,

atunci când cineva cântă un cântec,
mai mulți intonară în cor

și, de îndată ce preotul înălță potirul,
oamenii își plecară, la unison, capetele.

Istorisirea-i frântă, ca o căruță veche.
Deși ea stă, fărăme, în moara minții mele,

roata se-nvârte neconținut,
făcând mană din orz.

DIAVOLUL CEL MIC ȘI DIAVOLUL CEL MARE

Când auzi: ăsta-i un lucru numai bun
pentru tine, adu-ți imediat aminte
de minciunile diavolului cel mic
și ale diavolului cel mare:

cum uriașul spunea
că-ți va da lumea întreagă
și cum cel mic zicea
că nu-i decât o hoinăreală
prin păduri.

Născută și educată la Edinburgh, unde trăiește și în prezent, Claire Askew este o tânără poetă multipremiată, editoare a unor reviste de artă. Scrisul ei are plasticitate, forță, un remarcabil simț al umorului negru, calități prin care profilul i se conturează deja în chip distinct în peisajul poeziei contemporane din Scoția.

Prezentare și traducere de Simona-Grazia Dima

Claire ASKEW

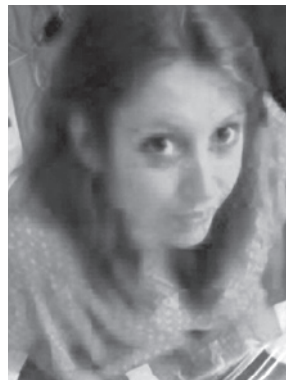
SIRENA ȘI MARINARI

Par să-i atrag spre mine.
Se apropie-n vârtej,
ca niște remorchere-n amurg,
cu pași nesiguri, își iau avânt
să traverseze podeaua barului.
Unii simt nevoia să-mi împărtășească
istoria vieții lor. Cineva-și aducea aminte
de o noapte fatală, din vremea
când era înrolat în marină: căzuse
de la pupa unei nave de război
în drum spre Shanhai. Mi s-a plâns
că stătuse trei zile pe un recif,
în rugăciune – apoi
s-a agățat de mine asemeni
unui om pe cale să se înecă.
Câteodată sunt mai vârstnici și,
cu cât beau mai mult, cu atât
le sunt mai gogonate poveștile.
Am aflat de sentințe de condamnare
la zece ani de detenție, în închisori
braziliene, de contrabandă și livrări
de marfă și, de atâtea ori, de sutele
de nituri cu cap de stea, sudate
de mâini însemnate de cicatrici
pe carenele flotei Maiestății Sale Regina.
Se lasă prinși de părul meu roșu,
învălmășiți precum un ghem de pești
vorace, suit spre-un fluture strălucitor.
Cam nesiguri și speriați, au aerul că patinează,
în mână cu sticla de scotch, în minte
cu o istorie numai bună de povestit,
poate doar un cârlig ascuțit de undiță, pregătit
la lumina străzii, în fumul cețos de țigară,
după care-au plonjat rapid înăuntru,

O să-l recunoști pe îngerul luminii
după răsuflare:
mirosul dulce-al morții
în nările tale.

ÎNGERI

În ziua-n care
am încetat să credem în îngeri,
am fost izgoniți din paradis.
Aripile mi-au fost retezate,
încât abia mai pot sui dealul:
așa cum spunea cealaltă femeie,
umerii-mi sunt împovărați
de rădăcinile-amintirii.

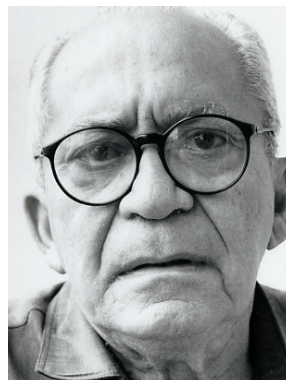

de parcă-ar fi despicat gheață – scânteiau,
aveau respirații șuierătoare, așteptau
lacom clipa când au să fie salvați.

NOUL IUBIT AL SURORII MELE

Cum l-am văzut, mi-a fost clar
că trebuia cu orice preț lichidat,
dacă se mai învârtea mult pe-aici.
Era din Texas și umbla prin hol
cu degetele mari de la mâini
înfipite-n găicile blugilor,
dând-o gata pe mama noastră.
De frică, sora mea era albă ca varul –
ea-l agățase, iar acum
n-avea idee cam ce-ar fi putut face cu el.

Era înalt, tăcut, blând ca un cal de curse.
Toată noaptea am stat trează, să hotărâsc
în ce fel să-i venim de hac. Spusese
că are o pușcă *acasă*, deci asta ieșea din discuție.
Tipic britanică era metoda cu ceai și arsenic
ori cu o îmbrâncitură dintr-un tren aflat în mișcare
(a doua zi la dejun, el clipea privindu-mă,
în vreme ce eu mă uitam fix la furculițe).
Știam că o ia peste picior din cauza celulitei –
acționa pe furiș și bea prea mult.
Într-o zi ea-i citi mailurile
și-l expedie înapoi la Waco,
satisfăcută că și-a uitat la noi
pantofii și cămașa, pe care mai apoi,
împreună, le-am ars. Sora mea
nu s-a putut dumiri niciodată
cum de-a ușchit-o-ntr-o asemenea viteză.
Habar n-avea că, oricum,
măcar picioarele i le-aș fi rupt,
să mai fi zăbovit la noi.

SENTIMENTUL LUMII

Iată una din cele mai misterioase definiții date mirificei stâneneli cu care se prezintă poetul în fața semenilor săi : vin spre voi cu mâinile goale dar am «sentimentul lumii». Nu intuția despre ce va să zică lumea, nu o concepție elaborată despre măreția ei, ci un sentiment. O senzație. Cum ai spune *emoția* despre lume! E ceva atât de simplu, aproape identic

și în limba română – *sentimento do mundo* – dar atât de «elaborat», prin acel misterios proces de simplificare la care au acces numai câțiva mari, foarte puțini peoți. Brazilianul Carlos Drummond de Andrade (1902 - 1987) este unul dintre cei mai mari, continent aproape nedescoperit dincolo de frontierele țării sale. Volumul său de poezii complete conține peste 1500 de pagini. Poeziile sale

sunt ca un fel de oglindă amplificatoare a tuturor experimentelor majore ale modernismului din veacul trecut și de pretutindeni. Dar calitatea lor principală rămâne această tandrețe umană, această descindere spre infinit a unui om-receptacol dotat cu... sentimentul lumii !

Prezentare și traducere Dinu Flămând

Carlos DRUMMOND DE ANDRADE

Poem patetic

Ce gălăgie-i în casa scării ?
E iubirea care tocmai s-a terminat,
e bărbatul care a încuiat ușa
iar apoi s-a spânzurat de perdea.

Ce gălăgie-i în casa scării ?
E Guiomar care își dă peste ochi
iar apoi își suflă tare nasul.
E luna lucind nemișcată în farfurii
și alămurile ce strălucesc sus pe etajeră.

Ce gălăgie-i în casa scării ?
E robinetul din care picură apa,
e plânsul imperceptibil
al celui care-a pierdut la joc
în vreme ce fanfara de la paradă
se aude tot mai încet, tot mai slab.

Ce gălăgie-i în casa scării ?
E fecioara care suflă-n trombon,
e copilul cu o tobă de tinichea,
e preotul care vine cu clopoțelul
iar cineva înăbușe gălăgia
ce zvâcnește din inima mea.

Nu te omorî

Carlos, potolește-te, dragostea
nu-i mai mult decât ceea ce vezi:
azi săruți, mâine nu mai săruți
poimâine-i duminică
iar luni nimeni nu știe
ce-o să se mai întâmple.

Degeaba încerci să-i rezisti
sau chiar să te sinucizi.
Nu te omorâ, oh nu te omorâ,
păstrează-te întreg pentru
nunțile despre care nimeni nu știe
când vor veni,
și dacă vor veni.

Iubirea, Carlos, teluricul de tine,
noaptea a trecut-o toată în tine,
iar apăsările sufletești sublimându-se,
au rămas în lăuntru ca o vraște inefabilă,
rugăciuni,
fonograme,
sfinți care se închină,
reclame pentru cel mai fin săpun,
harababură despre care nimeni nu știe
ce este, și la ce bun.

Între timp pășești

melancolic și vertical.
Ești palmierul, ești tipătul
de nimeni n-a auzit vreodată la teatru
iar candelabrele se sting rând pe rând.
Iubirea pe întuneric, ba nu, pe lumină
e veșnic tristă, fiule, Carlos,
dar tu să nu spui nimănui nimic,
nimeni nu știe și nici nu va ști.

Secret

Poezia e incomunicabilă.
Rămâi anapoda în colțul tău.
Nu iubi.

Aud vorbindu-se de împușcături
prin preajma trupului nostru.
E revoluția ? E iubirea ?
Nu zi nimic.

Toate sunt posibile, numai eu imposibil.
Marea dă peste margini de-atâta pește.
Există oameni care pășesc în mare
cum ar merge pe stradă.
Nu povesti.

Presupune că un înger de foc
ar fi măturat fața pământului
și că oamenii sacrificăți
ar fi cerut iertare.
Nu cere nimic.

Sentimentul lumii

Am numai două mâini
și sentimentul lumii,
dar sunt plin de sclavi,
amintirile mele se preling
iar trupul cedează
la confluența cu iubirea.

Când mă voi ridica, cerul
va fi mort și prădat,
voi fi mort eu însumi,
moartă dorința mea, moarte
și dezacordatele smârcuri.

Camarazii nu ne-au spus
că urma să avem un război
și că era necesar
să facem rost de foc și de alimente.
Mă simt pulverizat,
într-un stadiu anterior frontierelor,
vă rog din suflet cu umilință
să mă iertați.

Când se vor epuiza și trupurile,
voi rămâne singur de tot
sfidând amintirea
clopotarului, a văduvei, a microscopistului
care locuiau în cocioabă
și n-au putut fi întâlniți
dis de dimineață

în acești zori

mai noapte decât noaptea.

Confidența unuia din Itabira

Câțiva ani am trăit în Itabira.
În principiu m-am născut în Itabira.
Iată de ce sunt trist și orgolios : de fier.
Nouăzeci la sută de fier când ies pe caldarâm.
Optzeci la sută de fier în suflet.
Mai e și alienarea de tot ceea ce-n viață înseamnă
porozitate și comunicare.

Voința de a iubi, care-mi paralizează munca
îmi vine din Itabira, din nopțile ei albe, fără orizont sau
femei.
Iar obiceiul de a suferi, care mă distrează nespus,
e o tot o dulce moștenire din Itabira.

Din Itabira am adus diverse daruri pe care ți le ofer acum :
iată un Sfânt Benedict făcut de bătrânul meșter Alfred
Duval ;
iată această piele de tapir întinsă pe sofaua din salon ;
iată orgoliul meu, iată capul meu aplecat...

Am avut aur, am avut vite, am avut proprietăți.
Acum sunt un funcționar public.
Itabira nu mai e decât o fotografie pe perete.
Dar ce mult mă doare !

Viață minoră

Fuga de real,
încă și mai departe fuga de feeric,
iar mai departe de toate, fuga de sine însuși,
fuga fugii, exilul
fără apă și cuvânt, pierderea
voluntară a iubirii și memoriei,
ecoul
ne mai potrivindu-se cu chemarea, iar aceasta topindu-se,
mâna întorcându-se enormă și dispărând
desfigurată, iar la urma urmei toate gesturile imposibile,
dacă nu inutile,
lipsa de necesitate a cântecului, limpezimea
culorii, nici braț mișcându-se nici unghie crescând.
Și totuși, nu moartea.

Ci viața : captată în forma ei ireductibilă,
de acum înainte lipsită de ornamente sau comentariu
melodic,
viața la care aspirăm ca după tihna ce se instalează în
oboseală
(nu moartea),
viața minimă, esențială ; un început ; un somn ;
mai puțin ca pământul, fără căldură ; lipsită de știință și fără
ironie ;
acel ceva mai puțin crud care poate fi dorit; viața
în care aerul, ne respirat, mai mult mă ia pe sus ;
nu risipă de textile ; mai degrabă absența lor ;
confuzie între dimineață și seară, deja ne dureroasă,
fiindcă timpul nu se mai fragmentează în bucăți ; timpul
eludat, împlânzit.
Nu ceea ce e mort nici ceea ce este etern sau divin,
ci doar viul, mărunțul, discretul, indiferentul
și solitarul viu.
Iată ceea ce caut eu.

Ca un cadou

Ziua ta de naștere, în întunecime,
nu se sărbătorește.

Scuză-mă că ți-am adus această cravată.
Cum nu mai ai veșminte, nici de ea n-ai nevoie.
Cina a fost aranjată pe o față de masă în spațiu,
dar cina ta e tăcerea, foamea ta nu mănâncă.

Nici nu-ți mai apuc mâna plină de riduri
să îți sărut venele îngroșate.
Iar în ochii tăi întredeschși nu mai caut
acea nespusă-ntrebare : încă mai... ?

De fapt nu-ți mai pasă de zilele tale de naștere.
Nu mai îmbătrânești. Ultimul tău portret
e definitiv. Cel al unui om obosit
dar fidel : buletin de identitate.

Imobilitatea ta e perfectă. Cu toate că plouă,
cu tot disconfortul acestui pământ. Dar ție ți-au plăcut
totdeauna lucrurile dure, să stai afară, să te lipsești. Iar acum,
că te vizitez, din mine se simte frigul, din tine calmul.

Cum ai cumpărat tu atâta calm ? Nu-l aveai înainte.
Cum de ai acceptat noaptea ? Erai omul zorilor.
Calul tău despica aerul, am păstrat un pinten
de la cizma ta, și un strigăt de pe buzele tale,
simt în mine trupul tău plin, simt cuțitul tău,
și graba ta, și mândria ta...înlănțuiți.

Însă nu dau de secretul tău.
Nu se află printre hârtiile
din cufăr. Nici în casele pe unde ai locuit.
În casa bătrânească albastră
văd înșirându-se camerele fără cheie în ușă, aud
pasul tău nocturn, tusea ta, și simt boii
și simt toată cireada pe care o mănai spre pădure
simt și alegerile (disprețul tău) simt și Camera municipală
și pașii pe scări, care urcă,
și soldații care apar, roșii,
și armele care probabil te vor ucide,
dar care nu îndrăznesc.
Văd, pe fluviu, o barcă,
și trei oameni în ea.
« Mi-e tare necaz că trebuie să întreb, dar oare Colonelul știe
să înoate ?
Fiindcă, ferească-ne Dumnezeu, barca asta se poate răsturna
și mai mult ca sigur că domnia sa n-o să-i mai vadă pe-ai
săi. »
Mâna ta scoate ceva din buzunar. Vocea ta o ia înaintea ta.
« Să mă ierte domnul Colonel, nu se mai poate nici glumi ? »

Te văd mai departe. Ai devenit mic.
Chipul tău nu mai poate fi recunoscut, dar știu că ești tu.
Apoi cețurile, amintirile, cuferele arhipline,
monarhia, sclavagia, tirania familială.
Tu ești fragil iar școala te-nghite.
Poate ea ar putea să facă din tine un farmacist mărunț, un
medic confuz.
La început : o duzină de palme.
Cine-a vorbit ?
Ai intrat pe ușă, ieși pe fereastră

ați văzut, domnule profesor ? – nu s-a mai pomenit,
dar tu câștigai o lume înreagă și de la ea deprindeai grama-
tica ta esențială,
mâna lumii te lua de mână și desena scrisul tău hotărât,
cartea lumii urma să-ți intre-n ochi și să-ți dăruiască ști-
ința ei
completă și clară,
dar eu tot nu descopăr secretul tău.

Poate greșim când ne iubim așa mult părinții.
Legaturile de sânge sunt ca un lanț,
mai bine să-l rupem. Ar trebui să-mi caut părinții în Asia,
unde pâinea are alt gust, și nu există bunuri de familie ce se
transmit.
De ce să rămân în acest oraș, și în acest nume ?
Pământuri, boli, datorii, nu respiri bine în podul casei.
Aș vrea să-mi fac o gaură, să sap un tunel, să părăsesc pă-
mântul meu,
să trec pe sub problemele lui, pe dedesubtul tarlalelor arate,
pe sub
veșnicul său birou de poștă,

și să-mi inaugurez strămoși cu totul noi într-un nou oraș.
Aș vrea să te părăsesc, să te neg, să fug de tine,
dar curios :
tu nu mai exiști, o simt,
nu-mi vorbești, iar eu conversez cu tine.
Și ne înțelegem atât de bine, în întuneric,
în pulbere, în somn.

Îți cer să-mi spui care este secretul tău.
Nu-mi răspunzi. Nu aveai un secret.
Oare nu-l aveai cu adevărat, mă înșelai ?
Dar atunci cea minunată dibăcie de a scoate dopul sticle-
lor fără
tirbușon,
de a desface nodurile, de a traversa râurile călare, de a asista,
fără să scoți o lacrimă, la moartea unui fiu,
de a împrăștia fantomele numai cu pasul tău hotărât,
sau cireada care dispărea iar apoi se-ntorcea, chiar dacă
ciuma
bântuia pe la celelalte exploatări agricole,
faptul că-ți impuneai fără drept de apel voința asupra celor-
lalți frați,
unchi, veri, prieteni, angajați la fermă, funcționari publici,
călugărițe, preoți, medici, cerșetori, nebuni inofensivi,
nebuni agitați, animale, lucruri :
deci toate acestea nu erau un secret ?

Iar tu care îmi povestești atâtea lucruri
despre toate acestea nu spui nimic.

Iartă această lungă pălăvrăgeală.
Erau atât de rare cuvintele, pe vremuri !
E clar că tu intimidai.

Poate-ți păstrai iubirea
încercuită cu trei garduri de spini.

Nu trebuie să ți-o mai păzești.
În întunecimea unde-ți serbezi zilele de naștere,
în întuneric,
e permis să surâzi.

Los cinco libros del effocado e invencible cauallero
El blanco de roca salada: Cauallero dela Ba-
rrrotera. El qual por su alfa caualleria alcãço a ser pri-
cipe e cclar del imperio de grecia.

Mult mai bine cunoscut sub numele de **Arcipreste de Talavera**, („Protopopul de Talavera”), Alfonso Martínez s-a născut la Toledo, pe cât se pare în anul 1398. A îndeplinit diferite funcții în ierarhia ecleziastică, ajungând capelan al regelui Juan al II-lea, dar, urmând criteriile mediatice doar de ea știute, istoria a preferat să și-l însușească în calitate de protopop. Cărturar însetat de lectură, nu a pregetat să își exercite în scris roadele cunoștințelor adunate din bucoavne, producând două hagiografii („Viața” sfântului concita-din Ildefons și aceea a nu mai puțin sfântului, dar cu mult mai etimologicul sevilian Isidor), precum și o operă istoriografică purtând un titlu rezonant de clarvăzătoare semeție:

„Foișorul cronicilor” (*Atalaya de las crónicas*). Cartea care l-a făcut celebru peste veacuri a fost tipărită pentru prima oară în 1498, cu titlul (de corosiv-misogine rezonante bocacești) care a și consacrat-o – *Corbacho o Reprobación del amor mundano* („Gârbaciul sau respingerea iubirii lumești”) – titlu care nu îi aparține autorului, dar care e suficient de grăitor. Metodicul protopop își divide opul în patru secțiuni (respectiv: un „tratat” împotriva concupiscenței; un al doilea „tratat” cu acrișoare note invective la adresa viciilor specifice femeilor rele; o clasificare a capacităților dragăstoase ale bărbaților în funcție de temperament; o condamnare a superstițiilor astrologice), secțiuni alcătuite, la rândul-le, din

numeroase capitole. Menirea moralizantă a slujitorului clerical se sprijină, cum e și firesc, pe sublinierea unor aspecte comportamentale adesea exasperante, cum va avea prilejul să deslușească – în voioasă premieră – românul cetitor, dimpreună cu româncă cetitoare, în fragmentul selectat din cartea a I. O parte din dificultățile ridicate de textul spaniol medieval (ediția îngrijită de Michael Gerli, pentru editura Cátedra, colecția „Letras Hispánicas”, 1998) le-am surmontat prin confruntarea cu ediția în limba engleză, în traducerea semnată de Lesley Byrd Simpson (University of California Press, 1959).

Traducere și prezentare: Dragoș COJOCARU

Alfonso MARTÍNEZ DE TOLEDO

GÂRBACIUL

(Fragmente din Cartea I)

CAPITOLUL XII

Cum cel care iubește nu are altă grijă decât să iubească

Alt motiv pe care îl azvârle iubirea și care o defavo-rizează este, pe cât se știe, acela că nu există un om îndrăgostit care să fie harnic în vreun lucru care să nu aibă legătură cu iubirea lui; întrucât de alte afaceri ale sale ori ale altora îi pasă atât de mult dacă se pierd pe cât îi pasă dacă se câștigă. Îți spun mai departe: că nu îi place să audă și nu își pleacă urechea la nimic, în afară de atunci când i se vorbește despre iubita lui. Acolo își pune întreaga avuție și întreaga strădanie, inima și voința, iar să audă alte lucruri înseamnă pentru el moarte și necaz de nesuportat; iar dacă i se vorbește despre dragostea lui zile și nopți în șir, nu s-ar supăra chiar dacă n-ar dormi noaptea

întreagă. Iar dacă vreun prieten de-al său are nevoie de el sau îi vorbește o oră întreagă, nu va pricepe nici o vorbă, întrucât mintea nu-i e la ce se vorbește, din cauza gândirii alterate pe care o are gândindu-se la cea pe care o iubește. Și același lucru se petrece și în cazul femeii. Așadar, vezi cum iubirea strică inimile, schimbă voințele și niciodată nu se oprește și nu zăbovește în focul neconținut pe care îl aruncă asupra celui ce iubește și vrea să iubească.

CAPITOLUL XIII

Despre gândurile rele care îi vin celui care iubește

Mai există un motiv pentru care iubirea trebuie să fie detestată. Motivul acesta este: gândește-te, sau trebuie să știi, că fericitei castități și pudori Dumnezeu atotputernic

îi este început și cap – se cade să cunoaștem – mijloc și sfârșit. Însă al preacurviei și al nerușinatei iubiri necinstite căpetenie îi este și sfătuitor diformul Satan, dușmanul de moarte al mântuirii făpturii omenești. În consecință, după ce i-am văzut pe autorii virtuților și ai viciilor, se cade să ne adunăm pe lângă cel mai sigur, care este Iisus Hristos, fiul smeritei Fecioare Sfânta Maria, cu care dacă ne însoțim nu e îndoială mântuirea. Ar fi prea orb și plin de gânduri perverse cine s-ar opri să-i dea ascultare lui Dumnezeu pentru a-l sluji pe diavol. E foarte adevărat că dușmanul lui Dumnezeu, diavolul Satan, tare dulci lucruri promite celor ce le lipsesc dorințele spre a-și urma propria poftă și voință, sfătuind: „Fă-o. Căci Dumnezeu e milostiv și iartă; îndestulează-te; oricât de mult rău ai face, cîntă la sfârșit, și te vei mântui.” Multe gânduri aduce afurisitul în inima omului; însă inima duhovnicească, care nu mai e de pe această lume, nu o poate ispiti. Iar când, prin lingușirile și promisiunile lui mincinoase, l-a făcut pe cine vrea el să iubească, după aceea îi dă să bea sărmanului ca răsplată fiere amară, chinuri veșnice nenumărate. Asta întrucât de la începutul lumii a fost fals și mincinos. Și întrucât el suferă și e osândit la chinuri, ar vrea ca toată lumea să-i urmeze calea și să se căzneasce asemenea lui, care e un rău cu mare plăcere. Și astfel obișnuiește el să răsplătească pe cei ce-l slujesc și îi dau ascultare încât cine îl slujește mai mult, crede și îi dă ascultare, ca răsplată după această viață nefericită mai multe chinuri și cazne decât el are de suportat. Mai mult îți spun: că diavolul e asemenea tâlharului care iese la drumul mare în fața drumețului, care după ce drumețul îi dă din banii pe care îi are asupra lui pentru ca să nu-l omoare și să îl ferească de ceilalți tâlhari și răufăcători, după ce primește banii de la drumeț, îl poartă apoi pe cărări funeste pentru a-l da pe mâna celorlalți, de care el se temea, și astfel furându-l cu totul, cel care îl călăuzea ia parte din jaf împreună cu ceilalți, întrucât el a fost cel care l-a dat pe mâna lor. Oh, câtă morală și câte exemple ar putea fi extrase de aici, care astăzi sunt atât de prost întrebuințate! Însă fie-i de ajuns celui ce va citi aceasta subtila sa înțelegere, dacă i-a dăruit-o Dumnezeu, fără de care orice știință e nimic. Astfel, Diavolul îi iese în față celui ce umblă prin lumea asta, care e un călător, și zice: „Ce-ai să-mi dai? Eu o să-ți lungesc viața și o să-ți dau bogății, și făcând rău și răzbu-nându-ți ofensele aduse de cei care îți vor răul, te voi face să prosperi” etc. Nenorocitul îi dă sufletul său, cel mai bun lucru pe care îl are; se leapădă de Dumnezeu care l-a făcut și îl ia pe diavol drept stăpân. Diavolul îl poartă pe poteci necunoscute și îl face să aibă, prin niște feluri aparte, necunoscute și nemaigândite, ceea ce vrea, iar în cele din urmă îl duce în iad, în puterea dușmanilor de care se temea, iar ca răsplată el e primul care îl torturează. Domnul nostru nu face așa, căci dacă lucruri bune și dulci ne promite, în mare cantitate, dublate la infinit ni le plătește și ne răsplătește; întrucât el e calea, adevărul și viața; așadar el dă răsplată mai abundentă decât mincinosul înlocuitor de diavol. Iar întrucât trădătorul în acest păcat are mai multe ocazii de a-i îmbrobodi pe cei vii, strecoară iubire nelegiuită în inimi cu foc infernal care aprinde tot trupul, pentru ca bietul de om să vadă parcă cu ochii lui iadul și cumplitele sale chinuri de o parte, iar de cealaltă parte pe iubita lui, orbit de ochii duhovnicești ar vrea mai

întâi să-și facă dorința cu ea, iar apoi, eventual, să moară și să se căzneasce. Și cum se află câte unul, în viața sfinților Părinți, care l-a trimis diavolului scrisoare despre su-fletul său, scrisă de mâna sa, și l-a renegat pe Dumnezeu atotputernic, luându-l pe diavol drept stăpân pentru a o dobândi pe una pe care mult o iubea, și a avut-o în felul acesta; însă prin multele rugăciuni ale unui sfânt Părinte, în ciuda diavolului, scrisoarea s-a întors, plângând apoi toți diavolii nespuse de amar după sufletul acela pe care îl pierdeau. Și cred că asemenea nenorociți se găsesc și astăzi, care pentru a avea pe iubita lor, și ea pe iubitul ei, s-ar dărui diavolului; și prea bine vedem să există sumedenie, căci din castitate îl leapădă pe Dumnezeu și din preacurvie îl iau pe diavol drept stăpân și vor să piardă slava veșnică. Vezi, prietene, așadar, dacă drept e să-ți do-rești această iubire care promite daruri, iar apoi tu ești friptura, iar el cuțitul.

CAPITOLUL XIV

Despre cum din iubire se moare și se păgubește

Mai multe motive îți voi oferi pentru care de iubire trebuie să te ferești, anume că, din nelegiuita iubire a ibovnicilor, morți nenumărate, precum am spus mai înainte, decurg, războaie nesfârșite, și de multe ori pacea e încălcată din acest motiv. Și am văzut cetăți, castele și sate din această pricină distruse. Am văzut pe mulți bogați acoperiți de aur nimiciți cu atare ocazie. Mulți au suferit din acest păcat, și chiar au pierdut ceea ce înaintașii lor au câștigat prin virtuți, în așa fel încât e părerea multora, și e adevărată, cum e și experiența, care astfel o dovedește, că mai mulți oameni mor din scurta judecată a iubirii decât tăiați de sabie. Cu mult mai mulți din pricina unei femei mor, decât prin justiție sau prin apărarea lucrului public. Of, cât de mult trebuiește urâtă nelegiuita iubire care atâtea pagube produce!

CAPITOLUL XV

Cum iubirea rupe căsniciile

Cu mult mai multe rele încă mai pot fi observate în iubire: iubirea necinstită rupe căsniciile și, așa cum am spus mai sus, uneori dragostea nelegiuită provoacă separarea soțului de nevastă și a nevestei de soț. Iar cei pe care Dumnezeu prin legea și prin porunca sa i-a unit și pe care nimeni nu îi poate despărți, atunci când supraviețuiește dragostea destrăbălată, din cauza ei sunt uneori separați, cu toate că Sfântul Pavel a spus: „ceea ce Dumnezeu a unit să nu despartă omul”. Și altceva îți voi mai spune: mincinoasa dragoste nelegiuită face de multe ori ca soțul sau nevasta să se gândească cum să-și ia unul celuilalt viața aceasta prezentă, iar asta o vedem în fiecare zi prin experiența faptelor, cum se omoară unul pe altul cu otrăvuri sau prin justiție, când un anume caz o cere. Fiindcă în lumea aceasta nu trebuie bărbatul să mai iubească altceva în afară de buna lui soție, iar soția pe bunul ei soț; întrucât prin prima lege a căsătoriei sunt uniți într-unul singur iar judecați sunt a fi două persoane, dar un singur trup. Și pe toate celelalte femei să le lase. Dumnezeu a poruncit ca bărbatul să se unească cu femeia lui cum spune mai departe: „pentru ea își va lăsa bărbatul pe tatăl și pe mama sa și se va uni cu buna lui femeie, și astfel vor fi făcuți cei

doi un singur trup și o singură voință”. Mai mult: prea bine știi că, cu propria ta nevastă, dacă te porți cum se cuvine, nu poți săvârși fornicția. Iar poftele sporite de preacurvie în acest caz nu sunt considerate un păcat mortal, ci unul venial, intenția căsătoriei păzește-o și păstrează-o. Din care căsătorie ai fii legitimi, care sunt numiți rodul binecuvântării, moștenitori universali ai avutului tău; prin care, după ce tu vei pleca din această viață, numele și amintirea îți va rămâne pe pământ. Iar vinile tale, dacă ai săvârșit vreuna, ei pot, prin fapte meritorii pe care le faci pentru tine, acești fii ți le pot ridica; ceea ce nu faci cu atâta dragoste fiii auți din fornicție și din împreunare afurisită, avortați și pe drept cuvânt bastarzi numiți pe limba noastră, iar în limba vulgului urât vorbitor feciori de curvă. De unde provin trei rele: defăimarea celui care i-a zămislit, rușinea celei care i-a conceput și ocara celui zămislit. Și e o etichetă pe care nici măcar după moarte nu i se dezlipește. Și, în plus, un asemenea fecior e îndepărtat de la moștenirea paternă întru rușinea împreunării afurisite; și apoi e lipsit de toate cinstirile temporale, și nici chiar Biserica, niciodată, nu îngăduie să îi fie date beneficii dacă mai înainte nu e legitimat de către Papa, ori de către episcopul care, într-un atare caz, îi poate oferi permisiunea de a primi unul sau două beneficii, și nu pe acelea pe care el ar dori sau ar putea să le aibă. Iar Sfânta Scriptură spune că fiii născuți din adulter foarte urâți îi sunt lui Dumnezeu. Câtă vreme toate aceste lucruri decurg din iubirea cea nelegiuită, și niciun bine nu vedem provenind de la ea, care este nebunul care să nu se ferească din calea ei ca din calea

dușmanului infernal? Prin urmare, prietene, învață să-ți păstrezi pudoarea și să-ți învingi și să-ți biruești poftele neînfrânate ale cărnii nenorocite, iar trupul să ți-l păzești de pata aceasta a păcatului, pentru Domnul Dumnezeu nostru. Iar dacă cumva spui că nu poți suporta ori rezista chemărilor și îmboldirilor cărnii, eu îți voi da un sfat bun cu care le vei depăși, și fără să te silești prea tare vei putea fugi de delectările acestui păcat.

Mai întâi, dacă îți va veni în închipuire ispita acestui păcat, să nu adormi gândindu-te la el, fă-ți semnul crucii și rănește-ți pieptul, și pornește-te mai apoi și caută o a treia persoană cu care să stai de vorbă despre vreo treabă prin care să ieși din închipuire, și cheamă pe vreun vecin ori pe vreun prieten, sau pe vreun servitor din casa ta, și stai de vorbă cu dânsul, chiar dacă nu ai chef, și ieși de

îndată din casă, ca cineva care zice: „oameni buni, ajutor, mă omoară sau mă fură”. Iar după ce ieși în felul acesta, vorbește cu cineva de prin vecini, ca să-ți schimbi dispoziția și intenția. În același fel, fugi de locurile necinstite, de orele și de persoanele despre care știi sau poți afla că pot fi cauza care să te determine să păcătuiești. Iar dacă te vei afla într-un loc unde se află femei, ori dacă vei fi ispitit de ele, schimbă-ți locul și caută-ți o altă tovarășie. Păstrează amintirea în inima ta și spune odată cu profetul David: „*Averte oculos meos ne videant vanitatem.*” Iar dacă cumva te va năpădi cu năvălnicie focul acela blestemat al preacurviei, caută cel puțin, dacă cu voința ta nu îi poți rezista ori dacă consimți la el prin voința ta, cel puțin caută ca fapta să nu fie urmată de efecte, căci asta ar fi deja tare rău, întrucât mare și gravă e vina de a consimți prin voința ta la acest păcat; însă după ce s-a trecut în faptă, e foarte grav, întrucât ucide sufletul și împovărează trupul, făcându-l să fie mai greu decât plumbul. Pentru care îți spun că dacă, vreodată, vei voi să respecti această regulă și să vrei să rezisti în încheștarea cu preacurvia, atunci când aceasta se ivește, într-un timp foarte scurt vei ajunge să o stăpânești prin toată voința ta și nu îi vei lua defel în seamă stărnirile. Însă dacă, stând în pat, vei simți cum îți vine o asemenea încălzire, sări îndată din el și nu adormi cu acele gânduri, ci de îndată ieși afară și, răcorindu-ți trupul, de îndată, începe să te rogi și să spui cel puțin: *Ego, peccator, confiteor Deo*; și rănește-ți pieptul, și astfel voința afurisită o vei învinge. Îți mai dau un sfat, și ține-l pentru numele lui Dumnezeu, și vei avea multă alinare și

mângâiere. Fugi și ferește-te de șapte lucruri principale, cel puțin: mai întâi, ferește-te să mănânci și să bei îmbelșugat din mâncăruri mari și costisitoare. În al doilea rând, ferește-te de vinul curat și băut fără măsură; căci acesta te stârnește în arderea preacurviei, după cum spune dreptul canonic; că vinul îl lipsește pe om de buna sa

înțelegere și aduce pricină de fărădelegi și de păcate. Iar în altă parte spune Apostolul: „Să nu vreți să vă îmbătați cu vin, în care domnește preacurvia”, după cum despre Lot și despre alții ai auzit, și după cum vezi în fiecare zi din experiență, care e mama sfătuitoare și învățătoarea faptelor. În al treilea rând, să nu dormi într-un pat foarte moale, printre cearșafuri și așternuturi fine. Al patrulea, cămăși de noapte fine să nu prea folosești pe trupul tău. Al cincilea, să nu te ații prea mult într-un loc unde sunt femei, chiar de-ar fi rude sau surori de-ale tale, pentru

ca privindu-le să nu-ți amintească pe altele pe care le iubești sau le dorești uitându-te la ele, sau să nu ai prilej să păcătuiești cu slujnicele; căci uneori se întâmplă asta, după cum povestește epistola papală *Inhibendum* despre clericii care locuiau împreună cu femeile, în cartea a treia din *Epistole papale*. Al șaselea, cum am spus mai sus, ferește-te să pleci urechea la vorbele urâte de preacurvie, stărnitoare ale tuturor relelor, ferindu-te și de orice lenevire. Al șaptelea și cel din urmă: întotdeauna fă ceva pentru a-ți îndepărta din minte deșartele închipuiri, precum spun sfinții Părinți în viețile și discursurile lor: întotdeauna diavolul să te găsească ocupat, pentru ca ispita lui să nu-și afle loc în tine. Acesta este unul dintre leacurile folositoare în privința păcatului despre care am vorbit mai sus. Și să mai știi, prietene, că preacurvia e de așa natură, încât dacă omul vrea să o urmeze și mai departe, va fi învins de ea și deveni robul ei. Însă dacă o va ocoli și se va feri de ea, de îndată o va surghiuni de lângă dânsul și se va despărți de ea ca de un lucru pierdut și lipsit de însemnătate. Și îți spun, prietene, că dacă vei trece în faptă cele ce ți-am spus, e cu neputință ca vreodată josnica preacurvie să ajungă să te păteze și să te murdărească, căci nu poate mai mult preacurvia decât poate evreul sau arabul: ține-i piept de la primele ei mișcări și fă-i față, iar apoi va da bir cu fugiții, și nu va mai avea putere decât să tremure, iar unde dau cu ochii de un bărbat, fug. Și întrucât oricărui om înțelept îi este limpede mai mult sau mai puțin cine este femeia, și cum din pricina lor a venit pe lumea distrugerea, care durează și astăzi, nu e cinstit să mai vorbim de ele. Să nu se spună că nu a fost femeie cine a compus acest compendiu, dacă nu vor înceta vorbele rele, din motiv de cinste; însă viciile criminalelor e bine să le respingem, pentru ca auzind asta să se abțină de la a face rău, ceea ce într-o mai mică măsură se întâmplă cu bărbații perversi, cum am spus mai sus – căci intenția alcătuitorului acestei cărți nu e alta decât aceea de a avertiza să nu se dorească o iubire necinstită. Ceea ce, dacă puterea dumnezeiască va îngădui, precum am spus mai sus, vom izbuti, nu e mai mare și nici mai plăcută slujire ce i-am putea-o aduce lui Dumnezeu. Iar dacă acest păcat al bărbatului sau al femeii nu va fi ocolit, nu există nimic în care bărbatul sau femeia să se poată numi desăvârșiți; iar dacă de el vor scăpa ori se vor lepăda, nu există nimic care să le mai acopere și să le ascundă viciile și cusururile, căci dacă omul e liber de iubirea nebună, și perseverează cu cinste, nu există rău și nici faimă perversă care despre el să fie spusă și care să fie crezută. Atât de mare e virtutea cumpătării, care e o mantie ce poate acoperi multe păcate; dimpotrivă, dacă cineva va vorbi de rău și va defăima pe omul cumpătat, el nu se cade nici să răspundă, căci toată lumea, pe dată, va răspunde în locul lui. Așadar tare înțelept este și va fi cel ce va dobândi o asemenea virtute, care să-l apere, chiar de va fi un păcătos, și să-l sprijine împotriva diavolului și a vicleșugurilor sale ponegritoare. Și în plus, dacă e liber de acest viciu, asta îl face să fie curat, pur asemenea soarelui strălucitor. Și ține seama că cel care va fi cumpătat și pudic e nevoie să fie generos și darnic, căci fără de generozitate și de dărnicie toate virtuțile celui mort sunt considerate. Iar când cineva zgârcit, cerșetor, sărac și strâns la punga – nu-ți mai spun mai mult despre cele vremelnice cât despre cele duhovnicești

– toate laudele pe care despre el le-ar putea rosti poporul sunt trecute sub tăcere și nimeni nu cutează a le pomeni. Precum spune apostolul Sfântul Pavel, așa cum „credința fără de fapte e moartă”, tot la fel virtutea fără de generozitate și de dărnicie nu e considerată a fi virtute. Așadar, întrucât dragostea e viciu și nu virtute, e înțelept să te ferești din calea lui.

CAPITOLUL XVI

Cum își pierde puterea cel ce se dedă preacurviei

Un alt motiv vine ca argument împotriva iubirii și a iubitorilor săi, anume acela că prin fapta josnică a preacurviei trupurile omenesti sunt în mare parte vlăguite și, acolo unde bărbații ajung să se folosească de arme și de alte forțe, ei vor fi prea puțin puternici. Astfel, bărbații sunt vlăguți din patru motive: în primul rând, întrucât autorii de tratate de medicină scriu că preacurvia e cauza eficientă și formală a vlăguirii trupului omenesc; în al doilea rând, întrucât cel ce se dedă acestei delectări, într-o mare măsură își pierde pofta de mâncare și sporește prin ardoare și prin uscăciune de foc în băut, fiindcă orice mișcare violentă produce căldură, iar orice căldură produce uscăciune, iar orice uscăciune și încingere produce distrugere. Iar acolo unde asemenea uscăciune se produce, e rost să apelăm la un leac contrar pentru a o lecu; iar contrariile prin contrarii se lecuiesc, precum spune Aristotel. Se cuvine, așadar, să bei și să te umezești pentru a stinge acel foc, bând lucruri reci de multe ori. Însă există lucruri care, cu toate că aparent sunt reci, de fapt sunt foarte fierbinți, așa cum este vinul, care, oricât de rece l-ai bea, dacă e neîndoit cu apă și îl bei de multe ori, aidoma unui lucru fierbinte în sine, arde ficații și alterează persoana, și atât de tare o încălzește încât abia de va resimți frigul. De aceea se spune: „Usturoiul și vinul sunt leacul moșicilor”. Și cum prea puțină mâncare roade stomacul atunci când se bea mult, nu poate digera lesne, și de aici urmează cu necesitate că forța expulsivă stomacului – care arterelor, venelor și membrelor trupului trebuie să le administreze, să le răspândească și să le trimită influențele în mare cantitate – slăbește și dispare; și nedându-i stomacul trupului nutrimentele pe care trebuie să i le dea, prin urmare toate puterile acestuia sunt slăbite și micșorate, în așa fel încât trupul își pierde forțele, căci cele necesare îi lipsesc. În al treilea rând, iubirea și preacurvia îl lipsesc pe om de somn; căci nu poate dormi ca înainte vreme, și lipsit de somn toată noaptea stă supărat și nu se mai odihnește, și ne mai odihnindu-se e lipsit de tihnă. Așadar, întrucât prin fire lipsirea de somn produce indigestie, iar indigestia, cum am spus mai sus, provoacă lipsirea de forțele trupului, de aici se trag și ies toate relele, și chiar autoritatea fizicii o dovedește, unde spune un autor pe nume Johannitius că somnul și odihna sunt tihna ființelor vii, și o virtute naturală dată întru conservarea lor cu sporire. De aceea vom spune, prin urmare, că lipsirea de somn e muncirea și trudirea ființelor vii, prin diminuarea cursului natural. Iar dacă diminuarea de acolo provine, adevărat e că trupul și forța nu pot sta bine în ființa sa, și nici nu se pot păstra. În al patrulea rând, iubirea și preacurvia aduc numeroase boli și scurtează viața oamenilor și îi fac să îmbătrânească înainte de vreme și să încărunească, și să le tremure membrele și, cum am

spus mai sus, să le altereze cele cinci simțuri, iar pe unele dintre ele să și le piardă, cu totul sau în parte; și, din pricina multelor gânduri, uneori să înnebunească, sau uneori să-i lipsească de judecată și de rațiunea naturală pe bărbat și pe femeie, până într-acolo încât nu se recunosc pe ei înșiși, câteodată, cine sunt, unde se află, ce li s-a întâmplat sau cum trăiesc. Iar câtă vreme iubirea nelegiuită îi provoacă trupului asemenea lucruri, înțelept ar fi să te lepezi de el și să nu-l prețuiești, căci uneori să nu prețuiești lucrurile aduce mare pagubă și zăpăceală, iar când de la dușmanul tău sugi, în mâna lui vei pieri. Așadar, pentru Domnul Dumnezeu nostru, astfel să ne folosim de dragostea adevărată, căci pentru totdeauna vom trăi numai iubindu-l pe Dumnezeu.

CAPITOLUL XVII

Cum învățații își pierd știința din pricina iubirii

Îți mai ofer un motiv pentru care nu te sfătuiesc să iubesti, anume că își pierde uzul întregii sale înțelepciuni învățatul sau cunoscătorul care se va deda iubirii necinstite; întrucât oricât ar fi omul de înțelept și de învățat, dacă se așterne în acest act de iubire și de preacurvie, nu mai știe de aici înainte să-și țină în el nici o cumpătate, și nici faptele de preacurvie să și le strunească; dimpotrivă, îți spun că aceia care au mai multă știință de carte, după ce sunt amestecați în aceste practici, mai puțin înțelepți sunt și mai puțin știu să se desprindă de ele decât oamenii simpli și neștiutori, precum am spus mai sus. Cine n-a auzit spunându-se despre un atât de mare bărbat pe lume, fără de pereche la înțelepciune, cum a fost Solomon, care a săvârșit o atât de mare idolatrie precum a săvârșit din dragostea pentru iubita lui? Iar apoi despre Aristotel, unul dintre învățații lumii și cunoscători, despre care se susține că și-a pus dârlogii în gură și șaua pe trup, înhămat ca un măgar, iar ea, iubita lui, l-a călărind de deasupra, dându-i cu niște curele peste șolduri? Cine nu trebuie să se lepede de iubire, știind că o asemenea iubire nebună a făcut dintr-un atât de mare rege și stăpân un idolatru și un slujitor, iar dintr-un atât de mare învățat, mai presus de oricare alt învățat de vreodată, a făcut din el o bestie pusă în hățuri umblând în patru labe o simplă femeie? Să ia aminte doar la aceste lucruri cei care iubesc, și de ajuns ar trebui să fie pentru cei ce se pricep la iubire. Cine nu l-a văzut pe Vergilius, un bărbat de o asemenea deșteptăciune și știință, cum nu s-a mai știut în artele magiei și nici în știință, și nici nu s-a mai văzut și nu s-a mai aflat, după cum despre faptele sale vei putea citi, asculta și vedea, cum a stat la Roma cocoțat într-un tur, la o fereastră, ca să-l vadă întreg poporul roman, numai ca să spună sfidător că știința lui era atât de mare încât nici o femeie de pe lume nu îl putea înșela? Iar cea care l-a înșelat s-a fâlțit, împotriva falei lui deșarte, cum îl va înșela, și așa cum s-a fâlțit l-a și înșelat de fapt; căci nu există viclenie pe lume, săvârșită sau încă nesăvârșită, care unei femei viclene să-i fie anevoie să o execute și să o pună în faptă. Însă vreau să iau partea bărbaților, căci această înșelăciune nu e din știință: căci dacă bărbatul ar vrea să se păzească, nu l-ar înșela femeia – cu toate că Sfântul Augustin pune la îndoială acest lucru – ci bărbatul se încrede în femeie, și încrezându-se în ea vrea totodată să îi facă uneori pe plac, și se lasă înșelat și învins de ea pentru a o mulțumi. Iar asta înseamnă

mai curând să greșești din voință nelegiuită decât să fii înșelat din lipsă de știință. Aceste exemple le vor fi pe plac femeilor, și se vor slăvi singure de rău, întrucât femeile din trecut i-au înșelat pe bărbații cei mai înțelepți. Dar să nu mai vorbim de înșelăciunile pe care ele le-au primit, le primesc și le vor primi în fiecare zi din pricina iubirii ne-bune. Căci mai sus pomenitul Vergilius fără de penitență nu a lăsat-o, ci cu vârful și îndesat i-a plătit iubitei sale, căci a făcut să se stingă într-un ceas, prin arta magiei, tot focul din Roma, și toată lumea a venit să aprindă focul la ea; fiindcă focul pe care unul îl aprindea nu îl putea folosi un altul, în așa fel încât toți au venit să-și aprindă focul la ea, în locul ei rușinos, și fiecare pentru sine, ca răzbunare pentru necinstea pe care i-o făcuse unui om atât de înțelept. Mai trebuie să știi, cum cred că știi prea bine, cum regele David, înțelept al înțelepților și profet al lui Dumnezeu mai presus de toți profetitorii, a avut multe femei, și fiitoare de asemenea, și – încă nesăturându-și pofta cea dornică cu câte avea sub porunca lui, așa de frumoase cum numai un rege cu putere putea avea – cu rea intenție și cu desfrânată voință a iubit-o în chip necinstit pe Batșeba, singura femeie de care Urie, un cavaler de-al său, era îndrăgostit. Întrucât într-o grădină o vedea în fiecare zi pieptănându-se și dichisindu-se sub ochii săi, iar ea, cum simțea că regele venea în fiecare zi să o privească de acolo, cu toate că ea se prefăcea cum că nu își dădea seama și nu știa că regele o privea ori că venea să o privească, fiind dorită și râvnită de rege, venea acolo în fiecare zi să se dichisească și să se pieptene arătându-și părul și sânii, lăsând să se înțeleagă că ea nu știa nimic, așa cum multe altele în orice zi obișnuiesc să facă. În așa fel încât regele, nemulțumindu-se cu cele multe pe care le avea, o voia și a vrut-o pe singura femeie pe care Urie o avea drept stăpână și o iubea, și cu ea a săvârșit din dorința trupească adulterul, astfel numit în dreptul canonic; ceea ce n-ar fi săvârșit dacă ea, atunci când și-a dat seama și a văzut dorința și începutul dragostei regelui, ar fi binevoit nu mai vină să se pieptene și să se dichisească acolo unde venea. De unde s-a tras și dezonoarea ei, și moartea soțului și a atâtor altora, care mai apoi au murit pentru păcatul pe care David l-a săvârșit; drept pentru care a vrut Domnul nostru așa să fie ca fiul său Absalom să se ridice împotriva lui și să-l alunge din Ierusalim și cu fiitoarele lui, în văzul lumii, să săvârșască fornicăție. Așadar, vezi tu cât rău a pricinuit nevasta lui Urie, nerămânând nici David nevinovat de acest păcat. Dacă vei citi povestea în continuare vei vedea, așadar, cât rău face o femeie vicleană, iar această practică nu și-au pierdut-o nici în ziua de azi. Și astfel, după ce regele a săvârșit pomenitul păcat cu nevasta lui Urie – care a rămas grea cu un copil care la puțină vreme a pierit, aducându-i lui David multă durere – David, nemulțumindu-se cu toate acestea, a pus să fie ucis soțul ei, trimițându-l cu scrisoare la căpetenia războaielor și băta-liilor sale, Ioab, poruncindu-i acestuia să-l trimită în primele rânduri, unde printre primii să-și sfârșască zilele. Orișicât ar fi fost Urie de bărbat din cap până în picioare și de viteaz, regele David știa prea bine că, în locul acela, prin fapte de vitejie nu puteai rămâne în viață. Și în plus, trebuie să înțelegi că regele nu ar fi pus să fie omorât, căci atâta rău pe de altă parte săvârșise împotriva lui luându-i femeia și înstrăinându-i-o; însă regele avu bănuiala că,

aflând Urie de această viclenie, avea să-și omoare nevasta cu cruzime iar David avea să rămână frustrat, și văduvit de iubirea lui; sau că, mișcat poate de deznădejde, față de regele și de stăpânul său putea să greșească. Căci celui ce credința o încalcă, credința nu trebuie să-i păstrezi; cu atât mai mult în acest caz, când stăpânul săvârșește o necredință față de vasalul său la fel de mare pe cât ar săvârși slujitorul în cazul în care și-ar omori stăpânul. Iar toate acestea din iubirea nebună și nelegiuită se trag.

Mai apoi îți voi spune că eu am cunoscut, în zilele mele, nenumărați bărbați, dar și femei știu, care au văzut un bărbat foarte însemnat, din casa regală – aproape al doilea om puternic după rege în Aragon, și mai cu seamă în Sicilia – pe numele său Mosén Bernard de Cabrera, care fiind întemnițat de către Rege și Regină întrucât săvârșea în Sicilia multe rele și pagube stăpânului nostru regele, întrucât ținea pentru sine multe castele și fortărețe și nu se supunea voinței regelui, a fost prins; iar pentru a-l necinsti și al înjosi, au plănuțit cu o femeie pe care dânsul o iubea să-l sfātuiască să se ducă și să se urce pe o fereastră a unui turn unde era el închis, pentru a merge să se culce cu ea, iar apoi să fugă de la casa ei; asta la cererea regelui, iar ea s-a învoit să o facă. Iar el, dând crezare femeii, gândind că nu îl va înșela, a luat o frânghie pe care ea i-a trimis-o. Iar cel care îl străjuia l-a lăsat să facă totul și să pilească gratiile de la fereastră și s-o deschidă; iar la ceasul adormirii a ieșit pe fereastră și a început să coboare pe turn în jos. Iar la jumătatea turnului era o plasă groasă, deschisă. Iar când a ajuns în plasă, cei care stăteau sus, la fereastră, au strâns-o și i-au tăiat funiile, și așa a rămas atârnat până a doua zi după-amiaza, când a fost luat de acolo, pe nemâncate și pe nebăute. Iar tot poporul din oraș și din afara lui, prietenii și dușmanii, au venit să-l vadă acolo, cum stătea spânzurat pe lângă zid, cum a pățit și Vergilius. Vezi, așadar, cum iubirea mincinoasă și nestăpânită îi face să cadă pe oamenii cei mai înțelepți. Să cugete, prin urmare, fiecare în sinea lui, cum trebuie să procedeze, după zicala care spune: „Nu aștepta să dai singur cu capul de prag”.

CAPITOLUL XVIII

Cum iubirea femeii e tare înșelătoare

Pe iubitori voiesc a-i răzbi și într-un alt chip, anume că să iubească fiind iubiți – ceea ce ei urmăresc cu stăruință – nu vor putea obține niciodată de la o femeie; întrucât nu a existat nici un bărbat care să iubească cu asupra de măsură o femeie sau o iubită, iar femeii cu pricina să-i fie drag de el. E o regulă aparte, în care se află o mare taină a celor care au trăit-o pe pielea lor, însă pentru a nu îndemna la fapte rele, până zăbovește în acest loc; întrucât experiența ne arată cum multe femei nu iubesc pe nimeni mai mult sau tot atât cât îi iubesc pe cei care le rănesc și le chinuiesc. Și, pe lângă asta, gândul femeii e că iubind se va îmbogăți; că cel care o va iubi trebuie să-i dea fără nici o măsură. și sunt două părți ale iubirii: aceasta pe care am spus-o e una; cealaltă e dragostea trupească cu îndeplinirea dorinței. Iar în acest al doilea mod, nici femeia cu bărbatul, nici bărbatul cu femeia nu ține seama de câte daruri face, numai să-și îndeplinească dorința; în consecință, vei vedea femei frumoase

încurcându-se cu bărbați josnici, urâți și nenorociți, și uneori chiar săraci, atât șchiopi cât și ciungi, chiori și gheboși, și nu îi uită oricât de negri, de murdari și de răi ar fi, încât când îi vezi și se apleacă, și pun punct aici. Însă ele pe bărbații de nimic îi iubesc pentru una din două: una, că frigul și iubirea nu ține seama unde pătrunde, și sunt într-aceasta ca o lupoaică făcuți, atât bărbatul cât și femeia, care cu primul care îi iese în cale se înamorează și și-l ia în cârcă. Mai există și un alt mod de a păcătui, ori de a găsi prilejul de a vorbi sau de a sporovăi cu ele: acela că, fie prin vecinătate, fie acolo unde locuiesc ele obișnuiesc să intre bărbați cu mintea scurtă și de nimic de care – cum nimeni nu îi bagă în seamă – rudele și prietenii, care trebuie să-și păzească femeile, nu se feresc: în prezența acestora ei nu bănuiesc o faptă atât de cumplită, iar aceștia produc multe pagube și mult rău. Așa pățesc nebunii fără nici un pic de minte în cap și caraghioșii nepricepuți în ale sexului, care nu se păzesc de aceștia. Și de la ei apar de multe ori, diminețile, copiii azvârliți pe treptele bisericilor. Mai există un motiv al femeilor de a-i iubi pe aceștia: acela că nu vor fi defăimate sau arătate cu degetul; întrucât ei, atunci când le posedă, tac mîlc, fie din iubire, fie din frică. Din iubire, ca să nu le piardă și să le aibă oricând vor vrea: iar de la aceștia ele nu iau nimic, și mai degrabă le dau ele lor, fie ca să tacă, fie ca să nu îi piardă de sub porunca lor. Celălalt motiv pentru care aceștia tac este frica pe care o au că, dacă ru-bedeniile ori prietenii lor ar baga de seamă, ei ar plăti cu viața, și de aceea ei tac și ele îi iubesc, precum s-a spus. Ceea ce nu ar face alții cu stare ori de o mai bună condiție, căroră le e totuna dacă vorbesc ori dacă tac, și mai degrabă se laudă prin piețe și pe la colțuri de stradă: „Tu ai făcut asta, eu am făcut aia; tu iubești trei, eu iubesc patru; tu iubești regine, eu împărătese; tu domnițe de companie, eu fice de nobili; tu pe fata lui Pedro, eu la nevasta lui Rodrigo; tu pe Maria, eu pe Leonor; tu te duci noaptea, iar eu ziua; tu intri pe ușă, iar eu intru pe fereastră; codoașa ta e cutare, iar codoșul meu e Rodrigo; tu intri la ora douăsprezece, iar eu la unu; ție ți-a dat cămașa asta, mie mi-a dat cămășoia asta; tu ai dormit cu ea singură, iar eu cu ea și încă două slujnice; ție ți-a dat apă cu petale de trandafir, iar mie apă cu petale de portocal; a ta e foarte brună, iar a mea e foarte albă; a ta e micuță, a mea e trupeșă; a ta nu-i frumoasă, a mea e țănoșă și arătoasă. Atunci, hai cu mine la a mea, iar eu voi merge cu tine la a ta, căci pentru a iubi cum se cuvine e nevoie de doi prieteni în tovărășie: dacă se va îndârji unul pe cealaltă, atunci celălalt să facă pace, iar dacă el sau ea se va arăta îndârjit ori îndârjită – cum se întâmplă cu gesturile de dispreț ale iubirii – atunci cel de-al treilea să dreagă și să îndrepte”. Și cu asemenea vorbe și defăimări ca acestea, și uitându-se la ele fără nici o rușine pe la cununii, prin piețe, la întreceri și turnire, la luptele de tauri și în biserici, întrucât nu se tem de rudele, de prietenii sau de soții lor, și sunt mai netemători în a săvârși cu ele fapte necinstite fără frica de Dumnezeu ori de justiție și fără a se rușina de lume decât sunt ceilalți sărmani. De aceea, uneori, ele îi urăsc și îi pizmuiesc, oricât de țănoși ar fi, și iubesc mai curând vrabia din mână decât vulturul în zbor, și mai curând măgarul care să le

poarte decât armăsarul care să le răstoarne. Așadar, precum am mai spus mai sus, motivul iubirii femeii este să obțină și să aibă tot ceea ce pot obține prin natură, căci cele mai multe dintre ele sunt zgârcite, iar când obține ceva, se țin cu dinții. Sunt amatoare de bogății vremelnice la gradul superlativ, iar pentru a avea bani și pentru a-i obține, în feluri foarte rafinate își muncesc duhul și trupurile; la asta sunt foarte cu luare aminte și cu băgare de seamă. Și niciodată n-am văzut eu vreo femeie care să refuze ceea ce i se dădea de bunăvoie, chiar dacă cu mare insistență nu ar fi cerut ceea ce i se promisese. Iar dacă nu ar fi rușinea, înțeleaptă, chinuită sau meticuloasă, care uneori, împotriva voinței lor, le silește să lase ceea ce ar fi vrut de bunăvoie să ceară și să solicite; însă inima nu doarme, și nici dorința nu zăbovește, cu toate că mâna silită respinge. Iar dacă cumva cere, iar ceea ce a cerut nu îi este dat, să nu se lase de iubit pe acela care nu i-a dat ceea ce și-a dorit și i-a cerut. Apoi, dacă tot ceea ce ai și întreaga ta avere i-o vei da, dacă te vede cum scazi în bogăție sau în condiție, ori dacă ajungi printr-o slăbiciune sau printr-o boală a trupului să nu te mai poți hârjoni cu ea cum obișnuiai, vai de tine! Află că îți va opune de îndată o tăcere perpetuă și amenințarea cu rușele ei, ori îți va spune că nu mai are loc să-ți faci pe plac ca înainte vreme, ori că cei din casă au băgat de seamă și au pus strajă și nu mai doarme singură, precum obișnuia; nu îți mai poate vorbi nici la ușă nici la fereastră, nu mai poate ieși din casă; nu mai e nimic cum a fost, câtă vreme nu te mai hârjonești cu ea și nici nu îi mai dai ca înainte. Câte viclene nu se folosesc de această practică fără nici o teamă! Toate plăcerile pe care le aveai îndeobște, toate îți sunt interzise; [...] Și să nu te gândești că pe lume vei găsi o muieră atât de statornică și de credincioasă încât, dacă e ușuratică, și dacă un altul ar veni cu daruri și cu giuvaere mai multe, nu te va da deoparte, căci într-atâta de mare e pofta lor de a avea și de a-și dori bogății, încât cea care e vicleană va încălca orice cumpătare și castitate pentru a obține bunuri, giuvaere, podoa-be și bogății. Și îți mai spun: dacă ai, și te duci la femeia vicleană cu palma desfăcută, foarte greu e să te întorci, deși cu mâna goală, ori cu scopul atins, ori cu bună speranță cel puțin. Dar dacă unei femei îi vei cere cât de un ac cu gămălie, te-ai ales cu beleaua: nu ai s-o mai vezi cu zâmbetul pe față vreme de zece sau douăzeci de zile. Și oricât de însemnat ai fi, dacă te duci la ea cu mâna goală, nu vei putea obține niciodată hatârul pe care i-l ceri; dimpotrivă, ridicând glasul, îți va spune: „Prietene, ce vrei? Ieși de aici într-un ceas bun sau într-un ceas rău”; și se va prefăce că nu te cunoaște și că nici nu te-a văzut vreodată. Și adevărat îți spun, că din această vicleană și nemăsurată zgârcenie, femeile viclene sunt toate niște tâlhăroaice, mai mult sau mai puțin; au mâinile parcă unse cu miere, încât totul li se lipește. Și îți spun că darurile, argintul sau giuvaerele și aurul și alte lucruri de preț le fac pe care mai de sus să se coboare, căci dăruitul sfărâmă pietrele: cum are să îi reziste, dar, carnea cea slabă? Prin urmare, îți spun că, dintr-o mie de femei, pe nici una nu o vei afla bogată, și nici nu ar putea să fie, într-atâta e focul și ardoarea de a avea bogății, onoruri, stare și fast; nu le-ar sătura nici o stăpânire și nici o poruncă

de pe lume: aceasta e dorința lor. Asta întrucât nu există rob care, dacă ar fi stăpân, să recunoască; și nici nu există vasal care, devenit stăpân, să nu fie crud. Aici vei cunoaște tu care oameni se trag dintr-o rădăcină bună sau rea, căci cel ce provine dintr-o stirpe de soi, abia de va da pe față de unde se trage, cu toate că, după anumite semne, îți poți da seama; însă mojiul, dintr-o sămânță și de o condiție proastă, dacă norocul îi aduce avere, stare, onoare și manieră, îndată nu se mai recunoaște de unde se trage, și mult se străduiește să se înfățișeze drept un altul care nu este, așa cum unii obișnuiesc să facă. Însă e adevărat că odrasla caprei la un moment dat trebuie să behăie, iar măgarul odrasla de măgar trebuie să ragă, întrucât așa îi vine de la natură. De pildă: ia doi feciori, unul de țăran și altul de cavaler; să fie crescuți pe un munte sub porunca și disciplina unui soț cu soție. Vei vedea cum feciorul țăranului se va simți mai bine printre lucrurile de la sat, cum sunt aratul, săpatul și căratul de lemne cu animalele, iar feciorul cavalerului nu va avea altă grijă decât aceea de a alerga călare, de a aduce arme, de a lovi cu pumnalul și de a umbla împodobit. Asta e de la natură. Așa vei vedea în fiecare zi, în orice loc ai vieții: că cel bun și de rasă bună însă se cunoaște de unde vine, iar nenorocitul de rasă și de stirpe joasă, oricât de mare ar fi și oricât de multe ar avea, nu va arăta niciodată decât mojicia din care se trage; și chiar dacă s-ar acoperi cu straie de aur ori dacă s-ar împodobi ca un împărat, ceea ce poartă nu îi va sta decât ca un lucru împrumutat, asemenea unui măgar într-o întrecere sau turnir cavaleresc. Așadar, când aceștia sau acestea au putere, nu se slujesc de ea cum trebuie, ca în exemplul: „S-a văzut dulăul în izmene de dantelă și nu și-a mai cunoscut tovarășul”. Și cât ar fi femeile de supuse bărbaților, în clipa când obțin putere și conducere, vai de cel ce le este supus și căruia îi vor porunci, căci ele nu au nici o reținere în a porunci ori în a interzice, ci orice chibzuință o lasă deoparte și lasă loc dorinței pe care în orice ceas o vei afla din porunca lor. Două lucruri sunt demne de notat: niciodată nu s-a văzut femeie sătulă de avuții, cum nu s-a văzut bețiv sătul de vin, care cu cât mai mult bea, cu atât îi este mai sete. Așadar, femeia care e vicleană și cu viclenie se poartă, nu se dovedește a fi numai zgârcită, ci și invidioasă, clevetitoare, tâlhăroaică, lacomă, nestatornică în ceea ce spune, cuțit cu două tășuri, neascultătoare, potrivnică a ceea ce se poruncește ori se interzice, trufașă, vanitoasă, mincinoasă, iubitoare de vin cea care o dată îl gustă, trănănitore, dezvăluitoare de taine, săvârșitoare de preacurvie, rădăcină a tuturor relelor și strâns legată de orice faptă rea, și nepăstrându-i iubire statornică bărbatului. Asta se întâmplă cu cea vicleană sau cu cele viclene; căci s-a spus că cele cumsecade nu au pereche și nici nu-i ce să se spună de rău despre ele; dimpotrivă, sunt asemenea unor oglinzi așezate dinaintea celor care le privesc. Iar până aici am vorbit despre cum iubirea nelegiuită trebuie să fie ocolită, punându-ți dragostea numai în Dumnezeu. Acum vreau să merg mai departe: cum cel care iubește nesocotește cele zece porunci, le încalcă și săvârșeste toate cele șapte păcate mortale, de la care toate cele rele se trag.

DIN POEZIA POSTMODERNĂ RUSĂ

Pavel BAIKOV (n. 1958)

* * *

Atârnă ascuțit – cerul se aude.
Șede bine hrănit – mâinile cad.
Stă deschis...
Nimic nu se mișcă în metroul fețelor de piatră.

Țipă gurile închise – ei nu sunt.
În ochi se cuibăresc păsări – nu prinde rând.
Neauzit – Nevăzut se ridică:
„Tsst... Stația Șoarecilor Gri!...”

* * *

Mă simt văzduh căzut în apă.

* * *

Și gloata – suma de unități egală cu zero.

* * *

Beau pentru ca în animale să nu rămână nimic omenesc.

* * *

Mersei și tot mersei, până mă prăbușii în fericire.

* * *

În fața centaurului aleargă câinele său biped.

* * *

Ce-i de făcut: să mă retrag în sine sau să merg pe ospețe?

Iulia BALALAIKINA (n. 1973)

* * *

Nu mai știu câți ani,
nu mai știu nici câte zile
date mi-s ca ale vieții
lumânări pale să ard.
Tristă ca o lebedă,
în apus portocaliu,
după geam – lătrat de câine –
deci, greșind, o iau spre iad.

* * *

Peste gloată ca o viespe
cu pisica peste genunchi
panglica peste gât
țânțarul peste vene
soarele peste ochi
sunetul peste urechi
pițigoii peste căciulă
veverița peste palmă
promoroaca peste plete

desfrunzirea peste urme
așa peste cârpitură
mărul peste capete
smaraldul peste-ale tale
degete

Aleksandr BARAȘ (n. 1960)

FIULUI

Aș fi vrut
ca tu cândva
să citești versurile mele – astfel
cum un tânăr anchetator rapace descâlcește
primul caz de asasinat din cariera sa. Dar deocamdată
noi existăm unul pentru celălalt doar
la nivelul primei dragoste - - -

* * *

Groaza poate fi infinită și obișnuită ca
noaptea polară sau copilul debil
ca la cină – televiziunea cu asasinat (ușor alterat de
ceva comentarii politice)
ca ciupercile de la Cernobîl
Groaznic e Doamne să mor
groaznic e să trăiesc – adică de-a fi țintă de tir

Chiar de-o fi să amuțesc deplin
totuna fac o mușcare...

* * *

Peisajul e tot mai explicit – tu însuși
plecând în viteza luminii spre pietre
În chimicale se dezvoltă filmul:
panta presată de soare măslinii pe ea
stația de autobuz pragul casa
umbra mâinii ce închide ușa

Aleksandr BAȘKATOV (n. 1983)

* * *

Viața mea ca pe o cană
o scăpai pe podeaua murdară.
Cana nu se strică.

* * *

Diriguiau cei mici.
Tribul zeilor
era venerat de oameni.

* * *

Destinul prevăzându-mi
oarecum favorabil
pe pernă adorm cu pismoiașul
lângă tâmplă.

* * *

Ce uitai eu acolo?
De ce m-aș fi întors
în viața din care alungat am fost?
Așadar, să bem pentru versuri!
(Pe care le compun făcând cale întoarsă.)

Mihail BELOPLOTOV (1969)
TRADUCÂND DIN JAPONEZĂ

Trei rânduri de cuvinte.
Nici ritmul, nici melodia nu le cunosc
Însă ating mișcă
De parcă anume-n aceste trei rânduri
Trecu și viața mea.

* * *

Se întâmplă câte o zi
Leit musafirul sățios –
Așa și nu mai pleacă, nu se mai termină.

FĂRĂ SPERANȚE
În casa bolnavului
Totul e îmbibat cu medicamente
Mirosul cărora deja nu mai lasă nici o speranță.

* * *

Cuvântul – fluture ușor
Ce amuți pe limba ta –
Așa te gândești în zi de vară.

* * *

Speranța – ca un tren-jucărie.
Însă o cale ferată a copilului
Nu avui niciodată!

Natalya BELYCENKO (n. 1973)

* * *

Goliciunea
nu e liberă deloc.
Ea e clătita care
așteaptă dulceața și
lumii asemănătoare
privește prin noapte
fierbinte
nărtoasă.

Semion BENYAMINOV

* * *

Tranșee. Cornițe de cauciuc.
Sub ploaia torențială –
cap uscat.

* * *

Nouăsprezece ani –
vestă antiglonț
lingură și cană.
Platoși cam sumară.

Efim BERENSTEIN

* * *

și îndrăzni totuși
derbedeul de
giorgione
să te privească
în timp ce dormeai

* * *

mă tem
de oameni mici
ăștia mușcă

* * *

cât a fost să tot călătoresc
pe ocolite
prin lume
se făcu întuneric
deja nu mai e nimic de corectat

* * *

când
te vâzui întâia oară
crezusem
că nici pe departe
nu ești tu

Bob BIRIULIN (n. 1940)

* * *

Lui B. Bezmenov

El încă mai zâmbește
El încă se mai împiedică
Nu se travestește
Vrea să placă
Se obijduiește
Se închină
Și dintr-o dată – culoare roșie
Și el se miră.

* * *

Lui V. Jidkov

Beau. Mulți.
Păhăruț de vin.
Păhăruț fără fund.
Oamenii nu mint.
Merg.

Discuții la obiect.
Frumoase holuri interminabile
În cerc
Unul și același.

* * *

Oameni!
Creatori de obiecte.
Îngrămădite pretutindeni.

Cândva voi veți înălța

MONUMENT

De colosală mărime
Văzut de pretutindeni.
În formă de fantastică piramidă
Constând exclusiv din

LITERELE ALFABETULUI,

Unele cu altele înlanțuite,
Vii.

* * *

Nu pentru dragoste
Pentru duioșie
Omenească

Nici fidelitatea
Și nici închinăciunea

Pentru respectul

Demnilor.

* * *

Tânga – e
nor solitar
strună supra-
întinsă
zid înălțat
de singurătate
neînfruptuită dorință
de-a te vedea pe tine:
inventez
Frumusețea
mea.
Tânga – înseamnă
brațe
întinse
în gol.

Ilya BOKȘTEIN (1937 – 1999)

* * *

Când
privesc
la tine
atât de mult
îmi vine să plâng
însă de ce
spre mine
cu-atâta milă
privește câinile?

* * *

Credeam că moartea-i vârful piramidei.
Dar văd: ea-i chiar temelia ei.

* * *

Mă așteaptă moartea.
Aștept sfârșitul ei.

* * *

Așteptăm străluminarea.
A fost să fie.
Exploadă.
Orbii.

* * *

Lui V. Molot

Nu sunt pe măsura naturii –
natura e parodia mea.

* * *

Fericirea-i de a ținea pe palmă
Păpușa fostei tale lipse de personalitate.

* * *

Fluturile se așeză
Pe un umăr cald.
Vara a și zburat.

* * *

Spre dimineață visele
Au rebegit ca răzuștele.
Iar de pe masă mă privesc
Cu lachuri glaciale ochelarii.

* * *

Singurătate!
Îmbrățișându-ți gâtul,
În vis simt
Calul.

Nikolai BOLDÂREV (n. 1944)

* * *

Pentru că nu o să iei cu tine
această mare.
Nu o să iei cu tine
acest cer.
Nici acest nisip n-o să-l iei cu tine
și nici acest apus...
Însă ce importă dacă, iată,
pe mine poate să mă ia această mare?
Acest cer înalt mă va lua.
Mă vor lua acest nisip
și-acest apus
și vântu-acesta...

Aleksei DAEN

GHILIMELE

ochii între ghilimelele
multelor riduri
citatul experienței
e frumusețea

* * *

pahare sticle pocale
eu stau în bar
sonor joc ruleta americană
nepericuloasă
schimbând pe panou bucăți de scutece
incluzând/deconectând microfoanele
spunându-mi: există motiv să trăiești (ce trivialitate)
când și cum
și bag mâna în buzunar după carte
și ea ca un motiv ordinar
de a face inventarul
sau de propriu (NU!)
necrolog

OAMENI ȘI LUPI

Aruncați cu pietre în soarta mea,
Oamenilor.
Sfășiați-mă în bucăți, pe mine, câinele,
Lupilor.
Vouă înșivă oferiți-vă ieșire pentru ură,
Bipezilor.
Patrupezilor lăsați-le coastele,
Vouă fidele.
Eu sunt un câine oarecare, ce am de pierdut,
Doamne?
Omule, alege, naiba să te ia...
Ești lup?

Tatyana DANILIANȚ

SECȚIUNEA TRANSVERSALĂ A ZILEI

* * *

Și această frunză roză căzu în memorie.

* * *

Cântătoare lărite în flăcări.

* * *

Firele de in ale ploii se întind după geam.

* * *

Zilele zboară ca glonții de plumb.

* * *

Sufocant i-i sufletului...

VENEȚIANĂ

...albul pe cale de dispariție

EUFORIE

A mestecenilor vărătică alură

* * *

Păsările – moriștile lui Dumnezeu

* * *

Numele plural al toamnei: aur și negură

* * *

Toamnă. Frunză ce se scaldă în băltoacă.

* * *

Noapte. Miroase a scandal.

* * *

Tandrețe, mă încânți și te admir.

Grigori DAȘEVSKI (1964)

* * *

Vom ieși la aer,
acolo vom vorbi.
Văzduhule, ești invizibil,
precum o inimă străină,
și credincios până la mormânt.
În cel mai rău caz,
vei fi bucuros să te încălzești
cu vocea mea.

GEMENII

Pentru N.

Gemenii, încă în interiorul doamnei,
în întuneric râd și se tem:
„Noi deja nu mai suntem nici peștișori, nici păsărele,
nu prea mai avem timp. Și ce urmează?
Dar dacă China-i chiar dincolo de perețelul burții?
Dar dacă ar fi să fim fete? Iar lor, precum se știe,
China li-i interzisă...”

* * *

Fie și-n răzlețire, mă voi lipi.
Îmi vor spune: ce-i cu tine?
Asta e, și n-ai ce-i face, –
și asta este încercare,
chin.

* * *

Tu, văzduhule, întregu-ți *azur*, *azur*
de năbușeală ce mă trage spre somn.
Înfățișează-te pentru un singur ochi barem.
Mai greu mi-i să respir cu tine, mincinosule ce ești tu.
Soarele însă este ochi,
de parcă – ar fi fumul
altui foc
care va arde și deja chiar arde.
El îmi înclină privirea spre pragul din față
de parcă i-ar fi frică să se împiedice,
de parcă el – rușine ar fi.

* * *

Fiece minut nou ca pe o stafie să-l aștepți,
pentru el unul e atâta pregătire,
fața cu lumină să-ți pudrezi – prost se ține lumina,
iar fără atare machiaj tu ești de nerecunoscut
nu de mulțimea de fețe, ci de anii trăiți,
precum îndepărtatele stele ușoare ca fumul.

Traducere de **Leo BUTNARU**

Al. CISTELECAN

Lirismul „didonic” de Ardeal (*Ecaterina Pitiș*)

Ardelenencele au luat mare avînt poetic la intersecția secolelor XIX și XX. Fete de popi sau învățători în general, date la pensioane speciale unde au deprins cîteva limbi străine, ele și-au educat sensibilitatea la elegia eminesciană și la idila coșbuciană, torcînd apoi cu spor și metodă dintr-un caier care le reunea convenabil într-o modalitate minoră, de artizanat al duioșiei. Unele mai patriote s-au contaminat și de iredența lui Goga, prea puțin potrivită, însă, la lirele lor triste și delicate. Mai pe simțirea lor a precizat o formulă poetică Șt. O. Iosif: suspinuri, doruri, nostalgii, efuziuni de inimă. Cam acesta e, de regulă, compotul sentimental pe care-l vor servi cu toatele, într-o admirabilă – într-un fel – indistinție; sau într-o specifică poetică (sau rețetă) de casă.

Le mai unește – ba le unește chiar în primul rînd – lirismul de nefericire, lirismul de părăsite. Toate ardelencele sînt niște femei părăsite (și-i fără îndoială cazul să ne întrebăm de ce, deși nu-i, poate, simplă întrebare de critică literară; dar aici facem strictă constatare). Dacă primim ca valabilă tipologia schițată de Vladimir Streinu, ardelencele sînt, toate, niște Didone care profesază, firește, lirismul „didonic”, numai că fără pathos, din lacrimi delicate și suspinuri suave. Streinu pretinde că, „oricare le-ar fi individualitatea”, femeile poete „vibrează îndeosebi erotic și pot fi grupate în jurul cîte unui prototip feminin”. Iar aceste prototipuri ar fi cam trei: „cu o puternică și aproape exclusivă viață a simțurilor, unele coboară din Salomeea, formînd categoria feminității turburi, arzătoare și violente; mai libere de porunci trupești, mai bogate în sentimente decît în senzații, cu o viață interioară mai complexă, altele sînt din spița poetesei Sapho /.../ în fine, celelalte, stăpînite de mari pasiuni amoroase, devastate sufletește de iubire, care este singurul lor orizont moral, seamănă în totul nefericitei Didone. Salomeic, saphic sau didonic, erotismul feminin are un caracter de exclusivitate.”¹ De exclusivitate strictă e, la ardelence, lirismul didonic. El răsună unilateral pînă la poetesele de

după războiul al doilea și încă se mai simte - amestecat, însă, cu lirismul „salomeic” - la Angela Marinescu. Noroc apoi că vine Marta Petreu și face lirism salomeic pur, răzbunîndu-le pe toate ardelencele nefericite și făcînd colecție de iubiți (vorbim strict de poezie, se-nțelege). Dar pînă atunci, destinul erotic a fost de tot crudel cu ardelencele. Cel din poezie în primul rînd, firește, dar uneori și cel din viață; cum e cazul cu Ecaterina Pitiș, care, zice Grigore Cojan în amintirile lui, „îl cunoscuse în tinerețe pe Octavian Goga, pentru care a făcut o puternică pasiune, dar poetul n-a răspuns elanului ei erotic. Acest moment dureros i-a afectat întreaga viață, făcînd-o să îmbătrînească în singurătate și ne iubire”²

„Un real talent ce o ridică deasupra tuturor celorlalte femei ale Ardealului” (ceea ce nu era puțin lucru, dacă stăm să le numărăm: Maria Cioban, Elena din Ardeal, Viora din Bihor, Maria Cunțan, Maria Suciuc Bosco, Lucreția Suciuc, Veronica Micle chiar ș.a.) constată, în poezia Ecaterinei Pitiș, Mihail Dragomirescu. Cu deosebire impresionat e esteticianul de „simplitate de expresie” și de „perfecta seninătate a sentimentului”, transpuse într-o poezie „fără avînturi mari, dar cu gingășie” și cu un „stil simplu și firesc”, precum și cu „o limbă curată și armonioasă”.³ Cam acestea sînt, în mod obișnuit, calitățile concesse poetelor ardelence, deși titlul de „primă ardeleană lirică” e acordat pe rînd, în funcție de preferințe, ba Mariei Cunțan, ba Lucreției Suciuc, ba Ecaterinei Pitiș. Gloria celei dintîi pare mai consistentă (e și mai harnică), căci pînă și partizanul Ecaterinei Pitiș simte nevoia să le pună, altădată, într-o paralelă cu disocieri, fără să mai decidă titlul de primă poetă ardeleană (ba chiar pîrînd să dea întîietate, de astă dată, Mariei Cunțan): „Muza Mariei Cunțanu este mai gravă, aceea a Ecaterinei Pitiș e mai idilică /.../ Maria Cunțanu are versul mai instrunit și inspirația mai adîncă. Ecaterina Pitiș are versul mai liber și inspirația mai ușoară”, se repliază oarecum Mihail Dragomirescu atunci cînd vorbește de „poetii *Luceafărului*” (amestecînd-o printre

ardelence și pe Elena Farago).⁴ Lui E. Lovinescu, care se rezumă la a ridiculiza afirmațiile lui Mihail Dragomirescu prin simpla ilustrare cu câteva citate, poezia Ecaterinei Pitiș i se pare o simplă rețetă „în care eminescianismul, coșbucismul și plătitudinea curentă se amestecă fără a se personaliza”.⁵ Judecata aceasta nemiloasă (dar dreaptă, nu-i de zis) va prinde definitiv și Ecaterina Pitiș nu se va mai ridica de sub lespedea ei. Pentru Const. Ciopraga, bunăoară, poeziile ei nu sînt decît „o colecție de poncife”.⁶ Generos întotdeauna cu ardelenii necăjiți (iar poetesele ardelence sînt toate eminent necăjite), Nicolae Iorga îi dădea, totuși, o notă bună, deși admitea că poezia Ecaterinei Pitiș stă mai la umbră, de vreme ce ea „înseamnă cultivarea, cu o sinceritate înduioșată, a genului” impus de Maria Cunțan, adică a unei formule făcute din „elementară iubire și stăruitoare tristete”.⁷ Ardelenii, firește, vor vedea lucrurile mai pozitiv, cum face, de pildă, Gh. Cardaș în antologia lui, unde „poeziile Ecaterinei Pitiș, într-o formă foarte corectă, se caracterizează prin nota lor fină și sinceră, impregnată cu imagini frumoase și bogate” (afirmația de la urmă e, desigur, simplu bonus).⁸ Admirările intra-ardelene n-au însă prea mare credit, căci, oricît de cuprinzătoare s-ar fi vrut *Istoria...* lui Călinescu, Ecaterina Pitiș nu mai încapă în paginile ei, fiind deja o poetă uitată. E drept că n-a publicat decît un volum de poezii⁹, în 1909, dar poeta a continuat să scrie prin reviste pînă pe la sfîrșitul celui de-al doilea război, într-o tot mai apăsătoare uitare. (Și făcînd figură ciudată în peisajul brașovean; cel puțin așa rezultă din evocarea – altminteri, poate contribuția cea mai documentată în privința poetei - lui Grigore Cojan, care și-o amintește ca pe „o femeie stafidită”¹⁰ și care găzduia zeci pe pisici și cîini de pripas: „Se auzea acolo – zice el - un miorlăit nemaipomenit și era o atmosferă de groază. Vecinii îi aruncau în curte pisici și cîini bolnavi”, fără ca poeta, ocupată și cu spiritismul, să se ofenseze; altminteri, după război, „umbla îmbrăcată ca o cerșetoare”, deși fusese decorată de rege cu „Steaua României” în grad de ofițer).¹¹ Singurul care pare a-i fi citit producțiile ulterioare volumului și pierdute prin reviste¹² e Constantin Teodorovici, al cărui articol din *Dicționarul general ...* e scrupulos documentat și chiar cu efort de empatie față de poezia Ecaterinei Pitiș, a cărei notă fundamentală îmi pare corect subliniată: „Privirea, atenția sunt focalizate asupra naturii, ca realitate absolută, singura sursă de certitudine și, uneori, de bucurie, într-o viață aflată sub semnul părăsirii, suferinței, zădărniceii și morții”.¹³ Publicîndu-și cartea la 27 de ani, nefericita Ecaterina Pitiș a trebuit să rabde apoi o uitare lungă (moare în 1963); încă o notă care o înfrățește cu celelalte poete de Ardeal, care, dacă n-au murit de tinere, s-au văzut îngropate de vii în anonimatul cel mai adînc. Maria Protase o socotește o „reprezentantă modestă a poeziei transilvănene de la începutul sec. XX”¹⁴, dar pe-atunci toată poezia feminină ardeleană era de categorie strict modestă, ca și restul poeziei feminine române, de altfel. „Sentimentul nostalgic, regretul și visarea care impregnează întreaga materie poetică”, ar indica, după Maria Protase, „o anumită afinitate de atmosferă cu simbolismul”.¹⁵ Acestea sînt însă note comune pentru toate poetesele ardelence, care, într-un fel, aplică, într-adevăr, un suflet de tînjeli simboliste la o formulă sămănătoristă. Fete de la țară (măcar

că Ecaterina Pitiș era din Șcheii Brașovului, un fel de sat mai acătării), ele nu și-au putut împinge nostalgiile în altă parte decît le îngăduia tradiția coșbuciană în care au crescut: tot pădurile, izvoarele și pîrîiașele vor alcătui universul la care vor visa să se întoarcă. Dar că tînjeau (însă nu neapărat simbolist) e sigur: uneori să plece, alteori să se întoarcă.

Sonetistă, probînd mai multe tipuri de versificație și de forme lirice (gazelul, sonetul), pe urmele mult prea evidente ale lui Coșbuc, mai ales și mai întîi, și ale lui Eminescu mai apoi, Ecaterina Pitiș jelește și ea de dor sau exaltă puritatea vieții rurale. Ruralismul de icoană, sacramental, clișeizat deja, e fondul de aspirații și nostalgii, creionat cu atîta candoare scripturală încît vremea a făcut din această naivitate aproape o calitate delicată: „Domol curgeau odată/ Poveștile bunichii,/ Pe prispa casei noastre,/ Sub cuibul rîndunichii;/ Dormeau într-însul puii -/ Și strînși în jur cu toții/ Ședeau, sorbind povestea,/ Ne-poatele, nepoții”. Totuși, reveria Ecaterinei Pitiș fuge îndată spre finalul cu dramă, fie anticipat, fie consemnat: „Simțind însă că toamna,/ Cu ploi și brumă, vine,/ Plecată rîndunica/ Cu puii-n țări străine./ Ș-odată pe prispa casei,/ Poveștile-amuțiră,/ Și rînd pe rînd nepoții,/ În lume se-mpărțiră” (*Povești*). Nu mai facem cauză de calitatea scriiturii (care și-a atras destule pînă acum), dar merită observat că Ecaterina Pitiș, deși pune regulat premise de reverie, se lasă prinsă de un mecanism care duce repede la melodramă. Fuga aceasta spre melodramatic domină toate idilele și, desigur, și pastelurile. O rîvnă melodramatică atrage ca un magnet finalurile cu nefericire, ca și cum poeta ar fi obsedată de epilogul dramatic al oricărei stări sau situații. Oricît de tandră și idilică ar fi natura, și ea ascunde, regulat, o dramă: „De-un voinic pădurea știe,/ Că odată’n amurgit/ Fluierul și l-a zdrobit/ Și s-a dus, să nu mai vie” (*Pe cărarea de pe munte*). Altminteri, firește, în bună ardeleană, Ecaterina Pitiș adoră satul de artă iconografică: „Și drag mi-e satul, cum e el,/ Așa ascuns și liniștit/ Și cu miros de mușetel/ Și fin cosit.// Mi-e drag de holdele-i de grîu,/ De turmele ce pasc la stîni,/ De babele cu furca-n brîu/ Și fusu-n mîni” etc. (*Dragoste*). Nu altele vor fi nostalgiile ardelene de peste vreme, chiar dacă ele vor avea altă consistență pe la Ion Horea, să zicem.

În rețeta de sensibilitate lacrimogenă a Ecaterinei Pitiș se mai petrece o interesantă schimbare de „actant”: sentimentul e incitat de natură iar anotimpurile devin ele însele niște sentimente. Ciclul naturii devine un ciclu sentimental, după o gramatică naivă și imediată a analogiilor. Febra de primăvară a naturii contaminează, desigur, numaidecît și sufletul poetei: „Mamă dragă, ce-o fi oare/ Că în casă nu-mi mai place,/ Și n-am stare și n-am pace,/ Ceva greu pe piept îmi zace/ Cînd e cald afar’ și soare.// Iar cînd văd, măicuță, norii/ Cum se duc în depărtare,/ I-aș urma, să fiu în stare,/ Și din loc inima-mi sare/ Cînd aud că vin cocorii” (*Dor de primăvară*). Gramatica naturii răspunde prompt în gramatica stărilor, relevînd un suflet de calendar: „Cîreșii albi și zarzării-s în floare,/ Și-i alb cît vezi cu ochii în grădină:/ O iarnă dulce, tainică și plină/ De vis, de dor, de cîntec și de soare.// Cum stau aici sub zarzăr, la tulpină/ Și sorb adînc miresme-mbătătoare,/ Și cum nimic, nimic nu mă mai doare,/ Pe-o lume-ntreagă-mi pare că-s regină” (*Sonet*). Sentimentele

se vegetalizează, devin, desigur, florale iar vegetația eufemistică e purtătoarea sentimentelor: "Garoafe, crini visează pe morminte/ Și dulce, blînd le leagă zefirii. / Garoafe, crini sunt semnele iubirii, / A unui vis, ș-a unui dor fierbinte" (*Sonet*). Orice schimbare de anotimp produce o schimbare de sentiment; căderea frunzei înseamnă, fatal, sfîrșitul idilei, ca și cum inițiativa sentimentală ar fi mereu cea a naturii: "Au aburit ferestrele la vilă/ Și nu mai vin în cete musafirii/ Pe-alee-și scutur frunza trandafirii/ Și-un om bătrîn o mătură în silă.// Pierdută-n dulce vraja amintirii, / Pe-o bancă-n parc visează o copilă;/ Se uită-n jur cu jale și cu milă/ Cum s-a topit podoaba mîndră-a firii" (*Sonet*). Natura dictează inefabil, dar și infailibil, portativul de stări; ea contaminează iremediabil: "Cîntul frunzelor uscate/ Trist îngîină-a nopții pace;/ ceva tainic, ceva aspru/ Și amar într-însul zace.// Cînd l-ascuți din prag, te-ajunge/ Dor nebun, să pleci departe;/ De iubești, nădejdi și visuri/ Ți se par atunci deșarte" (*Cîntecul frunzelor*). Nu toată lumea răspunde la comenzi sentimentale ale naturii (de regulă, iubitul e insensibilul), dar poeta simte fatal pe frecvența acesteia: "E-atîta floare-afară, de crezi/ Că n-au mai fost de-un veac zăpezi:/ O floare-i culme și livezi/ Și-n jur, cît vezi.// Petale mici se scutur blînd/ Cărări ascunse încărcînd;/ Miresme dulci sosesc pe vînt/ Din cînd în cînd.//...//Iubite, tu cînd ești pe prag,/ Nu-ți vine dor, nu-ți vine drag,/ Să-ți faci din ramuri verzi toiag,/ Să pleci pribeag?" (*De ce nu vii?*). Fiind atît de compasională, natura e folosită, firește, și pe post de mesager: "Ți-am trimis pe nori o veste -/ Ei s-au strîns pe codru des/ Ș-au vărsat potop de lacrimi,/ Dar tu nu i-ai înțeles.// Ți-am trimis pe vînt o floare/ Încărcată de parfum,/ Dar căsuța ta-i departe,/ Și pierdutu-s-a pe drum" (*Cîntec*). Nici iubita nu-și dorește altă ipostază, decît tot una florală: "Aș vrea să fiu o floare uitată în răvar,/ Să-mpart cu tine visuri și jale și amar,/ Să stau la ferestre și să-nfloresc frumos,/ Căsuța să se umple de farmec și miros" (*Aș vrea*). Modelul suprem e idila pastorală, cu natura jubilînd complice de tandrețe: "Pe poteca de la stîină/ Merg doi tineri mîină-n mîină.// El voinic, înalt ca bradul,/ Ea frumoasă ca o zîină; //...// Dintre plopi răsare luna,/ Liniștea-i pe cîmp stăpîină" (*Gazel*) (există totuși un spion, o babă afurisită, în final, care apoi răspîndește birfa-n sat). Protagonisții sînt exact cum trebuie: el voinic, ea frumoasă. Iar idila are ca model tot o dragoste a naturii, cea dintre fluturi și flori, suavitatea amoroasă absolută: "Sfîntă dragoste țesută/ Din parfum și din săruturi,/ Cum se țese-n lume numai/ Între flori și între fluturi" (*Garofițe*). O dragoste făcută din chemări, din nostalgii, din tinjeală, o idilă în care întîlnirea fie a avut loc de mult, în tinerețe, fie încă nu. Pudoarea Ecaterinei Pitiș e aproape de spaimă și ea refuză îmbrățișarea, refuză prezentul sentimentului, așa încît poate rămîne mereu pe pragul elegiei de tînjire. Dar mai mult decît toate pare a o inhiba preștiința durerii, presentimentul nefericirii: „Suflete, tu strîngi comori -/ Cui o să-i rămîină?/ Mîne, poimîne tu sbori,/Eu mă fac țărîină" (*Mîne, poimîne*). E drept, însă, că și lira preface, fatal, totul în plîns, dovedind că la Ecaterina Pitiș se întîlnesc doi vectori ahtiați de suferință: unul al vieții nefericite ca atare, altul al scriiturii care metamorfozează automat stările și le procesează în suferință: „Deating vreo-dată coarda lirii,/ Amaru-n inima mea strîns/

Înneacă farmecul iubirii/ Și cîntul mi se schimbă-n plîns" (*Te-ai dus*). Fatalismul durerii, unit cu fatalismul scriiturii îndurerate, n-o lasă pe Ecaterina Pitiș să-și dezvolte pozitiv tentativele de reverie. Preștiind că vor fi curmate, bucuriile se sting dinainte. (Măcar că uneori eminescianismul acesta suferitor al lirei se încurajează singur spre *carpe diem*: „Iubire, flori și primăveri/ Nu-s date pe vecie./ Ce-ți pasă astăzi, ce-a fost eri/ Și mîne ce-o să fie?" – *Primăvara*). S-ar fi putut, cu siguranță, scoate ceva mai mult din acest apriorism suferitor, din această vagă teroare trăită cu anticipație, căci frustrările toarse de Ecaterina Pitiș se trag cam din această spaimă de implicare, din frica de participare. Dar atîta a fost să fie.

1. Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, II, Marginalia, eseuri., București, Editura pentru literatură, 1968, p. 113.
2. Grigore Cojan, *Amintiri cu scriitori brașoveni*, Brașov, Editura Dealul Melcilor, 2000, p. 63.
3. apud E. Lovinescu, *Scrieri*, IV, *Istoria literaturii române contemporane*, Ediție de Eugen Simion, București, Editura Minerva, 1973, p. 394.
4. Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice și estetice*, Ediție îngrijită, cu note și comentarii de Z. Ornea și Gh. Stroia, Studiu introductiv și tablou cronologic de Z. Ornea, București, EPL, 1969, p. 218.
5. E. Lovinescu, *op. cit.*, p. 395.
6. Const. Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Iași, Editura Junimea, 1970, p. 216.
7. N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane. II. În căutarea fondului*, București, Editura Adevărul, 1934, p. 134.
8. Gh. Cardaș, *Poezii și prozatorii Ardealului pînă la Unire. 1800-1918*. Antologie și studiu, Editura Universala Alcalay &co, f.a., p. 575.
9. Ecaterina Pitiș, *Poezii*, București, Editura Minerva, 1909; e ediția pe care o vom folosi pentru citate.
10. Grigore Cojan, *op. cit.*, p. 61.
11. *Idem*, p. 64.
12. Dar nu și manuscrisele rămase, de care vorbește Grigore Cojan, căci, zice el, „majoritatea lucrărilor poetei au rămas în manuscris, printre care *Cartea singurătății*, *Efemeride*, *Icoane fugare*, precum și mai multe caiete de poezii /.../ dosare cu scurte proze", *op. cit.*, p. 62.
13. *Dicționarul general al literaturii române*, P-R, București, Editura Univers enciclopedic, 2006, p. 263.
14. *Dicționarul Scriitorilor Români*, III, M-Q, București, Editura Albatros, 2001, p. 756.
15. *Idem*, p. 757

ANAIIS NIN, SUB SEMNUL VENEREI

Născută la Neuilly aproape de Paris în 1903, Anais Nin crește într-un mediu cosmopolit cu felurite influențe, spaniolă prin tată, franco-daneză prin mamă. Tatăl, un cunoscut pianist, își părăsește soția și copiii, pe când Anais avea doar 11 ani. Mama ia hotărârea să-și ducă cei trei copii în America. Aproape adolescența Anais începe să scrie o lungă scrisoare prin care ar fi vrut să-și convină tatăl să se întoarcă în sânul familiei. Această scrisoare va deveni jurnalul fetei, singurul confident pe care Anais Nin nu-l va părăsi niciodată. Renunță la școală la 14 ani și lucrează ca manechin ziua, și model pentru artiști seara. La douăzeci de ani se căsătorește cu Hugh Parker Guiler, un bogat bancher de origine irlandeză. Cuplul se va transfera la Paris unde Anais Nin va descoperi lumea scriitorilor, a avangardei artiștilor plastici și a psihanalizatorilor, o lume boemă în mijlocul căreia își trăiește aventurile, inclusiv cele amoroase. Primește în locuința sa din Louveciennes artiști și scriitori precum Henry Miller, Antonin Artaud, Gore Vidal etc. În 1932 îi apare prima carte, "D.H. Lawrence: An Unprofessional Study", urmată de volumul de nuvele "Winter of Artifice" (1939).

La declanșarea războiului, Anais Nin părăsește Parisul și se întoarce la New York. Romanele și nuvelele pe care încearcă să le publice îi sunt refuzate de editori. În 1942 scriitoarea își instalează o mică tiparniță într-un hambar și își tipărește de una singură cărțile: "Under a Glass Bell" (1944), "Cities of the Interior" (1959), "Delta of Venus: Erotica", 1969. Marginalizată în ciuda cărților sale anticipatoare, de avangardă, Anais Nin este citită de cercurile de intelectuali și universitari, devenind ulterior idolul generației beat. După apariția primului tom din "Jurnalul" său în 1966, celebritatea nu întârzie să-i încoroneze cariera edificată pe sensibilă graniță dintre artă și viață. În 1970 însă primește un verdict devastator: cancerul este cuibărit în trupul său. Se stinge în 1977 la Los Angeles. Postum îi apare volumul de proză "Little Birds".

Între 1944 și 1947, pe când făcea naveta între New York și Los Angeles, are loc debutul scriitoarei de scandal Anais Nin sub auspiciile deja inițiatului Henry Miller. Un colecționar de cărți i-ar fi oferit acestuia 100 de dolari pe lună pentru a scrie povestiri erotice. Nevoia de bani îl face pe Miller să accepte, drept care inventează istorii picante pe care i le citea lui Anais, amuzându-se. În curând însă se va plictisi și îi va propune prietenei-amante să atace și ea specia respectivă. Nu refuză și încearcă: este prima tentativă a unei femei de a pătrunde într-o lume care fusese teritoriul exclusiv al bărbaților, și nu dezarmează atunci când colecționarul-plătitor o cenzura, îndemnând-o să renunțe la poezie și descrieri care nu aveau de-a face cu sexul. Dar cu cât era mai abtîrșită să stăruie exclusiv asupra sexualității, cu atât mai mult povestirile sale emanau poezie. Apropos de acest lucru, autoarea mărturisește că a scris după canoanele pornografice, înseamnă să găsești mai curând calea spre sfințenie decât spre depravare. Astfel s-a născut volumul "Delta lui Venus" - povestiri erotice, publicat abia în 2007 la editura Humanitas în traducerea excepțională a Alinei Purcaru, aceeași editură care a tipărit începând chiar din 1990 în mai multe volume o mare parte din imensul "Jurnal" al lui Anais Nin (cam 15.000 de pagini).

Autoarea avea toate datele pentru a concepe și scrie "Delta lui Venus", căci își formase mâna decenii în șir ca diarist, altfel spus ca autoare de literatură feminină care se hrănește în întregime din sentimentele și trupul femeii; pe urmele unor Colette, Virginia Woolf sau Simone de Beauvoir, ea explorează tot ambitusul emoțiilor, fanteziilor și obsesiilor personajelor, de la blocajul psihic, ademenire, inițiere, hărțuire, preludiu, seducție, gelozie, de la dorința de a se prostitua până la nevoia lor de a fi brutalizate, violate, flagelate, sclavizate, canibalizate, de a atinge stări de extaz, explozie animalică sau catalepsie. Linda, Elena, Femeia cu vâl, Marianne, Lilith, Mathilde, Inelul, Aventurierul maghiar, Bascul și Bijou sun tot atâtea

plonjări în gândurile, sufletul și simțurilor pătimașe ale actorilor și actrițelor jucând în această piesă a senzualității fără frontiere, în narcisismul lor labirintic, intenționând să facă de cele mai multe ori din viață, din acest festin al simțurilor o operă de artă, dincolo de timp și spațiu. Și mai ales să se bucure, să juiască experimentând deliciale cele mai tenebroase ale vieții și ale sexului.

Exemplu al insațiabilității este autoarea însăși pe care nici soțul (Hugh) și nici amantul (Henry Miller) n-o satisfac, drept care Anais nu pregetă să aibă relații amoroase cu psihianalistul Allendy, apoi cu dramaturgul "cruzi-mii" Antonin Artaud, pe care reușește să-l deturneze de la homosexualitate, și în fine cu Otto Rank, cunoscutul psihianalist austriac, autorul celebrei cărți „Art and Artist”, ce-l va înlocui în inima ei pe amantul Henry. Așadar, un veritabil harem pe care îl regizează autoarea povestirilor erotice din „Delta lui Venus”, această femeie cu chip de „preoteasă a incașilor” cum o califică Artaud. Descrierea sexului unei dansatoare braziliene ca o uriașă floare de seră nu exclude felația sau cunnilingum, ispitele pedofile sau incestuoase, sexul în grup nu este mai prejos decât masturbarea reciprocă, exhibiționismul sau voyeurismul.. La mare preț se află substanțele afrodisiace, drogurile sau un anume parfum oriental, spermofagia, și nu lipsesc nici scene extreme de fetișism, necrofilie sau coprofilie. Un repertoriu complet al tuturor ritualurilor și anomaliilor fizice și psihice legate de sex (homo și heterosexuali, hermafrodiți), și totodată o scriitură care nu duce lipsă de tentațiile autoficțiunii, psihanalizei și intertextualității.

Avem de-a face cu personaje din clasa de mijloc sau înalta societate, unele nu lipsite de mister, cu trăiri simultane, în realitate și în imaginar, și care coborând în timp spre apele freatice ale trezirii sexualității, își descoperă o traumă sau o fixație maniacală.

Într-o epocă încă puritană, în ciuda simptomelor de libertinaj, nu se poate face abstracție de amoralitatea autoarei. Henry Miller ar fi putut fi un foarte bun avocat și critic al lui Anais Nin : “Simt la tine o imensă capacitate de abandon, atât de pregnant încât dai impresia că nu ai limite, că nu cunoști vreo limită în a fi sau a face - asta înseamnă decadentă, absența oricărei frontiere,- un abandon pervers, fără vreo limită în privința oricărei experiențe”. Dincolo de exploatarea unor rețete, de o anume artificiozitate epică, de morbiditatea inclusă sau de repetitivitatea previzibilă (oare viața nu este repetitivă 90 % ?), personajele (care par a trăi numai pentru a realiza cele mai extenuante și contorsioniste acte sexuale, Anais Nin excelează în zugrăvirea unor scene de amor safic) acești închinători păgâni ai lui Venus, sunt fascinante prin setea lor de absolut, prin căutarea extazului, prin nevoia lor de miracole și excese. Apetitul suprafiresc al fornicăției se îngemănează ca și la autoare cu dorința de a trăi, a iubi și a crea la cote extreme. Principiul dominant ce-a călăuzit-o pe naratoare este unul singur: iubirile moderate, dozele mici, semitonurile nu se potrivesc personajelor sale. Ele trăiesc spre a fi extravagante, fierbinți, căutând doar excitația care face să explodeze orice termometru. Perversiuni distructive, revărsări de lavă, zoo-reflexe asemeni dezlănțuirii unei sălbăticiuni scăpate din cușcă, par fi singurele remedii ale nefericirii și singurătății personajelor. Transfigurate în întâlnirile lor doar aparent aleatorii, ele se supun doar artei narative a lui Anais Nin:”fosforescență a spiritului și a trupului”.

Începutul misiunii

„Și când a sosit ziua Cincizecimii, erau toți împreună în același loc. Și din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vânt ce vine repede, și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s-au arătat, împărțite, limbi ca de foc și au șezut pe fiecare dintre ei. Și s-au umplut toți de Duhul Sfânt și au început să vorbească în alte limbi precum le dădea lor Duhul a grăi” (*Faptele Apostolilor* 2, 1-4).

Toate acestea se întâmplau la 50 de zile după Paști, după moartea, învierea și înălțarea lui Iisus. Iată ziua de naștere a Bisericii, ziua în care a luat ființă în chip văzut instituția întemeiată în chip nevăzut în momentul jertfei de pe cruce. Este ziua de Rusalii, ziua coborârii Sfântului Duh. Mult se vor fi mirat oamenii din Ierusalim când apostolii încep să propovăduiască în limbi, ei, niște simpli pescari pe care Christos îi face pescari de oameni. Și cei doisprezece (*oi dodeka*) își încep misiunea.

Trimiterea Duhului Sfânt peste apostoli o vestise Iisus înainte vreme: „Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt pe care-L va trimite Tatăl, în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu” (*Ioan* 14, 24). Pogorât peste apostoli, Duhul îi transformă, înțelepțindu-i, la fel cum Moise, dintr-un strălucit orator, după întâlnirea cu Dumnezeu devine împleticit la limbă. Și apoi apostolii vor săvârși minuni și vor converți păgânii de la închinarea la idoli. Căci „veți lua putere, venind Duhul Sfânt peste voi, și Îmi veți fi Mie martori în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și până la marginile pământului” (*Faptele Apostolilor* 1, 8). De aceea vor merge apostolii și vor mărturisi pe Christos în Ierusalim (unde fusese condamnat), în Iudeea și Samaria (unde nu era recunoscut) și până la marginile pământului (unde încă nu era cunoscut). Petru începe să predice imediat după coborârea Duhului Sfânt și „cei ce au primit cuvântul lui s-au botezat și în ziua aceea s-au adăugat ca la trei mii de suflete” (*Faptele Apostolilor* 2, 41). Acești trei mii vor forma cu adevărat prima comunitate a celor care cred în Christos. Iar Duhul este dăruit Bisericii

și, deopotrivă, fiecărui membru al ei: „Iar roada Duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătațea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția; împotriva unora ca acestea nu este lege” (*Galateni* 5, 22-23).

De atunci creștinii sărbătoresc în fiecare an coborârea Duhului Sfânt și, spre exemplu, Pavel „nu vrea să întârzie în Asia, pentru că se grăbea să fie, dacă i-ar fi cu putință, la Ierusalim, de ziua Cincizecimii”-*ut diem Pentecosten faceret Hierosolymis* (*Faptele Apostolilor* 20, 16). Prima comunitate creștină s-a constituit și, astfel, misiunea a început, iar Biserica se deschide către toate popoarele. Prin revărsarea Duhului asupra apostolilor, paștele lui Christos a fost încununat.

„Dar să ne întoarcem acum la alt punct, la o cercetare, care merită în adevăr a ne ocupa. Adică eu trebuie, iubitorilor, să vă lămuresc pentru ce Christos nu îndată după înălțarea Sa la cer, ne-a dat Duhul Sfânt, acest izvor de așa multe bunuri și daruri, ci a lăsat pe ucenicii să-i să-l aștepte un timp îndelungat, și apoi le-a trimis darurile Sfântului Duh. Aceasta s-a făcut nu din întâmplare și fără pricină. El știa că oamenii nu admiră îndeajuns darurile pe care le au la îndemână, nu prețuiesc după cuviință mărirea și gingășia lor, dacă ei n-au fost lipsiți de Dânsele un timp îndelungat. Să vă aduc un exemplu: cine este cu totul viu și sănătos nu simte și nici nu poate ști cât de prețioasă este sănătatea dacă el niciodată n-a suferit de vreo boală. De asemenea nu s-ar prețui după cum se cade lumina zilei dacă noi n-am cunoaște și întunecimea nopții. Dar mai bine învățăm noi a cunoaște prețul bunurilor, de care ne îndulcim, când le pierdem pe un timp îndelungat. Așa ucenicii Domnului au petrecut zilele lor cu multă plăcere, pe cât ei s-au îndulcit de prezența Lui, și petrecerea lor cu Dânsul le aducea mii de bucurii. [...] Fiindcă ei erau așa de renumiți și slăviți, de aceea a îngăduit Dumnezeu, ca ei pe un timp să piardă puterea prin care ei lucrau toate acestea, pentru ca ei tocmai prin această

pierdere să vină la cunoștință cât de mult datorau ei a mulțumi milostivei Lui prezențe, și tocmai prin această recunoștință să se facă mai poftitori de a primi darurile harul Sfântului Duh. Acesta i-a mângâiat când ei jeleau și suspinau pentru ducerea de la ei a Învățătorului lor, a luminat pe cei descurajați cu lumina sa, a ridicat iarăși pe cei care erau aproape căzuți, a împrăștiat norii mahnirii lor și a alungat supărarea din sufletul lor. [...] Pentru aceasta și încă pentru nenumărate alte bunuri avem noi să mulțumim zilei de astăzi. De aceea vă sfătuiesc să prăznuim această sărbătoare într-un chip vrednic de aceste

bunuri, nu numai cu strălucirea și podoaba din afară, ci prin aceea ca să ne împodobim sufletele noastre, și să ne îmbrăcăm în hainele cele strălucite ale faptei bune. În felul acesta vom dobândi și noi darurile Sfântului Duh și ne vom face părtași rodurilor celor ce vin de la Sfântul Duh”. Toate acestea le rostea Sfântul Ioan Gură de Aur într-o predică la Duminica Cincizecimii sau a pogorării Sfântului Duh (Sf. Ioan Gură de Aur, *Predici la Duminici și Sărbători*, Editura Bunavestire, Bacău, 1997, pp. 44-46).

Cu alte cuvinte, „dacă trăim în Duhul, în Duhul să și umblăm” (*Galateni* 5, 25).

Antonio PATRAȘ

E. Lovinescu. Discurs asupra metodei

În pofida multor aparente înșelătoare, formula personalității lui E. Lovinescu era fixată, în datele ei esențiale, de la bun început. Tăiat în marmură, profilul s-a păstrat intact, sfidând timpul. E limpede că „revizuirile” de mai târziu, aproximațiile succesive (în plan stilistic sau ideologic), ca și repetatele schițe autportretistice nu-și găsesc o justificare pe deplin convingătoare doar în teoria mutației valorilor estetice și în celelalte elemente din cunoscutul sistem conceptual. Dimpotrivă, de la un punct încolo, insistența autolegitimării devine suspectă: vorbind mereu despre sine, scriitorul nu face figură bună. Oricum, contemporanii n-au părut prea impresionați de personalitatea criticului în preajma căruia au stat (majoritatea, e drept, pentru puțină vreme) câțiva dintre autorii de prim-plan ai literaturii noastre. Într-adevăr, oricât ar părea de bizar, Lovinescu n-a reușit să câștige un prestigiu fără fisuri în ochii intelectualilor de elită din epocă. Faptul se datorează nu atât cantității (limitate, la urma urmei), cât caracterului publicistic, preponderent gazețaresc al scrisului său, ritmat la temperatura moderată a foiletonului fără pretenții, de scurtă respirație. Apoi, nici ideile vehiculate în lucrările cu miză teoretică nu excelează în profunzime ori subtilitate, meritul lor limitându-se la edificarea unui program cu finalitate practică axat pe câteva principii coerente și clare, pe înțelesul tuturor.

Judecând drept, eficacitatea comunicării literare aruncă în deriziune pretențiile de originalitate ale gânditorului, de care nu numai Lovinescu va fi fost vinovat. Dealtfel, autorul *Istoriei literaturii române contemporane* nu agreea deloc ideea de „sistem”, constrângătoare pentru cine vrea să fie mai mult decât un „specialist”, insistând în repetate rânduri asupra relativității propriilor convingeri. Ca atare, unica utilitate a „doctrinei” elaborate de ideologul modernismului ar rămâne aceea critică *stricto sensu*, militantă, de interes circumscris exclusiv domeniului literar. Iar constatarea că Lovinescu nu

a fost un „cap teoretic”^[1] nu scade cu nimic valoarea operei sale, luată în ansamblu. E de mirare doar că el a ajuns să treacă, în genere, drept cel mai doctrinar dintre criticii noștri de prima mână, deși (am spus) în interbelic puțini ar fi îndrăznit să-i recunoască preeminența față de Călinescu, Zarifopol ori Ralea, intelectuali dacă nu superior înzestrați, în orice caz, de o cultură ideologică vădit mai temeinică și diversificată. De aceea, pretinsa contribuție „sociologică” din *Istoria civilizației române moderne* n-a stârnit nici un ecou notabil în rândul specialiștilor, iar literații au plasat-o, răutăcios, dar nu chiar fără îndreptățire, în trena *Spiritului critic în cultura românească*.

La fel, în linia acțiunii militante, polemice și, implicit, vulgarizatoare a ceea ce Sainte-Beuve înțelegea prin „une critique de combat”, trebuie primite și conceptele de interes teoretic precum autonomia esteticului, sincronismul, mutația valorilor, imitația sau diferențierea – expresii clișeizate prin folosirea excesivă, născute totuși inițial din nevoia de disciplină și claritate fără de care discursul critic, suflat în nuanțe, riscă să nu mai convingă pe nimeni. Tot din

1. Vezi Florin Mihăilescu, *E. Lovinescu și antinomiile criticii*, Editura Minerva, București, 1972, p. 371-372: „Contribuția sa la lămurirea unor aspecte propriu-zis estetice este una de nuanțe, foarte importante desigur, dar care nu depășesc nici un moment cadrul trasat la noi de Maiorescu, debitor și acesta gânditorilor străini, în substanță dacă nu și în aplicare. S-ar spune atunci că E. Lovinescu este și el mai mult un practician decât un teoretician, dacă simplismul formulării nu s-ar izbi de realitatea că autorul conceptelor de sincronism, mutație a valorilor etc. este totuși criticul cel mai ideologic din literatura noastră. [...] Ceea ce-i lipsește lui E. Lovinescu am zice cu desăvârșire este fără nici o îndoială spiritul speculativ. Temperament latin, însetat de limpezimi, el ocolește premeditat obscuritatea problemelor metafizice, fiind din acest unghi de vedere mai puțin sau deloc un gânditor, un filozof și mai mult un sau exclusiv un voluptuos al ideilor. După opinia noastră, el nu este nici măcar un ideolog în sensul obișnuit al cuvântului, în ciuda imaginii atestate de el însuși, ci pur și simplu o minte lucidă, pasionată după disociații”.

necesitate (prin urmare, după cum spune el însuși, în răspăr cu propriile „predispoziții temperamentale”) trasează „impresionistul” Lovinescu direcția evoluției genurilor, redusă la câteva principii ordonatoare simple (intelectualizarea poeziei, urbanizarea și obiectivarea prozei etc.), ca un fel de „ancore” banale, dar servind de minune cronicarului și istoricului literar pornit la bătaia pentru canon. Un lucru e sigur: indiferent de modalitățile promovării și de strategia retorică pusă în joc, „modernizarea” are până la urmă întotdeauna câștig de cauză, peste mode și timp. Iar magistrul de la „Sburătorul” a intuit foarte exact mersul literaturii noastre, chiar dacă mijloacele de care dispunea nu s-au dovedit nici pe departe infailibile. Atât, și ar fi fost suficient pentru cristalizarea unui destin postum. Lovinescu nutrea însă alte aspirații, menite să-i aducă o glorie mai durabilă.

Voia să fie artist dar, lipsit cu desăvârșire de spontaneitate, negăsind parcă niciodată tonul potrivit, sau măcar o sursă de inspirație ceva mai viguroasă, se lăsa amăgit de ispita cunoașterii sufletului omenesc, de la care credea cu tărie că pleacă totul, în bine și în rău deopotrivă. Interesul pentru psihologie (știință ce-l fascinașe și pe Maiorescu), limitat cu timpul înspre analiza pasiunilor ori reflecția cu miez etic, de tradiție clasică, se face simțit dintru început nu doar în literatură, ci și în critica lovinesciană – dovadă tehnica faguetică a „figurinelor”, exersată chiar din primii ani, pentru ca ulterior să fie adusă la perfecțiune, mai cu seamă în portretura morală a *Memoriilor*. Toate acestea îl apropie mult de Ibrăileanu, în pofida divergențelor de „gust” și „metodă”.

Asemeni rivalului său de la Iași, Lovinescu considera genurile drept forme ale temperamentului (persistență obsesiv!), și obișnuia să interpreteze literatura din același unghi, ca expresie a personalității creatoare, totuși cu un accent mai apăsător pe transferul de sens de la autor spre operă, relație privită unilateral, reducăționist, pentru că tinde să neglijeze însemnătatea determinațiilor social-istorice. La Ibrăileanu în schimb, cel puțin teoretic, psihologicul rămâne un factor subordonat, variabil, în funcție de raporturile ce se stabilesc între individ și societate. Criticul de la „Viața românească” încerca să concilieze de fapt determinismul lui Taine trecut prin filtrul lui Gherea cu individualismul romantic (cartea lui Carlyle, *Cultul eroilor*, era încă în vogă pe acele vremuri), spre a opta în cele din urmă pentru soluția de bun simț a acceptării influențelor reciproce. Lovinescu înclină balanța de partea personalității artistului, singura în măsură să hotărască evoluția gustului estetic și să impună publicului valorile autentice.

Observația trebuie să ne capteze atenția, pentru că ideea preeminenței psihologicului, enunțată chiar din *Pași pe nisip* (e drept, fără convingere, în maniera sceptică a impresioniștilor), se dogmatizează treptat, pentru a deveni, ulterior, obiectul unei veritabile „teorii” despre personalitate. De fapt, scrisul lovinescian, în *întregul său* (s.n.), poartă amprenta acestui personalism psihologic – obiectivat în paginile confesive (îndeosebi în *Memorii*, sub forma unui discurs abstract și „metodic” despre propria evoluție spirituală), propus ca temă de reflecție în literatura de ficțiune și formulat deseori explicit ca unic scop al travaliului exegetic, de la mărunta cronică la studiul amplu de istorie literară. De asemenea, conceptul de „mutație a valorilor estetice” se bazează tot pe considerente de natură psihologică și pe reflecția asupra experiențelor personale, subiective, de lectură.

Dar una e practica, alta teoria. Pentru că, surprinzător, în comentariile sale critice Lovinescu nu utilizează deloc sursele de care un specialist în psihologie ar trebui să se prevaleze,

măcar sporadic (prin comparație, Ibrăileanu pare de-a dreptul erudit). El formulează în mod obișnuit judecăți morale și exploatează amănuntul biografic cu intenții strict portretistice, fără bătaie mai lungă. Așa se face că misterul sufletului rămâne impenetrabil, când nu e „tradus” direct în limbajul concret al fiziologicului. În consecință, pretențiile psihologizante ale exegezei lovinesciene se reduc la schematismul abstract din caracterologia clasică și la un soi de biografism sumar, care instituie o relație cauzală între autor și operă prin intermediul detaliului anecdotic și al elementelor de portret moral. „Metoda” vizează aici descoperirea miezului etic al personalității creatoare, indiferent de „conținutul”, de „mesajul” mai mult sau mai puțin moral al operei. Nu intrăm, acum, în detalii. Fapt e că Lovinescu nu trece, iată, peste nivelul discursiv al cronicarului de reacție imediată, riscând să-și atragă reproșul diletantismului. Cu toate acestea, studiile sale (da, nu foarte bogate în idei) au merite nu mai puțin importante, precum rigoarea și o logică fără cusur, deprinsă la școala lui Maiorescu. Nu altfel stau lucrurile nici în cazul sus-menționatei teorii despre personalitate.

Pornind de la datele concrete ale propriei experiențe, Lovinescu descoperă două componente de bază în formarea personalității: temperamentul, înscris ca o fatalitate în gena ființei noastre, și voința, singura forță de care depinde desprinderea individului din orizontul fără contur al speciei. Adevărat, procesul individuației implică în mod necesar apariția conștiinței și ieșirea din starea naturală, a trăirilor nediferențiate. Odată scos din stadiul purei virtualități, fondul acesta primar își relevă latura creatoare sub impulsul factorilor voliționali, ce îndeplinesc atât o funcție frenatoare, de reglaj psihic, cât și rolul de catalizator al energiilor latente. Între omul natural și omul deliberativ se duce un război din care nici unul nici celălalt nu trebuie să învingă. Cât timp se menține echilibrul, firește, cu victorii temporare de o parte sau alta, vorbim despre o personalitate în act, cu atât mai conturată cu cât conștiința neîmplinirii va fi fost mai puternică. Dacă învinge natura, omul repetă destinul anonim al tuturor ființelor născute doar pentru a muri. Când voința triumfă, s-a făcut deja un pas uriaș în sensul ameliorării speciei, căreia i se deschid acum infinite posibilități de manifestare. Fără voință n-ar fi existat nici viață morală, și nici aspirații creatoare. De aceea, după cum observa și Ralea în *Explicarea omului*, eticul presupune depășirea unui obstacol, fie și imaginar.

Pe scurt, nimic original. Lucrurile s-au mai spus, și încă mult mai nuanțat, de-ar fi să amintim doar arhicunoscutul scenariu psihanalitic al răfuieiilor dintre „eu” și „sine”, cu ingredientele adiacente. De la Freud împrumută Lovinescu, apoi, și ideea că geneza artei se datorează procesului de refulare, de reprimare a libidoului. Creația ar fi, așadar, expresia unei sexualități sublimată, i.e. deviate de la rosturile firești, avându-și totodată originea în inconștient. Voința nu e totul, dar oferă o șansă de manifestare talentului virtual. Pe aceste coordonate se înscrie, de regulă, interpretarea criticului, tributară unei concepții dualiste (ca să nu spunem gnostice) despre personalitate.

Cum era de așteptat, și atunci când se referă la sine criticul aduce în prim-plan același tip de conflict radicalizat, în doi timpi, prea previzibil de acum ca să mai surprindă. Singurul element de noutate îl constituie sursa citată drept element de legitimare a propriei argumentații: Jules de Gaultier. Relativ cunoscut la începutul secolului trecut, fără a fi totuși o autoritate, psihologul francez îi furnizează criticului român un concept – bovarismul – ușor de înțeles și de utilizat

în cele mai diverse contexte, dar nu tot atât de precis pe cât ar fi trebuit ca să justifice niște pretenții teoretizante. Este acesta un alt indiciu al eterogenității lecturilor lui Lovinescu, credincios dezideratului „impresionist” ce încuraja hedonismul cultural, refuzul specializării. În linii mari, așa-zisul „bovarism” reprezintă elementul dinamic al personalității, tradus în capacitatea omului de a se imagina altfel decât este de la natură. Cu alte cuvinte, o proiecție imaginară care se cere asumată deliberat, în cunoștință de cauză. Altfel, dacă autocontrolul lipsește și conștiința doarme, tendința mistificatoare poate căpăta nedorite nuanțe patologice, luate în calcul ca pe un risc de la sine înțeles.

Lovinescu atribuie temperamentului său melancolic, „moldovenesc”, pasiunea artistică, curiozitatea nestăpânită și dezordonată, de „impresionist” incurabil, cultivat în spiritul unui epicureism rafinat, sceptic, amintind de plăcutele năravuri ale strămoșilor noștri orientali. Dar, în loc să tragă din narghilea și să privească asfințitul prin perdeaua de fum, cum îl îndemna firea, criticul își impune un program drastic de lucru și inventează – bovaric, bineînțeles! – o ideologie de natură total opusă, liberală, susținând valorile modernității, credința în progres, datorită implicării în viața publică. „Bovarismul” se face vinovat, printre altele, de abandonarea studiilor clasice în favoarea incomodei profesii de cronicar literar, și tot așa se explică militantismul doctrinar din opera de maturitate. Apoi, eliminarea nuanțelor și privilegierea locului comun, afirmat cu convingere, marchează nu doar sensul de evoluție a criticii lovinesciene, ci și procesul modelării de sine. Mecanismul ajunge să funcționeze perfect, rotunjind o personalitate ieșită din rând. Inadecvările nu intră în discuție, deocamdată. Totuși, dacă Lovinescu nu s-ar fi împiedicat de cartea lui Gaultier și ar fi consultat studii mai consistente, în alți termeni și-ar fi enunțat „teoria” – altfel coerentă în sine, nimic de zis. Ei bine, sugestiile cele mai fertile (de n-o fi cumva o simplă coincidență) vin cu precădere dinspre psihologia *Einführung*-ului, cum foarte exact a intuit Camil Petrescu într-o cronică nebagată în seamă la vremea aceea^[2]. Dar nu Lipps, autorul invocat în genere ca sursă autorizată, ci Wörringer pare a fi reperul fundamental în cazul de față, esteticianul la care se raportează și Jung în câteva rânduri pentru a descrie cele două tendințe opuse ale psihicului, extroversia și introversia^[3], legate direct de „abstracție”

2. Camil Petrescu indica mai degrabă estetica lui Lipps decât ipotezele biologului Hugo de Vries drept sursă a concepției despre imitație din *Mutația valorilor estetice*. Vezi integral pamfletul *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*, Caietele Cetății literare, f.a.

3. C. G. Jung, *Opere complete*, 6. *Tipuri psihologice*, Ediție revizuită și întregită, traducere de Viorica Nișcov, p. 316: „Wörringer consideră că rădăcina comună a acestor două forme fundamentale de trăire estetică stă în impulsul către înstrăinarea de sine (s.n.). În cazul abstracției, omul tinde prin contemplarea necesarului și a imobilului să fie eliberat de întâmplătorul condiției umane și de arbitrarul aparent al existenței organice generale. Față de abundența tulburătoare și impresionantă a obiectelor vii, omul își creează o abstracție, adică o imagine abstractă generală în care impresiile sunt exorcizate într-o formă reglementară. Față de schimbarea haotică a evenimentelor trăite, această imagine posedă semnificația magică a unei proiecții. Cufundându-se în imagine, omul se pierde astfel în ea, încât adevărul său abstract se situează în cele din urmă deasupra realității vieții, pe care, în genere, o reprimă fiindcă i-ar putea tulbura desfătarea cu frumusețea abstractă. El se ridică astfel la nivelul abstracției, se identifică cu valabilitatea eternă a imaginii sale și încremenește în ea, transformând-o într-o formulă

și „intropatie” (sau „empatie”, după echivalentul preferat de traducători), noțiuni folosite spre a desemna percepția estetică în manifestările ei polare. Când una dintre tendințe este anihilată, observă Jung, „identificarea cu funcția orientată prezintă un mare dezavantaj, acela al degenerării individului”. Și, mai departe: „Omul este fără îndoială capabil de o mecanizare de largi proporții, dar totuși nu atât încât să renunțe la sine însuși pe de-a-ntregul și fără pagubă. Cu cât se identifică mai mult cu o funcție anume, cu atât o investește libidinal mai mult și cu atât mai mult retrage libidoul din alte funcții”^[4].

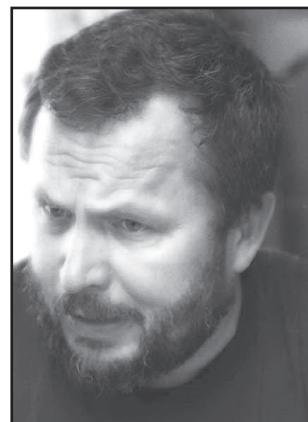
Conștient de pericolul semnalat, Lovinescu a recurs la literatură ca la o formă alternativă de manifestare a personalității sale, clădită pe fondul psihic de nuanță „moldovenească”, niciodată pe deplin neutralizat. Indiferent de mijloacele expresive sau de genul abordat, scriitorul, individualist ireductibil, s-a mulțumit să vadă lumea doar pe o latură, prin lentila îngustă a propriului eu. Pesimist dar fără puseuri anarhice, agnostic, pasionat de cunoaștere în limite rezonabile, prea lucid pentru a avea și organ metafizic (sociologul repudiază ortodoxismul, retrograd, irațional și mistic, în favoarea catolicismului, pragmatic și progresist), el a explorat posibilitățile unei percepții în fond mărunte, obișnuite, și parcă prea omenești, cu luciditatea satisfăcută a savantului care speră să descopere universul într-o coajă de nucă. Ideea merită reținută, pentru că tot Jung opune tipului psihologic (reprezentat – nu-i așa? – de Lovinescu însuși) pe acela vizionar, într-o clasificare notorie a modelelor fundamentale de creație artistică. Și apropierea nu se reduce nici pe departe doar la atât. Să spunem numai că aici, în strădania aceasta de a schița o explicație plauzibilă, din unghi psihologic, a personalității umane, plecând de la propria experiență de viață și de lectură, se deslușesc resorturile autentice, surprinzătoare chiar, ale operei poate celui mai reprezentativ dintre criticii noștri. Din păcate, paginile conținând prețioasele documente sufletești, de mare interes pentru explicarea personalității, au fost ignorate pe nedrept din pricina locurilor comune care intră în arsenalul binecunoscutei acțiuni militante pentru cauza autonomiei esteticului și a sincronizării cu valorile occidentale. La urma urmei e firesc să fie așa, de vreme ce, cu rare excepții, exegeza și-a rezervat rolul facil al conservării vechilor clișee. Și, oricât ar părea de bizar, tocmai din pricina excesivei simplificări vulgarizatoare se explică, în fond, mare parte din prestigiul actual al lui Lovinescu, probabil singurul critic român căruia posteritatea i-a inventat o imagine fără pată.

eliberatoare. În felul acesta el se înstrăinează de sine și își transferă viața propriei sale abstracții, în care se cristalizează cumva (așa se explică și olimpianismul criticului, masca personalității sale, n.n.)”.

4. Vezi și Norbert Groeben, *Psihologia literaturii. Știința literaturii între hermeneutică și empirizare*, trad. de Gabriel Liiceanu și Suzana Mihailescu, prefață de Gabriel Liiceanu, Editura Univers, București, 1978, p. 145: „Jung distinge două tipuri de creație: tipul psihologic și tipul vizionar. Tipul psihologic reprezintă un conținut care se mișcă în orizontul conștiinței umane: experiențe de viață, trăiri personale etc., psihologul nemaiaivând nimic de adăugat dincolo de cele spuse de autor. În schimb, conținutul creației vizionare este constituit din configurații de o stranie înțelepciune, care pune în joc o natură primară: viziuni originare. Viziunea este situată dincolo de limitele conștiinței. Acest tip de creație vizionară are nevoie de interpretare”.

Nichita DANILOV

În vizită la un consilier prezidențial

Vizita pe care i-am făcut-o consilierului prezidențial Pavel Pelin a fost pe cât de amuzantă, pe atât de instructivă. Deși nu obținusem nici o informație de primă mână, totuși, am plecat din biroul său cu satisfacția datoriei împlinite. Întâlnirea a decurs normal. O antamasem chiar în dimineața respectivă, sunându-l la birou și întrebându-l dacă e dispus să mă primească. “Cum să nu?!” mi-a spus. “Cu mare plăcere. Vino aici, mai stăm și noi de vorbă...” “Atunci rămîne 9 și 15?” “Exact, la 9 și 15 te aștept. Urci pînă la mine... Știi cum să ajungi, nu?” “Mă descurc eu...” “Întreabă portarul și te va îndruma spre biroul meu...” “În regulă”, am zis. “Atunci, pe curînd...” “Pe curînd!”, am zis. Am vrut să pun telefonul în furcă, dar l-am auzit spunînd: “Dacă se întîmplă ca între timp să fiu chemat la președinte, te anunț, și fixăm o altă oră. Dar poate că președintele are alte chestiuni de rezolvat în dimineața asta decît să converseze cu Pelin... Pentru el Pelin a devenit, totuși, o problemă...” “...O problemă?”, am îngînat...” “În mare, am înțeles”, am spus. “De fiecare dată cînd președintele se scoală cu fața la cearșaf, mă cheamă la ordine. Cînd mă înfățișez în biroul lui, Lucinski pare bine dispus. Eu știu însă că înlăuntrul lui mocnește nemulțumirea, dacă nu cumva chiar o anumiță suspiciune față de consilierul Pelin. Poate că președintele se întrebă dacă poate sau nu poate să aibă încredere în consilierul său. Dacă răspunde pozitiv, atunci, desigur, apare și întrebarea următoare: <<Pînă unde ar trebui să întind încrederea mea?!” Oricine te poate trăda cînd ești președinte. Prin urmare, președintele trebuie să fie prevăzător. Încrederea lui nu trebuie să se întindă mai mult decît de la ușa pînă la birou și înapoi. Deseori, cînd e în dilemă, Lucinski mă cheamă la o discuție tete-a-tete, care decurge cam așa. Sună telefonul. Dau să răspund imediat, dar din pricina emoției, îmi lunecă receptorul din mînă. <<Ce se petrece acolo?>> aud vocea președintelui. “Bună dimineața, excelență”, îi spun. “Am scăpat receptorul din palmă...” “Și președintele, cu o voce mustrătoare: “Iar, Pelin, iar...” “Iar, domnule președinte. Iar...” “Păi, vezi, zise președintele, iată ce pățești, dacă nu ești atent...>> <<Tocmai, că sînt foarte atent...” “Nici prea multă atenție nu-i bună”, zice președintele și adaugă: <<Ia vino tu, dragă Pelin, pe la mine...>> Îmi aranjez ținuta și mă duc. Cînd ajung în fața biroului, președintele îmi arată un scaun și îmi zice: <<La

loc, dragă Pavel. Să mai stăm și noi de vorbă omeneste...>> <<Despre ce?>> îl întreb. <<Despre nimic>>, zice Lucinski. Și după ce îmi întinde tabachera aurită, îndeminîndu-mă să servesc o țigară (de fiecare dată, îl refuz politicos, nu se cade să tapezi un președinte de țigări!), îmi spune cu același glas mîeros: <<Ce mai faci, dragă Pelin?” “Ce să fac, domnule președinte?” zic. « Scriu ». Iar el, cu același zîmbet cu dublu înțeles în ochi: <<Nu mai scrie atît de mult. Ia și te odihnește...>> Și eu: <<Și atunci dumneavoastră ce-o să faceți cînd va trebui să țineți cuvîntarea în fața distinșilor oaspeți chemați la președienție?!>> <<Aș prefer să tac, dar nu am cum, prin urmare voi fi nevoit să iau cuvîntul...>> <<Păi, vedeți...>> <<Văd>>, zice președintele, <<cum să nu văd? Dar am să mă descurc eu și fără textul tău...>> <<N-ai observat, dragă Pelin>>, adăugă el aprinzîndu-și o țigară, << că totuși știu să vorbesc fără să țin o foaie-n mînă...>> <<Am observant, cum să nu observ. În materie de discursuri sînteți as...>> <<Păi, atunci de ce îți mai bați capu’ de pomană să le încropești, ia și te odihnește...>> <<Dar simțul datoriei? Trebuie să mă simt și eu cumva util...>> <<Atunci scrie, că eu tot n-am timp să citesc... În privința slujbei, să nu-ți fie teamă... Simpla ta prezență la președinție îmi este de folos... Prin urmare, dragă Pavel, gîndește-te bine și hotărăște singur ce ai de făcut... Dacă vrei să scrii, scrie, dacă nu, nu...>> Așa îmi vorbește președintele, după care mă expediază înapoi la biroul meu. După ce ajung acolo, mă așez pe scaun și îmi frămînt mîinile: să scriu sau să nu scriu!? Și mă apuc de scris. Scriu discursuri pentru diverse ocazii. O cantitate imensă de prostii ies de sub pana mea în fiecare zi. Dacă aș aduna tot ce am scris în acești trei ani de cînd lucrez pentru președinție, aș avea o operă mai vastă decît cea a lui Balzac. Dar cine citește discursurile mele? Nimeni... Nici un cuvînt viu. Totul e oficial. Fiecare frază e bine încheiată la șireturi. Fiecare propoziție seamănă cu un costum de ginere sau cu unul de înmormîntare. Iar punctele sînt ca niște nasturi. Sensul, a sensul, e cravata... O cravată sobră, care numai bine mi-ar servi de ștreang. Sînt sătul pînă aici de munca mea... Și măcar dacă discursurile astea ar folosi la ceva. Președintele nu are nevoie de ele. În funcție de moment și de auditoriu, el își improvizează spiciul; transmite mesajul pe care îl are de transmis, în cuvinte foarte simple. Și, pot să

spun, are succes. Publicul îl aplaudă. Delegații străini sînt impresionați de simplitatea și eleganța discursului prezidențial... La cîte o recepție, unii îl și întreabă: <<Discursurile le scrieți dumneavoastră sau apelați la ajutorul unui consilier prezidențial...>> Iar Lucinski, dacă sînt prin apropiere, mă face să mă simt și mai mic: <<Iată, priviți, aici, în dreapta dumeavoastră>>, zice el, <<se află autorul discursurilor prezidențiale. Numele lui e Pelin...>> Îți dai seama cum mă simt?! Îmi vine să intru sub covor de rușine. Și atunci președintele, văzînd că mă fisticesc, îmi toarnă un pahar de vin... În fine, mai discutăm noi. La 9 și 15 ai zis?!” „La 9 și 15...” „Te aștept...” M-am uitat la ceas. Deja se făcuse ora 8,30. Pînă la 9 mi-am aranjat hîrțile pe birou. Mi-am băut restul de ceai amar și am citit presa în diagonală, fiind interesat mai mult de titluri, decît de conținut. La 9 m-am urcat în mașina misiunii și am dat semnalul de plecare. „Unde mergem?” m-a întrebat șoferul. „Cum, unde?! La Pavel Pelin.” „Cine-i Pelin?” „Unul din consilierii prezidențiali...” „Aha”, făcu șoferul, „prin urmare, mergem la președinție...” „La președinție”, am zis...

...La 9,15 eram în fața impunătoarei clădiri a Președinției. Am deschis portiera, am luat mapa și am urcat vioi scările. Mi-am prezentat legitimația și am fost îndrumat să urc pînă la etajul patru. „La ce cameră?” „Patru sute șaisprezece... Coțiți la dreapta, iar ușa e pe stînga...” În ciuda indicațiilor destul de ambigue, am nimerit relativ ușor biroul consilierului prezidențial Pavel Pelin. Am ciocănit de trei ori cu degetul arătător în tocul ușii și am rămas în așteptare. Protocolul era să nu bați nici prea încet, dar nici prea tare. Dacă ești așteptat, consilierul îți va auzi pașii. Nu va veni imediat în întîmpinarea ta, tocmai ca să nu știrbească nici cu un grad din demnitatea rangului. Dar Pavel era un altfel de consilier. „Da”, am auzit. Atît. Apoi tăcere. Am mai bătut o dată în ușă. Ceva mai apăsât și am auzit același glas, intonînd tot „da”. În fine, după ce mi-am aranjat ținuta, am apăsât pe clanță și-am intrat... În capătul unui birou îngust, cu spatele la geam, stătea Pavel Pelin. Consilierul părea ușor stingher de prezența mea... „La loc sau măcar șezi”, spuse înaltul demnitar prezidențial... „Sau fă și una și alta, dacă poți”, adăugă el. „Pot, cum să nu pot. E un exercițiu pe care îl fac zi de zi...” „Înseamnă că ești un om fericit, Nichita – zise Pavel. Eu mă străduiesc, dar nu reușesc...” Am aruncat o privire pe geam. În față se profila silueta unei biserici cu cruci aurite. Iar pe coama dealului, în depărtare, cîteva blocuri. Parcă aș fi fost în Iași, în Tîrgu Cucului, nu la Chișinău. Coama dealului semăna cu Tătărașii... „Iată aici, în acest dreptunghi ținut, își desfășoară activitatea Pavel Pelin...” îmi zise el făcîndu-mi semn să mă așez... „Peisajul e superb, continuă el, dar eu, după cum vezi, stau cu spatele la el. Aș vrea să-l admir și eu dar îți dai seama că n-am cum. Trebuie să stau aici cu ochii ațintiți la clanță: să văd dacă intră sau nu intră cineva... Mă înțelegi sau nu?” „Înțeleg”, am zis. „Nu prea mă înțelegi, făcu Pelin... Dacă m-ai înțelege, nu m-ai compătimi...” „Dar unde vezi că te compătimești?” „Văd, că doar nu-s chior. Chiar acuma îți spui: săracul Pelin, cum stă aici și vegetează în timp ce alții petrec...” „Dar, nu zic asta...” „Zici, spuse Pelin, numai că nu vrei să recunoști... Diplomății una spun și alta gîndesc. Cînd vorbesc cu tine, se poartă ca și cum ar avea la mîna nu una, ci două perechi de mînuși. Mai întîi te îmbrădălesc, și apoi, cînd ți-e lumea mai dragă, îți aruncă mînușa la picioare și te provoacă la duel...” „Dar eu n-am venit aici ca să mă duelez cu prietenul meu Pelin...” „Dacă nu ai venit ca să te duelezi, atunci degeaba ai venit? Să știi că mie îmi plac încrucișările de spade verbale... L' garde!” „L' garde!” ...După acest schimb de replici, Pavel Pelin îmi întinse mîna: „Ne-am dus la duel, zise el, acum hai să discutăm...” Am dat să deschid mapa și să-i prezint, pe puncte, problemele pe care le aveam de rezolvat, dar consilierul mă opri: „Lasă fleacurile

astea, zise el. Să discutăm așa, ca de la om la om... Să mai lăsăm formalitățile. Doar nu sîntem roboți... Știi că era cît pe ce să ajung și eu diplomat?” „Da?” am făcut. „Da, zise Pavel Pelin. I-am zis președintelui Lucinski: Pavel Pelin e vultur, nu cloșcă de pui, ca să stea 16 ore pe scaun. Credeți că ținîndu-l lipit de birou îl veți domestici?” „Și președintele ce-a spus?” „Președintele a zis: am să văd eu dacă ești vultur sau nu...” „Și?” „Și a văzut. M-a luat în Italia și s-a convins...” „?!” „O lună de zile l-am tot bătut la cap să mă ia cu el... Roma, Via Apia, Coluseum, Tibru... i-am tot repetat mereu vorbele astea, pînă l-am înnebunit.... Știi măcar italienește? m-a întrebat. O să vedeți că mă descurc. O să fiți satisfăcut de mine... Și dacă o să mă descurc v-aș ruga să mă lăsați consul la Roma... Bine, te iau, zise Lucinski, și se ținu de cuvînt. În fine, ajungem noi la la Roma. Lucinski în față. Eu, în convoiul prezidențial, undeva în fundal. Ieșim în oraș, să facem o plimbare. O căldură îngrozitoare. Se topea asfaltul sub tălpi. Am umblat cu capul gol prin soare, gata-gata să fac insolație. La 12,30 m-am întors la reședință. La 13 trebuia să aibă loc semnarea actelor oficiale... Parcă văd și acum în fața ochilor toată scena. Lucinski în față, eu ceva mai în spate, în dreapta lui Lucinski - președintele Italiei, Oscar Luigi Scalfaro, în spatele lui, omologul meu italian. Eu și consilierul, ținem în mîini cîte o mapă, ce urmează a fi semnate de cei doi președinți. Din pricina căldurii, dar și a emoției, mapa din mîna mea devine tot mai grea și mai alunecoasă. Transpir din abundență. Fruntea, tîmplele și ceafa îmi sînt acoperite de șiroaie de sudoare. Stau în spatele președintelui și mă gîndesc: să dea Domnul să nu scap mapa în timpul solemnităților... Și iată că timpul solemnităților a și sosit. Mînat ca de un duh rău, de un instinct din cale afară de ambiguu, fac un pas înainte, întind mîna dreaptă în direcția președintelui Scalfaro și ceea ce era inevitabil să se producă, se produce. Mapa îmi alunecă din mîna și aterizează la picioarele președintelui Luigi. Subsuorii îmi sînt lac de sudoare. Mă uit la Lucinski. Lucinski stă calm și discută cu Scalfaro despre colaborarea dintre cele două țări latine, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Mă simți pierdut. Ce să fac?! Cum să dreg greșeala, fără să devin și mai bătător la ochi?! Fie ce-o fi, îmi zic, și lăsîndu-mă pe vine, încep să culeg foile ce s-au rispit pe jos și să le așez în ordine la locul lor... Mă rog, nu putea fi vorba de nici o ordine acolo. Dar totuși ceva era... Cei doi președinți stau așezați comod în fotoliile lor și continuă conversația. Deodată, președintele Luigi își oprește privirea asupra mea. Mă pierd de tot cu firea și dau să mă ridic. Reușisem să strîng, tîrîndu-mă de-a bușile, toate documentele și să le așez în mapă. Scalfaro se ridică și el de pe fotoliul în care sta, făcînd un pas înainte. Atunci am făcut ce am făcut și m-am încurcat de tot, am nimerit cu capul între picioarele prezidențiale. Pierzîndu-și echilibrul, Scalfaro se prinse cu mîinile de grumazul meu. M-am speriat și am făcut un salt, ridicîndu-l cam vreo 30 de cm de la podea, apoi l-am răsturnat în fotoliu...” „Și Lucinski?” „Ce e cu Lucinski?” „Lucinski ce-a zis?” „Lucinski a privit calm toată această scenă. După care a luat mapa și i-a întins-o lui Scalfaro.” „Și Scalfaro?” „Semnînd documentele, Scalfaro a spus: Voinici bărbați mai are și Moldova! Parcă sînt coboriți de pe columna lui Traian... Astfel a decurs vizita-n Italia. După ce ne-am întors de acolo, Lucinski m-a chemat la el și mi-a spus: îmi pare rău, dragă Pelin, dar încă nu ești copt pentru diplomație. Stai și clocește ouăle aici...” Așa mi-a spus.... Vezi, președintele Lucinski e un om fin, are și umor. Nu înțeleg de ce cîrțiți împotriva lui... Crezi că Voronin va fi mai bun?” „Aha, prin urmare, acesta-i mesajul pe care vrea să mi-l transmită Pelin,” mi-am zis, pregătindu-mă de plecare. „Vom trăi și vom vedea” a murmurat el...

La început a fost suferința (1)

Era să spun: *la început a fost Dostoievski*. Prea adesea, însă, este invocat numele prozatorului rus, în teoria epicului, pentru capacitatea lui, neîntrecută de altfel, în a-și imagina ființa umană căzută în starea demonilor și a karamazovilor; pregătită, totuși, datorită unei fărîme de faptură creatură rămasă în sine, să pornească din nou în căutarea adevărului de credință, pe scara suitoare a lui Iacob, speranța salvării persistînd chiar și în sufletele celor care s- au rostogolit cu durere pe treptele dantești ale infernului. Referința s- ar motiva prin firea lucrurilor: literatura concentraționară îl are printre precursori pe autorul scrierii autobiografice *Amintiri din casa morților*. Cititorul poate identifica aici elementele de fond și de formă care au intrat în configurarea stilistică a acestei categorii tematice, fapt resimțit pe parcursul generațiilor care au urmat. O analiză comparativă, punctuală ar fi lămuritoare.

Puteam spune, în aceeași ordine de idei: *la început a fost Soljenițîn*. Se recunoaște, în unanimitate, că și acest scriitor rus se înscrie între marii citori ai literaturii tip memorial și de rezistență, mai ales prin *O zi din viața lui Ivan Denisovici* și prin *Arhipelagul Gulag*. Prima - operă beletristică în accepțiunea consacrată a termenilor; a doua - „o încercare de investigație literară”, în baza documentelor de arhivă, a informațiilor orale și a experiențelor de detenție mărturisite de autorul însuși. Ambele intră în atenția istoricului literar interesat de practica artistică și de mișcarea de idei, ca și a justițiarului decis să întreprindă acțiunea grea a procesului comunismului. Rămîne de găsit explicația apariției literaturii de închisoare în Rusia țaristă și apoi sovietică, dar mai ales faptul că s-a extins peste tot în Europa „civilizată” și nu numai. Problema rămîne deschisă.

Pentru că am translat spre Paul Goma și spre Gherla, am constatat că *suferința* reprezintă un aspect caracteristic experienței românești în domeniu; suferința și

năpasta. Împrejurările și vremurile ca vremi îi distanțează sensibil pe cei trei autori. Ei se apleacă asupra materiei umane aruncate în prăpastie, fiecare în parte fiind implicat nu numai accidental dar, mai ales, destinal în tumultul întâmplărilor tragice. De aceea, au fost nevoiți să- și modifice dioptriile, unghiurile de observație. Dostoievski, sub chipul lui Alexandr Petrovici Goreancikov, eroul din *Amintiri din casa morților*, viețuiește printre criminali de drept comun, unii dintre ei meseriași de temut, alții, victime ale unor întâmplări nefericite, regretabile. Vina este asumată numai la modul individual, firește, în măsura în care împlicatul poate să se judece pe sine, asumîndu- și, pe cît posibil, complexul de împrejurări date. Cititorul se lasă atras de capacitatea autorului de a scoate în relief tipologii, caractere, de a se desfășura în analize psihologice, pentru a se aproxima starea conștiinței vinovaților, raportul dintre bine și rău, dintre om ca ființă morală și animalitate. „Între altele, mărturisește personajul principal, în numele autorului însuși, voiam să cunosc neapărat toate gradele de osîndă și felurile de pedepse, toate modurile de aplicare a acestora și variatele nuanțe și procedee de executare, precum și ce spuneau deținuții înșiși despre toate acestea” (1).

Soljenițîn reia „vina” (de data aceasta cuvîntul trebuie pus între ghilimele), în corelație cu „ordinea socială” și de stat. Așadar, cuvîntul „vină” trebuie marcat pentru că exprimă o falsă realitate. Personajele lui Dostoievski cad sub incidență juridică în chip motivat: un anume individ a ucis, așadar ordinea morală a fost evident agresată. La Soljenițîn apare ca pretext „ordinea socială”. Dar nimeni nu poate dovedi juridic ori moral că ar fi fost încălcată. Totul se bazează pe improvizație, pe minciună, ambele instituționalizate, ridicate la politică oficială, temei al dictaturii și al liberului

arbitru. Un exemplu convingător îl constituie tocmai „cazul” Alexandr Soljenițin: ofițer în armata sovietică, decorat cu „Steaua roșie” și distins cu gradul de căpităn de artilerie, se trezește în lanțuri și dus în Siberia, pe urmele lui Alexandr Petrovici Goreancikov, pentru niște scrisori interceptate de poliția secretă unde tînărul erou pentru apărarea patriei sale își exprima anumite rezerve în legătură cu rigoarea disciplinei militare, cît și în privința dotării precare a propriei armate. Absurd. Un tribunal moral și drept, din contra, l-ar fi distins pentru intenții nobile.

„Vina” adusă, la origine, lui Paul Goma era aceea de „ungarist”; așadar, autorul se asocia fraților de suferință de la Budapesta striviți de dușmanul comun: bolșevismul (nu s-a văzut vreodată și reciproca: un ungur generos și democrat să ia apărarea românilor, fie și formal, în împrejurări asemănătoare; și au fost multe). Soljenițin detesta ordinea barbară impusă tocmai de compatrioții săi. El era victima iar călăul purta un singur și sigur nume: bolșevismul. Iată că relațiile interumane se schimbă: intră în rol ecuația călău- victimă. Juridicul și eticul își pierd suporturile de susținere naturală. Paul Goma s-a opus și se opune unei ideologii dușmănoase și distructive venite din afară, susținută de reprezentanți ai unei pături extremiste și superpuse. Victima se cunoaște. În cazul de față și pornind de la *Gherla*, de la documentul scris, ea poartă numele Paul Goma. Victima este hăituită cu strășnicie, pomenindu-i-se numele frecvent și denigrator. Spre deosebire, numele călăului nici nu trebuie pronunțat. Cine nu respectă consemnul riscă pedeapsă după pedeapsă, cum i se întâmplă și astăzi permanentului exilat de la Paris. Știm cînd a început suferința, în ce ne privește pe noi, românii, din ce direcție s-a năpustit răul ca o furtună. Știm și cine sunt călăii. Împotriva interdicțiilor de partid și de guvern, de „tribunal al poporului”, de „parlament democrat” ori de lojă secretă, numele făptuitorilor trebuie rostite. Este mai mult decît o datorie civică. Ea ne revine nouă, celor cu paguba și cu suferința.

1. Conștiință de martor

Portretul artistului, în general, capătă trăsături interesante în noua lui tinerețe, mai cu seamă în modernitatea postbelică, devenind aproape de nerecunoscut în raport cu legenda clasicizată. După cutremurele sufletești provocate de războaiele de dreapta-stînga și după grozăviile din lagăre, deportări și gherle, nu ni-l mai putem imagina pe poet înconjurat de muze și suspinînd pe sub balcoane; sau așezat cuminte la masa de lucru și visînd la lumi ideale sau utopice, cum își declară astăzi, cu avînt neorevoluționar și liber schimbist, „recenții”. Viața se revoltă în fundamentele ei, iar formele îndătinate de scriere nu pot face față apocalipsei care bate la ușă, decît căutîndu-și altă așezare. Ce mai înseamnă noțiunea de teoretician literar în sensul lui Boileau ori al lui Croce, ca să se (mai) poată vorbi nestingherit despre condițiile dramei, despre puritatea genurilor, despre formele posibile ale prozei?

Vremurile și lucrurile au intrat într-o ordine anapoda, ca nimeni să nu întrezărească vreun capăt, vreun curs normal. Sintagma de vers „s-a întors mașina lumii” a devenit mai actuală ca oricînd. Teoriile de stînga au ajuns să-și facă de cap după căderea Cortinei de Fier. Ele se străduiesc din răsuputeri, și reușesc pînă la o margine, datorită seismului întreținut intenționat, să răstoarne, unde le merge, valorile îndătinate, să semene neîncredere în puterile creatoare ale omului, să supra-solicite forțe oculte producătoare de haos. Minciuna se instalează în locul adevărului ca la ea acasă. Retorica bine meșteșugită ia ochii și mințile, face ca totul să pară în ordine, lustruit, corectat, aranjat; călăul de ieri capătă „față umană”. El își continuă meseria cu îndîrjită nerușinare, în numele „progresului”, al „schimbării”, iar victimei i se rezervă partea suferinței și a batjocurei.

În aceste condiții, statutul scriitorului devine nesigur și precar. Individul, oricît de înzestrat ar fi, se vede nevoit să opteze între cariera ușoară de meseriaș al scrisului și calea anevoioasă, plină de riscuri întru cultivarea adevărului și a valorilor autentice. E mai comod și chiar postmodern să devii „om recent”, să aderi cu șiretenie la rețeaua de instituții oficializate și ideologizante, ispitit de glorie rapidă și zgomotoasă, decît să te menții pe verticala spiritului dinamic și creator. Pe acest fond, „trădarea intelectualilor” se intensifică, iar oculta știe să profite de acest fenomen regretabil de soluție a umanului.

Din fericire, Paul Goma dovedește o mare forță de creație și de rezistență și reprezintă un încurajator reper orientativ. Sacrificiul de sine și nu trădarea l-a caracterizat în decursul deceniilor de înfocate bătălii de oștean al scrisului și al „drepturilor omului”, de unde ura de moarte a „secilor” de ieri și de astăzi, ca și a „prietenilor” de odinioară, transfigurați „după decembrie” în siniștri „directori de opinie”. Cînd autorul *Gherlei* se interoghează neliniștitor, apelînd la formule de tipul „să nu-i tac – să-i netac”, rezultă că are cîștig de cauză grija lui pentru cunoașterea și transmiterea netruncată a adevărului. Nu o face de pe poziția unui doctrinar îmbibat de ideologie, cu gîndire jucăușă după împrejurări și la comandă. O face în nume propriu, cu zbucium și cu durere, dar și al tuturor victimelor care au trecut prin aceleași suferințe și necazuri, adică în numele adevărului unic și de neclintit. Este și statutul marelui scriitor: mărturisitor al adevărului și purtător (întemeietor) de conștiință. Să-l credem pe Paul Goma!

2. Epic și dramatic

Gherla, ca text, se dezvăluie cu oarecare dificultate la lectură, aceasta datorită caracterului mult elaborat al cărții. În ființa și în memoria autorului se află depozitată o mare cantitate de date și de fapte trăite, pe viu, care-l mențin într-o permanentă agitație, singura formă de eliberare fiind nararea și, eventual, repetarea lor. Nevoia de spunere (oral-scrisă) se află în impuls, se resimte ca o necesitate vitală. Dacă biblioteca (- arhiva) ar fi singura sursă, cititorul ar avea motive să devină

cîrcotaș în unele locuri. Luat prin surprindere, scrierea îi apare cu multe denivelări și involburări, într-o ritmică neobișnuită în raport cu documentele memoriale ori cu narațiunile de tip tradițional, calme și cursive. Doar la o lectură atentă, eventual repetată, se poate constata că autorul așază datele în forme meșteșugite cu intenție, fără a se abate de la subînțelesul lor prim, original. Aceasta, în fond, este o premisă a literarității, fapt cunoscut de cînd lumea. Dar cînd un anume autor rescrie propriile biografeme, ne putem aștepta să ne trezim transportați direct în spațiul literaturii; iar Paul Goma scrie despre sine ca și cum s-ar privi în oglindă. Face din cînd în cînd calea întoarsă pentru corelare și ordine, ca să nu se mai cunoască punctele cardinale ale oglinzii, statutul scrierii ca re-scriere, al surselor, al făptașului.

Repet: fiind vorba de literatură concentraționară, de pățania unui om, cititorul se așteaptă la o expunere liniară, organizată și suitoare punct cu punct. Asta nu se întîmplă nicăieri la Paul Goma, îndeosebi în *Gherla*. Pe primele două pagini (am în vedere ediția din 2008, de la „Curtea Veche”) se înșiră cinci secvențe de scriitură, distincte, adversative, în discontinuitate. Ele sunt distanțate și separate grafic prin stelute, cuprinzînd între 5 și 20 de rînduri. Luate în parte, fiecare secvență începe astfel: „A, nu! Nici chiar așa”; „Ba chiar așa!”; „Așa i se mai spunea secției a treia de la Jilava”; „A, nu, în jurul Bucureștiului nu se afla nici o colină...”; „Da de unde, graffiti! Nume și date, astea erau”. Așa se prezintă textul cărții pe aproximativ 50 de pagini, în fragmente individualizate, iar procedeul este reluat din loc în loc pînă la sfîrșitul *gherlei*. În mod paradoxal, fărîmițarea nu dăunează ansamblului. Din contra, se poate constata o tehnică a retoricului, destinată să întretină starea de agitație, pînă la derută și insuportabil. Se anunță în mai multe rînduri povestea unei bătaii de pomină și cititorul este bombardat din toate direcțiile și pe tonuri dintre cele mai acute cu informații extrem de amestecate, neduse pînă la capăt, cum s-a întrezărit din cele cîteva exemple citate. Autorul pare să-și asume răspunderea comunicării prin subtitlul formulat, în paranteză, pe pagina interioară: *dialog monologat*. Dar bucuria ieșirii din derută este în mîna stîngă, pentru că formula dialogului rămîne indecisă. Uneori interlocutorul se simte în apropiere: „Asta ce întrebare mai e? Cum adică?... Dar ce legătură are cu ce povestesc eu – nu, nu ne obligau să ne tundem, ne tundeau pur și simplu!” (p. 31); „N- aș zice. Ți-am spus că părea cam plictisit” (p. 45). Alteori interlocutorul este inventat pe parcursul „monologului”: naratorul se află stăpînit de o amintire de moment și, deodată, se vede îndreptățit să răspundă unei întrebări doar posibile, nu reale, ca unei voci din public: „Nu vorbesc de voi, Francezii, căzuți sub șarmul lor slav de la Marea Cotonogală încasată în 1812...” (p. 29); „Nu, soro: Ochișor e ardeleanul; Enoiu e olteanul – din Mușeteștii Gorjului...” (p. 33).

Și totuși intenția din subtitlu (*dialog monologat*) se împlinește binișor, ca permanentă provocare. Autorul se imaginează în fața unui auditoriu, prezent în

clipa dată ori în perspectivă, ca să și-l asocieze în acțiunea comună de declanșare a procesului comunismului. Acuzele curg una după alta, fiind incluse în inchizitoriu instituțiile comuniste ideologizate și în gravă culpă juridică, factorii de răspundere la nivel de partid și ministri și ajutoarele acestora, de la directorii de închisori la bătaușii de profesie; întinsa rețea concentraționară privită ca „celular mare”, la dimensiunea țării; adică regimul bestial de detenție care sfidează, la comanda de sus, cele mai elementare drepturi ale omului. La drept vorbind, sunt capetele de acuzare în cazul unui proces real al comunismului. Autorul le formulează sistematic ori pe sărite, spre disperarea celor cu musca pe căciulă, în mai toate cărțile sale, din respect pentru om și pentru păstrarea vie a memoriei în ființa generațiilor. Se afirmă fără drept de apel conștiința lui de martor, răsplătită doar prin grea suferință. Nici nu există altă monedă. Pe acest fond al reînvierii unor drame cunoscute, răscolite frenetic și cu indignare, se desfășoară segmentul de supranarațiune care are ca obiect bătaia încasată de autor cu o zi înainte de a fi eliberat din închisoare. A fost trimis apoi în Bărăgan ca tot omul, cu domiciliu obligatoriu la Lătești. Dar asta este altă poveste și experiența de detenție continuă: de „celular mare” la noi, de „arhipelag” la ruși.

Partea introductivă a cărții (mai precis, anterioară secvenței despre bătaie) poate fi controlată și sub altă cheie. Să ni-l imaginăm pe autor că se pregătește de o expunere narativă în toată regula, fără artificii ludice. Într-un fel se lasă descoperit pentru a se înțelege că începutul este anevoios, că durează pînă intră în ritm, în normalitate. Terenul trebuie curățat cu grijă: sunt prejudecăți de combătut, imposturi și teze false, făptași periculoși ascunși sub masca nevinovăției. El are atu-ul martorului imbatabil, cu informația la zi. Din conglomeratul de date pe care le înșiruie în fața auditoriului real – fictiv, pregătește din mers o probă mai semnificativă: bătaia.

3. Decalogul deținutului

Într-un capitol din *Arhipelagul Gulag* (intitulat *Ancheta*), Alexandr Soljenițin enumeră și descrie formele de puniție aplicate victimei, obișnuite înainte și după spectacolul juridic de la tribunal. Un adevărat decalog: *injuria, metoda sonoră, gîdilatul, stingerea țigării, închiderea în boxă, frustrarea de somn, obligația de a sta în genunchi cu orele, boxa cu ploșnițe, carcera, înfometarea, bătaia*. Toate sunt la îndemîna anchetatorului, a directorului închisorii, a bătaușului de serviciu și a tuturor de pe rețea, de la ministrul de resort la medic și la bucătar. Asasinatul și violul nu sunt interzise. Se execută tacit, cu îngăduință „de sus”. De regulă, făptașii primesc recompense: avansări, concedii, premii în bani. „Dar cel mai cumplit, din ceea ce pot face cu tine, este să te dezbrace, să te așeze jos, pe spate, cu picioarele desfăcute, pe care se așează ajutoarele (bravul corp al sergenților), ținîndu-te de brațe, iar anchetatorul – nu se sfîesc nici femeile – se așază între picioarele tale

desfăcute și cu vârful ghetei (ori al pantofului), treptat, cu măsură și din ce în ce mai tare, strivește de dușumea ceea ce, cîndva, te făcea bărbat; te privește în ochi și repetă și repetă întrebările ori propunerile de trădare. Dacă nu apasă înainte de vreme puțin mai tare, vei mai avea încă cincisprezece secunde să strigi că recunoști totul, că ești gata să-i bagi în închisoare pe cei douăzeci de oameni pe care-i cer de la tine, ori să calomniezi în presă tot ce ai mai scump...” (2).

Nicolae Mărgineanu a reținut și el obiceiul anchetatorului, militar superior cu răspundere juridică, dar și al gardianului mărunț, de a-și lua victima în primire prin a-i comanda să se dezbrace. În mediul tradițional zicala: „a se descălța în fața cuiva” vizează orgoliul individului. Un bărbat pus în situația umilitoare de a rămîne gol în fața oricui, a unei brute mai ales, își pierde demnitatea și stăpînirea de sine; îl așteaptă înjurătura, ghiontul, îndemnul de a semna hîrtia compromițătoare cu textul ticluit dinainte. Soljenițin are în vedere o variantă a bătaii în forma ei șablonizată, fără elemente adăugate, stilistice. Ne imaginăm cu cîtă agresivitate brutele în cauză și stăpîne pe situație îi puneau pe „dușmanii de clasă”, foști ofițeri superiori, oameni politici, miniștri etc. , să-și scoată hainele la comandă. Mercenarii aveau fantezie în direcția răului. Statutul lor de slujitori diabolici le permitea să adauge amănunte picante la formele punitive citate de autorul rus, aceleași intrate în uzanță și la noi. Marea distracție, de dimineață, a lui Goiciu era să-i oblige pe doi generali bătrîni și bolnavi, în loc să-i trimită la infirmerie, să care tineta plină și grea. Trebuia scoasă din salon, unde stătea peste noapte pentru folosul la grămadă, dusă departe și în grabă mare, pe culoare lungi și întortocheate. Bieții oameni abia se țineau pe picioare, iar din spate îi mînau caralii cu bîtele ridicate. Dacă săreau stropi pe parcurs, nenorociții se aplecau să-i șteargă cu palmele ori cu hainele mototolite. La Pitești, bătaia devenise spectacol în toată regula. Țurcanu avea simțul ludicului și ținea morțiș ca momentul să se desfășoare după scheme sofisticate, stabilite de el, spre disperarea victimelor și marea satisfacție a torționarilor din echipă, care puneau spectacolul în mișcare cu dăruire demnă. Avem informații precise că torționarul șef de la Pitești, Eugen Țurcanu, primea instrucțiuni pentru aplicarea programului de „re-educare”. Dormea laolaltă cu victimele, în celebra cameră „4 spital”, ca să le aibă sub continuă supraveghere, dar, spre deosebire, avea putința să părăsească liber încăperea, vreme îndelungată; la întoarcere, de regulă, puneă în scenă temele din program. N-ar fi lipsit de interes să se compare schema devenită clasică a pedepsei-bătaie din lista lui Soljenițin cu unele variantele aplicate de Țurcanu la Pitești. S-ar constata imaginația inventivă dar bolnavă a torționarului român, mai ales în legătură cu ce s-a numit „ulița verde”, formă de tortură cunoscută încă de pe vremea lui Dostoievski, adică trecerea victimei „între garduri de bîte”. Interesante ca scornire bolnăvicioasă erau și experimentul denumit „șerpărie”, „botezul lui Țurcanu” etc. Virgil Ierunca le are și el în vedere cînd scrie:

„A fost practică toată gama – posibilă și imposibilă – a torturilor: diferite părți ale corpului erau arse cu țigara, au fost deținuți cărora li s-au necrozat fesele și le-au căzut cum cade carnea de pe leproși. Alții au fost obligați să mănînce o gamelă de fecale și, după ce o vomau, li se înfunda voma în gît” (3). Goiciu, sinistrul director al închisorii Gherla este frate geamăn cu Țurcanu, amîndoi amatori de spectacole și de scene tari, amîndoi înconjurați de ajutoare, unul mai aprig și mai inventiv decît altul.

Cînd cititorul lui Paul Goma întîlnește fraza-program: „Vreau să spun: cum am mîncat bătaie, cu două zile înainte de liberare”, receptează un enunț în literaritatea lui simplă. Pe parcursul lecturii, mai ales dacă stăpînește și alte titluri de scrieri despre fenomenul concentraționar în general, aparentul incident promis spre evocare capătă o dimensiune neașteptată în plan dramatic și existențial. Abaterea de la șablonul amințit (după Soljenițin, Mărgineanu, Ierunca) înseamnă fie pățanie proprie (tragică și), de martor, fie meșteșug scriitoricesc, memorialistic ori ficțional. Paul Goma cultivă aceste aspecte. Dacă Eugen Țurcanu și-ar fi așternut pe hîrtie partea sa de implicare în „fenomenul Pitești”, ne-ar fi pus la dispoziție un document rarism; și aceasta cu atît mai mult cu cît făptașul a fost și călău, și victimă. Nu s-a întîmplat pentru că, printre altele, organele au avut grijă să-l elimine ca să scape de orice probă posibilă. Paul Goma rescrie varianta ca victimă, patetic și dramatic. Agresarea fizică, dacă la asta se reduce bătaia, are urmări apăsătoare, însă, pînă la urmă, suportabile. În practica rusească din istoria penitenciarelor, de la Dostoievski la Korolenko, deținuții de drept comun încasau pînă la 2-300 de lovituri de cio-mag, prin prevedere judecătorească, nu după capriciile vreunui slujbaş oarecare. Victima își lua locul în colonie, fără să mai întîmpine neplăceri de altă natură. La Pitești ca și la Gherla, partea greu de suportat era aceea a spectacolului fie că avea ca pretext o simplă punere la colț, un „gîdilă” ori o bătaie în toată regula. Intrau în rol specialiști vestiți în lumea lagărelor, care în lovitură în plex, care prin iuțea de bombeu bine plasat, care în aplicarea latului de palmă după ceafă. Urma veselie printre torționari, ca parte a reprezentării, pentru reușita loviturii, laude și îmbrățișări, dar și momente de spaimă printre deținuții obligați să asiste, pentru a-și da seama la ce se putea aștepta fiecare, clipă cu clipă. Toate făceau parte din programul de „re-educare”. Uneori se aflau în preajmă și spectatori mai de „vază”, să privească de pe culoar, prin vizetă, Drăghici, Nicol-ski, Goiciu sau „profesori” de la „Ștefan Gheorghiu”, în interes documentar, să laude, de la catedră, în fața cur-sanților, viitori activiști de nădejde, justiția comunistă devotată intereselor clasei muncitoare. Să fi executat și Vladimir Tismăneanu asemenea itinerarii de studii pe vremea cînd funcționa ca ideolog la aceeași suprainstituție „Ștefan Gheorghiu”? Sau cînd elabora, în colectiv și ca sarcină de partid, *Micul dicționar social – politic pentru tineret?* (Editura Politică, București, 1981). Scria cu entuziasm și dăruire în acea vreme despre

ideologul suprem pe care, deocamdată, îl elogia de zor: „O contribuție de seamă la îmbogățirea marxismului au adus și aduc Partidul Comunist Român, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Politica P.C.R., Programul său de edificare a socialismului și comunismului în țara noastră sunt o pregnantă expresie a aplicării adevărilor generale ale teoriei revoluționare, ale marxismului la condițiile concrete ale României. În epoca noastră marxismul cunoaște o uriașă răspîndire și exercită o irezistibilă forță de atracție, fiind expresia teoretică a proceselor revoluționare contemporane” (4). Sau în alt loc, unde lămurește, să înțeleagă tineretul, noțiunea de „combativitate revoluționară”. Citim la articolul respectiv, din pomenitul dicționar: „Componentă a conștiinței politice socialiste, atribut principal al profilului moral-politic al comunismului, al tînărului revoluționar, reunind fermitatea și intransigența în lupta pentru îndeplinirea idealurilor socialiste, pentru victoria ideilor materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific. În condițiile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, P.C.R. promovează însușirea și dezvoltarea concepției materialiste despre lume și viață a clasei muncitoare, organizează și îndrumă potențialul creator al maselor spre atingerea obiectivelor istorice trasate de Programul partidului, devenit program de acțiuni constante ale întregului popor”. Munca de coordonare a *dicționarului* și-a asumat-o un alt mare ideolog și revoluționar pe baricadele comunismului și neocomunismului, Virgil Măgureanu, nume total necunoscut la vremea respectivă, dar intrat după aceea în „istorie”. Necunoscut, dar viguroase în mînuirea limbajului de lemn erau și numele membrilor colectivului redacțional: Dan Cucu, Vasile Fronea, Grigore Georgiu, Istvan Gocella, Stelian Iordache, Mihai Milca, Vasile Morar, Ion Zară. Cine sunt ei? „Elitiștii” de ieri, firește, fabricanții de taină ai „disidenților” și ai „omului recent”. Contribuția lui Vladimir Tismăneanu la dicționar este masivă, totalizînd 69 de articole-temă. Pentru litera A, figurează cu *Adevăr* (p. 12), *Antropologie* (p. 27), *Autoconducere muncitorească* (p. 37), *Autonomie* (p. 39), *Axiologie* (p. 44); dar scrie cu același elan și în cheie marxist – leninistă despre *Combativitate revoluționară* (p. 94), *Comunism* (p. 98), *Conducerea și munca colectivă* (p. 101), *Conștiință socialistă* (p. 129), *Democrație socialistă* (p. 165), *Formațiune socială* (p. 221), *Imnul de stat* (p. 240), *Internaționalism* (p. 252), *Marxism* (p. 280), *Mișcare de eliberare națională* (p. 291), *Progres social* (p. 351), *Revoluție social – politică* (p. 379), *Socialism științific* (p. 396), *Stîngism* (p. 407), *Tratatul de la Varșovia* (p. 427), *Umanism socialist revoluționar* (p. 435), *Utopie* (p. 443). Frumoasă recoltă! L-o fi recomandat pe autor să încerce aventura *Raportului final*, adică a procesului comunismului, „capodopera” vieții sale, cum s-a și lăudat în presă. Merg? Merg!

Nicolae Mărgineanu mărturisește că pentru una dintre anchetările sale a fost transportat la punctul sovietic de pe Șoseaua Kisselef. Acolo s-a trezit în fața unui grup de bătauși care nu vorbeau românește. Erau

șefii direcți ai lui Nicolski, Zeller Kohler, Beiner, Grumberg. Acesta din urmă „a plecat și el în Israel” (Nicolae Mărgineanu). Ceilalți, după îndeplinirea mesajului thanatic, în slujba clasei muncitoare și a cominternismului, care a primit distincții cu felicitări, care a fost pedepsit pe motivul că nu a depus destul zel.

Bătaia bine montată în spectacol și executată profesionist trebuia să capete aspect evenimential în viața de zi cu zi a închisorii în general și în existența deținutului în special. Pentru că Paul Goma a văzut caracterul spectacular al bătaii, de vitejie bolșeo-comunistă, a vrut să-i dea o notă pe înțelesul tuturor, reșezînd în pagină materia primă: grupul de bătauși, Goiciu ca personaj principal, motor al conflictului, destinele năpăstuite ale deținuților, într-un cuvînt, călăi și victime, subiecte „clare și distincte”. Autorul asigură formelor ordine suitoare, în această latură de prim-plan a complexului narativ, cu punct culminant și deznodămînt – surpriză. Dacă, în anumite momente acute ale conflictului scriitorul inventează distanțări, pe calea epicului, regula se face simțită în folosul cititorului (– spectatorului), pentru a pune la încercare propriul registru emoțional. Și-a găsit locul în montaj și un intrigant, Barbu, deținut el însuși, dar pe post de turnător profesionist, antipatizat de toată lumea. Așa că acțiunea este pivotată și revigorată ca într-o veritabilă piesă de teatru.

Prima treaptă a scenariului propriu-zis, care include bătaia „de pomină”, se constituie tot dintr-o bătaie, dar una „cum nu trebuie să fie”, mai curînd un simulacru. Experiența se încearcă pe aceleași victime, Klapka și Paul Goma, fără să ducă la „reușită”: nu corespunde nivelului cerut de fanatism și de cruzime. Torționarul pe post de călău (Tudoran / Todoran) nu agreea, se pare, scenele tari. Se nimerise să fie ofițer de serviciu într-un schimb de noapte. Atunci se încinsese o ceartă între deținuți: Barbu – turnătorul, pe de o parte și Goma – Klapka, pe de alta. Supraveghetorul nu dorea să se implice prea mult. Ba părea să dea semne de complicitate, ba își permitea să glumească, ironizîndu-i pe bătaușii care l-au precedat. În această parte primă și „nesemnificativă” a bătaii, dialogul dintre executant și victimă se desfășoară în acești termeni:

„Klapka își lasă poalele zeghei în pace, își aduce mîinile în dreptul capului, pe dușumea.

«Gata ești?», întreabă Tudoran.

«Gata», răspunde Klapka, «Dar vă rog frumos să nu dați peste alea vechi...»

«Ai curu zebră – cin' ți l-a vîrstat?»

«Dom' sergent Cărciu».

«Se vede: lucrează Cărciu acesta, de parcă s-ar iscăli... Și-acum ce dracu fac, un' să dau, că nu mai am loc?!»

«Nu puteți da printre?», întreabă Klapka”.

Cei doi, Goma și Klapka, nu se arătau prea ofențați, păreau obișnuiți cu bătaia, o acceptau de nevoie, iar după încheierea neplăcutului episod au găsit cu cale să-și bată joc de toată întîmplarea, mai ales că se aflau în ajunul eliberării. Așa că bătaia propriu-zisă a fost refăcută în fapt, pe un portativ mai tensionat, cu

schimbare de decor, de ton și de personaje. Prima variantă s-a desfășurat într-o încăpere închisă și la rezeală; a doua a necesitat spațiu bine delimitat; a fost eșalonată pe etape și în acte construite cu intenție.

Dacă este să privim viața de detenție în generalitatea ei, ne-am putea permite să pretindem două tipuri de relații interumane, în cursul lor „firească”. Pe de o parte între împričinați (fie de drept comun, fie politici) și administrație; pe de altă, între deținuții de toate categoriile, luați separat. Soljenițin observase: cel mai mare dușman al deținutului (căzut în starea de „sindrom Denisovici”, așa adăuga eu) este „colegul” de alături, de suferință. În această situație nimic nu mai poate fi recuperat, în plan moral, nici la politici, cu atât mai mult la răufăcătorii de drept comun. Apăruse, între timp, un personaj de care trebuia să se țină seama, *turnătorul*, creație a totalitarismului de tip comunist. Dostoievski îi prevestea apariția în figura lui A-v, individ real pe care-l cunoscuse îndeaproape. Nu-i dă numele întreg, dar comportamentul de colaboraționist și de turnător, trezea disprețul până și celor mai înrăiți pușcăriași de drept comun. „Era cel mai dezgustător exemplu de descompunere morală, scrie autorul *Demonilor*, de înjosire și ticăloșie la care poate ajunge un om; vedeai la el până la ce punct se poate șterge într-un suflet secătuit orice urmă de simț moral, și aceasta fără șovăială, fără căință. A-v. Era un tânăr dintr-o familie de nobili” (5). Scrierea autorului rus este un studiu de morală și de psihologie socială. Victor Hugo (*Mizerabilii*) era preocupat de „cazuri” (Jean Valejan), pentru a șoca din rațiuni pur literare; italianul Lombroso avea convingerea că răul se află întipărit pe chipul omului, ca o abatere de la natură, observație preluată și chiar generalizată în mediul juridic de la sfârșitul veacului al XIX-lea, pentru spectaculoase efecte în sala de tribunal. În concepția lui Dostoievski, răul nu alege; dacă este încurajat, cum se întâmplă prea adesea în societatea modernă și mai ales „postmodernă”, face ravagii. Răul se arată a fi cea mai cumplită armă socială inventată de om contra lui însuși. „Vreme de câțiva ani am trăit în mijlocul tilharilor, al ucigașilor, al ticăloșilor și al desfrânaților, dar n-am întâlnit în viața mea, la nimeni, un asemenea hal de decădere morală, de perversitate și cinism, de josnicie nerușinată”. Autorul se referă tot la A-v., strămoșul turnătorilor din literatura ulterioară de închisoare, cu extensiune, de fapt, și asupra „celularului mare”, pe țară. În timpul detenției lui Paul Goma turnătorul din spațiul strict concentraționar, ca și din „celularul mare”, se instalase puternic în tipologia răului, îndeplinea, la comandă, un rol eficace în planurile diabolice ale securității comuniste; cu atât mai mult cu cât reușea (ori era ajutat) să penetreze, în manieră mascată și fariseică, în orice parte a societății, în orice domeniu de activitate.

În *Gherla*, pe post de turnător de serviciu („cel mai dezgustător exemplu de descompunere morală”, cum ar spune Dostoievski) se află Barbu. Mica agresiune de cuvinte și de ghionturi pe care i-au administrat-o la înghesuială Klapka și Goma venea ca o răfuială bine meritată înainte de plecare. Cum am spus, Tudoran, om al

„ordinii” însă conciliant oarecum, nu i-a dat lui Barbu satisfacție până la capăt. A făcut-o Goiciu, capul răutăților strigătoare la cer, vestit pe toată rețeaua de penitenciare din țară pentru grozăviile pe care le dezlanțuiea, cu de la sine putere, la Gherla, fabrica de chin și de moarte pe care o avea în stăpânire absolută, sub ochiul îngăduitor al lui Nicolski. Paul Goma și Klapka au crezut, în naivitatea lor, cuprinși pe deasupra și de frisonul eliberării, că pot să-și permită mici figuri de stil în chip de rămas bun. Nu bănuiau că mîna lungă a „secilor” se întinde mult peste Gherla, în timp și în spațiu, Goiciu fiind doar unul dintre brațele Hidrei.

4. „Dulăii la lucru”

Am împrumutat acest titlu din Soljenițin (*Arhipelagul Gulag*, II, pp. 377 – 398). Motivarea formulei dată de autor: „Nu cu intenția de a aduce cuiva, deliberat, o ofensă usturătoare am intitulat astfel acest capitol, dar trebuie să ne menținem în tradiția lagărelor. Dacă stăm și ne gîndim, ei înșiși și-au ales acest destin: slujba lor e aceeași cu a dulăilor de pază și e strîns legată de ciini. Există chiar un regulament special al muncii cu ciinii și comisii întregi, alcătuite din ofițeri, urmăresc activitatea fiecărui ciine în parte, cultivîndu-i o *întărire* de înaltă eficiență. Și dacă întreținerea unei potăi costă anual unsprezece mii de ruble antehrușciene (alimentația dulăilor e mai consistentă decît a deținuților), atunci cît trebuie să coste întreținerea unui ofițer?”. Autorul vrea să spună că s-a ocupat de o sumedenie de probleme privind istoria lagărelor, înmulțirea și răspîndirea lor, administrarea și viața de detenție. Cunoașterea trebuie completată cu date la fel de utile și de sigure despre factorii de decizie și de execuție. Ei constituie, în fapt, cheia și lacătul problemei. Tocmai în legătură cu aceștia informația se obține cu mare dificultate. Documentele de arhivă zac la mare secret, presa vremii, intens politizată, îl pune pe cititorul de astăzi pe urme false. Rămîne să te întrebi dacă lagărele au fost o realitate, dacă deportări cu miile de nenorociți și de nevinovați nu trebuie puse pe seama elaborărilor ficționale, a unor experiențe istorice precare și neconcludente, dacă morții au fost morți cu adevărat; doar dreapta tinde, mai nou și la comandă, să se așeze în locul stîngii și invers. Sunt elemente de limbaj la îndemîna propagandistului de profesie care pledează pentru „corectarea istoriei”, în alți termeni, pentru absolvirea criminalilor, ca răul să fie reluat de la capăt, cu alte măști și în altă gamă.

Un lucru ține de evidența evidențelor și nu-l pot nega noii falsificatori ai istoriei. Marea masă a dulăilor, violență și costisitoare din toate punctele de vedere, era bine organizată pe funcții și grade, după modele împrumutate de la sovietici, oameni înaintați în experiență și campioni ai cruzimii. Unii aleși și cu răspunderi înalte, nu se arătau la vedere decît în momente strategice. Erau „marii mahări”, spune Soljenițin, „veritabili țari ai Arhipelagului”. Despre ei se vorbea cu luare aminte. O „poză” a lui Bermann era purtată cu fală de activistul de rînd,

o „vorbuliță scăpată de Apeter” era întoarsă pe dos și pe față în ședințe de partid; despre „execuțiile Garanin” se vorbea cu admirație, pretinzându-se că mahărul în cauză făcuse „ordine” la timpul și la locul de trebuință. Astea se spuneau la suprafață, în chip oficial și moscovit, în auzul „celularului mare”. „Dincolo”, însă, în împărăția întunecată a gulagurilor, se știa că acel Garanin, „bîtuind prin lagăr, nu pregeta să scoată mauserul și să tragă, cînd mutra cuiva nu- i era pe plac”. În aceeași ordine a răului sunt pomeniți, în *Arhipelagul Gulag*, Kașketin, Frenkel, Dzerjinski, Ejov, Beria. Ca mod de conduită: dacă cineva dintre „dulăii” de jos era „iubit de Beria” și de echipa lui, „trebuie că a fost o fiară de primă mînă”. Poate mai cunoscuți, fără denaturările presei oficiale, sunt dulăii de jos, de la directorul de închisoare la ultimul gardian salariat. Numele lor s-au aflat sub observația directă și continuă a deținuților, așadar informațiile vin „din interior”, au circulat în oralitatea de închisoare de la o generație la alta, au intrat în „istorie”. O precizare a lui Soljenițin se impune și aici: „... în cazul grangurilor de lagăr, trecuți printr- o riguroasă selecție negativă – morală și intelectuală -, similitudinea caracterologică e frapantă și nu vom avea, probabil, dificultăți în a le distinge trăsăturile fundamentale comune”(6. Cînd autorul rus încearcă să ilustreze răul prin nume ca Gromov, un maior care „era bolnav în ziua cînd nu băga măcar cîtiva oameni la BUR” (baracă disciplinară cu regim înăsprit) sau căpitanul Medvedev, care își făcuse un foișor pentru a-i supraveghea personal pe deținuți etc., înțelegem că mulți din rețeaua gulagurilor erau atinși de maladii mentale. Seria exemplificărilor poate fi extinsă și la noi. Nistor Chioreanu (în *Morminte vii*, Institutul European, Iași, 1992, p. 261) pomenește, de pildă, de un colonel Bercea, „una dintre fiarele cele mai feroce”. La raportul de seară avea obiceiul să-l terorizeze pe un anume subordonat cu întrebarea dacă și-a făcut „norma de morți pe ziua de azi”. Cînd răspunsul i se părea nesatisfăcător, „era vai de el!”. Și Ana Pauker, ne spune Nicolae Mărgineanu (*Amfiteatre și închisori*, „Dacia”, Cluj- Napoca, 1991, p.203) se arăta nemulțumită cînd afla că „«norma» celor omorîți cu foamea și cu frigul nu e satisfăcătoare”. Să nu uităm că avea funcția de ministru de Externe. Dar, cu voia Moscovei, stăpînea și „internele”, cu vîrf și îndesat, în compania lui Nicolski, Teohari, Drăghici, Dulgheru, Zeller, Kohler, Grünberg etc.

După comportamente aberante se distingeau nu numai dulăii, formați și instruiți în direcția crimei, ci și monștrii, aceștia din urmă la o scară mult ridicată. Dulăul este un fabricat, un „școlit”. Monstrul intră într-o categorie de neînțeles. Cîinele se conduce după firea lui naturală, nimic de reproșat (din contra); fiara are regulile ei, dictate de condițiile sălbăticeiei. Dulăul pune în act comanda ce i se dă și atîta tot; monstrul, însă, nu are termen de comparație, în afară de faptul că, uneori, ia chip de om. Dar să nu operăm discriminări forțate nedreptățindu- i pe patrupezi. În *Tortura pe înțelesul tuturor*, Florin Constantin Pavlovici are un capitol, *Cîinii și caii*, în care animalele se arată mai umane decît oamenii. Un cal, de pildă, nu execută comenzile aberante

ale stăpînului: „Am văzut calul comandantului ridicîndu- se pe picioarele dinapoi, scînteindu- și potcoavele și doborînd cu copitele un om, fără însă a- l strivi sub copite. În șeaua lui se ținea falnic căpitanul Mălăgeanu, iar omul doborît era Păscăreanu, un camarad mai vîrstnic al nostru”. (Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor*. Editura „Cartier”, Chișinău, 2001, p. 150 151). Între aceste marcaje de fond etologic se înscrie și personajul Goiciu, din realitate și din carte, împreună cu familia de monștri de aceeași măsură, Bermann, Frenkel, Antonov, Nicolski, Drăghici. Autorul *Arhipelagului Gulag* întocmește lista pentru sectorul rus, urmărindu- i pe cei mai vestiți, pe ramuri de activitate și pe funcții: „Să contribuim la conservarea pentru istorie a numelor unor călăi de lagăr kolimezi care nu cunoșteau (sfîrșitul anilor '30) limite în exercitarea puterii și inventivitatea cruzimii: Pavlov, Vișnevski, Gakaev, Jukov, Komarov, Kudreașov, M. A. Logovinenko, Merinov, Nikișov, Reznikov, Titov, Vasili „Balamut”. Să nu- l uităm nici pe Svetlicinîi, faimosul torționar de la Norilsk, pe seama căruia *zekii* pun pierderea multor vieți omenești.

Va trebui să vină altcineva după noi pentru a evoca niște monștri cum ar fi: Cecev (mătrășit din ministrul de Interne al uneia dintre țările baltice și instalat ca șef al Steplag- ului); Tarasenko (șeful Usollag-ului); Korotițin și Didorenko de la Kargopollag; sălbaticul Barabanov (șeful Peciorlag-ului începînd de la sfîrșitul războiului); Smirnov (responsabilul cu disciplina Peci- JeDorLag); maiorul Cepig (responsabilul cu disciplina de la Vorkutlag). Simpla enumerare a acestor nume ar ocupa zeci de pagini”(7. Înțeleg aici un îndemn care nu trebuie să ne scape o clipă din vedere dacă vrem să ne restaurăm demnitatea de oameni, să ne păstrăm puterea întoarcerii cu durere spre înaintașii noștri care au suportat, nu se știe din ce motive, suferințe greu de imaginat. Cunoașterea corectă a trecutului istoric este condiția întemeierii liniștii noastre. Restul e crimă. Ca să nu se uite, Paul Goma a scris *Gherla*.

Note

1. F. M. Dostoievski, *Amintiri din casa morților*. Traducere de Nicolae Gane. Prefață de Ion Ianoși. Editura „Leda”, București, 2004, p. 236- 237.
2. Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag* .I, 1919 – 1956. Încercare de investigație literară. Partea întâi și a doua. Traducere, note și tabel cronologic de Nicolae Iliescu. Postfață de Alexandru Paleologu. Editura „Univers”, București, 1997, p. 94.
3. Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*. Prefață de François Furet. Ediția a treia, „Humanitas”, București, București, 2007, p. 52.
4. *Mic dicționar social- politic pentru tineret*. Editura politică, București, 1981.
5. F. M. Dostoievski, lucr. cit., p. 100.
6. Alexandr Soljenițin, *Arhipelagul Gulag* II, 1918 – 1956. Încercare de investigație literară. Părțile a treia și a patra. Traducere și note de Ion Covaci. Editura „Univers”, București, 1997, p. 380.
7. Alexandr Soljenițin, lucr. cit., II, p. 387.

VA URMA

Cînd Iisus a coborît în celulă

„Metoda de lucru a fost teroarea, teroarea totală, fizică și psihică, teroarea continuă, 24 de ore din 24, zile, săptămîni și luni de zile, scopul urmărit fiind schimbarea creaturii umane, inversiunea psihologică și instigarea deținuților să se lupte între ei pentru supraviețuire, să se măcelărească și să se ucidă între ei. Și, din păcate, planul a reușit”.

Dr. Nicu Ioniță,

Psihotrauma de detenție și urmările ei

Iată-mă pusă pe coji de nucă, la colț (roșu), într-o publicație dragă mie, „Contemporanul”, la care colaborez de altfel. O face Boris Marian, la revista presei din februarie 2009, acuzîndu-mă de ton prea pătimaș. Aș fi scris cu patimă despre *Patimile de la Pitești*, recte vîrfurile terorii staliniste, „experimentul” prin care a trecut un piteștizat, Mihai Buracu (v. „În cap, în cap, în cap!”, „Acolada”, decembrie 2008).

E adevărat că mă obsedează atrocitățile carcerale din perioada Dej-Pauker-Teohari. Nu mă feresc de comparația, considerată de unii politic incorectă, dintre Holocaust și Gulag, întrebînd: de ce n-am prelua modelul a fi evreu după *Auschwitz*, transcriind: a fi român după „experimentul Pitești”? Și cum să vorbești detașat despre anii de teroare anti-românească, de degradare morală, despre uzul violenței extreme în așa-zisa reeducare? Eu nu pot.

S-au scris cărți multe și bune pe tema carcerală, dar nu destule. Sînt și voci care se opun: „Ia mai sfîrșiți cu ororile astea!”. Ca să intrăm în normalitate, ar trebui ca monumentele martirilor să nu zăcă în vreo curte de biserică (Țuțea). Are statuie Mircea Vulcănescu? Dar Valeriu Gafencu, supranumit Sfîntul închisorilor (titlul de carte al editurii „Reîntregirea”), mort în temniță de tuberculoză, la 33 de ani? De ce nu-l canonizăm oare? Dar Anton Golopenția? Dar Ioan Ianolide? Vrem

normalitate, de vreme ce instituim tabu-uri privind anume file ale istoriei noastre? Memorialul de la Sighet al Victimelor Comunismului și al Rezistenței ar trebui multiplicat la Pitești, la Aiud, la Ocnele Mari... Știu că o să-mi atrag antipatia lui Boris Marian, votul său de blam și al revistei „Realitatea Evreiască”, dar consun cu Paul Goma: din 1991, Istoria României a fost *wieselizată*. Iar acel Ați ucis, ați ucis! Ați ucis!” n-a primit cuvenita replică: Am fost uciși, am fost uciși, am fost uciși!

„Istoria contemporană are nevoie acum mai mult ca oricînd de mărturisitori. Ei, mărturisitorii, sînt singurii care pot da măsura adevărată a identității neamului românesc”. Am citat din *Cine suntem* (Editura Playtera, 2008) de Dan Puric.

Unul dintre mărturisitori este Mihai Buracu, trecut prin „reeducarea” de la Pitești, prin șantierul-lagăr de la Bicăz timp de 24 de luni (de menționat că i-a avut colegi de sapă și lopată pe Raoul Șorban, Cornel Regman, Laurențiu Cerneț, Lucian Valea), apoi prin lagărele de la Borzești și Onești. Alt mărturisitor e dr. Nicu Ioniță, autorul cărții sus-menționate.

După catastroficul 23 august 44, cînd românii au fost zvîrliți dintr-o greșală în alta și mai mare, s-a încercat depersonalizarea, de-clasarea, ca să se ajungă la neomul fără Dumnezeu, neam, familie. Și pentru că era de dorit ca acest neom să se nască iute, s-a importat forcepsul: tactica și strategia Kremlinului. Ce s-a urmărit? Să li se șteargă deținuților politici creierul printr-un chin inuman, cei vizați în primul rînd fiind tinerii. În noaptea de 14/15 martie 48, în București, Iași, Cluj, au fost arestați o mie de studenți, 2% din totalul studenților vremii, după Dumitru Bacu. Nimeni n-a rezistat „experimentului”, constată același, în *Pitești*. Centru de reeducare studențească (prima ediție, 1963). În prefața la ediția tipărită de Atlantida, București, 1991, părintele

Gheorghe Calciu-Dumitreasa spune (patetic?): a fost o *Golgotă românească*.

Pe banca acuzării, în procesul de fațadă (sentința fiind dată în decembrie 54) au stat: Eugen Țurcanu, Alexandru Popa, zis Țanu, Alexandru Mărtinuş (torționarul doctorului Nicu Ioniță), studentul la Drept Const. Juberian, care a condus „reeducarea” lotului lui Mihai Buracu, Levinschi, Pop Cornel, doctorul Bărbosu de la Gherla... Nu Nicolschi, Director General al Serviciului de Anchete din Ministerul de Interne, de sorginte NKVD, care a supravegheat totul; nu Teohari Georgescu, nu Koller, nu directorul penitenciarului de la Pitești, Dumitrescu, nu observatorul politic Marina, nu căpitanul Secu Gheorghiu, director la Gherla, nu Avădanei, ofițer politic tot la Gherla. N-au fost judecați nici torționarul de la Canal, Bogdănescu, nici sioniștii Fuchs și Steier. N-a fost împușcat în 54, ca „reeducator”, căpitanul Petre Goiciu, fost tinichigiu, ci legionarul Pop Cornel, folosit la Gherla de însuși Goiciu. După „experiment”, cicatricile lui Pop Cornel îngrozeau deținuții: parcă fusese arat cu ciomege; ciomegele îi făcuseră brazde pe spate. Virgil Ierunca (*Fenomenul Pitești*) îl dă ca exemplu de ucidere morală: după șase săptămâni de tortură, devenise „masă de carne tumefiată, în care nu i se mai puteau distinge nasul, ochii, gura”. N-au fost acuzați nici gardienii șefi de la Pitești, Ciobanu și Mândruță, nici tartorii Gherlei, ofițerul polonez Mezaroș și Sébastien, tot ofițer politic.

Judecător în procesul-versiune PCR asupra vinovaților a fost Alexandru Petrescu. Cel care prezidase Tribunalul Poporului, care l-a condamnat pe Iuliu Maniu. Numai în procesele legionare, acest Petrescu a dat peste 100.000 de ani de închisoare și zeci de condamnări la moarte. Versiunea PCR: Victor Negulescu, arestat de Nicolschi, a fost acuzat că ar fi transmis, de la Horia Sima, lui Nuți Pătrășcanu să compromită partidul comunist prin acțiuni de teroare în închisori. Negulescu avea să moară de TBC, la Aiud.

Urmele, după D. Bacu, le-a șters colonelul Zeller. Când i s-au raportat ororile de la Pitești, a fost doar mirat, n-a luat măsuri. Tot Zeller a risipit etajul trei de la Gherla, locul „experimentului”. Preiau informația din D. Bacu: „Zeller și-a tras un glonț în cap, tocmai într-un cimitir ortodox. Destinul câteodată e just. Zeller s-a sinucis printre morții a căror credință a vrut s-o distrugă în sufletul studenților”. Sfârșitul lui Zeller, confirmat din cel puțin trei surse, i se pare neverosimil lui Boris Marian.

Începutul „laboratorului de lobotomie”, apud. Nicu Ioniță (discursul lui Țurcanu era: „Bandiților, aruncați tot putregaiul din voi”, adică Biserică, Școală, Părinți, Tradiție) l-a făcut studentul la Drept Eugen Țurcanu, în fortul Sucevei, unde a înființat, la ordinul Generalului Nicolschi, ODCC, Organizația Deținuților cu Convingeri Comuniste. Arestarea lui și condamnarea la 7 ani închisoare corecțională au fost, ca și procesul, tot de fațadă.

Pentru „încălzire”, s-a început cu lecturi din broșuri comuniste și cu cîntece tip Agitprop. Schingiuiiau un fost comisar, Pompilian și un mic comerciant ajuns

ofițer politic, pe nume Fischer. De la Suceava, nucleul ODCC a trecut la Jilava, apoi la Pitești, la Gherla, la Ocnele Mari, la Canal... Glumă de deținut, reproducă de D. Bacu: „Ai citit Poemul pedagogic” de Makarenko?” Adică: te-au reeducat?

Numai că, la Ocnele Mari, s-au opus demascării profesorului Mihai Manoilescu, Petre Țuțea, Vojen, Gheorghe Pop. Au spus că vor face greva foamei și se vor sinucide în masă dacă nu se oprește „reeducarea”. Începuseră cu Atanasie Popovici, cu Gh. Caranica, muncitor, cu avocatul Mateiaș din Făgăraș. Bătrînii au rezistat, după Virgil Ierunca. „Demascările” au fost acolo stopate.

Locul ororii a fost pentru elevul Mihai Buracu închisoarea Pitești, „camera 4 spital”; pentru studentul la Medicină Nicu Ioniță, „camera 1 subsol”. În ambele locuri, „reeducarea” se desfășura după același tipic: bătaia pornită din senin, cu răngi și cu bîte. Te trezeai că prietenul se aruncă pe tine cu ciomagul și te lovește pînă cînd ciomagul se rupe.

Dar oamenii lui Țurcanu ar fi deținut bîte, pari, curele, bucăți de scînduri, fără știrea administrației? Proportia era, în camera 4 spital, după Bacu, de 10 bătași contra 20 bătuți. Directorul închisorii, locotenent Dumitrescu, urmărea scena prin vizetă; dacă torționarii lui Țurcanu erau, cumva, biruiți de victime, năvăleau peste ei gardienii și ofițerii politici în frunte cu stilatul director, pianist în timpul liber și totul sfîrșea într-o baltă de sînge și de urină. Cînd au fost aduși cei 22 de elevi în camera 4 spital, i-au găsit acolo – povestește Mihai Buracu – pe studenții „reeducați” care păreau a duce o viață creștină. Se rugau împreună și sculptau, teandric, în os, cruciulițe, ca apoi să sculpteze în oasele celorlalți.

Au început confidențele despre familie, prietene, iubite... Lucrurile omise în anchetele Securității au devenit capete de acuzare în timpul demascării. Afară se știa că închisoarea Pitești (fundație Carol II) devenise Centru de reeducare studențească. Se spuneau minciunile obișnuite: că existau săli de lectură, cinema, că se mîncea destul de bine... În fapt, bătaie de 3-4-9 ore, zile-n șir, doi ani: în piept, cu picioarele; la tălpi, cu ciomegele. Mîncare și încă bună? Dacă (te) denunțai, mîncai.

Te trezeai că tovarășul de suferință îți tropăia pe stern pînă te sufoca; oasele trosneau și se rupeau, porneau hemoragiile interne. Bătaie de la deșteptare pînă-n somn? Nici în somn nu scăpai de ea: o mișcare involuntară și erai pedepsit cu o lovitură cumplită peste fluierul piciorului. Dacă plantonul nu te trăsnea destul de tare, „reeducatul” reclama că a fost lovit de formă, demasca pentru menajare. Mila era burgheză: dădeai cuiva o aspirină, era trimis la *cazincă* – beciul de la Pitești pentru schingiuiuri.

Irecuperabilii erau puși să-și officieze slujba de înmormîntare, să-și cînte „Veșnica pomenire”. Dr. Nicu Ioniță descrie „balansul morții”, executat de torționarul său, Mărtinuş: cu un picior pe abdomen și cu celălalt pe gît, apăsa alternativ laringele și abdomenul, pînă cînd limba victimei creștea și ieșea din gură.

Lui D. Bacu, un coleg de celulă, dr. Papahagi, i-a reproșat că ar fi descris *prea pătimaș* „tratamentul”. După bătaie, „(...) doctorul a venit în celulă plîngînd. Pînă în

clipa aceea credea că eu sînt *prea pătimăș* (s. mea, Magda Ursache) atunci cînd vorbeam despre tratamentul la care eram supuși”.

N-a existat o tortură mai greu de imaginat decît experimentul Pitești. Poate în *Alegerea Sophiei* (filmul lui Alan G. Pakula, după un roman celebru de William Styron), unde o mamă este pusă să aleagă între cei doi copii: care să trăiască și care să moară; altă opțiune: să fie amîndoi uciși. Nu puteai scăpa necompromis decît dacă te sinucideai. La Pitești, fratele a fost pus să-și lovească fratele, ca să supraviețuiască. S-a distrus coeziunea umană, firească într-o închisoare. Ce poți simți cînd bătaia este administrată de un prieten? Te blochezi emoțional. Rămii fără reacție, te dezintegrezi psihic, ți se fărîmă structura mentală. Iar lichidarea morală a fost mai cumplită decît cea fizică, decît bătăile bestiale. De altfel, torționarii evitau să ucidă, ca să chinuiască mai mult timp.

Pe pereții camerei 4 spital mai erau, în 52, scrie Virgil Ierunca, urme din sîngele lui Costache Oprișan, șeful pe țară al Frăților de cruce, studentul lui Heidegger, apreciat de Blaga și de D.D. Roșca. A murit de ofiță la Văcărești, în 57. Avea 37 de kilograme.

„Dorit de asemenea – atunci cînd moartea nu venea – era leșinul, singura posibilitate de a evada pentru cîteva clipe din acel infern născocit de cei care promit lumii paradisul pe pămînt”, nota D. Bacu.

Da, rememorați fenomenul Pitești, dar nu patetizați, așa sîntem sfătuiți. Dar se poate vorbi detașat despre strigătul acela cumplit, MĂ DEMASC!, scos din spaimă de moarte, din durere atroce, din mizerie fiziologică, din izolarea de prietenii puși să te toace din bătaie? Să-ți joace pe piept? Spun, urla deținutul, unde am ascuns *arme și cărți* (cartea era mai periculoasă pentru comuniști decît pușca). Spun care au fost persoanele de contact. Spun cine dintre deținuți m-a ajutat. Spun dacă mi-a dat cineva din bucata lui de pîine.

Cuvîntul de ordine era repudierea trecutului: de familie, de neam, de societate și de modelele ei morale, ca să poți fi preformat ca „om nou”. După familie („cui de viespi burgheze”), îți denigrai propria persoană (autobiografia); ți se infiltrau în minte biografeme false, degradate, Alt trecut, altă viață! Din cauza traumelor fizice și psihice, fabulai, spuneai că ai făcut ce nu făcuseși. Ajungeai la „tulburări mnestic” (dr. Nicu Ioniță): te imaginau fiu de criminal, violator de mamă și de soră.

Reperle creștine erau prioritar disprețuite și batjocorite. Mai cumplite decît arsurile cu țigara pînă la necrozarea feselor, sfărîmarea dinților, zeama fierbinte turnată pe gît, tortura camerei fără aer, „sicriul vertical” de la Gherla, cu baza de 40 cm și înalt de 1,80 m, gimnastica forțată pe marginea tinetei, *broasca*, sub bătaie, călcatul în picioare ca să mănînci din gamela în care îți făcuseși nevoile, mai cumplite decît toate erau parodiile de slujbă de duminică ori de altă sărbătoare creștină, care pîngăreau ritualul ortodox, rugăciunea. Unirea întru Hristos trebuia înlocuită cu unirea proletară: „botezul” banditului cu capul în hîrdău, „preotul” oficiind slujba neagră cu un falus modelat din săpun la gît, pe care erau obligați să-l sărute.

Unii au transformat acel experiment barbar în Cruce și Iisus Omul, nu Mîntuitorul a coborît în celulă, *lux in tenebris*, ca-n cutremurătorul poem de Radu Gyr: „As’noapte, Iisus mi-a intrat în celulă./ O, ce trist, ce înalt era Christ!/ Luna a intrat după El în celulă/ și-l făcea mai înalt și mai trist. (...)// A stat lîngă mine pe rogojină:/ – Pune-mi pe răni mîna ta,/ Pe glezne-avea umbre de răni și rugină./ parcă purtase lanțuri, cîndva...”

Demnitatea ortodoxă n-a fost distrusă, deși preoții nu puteau intra în închisori. La Aiud, cele trei biserici deveniseră depozite după model sovietic: de cărbuni, cea ortodoxă; de ovăz, cea catolică; de lemne, cea protestantă. A atîrnat greu faptul că Mihai Buracu era copil de preot: maltratați în primul rînd erau fiii celor din cin. Însă, cînd nu mai era nici o nădejde, venea un *seemn*. Un strigăt de afară: Mihai!, întîmplător numele lui, îi dă putere în pustia neagră a temniței. Mihai, atît, rostit de o voce de fetiță, de femeie tînără.

Disprețuit și batjocorit, ca și Biserica, era „naționalismul curat” (Iorga), „naționalismul pozitiv” (Motru), „naționalismul sănătos” (Eugen Coșeriu), numit, atunci, *fascist*. Patria nu exista, singura era patria comunismului. Acum, revoluția din aprilie a basarabenilor a mai adăugat naționalismului un epitet, *european*, cum afirmă Paul Goma în Jurnal. Românitatea s-a dovedit a fi nu retardată, nu deviantă, ci, dimpotrivă, deschisă spre Europa. Închid paranteza.

Mihai Buracu își abordează trauma creativ (cîți o pot face?) în *Tăblițele de săpun de la ITȘET-IP* (ediția a II-a, Limes, Cluj-Napoca, 2008), supunîndu-se actului tragic al mărturisirii. „Papirusul Pitești” era felia de săpun pe care „reeducatii” își scrijeleau demascările, care ajungeau la țurcani. Aceste ciorne s-au strîns într-o „bibliotecă” (Gheorghe Grigurcu) sinistră, a delațiunii, pentru că omul devenea acolo, la Pitești, propriul denunțator, propriul torționar, propriul ucigaș. Dacă Mihai Buracu se supune chinului anamnezei, suportă al doilea martiraj după cel al celulei, martirajul spovedaniei, o face pentru a demonstra că omul căzut, coborît în iad își poate recăpăta demnitatea prin mărturisire.

Martor al aceluiași sacrilegiu, Nicu Ioniță abordează științific *Psihotrauma de detenție și urmările ei*, Fundația Academiei Civice, 2008. Cine a cunoscut „confesorul”, patul de fier al torționarului-șef, rămîne cu leziuni psihice greu sau deloc vindecabile. Trauma „se menține în stare latentă multă vreme, uneori toată viața”. Duce la *conduită anormală*, la *dezintegrare psihică*, la *disoluția personalității*. Sentimentul de coeziune umană și socială poate fi anulat definitiv. După D. Bacu, studentul piteștizat Enăchescu, brigadier la Canal, și-a chinuit unchiul, deputatul țărănist Pițigoi, provocîndu-i o suferință de nesuportat.

„Detenția a fost foarte grea, dar viața după eliberare a fost mult mai grea”, constată dr. Nicu Ioniță, la fel ca Lena Constante, la fel ca Teohar Mihadaș...

Iată de ce trebuie rezistat „memoricidului”, pseudo-memoriei, interpretărilor ego-iste, de-formatoare. Pentru *trezvirea* sufletului și minții, memoria vie e o biserică vie.

Dragostea - un alt fel de drum între Orient și Occident (I)

„Iubita, ca tine-i tot din lut și apă.
Răbdarea ți-o răpește, tihna ți-o tot sapă”
Saadi, *Bustan (Livada)*¹

Iubirea e aceeași peste tot, din totdeauna, dar noi ne exprimăm atât de diferit. Timp de secole literatura a oglindit această poveste a omului și mereu rămân cuvinte nespuse, zăvorâte în inimile mistuite. De la iubirea primordială, care nu poate fi nici vândută, nici cumpărată, încercăm să înțelegem dacă și cât de mult ne-am schimbat, dacă a rămas o valoare fundamentală, nereductibilă la alte valori. Iubirea este vis, iluzie, închipuire, așteptare, suferință, dezamăgire și împlinire – atunci când zeii zâmbesc celor doi.

Astăzi, iubirea, deși la fel de intensă ca altădată, cu certitudine, se exprimă în alte forme. După Kenneth J. Gergen², dincolo de faptul că acumulările tehnice au schimbat percepția noastră nu doar asupra lumii, ci și asupra modului în care ne raportăm la ceilalți, relațiile din zilele noastre sunt altfel marcate de factori ca statutul social, de pildă, dar și de maniera/ dorința/ posibilitățile de comunicare – televiziunea, sateliții, computerele dar și felul în care se face azi transportul/ călătoria construind un veritabil baraj în calea relațiilor sociale, uneori. Felul occidental de a-l înțelege pe celălalt, dar și pe sine, a suferit mutații majore³. Gergen acceptă că o „poveste” de dragoste nu ar mai fi la fel fără „limbajul emoțiilor”, dar, arată el, nu mai avem timp să urmărim toate etapele, ca altădată, nu mai avem timp să construim, să pregătim o relație. De aceea, relațiile din zilele noastre par să se consume ca și cum ar arde într-un cuptor cu microunde – se nasc, ard sub imperiul grabei, abandonându-se la fel de grăbit.

Așadar, poate fi, finalmente, iubirea ceva ce ține de un timp anume, determinat? Altfel spus, dincolo de „poves-

tea” în sine, iubirea Leylei și a lui Mecnun cum diferă de, să spunem, cea dintre Romeo și Julieta?

Cu ceva timp în urmă am citit un text intitulat *Dynamical Models of Love*⁴ care, în linii mari, își propunea să examineze, folosind ecuațiile diferențiale, dragostea și ura. Ecuațiile, se spunea în abstract, având la bază unele sugestii mai vechi⁵, „descriu cum se modifică în timp dragostea și ura indivizilor implicați în relații romantice”. Modelele porneau de la un sistem „linear”, cu doi indivizi, apoi ajungeau la triumphiuri amoroase și la efectele non-linearității „folosite pentru a produce haos”.

Pentru a nu complica lucrurile, exemplific cu un „model linear simplu” (descrie de Strogatz⁶, în 1994), anume cel al iubirii dintre Romeo și Julieta, unde: $R(t)$ – dragostea (sau ura, dacă are valoare negativă) lui Romeo pentru Julieta, la momentul „ t ”, iar $J(t)$ e dragostea (sau ura, dacă are valoare negativă) Julietei pentru Romeo; „ a ” și „ b ” specifică „stilul romantic/ de iubire” al lui Romeo, iar „ c ” pe cel al Julietei.

$$(dR : dJ) = aR + bJ$$

Parametrul „ a ” ar descrie până unde este împins Romeo de propriile sentimente, „ b ” arată până unde este sprijinit de sentimentele/ încurajarea Julietei. De aici, trecând prin diverse etape de explicații/ adăugiri, se ajunge la stilurile/ felurile de a iubi.

În anii '70, canadianul John Alan Lee, publica cartea *The Colours of Love (A Psychology Today book)*, lansând teoria „stilurilor/ modurilor de a iubi”, propunând multi-dimensionalitatea iubirii. El propunea o tipologie a șase stiluri de iubire, trei primare (*eros* – iubirea pasională, romantică, bazată mai mult pe aparența fizică, frumusețe; *ludus* – jocul iubirii; adesea fără o implicare serioasă sau rezumându-se la „cucerire”; cu posibilitatea de a avea în

vedere mai mulți parteneri; *storge* – iubirea prietenească; dezvoltare lentă, bazată pe prietenie), trei secundare (*mania* – iubire emoțională, instabilă; caracterizată și prin gelozie, conflict; posesivă, dependentă; *pragma* – iubirea practică; partenerii înclină să se selecteze pe baza unor criterii practice/ raționale, prin care ambii vor beneficia din legătura lor; *agapē* – iubirea altruistă, chiar spirituală). În același timp, stilurile secundare sunt abordate ca fiind compuse/ alcătuite/ generate de perechi de stiluri primare, de exemplu: *mania* – derivă din compunerea lui *eros* cu *storge*.

În studiul lui J.C. Sprott modul în care iubește Romeo (stilurile de iubire ale lui Romeo) sunt în funcție de semnul parametrilor „a” și „b”, denumite după Strogatz: 1. când a și b sunt mai mari ca zero ($a > 0$; $b > 0$) – Romeo este un pasional („castor pasional”), încurajat atât de propriile sentimente, cât și de Julieta; 2. narcisist, plictisit ($a > 0$, $b < 0$) – Romeo vrea mai mult decât simte, dar se sustrage sentimentelor Julietei; 3. iubire prudentă/ sigură ($a < 0$, $b > 0$) – Romeo este mai mult încurajat de Julieta; 4. eremit ($a < 0$, $b < 0$) Romeo nu se lasă pradă nici sentimentelor lui, nici celor ale Julietei.

Toate acestea sunt dispuse apoi în sisteme de ecuații și modele dinamice, cu explicațiile de rigoare.

Apoi, interesat de cum poate evolua acest mod de abordare, am citit despre teoria atașamentului și evoluția iubirii, am aflat ce e cu teorii ca a lui John Bowlby, din 1969 (despre atașamentul în copilărie ca un precursor al iubirii) dezvoltată apoi de Cindy Hazan și Phillip P. Shaver, 1987, în modelul iubirii la adult. Sau al lui Susan L.W. Mellen, 1981, care crede că supraviețuirea speciei e dependentă de emoțiile primitive care se dezvoltă între perechile de oameni primitivi pentru ca, apoi, iubirea să devină un atribut definitoriu al omului (astfel legând atașamentul de iubire), apoi despre stilurile de atașament, în lucrarea semnată de Feeney, Noller, și Roberts, în 2000 ș.a. Am ajuns la teoriile/ lucrările⁷ lui Robert Sternberg, la „teoria triangulară a iubirii”, cu viziunea despre cele trei componente ale iubirii (iubirea este o relație interpersonală care poate fi reprezentată pe trei scale diferite: intimitate, pasiune, angajament; diferitele stadii ale iubirii pot fi explicate ca diferite combinații între aceste trei elemente; astfel, cele trei componente, reprezentate grafic pe un triunghi, pot produce prin interacțiunea lor șapte tipuri diferite de iubire/ fapte de iubire).

Am lăsat cărțile astea și am luat *Romeo și Julieta*, a lui Shakespeare, apoi *Avesta*, *Mahābhārata* și.... M-am gândit la Afrodita, Ishtar, Freya, Isis, Athartu⁸, Kāmadeva și Eros, la *Kamasutram* (cunoscută în Occident cu titlul *Kama Sutra*), la *Tristan și Isolda*, la dragoste și poezie. La oglinda cu cele două fețe a sufletului lumii, bărbatul și femeia, la principiul masculin și cel feminin, yin și yang, despre care grecii spuneau odinioară că ar fi fost și unite în androgin (în elină: andros = bărbat; guné = femeie).

În *Banchetul* lui Platon, Aristofan, după ce spune că Eros este „doctorul durerilor”, pentru a explica ce e iubirea începe astfel: „Trebuie însă mai întâi să vă spun cum e ființa omenească și ce schimbări a suferit ea. Trei genuri de oameni au ființat la început, nu ca acum: bărbat și femeie; era și cel de-al treilea sex, având câte ceva în comun cu fiecare din celelalte două... Acest sex se numea

pe-atunci *androgin*, căci și înfățișarea lui conținea, ca și numele, câte o parte din bărbat și din femeie.” După ce, din cauza trufiei lor și a dorinței de a-i detrona pe zei, androginii au fost separați în două jumătăți care se caută și azi. Iar Eros, spune Aristofan, „încearcă să vindece nefericirea firii umane”. Dar astfel apar și complicațiile, căci acei bărbați care provin din androgin iubesc femeile – „din această categorie de oameni provin cele mai multe cazuri de adulter”, la fel e și cu femeile provenite din androgin. Dar cele care au rezultat din „tăierea femeii nu dau nici o atenție bărbaților.”¹⁰ Așadar, sursa iubirii ar fi căutarea acelei vechi „împliniri” a ființei umane în una singură.

Matila Ghyka scria, în *De la incantație la dragoste*, capitoul al VI-lea din, *Numărul de aur*, că am putea vorbi de două tipuri de iubire: „antică”, care ar avea în centru adolescentul ca încarnare a farmecului tinereții și „gotică” – scopul dragostei omenești este femeia, idealizată. Matila Ghyka considera că preferința oamenilor actuali pentru iubirea „gotică” nu elimină alte semnificații/ efecte: „după cum în epoca lui Pericle, Platon, Alexandru efebul masculin pentru majoritatea oamenilor cultivați de ambe sexe, însemna farmecul hermafrodit (în sensul larg, și nu negativ al cuvântului) și virginal al adolescenței, azi această cristalizare se realizează în efebul feminin. Ca și în vremea lui Platon, idealul nostru fizic și sentimental este androgin.”

M-am întrebat cum ar arăta un „drum al iubirii” în Orient și Occident. Cum l-aș putea re-desena, într-o formă oarecare. Și așa începe tot de la *Biblie*:

„Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului.

Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, față către față; acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște pe deplin, precum am fost cunoscut și eu.

Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea.” (Corinteni, 1, 13.11-13.)

Dragoste, amor, iubire, cuvinte în jurul cărora se țese cea mai frumoasă pagină din istoria omenirii. Aici, dragostea de care vorbește Sfântul Apostol Pavel nu este carnală, sentimentală ori una teoretică, abstractă, ci, în fapt, una relațională, etică. Chiar termenul pe care îl folosește, *agapē*, nu era folosit în limbajul cotidian la acea vreme¹¹, fiind, spun specialiștii, introdus în Noul Testament pentru a defini dragostea care transcende umanul – a lui Dumnezeu arătată în Iisus Hristos.

Astfel, pentru „iubire” grecii antici aveau: γάπη – *agápē* (în greaca modernă – iubire; *s'agapo* – „te iubesc”; mai ales cu referire la iubirea ideală, curată, pură, decât atracție carnală; sunt situații când este folosit în sens de „eros”), ἔρως – *érōs* (iubirea pasională, dorință, atracție; erota – îndrăgostit; *agape* a fost tradusă și ca „iubire a sufletului”, iar *érōs* – „iubire a trupului”), φιλία – *philia* (concept datorat lui Aristotel, pentru care *philia* însemna și loialitate pentru comunitate, prieteni, familie, cel drag, implicând virtute, egalitate, familiaritate; în greaca modernă – prietenie, dragoste ne-pasională, virtuoasă; a fost

interpretată și pornind de la o bază pragmatică – o relație în care ambele părți sunt avantajate), *στοργή* – *storgē* (greaca modernă – afecțiune, de tipul celeia a părinților pentru copii), *ξενία* – *xenía* (greaca modernă: *philoxenia* – ospitalitate; concept important pentru grecii antici, circumscris unei relații speciale gazdă-musafir/ străin). Sunt cuvinte care sunt, nu doar în vocabularul actual, dificil de explicat/ separat, nu odată fiind folosite unul cu sensul altuia ș.a.

Și limba latină are câteva cuvinte pentru iubire: *amare*, folosit (cu familia de cuvinte), atât pentru afecțiune, prietenie, cât și pentru iubire romantică, dorință carnală, sexuală, *diligere* (folosit, se pare, doar în perioada creștină – iubire caritabilă; a avea afecțiune pentru cineva, a-l stima, rar pentru iubire romantică, mai curând pentru prietenie), *observare* (în linii mari sinonim cu *diligere*), *caritas* – iubire caritabilă.

Și în China s-a constituit un vocabular complex pentru „iubire”. Confucianismul a propus un termen ca „lian” – dragoste virtuoaasă, binevoitoare, care reflectă viața morală; Mozi, în dezbateră cu confucianismul, a creat „ai”, care, în Moism, este dragostea universală pentru toate ființele, nu doar pentru cei apropiați, prieteni etc. Către zilele noastre: *ai* – verb („wo ai ni” – te iubesc); substantiv – în compuși ca *aiqing* (dragoste); China continentală: *airen* – (inițial, „iubit”, „persoană iubită”; după a doua jumătate a secolului al XX-lea – soț/ soție); *lian* – este folosit în expresii de tipul „a fi îndrăgostit/ *tan lian'ai*”, iubit/ *lianren*, homosexualitate/ *tongxinglian*. Mai există și alți termeni ca: *ganqing* – sentimentul de a avea o relație; îți exprimi dragostea contribuind la/ construind o bună *ganqing*; *Qing* – sentiment, emoție, poate fi folosit, în diverse combinații, ca să exprime iubirea: *aiqing*, *qingren*/ *iubit*/ *iubitule*, Yuanfen – legătura între două destine, sortiți unul altuia; *zaolian* (pinyin: *zaoliàn*) – dragoste/ sentimentul de atașament între tineri, copii. Din China „ai” a trecut. Apa cea Mare în Japonia, și înseamnă dorință fundamentală de iubire în budismul din Arhipelag, unde cele mai folosite cuvinte pentru dragoste sunt – *ai* (în general fără „romantism”; *oya no ai*: dragostea părintească), *koi* (dragostea romantică - *koi suru*, a fi îndrăgostit): Dar asta mai curând arhaic, sau în mediile conservatoare, ale literaților. În vorbirea uzuală sunt rar folosite („ai”, de exemplu, are conotații dramatice, subsumează disperare, chiar și în combinații ca *ai shiteiru* sau *koi shiteiru* – te iubesc), fiind preferate combinații ca: *daisuki desu*, ad litteram – „te plac cu adevărat”. Mai sunt și *aijin* – amant, implică o relație extraconjugală, *koibito* – prieten, prietenă, partener (ă), sau *amae* – „dependență îngăduitoare” – de la mamă se așteaptă să-și îmbrățișeze și sărute copiii, și reciproc.

Dar scopul nostru nu e atât o călătorie prin tainele cuvântului așa cum este el revelat în Cărțile Sfinte, ci în sufletul omului, în viața lui de zi cu zi. Să ne oprim o clipă asupra cuvântului, fără a intra neapărat într-o analiză semantică, lingvistică sau etimologică de detaliu: la noi sunt folosite cuvinte precum iubire, dragoste – ambele de sorginte slavă: „liubov”, respectiv „dragosti”, și „amor” – din latină.

Cât privește limba engleză, larg folosită, diversele dicționare relevă, în mare, că drumul ar putea veni pe la „lufu”, din engleza veche, care ar fi înrudit cu „luve”,

din vechea limbă friziană, germana veche – „luba” sau/ și goticul „lubo” ori „lof”, din scandinavă veche. Rădăcina pentru limbile indo-europene ar veni de la un vechi cuvânt latin, „lubet”, care ar însemna „plăcut”/ a place, „lubido” – dorință.

În spatele unor cuvinte ca acestea se ascunde o istorie fascinantă, cu pagini diferite de la loc la loc, în care patima, răzbunarea, și mai ales dragostea și ura au schimbat multe, poate că de multe ori au făcut lumea să arate așa cum este ea azi.

Iată, și pentru a vedea de unde vine numele continentului nostru, Europa, facem un drum în mitologie. După o legendă grecească, regele Feniciei avea o fată atât de frumoasă, încât Zeus a pus ochii pe ea. Travestit în taur, a răpit-o și a dus-o în Creta, unde fata, pe nume Europa, i-a dăruit trei fii ce aveau să devină regi: Minos al Cretei, Radamantes/ Radamantus al insulelor Ciclade și Sarpedon, al Luciei. Ulterior, Europa s-a căsătorit cu regele Asterion al Cretei, care i-a adoptat copiii. În popor, Europa a fost venerată sub numele de Hellotis. Festivalul numit „Hello-tia” a fost la mare trecere mult timp, pentru celebrarea ei.

Dar... cum a fost în fiecare colț al lumii cu dragostea? Cum iubeau oamenii, care era modul în care vedeau dragostea, până unde puteau/ visau să poată merge în Europa sau Buryatia¹² ori Japonia? Diferențele culturale fac ca o „definiție” general acceptată/ universală a iubirii să fie cvasi-imposibil de stabilit. Numai uitându-ne la „asocierile” diverselor „domenii” (sex, dragoste, război ș.a) ale zeităților și avem o paletă extrem de diversă. Este lesne de făcut constatarea că diferite culturi au avut diferite moduri de a înțelege/ accepta/ defini iubirea, zeii fiind atât bărbați, cât și femei. (În majoritatea religiilor monoteiste Domnul/ Dumnezeu reprezintă, într-un fel sau altul, iubirea). De la Amor, Cupidon, fiul zeiței Venus (cu Mercur, Jupiter sau Marte), zeul dragostei la romani, Kama/ Kamadeva – zeul iubirii senzuale din India (la vechii hinduși mai erau zeițe precum Rati – a iubirii pasionale), Astarte/ Ashtarat, zeiță a iubirii și fertilității din spațiul semitic, preluată din zona Ugarit în zona siriano-palestiniană (ulterior, în Babilon – Iștar, în Vechiul Testament – Asthoreth), Freya/ Freyja – în mitologia scandinavă „Stăpâna”, Femeia”, în cea nord-germanică zeița iubirii, fertilității, nașterilor (după unii, asimilată într-o vreme cu Frigg – zeiță germanică al cărei nume este tradus ca „soție”, dar și „iubită”; nume de care se leagă adulterul, senzualitatea, dar și dragostea maternă, protectoare a vieții), Áine – zeița fertilității, dar și iubirii pasionale în spațiul mitologiei irlandeze, unde era și Aonghus/ Aengus – zeu al frumuseții, tinereții și iubirii senzuale, Inanna/ Inini/ Innin – în zona sumeriană a dragostei și războiului, după e, într-o formă mai veche (Ninanna) era „Stăpâna Cerurilor”, Min (supranumit și Kamutef – „Taurul mamei sale”, în sensul că ar fi fost propriul său creator), zeul fertilității dar și apărătorul drumurilor în deșert, din Egiptul antic, care în epoca istorică era venerat sub înfățișarea sa omenească, cu falusul în erecție. Putem adăuga și o listă de „demoni/ zeități ai/ ale fertilității, ca Naga (șarpele cu funcții complexe în Asia, în credința populară fiind considerați purtători ai fertilității), Uzume - Japonia, Baubo – Asia Mică, Rephaim – (nu e clar dacă sunt spirite/ divinități htonice) legate de fertilitate în Siria veche ș.a. Sau, după o călătorie la azteci,

la Xochipilli (numele lui, în nahuatl: xochitl/ floare, și pili – prinț, copil), zeul iubirii, frumuseții, jocurilor, dansurilor, florilor și cântecului, ne întoarcem în spațiul greco-latin, Afrodita, Amor, Eros, Antheia (Creta – zeița iubirii, florilor, grădinilor), Venus – de numele căreia este legat, în mitologia iudeilor Haniel (ebraică: „Bucuria Domnului” sau „Grația Domnului”), cunoscut și ca Anael, Hanael, Aniel – considerat uneori înger, alteori inclus în lista celor șapte arhangheli; în general este asociat cu planeta Venus (Haniel ar putea fi derivat din ebraicul *hana'ah*, „bucurie/ plăcere”, plus sufixul „el”, Zeu/ Domn. Sau, la noi, Dragobetele (ființă mitologică care nu există în panteonul dacilor), numit și Cap de Primăvară sau Năvalnicul, fecior frumos care încurcă cărările fetelor, atestat mult înainte de venirea slavilor. Tradiția mai spune că, în această zi, biserica creștină sărbătorește Aflarea Capului Sfântului Ioan, datele celebrării variind însă în funcție de zonele țării - 24 și 28 ale lui făurar, 1 și 25 martie.

Îmi place să cred că, pe o cale la fel de misterioasă și de exotica cum e și Marele Drum al Mătăsii (pinyin¹²: sī chóu zhī lù, persană: *Râh-e Abrisham*), s-a dăinuit între Orient și Occident un altul, din versuri. „Marele Drum al Vieții, Cuvântului, Iubirii și Poeziei”. Astfel, mergând pe acest drum al iubirii, aș ajunge la viață, fericire, nefericire, moarte, la suflet (și la cum s-a cristalizat termenul în gândirea anticilor) și dragoste. Poate și la legenda micuței Psyche și a lui Eros, la kisaeng, în Coreea – *Ținutul dimineților liniștite*, la Eros și Kamadeva...

1. *Antologie de poezie persană*, Kriterion, 2004 – traducerea – Otto Starck, p. 45.

2. Keneth J. Gergen, *The saturated self: Dilemmas of identity in contemporary life*, New York, Basic Books, 1991.

3. În prezentarea cărții, Gergen scria: „I begin this book with two central contentions: first, that we rely heavily on psychological language in making sense of ourselves and others, and second, that this language is built into many of our patterns of relationship. In effect we speak of thoughts, intentions, feelings, hopes, dreams, fears, desires, beliefs, and values, and without such terms we could scarcely get on in either private or institutional life. A love affair would not be a love affair without the language of the emotions; a criminal trial could scarcely proceed without the discourse of intention; and many religious institutions would erode if bereft of the concept of the soul. I then propose that Western discourse for understanding self and others is undergoing major transformations, and that as this language is altered, so are traditional patterns of cultural life.”

4. J. C. Sprott, *Dynamical Models of Love*, în *Nonlinear Dynamics, Psychology, and Life Sciences*, Vol. 8, No. 3, July, 2004.

5. Ale lui Strogatz, S. H. (1994), din *Nonlinear dynamics and chaos: With applications to physics, biology, chemistry, and engineering*. Reading, MA: Addison-Wesley.

6. *Op. cit.*

7. Sternberg, R. J. (1997), *Construct validation of a triangular love scale*, în *European Journal of Social*

Psychology, 27, 313-335; Sternberg, R. J. (1998), *Cupid's arrow*, New York: Cambridge University Press, Sternberg, R. J. (1998), *Love is a story*, New York: Oxford University Press, Sternberg, R. J., Hojjat, M. & Barnes, M. L. (2001), *Empirical tests of aspects of a theory of love as a story*, *European Journal of Personality*, 15, 199-218 ș.a.

8. Athtart, `Athtartu (Ugarit), `Ashtart (Fenicia), Ashtarte (Grecia), Ashtaroth, Ashtoreth (la evrei).

9. Platon, *Banchetul*, traducerea de Cezar Papacoste, editura IRI, București, 1995, p. 98 – 103.

10. Apare de douăzeci de ori în LXX și de câteva ori în scrieri ca *Epistola către Aristias*. Situația se schimbă în Noul Testament: apare de 116 ori, de 75 în scrierile lui Pavel. L. Morris, *1 Corinthians*, p. 177.

11. Undeva, în îndepărtata Siberia, în regiunea/ districtul (okrug) Federal Sibirski, pe malul Marelui Lac (Baikal), ocupând 351507 km² pe care sălășluiesc ceva mai mult de 1.000.000 de oameni (în anul 2002 buryat-ii erau 27,8%, tătarii 0,8%, 0,3% etnici soyot ș.a.) se află Republica Buryatia/ Buryaad Respublika (creată de ruși în 1923), cu capitala la Ulan-Ude. Un număr egal cu jumătate din cel al buryaților din republică sălășluiesc în diverse provincii (oblast): Irkutsk (cca. 80.000), Chita (cca. 67.000) și la Moscova (cca. 2000). În republică sunt practicate mai multe religii: în est budismul tibetan (lamaismul) Gelugpa, în vest șamanism, creștinismul. În ultimii ani au pătruns și religii ca: adventiștii de ziua a 7-a, krișnaismul, baha'i.

- Etnia soyot, sau Tuvani: grup de populații turcice, azi cam 2/3 din populația unei regiuni din Rusia, Republica Tuva; locuiesc și în alte locuri din Rusia, Mongolia, China (unde sunt considerați parte din minoritatea mongolă). Mongolii îi numeau Uriankhai (Uryankhai, Uryanhai, Urianhai – de unde în chineză: *Wūliángghai*). Limba (azi folosesc alfabetul chirilic): nord-siberiană, familia limbilor turcice; sunt recunoscute 4 dialecte majore. Nomazi, animiști (șamanii au rol de prim rang), dar și lamaști (lamaism – budism tibetan). Cei care locuiesc în Buryatia își spun etnici soyot (сойоты), sau „tuvanii din Oka”.

- Gelug sau „Calea virtuții”; fondator: Je Tsongkapa Lobzang Dragpa (1357-1419). Adepții spun că Gyalwa Gedun Drupa, discipolul lui Tsongkhapa, a fost prima din încarnările lui Dalai Lama.

- Limba buryată (cu cele 10 dialecte) face parte din grupul nordic al limbilor mongole. Până în 1931 scrierea se făcea cu alfabetul mongolei clasice (uigur), între 1931-1937 – cel latin, iar din 1937 – a fost impus cel chirilic, cu unele modificări.

12. pīnyīn, ad litt: a pune [sunetele] laolaltă/ împreună. Este vorba de *hānyu pīnyīn* (ad litt., limba han pinyin). Acesta este un sistem de notație fonetică și transliterare cu caractere romane din mandarina standard. Pinyin a înlocuit alte sisteme precum Wide-Giles sau Bopomofo. *Zhùyīn Fúhào* (ad litt.: *Simboluri pentru adnotarea sunetelor*, prescurtat *zhuyin*, este cunoscut și cu numele de *bopomofo*, după primele litere din alfabetul fonemic chinez.

Dumitru CHIOARU

Tristan Tzara – rădăcinile românești ale dadaismului

Critica și istoria literară văd fie continuitate, fie ruptură în relația dintre revolta dadaismului și rădăcinile românești ale lui Tristan Tzara. Am în vedere, când vorbesc de rădăcinile românești, poemele scrise în anii 1913-1915, rămase după plecarea lui Tzara în grija prietenului său Ion Vinea și publicate de acesta în diferite reviste avangardiste, în special *Contimporanul*, mai puțin cele de factură simbolistă apărute în revista *Simbolul*, editată de cei doi sub alte nume în patru numere la sfârșitul anului 1912, care au fost ulterior repudiate chiar de autor. După mai bine de 10 ani de la “explozia” Dada în Cabaretul Voltaire din Zürich, Eugen Lovinescu, în **Istoria literaturii române contemporane**, îl așează pe Tristan Tzara în fruntea “curenților extremiste”, semnalînd că poeziile românești din revistele de avangardă sunt “de aceeași factură” cu cele scrise de “inventatorul dadaismului” în franceză, cu mențiunea că acestora “nu li se poate nega o influență asupra poezilor mai tineri”⁽¹⁾. Zece ani mai târziu, în ediția revizuită a **Istoriei** sale, Lovinescu, deși nu uită a-l pomeni pe Tzara ca “inventator al dadaismului”, trece sub tăcere poemele scrise în limba română pe care, între timp, Sașa Pană le-a editat în placheta cu titlul **Primele poeme ale lui Tristan Tzara**, în 1934, la editura *unu*. În acest interval de timp însă, manifestările “extremiste” ale altor avangardiști români au fost sancționate de personalități de popularitatea lui Nicolae Iorga care, în **Istoria literaturii românești contemporane** din 1934, îl amintește ca model al tuturor rebelilor pe “șarlatanul Tristan Tzara, de europeană vîlvă”⁽²⁾, după ce obscurul critic Const. I. Emilian, în cartea **Anarhismul poetic**, premiată de Academia Română în 1932, îl respinge în numele exigențelor estetice și etice academice pentru “asociații ciudate și neprevăzute de cuvinte sau imagini” și “stilizări ilogice, reduse la simple jocuri lexicale”, preferînd “acestei faze de celebritate europeană faza de înmugurire de la *Sim-*

bolul”, cu argumentul că “cel puțin atunci se întrevedea un simț al muzicalității demn de prețuit, cu tot manierismul și superficialitatea lui”⁽³⁾. Acestor judecăți de valoare reținute sau chiar negative li se mai adaugă în perioada interbelică unele mai pozitive formulate de George Călinescu care, în **Istoria literaturii române de la origini**

pînă în prezent, notează că “presimțirea dadaismului e în aceea că, ocolind raporturile ce duc la o viziune realistă, poetul asociază imagini neînchipuit de disparate surprinzînd conștiința”⁽⁴⁾, dovedind o receptare a metodei dadaiste într-un limbaj critic adecvat, poziție păstrată și reformulată mai laconic în “compendiul” din 1963: “Presimțirea dadaismului stă în eterogeneitatea imaginilor puse laolaltă”⁽⁵⁾.

În primele decenii de comunism, numele lui Tristan Tzara, ca și al celorlalți avangardiști români plecați din țară sau nealiniați realismului socialist, deși aparținea unui militant al stîngii politice și membru al PCF, mai era vehiculat doar pentru a exemplifica, așa cum procedează Ion Vitner în eseul cu acest titlu, “decăderea culturii burgheze”, susținînd că “dadaismul nu era decît o diversiune ideologică menită nu să răstoarne concepția despre literatură și artă, dar prin completa detașare a artistului de realitatea socială și prin oarba lui supunere unui mecanic hazard, să sustragă adevăratei revolte o serie întreagă de intelectuali avizi de ceva nou, de răsturnări, de schimbări a ceea ce era vechi, făcîndu-i să se agite în jurul unei pure inutilități”⁽⁶⁾. Abia în urma dezghețului ideologic marcat de destalinizarea politică din anii '60, cînd Tristan Tzara deja murise (1963), critica și istoria literară angajată într-un program de revalorizare a ceea ce avangarda detesta mai mult, tradiția/ moștenirea culturală, regăsește un ton normal și un limbaj corespunzător pentru a judeca un fenomen devenit istoric.

Schimbarea coincide cu traducerea în 1965 a poemelor românești ale lui Tzara în limba franceză de către Claude Sernet (numele de scriitor francez al avangardistului român Mihail Cosma), prilejuind în critica occidentală numeroase analize comparative. Chiar Claude Sernet, în prefața versiunii franceze a poemelor românești, susține că “Tristan Tzara nu numai că a avut presentimentul unei revoluții necesare, ci s-a și înarmat în taină pentru ea”⁽⁷⁾. După încă un deceniu, în 1974, criticul francez Serge Fauchereau, care făcuse o nouă traducere a acelorași poeme, apreciază că “poemele dadaiste existau înainte de dada”⁽⁸⁾, răspunzînd negativ în prefața cărții, ca și Claude Sernet la rîndul său, întrebării dacă “explozia” dadaistă ar fi fost posibilă în România. Adevărul este că o asemenea mișcare iconoclastă n-ar fi avut șanse să prindă viață, deoarece literatura română era abia formată și mediul cultural era foarte conservator.

Tot în această perioadă, Sașa Pană reeditează placheta din 1934 la Cartea Românească în 1971, însoțită de **Insurecția de la Zürich**, postfața sa fiind completată de un post-scriptum din care aflăm că, la data primei ediții, Tristan Tzara i-a trimis o scrisoare în care a optat pentru titlul **Primele poeme** și a respins cealaltă propunere, **Poeme dinainte de dada**, argumentînd persuasiv în favoarea continuității: “Le titre **Poèmes d'avant dada** laisserait supposer un espèce de rupture dans ma personne poétique, si je puis m'exprimer ainsi, dûe à quelque chose qui se serait produit en dehors de moi (le déchaînement d'une croyance simili-mystique, pour ainsi dire: dada) qui à proprement parler n'a jamais existé, car il y a en continuité à-coups plus ou moins violents et déterminants, si vous voulez, mais continuité et entre-pénétration quand-même, liée au plus baut degré à nécessité

latente”⁽⁹⁾. Noua ediție a poemelor românești apărea după ce critica românească eliberată de dogmatismul ideologic se fixase, analizînd cazul lui Tzara în cadrul avangardei autohtone, pe două poziții ireconciliabile: de o parte, Ion Pop, în **Avangardismul poetic românesc**, consideră că Tzara se numără, alături de Urmuz, printre precursorii avangardei românești, apreciînd că aceste poeme “anunță dadaismul și mișcările foarte puțin reverențioase față de tradiție”⁽¹⁰⁾, iar de altă parte, Matei Călinescu, într-o notă la eseul **Evoluția avangardei literare în România**, afirmă categoric că “mi se pare interesant de subliniat că, deși evoluția este evidentă, nu se poate vorbi de o soluție de continuitate între versurile juvenile în românește ale lui Tristan Tzara și cele în franceză, ulterioare așa numitei <insurecții de la Zürich>”⁽¹¹⁾.

Criticii și istoricii literari se grupează de atunci, chiar dacă cu nuanțe, pe aceste două poziții: pentru continuitate, se pronunță Ov.S.Crohmălniceanu în **Literatura română între cele două războaie mondiale**, susținînd că “aceste texte sînt, neîndoios, predadaiste chiar atunci cînd păstrează o anumită coerență”⁽¹²⁾, apoi Marin Micu care, în studiul introductiv al antologiei **Avangarda literară românească**, exagerează importanța acestor prime poeme în “de-convenționalizarea tuturor artificilor și clișeele”⁽¹³⁾, citindu-le ca pe niște texte dadaiste, Mircea Scarlat, pentru care primele poeme ale lui Tzara dovedesc că “avangarda românească are origini autohtone”⁽¹⁴⁾ și, recent, Paul Cernat, care apreciază etapa românească a lui Tzara drept “o repetiție generală pentru aventura Dada”⁽¹⁵⁾, iar pentru ruptură, în istoriile lor literare, Ion Negoitescu, concluzionînd că “deși nu lasă cu nimic să se prevadă într-însele revoluționarul poeziei universale de mai tîrziu, se înscriu de bună seamă ca poezie adevărată în patrimoniul literaturii noastre”⁽¹⁶⁾ și Nicolae Manolescu, declarînd sceptic că “e greu de prevăzut în ele spiritul distructiv al dadaismului”, socotindu-le poeme “ironice” prin intermediul cărora autorul “mai curînd reciclează motive și nuclee tradiționale sau simboliste decît le aruncă în aer”⁽¹⁷⁾.

Demersul meu critic, bazat pe lectura comparativă a **Primelor poeme** și a volumului **Vingt-cinq poèmes**, nu dă dreptate nici uneia dintre cele două poziții ale criticii și istoriei literare. Volumul **Vingt-cinq poèmes**, publicat în 1918 la Zürich cu gravuri de Hans Arp, “reprezintă – așa cum pe bună dreptate spune Nicolae Ţone, traducătorul și editorul lor în limba română în ediție bilingvă – esența literaturii realizate de Tristan Tzara în perioada Dada”⁽¹⁸⁾. Structura acestor poeme, în care se amestecă versuri ce imită poezia africană cu versuri ce reprezintă transcrierea în franceză a unora memorabile din poemelor românești, indică o interesantă dialectică între continuitate și ruptură. Iată, ca exemplu concludent, poemul **Pélamide**: “a e ou o youyouyou i e ou o/ youyouyou/ drrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrrr/ morceaux de durée verte voligent dans ma chambre/ a e o i ii i e a ou ii ii ventre/ montre le centre je veux le prendre/ ambran bran bran et rendre centre des quatre/ beng bong beng bang/ ou vastu iiiiiiipft/ machiniste l'océan a o u ith/ a o u ith i o u ath a o u ith o u ith/ les vers luisants parmi nous/ parmi nos entrailles et nos directions/ mais le capitaine étudie les indications de la boussole/ et la concentration des couleurs

devient folle/ cigogne lithophanie il y a ma mémoire [et l'ocarina dans la pharmacie/ sériculture horizontale des bâtiments pélagoscopiques/ la folle du village couve des bouffons pour la cour royale/ l'hôpital devient canal/ et le canal devient violon/ sur le violon il y a un navire/ et sur le bâbord la reine est parmi les émigrants [pour mexico], transpus de Nicolae Ţone în româneşte, cu titlul **Pălămidă**, astfel: "a e ou o youyouyou i e ou o/ youyouyou/ drrrrdrrrrdrrrrgrrrrgrrrr/ fărâme de timp verde-n zig-zag în camera mea/ a e o i i i e a ou ii ii pân-tece/ arată centrul vreau săl iau/ ambran bran bran şi să redai centrul cifrelor patru/ beng bong beng bang/ unde mergi iiiiiiupft/ maşinist oceanul a u ith/ a o u ith i o u ath a o u ith o u ith / licurici printre noi/ printre măruntaile noastre şi drumurile noastre/ dar căpitanul citeşte indicaţiile busolei/ şi concentraţia culorilor devine ameţitoare/ barză lithofanie există memoria mea [şi ocarina în farmacie/ sericicultură orizontală de nave pelagoscopice/ nebuna satului cloceşte bufoni pentru curtea regală/ spitalul devine canal/ şi canalul devine vioară/ pe vioară alunecă un vapor/ şi la babord se află regina printre emigranţi [pentru mexico". Recunoaştem în aceste ingenioase jocuri fonetice şi lexicale voinţa declarată în cel **Şapte manifeste Dada** de spontaneitate creatoare absolută care trebuie să facă mai întâi din poezie o *tabula rasa*, dezarticulind limbajul prin abolirea legăturilor sintactice/ logice şi golirea cuvintelor de sensul lor familiar şi punându-l astfel într-o libertate creatoare de noi semnificaţii. Textul este un colaj ce pare a reproduce delirul verbal al unui copil cocoţat pe un căluţ de lemn (*dada*, în franceză, de unde – a spus-o chiar Tzara – şi-ar trage originea termenul care denumeşte curentul avangardist), din care răzbat din când în când şi versuri de o stranie coerenţă, cum este şi "la folle du village couve des bouffons pour la cour royale", reminiscenţă a versului românesc "nebuna satului cloceşte măscărici pentru palat" din poemul **Tristeţe casnică**, tradus cu mici modificări în limba adoptivă. Dar acesta nu-i singurul exemplu, căci tot din **Tristeţe casnică**, versul "gîndurile mele se duc – ca oile la păscut – în nesfîrşit" a devenit mot à mot în franceză "mes pensées s'en vont - au pâturage les moutons - vers l'infini", în poemul **Amer aile soir (Amară aripă seara)**. Iar versul francez "souvenir senteur de propre pharmacie vieille servante" din **Le domteur de lions de souvient (Dresorul de lei îşi aminteşte)** transpune în scriitură dadaistă distihul românesc "Amintire cu miros de farmacie curată/ Spune-mi servitoare bătrînă...", unde încă mai păstrează urmele unei scriituri tradiţionale.

Toate aceste exemple dovedesc că inserţia celor mai frumoase versuri româneşti în contexte noi prin schimbarea limbii şi a scriiturii reprezintă, ca şi continuarea diacroniei în sincronie, o practică asumată de autor într-un moment de ruptură declarată cu tradiţia. Cred că o asemenea voinţă, mai puţin violentă, se poate citi şi în poemele româneşti care tratează ironic convenţia poeziei tradiţionaliste şi simboliste de la începutul secolului 20, îndreptăţind observaţia lui Henri Béhar din monografia consacrată lui Tzara că "sub semnul ironiei, un întreg ansamblu de procedee îi era deja la îndemînă, gata să îi servească la prima ocazie. Dovadă este faptul că aceste poeme româneşti, traduse imediat, au devenit poeme

dadaiste autentice (**Seara, Epiderma nopţii, Realităţi cosmice**" – n.n.: Tzara însuşi a tradus aceste poeme citite şi publicate în *Cabaretul Voltaire*, fără să le includă în **Vingt-cinq poèmes**). Putem, aşadar, spune că Tristan Tzara pleca la Zürich bine pregătit pentru o insurecţie posibilă doar într-o literatură cu îndelungă tradiţie, unde se manifestaseră ca iconoclaşti Rimbaud, Lautréamont, Jarry ş.a., chiar dacă – remarcă tot Béhar – "nu putem deduce de aici că ar fi fost dadaist înainte de a părăsi România sau că avea un program"¹⁹.

În volumul **Vingt-cinq poèmes** nu mai există vreo referire la modelele istorice de poezie ironizate de el în poemele româneşti. Tristan Tzara mai indică, prin recitarea în scriitură dadaistă a unora dintre versurile sale româneşti, o continuitate doar cu sine însuşi, confirmînd observaţiile din scrisoarea trimisă lui Saşa Pană în 1934. Etapa dada reprezintă o ruptură cu tradiţia literară, dar nu şi cu propria sa poezie. Această etapă este doar o piatră, extrasă parcă dintr-un meteorit cosmic ornat cu urme aurifere terestre, şi ele stranii, în construcţia uneia dintre cele mai originale şi interesante opere poetice ale secolului 20, construcţie care s-a ridicat – să nu uităm! – pe fundamente româneşti.

NOTE:

- Eugen Lovinescu, **Istoria literaturii române contemporane**, vol. I, Ed. Minerva, Bucureşti, 1973, p. 677
- Nicolae Iorga, **Istoria literaturii româneşti contemporane**, vol. III, Ed. Minerva, Bucureşti, p. 292
- Const. I. Emilian, **Anarhismul poetic**, Institutul de arte grafice "Bucovina", I.E.Torouţiu, 1932, p. 124-125
- G. Călinescu, **Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1982, p. 887
- G. Călinescu, **Istoria literaturii române**. Compendiu, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1963, p. 358
- Ion Vitner, **Pasiunea lui Pavel Corceaghin**, Editura de Stat, Bucureşti, 1949, p.29
- Claude Sernet, apud. Ion Pop, **Avangarda în literatura română**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1990, p. 38
- Serge Fauchereau, apud. Tristan Tzara, **Douăzeci şi cinci de poeme**, Ed. Vinea, Bucureşti, 1998, p.88
- Saşa Pană, **Însurecţia de la Zurich**, în Tristan Tzara, **Primele poeme**, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1971, p. 121-122
- Ion Pop, **Avangardismul poetic românesc**, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969, p. 157
- Matei Călinescu, **Eseuri de literatură universală**, Ed. Eminescu, 1970, p. 96
- Ov. S. Crohmălniceanu, **Literatura română între cele două războaie mondiale**, vol. II, Ed. Minerva, Bucureşti, 1974, p. 369
- Marin Mincu, **Avangarda literară românească**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1983, p. 27
- Mircea Scarlat, **Istoria poeziei româneşti**, vol. III, Ed.Minerva, Bucureşti, 1986, p. 8
- Paul Cernat, **Avangarda românească şi complexul periferiei**, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2007, p. 98
- I. Negoîtescu, **Istoria literaturii române**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, p. 286
- Nicolae Manolescu, **Istoria critică a literaturii române**, Ed. Paralela 45, 2008, p.829
- Nicolae Ţone, "Douăzeci şi cinci de poeme" apogeul perioadei dada, în Tristan Tzara, **Douăzeci şi cinci de poeme**, ed. cit, p.12
- Henri Béhar, **Tristan Tzara**, Ed. Junimea, Iaşi, 2005, p.18

Primul *alter* al lui Noica

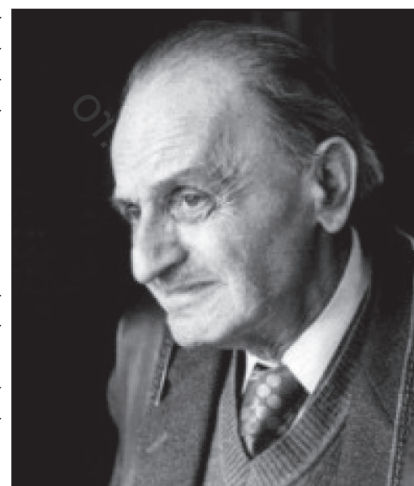
Începînd cu *Mathesis sau bucuriile simple* (1934) și terminînd cu *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), Opera lui Noica – ea însăși existență contradictorie, ca și biografia gînditorului (un om care, cum se știe, a afirmat de multe ori că nu are biografie, că *este* tot ceea ce publică!) – reclamă prudență în alegerea celui mai potrivit instrument de lucru. Chiar dacă – sau cu atît mai mult cu cît – ea poate fi citită, și în consecință interpretată, cel mai adesea, drept simpla utopie a poporului care poate rezista *numai prin și întru cultură*. Sau, la fel de des, ca “o poveste – de-aici, de pe la noi – în care aflăm o *povestire* a Devenirii întru Ființă”². Noica însuși va sugera, în forma deghizată, ce-i drept, a *Meditațiilor despre viață în anii tîrzii* (“Viața românească”, nr. 11/ 1984) această prudență, singura potrivită, în fond, în cazul unui demers textual închinat, cum singur o spune, posibilului: “Totul este să-ți păstrezi posibilul, o margine de posibil. Prin posibilul din tine te iubesc oamenii, în tinerețea ta, prin realul tău îi întristezi aproape întotdeauna”. Deși e adevărat că ființa nu o exclude pe niciuna dintre cele două, ci le subsumează pe amîndouă: “Splendoarea vieții este realul, cu posibil cu tot, așadar desăvîrșirea și cu o aură de săvîrșiri posibile”.

Oricît ar părea, așadar, de periculoasă, virtualitatea vieții, suma de imagini *posibile* ale sinelui, așa cum se reflectă el în ochii exteriorității lăvinasiene, este miza jocului declarativ al filosofului Constantin Noica, prin care a fost tentat să întrețină *iluzia* celorlalți despre sine. O modalitate aparte o constituie, în această fugă de certitudinea etichetării sau a includerii simpliste într-o categorie umană oricum nemulțumitoare, cele cîteva mistificațiuni, eboșe inteligente (dar simple eboșe!) pentru un “virtual” portret al omului din spatele numelui. Și nu mă refer, aici, la textele scrise de Noica și semnate, în perioada 1927-1929, de una dintre alteritățile lui nominale (A.C. Ion – Noica, scris invers, pseudonim utilizat în timpul publicării la “Vreamea” și “Vlăstarul”; *Caelius mons* – una dintre colinele Romei, dar avînd legătură și cu textul scris de Noica în 1937, *De Caelo. Încercare în jurul*

cunoașterii și individului, pseudonim utilizat în revista “Vreamea”, la rubrica “Medalioanele Vreamei”; *Nicodim* – anagramă aproximativă pentru Dinu Noica, cu care a semnat la rubrica “Recenzii”, din “Vreamea”; C. Mincu – folosit o singură dată, la “Ultima oră”; *Caelius* – folosit o singură dată, în “Vreamea”; *Novus* – tot o singură dată, în “Ultima oră”).

Utilizarea pseudonimelor nu era determinată, în cazul lui Noica, decît de un motiv cît se poate de practic: o mai veche practică publicistică, în vigoare și la finele deceniului al treilea al secolului trecut, impunea ca în paginile aceluiași număr al publicației fiecare autor să nu publice decît un singur text. În practică, însă, regula era încălcată, și atunci “vinovatul” semna cu un pseudonim. Cazul lui Noica nu a fost, firește singular; în 1929, Arșavir Acterian, colaborator constant al revistei “Vreamea”, semna cu unul dintre pseudonimele *Alexandru Manu*, *Alexandru Cârjeu* sau *Lustrator*. Nu cred, prin urmare, că într-o asemenea situație recursul la alteritatea nominală să aibă vreo altă semnificație decît una de ordin strict practic. Mă refer, însă, la acele texte – semnate, firește, Constantin Noica –, în care confesiunea despre sine a tînărului publicist (și gînditor!) apare camuflată, sub forma unei povești atribuite unor *alteri* noicasieni. Adică un fel de *mistificațiuni* abil construite.

Prima poveste despre un sine hiperlucid, dar care se camuflează într-un *alter*, ia forma unei fișe clinice inserate în *Spiritul românesc la capătul vremii* (Edit. Univers, 1978, p. 93-103). Miza de suprafață a acestui text – descrierea minuțioasă, similitudințică, a unui caz de *ahoretie* (descrisă

în *Șase maladii ale spiritului contemporan*, subtitlul ei inițial, care va deveni titlu la reeditarea din 1997, la Humanitas, ca "refuzul", adică renunțarea în doze mai atenuate ori mai tari de a avea *horoi*, determinații) – nu o poate camufla, mulțumitor, pe cea de adâncime: aceea de a oferi un examen autoscopic, deși deghizat, care să releve datele cele mai revelatoare pentru gândirea noicasiană. Pe bună dreptate, Ion Ianoși va opera, într-o analiză a acestui text, o echivalare fără niciun rest între pacient și autorul fișei clinice: "cititorul atent, instruit asupra operei în ansamblul ei, ajunge să-l identifice în pacientul identificat de Noica... pe Noica însuși". *Pacientului* cu pricina îi sînt descrise cu sporită atenție simptomatologia specifică: la 18 ani, l-a citit pe Kant și "s-a simțit confiscat", pe viață, de "gîndirea speculativă", formă de cunoaștere preponderant deductivă și rațională, căreia îi sînt proprii spiritul dialectic și legătura tare cu istoria și existența umană. Această "lovitură" i-a schimbat oarecum viața, conferindu-i o "tîmpurie, dar, după cîte și-a dat seama mai tîrziu, falsă maturitate", una "pe bază de atitudine, și nu de conținut". E, aceasta, o formă de negare, de refuz, care ar anticipa, de fapt, "etica lui *nu*", deși pacientul, afirmă Noica, nu știa încă de "tăria negativului". Prefera să refuze "tot ce era aplicație practică, cercetare la teren ori acțiune", apoi "nu lua parte plină nici la viața celorlalți, neexplicîndu-și bine cum le putea impune cîteodată, cu neparticipația și chiar cu ignoranța sa în domeniile lor de acțiune". Cu o excepție, totuși: a întreprins, la un moment dat, "un act de participație", dar "de partea celui înfrînt" și într-un moment foarte prost ales, "cînd totul era compromis" (experiența legionară?). În rest, și-a construit o "teorie a donjuanismului prin non-cucerire, după cum a făcut și o teorie a non-actului și, practic, a non-posesiunii". Prin această formă a negației își obține "virtutea", înțelegînd în același timp "limitele virtuții goale". La aceeași vîrstă tînră, a resimțit puternic "tendința spre exces", dar, paradoxal, spre excesul în minus, adică spre o formă de *Grundlichkeit*, de profunzime în cît mai multe direcții, dar și de exces de factură bovarică. După "extazul speculativ", pacientul a fost (sau s-a lăsat?) sedus de muzică – în special cea a lui Bach, veritabil exercițiu "absolut" al sentimentului – și de poezie, iubiri constante, față de matematicile pentru care a trăit sentimente efemere, deși extrem de puternice. Toate acestea, *pacientul* le-a trăit pînă la 25 de ani, cînd s-a retras voluntar din orice angajare (vîrstă la care, în treacăt fie spus, Noica însuși, refuzînd asistența propusă de Negulescu după absolvirea facultății, s-a retras la Sinaia, unde a tradus opt romane polițiste din Herz, îndeletnicire excelentă, pare-se, după cum vom afla dintr-o scrisoare trimisă lui Ion Chinezu, pentru facilitarea "răgazurilor de filosofare"). Va trăi, însă, experiența războiului, care a căzut "în anii lui plini", marcîndu-l "ca o mare școală de *non-întîmplare* în toate sensurile", poate și pentru că se așezase "prost în partida desfășurată". După cum l-a marcat și un "unstraniu interludiu" (închisoarea?), venit însă "la timp" pentru a-i stimula devenirea autentică. Același rol l-a avut, pentru pacient, viața "marginală", determinată de primejdia unei sancțiuni, a cărei amenințare va fi resimțită ani de-a rîndul, dar această viețuire marginală, "condiția de *mărginean*", se va dovedi tot o condiție "potrivită pasivității lui active". În această stare de "așteptare activă", prelungită timp de zece ani, își va accentua existența "sub tăria negativului", venită dinspre Hegel, dar mai ales sub fascinația față de Goethe, cu care "a benchetuit și jubilat..., s-a logodit de mai multe ori și a rupt logodnele cu el" (este, aceasta, însăși esența relației descrise pe larg în *Anti-Goethe sau Despărțirea de*

Goethe). În fine, "cînd a ieșit din experiența aceasta, recunoaște alterul lui Noica), i s-a părut că el nu avea destul și toată lumea din afară venea să-i dea restul. Și-a reamintit, atunci, o vorbă a lui Talleyrand, pe care a schimbat-o după gîndul său: <<Qui n'a pas vécu après la révolution n'a pas connu la douceur de vivre>>." Următoarele notații seamănă, izbitor, cu retorica așteptării tensionate, deși, cel puțin în aparență, zadarnice, descrise în excelentul *Deșert al tătarilor* lui Dino Buzzatti: "După atîta non-călătorie, putea spune că ajunsese undeva. În definitiv, aștepti toată viața să se întîmple ceva miraculos, și nu se întîmplă nimic. Dar o notație a lui Creangă - <<se vede că a și venit, de vreme ce n-a mai venit>> - i s-a părut teribil de potrivită pentru capătul de viață al oamenilor...". Urmează reflecții sensibile despre îmbătrînire, pe care Noica o vede ca pe un "ceas" al întunecării, ca pe o adîncire în sine, în însăși esența ființei umane: îmbătrînirea înseamnă o eliberare tardivă, dar necesară "pentru ceasul în care, în sfîrșit, omul poate face *de la el* ceva", în care "pornirile secundare ale vieții se sting una cîte una și cînd rămîne esențialul ființei tale". Altfel spus, cînd "ieși de sub tutela speciei, a societății, ca și a deșertelor avînturi și ambiții și ești în sfîrșit om, subiect uman, iar nu ființa manevrată de toți ceilalți". Bătrînețea este, prin urmare, momentul suprem cînd nu mai ființezi "*in suspensie*", tutelat de forța brută a simțurilor, ci descoperi sensurile. Iar dacă prin "fericita imploziune în îmbătrînire, omul și spiritul vor jubila în lume", atunci ființa poate deveni, în sfîrșit, o "supernovă".

În rezumat, ce ar fi ahoretia, această "maladivitate tipic românească" (deși specifică, în general, stoicilor – ca Epictet sau Marc Aureliu –, marilor asceți și marilor matematicieni, iar în plan literar cel mai bun exemplu de ahoret ar fi, din punctul de vedere al lui Noica, Godot al lui Beckett), pe care o va trata pe larg în capitolul "Cumpătul vremii și spiritul românesc", devenit chiar capitolul de uvertură al cărții *Spiritul românesc la capătul vremii* "Este maladia născută sub un rapt sufletesc ori intelectual, ducînd la o bruscă *iluminare* sau luciditate de conștiință, ce îl face pe subiect să-și interzică participația, să-și *domine determinațiile*, să-și vadă pozitivul *non-actului* și al negativului, acceptînd *înfîngerea*, asimilînd-o și intrînd în *indiferență*, iubind tot ce se desprinde de lume ca atare, de la *asceză* și *poezie* pînă la *matematici* și spectacolul *revoluției tehnico-științifice*, punînd viața și istoria sub ordinea *rațiunii*, care desființează *noul* și proclamă rodnicia *non-călătoriei*. Ahoretia, ca refuz al determinațiilor, își dă măsura ei în ceasul senectuții, cînd nici una din determinațiile oarbe ale lumii nu mai întinează spiritul". E, aceasta, o primă formă de confesiune a unui ahoret de excepție, și, în egală măsură, mărturia sublimată a unui întreg destin.

1. În celebra sa notă testamentară, datată "Păltiniș 198..." și publicată postum, Noica le va sugera viitorilor cercetători ai operei sale "să nu țină seama", între altele, "de Biografia mea, ce n-are conținut, în bună parte din voință proprie", indicînd ca singură cale de acces spre sine lectura Operei sale: "Mi-am trăit viața în idee, fără rest, spre deosebire de alții care și-o sfîrșesc cu un rest și care astfel merită să fie regretați. *Sînt în tot ceea ce am publicat*" (în "Viața românească", martie 1988, p. 10).

2. Aceasta e, spre exemplu, opinia lui Marin Diaconu, îngrijitorul ediției *Semnele Minervei. Publicistică, I. 1927-1929*, Edit. Humanitas, București, 1994;

3. Ion Ianoși, *Constantin Noica, între construcție și expresie*, Edit. Științifică, București, p. 14.

Dan PĂTRAȘCU

RADU PETRESCU. VIAȚA CA LITERATURĂ

I. Jurnalul sau întâlnirea dintre viață și literatură. Scurt excurs teoretic

Analiza operei lui Radu Petrescu trebuie privită într-o perspectivă teoretică mai largă. Este vorba în primul rând de discuția de la care încep, de regulă, toate analizele dedicate mai mult sau mai puțin jurnalului, genului diaristic autohton și de aiurea. În spațiul românesc genul diaristic a fost privit/primit cu suspiciune, uneori chiar cu ostilitate. Cu toate rezervele pe care le-a încercat în fața genului, G. Călinescu a dat o primă definiție jurnalului care ar putea caracteriza (așa cum vom vedea) și jurnalul radupetrescian: „Jurnalul care umflă activitatea și gesticulația zilnică, insinuând o deplasare de pe plan fizic pe plan metafizic.»^[1]

Cel care a încercat la noi o primă clasificare serioasă a jurnalelor a fost Eugen Simion care distingea trei tipuri de jurnal: *jurnalul ca roman indirect*, *jurnalul ca aide-memoire*, „cronică fragmentată a unui spirit care pune ideile mari în cărți și micile întâmplări ale vieții în asemenea caiete de uz intim și *jurnalul ca jurnal*, „o antiliteratură care, prin forța talentului și autenticitatea confesiunii, se impune ca literatură și acoperă uneori literatura propriu-zisă.»^[2]

Mircea Mihăieș, mai întâi în excelentul studiu *De veghe în oglindă*, apărut la Cartea Românească în 1989 și reeditat în 2005, dar din care a exclus aparatul critic al primei ediții, de altfel destul de bogat, și în *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*^[3], în care include, de data aceasta și un amplu studiu dedicat jurnalului, realizează un excurs teoretic în istoria recentă a definițiilor și clasificărilor jurnalului. În mare parte, tipurile de jurnal pe care le identifică Mihăieș, urmărind observațiile teoreticienilor

francezi ai literaturii ar fi următoarele: *jurnalul ca operă literară sau ca dorință de a face literatură* (Béatrice Didier), *jurnale cu pseudo-destinație*, în care rolul și numirea naratorului sunt înscrise în text (Jean Rousset). În această categorie se înscriu jurnalele lui Stendhal, Gombrowicz sau Gide, precum și pagini din jurnalele lui Radu Petrescu.

După gradele destinației, Jean Rousset^[4] preconizează o diviziune în jurnale care tind spre *închidere* (cazul celor cu *auto-destinație*, cu *pseudo-destinație*, distingând, în acest al doilea caz, între naratari interni și naratari externi) și jurnale care tind spre *deschidere*.

Alain Girard propune o tipologie a jurnalului intim în funcție de caracterul celui care scrie. După el, există trei feluri de jurnale intime: 1. Jurnalele meditativilor sau ale visătorilor (autori reprezentativi: Maine de Biran și Amiel). 2. Jurnalele nervoșilor (Byron, Benjamin Constant, Stendhal). 3. Jurnalele pasionaților (adică ale „caracterelor” puternice).^[5]

Conform definițiilor curente, jurnalul constă într-o serie de note redactate zilnic sau la intervale regulate de timp, dispuse în ordine cronologică, în care autorul fixează „la persoana întâi” și dintr-o perspectivă declarat subiectivă experiențe personale – de ordin interior-intim sau legate de mediul său social.^[6] Prin conținutul lor aceste însemnări pot fi așadar variate până la eterogenitate: stări fizice, dispoziții, impresii fugitive sau contradictorii, vise, obsesii etc. și se împletesc adesea în jurnal cu reflecții mai generale, eventual de tip sentențios-aforistic, sau chiar cu fragmente de analiză – morală, politică, estetică – și, bineînțeles, în cazul jurnalului de scriitor, cu referințe la „șantierul de creație” al autorului. Această deschidere

1. G. Călinescu, „Fals jurnal”, în *Croniclele optimistului*, E.P.L., 1964.

2. Eugen Simion, *Sfidarea retoricii*, Ed. Cartea Românească, București, 1985.

3. Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Editura Polirom, 1995.

4. Jean Rousset, *Le journal intime, texte sans destinataire ?* în *Poétique*, nr. 56, 1983.

5. apud Mircea Mihăieș, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Editura Polirom, 1995, p. 190.

6. Michèle Leleu, *Les Journaux intimes*, Paris PUF, 1952, p. 45.

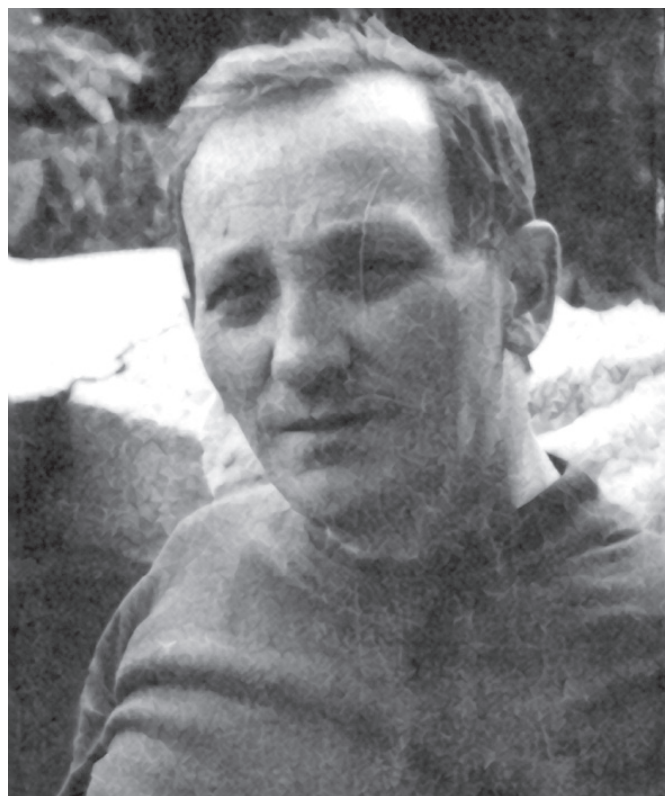
tematică a favorizat deplasarea treptată a genului din sfera sa originară, privat-secretă, spre cea publică. Fenomen relativ recent (primele jurnale omologate ca atare în literatura franceză, ale lui Joubert, Maine de Biran, Benjamin Constant, Stendhal, chiar Baudelaire, nu au fost „divulgate“ publicului decât postum), practica publicării din viață a jurnalului a condus și la o schimbare de accent în evaluarea genului. Ea s-a petrecut în defavoarea intimității. Pentru unii dintre experții mai noi ai genului, această trăsătură, considerată multă vreme o caracteristică originară și distinctivă a jurnalului (tip de scrieri născut tocmai din interesul pentru viața secretă a individului și în bună parte din nevoia de a o sustrage controlului public), a ajuns să-și piardă relevanța. Deși continuă să utilizeze formula „jurnal intim“ pentru a desemna genul, unii specialiști cu autoritate în domeniu refuză chiar noțiunea de „intimitate“, găsim-o „desuetă“, mai curând „străină conștiinței moderne“, nebuloasă, prea puțin științifică ^[7].

Deviza tradițională a diaristului – *nulla dies sine linea* – implică o atenție specială față de ceea ce este în cel mai înalt grad personal și propriu în viața individului. Acest imperativ își pierde sensul specific dacă nu-l înțelegem altfel decât formal, ca regulă de conduită diurnă.

Chiar dacă o somitate a domeniului, ca André Gide, surprinde în caietele sale intime prin angajamente de tipul: „Je devrais, par hygiène, me forcer à écrire ici chaque jour quelques lignes“ sau „Je m'impose d'y écrire n'importe quoi, mais régulièrement chaque jour“, această pretinsă automatizare a gestului diaristic și bagatelizarea care o însoțește nu au voie să ne înșele. Dimpotrivă, ele dau de înțeles că sub aspect strict referențial, însemnarea zilnică poate fi un „n'importe quoi“, pentru că ea are și un alt sens, care se împlinește pe alt plan. Or, în ciuda definiției unanim acceptate, care subliniază periodicitatea consemnărilor care-l compun, jurnalul continuă să fie cercetat cu precădere static-obiectiv, ca text încheiat și nu ca activitate.

Înțelegem ca performanță, însemnarea zilnică își păstrează locul specific la „frontieră“, adică la incidența „literaturii“ cu „viața“. Ca practică expresivă, jurnalul își atinge (potențial) zilnic scopul. De ce ar mai deschide Amiel caietul, dacă n-ar dori altceva decât să consemneze pur și simplu că nu are nimic de consemnat? Reușita nu depinde de numărul însemnărilor, ci de calitatea fiecăreia în parte. Fără a-i contesta funcția documentar-memorialistică, trebuie să remarcăm că însemnarea zilnică nu angajează numai conștiința (în special memoria), ci și corporalitatea.

Ca atare, jurnalul reclamă și o analiză fenomenologică, putând contribui pe această cale la o reînnoire a ontologiei subiectului. Jurnalul a fost denumit, în mod inspirat, și „écriture à chaud“ (Rousset), pentru că în actul scrisului cotidian eul se regăsește pe sine într-un mod anume – nu (sau nu numai) ca mereu același (adică identic cu sine), ci (și) ca el însuși. Această apropiere maximă de sine – o apropiere care nu se desfășoară în timp, ci suspendă fluxul clipelor mundane deschizând un interval, un prezent absolut – constituie sensul major al noțiunii de intimitate.

Roland Barthes este fără îndoială adversarul cel mai virulent al formulei jurnalului: „Le journal (autobiographique) est cependant aujourd'hui discrédité. Chassé-croisé: au XVIème s., où l'on commençait à en écrire, sans répugnance, on appelait ça un *diaire*: *diarrhée* et *glaise*.“^[8] Formula e greu de acceptat chiar dacă eseistul o pune sub semnul anecdotului și chiar dacă mai târziu el însuși încearcă să scrie jurnal, e drept, sub forma unei experiențe la care se supune pentru a testa *le plaisir du texte*: „Lorsque j'écris la note (quotidienne), j'éprouve un certain plaisir: c'est simple, facile. Pas la peine de souffrir pour trouver quoi dire.“^[9]

Maurice Blanchot interpretează practica jurnalului intim ca semn al reticenței din partea autorului care scrie pentru a se dezice de el însuși. Opera literară este impersonală spre deosebire de jurnal care este atașat de sinele celui care scrie. În *Le livre à venir*, Blanchot insistă în capitolul intitulat *Le journal intime et le récit* pe opoziția dintre operă, ființa neutră pe de o parte și omul obișnuit care ține jurnal pe de altă parte.

În ultima vreme se poate constata o resurrecție a jurnalului și a literaturii autobiografice. Se pare că autorul s-a întors definitiv în text iar criticii au trebuit să recunoască fascinația pe care o exercită cel care scrie, cel care se află în spatele operei și să recunoască un câmp literar care a avansat rapid dinspre periferia literaturii către centru și din care s-au născut unele din marile cărți ale acestui secol. Jurnalul a devenit, în acest context, o formă literară cu un statut propriu, interesantă nu numai prin latura sa de document sau literaritate, ci și prin resursele inepuizabile de a genera una din cele mai interesante și deschise poetici.

VA URMA

7. Béatrice Didier, *Le journal intime*, Paris, PUF 1976, p. 16.

8. Roland Barthes, *Roland Barthes par Roland Barthes*, Paris, Seuil, 1975, p.91.

9. Roland Barthes, *Délibération* (1979).

Mitul pasiunii între Orient și Occident

Într-o lume în care raporturile umane inclusiv cele afective și etice sunt puse în discuție de fenomenul erotismului, Denis de Rougemont încearcă în cartea **Iubirea și Occidentul** o mitanaliză a iubirii. Cel care a scris **Viitorul e treaba noastră** și s-a aplecat cu atâta pasiune asupra problemelor majore ale omului contemporan caută cauzele celei de-a treia revoluții psihice care a determinat „invația erotismului în secolul XX”. Dar erotismul înseamnă „repunerea în discuție a iubirii – întreaga iubire: sexuală sau pasională, normală sau aberantă, matrimonială sau spirituală. Iar acest soi de revoluție psihică nu are decât un precedent în istoria culturii occidentale, care se situează în chipul cel mai precis în secolul al XII-lea”.

Climatul intelectual din anii '30 era prielnic anchetei întreprinse de autor. Confruntarea spirituală Orient-Occident încuraja căutarea fenomenelor specifice tradiției și sensibilității apusene, prin cercetări și valorizări de izvoare pe care mult timp istoricii gândirii nu le acordaseră interes.

Cartea invită la descoperire, nu numai prin tema propusă, ci și prin încercarea de teoretizare a mitului pasiunii, filtrat prin religiile lumii și prin literatura Occidentului din cele mai vechi timpuri până în secolul XX. Pornind de la un examen „fizionomic” al mitului lui **Tristan și Isolda**, autorul încearcă să surprindă conținutul original al mitului, în puritatea lui austeră și măreață. Se disting două drumuri: unul care urcă spre fundalul istoric și religios al mitului, celălalt coboară de la mit spre zilele noastre.

Scriitorul intitulează „cărți” diferitele capitole ale lucrării, deoarece fiecare dintre ele poate constitui un volum aparte pornind de la schițările realizate. Prima dintre „cărți” înfățișează conținutul ascuns al legendei sau mitului lui **Tristan și Isolda** și constituie o incursiune în profunzimile succesiive ale pasiunii.

Pornind de la semnificația mitului care într-un sens restrâns reduce regulile de conduită ale unui grup social sau religios, autorul începe prin explicitarea elementului sacru în jurul căruia s-a constituit grupul, ajungând la trăsătura

cea mai specifică a mitului care este încă puterea pe care o dobândește asupra noastră, în general fără să ne dăm seama.

Tristan și Isolda reprezintă mitul iubirii pentru Absolut care conduce spre Neant, o *iubire-pasiune* cum o numește Denis de Rougemont, cu totul diferită de iubirea creștină, iar această pasiune s-ar traduce printr-un fel de plăcere de a se cunoaște pe sine până la capăt, un instinct pe care îl are Occidentul în esența lui războinică. Deși morala oficială și gândirea noastră condamnă această pasiune, legenda exercită încă acea fascinație, iar noi iubim această nefericire: „*Avem nevoie de mit pentru a exprima faptul obscur și imposibil de recunoscut că pasiunea este legată de moarte și atrage după sine distrugerea celor ce i se devotează cu tot sufletul.*”^[1]

Mitul alimentează un tip de relații și cauzele care au determinat aceste relații. Mitul lui Tristan și al Isoldei nu va mai fi Romanul, ci chiar fenomenul pe care îl zugrăvește și a cărui influență nu încetează nici chiar în zilele noastre. Actualitatea mitului este evidentă, pentru că își trădează prezența în majoritatea romanelor și filmelor contemporane, în succesul lor la publicul larg, în dorințele și romantismul poezilor, a celor nefericiți în căsătorie, fiind mai puternic și mai fascinant decât fericirea, decât societatea și decât morala. El acționează oriunde unde pasiunea este concepută ca un ideal și nu temută ca o febră malignă, oriunde unde fatalitatea ei este chemată, invocată, imaginată ca o catastrofă frumoasă și dorită, trăiește chiar prin cei care cred că iubirea e un destin (licoarea din Roman). Problematizând mitul adulterului prin incursiunea religioasă pe care o realizează, autorul ajunge la ideea că acest cult al iubirii-pasiune s-a democratizat în așa măsură că și-a pierdut virtuțile estetice și valoarea de tragedie spirituală: profanarea cauzelor eronate concepute sacre: literatura pasională, publicitatea, moda cu aspect comercial a ceea ce era odată un mister religios. Obiectivul lucrării este deci zugrăvirea mitului pasiunii în violența lui primitivă și sacră, în puritatea lui monumentală

1. Denis de Rougemont, **Iubirea și Occidentul**, Editura Univers, București, 1987, p. 12

ca o salvare la adresa dorințelor noastre nelămurite și a neputinței noastre de a alege cu îndrăzneală între Legea Zilei și Pasiunea Noptii și din datoria pe care o avem față de noi înșine să devenim din ce în ce mai conștienți de fanteziile cu care ne hrănim.

Între cele două concepte pe care le surprinde Denis de Rougemont, distingem două feluri de iubire, **Eros** și **Agapè**: *Eros* care caută depășirea la infinit, este o pasiune eternă a sufletului aflat în căutarea luminii, iubirea care se îndreaptă spre flacără și mistuie și *Agapè* care înseamnă supunere în prezent, căsătoria dintre Hristos și Biserica, iubirea care se îndreaptă către celălalt așa cum este el, și nu către ideea de iubire. Așadar sunt două feluri de iubire: una nefericită, *Eros* și cealaltă, fericită, *Agapè*.

În **Fedra** și **Banchetul**, Platon vorbește de o furie care trece de la trup la suflet pentru a-l tulbura prin stări vătămătoare. Există și un fel de atracție venită din afară, un avânt, o fascinație nelămurită, la care sunt supuse rațiunea și simțurile. Denis de Rougemont o numește „entuziasm”, îndumnezeire, pentru că delirul pleacă de la divinitate. Aceasta este iubirea platonice.

Eros înseamnă pofta absolută, aspirația luminoasă, elanul religios original ajuns la extrema intensitate, la suprema cerință de Unitate. Dialectica *Erosului* introduce în viață ceva complet străin de ritmurile atracției sexuale: o dorință care nu se poate împlini aici, pe care nimic nu o poate satisface, care respinge și alungă chiar tentația de a se împlini în lumea aceasta, pentru că nu vrea să îmbrățișeze altceva decât Totul. Este depășirea nesfârșită, înălțarea omului către dumnezeul său. Iar calea aceasta este fără întoarcere.

Abordarea autorului este una istorică, prin incursiunea printre dogmele și riturile religioase ce au străbătut Occidentul. Chiar și diferența pe care o face autorul între Orient și Occident este de ordin religios: „Răsăritul” este definit de negarea diversității, cuprinderea tuturor în Unul, contopirea totală cu Zeul, sau în absența acestuia cu Ființa, înălțarea individului spre Unitate în care se dizolvă. „Apusul” trimite la concepția potrivit căreia între Dumnezeu și om există un abis esențial. Așadar nu este posibilă nici contopirea, nici unirea esențelor, ci doar comuniunea, al cărei model este căsătoria dintre Biserica și Domnul său. Aceasta presupune o iluminare subită, sau convertire, o pogorâre a Harului dumnezeiesc asupra omului.

În credința celtică, se înscriu două grupuri opuse: zei luminoși și zei întunecați. Acest fenomen al dualismului fundamental, prezent în religia druizilor pune în lumină convergența dintre miturile iraniene, gnostice și hinduiste și religia fundamentală a Europei. Din India până la coastele Atlanticului găsim, redat în formele cele mai diverse, același unic mister al Zilei și al Noptii și al luptei lor fatale înăuntrul sufletului omenesc. Există un zeu al Luminii necreate, atemporale și un zeu al Întunericului, făuritor al răului, care domină întreaga Creație vizibilă.

Pentru druizi, femeia este o ființă divină și profetică. Aspirația spre lumină ia drept simbol atracția nocturnă dintre sexe. Din perspectiva trupului, lumina Zilei necreate nu înseamnă decât noapte. În viziunea lui Wagner, Tristan vrea să se prăbușească în întuneric, dar numai pentru a renaște într-o lume de Lumină.

Pe de altă parte, dogma fundamentală a tuturor sectelor maniheiste este natura divină sau angelică a sufletului, prizonieră a formelor create și a nopții. La fel de important

este să remarcăm că structura credinței maniheiste este prin esență lirică. Prin natura ei, deci nu admite nicio definiție raționalistă, impersonală sau obiectivă. Ea nu poate fi înțeleasă cu adevărat decât printr-o experiență care tulbură și totodată entuziasmează, experiență prin excelență poetică. „Adevărul cosmogoniei și al teogoniei nu iese la lumină, nu se formează decât în starea de certitudine atestată de recitativul psalmului.” Și astfel ne duce gândul la taina lui Tristan, care nu poate fi „spusă”, ci doar cântată.

Eros exaltă și sublimează dorințele noastre, reunindu-le într-o Dorință unică, ce sfârșește prin a le nega. Ținta acestei dialectici este neființa, moartea trupului.

După trecerea efectului licorii, Tristan și Isolda își dau seama că nu se iubesc. Ei nu iubesc altceva decât iubirea, însuși actul de a iubi. Ei acționează ca și cum ar fi înțeles că tot ceea ce se opune iubirii o garantează și o face să trăiască veșnic în inimile lor, pentru a o slăvi la nesfârșit în clipa obstacolului absolut, adică în clipa morții. Tristan iubește sentimentul că iubește, mai mult decât iubește pe blonda Isolda. Isoldei îi ajunge un vis pătimaș. Ei au nevoie unul de celălalt pentru a arde, nu unul de celălalt ca atare. Astfel, despărțirea amantilor rezultă chiar din pasiunea lor și din iubirea pe care o poartă pasiunii mai mult decât împlinirii ei. De aici nenumăratele obstacole din Roman; de aici surprinzătoarea indiferență a acestor doi complici la același vis pe care fiecare dintre ei îl trăiește singur; de aici acel crescendo romantic și apoteoză fatală.

Noaptea și Viața sunt incompatibile, omul creat care aparține Noptii, nu-și poate afla mântuirea decât încetând să mai existe, tinzând către divinitate. Degeaba ne vom sublima *Erosul*, el nu este altceva decât egoismul nostru.

În iubirea creștinească nu există nici iluzii, nici optimism. Omul nu este cuprins de disperare. Disperarea l-ar cuprinde dacă nu ar exista Bunavestire, adică vestea că Dumnezeu îl caută. Și îl găsește atunci când îi aude vocea și când îi răspunde prin ascultare. Dumnezeu caută omul și îl găsește prin iubirea Fiului său, coborât până la oameni.

Păgânismul a rămas refugiul și speranța către care se îndreaptă pornirile firești numai în momentul când creștinismul a învins, când a devenit apanajul prinților și al claselor dominante și s-a impus cu forța. Căsătoria creștină a devenit o taină sfântă și a impus omului simplu o fidelitate pe care acesta nu o putea suporta. Păgânul, antrenat în ciuda voinței lui într-un cadru creștin, dar lipsit de suportul unei credințe adevărate, a simțit crescând în el revolta sângelui barbar. Astfel, *iubirea-pasiune*, formă pământească a cultului lui *Eros* a inundat sufletul elitelor imperfect convertite, care sufereau de pe urma căsătoriei.

Denis de Rougemont formulează deci o concluzie asupra confuziei de concepte între Occident și Orient apărută aproximativ în secolul XII. Iubirea-pasiune a apărut în Occident ca o repercusiune a creștinismului (și în special a doctrinei sale referitoare la căsătorie) asupra sufletelor în care subzista un păgânism firesc moștenit. Ea poartă un nume binecunoscut, *cortezia*, iubirea curtenească.

Întreaga poezie europeană își trage rădăcinile din poezia trubadurilor secolului al XII-lea care înseamnă de fapt slăvirea iubirii neîmplinite.

Europa nu a cunoscut niciodată o poezie cu un caracter retoric mai pronunțat, nu numai prin formele verbale și muzicale, ci și prin inspirație, pentru că își află originea într-un sistem fix de legi, care vor constitui un cod, „leys

d'amors" (legile iubirii curtenești). Dar niciodată nu a existat o retorică mai înălțătoare și mai ferventă. Aceasta slăvește iubirea care nu a fost consfințită prin căsătorie, întrucât căsătoria nu înseamnă decât unirea corpurilor în timp ce „Amor”, Erosul pur, reprezintă avântarea sufletului spre unirea luminoasă, dincolo de orice iubire posibilă în această viață. De aceea Iubirea presupune castitate. Iubirea presupune și un ritual: vasalitatea din dragoste. Poetul o câștigă pe doamna lui prin frumusețea omagiului său muzical. Ei îi jură în genunchi credință veșnică, așa cum face și în fața suzeranului. În semn de iubire, doamna îi dăruiește poetului-cavaler un inel de aur, îi poruncește să se ridice și îl sărută pe frunte. De-acum înainte, acești amanți vor fi legați prin legile *corteziei*: taina, răbdarea și măsura, care nu înseamnă tocmai castitate, ci mai degrabă stăpânire de sine. Originea acestei concepții noi despre iubirea mereu neîmplinită și acestei adorații entuziaste față de o stăpână a inimii și-ar avea originile, după interpretarea lui Denis de Rougemont în religia catarilor. Catarii sau „desăvârșiți”^[2] se află sub influența marilor curente gnostice active în primul mileniu al creștinismului. De asemenea, Gnoza^[3], la fel ca și doctrinele lui Mani sau Manès^[4], își trage rădăcinile din religia dualistă a Iranului.

Doctrina catarilor, ambiguă prin istorie^[5] este legată de dualitate, lupta între doi egali, Binele și Răul așa cum sunt expuse în Evanghelia Sf. Ioan, binele fiind împărăția domnului bun și răul a realității materiale și trecătoare a lumii fizice vizibile. Creștinismul oferă o soluție dialectică și paradoxală la problema Răului, soluție care se rezumă în cuvintele „libertate” și „har”. Fiind mai pesimist și urmărind o logică mai puțin rafinată, dualismul susține existența perfect eterogenă a Binelui și Răului, adică a două lumi și două creații. Dumnezeu înseamnă iubire, dar lumea este rea. Deci Dumnezeu nu ar putea fi creatorul lumii, al obscurității ei și al păcatului care ne împovărează. Prima sa creație de ordin spiritual, apoi animist și-a găsit materializarea în opera Îngerului răzvrătit, Demiurgul, adică Lucifer sau Satana. Acesta a ispitit Sufletele, sau Îngerii, spunându-le că merită mai întâi să se afle pe Pământ decât în Cer, unde Dumnezeu nu le-ar îngădui decât binele. Pentru a le ademeni sufletele, Lucifer le-a arătat „o femeie de o frumusețe orbitoare care le-a stârnit pofta”. Apoi a părăsit Cerul împreună cu ea, pentru a se coborî în materie și în manifestarea sensibilă. Sufletele-îngerii, urmându-l pe Satana și pe femeia orbitor de frumoasă, au fost încătușate în trupuri materiale, care le erau și le rămân străine. Din acel moment, sufletul se află despărțit de spirit, care rămâne în cer. Ispitit de libertate, el rămâne de fapt prizonier al unui trup care are poftă pământești și se supune legilor procreării și ale morții. Acest Hristos, la fel ca cel al Gnosticilor și a lui Manès, nu s-a întrupat cu adevărat:

el a luat doar înfățișarea unui om. Catarii exprimă refuzul de a accepta miracolul unui Dumnezeu-Om, deci dogma Întrupării și *a fortiori*, transpunerea ei în expresia romanică, adică Sfânta Liturghie: o suplinesc printr-o cină frățască, simbolizând evenimente pur spirituale. Ei resping de asemenea, botezul apei și nu recunosc decât botezul Spiritului consolator: acest *consolamentum* devine ritul principal al Bisericii lor, acordat în cadrul unei ceremonii inițiatice, care cuprindea hirotonisirea^[6], în mijlocul cercului „desăvârșiților” și apoi sărutul păcii între frați.

Rolul femeii deci în concepția catarismului este momeala folosită de Diavol pentru a atrage sufletele în trupuri. Ar mai exista totuși, un principiu feminin, preexistent creației materiale, ce ar fi unul analog celui al *Pistis-Sophiei*^[7] la gnostici. Ca o replică la imaginea Femeii – mijloc de răstăcere a sufletelor, apare Maria, simbol al Luminii curate și mântuitoare, Mamă imaculată (imaterială) a lui Isus și, Judecător plin de blândețe al spiritelor descătușate.

Întrucât Infernul este o temniță a materiei, Lucifer, îngerul răzvrătit, nu poate domni asupra acestuia decât atâta timp cât va dura „greșeala” sufletelor. La capătul ciclului de încercări la care sunt supuse acestea – ciclu care, în cazul celor ce se află încă în beznă, poate cuprinde mai multe vieți, fizice sau nu – creaturile se vor uni din nou cu Spiritul originar, păcătoșii ispitiți de Satana vor fi mântuiți și Satana însuși se va pleca din nou lui Dumnezeu. Dualismul catarilor se transformă deci într-un adevărat monism escatologic, în timp ce ortodoxia creștină, condamnându-i la osândă veșnică pe Diavol și pe păcătoșii înrăiți, ajunge în final la dualism, deși contrar maniheismului, ea susține ideea unei creații unice, absolut divină și absolut pozitivă la început.

Supușii Bisericii catare erau împărțiți în două grupuri: „desăvârșiți” (perfectii), cei care au primit *consolamentum* și „credincioși” de rând (credentes sau imperfecti). Numai cei din urmă aveau dreptul să se căsătorească și să trăiască în lumea condamnată de cei desăvârșiți, fără să se supună tuturor preceptelor moralei ezoterice: chinuirea trupului, disprețul față de creaturi, ruperea tuturor legăturilor cu lumea.

Deși prin cruciada albigenzilor din secolul al XIII-lea s-au distrus cetățile catarilor, s-au ars cărțile acestora, s-a distrus civilizația aceasta rafinată cu suflet auster și tănuț, s-ar părea că suntem încă tributari acestei culturi și doctrinei sale fundamentale mai mult decât s-ar putea crede.

Din ansamblul acestor convergențe, am putea concluziona că iubirea-pasiune din perspectiva lui Denis de Rougemont și așa cum este ea slăvită de mit a fost în secolul al XII-lea la data apariției sale o adevărată religie, sau mai precis pentru a ne apropia de interpretările făcute de autor o erezie creștină, istoric determinată. Romanul lui Tristan apare la intersecția unor tradiții eretice cu acele instituții care le condamnavă cu asprime în acea perioadă și care le-a determinat să se exprime sub o formă ambiguă și să îmbrace forma unui mit. Pasiunea, vulgarizată în zilele noastre din romane și filme nu este decât răspândirea necontrolată a unei erezii spiritualiste a cărei origine am pierdut-o. Epocile literare ale Occidentului corespund unei laicizări a mitului, sau a unei profanări succesive ale formelor sale.

2. „Catar” vine din gr. *catharoi*, „puri”

3. Facultatea de cunoaștere supraratională caracteristică gnosticismului, sincretism religios înfloritor în Orientul Apropiat, în perioada cristalizării doctrinei creștine

4. (216-277 d.Hr.), filozof persan, care, pretinzând a fi în posesia unor revelații secrete, se considera a fi ultimul trimis, întruchiparea fizică a „Paracletului”.

5. Inchiziția a ars toate cărțile de cult și tratatele teoretice ale ereziei și singurele mărturii păstrate sunt interogatoriile acuzațiilor, care probabil au fost „solicitate” de judecători și denaturate de grefieri, Cf. Denis de Rougemont, Iubirea și Occidentul, Editura Univers, București, 1987, p. 78

6. În orig., *imposition des mains*, din lat. *impositio manus*, investire cu atribute spirituale, săvârșită de arhieru prin punerea mâinilor pe capul neofitului și rostirea anumitor formule sacramentale.

7. Text gnostic scris mai întâi în coptă și apoi tradus în greacă ce conține cuvintele lui Iisus către apostoli

EUROPO, VENIM! CULTURA FĂRĂ LIMITE

Da, bravo nouă, și merci, thank you, danke schön și molto grazia, Europo, că am trăit și clipa asta istorică: ne luăm buletinul și câțiva euroi la teșcherea și putem pleca oriunde. Nu tu aprobări, nu tu vize, nu tu pașapoarte. Ei, și? Cum ai făcut primul pas dincolo, amărăciunea că te-ai născut în România îți umple sufletul. Aproape nimic din ce vezi nu seamănă cu ceea ce ai acasă : orașele, drumurile, mașinile, trenurile, casele, totul e altfel făcut și, pe măsură ce vezi mai mult, realizezi că, deasupra concretului, materialului, planează filozofia lucrului temeinic, făurit să dureze peste ani. E supremația pietrei asupra lutului, a șurubului asupra cuiului și a sîrmei, a inoxului asupra fierului. Simți că, acolo, lucrarea omului, oricare ar fi aceea, e făcută să lupte cu Timpul. Ești pe o altă planetă, unde omul "n-a fost niciodată sub vremuri." Cronicarii lor consemnau mari bătălii și mari victorii, în timp ce ai noștri transmiteau peste veacuri un adevăr mereu valabil: "Veniră asupra noastră cumplite vremi de acum, de nu stăm de scrisori, ci de griji și suspinuri!" (Miron Costin – 1636-1691). Ce trist, dar ce frumos! Oare se va lăsa bătrînul continent sedus de minunata noastră tristețe, de sentimentul rîsu-plînsului absolut și de algoritmul vale-deal-vale?

Un racursi al tematicii literaturii românești de la origini pînă în prezent ar fi perfect ilustrat printr-un singur cuvînt: lamentație. Povești care te fac să plîngi, cu subiecte dramatice care te răscolesc, cu personaje sublime al căror sacrificiu stîrnește compasiunea. Frumos, ce să zic, dar cît scepticism! Pînă și umorul nostru e cinic.

Mai degrabă ne recunoaștem ca europeni prin aspirații și necesități imediate decît prin vocație.

Nimeni nu poate garanta că racordarea culturii românești la spiritualitatea europeană este ceva benefic pentru poporul nostru de scriitori, sau, că, dimpotrivă, adoptarea unui sistem valoric corespunzător celui vestic nu va duce la o aplatizare a modalităților de expresie, la formule lipsite de personalitate în abordarea subiectelor .

Europenii au dovedit la modul concret că înțeleg problemele noastre. Miliarde și miliarde de euro se revarsă peste România pentru modernizarea ei, pentru (re)construirea infrastructurilor, inclusiv cele referitoare la patrimoniu și la cultură. Rămâne de văzut cîtă ardoare vom depune noi în asumarea problemelor Europei: alienarea individului, invazia drogurilor, violența, atacurile împotriva mediului înconjurător.

Cercurile selecte ale elitei literare vestice nu sunt cu nimic mai presus decît elita intelighenției românești nici prin nivelul cultural, nici prin talent sau creativitate, și, în ultimii ani, nici prin cantitatea de informații on line pe care o au la dispoziție. Schimburile culturale din ce în ce mai frecvente sunt dovezi clare că spiritul românesc are căutare, că stîrnește curiozitate, interes și aprecieri laudative. Structura cărților apărute la noi reprezintă situații cotidiene și situații excepționale, dezamăgiri și împliniri, seriozitate și zădărnice, tristețe și bucurie, altfel spus, înregistrează sentimente general umane și transpun literar viața oamenilor.

Capacitatea de conectare a culturii române la modelul cultural european depinde însă, într-un mod firesc și dramatic, de calitatea și cantitatea de informații pe care o poate cuprinde mesajul transmis Occidentului. Iar la acest capitol, am impresia că nu sunt folosite toate canalele de comunicare, că acolo unde nu e lene sau suficiență, acționează grupuscule interesate numai de reflecția propriei imagini, în detrimentul generoasei oferte culturale existente pe piața autohtonă. Institutul Cultural Român, din cîte știu, are acum un program coerent, menit să promoveze valorile românești, după modelul British Council, L'Institut Francais sau Goethe Institut, într-o lume obișnuită mai mult să exporte decît să primească, și să și plătească produse culturale provenite dintr-o țară cunoscută în special prin vampiri, dictatori și sportivi. Promițătorul program lansat de I.C.R. anul trecut

prevede traducerea și editarea în străinătate a douăzeci de scriitori români din cei mai bine de două sute aflați pe listele de propuneri: Gabriela Adameșteanu - Dimineața pierdută, Daniel Bănuțescu (Cine a câștigat războiul mondial al religiilor?), M. Blecher (Întimplări din irealitatea imediată), Mircea Cărtărescu (Orbitor, I – II), Petru Cimpoeșu (Simion Liftnicul) – publicat deja la editura pragheză Dybbuk, Lena Constante (Evadarea tăcută și din Evadarea imposibilă), Gheorghe Crăciun (Aisbergul poeziei moderne), Filip Florian (Degete mici), Ioan Groșan (Selecție de povestiri), Florina Iliș (Cruciada copiilor), Mircea Ivănescu (Selecție de poezie), Nicolae Manolescu (Antologie din vol. Teme), Ion Muresan (Antologie de poezie), Constantin Noica (Șase maladii ale spiritului contemporan), Răzvan Petrescu (Antologie de proză scurtă), Andrei Pleșu (Pitoresc și melancolie), Ioan Es. Pop (Ieudul fără ieșire), N. Steinhart (Jurnalul fericii), Stelian Tănase (Clienții lui Tanti Varvara), Ion Vartic (Cioran naiv și sentimental).

Nu rămâne decât să nu se descopere și pe aici vreun bilețel portocaliu, ori vreo scrisoare pierdută care să dea, mă-nțelegi, mon cher, totul peste cap.

Cînd se va ivi autorul român capabil să scrie o carte atît de măreață care să scoțcească în profunzimile ființei și să scoată la iveală diamantele de spirit și adevăr nedescoperite, și care să-i facă pe frații noștri europeni să rupă ușile librăriilor în căutarea manualelor de limbă română, atunci vom putea fi cu adevărat mîndri că am scăpat de handicapul comorii noastre naționale.

Oricît de dragă ne-ar fi, oricît de mult i-am iubi semnificațiile, subtilitatea, armonia și bogăția nuanțelor, trebuie să recunoaștem că vorbim și scriem într-o limbă unică, ale cărei înțelesuri sunt codate pentru un străin. Ce traducător ar putea să facă inteligibile unui neamț, în întregul lor conținut semantic, numele lui Cațavencu, Făt Frumos, sau Tîndală, ori expresia eminesciană “*mistuit mă vaiet*”? Paradoxal, cea mai mare bogăție a neamului românesc, limba română, nu a putut fi oferită niciodată pînă acum la export, decât în pierdere.

Nu există contestatari ai prezenței în Parnasul literelor europene a românilor Tzara, Eliade, Ionescu și Cioran, pentru că, scriind în franceză, au livrat marfa în ambalajul simandicosului client. Dar marfă literară de calitate în limba română avem, slavă Domnului: Ștefan Agopian - *Manualul întîmplărilor*, Cristian Bădiliță - *Nodul gordian*, George Bălăiță - *Lumea în două zile*, Mircea Cărtărescu - *Orbitor*, Ioan Groșan - *O sută de ani de zile la Porțile Orientului*, Theodor Mazilu - *Teatru*, Mircea Nedelciu - *Zodia Scafandruului*, Constantin Noica - *Pagini despre sufletul românesc*, Octavian Paler - *Scrisori imaginare*, Horia-Roman Patapievici - *Zbor în bătaia săgeții*, Andrei Pleșu - *Despre îngeri*, Nichita Stănescu - *11 elegii*. Dacă vreți să cumpărați, deschidem depozitul cu Marin Preda, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Max Blecher și încă pe puțin 200 de autori care stau cumiți în rafturile lor, în așteptarea traducătorilor netrădători și a recunoașterii europene.

Dacă plecăm de la premiza formulată de Mircea Eliade care afirma că “sensul și funcția literaturii se află în primul rînd în metaforă și mit” riscăm să ne împotmolim și noi, repede, în mlaștina lamentației. Vai, vai, biata

și scumpa noastră literatură, cum o să-și piardă ea caracterul esoteric, subtilitatea, fabulosul, sensurile epice și alegorice specifice, simbolistica și toate celelalte calități prin care sunt dezvăluite profunzimile sufletului românesc! Nu m-aș alătura corului acesta de bocitoare, pentru simplul motiv că nu găsesc – în ceea ce am apucat să citesc pînă la vîrsta asta – semne că spiritului creator al scriitorilor români i s-ar putea atribui lipsa de originalitate. Dimpotrivă, într-o lume a valorilor individuale, cum este cultura europeană azi, scriitorimea română poate avea locul ei, indiferent de numărul celor care o reprezintă. Importantă este cantitatea de noutate, adevăr, și de credibilitate a scriiturii. Simplitatea și nu simplismul exprimării.

Scriitorul român va trebui să-și asume o schimbare de atitudine, să exprime adevărul unei percepții sociale globale, să renunțe la poetizarea momentului istoric și să devină deschis la investigații în plan rațional, dar și în analiza realității fruste, a moralității momentului.

Conectată la fluxul nebun al cotidianului, literatura devine din ce în ce mai mult un instrument de deformare, de distrugere a miturilor, fie ele clasice sau moderne. Scriitorii europeni propun acum manuale cu exerciții de utilizare a existenței, studii de caz și soluții la provocările vremii.

Pînă acum, am dovedit că putem mima excelent diplomația dorinței de integrare. Spectacolul integrării s-a cam terminat, odată cu ultima ploaie de artificii. E luni, ziua în care începem treaba la un nou loc de muncă. Alte condiții, alți șefi, ALȚI clienți, alte pretenții. Nu numai Europa, dar chiar și noi așteptăm acele capodopere care să dovedească tuturor că merităm să ne plimbăm prin Europa doar cu buletinele. Poate că economia va deveni mai eficientă – sunt ceva semne –, poate că și politicul va găsi un limbaj comun pentru binele tuturor românilor, nu doar pentru posesorii de bilețele. E important, dar nu îndeajuns.

Dacă vrem Europa la noi acasă, trebuie să ne asumăm și mentalitatea ei pragmatică. Produsul cultural, inclusiv cărțile, trebuie să răspundă gustului majoritar, trebuie să fie util și, implicit, vandabil. Nu știu dacă e bine sau e rău că vom fi obligați să raportăm ideile, visurile și talentul la atît de hulita valoare de piață, dar realitatea ne obligă să admitem că omul modern poate alege din oferta culturală doar ceea ce i se pare important pentru bunăstarea lui spirituală. Internetul îmi aduce în casă tot ceea ce vreau să știu. Biblioteca personală ticsită de cărți denotă o atitudine obsolescentă. Pe cablul televizorului îmi vin spectacole și filme cu duiumul, am pe telecomandă ce bilet de intrare vreau și, în plus, confortul fotoliului meu. Vreau motive serioase ca să mă deranjez să intru într-o librărie, sau într-o sală de spectacole.

Comunismul promitea viitorul de aur al omenirii edificat prin ablațiunea conștiințelor și nivelarea dorințelor, a opțiunilor și a personalității umane. Globalizarea pleacă de la ideea utopică a fericirii generale pe baze comerciale. Do ut des. Într-un plan sistemic superior, formula din dreptul roman “dă ca să dau” e valabilă inclusiv în comerțul cu idei.

(Amfi)teatru

În perioada 3-9 mai 2009, la Teatrul "Mihai Eminescu" din Botoșani s-a desfășurat (cu succes, am zice) Festivalul de Teatru pentru liceeni, AMFITEATRU. Această primă ediție a fost organizată de Asociația Culturală „Amfiteatru 2006”, Teatrul Mihai Eminescu, Inspectoratul Școlar Județean și Consiliul Județean Botoșani.

Vreme de o săptămână, 11 trupe artistice din municipiile Botoșani și Dorohoi, au încercat și, credem, au reușit să convingă atât publicul, cât și juriul de talentul lor în arta spectacolului. Competiția a fost răsplătită cu premii constând în trofee, diplome și bani. Câștigătorii marelui trofeu au fost tinerii actori de la Colegiul Național Mihai Eminescu, cei care au jucat piesa „Ventrilocol” de Larry Trembley. Tot ei au obținut și premiul pentru cea mai bună coregrafie. S-au mai acordat premii speciale ale juriului pentru scenografie, pentru originalitatea montării, pentru mișcare scenică, precum și premii individuale pentru cel mai bun actor în rol principal, respectiv secundar, la fel și pentru cea mai bună actriță. Au mai existat un premiu al presei (Oana Tudose-Liceul de Artă) și două mențiuni (Colegiul Grigore Ghica, Dorohoi și Grupul Școlar Petru Rareș).

Juriul a fost prezidat de Adi Caraleanu - actor, profesor universitar la Academia de Arte „G. Enescu” și director artistic al Teatrului Național V. Alecsandri din Iași.

În urma desfășurării celor două spectacole programate în fiecare zi, tinerii prezenți în sală au participat, începând cu ora 20, la așa-numitele workshop-uri, momente presupunând discuții antrenante între liceeni și o parte dintre oamenii de teatru, discuții vizând mai multe compartimente ale artei și artisticului în general.

Sâmbătă, 9 mai, la gala de decernare a premiilor, sala Teatrului Eminescu a devenit neîncăpătoare, încununând astfel cu flori, ovății, aplauze și distincții munca tuturor celor implicați în evenimentul ce a ținut treaz spiritul urbei timp de o săptămână.

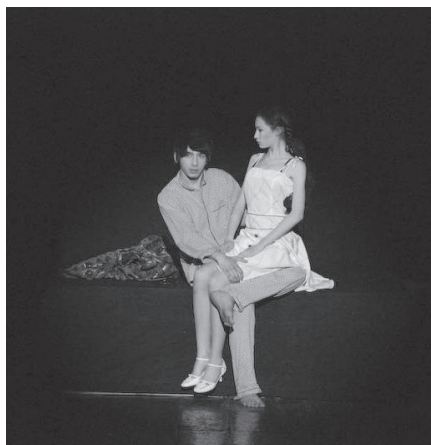
Interviu cu Traian Apetrei, directorul teatrului Mihai Eminescu din Botoșani

Ciprian Manolache - Domnule director Traian Apetrei, în calitate de organizator al Festivalului, puteți exprima o opinie cu privire la însemnătatea evenimentului?

Traian Apetrei - „Amfiteatru”, ediția I, organizatori- Asociația Culturală „Amfiteatru 2006”, Teatrul Mihai Eminescu, Consiliul Județean, Inspectoratul Școlar Județean, Primăria Municipiului Botoșani. Aș spune că, prin acest festival, am întors teatrul liceenilor la...teatru, cum mi se pare mai firesc să fie. Am pus la dispoziția tinerilor timp de repetiție, recuzită, decoruri, sunet, lumină, consultanță sau îndrumare artistică adecvată prin actorii teatrului și mi se pare normal ca tot acest efort să se regăsească prin interpretări pe scena Teatrului Mihai Eminescu.

Ne-am dorit ca prin acest eveniment să ne apropiem de o conduită profesionistă asupra evoluției liceenilor. Nu am pornit de pe poziții de adversitate cu un alt festival, ce există de vreo 10 ani, la Casa de Cultură a Sindicatelor „N. Iorga”. Pur și simplu credem că teatrul liceenilor avea nevoie de o arie și mai largă de desfășurare, în sensul că, poate cu eforturi minime, reduse deci, trupele din municipiu vor avea șansa să evolueze în două festivaluri, ceea ce contează în palmare, dacă e să ne raportăm la acest lucru.

Ciprian Manolache - A fost o competiție ce pare să fi antrenat multe talente, orgolii, emoții...

Traian Apetrei - Nu ne-am dorit să imprimăm o atitudine competitivă. Personal, ierarhizările în artă mi se par destul de discutabile. Am dorit, între altele, să-i aducem pe tineri la discuții pertinente despre teatru, despre viață, despre preocupările lor tinerești, despre înfățișarea lumii actuale etc. Nu am urmărit neapărat o ierarhizare. Sigur, am oferit un trofeu și 4 premii extrem de apropiate, având în vedere structura spectacolelor. Am reușit să ținem, timp de mai bine de o lună, circa 250 de copii în preajma scenei, preocupați de spirit, îndepărtați de vulgaritățile străzii și de alte activități neagreate de comunitate.

Ciprian Manolache - S-a ridicat publicul tânăr la înălțimea așteptărilor?

Traian Apetrei - Mai cred că ne-am format, într-o anumită măsură, un viitor public avizat, fiindcă un tânăr care, la vremea liceului se pregătește într-un asemenea cadru, are doar de câștigat. Un mare câștig a decurs și din discuțiile ce aveau loc în fiecare seară, acele workshop-uri cu Ovidiu Lazăr în prima seară, cu Adi Caraleanu, un nume important, directorul artistic al Teatrului Național „V. Alecsandri” din Iași, cu Marius Rogojinschi, cu Adrian Tapciuc, cu oameni care înseamnă ceva în teatrul românesc și știu bine despre ce este vorba în acest domeniu. Ei au vorbit despre teorii, modalități de lucru, aspecte pur tehnice, viziune de ansamblu asupra spectacolului.

Ciprian Manolache - Până la urmă, teatrul în special și arta în general au reprezentat o șansă pentru Botoșani, o șansă a sensibilizării prin cultură oferită și cu acest prilej?

Traian Apetrei - Spuneam că, dincolo de toate, vom avea încă de pe acum spectatori de teatru avizați. Noi am socotit să-i pregătim încă din adolescență. Botoșanii au șansa a două teatre: cel de copii și tineret,

Vasilache, apoi teatrul Mihai Eminescu. Mai există și Filarmonica și alte instituții de cultură profesioniste care asigură un climat spiritual. Să nu uităm că specifică orașului Botoșani este tocmai cultura și de aceea avem datorii către comunitate. Nici un moment nu ne-am gândit că ar fi vorba de o afacere financiară, ci de o investiție pe termen lung. Efortul tuturor colegilor, al colaboratorilor, al celor care care ne-au întins o mână - Palatul Culturii, Direcția Taberelor, Școala Populară de Artă - în festivitatea de premiere. Nu mai vorbesc de rolul extrem de important al ISJ, reprezentat prin d-na inspector general Ada Macovei, care a avut o intervenție absolut admirabilă.

Ciprian Manolache - Ce vă propuneți dumneavoastră personal și ceilalți organizatori pentru viitoarele ediții ale acestui festival?

Traian Apetrei - Prin contribuția tuturor, am avut o săptămână suculentă de teatru. Cred că am avut ceva ce a corespuns așteptărilor. Fără îndoială, în edițiile următoare, vom acorda și un premiu pentru improvizație, ce trebuia acordat și acum. În acest an, prin prezența trupei de la Colegiul dorohoiian „Grigore Ghica”, am dat o „lărgire” județeană festivalului. Intenția a fost să vină și de la Săveni o trupă, însă ea n-a mai avut timp pentru o pregătire adecvată. Vom încerca să facem un festival județean, iar apoi să-l transformăm într-unul național.

Premianții: Câștigătorii marelui trofeu au fost liceenii actori de la Colegiul Național Mihai Eminescu, care au jucat „Ventrilocol” după L. Trembley. La aceeași categorie, adică înmânarea de trofee și altor tineri actori care au performat excelent pe scena Teatrului Mihai Eminescu, se înscriu și alte trupe. Astfel, premiul pentru cea mai bună coregrafie a fost acordat tot actorilor liceeni de la Colegiul Național Mihai Eminescu. Pentru cea mai bună trupă au primit distincție liceeni de la Colegiu Tehnic Gheorghe Asachi, care au jucat în „Bine, mamă, da ăștia povestesc în actul doi ce se-ntâmplă în actul întâi” de M. Vișniec. La capitolul teatru-imagine au câștigat trofeul trupa Drama Club de la Colegiul Național A.T. Laurian, care au jucat „Frumoasa fără trup” de N. Iorga. Pentru cea mai bună regie au fost desemnați câștigători actorii de la Grupul Școlar de Industrie Ușoară, cu piesa „Infirmitatea din Inishmaan”, de M. McDonagh. În cadrul aceluiași festival au fost acordate și premii individuale: cea mai bună actriță în rol principal (Cătălina Lavric - Mihai Eminescu), respectiv secundar (Bianca Gavril - Grup Școlar Industrie Ușoară), cel mai bun actor în rol principal (doi câștigători Octavian Costin - Colegiul Mihai Eminescu, Razvan Amitroaie - Grupul Școlar Industrie Ușoară), respectiv secundar (Nicu Brehuescu - Grupul Școlar Industrie Ușoară), premiul presei (Oana Tudose - Liceul de Artă), două mențiuni (Colegiul Ghica Dorohoi și Grupul Școlar Petru Rareș) precum și o serie de premii speciale ale juriului.

Ciprian Manolache

Filarmonica Botoșani - instituție culturală de prestigiu

Viața culturală a orașului nostru a fost mereu elevată în trecut, contribuind în acest sens și marile personalități care au plecat în lume din aceste locuri: Eminescu, Iorga, Enescu, Luchian, Onicescu. Exemplul și prestigiul lor au stimulat energiile creatoare. Instituții culturale importante din orașul Botoșani au o vechime și o activitate meritorie de aproape două secole. Liceul «A.T. Laurian», creat în 1859, în primul an de domnie a lui Al.I. Cuza în Principatele Unite, s-a situat mereu în rândul celor mai importante licee din Moldova de Nord. Liceul va sărbători anul acesta 150 de ani de existență. Anul anterior Teatrul «Mihai Eminescu» a organizat manifestări festive la împlinirea a 170 de ani de activitate teatrală în Botoșani.

Viața culturală s-a îmbogățit în urmă cu mai bine de 60 de ani prin crearea Filarmonicii Botoșani. S-a datorat strădaniei și pasiunii pentru frumosul artistic, pentru muzică, al unui grup select de muzicieni, în jurul distinsului om de cultură Max Weber. Opera lor a fost și a rămas o binefacere spirituală pentru noi. Dacă n-ar fi avut loc atunci, nu știu dacă s-ar mai fi produs cândva, pentru că multe orașe însemnate din Moldova, unele poate mai civilizate decât noi, nu se bucură de prezența unei filarmonici. Din nou confirmarea dictonului «omul sfințește locul»!

Cântul frumos, sensibil, nobil pe care ni-l oferă de decenii filarmonica ne sensibilizează ființa, ne face mai buni, mai prietenoși, mai umani. Oameni în adevăratul sens al cuvântului. Nu e posibil ca după ce ascultăm muzică de Mozart să nu fim luminoși spirituali, mai aproape de natură, de primăvară. Șostakovici numea muzica lui Mozart «o primăvară eternă a muzicii». Muzica lui Bach ne apropie de o viață spirituală caracterizată prin profunzime de gând și sentiment, ne poartă parcă spre înălțimile spiritului, spre stele. Ascultând muzica lui Beethoven energiile noastre clocotesc parcă sub ecoul măreției și al cântului său năvalnic, care ne urmărește continuu. Câtă visare, câtă poezie, cât dor ne învăluie ca ecou al unei nestemate de Enescu!

Impresia produsă de muzică este și mai mare pentru tineri, dat fiind sensibilitatea lor sporită. Îmbucurător este faptul că în ultimii ani majoritatea iubitorilor de frumos din sala filarmonicii sunt tineri.

Programele de concert ale filarmonicii abordează toate genurile muzicale: muzică simfonică, concertele instrumentale, muzica vocal-instrumentală, muzica de cameră.

Uneori filarmonica a invitat sau a primit vizita unor muzicieni de prestigiu din țară și de peste hotare. Dirijorii: Antonin Ciolan, Mihai Brediceanu, Iosif Conta, Ion Baciuc. Muzicieni interpreți talentați: Ion Voicu, Ștefan Ruha, Valentin și Ștefan Gheorghiu, Dan Grigore, Radu Aldulescu, Vladimir Orlov, Boris Cazacu, Aurelian Ion Popa, Ivan Roncea.

Programele de concert ale filarmonicii ne-au oferit și lucrări de o valoare excepțională: Concertul pentru două viori de Bach,

Simfonia a IX-a și Cvartetele de Beethoven, Simfonia a III-a cu orgă de Saint Saens, Simfonia a IX-a «Din lumea nouă» de Dvorak, Carmina Burana de Carl Orff, celebrele concerte pentru vioară și orchestră de Beethoven, Brahms, Ceaikovski, Mendelssohn, Sibelius, concertele excepționale pentru pian și orchestră de Beethoven, Brahms, Ceaikovski, Rahmaninov, Concertele pentru violoncel și orchestră de Hayden, Schumann, Dvorak.

Bucuriile muzicii oferite de filarmonica se datoresc colectivului de muzicieni profesioniști, pe care îi caracterizează talentul, seriozitatea și pasiunea.

Emil Cioran, fin cunoscător al muzicii, spunea că Dumnezeu datorează mult lui Bach. Se referea la faptul că muzica compozitorului, prin profunzimea și înălțimea sa de gând și sentiment, creează atmosfera proprie rugăciunii și meditației. Pentru mine, prieten constant al Filarmonicii de la înființarea ei, muzica bună reprezintă cel mai minunat dar pe care Creatorul ni l-a lăsat nouă oamenilor, împreună cu credința. Contribuția cântului filarmonicii contribuie în acest sens.

Aurel Dorcu

TRADIȚII

MONUMENTE ISTORICE LOVITE DE IGNORANȚĂ

Un popor fără obiceiuri, tradiții și ținuturi e un popor sterp, fără fizionomie istorică, care oricând poate fi asimilat de un popor cu personalitate, fixat în timp prin spirit și fapte. Să nu uităm că suntem într-o Europă mare, în care migrația este liberă, influențele sunt puternice, culturile mici trăiesc în permanență sub amenințarea dispariției. Nu ne putem plânge că n-am avea trecut, că n-am avea trăsături pregnante ca națiune, că nu avem obârșie, dar toate aceste tușe istorice trebuie în permanență întreținute și conservate spre a învinge timpul, spre a ne manifesta ca entitate istorică. Ca locuitori ai aceluiași spațiu suntem de nemișcat, de peste două milenii stăm neclintii la poalele

Carpaților, am fost un popor lovit din toate părțile, expus în permanență vicisitudinilor vremurilor, am rezistat păstrându-ne într-o bună măsură integritatea morală și demnitatea națională. Spun acest lucru fără nici o nuanță de reproș, n-a fost deloc ușor să rezisti la intersecția a două mari civilizații: orient-occident, vreau doar să evidențiez faptul că provocări spre a abandona „ginta” și a răspunde unor tentații străine au fost din toate direcțiile, uneori chiar cu forța, dar, cu mici compromisuri, poate chiar inevitabile în anumite momente istorice, am avut capacitatea de a ne impune ca popor, cu o fizionomie spirituală bine conturată și cu o autonomie națională bine trasată în melanjul slav din preajmă. Cu toate acestea am fost cât se poate de permeabili în tot ce-a însemnat noul, nu ne-am „aricit” în fața strălucirilor străine dar nici nu le-am încorporat fără discernământ doar de dragul de-a epata. O scurtă explicație: am asimilat numai cât am simțit că ne este necesar, chiar și-n zonele supuse unor dominații străine n-am făcut abuzuri, am rămas fideli specificului național, pe trupul strămoșesc am atras adieri din alte tradiții, dar fără a schimba în nici un fel suflul românesc și structura ancestrală. Mă gândesc în primul rând la Ardeal și Bucovina - spații expuse secole de-a rândul impulsurilor străine-, aici românismul autentic a fost supus în permanență unor probe de foc, de fiecare dată a ieșit învingător. Poate că de aceea tradițiile, obiceiurile și ctitoriile sunt mai bine și mai atent conservate și evidențiate în aceste regiuni, asta nu înseamnă că Maramureșul nu are originalitatea și frumusețea lui. Expunând acest modest crochiu al fizionomiei noastre istorice doresc să fac în continuare vorbire despre datoria noastră morală de-a duce mai departe tot ce-am primit moștenire de la înaintașii noștri, aceste celule de spiritualitate românească trebuie în primul rând depistate, conservate și puse în evidență, abia în felul acesta vor căpăta o funcție regenerativă pentru ființa noastră națională și vom putea învinge în continuare timpul.

Și pe plaiurile botoșănene sunt astfel de minuni, numai că de multe ori acestea

sunt tratate cu indiferență sau chiar ignorate de către oficialități, de către cei responsabili să le apere, pe alocuri suntem în rivalitate cu județul Suceava, pot aminti cele două ctitorii ștefaniene: bisericile de la Popăuți și Dorohoi sau de biserică armenescă din Botoșani care nu fac cinste încărcăturii istorice cu care au fost amprentate. La Biserica Mănăstirii Popăuți se lucrează de ani de zile, iar Biserica „Sfântul Nicolae”, din Dorohoi se lucrează încă la acoperiș și este închisă de cele mai multe ori publicului. Mai este și biserica „Sfântul Gheorghe” la fel din Botoșani, ctitorită de Elena Rareș, care de peste un deceniu este „sprijinită” de schele. Și alte bijuterii arhitectonice sunt tratate cu dispreț și ignoranță. Mă refer în primul rând la Casa Sofian, care după 90 a fost preluată de Mitropolia Moldovei și lăsată în paragină, de parcă aici ar sta ascuns necuratul. Se pare că abia anul acesta Ministerul Culturii, Cultelor și Patrimoniului Național a scăpat vreo cinci miliarde de lei spre renovare. Specialiștii spun că suma aceasta nu va ajunge nici pentru o simplă cosmetizare exterioară. Vom trăi și vom vedea. O altă capodoperă arhitecturală o reprezintă Ansamblul Mănăstirii Coșula. Aici avem o pictură originală, este vorba despre acea culoare unicat în pictura bisericească românească, este vorba despre „galbenul de Coșula”, care rivalizează cu „albastrul de Voroneț”. Nici aici lucrurile nu stau pe bune. Puțini știu că-n județul Botoșani sunt un număr de 26 de biserici de lemn, majoritatea construite în perioada 1700-1800, multe dintre ele sunt lăsate în paragină sau chiar date uitării. Amintesc doar câteva dintre localitățile care ar trebui să se mândrească cu asemenea minunății: Brăiești, Bălușeni, Vorniceni, Agafton, Concești, Prelipca, Saucenița, Văculești, Hilișeu-Crișan, Poiana și altele. Mai mult, preotul paroh de la Biserica de lemn din Trușești a distrus acest monument tratând lemnul din exterior cu ulei ars de motor, refuzând pur și simplu să consulte un specialist. Deh, s-o fi crezut atât de ușor! Pentru gestul său reprobabil, nimeni nu l-a tras cel puțin ...de atenție. Cu fiecare zi ce trece aceste monumente istorice sunt tot mai supuse degradării fizice, autoritățile cât și reprezentanții ministerului de resort în teritoriu au obligația morală să ia de urgență măsuri. Într-adevăr, există o lege care apără aceste monumente, este vorba de Legea 422/2001, dar lipsa de fermitate a celor îndreptățiți s-o aplice cât și unele neajunsuri ale ei duc cu timpul la dispariția acestor capodopere. Unele dintre aceste minuni arhitectonice au fost redade urmașilor foștilor proprietari, care le tratează cu indiferență sau vând unor afaceriști, imuni la frumos, și care le ruinează cu intenția de a folosi terenurile de sub ele în scopuri mercantile. Aici Legea, despre care am făcut vorbire, nu oferă posibilitatea ca în cazul în care proprietarul, persoană fizică sau juridică, nu îngrijește monumentul acesta să fie redat spre conservare statului, spre administrare autorităților locale. Cu siguranță, o lege mai aspră ar proteja aceste monumente istorice de ignoranța semenilor noștri. Cât de benefic ar fi un turism cultural autentic pentru județul nostru, poate că doar așa ni s-ar conferi statutul binemeritat de capitală culturală a României!

Lucian Alecsa

CARTE

Bucuria comuniunii

Comunicarea este unul de cele mai mari daruri ale ființei umane. Ea este însă de multe ori dificilă și aproape întotdeauna incompletă. Cu toate acestea ea este producătoare de bucurie deși nu oricine știe s-o transforme în bucurie. A ști să faci acest lucru este un dar. George Băjenaru are acest dar și îl pune în valoare. Volumul recent apărut cu titlu în engleză și română (deși cartea e scrisă toată în limba română) *These Passing Joys: Telephone Calls and Letters from Readers / Aceste bucurii trecătoare: Telefoane și scrisori de la cititori, reportaje, convorbiri, însemnări* (Editura IUniverse, New York, 2009, 490 pp.) o dovedește pe deplin. Chiar autorul o mărturisește: «telefoanele și scrisorile primite de la acești sensibili consumatori de artă le-am simțit ca pe niște bucurii trecătoare, dar deosebit de stimulatoare în acele momente ale scrisului meu. Oricât m-aș strădui, nu mai pot retrăi acele clipe de bucurie cu intensitatea și ritmul batăilor inimii mele de atunci» (Prefața).

Cel care știe să creeze bucurie, face acest lucru cu pasiune, dar și cu un sentiment al datoriei împlinite: «Faptul de a putea împărtăși o parte din bucuriile și gândurile transmise pe calea undelor și a scrisorilor, îmi dă sentimentul utilității și al comuniunii, al continuității și al îndeplinirii unei datorii sacre, față de lumea în care sunt fericit că mai trăiesc (*Ibidem*). Într-adevăr, atunci când ai o vocație ai și responsabilitate. Și dacă ești responsabil, când îți îndeplinești datoria, ai acest sentiment fericit al datoriei împlinite. Și asta cu atât mai mult când realizezi că vocația însăși e un dar de la Dumnezeu, că fiind chemare, Dumnezeu e cel care te cheamă și tu cel care nu poți să nu răspunzi. De aici responsabilitatea. De aici pasiunea din vocație, focul, pentru că chemarea vine de la Dumnezeu. De aceea George Băjenaru vorbește de datoria «sacră», pentru că înțelege acest lucru.

Cartea sa e un fel de biserică, sau, mai precis, reflecția și dovada bisericii de tip special pe care a creat-o prin comunitatea strânsă în jurul său, el, liturgul bucuriei, ctitorul unei comuniuni în care oamnei învață să se cunoască pe ei înșiși, cresc și se împărtășesc în mod reciproc de darurile lor.

În afară de schimburi de telefoane și scrisori cu cititorii ziarului *Meridianul românesc*, care a făcut cu generozitate loc acestui fel de comunitate și comuniune, autorul mai include în volum și reportaje, însemnări, consemnări, gânduri și meditații despre oameni și evenimente care au marcat itinerarul existențial al lui George Băjenaru într-o perioadă de peste două decenii.

Autorul, scriitor bilingv, cum citim în fiserul bio-bibliografic de la sfârșitul cărții, ziarist și traducător, a publicat șase volume înainte de acesta și în mod sigur are și altele în plan. Le așteptăm cu același interes cu care am așteptat și citit volumul de față.

Theodor Damian

PROIECTE CULTURALE

PROIECTUL TRANSFRONTALIER „PODUL DE CUVINTE – ROSTITE, SCRISE, DESENATE”

- evaluare preliminară, faza pe licee -

După încheierea primei faze, cea pe licee, la care au participat 3 licee din Botoșani, România (Colegiul Național „Mihai Eminescu” Botoșani – în abreviere statistică CNME BT; Colegiul Național „A.T. Laurian – CNATL BT și Liceul Teoretic „N. Iorga” Botoșani – LTNI BT) și 6 licee din R. Moldova (Liceul Teoretic „Lucian Blaga” Bălți – LTLB –B; Liceul Teoretic „Mihai Eminescu” din Bălți – LTME B; Liceul Teoretic „Liviu Damian” din Râșcani – LTLD R; Liceul teoretic „Mihai Eminescu” din Fălești – LTME F; Liceul Teoretic „Vasile Coroban” din Glodeni – LTVC G și Liceul teoretic din Edineț – LT E), s-a stabilit următoarea statistică, din punctul de vedere al prezenței poezilor, în recitalurile elevilor:

1.- CNME BT: -au recitat 47 elevi din: Grigore Vieru de 30 de ori; Mihai Eminescu –12; Nichita Stănescu – 10; Lucian Blaga – 8; Marin Sorescu – 7; Dumitru Matcovshi – 5; Magda Isanos – 4; Nicolae Dabija – 4; Ion Minulescu –2; Irina Nechit, Ion Vatamanu, G. Coșbuc, A. Păunescu, O. Goga, V. Teleucă, Eugen Cioclea, Matei Vișniec, Mihai Vakulovski, Iurie Bejanca, Daniel Silviu Petre și Dumitru Crudu – 1.

2. CNATL BT: - au recitat 13 elevi din: Grigore Vieru – 11; Cărtărescu – 4; Marin Sorescu – 4; Nichita Stănescu – 2; Ștefan Aug. Doinaș, Dumitru Matcovschi, Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ștefan Baștovoi – 1.

3. LTNI BT – au recitat 23 de elevi din: Grigore Vieru – 15; Marin Sorescu – 7; Nicolae Dabija – 4; Eminescu –3; Nichita Stănescu – 3; Dumitru Matcovschi – 2, G. Bacovia – 2; Liviu Damian, Panait Cerna, Vladimir Beșleagă, Ion Minulescu, Tudor Arghezi, Leonid Dimov, Ana Blandiana, G. Coșbuc, Ion Barbu, Ion Minulescu –1.

4. LTLD –R – au recitat 10 elevi din: Eminescu – 5; Grigore Vieru – 4; Dumitru Matcovschi – 3; Vasile Voiculescu –2; O. Goga –2; V. Romanciuc, Coșbuc, V. Teleucă, Zadnipro – 1.

5. LTME F: - au recitat 12 elevi din: Grigore Vieru – 8; T. Arghezi – 3; I. Vatamanu – 3; A. Păunescu – 2; Magda Isanos, Ana Blandiana, Dumitru Matcovschi, G. Bacovia, Eminescu, L. Blaga, O. Goga, G. Coșbuc – 1.

6. LTLB B: - au recitat 14 elevi din: Grigore Vieru – 9; Eminescu – 3; Coșbuc –3; Blaga – 2, Labiș –2; D. Matcovschi –2 Goga –2, I. Pompiliu, Bacovia, N. Stănescu, L. Deleanu, N. Dabija – 1.

7. LTME B: - au recitat 26 elevi din: Grigore Vieru – 7; D. Matcovschi –7; Eminescu – 6; Coșbuc – 3; V. Romanciuc – 3; G. Toparceanu –2; Ana Blandiana –2; Magda Isanos – 2; Leonida Lari – 2, Labiș –2; I. Minulescu – 2; Nina Josu, D. Cărare, A. Păunescu, P. Mihnea, V. Eftimiu, I. Pillat, V. Tulnic, Șt. Aug. Doinaș, V. Teleucă, Goga, Liviu Damian, N. Dabija – 1.

8. LTVC G:- au recitat 30 elevi din: Eminescu – 14; Grigore Vieru – 12; D. Matcovschi – 9; Coșbuc – 6; N. Dabija – 4; A. Păunescu – 3; Cristina Neagu –2; V. Alecsandri –2; Arghezi,

Topârceanu, Labiș, Arcadie Suceveanu, Radu Stanca, V. Romaniuc, Blaga, Andrei Lupan – 1.

9. LT E :- Au recitat 37 elevi din: Grigore Vieru – 27; Eminescu – 16; N. Stănescu – 5, Blaga – 2; V. Romaniuc – 2; V. Alecsandri – 2, Coșbuc – 2; Arcadie Suceveanu – 2; D. Matcovschi – 2 Topârceanu, L. Deleanu, Veronica Micle, Iulia Hașdeu, A. Păunescu, Leonida Lari, St. O. Iosif, I. Hadârcă, A. Donici, Otilia Cazimir, Iulian Filip, G. Ionescu, C. Dragomir – 1.

Astfel, în cele 9 licee implicate în proiect au recitat 218 elevi (83 din Botoșani, România și 135 din R. Moldova).

Poezii din care s-au recitat se împart în: 34 de poezii din România și 20 de poezii din R. Moldova.

În clasamentul primilor trei pe licee:

- în Botoșani, România: 1. Grigore Vieru, cu un total de 56 de recitări; 2. Eminescu, N. Stănescu și M. Sorescu de câte 15 ori; 3. Lucian Blaga de 8 ori.

- în R. Moldova: 1. Grigore Vieru, cu 67 de recitări; 2. Eminescu, cu 45 de recitări; 3. Dumitru Matcovschi, cu 24 de recitări.

Clasamentul general al celor trei poezii din care s-a recitat: 1. Grigore Vieru, de 123 de recitări; 2. Eminescu, de 60 de ori; 3. Dumitru Matcovschi, de 24 de ori

Statistica generală, de la 16 de recitări în jos arată: G. Coșbuc – 16, N. Stănescu – 15, Marin Sorescu – 15, L. Blaga – 14, N. Dabija – 10, O. Goga – 7, V. Romaniuc – 7, Magda Isanos – 7, A. Păunescu – 6, Arghezi – 5, Ion Minulescu – 5, Ana Blandiana – 5, G. Bacovia – 4, Vasile Alecsandri – 4, G. Topârceanu – 4, Ion Vătașanu – 4, Mircea Cărtărescu, Nicolae Labiș – 3, – 4, St. Aug. Doinaș – 2, Arcadie Suceveanu – 2. Restul poezilor aflați în lista de mai sus au fost prezenți cu câte o recitare.

Au fost selectați pentru faza inter-liceală 20 de elevi din liceele botoșănene și 30 din liceele din R. Moldova.

Ce mai recitată poezie a fost „Nu am moarte cu tine nimic” de Grigore Vieru.

Rezultatele Concursului de recitări din cadrul Proiectului Transfrontalier „Podul de Cuvinte – Rostite, Scrise, Desenate”

La faza interliceală, pe Botoșani, a Concursului de recitari din cadrul Proiectului Transfrontalier „Podul de cuvinte – Rostite, scrise, desenate”, organizat de Fundația „Nicoară” Botoșani, președinte Ștefan Dodiță, în parteneriat cu Biblioteca Municipală „Eugeniu Coșeriu” din Bălți, Republica Moldova, din cele trei licee implicate în concurs, s-au prezentat doar două licee – Colegiul Național „Mihai Eminescu”, cu 8 finaliști, Liceul Teoretic „Nicolae Iorga”, cu 6 finaliști. Colegiul Național „A.T. Laurian” nu s-a prezentat. Juriul format din: Gellu Dorian, Lucian Alecsa, Florin Aionitoaie, Ilinca Dodiță și Ștefan Dodiță, președinte, a stabilit acordarea următoarelor premii: Premiul I – Claudia Chiraș, Liceul Teoretic „N. Iorga” Botoșani, Premiul II – Lucian Băiceanu – Liceul „N. Iorga” Botoșani, Loredana Coșovanu – Liceul Teoretic „N. Iorga” Botoșani; Mențiuni – Alexandra Lupu,

Colegiul Național „Mihai Eminescu”; Adriana Tapalagă – Liceul „N. Iorga” Botoșani; Andrei Goșu – Liceul Teoretic „N. Iorga” Botoșani.

„Urmează, în aceste zile, faza interliceală în cele șase licee din R. Moldova, implicate în concurs: 2 licee din Bălți, câte un liceu din: Fălești, Râșcani, Glodeni și Edineț. Apoi, conform programului în derulare până în luna septembrie a acestui an, va avea loc finala între câștigătorii liceelor din Botoșani și cei din liceele din R. Moldova” – ne-a declarat domnul Ștefan Dodiță, președintele Fundației „Nicoară” Botoșani.

Rezultatele Festivalului național de literatură “Eusebiu Camilar – Magda Isanos”, ediția a XIV-a

Sâmbătă, 2 mai 2009, a avut loc decernarea premiilor la Udești.

Juriul acestei ediții a fost format din: prof. univ. dr. Mircea Diaconu (Președinte Secțiunea Poezie), George Vulturescu, Gellu Dorian, Liviu Dorin Clement, prof. univ. dr. Adrian Dinu Rachieru (Președinte Secțiunea Poezie), prof. univ. dr. Vasile Spiridon și Marcel Mureșanu.

Juriul a hotărât acordarea următoarelor premii:

Secțiunea **PROZĂ**: MARELE PREMIU «EUSEBIU CAMILAR» și Premiul revistei BUCOVINA LITERARĂ Suceava:

- **Emil Iliescu** – Chitila, Ilfov

Premiul I și Premiul revistei ATENEU Bacău:

- **Mihaela Dordea** – București

Premiul II și Premiul revistei ORAȘUL, Cluj Napoca:

- **Lorena Păvălan Stuparu** – București

Premiul III : **Adrian Păpăruz** – Zărnești, Brașov

Secțiunea **POEZIE**:

MARELE PREMIU «MAGDA ISANOS» și Premiul revistei CONVORBIRI LITERARE Iași:

- **Irina Roxana Georgescu** – Medgidia, Constanța

PREMIUL «CONSTANTIN ȘTEFURIUC», acordat de cotidianul CRAI NOU Suceava și Premiul revistei HYPERION Botoșani:

- **Daniel Frîncu** – Brașov

Premiul I și Premiul revistei TIMPUL, Iași:

- **Diana Lorena Țugui** – Giurgiu

Premiul II și Premiul revistei POESIS, Satu Mare:

- **Alexandra Emilia Bucur** – București

Premiul III și Premiul revistei STEAUA, Cluj Napoca:

- **Andreea Mihalcea** – Ploiești

Premiul revistei PORTO FRANCO, Galați:

- **Daniel Bratu** – Iași

Premiul revistei PLUMB, Bacău:

- **Vlad Ionuț Sibechi** – Boroaia, Suceava

Premiul revistei REVISTA ROMÂNĂ, Iași:

- **Andreea Felciuc** – Vatra Dornei, Suceava

Premiul revistei CITADELA, Satu Mare:

- **George Alexandru Serediuc** – Suceava
Premiul revistei JUNIMEA STUDENȚEASCĂ Iași:

- **Roxana Diana Baltaru** – Suceava

Premiul revistei electronice NORDLITERA, Suceava:

- **Afrodita Filomela Popescu** – Călărași

Secțiunea **REPORTAJ LITERAR**:

MARELE PREMIU «MIRCEA MOTRICI» și Premiul revistei CITADELA, Satu Mare:

- **Daniel Bratu** – Iași

Premiul I – **Floarea Cărbune** – Constanța

Premiul II – **Doru Emanuel Iconar** – Cluj Napoca

Premiul III – **Jenica Romanică** – Vatra Dornei, Suceava

SEMNAL

Dictionarul piratilor și corsarilor, al indienilor și al cavalerilor

„FLIBUSTIERUL – Acest nume vine din olandezul vrijbouter, cel care aduna PRADA. El îi desemnează pe aventurierii care, în secolul al XVII-lea, bat în lung și-n lat MAREA CARAIBELOR, vinind și atacând navele spaniolilor. Pe insulele pustiite de localnici, precum TORTUGA, BIRLOGUL lor, acești barbati de toate națiile duc o viață salbatică de vagabonzi. Ei taie lemne, vinează porci salbatici și pescuiesc de-a lungul coastelor... Cînd însă un vas spaniol li se arată la orizont, ei sar deîndată în barcile lor proaste și cirpitesc, dar pe care le știu bine manevra, și se transformă în PIRATI de ocazie... sau în CORSARI, mandatați de cine stie ce guvernator. De asemenea, ei își pot regrupa vasele și forma escadrelor, în scopul de a jefui un oraș de pe continent. În secolul al XVIII-lea, flibustierii care au reușit să nu-și risipească chiar toate cistigurile cumpărând plantatii de zahăr sau de tutun pe insule sau pe continent și-si duc, astfel, traiul liniștit, pînă la moarte. Alții însă, cei mai numeroși, îndragostiți de libertate, pleacă în larg, îngrosînd rîndurile PIRATILOR.”

„DESENE DE NISIP – Numeroase triburi desenează cu nisip colorat. Desenele cele mai renumite aparțin indienilor NAVAJO. Persoana care realizează aceste desene nu este propriu-zis un artist, ci mai curînd un SAMAN, deoarece desenul sau face parte din ritualul de lecuire a unui bolnav. Persoana respectiva pregătește mai întîi un pat de nisip pe care lasă să curgă prafuri de diferite culori care vor alcatui diferite motive. Desenele reprezintă oameni și spirite.. Bolnavul se așază în centrul motivului, ca să se folosească de puterea magică ce emana din el. După ceremonie, desenul este distrus, dar familia are dreptul să ia cu sine citiva pumni din praful tamaduitor.”

„MENESTREL – Artist de curte. Printre JONGLERII care își exercită talentele în mai multe discipline, precum acrobatia, magia și muzica, unii se specializează în două domenii particulare: povestirea și poezia. Aceștia sînt menestrelii. În lumea cavalerilor, deseori neciopliți și lipsiți de maniere, ei sînt apreciați pentru spiritul lor fin și pentru priceperea lor. Multi dintre ei nu mai rătăcesc pe drumuri, caci sînt atașați curții unui SENIOR bogat. Menestrelul este un autor, un compozitor. El se acompaniază de instrumente muzicale precum viola cu roata sau rebecul, vioara cu trei corzi, pentru a-și cânta poezia sau a-și spune povestile. Cîrînd, el devine și interpretul operelor altora. Cum, în epoca medievală, putina lume știa să scrie, grație menestrelilor cultura literară se va răspîndi. Grație lor, deci, s-au transmis faptele sau istoria marilor regi și a marilor cavaleri.”

• SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI • SPONSORI •

SEVERIN

For Brands srl • Str. Teiul Doamnei Nr. 6, Bl. 22, Et. 5, Ap. 20, Sector 2, București •
Punct de lucru: Str. Cpt. Av. Alexandru Serbanescu, Nr. 33-35,
Bl. 20E, Sc.2, Et.1, Ap. 27, Sector 1, București •
Tel.: (+40) 21 233 41 12, (+40) 21 233 41 13 • (+40) 21 688 66 13 •
Fax: (+40) 21 233 41 03, (+40) 21 688 66 13 • e-mail: office@forbrands.ro

HYPERION

Redactor șef: Gellu Dorian

Redactori șefi adjuncți: Lucian Alecsa, Nicolae Corlat

Secretar de redacție: Vlad Scutelnicu

Redactori: Elena Pricopie, Andra Rotaru, Ciprian Manolache

Redactori asociați: Valentin Coșoreanu, Pompiliu Crăciunescu, Valy Ceia, Mihaela Anițului, Ana Florescu, Liliana Grecu (grafică)

Colegiul de redacție: Anton Adămuț, Adrian Alui Gheorghe, Leo Butnaru, Mircea A. Diaconu, Constantin Iftime, Emanoil Marcu, Antonio Patraș, Petruț Pârvescu, Doina Ruști, Vasile Spiridon, Dumitru Țiganiuc, Matei Vișniec

Documentarist: Dora Corlat

Culegere/distribuție: Cornelia Turcan

Tehnoredactor: Ciprian Boariu

REDAȚIA

Pietonal Transilvaniei 3, Botoșani

Telefon/Fax: 0231-536322, 0231-517602, 0722-243633, 0746-760418

E-mail: m.ipotesti@gmail.com, doriangellu@yahoo.com, lucianalecsa2006@yahoo.com
hyperion.botosani@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Mihai Țăbuleac

Sub egida Memorialului Ipotești - **Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”**

Director: Valentin Coșoreanu

Editor: Fundația Culturală „Hyperion - Caiete botoșănene” Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

Revistă membră APLER și ARPE

ISSN: 1453-7354

În acest număr semnează:

Gellu Derian • Tudorel Urian • Andra Rotaru • Ion Zubașcu • Adrian Alui Gheorghe •
Svetlana Cârstean • Mircea A. Diaconu • Mirela Roznoveanu • Adrian Jicu • Ovidiu Morar
• Liviu Ioan Stoiciu • Constantin Abăluță • Ioan Moldovan • George Vulturescu • Andrei
Zamca • Dumitru Neșanu • Dumitru Țiganiuc • Liviu Apetroaie • Petruț Pârvescu •
Vasile Iftime • Marius Chelaru • Dan Perța • Constantin Arcu • Daniel Corbu • Adrian G.
Romilă • Dan Bogdan Hanu • Sandu Romeo Narcis • Ion Sapdaru • Lucian Alecsa • Vasile
Spiridon • Irinel Antoniu • Andrei Terian • Ioan Radu Văcărescu • Igor Mocanu • Claudiu

Komartin • Radu Vancu • Dan Coman • Konstantinos P. Kavafis • Nikolas Blithikiotis •
Ben Okri • Andrei Alecsa • Marie-Claire Bancquart • August Peter Campbel • Claire Askew
• Simona-Grazia Dima • Carlos Drumond de Andrade • Dinu Flămând • Alfonso Martinez
de Toledo • Dragoș Cojocar • Pavel Baikov • Iulia Balalaikina • Aleksandr Baraș •
Aleksandr Bașkatov • Mihail Beloplotov • Natalia Belycenko • Semion Benyaminov •
Efim Berenstein • Bob Biriulin • Ilya Bokștein • Nikolai Boldărev • Aleksei Daen •
Tatyana Danilianț • Grigori Dașevski • Al. Cistelecă • Geo Vasile • Anton Adămuț •
Antonio Patraș • Nichita Danilev • Petru Ursache • Magda Ursache • Dumitru Chioaru •
Emanuela Ilie • Dan Pătrașcu • Dana Pintilei • Val Mănescu